

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΑΣ & Μ.Μ.Ε.

**Τύπος και Ελληνική εξωτερική πολιτική: Η παρουσίαση των
ελληνοτουρκικών σχέσεων από τον ελληνικό ημερήσιο πολιτικό τύπο,
κατά την χρονική περίοδο 1977-2000**

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2005

**Σε όλους αυτούς που αγαπώ...
στο πιο σημαντικό κομμάτι της ζωής μου
την οικογένεια μου και την Κατερίνα.**

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Κάθε εργασία έτσι και αυτή εμπνεύσθηκε, στηρίχθηκε και ολοκληρώθηκε χάρη σε ορισμένους ανθρώπους και ειδικότερα:

Στην επιβλέποντα τη διατριβή *Καθηγήτρια κυρία Τέσσα Δουλκέρη*, που ξεπερνώντας τα τυπικά καθήκοντα της εποπτείας συνετέλεσε τα μέγιστα με την επιστημονική της καθοδήγηση, συμπαράσταση και διαρκή στήριξη, στην προσπάθεια αυτή και όχι μόνο.

Στον *Καθηγητή κύριο Αναστασιάδη Γεώργιο* για το αμέριστο ενδιαφέρον και την καθοδήγηση στη συλλογή και επεξεργασία των δεδομένων.

Στον *Λέκτορα κύριο Νόττα Βασίλειο* για την πολύτιμη βοήθεια και την υποστήριξη που μου πρόσφερε σε κρίσιμα σημεία για την ολοκλήρωση της παρούσας εργασίας.

Στον *Καθηγητή κύριο Νίκο Κατριβέση*, που με ενέπνευσε σαν φίλος, με καθοδήγησε ως ακαδημαϊκός, διδάσκοντας μου την αξία της ερμηνείας αλλά και τη σημασία μιας ‘καλής ιστορίας’.

Στη *Λούλα και τον Αιμίλιο*, δυο γλυκούς και λαμπρούς ανθρώπους.

Στην οικογένεια μου, τον *Σπύρο, τη Νόρμα την Τίνα, την Μαλαματή*, που μου έδειξε τα χρώματα και τα πινέλα της ζωής, μεταδίδοντας μου τη διάθεση, την εμπειρία και τον ενθουσιασμό για τη μέχρι τώρα πορεία μου. Στην *Κατερίνα*, ένα πανέμορφο λουλούδι στη ζωή μου.

Σε όλους αυτούς που σε διάφορες στιγμές με ενέπνευσαν με στήριξαν την προσπάθεια αυτή, χαρίζοντας μου ένα χαμόγελο.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Θεωρητικά προλεγόμενα- Παρουσίαση εννοιών

- 1.1* Ορισμοί της έννοιας εξωτερική πολιτική
- 1.2* Κοινή γνώμη
- 1.3* Ομάδες Πίεσης
- 1.4* ΜΜΕ και εξωτερική πολιτική

2^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Θεωρητικό πλαίσιο: Τύπος και εξωτερική πολιτική

- 2.1* Λειτουργιστική Προσέγγιση
- 2.2* Μαρξιστική Προσέγγιση
- 2.3.* Φιλελεύθερη-Πλουραλιστική Προσέγγιση
- 2.4.* Η Δυναμική Προσέγγιση

3^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Μεθοδολογία

- 3.1* Το θεωρητικό σχήμα της Ημερήσιας Διάταξης

- 3.2 Εννοιολογική και σχεσιακή ανάλυση περιεχομένου
- 3.3 Το μεθοδολογικό σχήμα της έρευνας
- 3.4 Ερευνητικές Υποθέσεις

4^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Ιστορικό Πλαίσιο

- 4.1 Ελληνοτουρκικές Σχέσεις και ιδεολογικοπολιτικές εξελίξεις στην ελληνική κοινωνία 1980-1990
- 4.2 Ιστορικό της κρίσης του 1987
- 4.3 Ελληνοτουρκικές Σχέσεις και ιδεολογικοπολιτικές εξελίξεις στην ελληνική κοινωνία 1990-2000
- 4.4 Ιστορικό της κρίσης των Ιμίων
- 4.5 Ιστορικό των σεισμών
- 4.5 Συμφωνία του Ελσίνκι

5^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Οι δύο κρίσεις και η στάση του Ελληνικού τύπου

Η κατασκευή και ενίσχυση του κυρίαρχου ιδεολογήματος

5.1 Η μετάδοση και αναπαράσταση της κρίσης του 1987

- 5.1.1 Ελεύθερος Τύπος (Ποσοτική και Ποιοτική Ανάλυση)
- 5.1.2 Καθημερινή
- 5.1.3 Βήμα /Νέα

5.1.4 Ελευθεροτυπία

5.1.5 Μακεδονία

5.1.6 Ριζοσπάστης

5.1.7 Συμπεράσματα κάλυψης της κρίσης από το σύνολο του τύπου

5.2 Η κάλυψη της κρίσης των Ιμίων

5.2.1 Ελεύθερος Τύπος

5.2.2 Καθημερινή

5.2.3 Βήμα /Νέα

5.2.4 Ελευθεροτυπία

5.2.5 Μακεδονία

5.2.6 Ριζοσπάστης

5.2.7. Συμπεράσματα κάλυψης της κρίσης από το σύνολο του τύπου

6^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Η αλλαγή στην ελληνική εξωτερική πολιτική και η στάση του Ελληνικού

Τύπου

6.1 Η μετάδοση και αναπαράσταση των σεισμών στην Ελλάδα και στην Τουρκία

6.1.1 Ελεύθερος Τύπος

6.1.2 Καθημερινή

6.1.3 Βήμα/Νέα

6.1.4 Ελευθεροτυπία

6.1.5 Μακεδονία

6.1.6 Ριζοσπάστης

6.1.7 Συμπεράσματα κάλυψης της κρίσης από το σύνολο του τύπου

6.2 Η μετάδοση και αναπαράσταση της Συνόδου-Συμφωνίας του

Ελσίνκι

6.2.1 Ελεύθερος Τύπος

6.2.2 Καθημερινή

6.2.3 Βήμα /Νέα

6.2.4 Ελευθεροτυπία

6.2.5 Μακεδονία

6.2.6 Ριζοσπάστης

6.2.7 Συμπεράσματα κάλυψης της κρίσης από το σύνολο του τύπου

7^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Συμπεράσματα

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Έντυπο Κωδικοποίησης Εφημερίδων

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα διδακτορική διατριβή στοχεύει στη διερεύνηση της σχέσης ανάμεσα στον ελληνικό τύπο και της εκάστοτε ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Πιο συγκεκριμένα ερευνάται ο ρόλος του τύπου, στη διαμόρφωση και άσκηση της εξωτερικής πολιτικής της χώρας μας. Η παρουσίαση μέσω του ελληνικού τύπου ενός κορυφαίου για την εξωτερική πολιτική της χώρας μας ζητήματος, αυτό των ελληνοτουρκικών σχέσεων χρησιμοποιείται ως ερευνητικό παράδειγμα για να καταδειχθεί και να γίνει σαφέστερη η σχέση αυτή.

Η έρευνα μας δεν αντιμετωπίζει τον τύπο ως έναν 'ουδέτερο' μηχανισμό διάχυσης πληροφόρησης αντίθετα τονίζεται η πολιτική του λειτουργία η οποία παίζει καθοριστικό ρόλο τη διαμόρφωση του δημόσιου επικοινωνιακού πεδίου και ιδιαίτερα τα θέματα της εξωτερικής πολιτικής. Ο Ελληνικός τύπος 'κατασκευάζει' και θέτει σε μεγάλο βαθμό την δημόσια και πολιτική θεματική διάταξη. Είναι αυτός που ιεραρχεί τα θέματα αλλά και καθορίζει τα όρια της 'δημόσιας συζήτησης'. Με γνώμονα τα παραπάνω η έρευνα που πραγματοποιήθηκε αφορούσε τον τρόπο αναπαράστασης και μετάδοσης των ελληνοτουρκικών σχέσεων από τον ελληνικό τύπο σε περιόδους έντασης (κρίσεις 1985,1996) όσο και σε αυτές της 'προσέγγισης' (Σεισμοί, Συμφωνία Ελσίνκι 1999). Στο θεωρητικό μέρος της διατριβής παρουσιάζονται οι κύριες θεωρητικές προσεγγίσεις της επιστήμης της επικοινωνίας σχετικά με το ρόλο του τύπου στην εξωτερική πολιτική. Στο δεύτερο μέρος (το ερευνητικό) εξετάζεται ο τρόπος κατασκευής και μετάδοσης των υπό εξέταση γεγονότων από τις εφημερίδες που έχουν επιλεγεί (Νέα - Βήμα της Κυριακής, Ελεύθερος Τύπος, Ελευθεροτυπία, Καθημερινή, Μακεδονία, Ριζοσπάστης).

Η διερεύνηση του τρόπου εμπλοκής του τύπου στην διαμόρφωση και άσκηση της εξωτερικής πολιτικής, πραγματοποιείται: 1) Με την μελέτη του ως μέσου μετάδοσης απόψεων, αιτημάτων, επιλογών, τάσεων, προσανατολισμών, σε σχέση ανάδρασης που υπάρχει μεταξύ κυβερνώντων και κυβερνωμένων 2) Με την εξέταση του ως θεσμού, που παρεμβαίνει στη διαδικασία διαμόρφωσης της εξωτερικής πολιτικής με αυτόνομες θέσεις οι οποίες μπορεί να έρχονται σε αντίθεση τόσο με τις επιλογές της πολιτικής ηγεσίας όσο και με τα αιτήματα της κοινής γνώμης.

Σύμφωνα με τη «δυναμική θεώρηση» την οποία και υιοθετούμε, η εξωτερική πολιτική εκλαμβάνεται ως ένα ανοιχτό-δυναμικό και σαφώς ιεραρχημένο πεδίο, το οποίο αποτελεί μέρος του γενικότερο πλαισίου παραγωγής πολιτικής του πολιτικό-κοινωνικού συστήματος. Το θεωρητικό σχήμα που χρησιμοποιούμε αναγνωρίζει την ύπαρξη μια διαλεκτικής σχέσης μεταξύ ενός συγκεκριμένου ‘ιδεολογικού γεγονότος’ και των κοινωνικών θεσμών και δομών που την οριοθετούν. Στα πλαίσια αυτό διαπιστώνεται ότι ο τύπος αποτελεί έναν σχετικά αυτόνομο μηχανισμό με ιδιαίτερο και διακριτό ρόλο στην εξωτερική πολιτική. Ο τρόπος παρουσίας των γεγονότων, υποδηλώνει αλλά και κατασκευάζει συγκεκριμένα πλαίσια ερμηνείας των γεγονότων της εξωτερικής πολιτικής.

Πρόκειται για μια πρωτότυπη και ίσως πρωτοποριακή έρευνα καθώς:

- Εξετάζεται ένα δυναμικό πεδίο αυτό των ΜΜΕ και ειδικότερα του τύπου, στην διαδικασία διαμόρφωσης του δημόσιου επικοινωνιακού πεδίου της εξωτερικής πολιτικής. Η έρευνα για τα ΜΜΕ στον τομέα αυτό δεν είναι ανεπτυγμένη, ενώ η παρουσίαση του τρόπου διαμόρφωσης αλλά και των διαμορφωτών της εξωτερικής πολιτικής, όπως είναι ο τύπος συντελεί στην κατανόηση της κατασκευής και διάχυσης των κυρίαρχων ιδεολογημάτων.

- Σε αντίθεση με προηγούμενες μελέτες, υιοθετείται η δυναμική προσέγγιση η οποία και ερμηνεύει πληρέστερα την παρέμβαση του τύπου στον τρόπο διαμόρφωσης της εξωτερικής πολιτικής. Στην περίπτωση αυτή ο τύπος θεωρείται ως ένας σχετικά αυτόνομος μηχανισμός ο οποίος παίζει ιδιαίτερο και διακριτό ρόλο στην εξωτερική πολιτική.
- Η μελέτη των δημοσιευμάτων γίνεται κάτω από το φως της εννοιολογικής και σχεσιακής ανάλυσης περιεχομένου των πρωτοσέλιδων δημοσιευμάτων. Σε αντίθεση με την παραδοσιακή έρευνα και την μονοδιάστατη χρήση ποσοτικών μεθόδων, η μεθοδολογία που υιοθετούμε οδηγεί στην ανάδειξη του τρόπου με τον οποίο ο τύπος διαμορφώνει τους ορισμούς της θεματικής διάταξης και των στερεοτύπων στην εξωτερική πολιτική.
- Σε αντίθεση με άλλες ερευνητικές εργασίες, η διατριβή αυτή έχει ως επίκεντρο τη μελέτη της επίδρασης του τύπου στην εξωτερική πολιτική και όχι της συγκριτικής ανάλυσης του τρόπου θεώρησης των ελληνοτουρκικών σχέσεων από τις δυο κοινωνίες.

Τέλος η πρωτοτυπία της διατριβής σχετίζεται και με μια σειρά από στοιχεία που αναδεικνύονται όπως: α) η σημασία του τύπου στην 'κατασκευή' των ελληνοτουρκικών σχέσεων και ιδιαίτερα η αναγωγή τους σε ιδεολογικό διακύβευμα που ως αποτέλεσμα έχει να αναδύονται σοβαρά προβλήματα για την άσκηση της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. β) σε περιπτώσεις κρίσεων, καταγράφεται το γεγονός ότι η κάλυψη των ειδήσεων είναι πιο ευνοϊκή ή συντάσσεται με τις κυβερνητικές-επίσημες θέσεις γεγονός που επιταχύνει τις εξελίξεις. Παρατηρείται δηλαδή το φαινόμενο της στοίχισης πίσω από τη σημαία «rally behind the flag»¹, το οποίο 'υπαγορεύεται' από την αντιπαραθετική εθνική ταυτότητα και τους περιορισμούς που αυτή επιβάλλει. Αντίθετα η στάση του τύπου γίνεται πιο κριτική

και αποστασιοποιημένη στις περιπτώσεις προσπαθειών πολιτικής προσέγγισης των δυο κρατών. Στις περιπτώσεις αυτές αυξάνεται ο κριτικός του ρόλος αλλά και ο βαθμός επίδρασης του στην διαμόρφωση της κοινής γνώμης, καθώς αναδεικνύεται σε τρίτο πόλο με αυτόνομες θέσεις. γ) η επίδραση του τύπου είναι καταλυτική στις περιπτώσεις εκείνες όπου παρατηρείται αδυναμία ορισμού της κατάστασης από την πολιτική ηγεσία και τέλος δ) καταγράφονται μια σειρά από ιδεολογήματα όπως αυτό που ονομάζουμε «ιδεολόγημα των Μ. Δυνάμεων» αλλά και αυτού που ονομάζουμε «Σχεδίου Ανάν».

1^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

1.1 ΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Η περίοδος που ακολούθησε το Δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο αποτέλεσε την απαρχή μιας σειράς εξελίξεων για τις Διεθνείς Σχέσεις. Η έννοια της εξωτερικής πολιτικής των κρατών, από ένα απλό φαινόμενο που αφορούσε μονοδιάστατα την «ασφάλεια» τους μετετράπη σε μια πολυδιάστατη έννοια που συνδέεται άμεσα και περικλείει τις διάφορες κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές λειτουργίες των κοινωνιών. Οι παραδοσιακές μέθοδοι ορισμού και ερμηνείας της εξωτερικής πολιτικής των κρατών, δεν ήταν πλέον επαρκής. Αποτέλεσμα των εξελίξεων αυτών ήταν να προταθούν διάφορα ερμηνευτικά σχήματα, που προσπαθούν να ερμηνεύσουν την εξωτερική πολιτική, σε όλες τις πτυχές της. Ένα από τα σχήματα αυτά ερμηνεύει την εξωτερική πολιτική ως παράλληλη προς την εσωτερική πολιτική, που εξυπηρετεί τους σκοπούς του κράτους στο εξωτερικό περιβάλλον. Ο Seabury, από τους εκφραστές της κατεύθυνσης αυτής, υποστηρίζει ότι: *«Εξωτερική πολιτική είναι το σύνολο των στόχων και των σχεδιασμών, μέσω των οποίων οι συνταγματικές εξουσίες προσπαθούν να συνδιαλλαγούν με τα ξένα κράτη χρησιμοποιώντας τη δύναμη της επιρροής ακόμα και αυτή της βία».*²

Μια δεύτερη προσέγγιση παραλληλίζει την εξωτερική πολιτική με τους εθνικούς στόχους. Έτσι και σύμφωνα με τον Cecil V. Crabb: *«Η εξωτερική πολιτική αποτελείται από δυο στοιχεία: α) τους εθνικούς αντικειμενικούς στόχους, που πρέπει να επιτευχθούν, και β) τα μέσα για την επίτευξη τους».*³ Ο Χ. Ροζάκης θεωρεί ότι: *«Η εξωτερική πολιτική ενός κράτους είναι η πολιτική που ακολουθεί στη διεθνή σφαίρα για να επιτύχει την εκπλήρωση των εθνικών του σκοπών».*⁴

² Paul Seabury (1965): “ Power, Freedom, and Diplomacy: the Foreign Policy of United States” New York Random House-Vintage σελ.7

³ Θ.Κουλουμπής “ Εισαγωγή στις διεθνείς σχέσεις: Εξουσία και δικαιοσύνη»Εκδόσεις Παπαζήση, σελ. 167 Αθήνα 1981, επίσης Θ. Κουλουμπής- Δ. Κώνστας: «Διεθνείς Σχέσεις:Μια συνολική προσέγγιση, Τόμος Α’ εκδ. Παπαζήση σελ. 203 Αθήνα 1985

⁴ Χ. Ροζάκης: «Διεθνής Πολιτική. Εισαγωγικά Μαθήματα» Εκδόσεις Ν. Σάκκουλα Κομοτηνή 1985

Αντίθετα για κάποιους συγγραφείς η εξωτερική πολιτική περιορίζεται μόνο στις κυβερνήσεις και την ακολουθητέα από αυτούς πολιτική. Έτσι ο Walter Carlsnaes ορίζει την εξωτερική πολιτική «ως εκείνες τις πράξεις που εκφράζονται και εκτελούνται από υπευθύνους που αντιπροσωπεύουν τα κυρίαρχα κράτη τους, και απευθύνονται σε κρατικούς και μη κρατικούς δρώντες αποσκοπώντας στην υλοποίηση συγκεκριμένων στόχων»⁵. Στο ίδιο πλαίσιο ο George Modelski αναφέρει ότι: « Η εξωτερική πολιτική είναι το σύστημα των δραστηριοτήτων που αναπτύσσουν οι κοινωνίες με σκοπό την αλλαγή της συμπεριφοράς άλλων κρατών και τη συμμόρφωση τους στα διεθνή δεδομένα».⁶

Άλλες προσεγγίσεις όπως αυτές των Furniss και Snyder⁷ δεν διακρίνουν την εξωτερική από την εσωτερική πολιτική, παρά τις θεωρούν ως ένα 'συνεχές'. Η εξωτερική πολιτική ορίζεται: «ως μια μέθοδος εργασίας ή ένα σύνολο κανόνων που επιλέγονται για την αντιμετώπιση ενός συγκεκριμένου προβλήματος ή γεγονότος που έγινε ή εξελίσσεται στο παρόν ή αναμένεται να συμβεί στο μέλλον».⁸

Σύμφωνα με τον J.Roseanau εξωτερική πολιτική είναι «εκείνη η πολιτική που ακολουθούν με συνείδηση οι επίσημοι εκπρόσωποι μιας εθνικής κοινωνίας με σκοπό την επιβολή ή αλλαγή μιας στάσης στο διεθνές σύστημα με τρόπο που να συμφωνεί με τους προκαθορισμένους στόχους».⁹ Με εξαίρεση τον τελευταίο ορισμό από τον Roseanau οι περισσότεροι από τους άλλους ορισμούς δεν αναμένουν πολλές από τις πτυχές της εξωτερικής πολιτικής, αρκούμενες είτε στην περιγραφή μιας διάστασης, είτε στο επίπεδο της επιλογής (Snyder) είτε της συμπεριφοράς (Riggs) είτε των

⁵ Walter Carlsnaes (1980): "On analysing the dynamics of Foreign Policy Change, *Cooperation and Conflict*, 28(1), 1993 p.6

⁶ George Modelski 1962 : "Theory of Foreign Policy" New York Praeger pp. 6-7

⁷ Edgar Furniss Jr, and R. Snyder: "An introduction to American Foreign Policy" New York 1995 Rimehart

⁸ Οπ.παρ. pp. 6,28

⁹ Rosenau J.: *Foreign Policy as an Issue-Area* in James Rosenau (ed): *Domestic Sources of Foreign Policy* Free Press 1967 pp.11-50

σκοπών (Seabygy). Μερικοί ορισμοί όπως του Modelski, είναι πολύ γενικοί και δεν διακρίνουν την εξωτερική από τις άλλες πολιτικές. Ο ορισμός του Rosenau μπορεί να θεωρηθεί πιο πλήρης. Όμως και αυτός αγνοεί το στοιχείο της επιλογής στη διαδικασία της εξωτερικής πολιτικής.

Οι πιο πάνω ορισμοί ωστόσο περιορίζουν την εξωτερική πολιτική στο κράτος ως κύριο πρωταγωνιστή και ρυθμιστή των διεθνών σχέσεων. Οι εξελίξεις όμως των τελευταίων δεκαετιών πρόσθεσαν και άλλους δρώντες στο διεθνές «γίγνεσθαι» με σημαντικό ρόλο στην άρθρωση και άσκηση της εξωτερικής πολιτικής.

Στα πλαίσια αυτά η προσέγγιση που υιοθετούμε, αντιμετωπίζει την εξωτερική πολιτική ως την πολιτική εκείνη που επιλέγεται ή προκρίνεται ανάμεσα από άλλες από τους επίσημους αντιπροσώπους του κράτους-έθνους, με στόχο την επίτευξη μακροπρόθεσμων ή βραχυπρόθεσμων «εθνικών» σκοπών στο διεθνές επίπεδο με τα κατάλληλα μέσα. Σύμφωνα με αυτό η εξωτερική πολιτική έχει δύο βασικές συνισταμένες. Η πρώτη εκφράζεται με τα σχέδια τους προσανατολισμούς και τις προθέσεις μια κυβέρνησης. Με τον όρο προσανατολισμός εννοείται η γενική στάση ενός κράτους απέναντι στο εξωτερικό περιβάλλον ή θεμελιώδης στρατηγική του για να επιτύχει τους σκοπούς του και για να αντιμετωπίσει ενδεχόμενες απειλές. Ενώ η δεύτερη αποτελείται από την πλειάδα των παραμέτρων εκείνων που επηρεάζουν τον τρόπο χάραξης και άσκησης της εξωτερικής πολιτικής. Τα γνωρίσματα αυτά, είναι που θεμελιώνουν όπως διατυπώνει ο Θεοδωρόπουλος *«την ιδιομορφία της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής και υπογραμμίζει τη διαφορά της έναντι κάθε άλλης πολιτικής που αποφασίζει να εφαρμόσει η όποια κυβέρνηση στο εσωτερικό της χώρας»*.¹⁰

¹⁰ Πρόλογος του Β.Θεωδοροπούλου στο Π.Ι.Τσάκωνας: «Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική» σελ. 14 Εκδόσεις Σιδέρη, Αθήνα 2003.

1.1.1 ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗΣ ΤΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Η συμπεριφορά του κάθε κράτους μέσα στο διεθνή χώρο καθορίζεται από ένα σύνολο παραγόντων που ο καθένας με τη σειρά του έχει ανάλογη βαρύτητα και διαχρονικότητα. Οι παράγοντες αυτοί, που αναφέρονται τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό περιβάλλον κατανεμήθηκαν με διαφορετικό τρόπο από τους μελετητές. Πιο συγκεκριμένα ο J.Roseanau τους κατέταξε σε πέντε κύριες κατηγορίες:

1. Οι εξωγενείς ή συστημικοί παράγοντες, που αναφέρονται στο εξωτερικό περιβάλλον π.χ. γεωγραφικές πραγματικότητες, ιδεολογικές προκλήσεις, οικονομική διεύδυση, δομή και λειτουργία ολόκληρου του διεθνούς συστήματος κλπ.
2. Κοινωνικοί και πολιτικοί παράγοντες, όπως η πολιτική κουλτούρα, ο βαθμός πολιτικής συγκρότησης, οι ομάδες πίεσης, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης κλπ.
3. Κυβερνητικοί και θεσμικοί παράγοντες όπως το Σύνταγμα, η Βουλή, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, οι σχέσεις μεταξύ των θεσμών αυτών κλπ.
4. Οι παράγοντες-ρόλοι, που αφορούν την πολιτική συμπεριφορά αξιωματούχων του κράτους και καλούνται να επωμιστούν μια συγκεκριμένη πολιτική ανεξαρτήτως των πεποιθήσεων ή απόψεων τους¹¹
5. Οι προσωπικοί παράγοντες που αφορούν τα προσωπικά χαρακτηριστικά αυτών που παίρνουν και εφαρμόζουν τις αποφάσεις όπως τα ψυχολογικά χαρακτηριστικά των ηγετών, το επίπεδο εκπαίδευσης που έχουν, η οικονομική τους κατάσταση, η κοινωνική τους προέλευση κλπ.¹²

¹¹ Φραγκονικολόπουλος Χ, Κανελλόπουλος Α.: *Παρόν και μέλλον της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής: δομές και τρόποι άσκησης*. Εκδόσεις Σιδέρη 1995

¹² Παναγιώτης Ήφαιστος: « Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική. Από την 'Ιδεαλιστική Αθωότητα' στο 'Πεπρωμένο του Έθνους' »σελ 32-33 Εκδ. Οδυσσεάς Αθήνα 1994

Ο Kenneth Thompson προχώρησε σε μια πιο γενική διαίρεση κατατάσσοντας τους παράγοντες που επηρεάζουν την άσκηση της εξωτερικής πολιτικής σε δυο κατηγορίες: Η πρώτη περιλαμβάνει τους υλικούς παράγοντες ενώ η δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνει τους ανθρώπινους παράγοντες τόσο ως προς τα ποσοτικά τους χαρακτηριστικά π.χ. το μέγεθος του πληθυσμού, όσο και τα ποιοτικά χαρακτηριστικά όπως ο εθνικός χαρακτήρας, η κοινωνική δομή, τα πολιτικά συστήματα, κλπ.¹³

Οι παράγοντες που θεωρούνται καθοριστικοί των εξωτερικών προσανατολισμών, και των ενεργειών των κρατών, σύμφωνα με τον ορισμό της εξωτερικής πολιτικής που υιοθετούμε, διακρίνονται στις ακόλουθες κατηγορίες: α) ιδιοσυγκρασιακού τύπου β) διοικητικοί, γ) εθνικοί, δ) συστημικοί και ε) σε πολιτικούς ή συμμετοχικούς παράγοντες. Η πρώτη κατηγορία περιλαμβάνει τα γενικά προσωπικά χαρακτηριστικά, τις αντιλήψεις για τη φύση της διεθνούς κοινότητας, τους επιδιωκόμενους σκοπούς όπως και τη συμπεριφορά που προέρχεται από τη θέση που κατέχουν και το ρόλο που επιτελούν οι αξιωματούχοι που λαμβάνουν τις αποφάσεις (decision-makers). Οι διοικητικοί παράγοντες, αναφέρονται στις διοικητικές εκείνες δομές που έχουν τη δυνατότητα να περιορίζουν ή να ενισχύουν τις επιλογές αυτών που παίρνουν τις αποφάσεις για την εξωτερική πολιτική. Στην κατηγορία αυτή εμπεριέχεται το πολιτικό-γραφειοκρατικό περιβάλλον μέσα στο οποίο οι υπεύθυνοι της εξωτερικής πολιτικής (policy-makers) κινούνται. Ως εξωτερικούς συστημικούς παράγοντες εννοούμε κατά κύριο λόγο τη δομή και λειτουργία του διεθνούς συστήματος, δηλαδή το είδος των σχέσεων που επικρατεί ανάμεσα στα ισχυρότερα κράτη σε κάθε ιστορική εποχή. Στους πολιτικούς ή συμμετοχικούς παράγοντες περιλαμβάνονται το πολιτικό σύστημα, το Κοινοβούλιο, η

¹³ Roy C. Makridis(ed): “ Foreign Policy in world politics” σελ. 65 N. Jersey, 1988

Κοινή Γνώμη, οι διάφορες ομάδες συμφερόντων και πίεσης, τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης κλπ.¹⁴

Η διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής αποτελεί μια πολυδιάστατη πραγματικότητα η οποία και διαμορφώνεται από την παρέμβαση των πιο πάνω παραγόντων. Η δική μας προσπάθεια προσέγγισης και ερμηνείας του φαινομένου της εξωτερικής πολιτικής, θα εστιαστεί στους πολιτικούς ή συμμετοχικούς παράγοντες που την επηρεάζουν. Ειδικότερα θα σταθούμε στο ρόλο που ο τύπος διαδραματίζει στην ελληνική εξωτερική πολιτική, μέσω της κριτικής αποτίμησης του ιδεολογικού του λόγου στις ελληνοτουρκικές διαφορές. Για το λόγο αυτό ειδική αναφορά θα γίνει τόσο στην έννοια της κοινής γνώμης όσο και στο ρόλο των ΜΜΕ στην εξωτερική πολιτική.

1. 2. Η ΚΟΙΝΗ ΓΝΩΜΗ

Η κοινή γνώμη είναι από τις βασικότερες έννοιες των κοινωνικών επιστημών και ιδιαίτερα της πολιτικής επιστήμης, ενώ αποτελεί ουσιώδη παράγοντα της δημοκρατίας. Ο προσδιορισμός με ακρίβεια της έννοιας ‘κοινή γνώμη’ παρουσιάζει κάποιες δυσκολίες, γεγονός που φανερώνεται από την ανυπαρξία ενός κοινά αποδεκτού ορισμού της κοινής γνώμης.

Μερικοί ερευνητές θεωρούν την κοινή γνώμη ως το σύνολο των απόψεων των ατόμων σχετικά με κάποιο θέμα που τους ενδιαφέρει ή απλά ως την άποψη της πλειοψηφίας.¹⁵ Αντίθετα ο Lowell τονίζει ότι *«η γνώμη της πλειοψηφίας δεν είναι πάντοτε κοινή»*¹⁶. Για τον σχηματισμό της κοινής γνώμης, σύμφωνα με τον ίδιο δεν είναι αρκετή η πλειοψηφία και δεν απαιτείται ομοφωνία, αλλά η γνώμη πρέπει να

¹⁴Βλ Πάρις Βαρβαρούσης: *Ανάλυση της εξωτερικής πολιτικής* Εκδόσεις Καρδαμίτσα, Αθήνα 1991 Σελ. 165-189, και Φραγκονικολόπουλος Χ, Ηρακλείδης Α., Κωστάκος Γ.: *Διεθνείς Διενέξεις: Αντιμετώπιση και επίλυση, στοιχεία θεωρίας και πράξης* Εκδόσεις Σιδέρη 1994 σελ.63

¹⁵ John Dewey: “The public and its problems” New York, Rinehart and Winston, Inc, 1967,σελ.177

¹⁶ Στο Φραγκονικολόπουλος Χ, Κανελλόπουλος Α.: Παρόν και μέλλον της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής: δομές και τρόποι άσκησης. Εκδόσεις Σιδέρη 1995 σελ.170

είναι τέτοια ώστε, ενώ η μειοψηφία να νοιώθει δεσμευμένοι εκ πεποιθήσεως όχι να αποδέχονται την γνώμη της πλειοψηφείας από φόβο.¹⁷ Για τον F. Allport σημαντικό στοιχείο ορισμού της έννοιας της κοινής γνώμης, είναι η σχέση της με ένα μεγάλο αριθμό ατόμων τα οποία έχουν μια κοινή άποψη για κάποιο συγκεκριμένο θέμα, ωστόσο, διαφοροποιούμενος από τους Davinson και Leiserson, τονίζει ότι η επιρροή της κοινής γνώμης στους άλλους είναι το πιο σημαντικό στοιχείο που πρέπει να αναλυθεί.¹⁸

Άλλοι μελετητές επικεντρώνουν το ενδιαφέρον τους στο στοιχείο της οργάνωσης που εμπεριέχει η έννοια της κοινής γνώμης. Για τους μελετητές αυτούς η κοινή γνώμη είναι ένα φαινόμενο που σχετίζεται με τις οργανωμένες ομάδες-κόμματα, συνδικάτα, εκκλησία κλπ- και τα κοινά θέματα.¹⁹ Αντίθετα ο Key διαχωρίζει το κοινό σε ειδικό κοινό (special public) και γενικό κοινό (general public) θεωρώντας ότι το σύνολο των ανθρώπων έχουν άποψη μόνο για λίγα δημόσια ζητήματα και όχι για το σύνολο αυτών. Για το λόγο αυτό εισήγαγε την ιδέα του ειδικού κοινού, για να περιγράψει τα τμήματα εκείνα του κοινού που έχουν άποψη για συγκεκριμένα θέματα, προβλήματα ή ζητήματα γενικού ενδιαφέροντος.²⁰ Ο Blumer, προχωρώντας σε μια διαφορετική αντιμετώπιση του θέματος παρατηρεί ότι η κοινή γνώμη «μπορεί να είναι διαφορετική από τη γνώμη οποιασδήποτε μερίδας του κοινού. Μπορεί να είναι, για παράδειγμα, μια σύνθετη γνώμη που δημιουργείται από τις διαφορετικές γνώμες που υπάρχουν στο κοινό ή ακόμη καλύτερα να είναι η κεντρική τάση προς την οποία συγκλίνουν οι διαφορετικές αυτές γνώμες και τελικά να σχηματίζεται από τη σχετική

¹⁷Οπ. παρ.ρ. 180

¹⁸ Phillips Davinson and Avery Leiserson: 'Public Opinion' in Jorge I. Domínguez and James A. McCann, *Democratizing Mexico: Public Opinion and Electoral Choices* p.220 Baltimore, MD, and London: Johns Hopkins University Press, 1996

¹⁹ Herbert Goldhamer: "Public opinion and personality" *American Journal of Sociology*, Vol.LV July 1975 σελ.346-354

²⁰ David Hume V.O. Key: "Public opinion and American Democracy" σελ. 7-17 A. Knopf, New York 1961

δύναμη και την αντίθεση ανάμεσα τους».²¹ Ο Blumer συγκεντρώνει έτσι τις γνώμες του ειδικού κοινού σε ένα μέσο όρο που λαμβάνει υπόψη τόσο τον αριθμό εκείνων που έχουν διαφορετική γνώμη (ή δεν έχουν γνώμη) όσο και τη βαρύτητα εκείνων που έχουν μια συγκεκριμένη γνώμη. Θεωρεί δηλαδή ότι ο ορισμός του κοινού πρέπει να γίνεται με κριτήρια τη δύναμη και το βάρος της άποψης και όχι το μέγεθος του κοινού.

Για τον J. Bryce *«κοινή γνώμη είναι το σύνολο των απόψεων που διαμορφώνουν τα άτομα για τα ζητήματα που επηρεάζουν ή ενδιαφέρουν την κοινότητα*».²² Σχετικός με αυτόν είναι και ο ορισμός που προτείνει ο Kornhauser για την κοινή γνώμη την οποία και θεωρεί *«ως τις απόψεις και τα επίκαιρα συναισθήματα ορισμένου κοινού σε συγκεκριμένο χρόνο σχετικά με οποιοδήποτε ζήτημα ενδιαφέροντος για το κοινό*».²³ Ο Floyd Allport με τη σειρά του θεωρεί *«ότι η έννοια της κοινής γνώμης σχετίζεται, με μια κατάσταση που αφορά πολλά άτομα μέσα από την οποία τα άτομα εκφράζονται άλλοτε συμφωνώντας και άλλοτε αντιδρώντας σε προτάσεις μεγάλης σπουδαιότητας*».²⁴ Λαμβάνοντας υπόψη τους πιο πάνω ορισμούς και τα σημεία σύγκλισης αυτών μπορούμε να πούμε ότι η κοινή γνώμη αποτελεί την συνισταμένη των απόψεων ενός μεγάλου αριθμού ατόμων μιας κοινωνίας. Οι απόψεις αυτές αφορούν ζητήματα κοινού ενδιαφέροντος, οι οποίες και μπορούν να επηρεάσουν τη συμπεριφορά των ατόμων των ομάδων και των κυβερνήσεων.²⁵ Ωστόσο θα πρέπει να έχουμε υπόψη ότι *«η κοινή γνώμη είναι φυσικά ένα πολύ παροδικό φαινόμενο και ακαθόριστο*

²¹ Herbert Blumer: "The Mass, the Public and Public Opinion" in Bernard Berelson and Morris Janowitz: "Reader in public opinion and communication enlarged" ed Glencoe: Free Press, 1953 pp. 46-48

²² Katz Daniel and Others: "Public Opinion and Propaganda; A book of Reading" New York, Holt, Rinehart and Winston σελ. 50 1965

²³ A. Kornhauser: "Public opinion and social class" American Journal of Sociology, Vol. LV, July 1975 σελ.335-36

²⁴ Floyd Allport: "Toward a science of public opinion" Public opinion quarterly, Vol. 15 January 1977 σελ.60

²⁵ Phillips Davinson and Avery Leiserson: "Public Opinion" in Jorge I. Domínguez and James A. McCann, *Democratizing Mexico: Public Opinion and Electoral Choices* p.189 Baltimore, MD, and London: Johns Hopkins University Press, 1996

φαινόμενο, διαρκώς μεταβαλλόμενο και διαρκώς υφιστάμενο διάφορες μεταβολές οι οποίες εξαρτώνται από συγκυριακούς παράγοντες και επιρροές. Ωστόσο η κοινή γνώμη αντανακλά βαθιά ριζωμένα πολιτιστικά γνωρίσματα, συμπεριφορές, ιστορικές κληρονομίες, μύθους και παραδόσεις. Υπό αυτήν την έννοια... μπορεί να είναι μια ισχυρή πηγή εξωτερικής πολιτικής»²⁶

1.2.1 Κοινή Γνώμη και Εξωτερική Πολιτική

Δεν είναι εύκολο να προσδιορίσουμε την επιρροή της κοινής γνώμης στην εξωτερική πολιτική, επειδή η επιρροή αυτή διαφέρει ανάλογα με τις συνθήκες και τη χρονική περίοδο. Πολλές είναι οι έρευνες που έχουν γίνει για τον προσδιορισμό της σχέσης μεταξύ της κοινής γνώμης και της εξωτερικής πολιτικής. Ωστόσο δυο είναι οι κύριες απόψεις μεταξύ των ερευνητών προκειμένου να περιγραφεί η σχέση αυτή.

Σύμφωνα με την πρώτη η επίδραση της κοινής γνώμης στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής θεωρείται ότι είναι πολύ περιορισμένη, καθώς υποστηρίζεται ότι:

1. Η κοινή γνώμη γνωρίζει ελάχιστα για τις υποθέσεις της εξωτερικής πολιτικής και έτσι το ενδιαφέρον της είναι πολύ περιορισμένο. Στις δυτικές κοινωνίες διαπιστώνεται ότι μόλις το 25% του πληθυσμού γνωρίζει κάτι για την εξωτερική πολιτική, ενώ το 35% δεν γνωρίζει τίποτα.²⁷ Το περιορισμένο ενδιαφέρον της κοινής γνώμης για την εξωτερική πολιτική οφείλεται στο ότι αυτή θεωρείται ότι δεν επηρεάζει άμεσα την προσωπική ζωή των πολιτών ή την κατανομή των αγαθών. Στη Γαλλία οι σφυγμομετρήσεις έδειξαν ότι το 40% των πολιτών δεν απαντούν καν σε ερωτήσεις που αφορούν την εξωτερική πολιτική, ακόμα και σε θέματα που είναι ιδιαίτερα σημαντικά για

²⁶ Π.Κ. Ιωακειμίδης: «Το μοντέλο Σχεδιασμού Εξωτερικής πολιτικής στην Ελλάδα» στο Π. Ι. Τσάκωνας(επιμ): «Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική. Μια Συνολική προσέγγιση» Εκδόσεις Σιδέρη Αθήνα 2003 τόμος Α, σελ 95

²⁷ D. Hitchner and Hamel: "Modern Governments" New York, 1962, σελ.556. Επίσης Caspary W.R.: "The Mood Theory: A study of Public Opinion and Foreign Policy" American Political Science Review, Volume, 64, 1970 p.537

τη Γαλλία.²⁸ Σε μια άλλη μελέτη για το ενδιαφέρον της κοινής γνώμης για την εξωτερική πολιτική, Willick διαπίστωσε ότι το ποσοστό της γερμανικής κοινής γνώμης που ενδιαφερόταν ιδιαίτερα για την εξωτερική πολιτική ήταν της τάξης του 27% ενώ στην Ιταλία ήταν της τάξης 3%.²⁹

2. Οι υπεύθυνοι της εξωτερικής πολιτικής ενός κράτους, θεωρείται ότι υφίστανται ελάχιστη πίεση από την κοινή γνώμη κατά τη διαδικασία διαμόρφωσης της εξωτερικής πολιτικής. Επιπλέον μέσω της προβολής ενός εξωτερικού εχθρού μπορούν να μειώσουν τις αντιδράσεις επιτυγχάνοντας την απαιτούμενη συναίνεση για τα θέματα της εξωτερικής πολιτικής.³⁰
3. Ακόμα και όταν η κοινή γνώμη ενδιαφέρεται για εξωτερική πολιτική, αυτό εκδηλώνεται με έναν ‘υπεραπλουστευτικό’ τρόπο, που καταλήγει στην κατηγοριοποίηση και υιοθέτηση στερεοτύπων.
4. Οι υπεύθυνοι της εξωτερικής πολιτικής, λόγω της υπέρτερης γνώσης και πρόσβαση στη πληροφόρηση είναι σε θέση πολλές φορές να καθοδηγήσουν την κοινή γνώμη ώστε αυτή να προσαρμόζεται στις αποφάσεις τις οποίες και έχουν λάβει εκ των προτέρων.³¹

Σε αντίθεση με την προσέγγιση αυτή η δεύτερη άποψη που αναπτύσσεται θεωρεί ότι η κοινή γνώμη παίζει σημαντικό ρόλο ιδιαίτερα στις Δημοκρατικές χώρες σε ότι αφορά τον τρόπο χάραξης και άσκησης της εξωτερικής πολιτικής. Οι υποστηρικτές της άποψης αυτής στηρίζονται στον τρόπο λειτουργίας και ανάπτυξης των Μέσων Ενημέρωσης, των ομάδων πίεσης, των πολιτικών κόμματος και γενικότερα στον βαθμό επιρροής και εμπλοκής της κοινής γνώμης στις πολιτικές

²⁸ Roy Makridis: “Foreign Policy in World Politics” p. 94 Free Press, N. Jersey, 1988

²⁹ D. Willick: “Public Interest in International Affairs; A Cross-national Study” Social Science Quarterly, volume 50 No2, September 1969, p.274

³⁰ James Rosenau: “Foreign Policy as an Issue-Area” in James Rosenau (ed): “Domestic Sources of Foreign Policy” Free Press 1967 pp.11-50

³¹ Gabriel Almond: “The American People and Foreign Policy” pp. 69, 123

διαδικασίες των δημοκρατικών κοινωνιών.³² Ο Almond,³³ ακολουθώντας τη δεύτερη προσέγγιση, χρησιμοποίησε τον όρο “Foreign Policy Mood” για να δείξει την τάση της κοινής γνώμης που αναπτύσσεται σε ορισμένο χρόνο και σε συγκεκριμένο ζήτημα της εξωτερικής πολιτικής. Οι τάσεις αυτές της κοινής γνώμης (moods) αν και δεν προσδιορίζουν τους στόχους της εξωτερικής πολιτικής μιας χώρας, θέτουν όμως τα όρια των εναλλακτικών επιλογών που έχουν οι υπεύθυνοι της εξωτερικής πολιτικής. Ο Holsti³⁴ αντίστοιχα πιστεύει ότι η σχέση μεταξύ της κοινής γνώμης και της εξωτερικής πολιτικής στις δημοκρατικές κοινωνίες συνεπάγεται σύνθετη αλληλεπίδραση κατά την οποία η πολιτική ηγεσία και το κοινό αλληλοεπηρεάζονται στη μεταξύ τους συμπεριφορά στις αξίες και στα συμφέροντα. Ο ίδιος θεωρεί ανακριβή την αντίληψη, ότι φορείς αποφάσεων ανταποκρίνονται μόνο στις απαιτήσεις της κοινής γνώμης. Αντίθετα προκρίνει τον ρόλο των πολιτικών υπευθύνων, ως παράγοντα με μεγαλύτερη και βαρύνουσα επιρροή έναντι της επίδρασης της κοινής γνώμης που αφορούν τις κατευθύνσεις της εξωτερικής πολιτικής.³⁵

Παράλληλα με τις δυο αυτές απόψεις έχει αναπτυχθεί και μια ενδιάμεση αυτών, την οποία και υιοθετούμε. Σύμφωνα με την προσέγγιση αυτή υποστηρίζεται ότι η επιρροή της κοινής γνώμης στα θέματα εξωτερικής πολιτικής είναι αντίστοιχη της ‘σημασίας’ του ζητήματος και των προεκτάσεων του στην εσωτερική πολιτική σκηνή. Στα πλαίσια αυτά ο Sauvy, υποστηρίζει ότι το μέγεθος της επιρροής της κοινής γνώμης στην εξωτερική πολιτική διαφέρει ανάλογα με το συγκεκριμένο ζήτημα. Στα ζητήματα που αφορούν ‘άμεσα’ τα συμφέροντα μιας κοινωνίας, το ενδιαφέρον και η επιρροή της κοινής γνώμης είναι άμεση και αποφασιστική.

³² Leonard Doob: “Public Opinion and Propaganda” σελ. 224 Hamden, Archon Books

³³ G.Almond: “The American people and Foreign Policy” New York, Praeger 1960 σελ. 33

³⁴ K.J. Holsti 1977: “International Politics: A framework for Analysis” Englewood Cliffs, N.J. Prentice-Hall, p. 13

³⁵ Holsti, Ole R., and James N. Rosenau The Structure of Foreign Policy Beliefs Among American Opinion Leaders--After the Cold War. *Millennium* 22 (1993):p.243

Χαρακτηριστική στην περίπτωση αυτή είναι το μέγεθος της εμπλοκής της κοινής γνώμης σε περιπτώσεις διεθνών κρίσεων και πολέμων. Αντίθετα στα δευτερεύοντα ζητήματα όπως είναι η σύναψη μια διακρατικής συμφωνίας ή προσφορά οικονομικής βοήθειας σε άλλη χώρα η επιρροή και το ενδιαφέρον της κοινής γνώμης είναι ελάχιστα. Αντίστοιχη είναι και η άποψη που διατυπώνει ο Κοτζιάς για τον ρόλο της κοινής γνώμης στην ελληνική εξωτερική πολιτική, καθώς υποστηρίζει ότι *«η κοινή γνώμη δεν ενδιαφέρεται τόσο για τα εξειδικευμένα προβλήματα εξωτερικής πολιτικής όσο για τα θεμελιακά. Κύρια δε, ενδιαφέρεται για τα προβλήματα εξωτερικής πολιτικής που έχουν ονομαστεί 'εθνικά'»*.³⁶

Κοινό σημείο ωστόσο και των τριών προσεγγίσεων είναι η αναγνώριση ότι το μορφωτικό επίπεδο και ιδιαίτερα η επικοινωνιακή επάρκεια αποτελούν τις βασικές προϋποθέσεις που επηρεάζουν και διαμορφώνουν τα όρια παρέμβασης της κοινής γνώμης στην εξωτερική πολιτική.³⁷ Έτσι αναγνωρίζεται και ο σημαντικός ρόλος των ΜΜΕ στη εξωτερική πολιτική καθώς η λειτουργία τους συμβάλλει καθοριστικά στην διαμόρφωση του δημόσιου επικοινωνιακού πεδίου. Εξάλλου *«ο σχεδιασμός και οι επιλογές της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής μπορούν να εξηγηθούν σωστά μόνο λαμβάνοντας υπόψη τρεις παράγοντες: την «κοινή γνώμη», τον ρόλο των προσώπων, και την «αλληλεπίδραση» μεταξύ προσώπων και κοινωνίας/ κοινής γνώμης»*³⁸

1.3 ΜΜΕ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Η ανάπτυξη των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας επηρέασε καθοριστικά τον τρόπο επικοινωνίας και ενημέρωσης στις σύγχρονες κοινωνίες. Όπως αναφέρει ο

³⁶ Νίκος Κοτζιάς: « Παγκοσμιοποίηση και Εξωτερική Πολιτική» στο Π. Ι.Τσάκωνας(επιμ):» Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική. Μια Συνολική προσέγγιση» Εκδόσεις Σιδέρη Αθήνα 2003 τόμος Α, σελ 338

³⁷ Πάρις Βαρβαρούσης: Ανάλυση...». σελ.176

³⁸ Π.Κ. Ιωακειμίδης: «Το μοντέλο Σχεδιασμού Εξωτερικής πολιτικής στην Ελλάδα» στο Π. Ι.Τσάκωνας(επιμ):» Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική. Μια Συνολική προσέγγιση» Εκδόσεις Σιδέρη Αθήνα 2003 τόμος Α, σελ 95

Thompson,³⁹ τα ΜΜΕ δεν πρέπει να θεωρούνται απλά και μόνο ως διάλογοι διάχυσης συμβολικών μορφών, αλλά και ως μηχανισμοί που συμβάλλουν καθοριστικά στις κοινωνικές σχέσεις και διαδράσεις. Τα ΜΜΕ μαζί με τους υπόλοιπους πολιτικούς θεσμούς, επηρεάζουν καθοριστικά τον τρόπο με τον οποίο συμμετέχουμε στην πολιτική σφαίρα, καθώς μέσω της διαμεσολαβητικής λειτουργίας τους, ορίζουν και οριοθετούν το περιεχόμενο και τα όρια της. Η πολιτική τους λειτουργία διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στο σχηματισμό της πολιτικής γνώμης και βούλησης στο κοινωνικό και στο πολιτειακό επίπεδο. Τα ΜΜΕ ως σύνολο επικοινωνιακών δυνατοτήτων, παρεμβάλλονται μεταξύ των πολιτών και των πολιτικών θεσμών μέσω δύο καίριων δυνατοτήτων τους: α) της αποκλειστικής τους δυνατότητας να προσφέρουν στους εκπροσώπους της πολιτικής εξουσίας ένα ακροατήριο⁴⁰ β) των σχέσεων 'αξιοπιστίας', άρα και εμπιστοσύνης, που έχουν επιτύχει να αναπτύξουν (σε διαφορετική έκταση για το κάθε ΜΜΕ) οι διάφοροι οργανισμοί ΜΜΕ με τα μέλη των αντίστοιχων ακροατηρίων τους. Σύμφωνα με διάφορες έρευνες,⁴¹ για την πλειοψηφία των ατόμων τα Μέσα Ενημέρωσης αντιπροσωπεύουν την κύρια πηγή πληροφόρησης για την πολιτική. Σχετικά με τον ρόλο τους στην εξωτερική πολιτική διάφορες είναι οι απόψεις που έχουν υποστηριχθεί, όπως «διαμορφωτές γνώμης» (Rivers,1967), «ο τέταρτος βραχίονας της κυβέρνησης» (Cater 1959) «σκιώδης κυβέρνηση» (Rivers,1982), «τρίτος παράγοντας» (Serfaty 1990). Οι απόψεις αυτές αναγνωρίζουν και αποδέχονται την κριτική δύναμη των μέσων ενημέρωσης στην διαδικασία διαμόρφωσης της εξωτερικής πολιτικής. Το γεγονός ότι η εξωτερική πολιτική είναι

³⁹ Thompson J.B: Ideology and Modern Culture p. 265 Cambridge: Polity 1990

⁴⁰ M. Gurevitch and J. G. Powel: "Linkages between the Mass Media and Politics: A model for the analysis of Political Communication Systems" στο E. Arnold (eds): "Mass Communication and Society" London 1984, pp.274-275

⁴¹ Τ. Δουλκέρη, « Ελληνική Τηλεόραση. Εμπειρική Έρευνα» Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1999, Τ. Δουλκέρη, « Διαφήμιση και Επικοινωνία. Εμπειρική έρευνα κοινής γνώμης», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2001, Worcester, R.M.: "Demographics and Values: What the British public read and what they think about their newspapers", Paper presented to The Ed of Fleet Street Conference, City University, February, 1994

πεδίο παραγωγής και κατασκευής δημόσιου λόγου, είναι δηλαδή θέμα φορτισμένο ιδεολογικά,⁴² αναπόφευκτα συγκεντρώνει το έντονο ενδιαφέρον των ΜΜΕ. Σύμφωνα με τον Γιαλλουρίδη, «*Τα μέσα ενημέρωσης αποτελούν συνδετικό κρίκο μεταξύ της κοινής γνώμης και της εξωτερικής πολιτικής, καθώς του παρέχουν τις απαραίτητες πληροφορίες μέσω των οποίων τα άτομα διαμορφώνουν τη στάση τους*»⁴²

Τα ΜΜΕ διαδραματίζουν πολλαπλούς ρόλους θέτοντας περιορισμούς στην εξωτερική πολιτική ενώ παράλληλα αποτελούν ένα σπουδαίο «βήμα» που προσφέρει αντίστοιχα πολλές δυνατότητες στους υπευθύνους της εξωτερικής πολιτικής να προωθήσουν τους στόχους τους⁴³.

Το τέλος του Ψυχρού πολέμου αλλά και η αύξηση της παγκόσμιας επικοινωνίας (παγκοσμιοποίηση των επικοινωνιών) αποτέλεσαν δυο κρίσιμους παράγοντες σύμφωνα με τον Larson⁴⁴ οι οποίοι άλλαξαν τον τρόπο με τον οποίο τα Μέσα Ενημέρωσης επιδρούν στην διαδικασία λήψης αποφάσεων για την εξωτερική πολιτική. Η ταχύτητα και η ικανότητα των διεθνών καναλιών επικοινωνίας βελτιώθηκαν δραστικά, με αποτέλεσμα οι ειδήσεις να μεταδίδονται την ίδια χρονική στιγμή που συμβαίνουν τα γεγονότα. Αυτό συνακόλουθα αύξησε την βαρύτητα του παράγοντα της «κοινής γνώμης» στην εξωτερική πολιτική και κατ' επέκταση των Μ.Μ.Ε. ως διαμορφωτών και «εκπρόσωπων» αυτής. Χαρακτηριστική ως προς την σπουδαιότητα των ΜΜΕ στην εξωτερική πολιτική είναι η θεωρητική προσέγγιση της «επίδρασης του CNN» (CNN effect).⁴⁵ Σύμφωνα με την θεώρηση αυτή υποστηρίζεται ότι τα παγκοσμίου εμβέλειας κανάλια έχουν γίνει ο κυρίαρχος παράγοντας στον τρόπο ανάπτυξης της εξωτερικής πολιτικής υποκαθιστώντας ή και 'υπαγορεύοντας'

⁴² Χ. Γιαλλουρίδης, « Η ελληνο-τουρκική σύγκρουση. Από την Κύπρο έως τα Ίμια» Εκδόσεις Σιδέρη Αθήνα 1996 σελ 16.

⁴³ Δουλκέρη Τ.: Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας και Ειρήνη

⁴⁴ Larson, J.F. (1992, Winter). (Books Review). The media and foreign policy. S. Serfaty (ed.) in Journal of Communication, 42(1), 159-161

⁴⁵ Σχετικά άρθρα: Katz, E, “ The end of Journalism: News on watching the war” Journal of Communication τομ. 42, τχ.3 1992 pp.. 5-13

πολλές φορές τις αντιδράσεις των δημόσιων πολιτικών υπεύθυνων για την εξωτερική πολιτική. Η προσέγγιση αυτή αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο τα ΜΜΕ μπορούν να ανασυνθέτουν τον χρόνο και τον χαρακτήρα των πολιτικών γεγονότων και ιδιαίτερα τις περιπτώσεις διεθνών κρίσεων. Ωστόσο ιδιαίτερη και υπερβολική είναι η έμφαση που αποδίδεται στον παράγοντα των ΜΜΕ. Η μονοδιάστατη αυτή θεώρηση αποσιωπά και αγνοεί άλλους παράγοντες και ιδιαίτερα αυτούς που επηρεάζουν αυτόν καθ'αυτόν τον τρόπο λειτουργίας τους. Παρόλα αυτά η θεωρητική προσέγγιση της «επίδρασης του CNN»(CNN effect)⁴⁶ υπογραμμίζει και αναδεικνύει τον αυξημένο ρόλο των ΜΜΕ στην εξωτερική πολιτική.

Ο ρόλος των ΜΜΕ και η επίδραση τους στην εξωτερική πολιτική αναδείχτηκε παράλληλα με την συνειδητοποίηση και ανάδειξη της σημασίας των εσωτερικών παραγόντων στην διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής. Η εξωτερική πολιτική έπαυσε να θεωρείται ως αντίδραση και δράση σε ερεθίσματα του διεθνούς περιβάλλοντος. Βαρύνουσα σημασία αποδόθηκε και σε εσωτερικούς παράγοντες που συμβάλλουν εξίσου στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής. Ταυτόχρονα ο Cohen⁴⁷ υπογραμμίζοντας το ρόλο των δημοσιογράφων στην κάλυψη των θεμάτων εξωτερικής πολιτικής υποστηρίζει ότι οι αυτοί συνίστανται στην επεξήγηση της εξωτερικής πολιτικής και των διαστάσεων αυτής στο κοινό, και σε αυτόν της «συμμετοχής» τους στην διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής. Αντίστοιχα και κατά τον Ν. Λιοναράκη οι ρόλοι που αναπτύσσουν τα ΜΜΕ στην εξωτερική πολιτική είναι τέσσερις:

1. «Ως παρατηρητές της παγκόσμιας κατάστασης, τα Μέσα Ενημέρωσης θεωρούν ότι ο κύριος ρόλος τους είναι να μεταφέρουν τα πιο σπουδαία γεγονότα που συμβαίνουν στον κόσμο.

⁴⁶Baum, M. 2003: Soft news goes to war: American Public Opinion and American Foreign Policy in the New Media Age Princeton N.J.: Princeton University Press

⁴⁷ Cohen, B.C. (1963) “ The press and the Foreign Policy” Princeton, NJ: Princeton, University Press

2. Να παρεμβαίνουν ως συμμετέχοντες στην ανταλλαγή και ερμηνεία πληροφοριών με αυτούς που λαμβάνουν αποφάσεις. Παρόλο που υποστηρίζουν ή διακατέχονται από σύνδρομο ή ένα είδος ουδετερότητας, εντούτοις εμπλέκονται σε ολόκληρη την πολιτική διαδικασία.
3. Λειτουργούν ως καταλύτες για μη κυβερνητικές οργανώσεις, ομάδες συμφερόντων, πίεσης αλλά και για το σύνολο του αναγνωστικού κοινού. Στην περίπτωση αυτή τα Μέσα Ενημέρωσης είναι πολύ ευαίσθητα στην περιφρούρηση των δικαιωμάτων τους καθώς επιθυμούν να δικαιολογήσουν τον χαρακτηρισμό τους ως Τέταρτη Εξουσία.
4. Τέλος παραδόξως και μέσα σε όλα αυτά θεωρούν ότι είναι και κερδοσκοπικοί οργανισμοί, και ότι λειτουργούν όπως και οι άλλες εμπορικές επιχειρήσεις»⁴⁸

Το μέγεθος και η σημασία της παρέμβασης τους γίνεται κατανοητή αν αντιληφθούμε ότι τα μέσα ενημέρωσης έσπασαν το μονοπώλιο της κατοχής της πληροφορίας από τις κυβερνήσεις. Η παρέμβαση των ΜΜΕ επιτυγχάνει την προσέλευση της κοινής γνώμης σε θέματα εξωτερικής πολιτικής, που μπορεί να περνούσαν απαρατήρητα. Επιπλέον μπορούν να επιταχύνουν ή να εμποδίσουν αποφάσεις και πολιτικές της κυβέρνησης, ενώ συχνά μπορεί να διαδραματίσουν το ρόλο προπαγανδιστικού εργαλείου στην διαμόρφωση και εκτέλεση της εξωτερικής πολιτικής.

Τα μέσα ενημέρωσης και οι δημοσιογράφοι διαχειρίζονται σε μεγάλο βαθμό την πρόσβαση στο δημόσιο χώρο. Συμμετέχουν μαζί με τους κατεξοχήν πολιτικούς

⁴⁸ H. Mowlana « The Media and foreign policy: A framework of Analysis In A.Malek (Eds): *News Media and foreign relations: A multifaced perspective* Ablex Publishing Corporation New Jersey p.34

θεσμούς στη διαμόρφωση των πολιτικών ‘συνειδήσεων’ και κατά συνέπεια συμμετέχουν στην ίδια την κατασκευή της πολιτικής πραγματικότητας και ιδιαίτερα στην εξωτερική πολιτική. Μια κρίσιμη λειτουργία των Μέσων Ενημέρωσης στην εξωτερική πολιτική είναι η ενίσχυση της συλλογικής ταυτότητας, η οποία επιτυγχάνεται με την προβολή ενοποιητικών στοιχείων προς την κατεύθυνση αυτή. Τα Μέσα Ενημέρωσης έχουν καταστεί οι κύριοι φορείς μέσω των οποίων επιτυγχάνεται η επικέντρωση του ενδιαφέροντος της κοινής γνώμης γύρω από θέματα της εξωτερικής πολιτικής. Ο Bloom⁴⁹ αναφέρεται στον ψυχολογικό σύνδεσμο και την ‘ενότητα’ που δημιουργείται με αγωγή τα Μέσα Ενημέρωσης τα οποία συσχετίζουν εθνικά σύμβολα ή εμπλουτίζουν το περιεχόμενό τους με εθνικούς συμβολισμούς και με αντίστοιχες προκλήσεις στο πεδίο της εξωτερικής πολιτικής.

Σημαντική είναι και η θέση που διατυπώνει η Nacos, σχετικά με τον ρόλο του τύπου στην εξωτερική πολιτική. Πιο συγκεκριμένα υποστηρίζει ότι ο τύπος έχει αξιοσημείωτη επίδραση στις πολιτικές ελίτ σε ότι αφορά τις αποφάσεις γύρω από την εξωτερική πολιτική (Linsky, 1986). Σύμφωνα με την υπόθεση της Nacos, η επίδραση αυτή στους κυβερνητικούς αξιωματούχους, στελέχη, κ.λ.π. οφείλεται στην υπόθεση τους ότι ο τύπος επηρεάζει καθοριστικά το κοινό αλλά και στην εξέλιξη των πολιτικών υποθέσεων. Ως αποτέλεσμα οι πολιτικοί δρώντες να προσπαθούν να ελέγξουν τα μηνύματα σχετικά με την πολιτική τους. Δηλαδή τείνουν οι αξιωματούχοι με τον τρόπο τους να αυτοτροφοδοτούν την υπόθεση ότι ο τύπος έχει μεγάλη επίδραση στην κοινή γνώμη, και κατ’ επέκταση στην εξωτερική πολιτική.

Κοινό σημείο των παραπάνω προσεγγίσεων είναι η έμφαση που αποδίδεται στο σημαντικό ρόλο των ΜΜΕ στην κινητοποίηση του κοινού γύρω από τα πολύ κρίσιμα ζητήματα της εξωτερικής πολιτικής, αλλά και στην διαμόρφωση του τρόπου

⁴⁹ Bloom, W 1990: Personal identity, national identity and international relations. Cambridge: Cambridge University Press

με τον οποίο το κοινό προσλαμβάνει τα πολιτικά θέματα. Στην περίπτωση όμως αυτή θα πρέπει να γίνει διαχωρισμός των ειδικών περιοδικών και επιθεωρήσεων που ενασχολούνται αποκλειστικά με την εξωτερική πολιτική και απευθύνονται σε ένα εξειδικευμένο κοινό. Η επίδραση αυτών είναι σημαντικά διαφορετική στην διαδικασία διαμόρφωσης της εξωτερικής πολιτικής, από ότι των μαζικών μέσων ενημέρωσης, τα οποία και αποτελούν το αντικείμενο μελέτης της παρούσας έρευνας.

Η επίδραση των ΜΜΕ θεωρούμε ότι έχει μεγεθυνθεί ιδιαίτερα τις δύο τελευταίες δεκαετίες, με την εξάπλωση των ηλεκτρονικών μέσων. Ο αντίκτυπος του περιεχομένου τους τείνει να είναι μεγαλύτερος λόγω του υπερ-εξάρτημένου πληροφοριακού πεδίου που έχει διαμορφωθεί παγκοσμίως. Οι κοινωνίες βασίζονται πολύ περισσότερο στα ΜΜΕ για την παροχή της κατάλληλης πληροφόρησης για τα θέματα της εξωτερικής πολιτικής. Ως αποτέλεσμα « η ψαλίδα, ιδιαίτερα στα 'εθνικά' και δη τα μεγάλα παγκόσμια θέματα, ανάμεσα στην γνώση της κοινωνίας και των ειδικών της εξωτερικής πολιτικής έχει την τάση να μειώνεται». ⁵⁰ Η επίδραση των ΜΜΕ στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής θεωρούμε πως θα πρέπει να διερευνηθεί μέσω αυτού του ερωτήματος: Αποτελούν τα ΜΜΕ εξάρτημα της εξωτερικής πολιτικής ή είναι ένας εξωγενής και ανεξάρτητος μηχανισμός πίεσης στη διαμόρφωση της; Έναντι του ερωτήματος αυτού διατυπώθηκαν διάφορες προσεγγίσεις. Έτσι σύμφωνα με την λειτουργιστική όπως και την πλουραλιστική σχολή τα ΜΜΕ αποτελούν έναν εξωγενή και ανεξάρτητο μηχανισμό πίεσης και διαμόρφωσης της εξωτερικής πολιτικής. Αντίθετα για την μαρξιστική προσέγγιση, η εξάρτηση των ΜΜΕ από την οικονομική βάση μιας κοινωνίας ορίζει και οριοθετεί τον τρόπο αλλά και τα όρια παρέμβασης τους. Σύμφωνα ωστόσο με την δυναμική θεώρηση, την

⁵⁰ Νίκος Κοτζιάς, « Παγκοσμιοποίηση και Εξωτερική Πολιτική» στο Π.Ι.Τσάκωνας, «Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική. Μια συνολική προσέγγιση» Εκδόσεις Σιδέρη, Αθήνα 2003 σελ 338

οποία και υιοθετούμε, τα ΜΜΕ και ειδικότερα ο τύπος είναι ένας σχετικά αυτόνομος φορέας, με ιδιαίτερο και διακριτό ρόλο στην εξωτερική πολιτική.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

2.1 Η Λειτουργιστική προσέγγιση

Η λειτουργιστική προσέγγιση του ρόλου που διαδραματίζει ο τύπος στην εξωτερική πολιτική, εντάσσεται στο ευρύτερο θεωρητικό ρεύμα του δομολειτουργισμού. Βασικός εκπρόσωπος του οποίου είναι ο T.Parsons, ο οποίος και υποστηρίζει ότι κοινωνία και ΜΜΕ αποτελούν μια αρμονική συνεκτικότητα, συν-

λειτουργώντας ως δομές διατήρησης του όλου, του κοινωνικού οργανισμού.⁵¹ Αντίστοιχα και σύμφωνα με τον P. Drier, ο τύπος ενσωματώνεται σε αυτό που αποκαλεί δίκτυο από το οποίο σχηματίζεται το σύνολο των σχέσεων εξουσίας σε μια κοινωνία αποτελώντας έτσι έναν πολύ σημαντικό παράγοντα στον σχηματισμό της εξωτερικής πολιτικής. Στην περίπτωση αυτή δεν είναι η κοινωνική συνισταμένη που επηρεάζει τον τύπο, αλλά ο τύπος είναι εκείνος που παίζει καθοριστικό ρόλο και ορίζει την κοινωνική πραγματικότητα.

Σύμφωνα με την προσέγγιση αυτή ο τύπος αντιμετωπίζεται ως ένας πολύ σημαντικός και αποφασιστικός παράγοντας στο σύστημα της εξωτερικής πολιτικής καθώς θεωρείται ενεργός συμμετοχος και καταλύτης του τρόπου διαμόρφωσης και άσκησης της. Πιο συγκεκριμένα θεωρείται ως ανεξάρτητος μηχανισμός ο οποίος επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό την διαμόρφωση αλλά και τον τρόπο άσκησης της εξωτερικής πολιτικής. Η θεώρηση αυτή επιπλέον αποδίδει έμφαση στους συστημικούς παράγοντες (πολιτικές ελίτ, ομάδες πίεσης, εξελίξεις σε παγκόσμιο επίπεδο κλπ) με ιδιαίτερη έμφαση στον ρόλο του τύπου, οι οποίοι διαμορφώνουν το περιεχόμενο και την κατεύθυνση της εξωτερικής πολιτικής. Όπως παρατηρεί ο Cohen: *«Ο τύπος μπορεί να μη μας λέει πολύ επιτυχώς το τι να σκεφτούμε αλλά έχει εξαιρετική επιτυχία στο να μας λέει περί τίνος να σκεφτούμε»*.⁵² Η ικανότητα αυτή του τύπου να διαμορφώνει τις απόψεις του κοινού και να επηρεάζει μακροπρόθεσμα τις αντιλήψεις του, θεωρείται η πιο σημαντική επίδραση του στην περίπτωση της εξωτερικής πολιτικής. Όπως επισημαίνουν οι Paletz, και Robert Entman *«τα MME και ιδιαίτερα ο τύπος, σταθεροποιούν τις κυρίαρχες απόψεις θέτουν τις προτεραιότητες,*

⁵¹ Κατριβέσης Ν: «Κοινωνιολογική θεωρία. Σύγχρονα ρεύματα της Κοινωνιολογικής Σκέψης» Εκδόσεις Gutenberg 1994 σελ.43

⁵² Cohen B.C.: “The press and foreign policy” Princeton New Jersey, Princeton University Press p. 13

*μεγεθύνουν γεγονότα και θέματα, μεταβάλλουν τις απόψεις και καθορίζουν τις επιλογές».*⁵³

Η λειτουργιστική προσέγγιση αντιλαμβάνεται την πολιτική με καθαρά όρους επικοινωνίας, καθώς στρέφει την προσοχή της και τονίζει την ανεξάρτητη λειτουργία του τύπου μέσα στο πολιτικό σύστημα. Η κυριαρχία αυτή του τύπου, βασίζεται όπως υποστηρίζει η θεώρηση αυτή στο ότι οι διαμορφωτές της εξωτερικής πολιτικής, ιδιαίτερα στην εποχή της παγκοσμιοποίησης με την έντονη ανάπτυξη της επικοινωνίας, ακολουθούν ουσιαστικά την ιεραρχημένη θεματολογία που τους επιβάλλεται από τα ΜΜΕ. Ο Goren⁵⁴ όπως και οι υπόλοιποι εκπρόσωποι της θεώρησης αυτής υποστηρίζουν ότι η επίδραση του τύπου είναι διττή. Ο τύπος παρεμβαίνει έμμεσα στην εξωτερική πολιτική μέσω της εμπλοκής-κινητοποίησης του κοινού για θέματα αυτής. Εξαιτίας όμως της έλλειψης άμεσης εμπειρίας της κοινής γνώμης για τα θέματα της εξωτερικής πολιτικής, η επίδραση του είναι άμεση και καθοριστική. Η σπουδαιότητα του τύπου ως ένας από τους πλέον κεντρικούς συστημικούς παράγοντες της εξωτερικής πολιτικής, οδηγεί τους θεωρητικούς της προσέγγισης αυτής να επικεντρώνονται στη λειτουργία του ως οργανισμού. Η λειτουργία του τύπου ως οργανισμού, σύμφωνα με τον Cohen, επηρεάζει καθοριστικά τον τρόπο παρέμβασης του στην εξωτερική πολιτική. Προκειμένου λοιπόν να κατανοηθεί η κυριαρχική λειτουργία του τύπου στην εξωτερική πολιτική είναι απαραίτητο να αναλυθεί ως οργανισμός καθώς κάτι τέτοιο θεωρείται ότι συνεισφέρει σημαντικά στην κατανόηση και της ίδιας της εξωτερικής πολιτικής. Οι Maxwell McCombs και Donald Shaw⁵⁵ επισημαίνουν ότι ένας από τους παράγοντες που προτρέπουν στη χρήση των ΜΜΕ και κατ' επέκταση επιβεβαιώνουν το κεντρικό

⁵³ Paletz Robert Entman 1981: "Media, Power Politics" New York Free Press p..189

⁵⁴ Goren, D. (1980): The news and foreign policy: An examination of the impact of the news media on the making of foreign policy. Research in Social Movements, Conflicts, and Change, (3), 119-141

⁵⁵ Maxwell McCombs and Donald Shaw (1977): «The emergence of American Political Issues: The Agenda Setting Function of the Press» St. Paul, West p..5)

τους ρόλο είναι η «ανάγκη για προσανατολισμό». Η ανάγκη αυτή δημιουργείται όταν το ενδιαφέρον σ' ένα θέμα είναι υψηλό και υπάρχει σημαντικός βαθμός αβεβαιότητας για τον νόημα του μηνύματος. Επομένως ένα μήνυμα με υψηλό ενδιαφέρον, το οποίο παράλληλα έχει και στοιχεία αβεβαιότητας ως προς την έκβαση του, οδηγεί στην αύξηση της χρήσης των ΜΜΕ από το σύνολο της κοινωνίας. Αυτό με τη σειρά του αυξάνει την πιθανότητα μεγαλύτερης επιρροής από τα ΜΜΕ. Σύμφωνα με τον Cohen⁵⁶ τα Μ.Μ.Ε. επιτελούν τρεις κύριους ρόλους στην εξωτερική πολιτική, ενημερωτικό, ερμηνευτικό και συμβουλευτικό. Οι δημοσιογράφοι επεξηγούν την εξωτερική πολιτική και τις διαστάσεις αυτής στο κοινό, ενώ «συμμετέχουν» με το να ασκούν κριτική και να αμφισβητούν τους κυβερνητικούς χειρισμούς. Όπως και ο Cohen, έτσι και οι Meyers, Siebert υποστηρίζουν ότι ο ζωτικός ρόλος των Μέσων στην εξωτερική πολιτική έγκειται στο ότι αναμεταδίδουν ζωτικής σημασίας πληροφορίες από και προς το κοινό, και στο ότι λειτουργούν ως συνδιαμορφωτές των κατευθύνσεων της εξωτερικής πολιτικής.⁵⁷

Η λειτουργιστική σχολή αντιμετωπίζει τον τύπο ως ένα ανεξάρτητο 'ίδρυμα' που εκπληρώνει σημαντικές πολιτικές λειτουργίες. Ο τύπος σύμφωνα με τη θεώρηση αυτή απολαμβάνει ολιγοπωλιακή πρόσβαση στις μάζες, με την αξιοπιστία και την εμπιστοσύνη με την οποία το κοινό τον 'περιβάλλει', αλλά και του σεβασμού, της ανεξαρτησίας, και της ελευθερίας που απαιτείται για την πραγμάτωση, του ρόλου του. Ο τύπος θεωρείται ως ένας πολύ χρήσιμος κυβερνητικός 'συνεργάτης', όπως υποστηρίζει ο Cohen, που απευθύνεται στις κυβερνητικές ελίτ, μέσω των άρθρων γνώμης, ενώ ταυτόχρονα υποστηρίζει σταθερά και τακτικά τους στόχους της εξωτερικής πολιτικής. Ακόμη και στις περιπτώσεις που οι δημοσιογράφοι καλύπτουν

⁵⁶ Cohen, B.C. (1963) "The press and the Foreign Policy" Princeton, NJ: Princeton University Press

⁵⁷ Luther C.: Press Images, National Identity and Foreign Policy: A case study of US-Japan Relations from 1955-1995 Routledge 2001

με «ουδέτερο» τρόπο τα γεγονότα, ο τύπος εξακολουθεί να είναι ένας πολύ σημαντικός πολιτικός δρώντας, λόγω του ότι παρέχει ερμηνείες οι οποίες και κινητοποιούν το κοινό αλλά και τους πολιτικούς υπευθύνους, σε συγκεκριμένες 'κατευθύνσεις'.

Την αυτή υπόθεση, της μεγάλης επιρροής των ΜΜΕ γενικότερα στην εξωτερική πολιτική, που υποκαθιστούν πολλές φορές τους πολιτικά υπεύθυνους, υποστηρίζει και μια σύγχρονη εξέλιξη της λειτουργιστικής σχολής, η προσέγγιση της «Επίδρασης του CNN» (CNN effect). Η θεώρηση αυτή υιοθετεί την κύρια θέση της λειτουργιστικής σχολής αντιμετωπίζοντας τα ΜΜΕ ως ανεξάρτητο παράγοντα στην δημόσια σφαίρα με έντονο τον κυριαρχικό τους ρόλο. Ως παραδείγματα χρησιμοποιούνται ο Πόλεμος στον Κόλπο, τα γεγονότα στην πλατεία Τενιανμέν στην Κίνα. Όπως αναφέρει ο James Baker, υπουργός εξωτερικών των ΗΠΑ *«η τραγωδία της Τιενανμεν είναι μια κλασική επίδειξη (illustration) ενός νέου ιδιαίτερα δυναμικού φαινομένου: η δυνατότητα της παγκόσμιας επικοινωνίας των ΜΜΕ να 'καθοδηγούν' την πολιτική»*.⁵⁸ Η προσέγγιση αυτή παρουσιάζει τα ΜΜΕ ως τον πλέον ισχυρό παράγοντα στην εξωτερική πολιτική καθώς η παρέμβαση τους θεωρείται ως πλήρως ανεξαρτητοποιημένη από τον έλεγχο των διαμορφωτών της εξωτερικής πολιτικής. Η διαδικασία απόφασης των πολιτικών ηγετών δεν γίνεται στη βάση της έννοιας του συμφέροντος παρά καθοδηγείται από συναισθηματισμούς της κοινής γνώμης που εγείρονται από την κάλυψη που παρέχουν στα γεγονότα τα ΜΜΕ.

Η λειτουργιστική σχολή αποδίδει έμφαση στις δομικές συνθήκες που επηρεάζουν το περιεχόμενο του τύπου, τονίζοντας τον κεντρικό του ρόλο στην εξωτερική πολιτική. Μεταξύ των θεωρητικών θεμελιωτών και υποστηρικτών της λειτουργιστικής σχολής παρουσιάζονται συχνά και αντιτιθέμενες απόψεις. Ο Holsti⁵⁹

⁵⁸ Monde Diplomatique: *Αφιέρωμα στα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας*. σελ103 1995

⁵⁹ Holsti, O. R. (1996) *Public Opinion and American Foreign policy* Ann Arbor MI: Univertisy of Michigan Press

συμπεραίνει ότι είναι η κάλυψη των ΜΜΕ που εξανάγκασε τους υπεύθυνους της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής να επέμβουν το 1991 στο Βόρειο Ιράκ και να σώσουν τους Κούρδους όπως αντίστοιχα συνέβη το 1992 στην Σομαλία. Σύμφωνα όμως με τον Gowing⁶⁰ δεν είναι ξεκάθαρο εάν η κάλυψη των ΜΜΕ είναι αυτή που καθοδήγησε τις αποφάσεις και επέβαλε την επέμβαση στους διαμορφωτές της πολιτικής ή αντίθετα επέδρασε κάπως ενισχυτικά σε μια 'προειλημμένη' απόφαση. Ως παράδειγμα αναφέρει το γεγονός της μη εμπλοκής των ΗΠΑ και των άλλων δυτικών κυβερνήσεων στη Βοσνία το 1991-1992 παρά την τεράστια κάλυψη των ακροτητών που συνέβαιναν εκεί.

Η υπόθεση της λειτουργιστικής σχολής σχετικά με την δύναμη των ΜΜΕ στην εξωτερική πολιτική πηγάζει σε μεγάλο βαθμό από τη γραμμική θεωρία της επικοινωνίας στην οποία και βασίζεται η προσέγγιση αυτή.⁶¹ Με βάση το μοντέλο αυτό η επικοινωνιακή διαδικασία στην εξωτερική πολιτική ερμηνεύεται ως διαδικασία κατά την οποία μεταβιβάζεται ένα μήνυμα από έναν πομπό σ' έναν παθητικό δέκτη ενώ θεωρείται επιτυχημένη και αποτελεσματική όταν και εάν επέλθει κάποια «μετρήσιμη» αλλαγή στον δέκτη. Έτσι με δεδομένες αυτές τις υποθέσεις για την επικοινωνιακή διαδικασία και την δύναμη των ΜΜΕ στην μεταβίβαση του μηνύματος η έρευνα της προσέγγισης αυτής χαρακτηρίζεται από μια προσπάθεια να εντοπιστούν τα χαρακτηριστικά των στερεότυπων-μηνυμάτων που τα ΜΜΕ διαβιβάζουν στο κοινό. Το ενδιαφέρον των προσεγγίσεων των θεωρητικών της λειτουργιστικής προσέγγισης εστιάστηκε στο περιεχόμενο του τύπου, και στη σύνδεση του με το κοινό. Το περιεχόμενο του τύπου όμως το αντιμετώπισαν έξω από κάθε αξιολογική μορφή, ως απλό μήνυμα που πρέπει να παρέχει συνεχή

⁶⁰ Gowing D.1994: *Coverage of Armed Conflicts and Diplomatic Crises: Does it Pressure or Distort Foreign Policy* Barone Center on the Press, Politics and Public Policy

⁶¹ Τ. Δουλκέρη(2001): «Διαφήμιση και Επικοινωνιακή Διαδικασία» σελ. 153 Εκδόσεις Παπαζήση Αθήνα

υποστήριξη και καθοδήγηση στην κοινωνική δομή, δίνοντας τη σωστή εικόνα των επιμέρους συστημάτων και ικανοποιώντας τις απαιτήσεις του κοινού.⁶² Η λειτουργιστική προσέγγιση θεωρούμε ότι ενώ αναδεικνύει την επιρροή του τύπου και γενικότερα των ΜΜΕ στην εξωτερική πολιτική οι ερμηνείες που παρέχει είναι μονοδιάστατες. Πιο συγκεκριμένα υποβαθμίζεται η αυτονομία ως ένα βαθμό των αντιδράσεων της κοινής γνώμης από τον τύπο. Επιπλέον η λειτουργιστική αυτή προσέγγιση θεωρεί ‘ουδέτερο’ το μήνυμα που εκπέμπεται από τον τύπο, με αποτέλεσμα να παραβλέπεται ο ρόλος του στην κατασκευή της συναίνεσης. Οι υποθέσεις που υιοθετεί προσέγγιση αυτή δεν επιτρέπει τις πιο σύνθετες αναλύσεις μηνυμάτων του τύπου πέρα από την περιγραφή επιφανειακών και εμφανών χαρακτηριστικών, ούτε αναγνωρίζει την ενεργή συμμετοχή της κοινής γνώμης στην παραγωγή νοήματος των δημοσιογραφικών κειμένων. Ως αποτέλεσμα καθίσταται πολύ δύσκολο να διαχωριστεί η επίδραση των ΜΜΕ στη διαμόρφωση αντιλήψεων για την εξωτερική πολιτική από άλλους σημαντικούς παράγοντες. Ο τύπος αντιμετωπίζεται ως ένα επιμέρους αυτόνομο σύστημα, αποκομμένο από τις κοινωνικές αιτίες και κυρίως από τις ιστορικό-κοινωνικές και οικονομικές διαδικασίες εξ’ αιτίας των οποίων υπάρχει και έχει την αντίστοιχη μορφή και το ανάλογο περιεχόμενο. Κατά αυτόν τον τρόπο ο τύπος αναλύεται αποκομμένος από το κοινωνικό περιβάλλον έχοντας μια δική του λογική η οποία δεν επηρεάζεται από άλλες ομάδες ή χώρους συμφερόντων έξω από αυτόν. Ταυτόχρονα η ανάλυση του ρόλου και της λειτουργίας του τύπου ως αποτέλεσμα της ‘τεχνολογικής του δυνατότητας’ οδηγεί σε έναν τεχνολογικό ντετερμινισμό⁶³. Η λειτουργική αυτή αντίληψη των μέσων ενημέρωσης και επικοινωνίας, αναλύει τον τύπο έξω από τη

⁶² P.F. Lazarsfeld, and Merton R.K (1971): ‘ Mass communication, popular taste and organized social action’ in W. Schramm and D. F. Roberts (eds): “The Processes and Effects of Mass Communication” University of Illinois Press

⁶³ Haus Magnuss Enzeusberger: «Για μια θεωρία των μέσων επικοινωνίας» Επίκουρος Αθήνα 1981σελ.45-6

θεσμοθετημένη του βάσει μη ερμηνεύοντας την επικοινωνία που παράγει αλλά και χωρίς να απαντά στα ερωτήματα της ιδεολογικής σημασίας της επικοινωνίας αυτής. Τέλος της ανάλυσης αυτής διαφεύγουν οι 'σχέσεις' που αναπτύσσουν οι ιδιοκτήτες των ΜΜΕ και οι δημοσιογράφοι με την πολιτική εξουσία.

Στον αντίποδα της θεώρησης του τύπου ως έναν εξωγενή και ανεξάρτητο μηχανισμό πίεσης στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής, έρχεται η οικονομίστικη προσέγγιση που θεωρεί τον τύπο ως έναν 'εξαρτημένο' μηχανισμό και κατ' επέκταση ο ρόλος του στην εξωτερική πολιτική επηρεάζεται καθοριστικά από την οικονομικής βάσης του κοινωνικού εποικοδομήματος.

2.2. Η Μαρξιστική προσέγγιση

Η προσέγγιση αυτή θεωρεί τον ρόλο του τύπου κεντρικό στην αναπαραγωγή της κρατούσας ιδεολογίας και των σχέσεων εξουσίας στην εξωτερική πολιτική. Σύμφωνα με τους εκπροσώπους της, η επικοινωνιακή διαδικασία, όπως και το σύνολο των δραστηριοτήτων μιας κοινωνίας επηρεάζεται καθοριστικά από τους υλικούς τρόπους της οικονομικής βάσης. *''τα μαζικά μέσα διαδίδουν απλώς τις ιδέες και τις κοσμοθεωρίες της άρχουσας τάξης, και αρνούνται ή εξουδετερώνουν εναλλακτικές ιδέες. Έτσι η τάξη που έχει τα μέσα υλικής παραγωγής στη διάθεση της ελέγχει συγχρόνως τα μέσα της διανοητικής παραγωγής, ούτως ώστε, μέσω αυτών, κατά κανόνα, οι ιδέες αυτών που στερούνται μέσων παραγωγής να είναι υποτελείς σε αυτήν*». ⁶⁴ Στα πλαίσια αυτά υποστηρίζεται ότι ο τύπος απέχει πολύ από το να είναι ανεξάρτητος, ενώ τείνει ιδεολογικά να νομιμοποιεί θεσμούς, οργανισμούς και κοινωνικές σχέσεις. Ο τύπος στην εξωτερική πολιτική, χρησιμοποιείται ως 'όργανο' άσκησης και εφαρμογής των κατευθύνσεων της κυρίαρχης ιδεολογίας καθώς

⁶⁴ Marx & Engels, «The German Ideology» Moscow, Progress Publishers 1976, σελ 22

θεωρείται ότι βρίσκεται υπό τον έλεγχο των πολιτικο-οικονομικών ελίτ. Έτσι ο ρόλος του περιορίζεται στο να υποστηρίζει τις ακολουθούμενες πολιτικές των κυρίαρχων ηγεμονικών τάξεων λειτουργώντας απλά και μόνο ως ένα προπαγανδιστικό εργαλείο. Σύμφωνα με τους Herman και Chomsky⁶⁵: *«Πέντε είναι τα φίλτρα που μεσολαβούν ανάμεσα στο γεγονός και την είδηση επιτρέποντας στα ΜΜΕ να ασκούν προπαγάνδα:*
*α) Το μέγεθος και η συγκέντρωση ιδιοκτησίας, και ο κερδοσκοπικός προσανατολισμός των μεγάλων ειδησεογραφικών οργανισμών β) οι διαφημίσεις που αποτελούν την κύρια πηγή χρηματοδότησης των Μέσων και κατά συνέπεια ένα πολύτιμο εργαλείο χειραγώγησης αυτών γ) Η εξάρτηση των ειδησεογραφικών οργανισμών από επίσημες κυβερνητικές πηγές δ) Το αντικομμουνιστικό κλίμα που λειτουργεί ως μηχανισμός ελέγχου και αυτό-λογοκρισίας των δημοσιογράφων καθώς και ως νομιμοποιητικό σύστημα αναφορά για τις κατά καιρούς επεμβάσεις με πρόσχημα την υπεράσπιση του εθνικού συμφέροντος ε) οι πιέσεις που δέχονται τα ειδησεογραφικά μέσα από ομάδες πίεσης, πολιτικές ελίτ κλπ.»*⁶⁶ Μέσω αυτών των φίλτρων τα κυρίαρχα μέσα ενημέρωσης λειτουργούν ως προέκταση της κρατικής προπαγάνδας, υπογραμμίζοντας, δίδοντας έμφαση ή αγνοώντας γεγονότα ανάλογα με τα συμφέροντα των ελίτ.

Η μαρξιστική προσέγγιση τονίζει ιδιαίτερα τον ιδεολογικό χαρακτήρα του τύπου ο οποίος συνθέτει έναν από τους μηχανισμούς στα χέρια των κυρίαρχων ελίτ, ο οποίος διαμορφώνει και αναπαράγει την κυρίαρχη ιδεολογία. Για την αναπαραγωγή και εξασφάλιση της ιδεολογίας αυτής, το κράτος δεν χρησιμοποιεί μόνο τους κατασταλτικούς αλλά και τους ‘ιδεολογικούς μηχανισμούς’, ανάμεσα στους οποίους βρίσκεται και ο τύπος, οι οποίοι καλούνται να ‘επιβάλλουν’ την απαιτούμενη

⁶⁵ Edward Herman & Noam Chomsky: “Manufacturing Consent. The political economy of the mass media” (Pantheon Books: New York 1988)

⁶⁶ Ν. Δεμερτζής : Πολιτική επικοινωνία : Διακινδύνευση, Δημοσιότητα, Διαδίκτυο» Εκδόσεις Παπαζήση Αθήνα 2002 σελ. 135

συναίνεση ανάμεσα στις κυρίαρχες και κυριαρχούμενες τάξεις. Ως συνέπεια της θεώρησης αυτής, ο τύπος διερευνάται ως ιδεολογικός μηχανισμός που η οργάνωση του βασίζεται στη λογική της κεφαλαιοκρατικής παραγωγής, αποσκοπώντας παράλληλα στην ιδεολογική αναπαραγωγή της οικονομικής και κοινωνικής πραγματικότητας⁶⁷

Η 'εργαλειακή' προσέγγιση επικεντρώνεται στον έλεγχο που ασκούν οι καπιταλιστικές ελίτ στο περιεχόμενο του τύπου καθώς και στην εξάρτηση της ιδεολογίας από την οικονομική διαδικασία. Η ιδιοκτησία δηλαδή του τύπου από τις κυρίαρχες πολιτικό-οικονομικές ελίτ επηρεάζει καθοριστικά το περιεχόμενο του μηνύματος που εκπέμπεται και της ιδεολογίας που παράγεται. Όπως αναφέρει η Σεραφετινίδου «οι κοινωνικές παραγωγικές σχέσεις του μονοπωλιακού καπιταλισμού καθορίζουν την όλη οργάνωση και λειτουργία των συγχρόνων μέσων επικοινωνίας».⁶⁸ Καθώς η πρόσβαση στα μέσα ενημέρωσης είναι περιορισμένη, και τα μηνύματα τους ομοιόμορφα έχοντας απολέσει την πολυφωνία που θα έπρεπε να τα χαρακτηρίζει, ο τύπος θεωρείται ότι είναι προπαγανδιστικό εργαλείο στα χέρια των πολυεθνικών και των κυβερνήσεων. Οι περιπτώσεις όπου στέκεται κριτικά στις επιλογές της εξωτερικής πολιτικής, εμφανίζονται μόνο στην περίπτωση όπου οι κυρίαρχες ελίτ είναι διαιρεμένες.

Στα πλαίσια της μαρξιστικής προσέγγισης εντάσσεται και η ανάλυση της ηγεμονίας από τον Gramsci.⁶⁹ Η 'ηγεμονία' σύμφωνα με τον Gramsci αποτελεί στην ουσία όλες εκείνες τις μεθόδους με τις οποίες μια θεμελιώδης κοινωνική ομάδα η οποία στηρίζεται στην οικονομική δύναμη είναι δυνατόν να επεκτείνει την κυριαρχία της μέσω της πολιτικής και πολιτιστικής εξουσίας. Η λειτουργία του τύπου από μια ηγεμονική

⁶⁷ Βρύζας Κ. « Παγκόσμια Επικοινωνία και πολιτιστικές ταυτότητες» Εκδόσεις Gutenberg Αθήνα 1997σελ 122

⁶⁸ Μελίνα Σεραφετινίδου, «Κοινωνιολογία των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας» Εκδόσεις Gutenberg Αθήνα 1991 σελ. 152

⁶⁹ Α. Gramsci, «Η οργάνωση της κουλτούρας» σελ.68-69 Εκδόσεις Στοχαστής Αθήνα 1973, Α. Gramsci, «Οι διανοούμενοι» τόμος Α σελ.41 Εκδόσεις Στοχαστής Αθήνα 1972.

άποψη μεταφέρει τη νομιμότητα της κυρίαρχης ιδεολογίας, ενώ ο τρόπος λειτουργίας του δίνει υπόσταση στην κυριαρχία της άρχουσας τάξης, καθώς η ηγεμονική διαδικασία *«θέτει τα όρια μέσα στα οποία οι υπάλληλες τάξεις βιώνουν και κατανοούν το γεγονός της κυριαρχίας τους.»*⁷⁰ Σύμφωνα με τον Gramsci, λοιπόν για τη λειτουργία της συγκατάθεσης και της κυριαρχίας, η διατήρηση της ηγεμονίας είναι μια πολιτισμική διαδικασία στην οποία ο τύπος διαδραματίζει έναν καίριο ρόλο. Η έμφαση σε αυτήν την περίπτωση δεν δίνεται στην υποστήριξη ενός συγκεκριμένου πολιτικού κόμματος από τον τύπο, αλλά στο ρόλο του στην ενίσχυση και την αναπαραγωγή μιας γενικευμένης δημόσιας ομοφωνίας για την διατήρηση του συνολικού κοινωνικού συστήματος. Λόγω της ηγεμονικής του θέσης αλλά και στα πλαίσια της αναπαραγωγής της κυρίαρχης ιδεολογίας, εγείρει ένα φράγμα ανάμεσα στον νομιμοποιημένο και μη νομιμοποιημένο πολιτικό λόγο, εξαιρώντας τον δεύτερο από τη δημόσια σφαίρα.⁷¹ Η λειτουργία αυτή του τύπου είναι καθοριστική για την έκταση αλλά και το είδος του διαλόγου που διεξάγεται γύρω από την εξωτερική πολιτική.

Η μαρξιστική προσέγγιση σχετικά με τον ρόλο του τύπου στην εξωτερική πολιτική είναι μια πολιτικο-οικονομική θεώρηση που εστιάζει περισσότερο επί των οικονομικών δομών και λιγότερο επί του ιδεολογικού περιεχομένου του τύπου. Έτσι τονίζει τις υλικές συνθήκες της παραγωγής του τύπου καθώς υπογραμμίζει τη σημασία της κοινωνικής τάξης σε σχέση με την ιδιοκτησία αυτών. Παράλληλα η γραφειοκρατικοποίηση του τύπου, με την μορφή ως *«μεγάλου και πολύπλοκου οργανισμού, με εκτεταμένο καταμερισμό αρμοδιοτήτων και υπευθυνοτήτων, αυστηρή ιεραρχική δόμηση και με απρόσωπους και τυποποιημένους κανόνες»*⁷² θεωρείται ότι επηρεάζει καθοριστικά την λειτουργία του αλλά και τα μεταδιδόμενα από αυτόν

⁷⁰ Χ. Κωνσταντινίδου, « Τα Μέσα Μαζικής επικοινωνίας και η παραγωγή νοήματος. Θεωρητικές προσεγγίσεις και προοπτικές» Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών 2003 Ειδική Έκδοση σελ 15

⁷¹ Οπ.παρ. σελ.18

⁷² Μελίνα Σεραφετινίδου, «Κοινωνιολογία των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας» Εκδόσεις Gutenberg Αθήνα 1991 σελ. 153

μηνύματα. Οι Curran⁷³, Murdock και Golding⁷⁴ επισημαίνουν το γεγονός αυτό υπογραμμίζοντας τη σημασία της μετατροπής των εκδοτικών συγκροτημάτων σε πανίσχυρους οικονομικούς οργανισμούς. Η έμφαση που αποδίδεται στην λειτουργία του τύπου ως οργανισμού από την μαρξιστική θεώρηση, οφείλεται στο ότι είναι ενταγμένος μέσα στη δομή της εξουσίας και λειτουργεί συνεπώς σε στενή συνεργασία με τους κυρίαρχους θεσμούς της εξωτερικής πολιτικής. Έτσι τα μέσα αναπαράγουν κυριότερα τις απόψεις αυτές, ενισχύοντας κατά συνέπεια την αποδοχή τους.

Κυρίαρχο στην μαρξιστική προσέγγιση είναι η σχέση της επικοινωνίας με την οικονομία. Έτσι η οικονομική δύναμη που τα εκδοτικά συγκροτήματα διαθέτουν καθώς και η αμοιβαία εξάρτησή τους από τα μεγάλα οικονομικά συμφέροντα τους επιτρέπει να επηρεάζουν τη νοοτροπία και τις απόψεις του κοινού σχετικά με θέματα της εξωτερικής πολιτικής. Εξάλλου οι «οικονομικές δομές των επιχειρήσεων των ΜΜΕ θέτουν εξ αρχής έναν σοβαρό περιορισμό στο είδος και στην μορφή των κειμένων». ⁷⁵Για τον Althusser⁷⁶ ο τύπος όπως και μια σειρά άλλων θεσμών αποτελούν τους ιδεολογικούς μηχανισμούς του κράτους. Ο τύπος αλλά και γενικότερα τα ΜΜΕ δίνουν υπόσταση στην κυριαρχία της άρχουσας τάξης η οποία ασκεί ιδεολογικό έλεγχο στις υποδεέστερες κοινωνικές ομάδες.

Η μαρξιστική προσέγγιση είναι σημαντική, καθώς αναδεικνύει πολιτικούς και οικονομικούς παράγοντες που επιδρούν καθοριστικά παραγωγή ιδεολογίας και οι οποίοι είχαν αγνοηθεί από προσεγγίσεις που επικεντρώνονται αποκλειστικά σε αναλύσεις του περιεχόμενου του μηνύματος του τύπου. Ο Herman υποστηρίζει «ότι ο

⁷³ Curran J., Curevitch, M. (επιμ.), «ΜΜΕ και Κοινωνία» Εκδόσεις Πατάκης, Αθήνα 2001

⁷⁴ Golding P., Murdock G., «Κουλτούρα, επικοινωνίες και πολιτική οικονομία» στο Curran J., Curevitch, M. (επιμ.), «ΜΜΕ και Κοινωνία» Εκδόσεις Πατάκης, Αθήνα 2001 σελ. 25-52

⁷⁵ Χ. Κωνσταντινίδου, «Τα Μέσα Μαζικής επικοινωνίας και η παραγωγή νόηματος. Θεωρητικές προσεγγίσεις και προοπτικές» Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών 2003 Ειδική Έκδοση σελ 58

⁷⁶ Althusser L., «Θέσεις» Εκδόσεις Θεμέλιο Αθήνα 1983 σελ 83, 93, 101, και Κατριβέσης Ν.: Κοινωνιολογική θεωρία...»ο.π., σελ 263

ρόλος του τύπου είναι υποστηρικτικός προς το κράτος, με το να επικεντρώνεται σε ειδησεογραφικά θέματα ευνοϊκά προς την κυριαρχούσα ελίτ. Ακόμη και στις περιπτώσεις όπου εκφράζει την διαφωνία του αυτή είναι μέσα σε προκαθορισμένα πλαίσια, χωρίς δηλαδή να αμφισβητεί το υφιστάμενο κοινωνικό στάτους». ⁷⁷ Την αυτή κατεύθυνση και άποψη υποστηρίζει ο Becker ⁷⁸, αναφέροντας ότι ο τύπος είναι πολύ εξαρτώμενος από τις κυβερνητικές πηγές για να παρουσιάσει και να ενημερώσει για τα γεγονότα της εξωτερικής πολιτικής. Ο Welch ⁷⁹ αντίστοιχα, υποστηρίζει ότι αναμφισβήτητα ή αναπόφευκτα τα θέματα της εξωτερικής πολιτικής, προσελκύουν το ενδιαφέρον του τύπου. Προκείμενου ο τύπος να έχει πρόσβαση στην κάλυψη αυτών των γεγονότων, αναγκαστικά και εν γνώσει του γίνεται αντικείμενο χειραγώγησης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, των όσων αναφέρει ο Welch, αποτελεί ο τρόπος με τον οποίο καλύφθηκε ο πόλεμος του Κόλπου όπου τα μέσα ενημέρωσης εν γνώσει τους δέχθηκαν να γίνουν αντικείμενο χειραγώγησης, για εμπορικούς σκοπούς, καθώς σε αντίθετη περίπτωση θα αποκλείονταν από την δυνατότητα κάλυψης των γεγονότων με τις αντίστοιχες οικονομικές συνέπειες. Καθώς ο παράγοντας κέρδος, άρχισε να παίζει βαρύνοντα ρόλο στα μέσα ενημέρωσης, αλλά και να καθορίζει και να επηρεάζει αντίστοιχα τον τρόπο κάλυψης των ειδήσεων, οι ειδησεογραφικοί οργανισμοί αρχίζουν να γίνονται περισσότερο ευάλωτοι σε έξωθεν πιέσεις αλλά και κυβερνητικούς αποκλεισμούς. Αναμφίβολα οι εξελίξεις αυτές έχουν βαρύνουσα σημασία στον τρόπο κάλυψης των γεγονότων, καθώς φανερώνουν και την πολυπλοκότητα των σχέσεων μεταξύ της πολιτικής ηγεσίας και των μέσων ενημέρωσης γενικότερα.

⁷⁷ Herman, E.S. (1993) The Media's role in the United States Foreign Policy. *Journal of International Affairs*, 43(1), 23-4

⁷⁸ Becker, L. B. (1977): Foreign policy and press performance. *Journalism Quarterly* 5(54), 364-367

⁷⁹ Welch, S. (1971, October 11): Vietnam: How the press went along *The Nation*, 213(1), 327-329

Παραπλήσια με την μαρξιστική προσέγγιση σχετικά με τον περιορισμένο ρόλο των ΜΜΕ στην εξωτερική πολιτική είναι και η θέση που εκφράζει ο Allison⁸⁰, για τον περιορισμένο ρόλο αυτών στην εξωτερική πολιτική. Στο θεωρητικό του σχήμα για τον τρόπο λήψης των αποφάσεων στην εξωτερική πολιτική, αναφέρει ότι οι αποφάσεις λαμβάνονται από ένα στενό και κλειστό κύκλο αρμοδίων, οι οποίοι απαρτίζουν τα μέλη μιας ελίτ ή της κυρίαρχης ελίτ. Οι 'αρμόδιοι' αυτοί έχουν και το προνόμιο να έχουν γνώση του συνόλου των παραμέτρων και των απόρρητων στοιχείων που συνθέτουν ή αφορούν ένα θέμα. Τα μέσα ενημέρωσης αντιπροσωπεύουν ή βρίσκονται στον εξωτερικό κύκλο με περιορισμένες δυνατότητες να αποκτήσουν γνώση αυτών των πληροφοριών. Το γεγονός αυτό τα τοποθετεί σε μειονεκτική θέση καθώς δεν έχουν τη δυνατότητα να αμφισβητήσουν πολιτικές στο βαθμό που θα επιθυμούσαν και που απορρέει από το ρόλο τους ως Τέταρτη Εξουσία. Ουσιαστικά όπως υποστηρίζει, ο Alison, μια περιορισμένη ομάδα ατόμων οι διαμορφωτές πολιτικής, (policy-makers) έχουν την ικανότητα και την δοσμένη αρμοδιότητα να «δημιουργήσουν» ή να δώσουν τις κατευθύνσεις της εξωτερικής πολιτικής, με αποτέλεσμα ο ρόλος των μέσων και η επιρροή αυτών να είναι εκ των πραγμάτων πολύ περιορισμένη.

Η κριτική που ασκήθηκε στην μαρξιστική προσέγγιση επικεντρώνεται στο ότι αποτυγχάνει «να λάβει υπόψη την πολυπλοκότητα του πολιτικού ανταγωνισμού, καθώς και τις περιπτώσεις εκείνες όπου 'πρωταρχικοί ερμηνευτές' όπως οι κυρίαρχες ελίτ έχουν αποτύχει να επιβάλλουν τις επιλογές τους στη δημόσια σφαίρα. Πολιτικές εξελίξεις όπως η απόφαση του Νίξον για τερματισμό του Πολέμου του Βιετνάμ, η υποχώρηση της Θάτσερ από την επιβολή 'κεφαλικού φόρου' και η αποπομπή της, υπογραμμίζουν την αδυναμία των θεωρητικών εκείνων μοντέλων που υποστηρίζουν

⁸⁰ Allison, G.T. (1971): *Essence of decision: Explaining the Cuban missile crisis* Boston: Little Brown Publishing.

μια βαθιά προσήλωση και προκατάληψη από μέρους των ΜΜΕ υπέρ των κυρίαρχων ελίτ και γενικότερα των κατεστημένων σχέσεων εξουσίας».⁸¹ Παράλληλα τα επιχειρήματα τα σχετικά με τον ηγεμονικό ρόλο του τύπου στην εξωτερική πολιτική, «δεν είναι ικανά να εξηγήσουν τα συχνά παραδείγματα κατάρρευσης της ομοφωνίας και της διάσπασης των ομάδων που απαρτίζουν την κυρίαρχη ελίτ».⁸² Σύμφωνα με τον MQuail η έμφαση που δίδει το ηγεμονικό μοντέλο στην οικονομική διαδικασία αποτυγχάνει να εξηγήσει τις περιπτώσεις των κρατικών μέσων ενημέρωσης που δεν λειτουργούν υπό τον έλεγχο πανίσχυρων τραστ και υπό την λογική του κέρδους. Ακόμη και στην περίπτωση των ιδιωτικά ελεγχόμενων μέσων ενημέρωσης άλλες προτεραιότητες, πέραν των οικονομικών, όπως η δυνατότητα πολιτικής επιρροής μπορούν να εντοπιστούν και να εξηγήσουν τη στάση που αυτά τηρούν. Τέλος, η έμφαση της μαρξιστικής σχολής στην εξάρτηση του τύπου από τις κυβερνητικές πηγές, παραβλέπει τις τεχνολογικές και άλλες καινοτομίες οι οποίες καθιστούν τα μέσα ενημέρωσης λιγότερο εξαρτημένα από τις επίσημες κυβερνητικές πηγές.

2.3. Η Πλουραλιστική προσέγγιση

Σύμφωνα με την πλουραλιστική προσέγγιση, οι σύγχρονες κοινωνίες χαρακτηρίζονται από τον κατατεμαχισμό και τη διάχυση της πολιτικής δύναμης που επιφέρει η συνύπαρξη και ο ανταγωνισμός ανάμεσα σε μια πληθώρα «ομάδων συμφερόντων». Ενδιάμεσα από τις δυο προηγούμενες προσεγγίσεις η πλουραλιστική, υποστηρίζει ότι ο ρόλος του τύπου στην εξωτερική πολιτική είναι διαμεσολαβητικός. Ο τύπος στην περίπτωση αυτή, θεωρείται ότι εκφράζει, μεταδίδει και αντιπαραθέτει τις απόψεις τις ερμηνείες σχετικά με την εξωτερική πολιτική που κυκλοφορούν στους κόλπους της κοινωνίας. Η λειτουργία του αυτή της πληροφόρησης και

⁸¹ Brian McNair, « Εισαγωγή στην πολιτική επικοινωνία» Εκδόσεις Κατάρτι, Αθήνα 1998 σελ. 110

⁸² Οπ.παρ. σελ 113

ενημέρωσης της κοινής γνώμης, συμβάλλει στην διαμόρφωση της κοινής γνώμης με βάση την ‘αντικειμενική’ γνώση της πραγματικότητας.⁸³ Η ομαλή και αποτελεσματική του λειτουργία προϋποθέτει τη συλλογική ουδετερότητα τους. Ο τύπος ορίζεται ως καθρέφτης της κοινωνικής πραγματικότητας, καθώς διαμεσολαβεί στις σχέσεις μεταξύ του κοινού, των ομάδων συμφερόντων και της κρατικής εξουσίας.

Η πλουραλιστική προσέγγιση *«με την υπόθεση που διατυπώνει σχετικά με τον κατακερματισμό και την κατανομή της εξουσίας και του ελέγχου στην κοινωνία μεταξύ ομάδων ανταγωνιστικών συμφερόντων... θεωρεί ως κύριο χαρακτηριστικό των ΜΜΕ τη δυνατότητα ύπαρξης πληθώρας πηγών και ποικιλίας απόψεων, την ελεύθερη και ανοιχτή κυκλοφορία των ιδεών, την ελεύθερη και αντικειμενική ενημέρωση του κοινού και την ποικιλομορφία μηνυμάτων»*⁸⁴ Οι Serfaty, Levering & Levering, Berry, αναλύοντας την κοινωνία ως ένα συνεκτικό σύνολο όπου εξισορροπούνται πολυποίκιλες και πολύμορφες ανταγωνιστικές ομάδες διαφωνούν ότι οι κυβερνήσεις και ο τύπος έχουν αυτές τις δυνατότητες χειραγώγησης της κοινής γνώμης για θέματα της εξωτερικής πολιτικής, όπως υποστηρίζει η μαρξιστική προσέγγιση. Αντίθετα διακρίνουν μια πολυφωνία στον τρόπο διαμόρφωσης και ανάπτυξης της εξωτερικής πολιτικής, ανάμεσα σε διαφορετικές ομάδες που συναγωνίζονται για την επιβολή της δικής τους ημερήσιας διάταξης-ατζέντας. Η αποκεντρωτική αυτή οπτική της εξουσίας, συνιστά ότι οι ανταγωνισμοί είναι θετικοί και ενισχυμένοι από τους θεσμούς. Αντίστοιχα ο Shills⁸⁵ υποστηρίζει ότι ο τύπος είναι μηχανισμός προβολής των απόψεων και των συμφερόντων διαφορετικών ομάδων συμβάλλοντας στην ελεύθερη διακίνηση των ιδεών καθώς και στη δημοκρατική λειτουργία της κοινωνίας. Το πλουραλιστικό μοντέλο *«αποτελεί ένα μοντέλο αμφίδρομης*

⁸³ Brian McNair, «Εισαγωγή στην Πολιτική Επικοινωνία» Εκδόσεις Κατάρτι Αθήνα 1998 σελ. 213

⁸⁴ Χ. Κωνσταντινίδου, «Τα Μέσα Μαζικής επικοινωνίας και η παραγωγή νοήματος. Θεωρητικές προσεγγίσεις και προοπτικές» Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών 2003 Ειδική Έκδοση σελ 6

⁸⁵ Ed. Shills, «Η μαζική κοινωνία και η κουλτούρα της» στο συλλογικό «Η κουλτούρα των μέσων» σελ. 137-174 Εκδόσεις Αλεξάνδρεια Αθήνα 1991

επικοινωνίας, όπου το κοινό επιβάλλει τις απόψεις του, επηρεάζει και κατευθύνει καθοριστικά την παραγωγή των μηνυμάτων». ⁸⁶ Για τους πλουραλιστές το περιεχόμενο και η οργάνωση της επικοινωνίας δεν είναι προσδιορισμένα από κάποια κοινωνική αιτία ή δυναμική κυριαρχία αλλά είναι πεδία θετικής αντιπροσώπευσης των ποικίλων κοινωνικών ομάδων καθώς και πιστή αντανάκλαση των ενδιαφερόντων τους. Ο τύπος αποτελεί πεδίο έκφρασης πολλών και διαφορετικών ενδιαφερόντων που βρίσκουν χώρο για να ικανοποιηθούν. Η θέση αυτή των πλουραλιστών που συγκρούεται με την θέση των θεωρητικών της πολιτικής οικονομίας σχετικά με την ελεγχόμενη και εξειδικευμένη οργάνωση και το εμπορευματοποιημένο περιεχόμενο που επιδρά στο κοινό. Η πλουραλιστική-φιλελεύθερη θεώρηση συνιστά την ανεξαρτησία του κοινού, και μια διαρκής κινητικότητα στο χώρο των ιδεών προτιμήσεων και αντιπροσωπεύσεων της εξωτερικής πολιτικής. ⁸⁷ «Οι φιλελεύθερες-πλουραλιστικές θεωρίες συλλαμβάνουν την κοινωνία ως ένα πλουραλιστικό σύνολο από κομμάτια αποτελούμενα από διαφορετικές ομάδες συμφερόντων». ⁸⁸ Όπως αναφέρει και ο Βλάχος «Η πλουραλιστική προσέγγιση πρεσβεύει ότι τα κέντρα των κοινωνικώς και πολιτικώς σπουδαιών αποφάσεων κατανέμονται και μετακινούνται σε ολόκληρο το οικοδόμημα της κοινωνίας. Εκείνο που ονομάζεται πολιτική εξουσία μοιάζει εφεξής περισσότερο με ένα κέντρο εξουσιαστικού συντονισμού των αποκεντρωμένων πολιτικό-κοινωνικών δυνάμεων». ⁸⁹

Σύμφωνα με τους θεωρητικούς της πλουραλιστικής προσέγγισης κάθε κοινωνική ομάδα έχει τη δυνατότητα να χρησιμοποιήσει τον τύπο και να επωφεληθεί ισότιμα από αυτόν, για να υπερασπίσει ή να προωθήσει τα συμφέροντα της στην εξωτερική πολιτική.

⁸⁶ Χ. Κωνσταντινιδου, « Τα Μέσα Μαζικής επικοινωνίας και η παραγωγή νοήματος. Θεωρητικές προσεγγίσεις και προοπτικές» Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών 2003 Ειδική Έκδοση σελ 6

⁸⁷

⁸⁸ Tilic D.L: *Η δημοσιογραφία στην Ελλάδα και στην Τουρκία: Ντρέπομαι αλλά είμαι δημοσιογράφος*. Εκδόσεις Παπαζήση Αθήνα 2000 σελ.44

⁸⁹ Γ. Βλάχος « Η Δημοκρατία και το Επικοινωνιακό σύστημα (το πρόβλημα των ομαδικών μέσων ενημέρωσης) στο Γ. Βλάχος (συλλογικό): «Θεσμοί και προβλήματα της σύγχρονης Δημοκρατίας» Σάκκουλας Κομοτηνή 1988 σελ.94

Όπως και στη λειτουργιστική προσέγγιση ο τύπος θεωρείται ουδέτερος και οι δημοσιογράφοι αμερόληπτοι επαγγελματίες που αναμεταδίδουν την πληροφορία από συγκεκριμένες πηγές ειδήσεων σχετικά με την εξωτερική πολιτική στην κοινή γνώμη. Σε αντίθεση με την μαρξιστική προσέγγιση ο τύπος θεωρείται ότι είναι στην υπηρεσία ανεξάρτητων μεταξύ τους ομάδων συμφερόντων και όχι στον έλεγχο μιας και μόνο άρχουσας τάξης. Αντίστοιχη είναι και η θεώρηση του κοινού ως συνόλου που αποτελείται από άτομα που συμμετέχουν ενεργά στην επικοινωνιακή διαδικασία και δεν είναι παθητικά και ελεγχόμενα. Η λειτουργία του τύπου είναι πλήρης, σύμφωνα με την πλουραλιστική προσέγγιση όταν συμβάλλει στην διάδοση των πληροφοριών που είναι απαραίτητες ώστε να μπορούν οι πολίτες να παίρνουν ορθές αποφάσεις και στάσεις γύρω από θέματα της εξωτερικής πολιτικής. Σύμφωνα με τους Shoemaker, Chang, Brendlinger τα «...MME λειτουργούν σαν αντιπρόσωποι του κοινωνικού ελέγχου όχι δια της παροχής δημοσιεύσεων, μέσα από τις οποίες παρουσιάζουν νέες και διαφορετικές ιδέες αλλά δια της προσφοράς ποικίλης κάλυψης ότι αφορά τις πολιτικές ομάδες με έμφαση στις διάφορες τους από το status quo»⁹⁰.

Η κριτική που ασκήθηκε στην πλουραλιστική προσέγγιση είναι ότι δεν συνυπολογίζει την επιρροή των υποκειμενικών γνώμων των δημοσιογράφων στην κατασκευή της είδησης. Επιπλέον, θεωρείται ότι προσεγγίζει ιδεαλιστικά το φαινόμενο των MME μη λαμβάνοντας υπόψη ότι και στα MME υπάρχει έλεγχος και κυριαρχία.⁹¹ Πιο συγκεκριμένα και όπως υποστηρίζει ο Bennet, η συγκεντρωτική δομή στην ιδιοκτησία των MME που εντείνεται την δεκαετία αυτή, δεν ευνοεί όπως υποστηρίζει η πλουραλιστική θεωρία την πολυφωνία και τον ελεύθερο ανταγωνισμό. Ταυτόχρονα οι ανταγωνισμοί στα MME όπως και στην κοινωνία δεν λαμβάνουν

⁹⁰Shoemaker, Chang, Brendlinger 1987: Determinants of International News Coverage in the US Media *Communication Research* 14(4): 396–414

⁹¹ Κατριβέσης Ν: «Κοινωνιολογική θεωρία. Σύγχρονα ρεύματα της κοινωνιολογικής σκέψης» Εκδόσεις Gutenberg 1994

χώρα σε έναν 'άναρχο' χώρο, όπως πρεσβεύει η πλουραλιστική σχολή, παρά υπάρχουν συγκροτημένες ιεραρχικές δομές των οποίων ο ρόλος είναι σημαντικός στον τρόπο αλλά και την βαρύτητα εκπροσώπησης των διαφόρων απόψεων.

Η πλουραλιστική θεώρηση στην προσπάθεια να αντιπαρέλθει την 'στατικότητα' των άλλων μοντέλων και δη του Μαρξιστικού που μιλούν για δοσμένες σχέσεις κυριαρχίας, υιοθετεί ένα παντελώς άναρχο μοντέλο κινητικότητας και εκπροσώπησης των κοινωνικών ομάδων και ρευμάτων. Έτσι αγνοείται η ύπαρξη της κοινωνική ανισότητας και ιεραρχίας αλλά και ειδικότερα ο ρόλος του τύπου ως ιδεολογικού μηχανισμού στην εξωτερική πολιτική

2.4 Δυναμική θεώρηση

Σύμφωνα με την θεώρηση αυτή η εξωτερική πολιτική εκλαμβάνεται ως ένα ανοιχτό-δυναμικό αλλά σαφώς ιεραρχημένο πεδίο, το οποίο και αποτελεί μέρος του γενικότερο πλαισίου παραγωγής πολιτικής του κοινωνικού συστήματος. Τα άτομα δηλαδή και οι ομάδες που διαδραματίζουν παρεμβατικό ρόλο μέσα στην εξέλιξη της εξωτερικής πολιτικής δεν λαμβάνουν θέση παθητική αλλά είναι στοιχεία δυναμικά που η δράση τους επηρεάζει την εξωτερική πολιτική. Η τελευταία, για τη δυναμική θεώρηση, αποτελεί μια πολύπλοκη διαδικασία αυτόνομων κοινωνικών υποκειμένων ενταγμένα ωστόσο σε μια ιεραρχία και όχι σε ένα άναρχο περιβάλλον όπως υποστηρίζει η πλουραλιστική προσέγγιση.

Η δυναμική θεώρηση την οποία και υιοθετούμε, υποστηρίζει ότι ο τύπος είναι ένας μηχανισμός σχετικά αυτόνομος με ιδιαίτερο και διακριτό ρόλο στην εξωτερική πολιτική. Ο τύπος στα πλαίσια αυτά, συμμετέχει ενεργά στην κατασκευή του κυρίαρχου ιδεολογήματος στην εξωτερική πολιτική χωρίς όμως να αποτελεί προπαγανδιστικό εργαλείο της άρχουσας πολιτικοοικονομικής τάξης όπως υποστηρίζει η μαρξιστική θεώρηση. Παράλληλα και σε αντίθεση με όσα υποστηρίζει

η λειτουργιστική θεώρηση, ο τύπος δεν συνεισφέρει απλά και μόνο στη διαμόρφωση των όρων της πολιτικής εκπροσώπησης με το να περιγράφει, αλλά εμπλουτίζει και μετασχηματίζει τους όρους διεξαγωγής της πολιτικής αντιπαράθεσης, διαμορφώνοντας έτσι 'νέα' κάθε φορά πολιτικά πλαίσια.

Αποδεχόμενοι ότι ο τύπος είναι ένας από τους μηχανισμούς που συμμετέχει στην κατασκευή της κοινωνικής πραγματικότητας υποστηρίζουμε ότι τα συγκεκριμένα γεγονότα που δημοσιεύονται και οι τρόποι με τους οποίους αναπαρίστανται τα γεγονότα αυτά έχουν επιπτώσεις στους τρόπους με τους οποίους η κοινή γνώμη αντιλαμβάνεται την εξωτερική πολιτική. Ο τύπος παρουσιάζοντας τα γεγονότα όσο και παράλληλα υποδηλώνοντας την ύπαρξη συγκεκριμένων πλαισίων για την ερμηνεία των γεγονότων αυτών, επιβεβαιώνεται και κατά συνέπεια νομιμοποιείται ως παράγοντας διαμεσολάβησης. Η λειτουργία του τύπου θεωρείται ότι προσφέρει νοητικά και αντιληπτικά σχήματα με τους οποίους τα κοινωνικά υποκείμενα αντιλαμβάνονται την εξωτερική πολιτική. Η δραστηριότητα του αυτή ενέχει κοινωνικές και πολιτικές συνέπειες που είτε μεγεθύνονται είτε διαφεύγουν από τις άλλες προσεγγίσεις. Η δυναμική θεώρηση αντίθετα με τις άλλες θεωρήσεις προσπαθεί να κατανοήσει.: α) Ποιες είναι οι επεξηγήσεις των πλαισίων που προτείνονται από τον τύπο για την κατανόηση της εξωτερικής πολιτικής; β) Ποια είναι η φύση και η έκταση της επιρροής που ασκεί ο τύπος στον σχηματισμό των κοινωνικών και πολιτικών πεποιθήσεων και τάσεων, και κατά συνέπεια ποιος είναι ο ρόλος τους στην πολιτική διαδικασία.

Το πλαίσιο που επιβάλλει ο τύπος στην εξωτερική πολιτική κατά την δυναμική θεώρηση, αποτελεί προϊόν σύνθεσης στην οποία εμπλέκονται κοινωνικοί, οικονομικοί, ιδεολογικοί, και άλλοι παράγοντες. Ο τύπος δεν εντάσσεται σε μια σφαίρα σαφώς διαχωρισμένη από την πολιτική, αλλά είναι αναπόσπαστο στοιχείο της

πολιτικής διαδικασίας διατηρώντας ωστόσο έναν αυτόνομο και διακριτό ρόλο. Όπως αναφέρει και ο Hall «*Το νόημα τύπου είναι μια κοινωνική παραγωγή καθώς είναι ένας θεσμός που ενσαρκώνει ανασυνθέτει αλλά και εμπλουτίζει την εξωτερική πολιτική με νέα στοιχεία και ιδεολογήματα*».⁹²

Για την δυναμική προσέγγιση, ο τύπος δεν αποτελεί τον μοναδικό παράγοντα που επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο συλλαμβάνεται και υλοποιείται η εξωτερική πολιτική. Αντίθετα υποστηρίζει την ύπαρξη μια πολλαπλότητας ‘θεματικών διατάξεων’ των οποίων η σύνθεση ευνοεί τη συγκρότηση μια κοινής συναίνεση ή επιβαλλόμενης δημόσιας σφαίρας. Ανάμεσα στις ‘θεματικές διατάξεις’ δεν υπάρχουν στεγανά εφόσον κάθε δημοσιότητα είναι ανοιχτή η μια στην άλλη. Η γενική διαδικασία της κυρίαρχης ημερήσιας θεματολογίας, σύμφωνα με τη δυναμική θεώρηση συγκροτείται από τρεις επιμέρους διατάξεις «*την ημερήσια διάταξη/θεματολογία των Μέσων/τύπου (media/press agenda), τη δημόσια θεματολογία (public agenda), και την πολιτική θεματολογία (policy agenda)*. Ως θεματολογία των μέσων ενημέρωσης ορίζεται η ιεράρχηση των θεμάτων που προβάλλουν τα ΜΜΕ...η δημόσια θεματολογία αποτελείται από διάφορα δημόσια θέματα τα οποία το κοινό, η κοινή γνώμη, εντάσσει σε μια σειρά προτεραιότητας, ενώ η πολιτική θεματολογία αποτελείται από προτεραιότητες των πολιτικών ελίτ προκειμένου να υιοθετήσουν και να εφαρμόσουν συγκεκριμένες πολιτικές».⁹³ Υπάρχουν λοιπόν πολλές θεματικές διατάξεις που διασταυρώνονται και επικαλύπτονται μεταξύ τους.⁹⁴ Το γεγονός αυτό υπογραμμίζει τον πολύμορφο χαρακτήρα της δημόσιας σφαίρας στα πλαίσια της οποίας δρουν διάφορες θεματικές διατάξεις που έχουν ως συνέπεια τη συγκρότηση

⁹² St. Hall : “A response to people and culture” in P. Davison et al (eds): “The cultural debate” Part II Cambridge Chadwyck-Healey Ltd

⁹³ Ν. Δεμερτζής Πολιτική Επικοινωνία. Διακινδύνευση Δημοσιότητα Διαδίκτυο» Εκδόσεις Παπαζήση 2002 σελ.203

⁹⁴ Ν. Δεμερτζής : Πολιτική Δημοσιότητα πρόσωπα και τηλεόραση: Η σχέση δημόσιου ιδιωτικού στην εποχή της κοινωνίας του θεάματος στο «Όρια και σχέσης Δημόσιου και Ιδιωτικού» Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα Αθήνα 1996

του δημόσιου επικοινωνιακού πεδίου. Ως τέτοιο θα μπορούσε να οριστεί «το πεδίο εκείνο μέσα στο οποίο ανταλλάσσονται οι ιδεολογικές θέσεις ανάμεσα στους πρωταγωνιστές που νομιμοποιούνται να εκφράζονται δημοσίως γύρω από την πολιτική: από τους πολιτικούς, τους δημοσιογράφους, την κοινή γνώμη, ομάδες συμφερόντων κλπ».⁹⁵

Στα πλαίσια της προσέγγισης αυτής θεωρούμε ότι η δημόσια σφαίρα τελεί υπό διαπραγμάτευση και γίνεται κατανοητή ως μια σύνθετη και ανοικτή διαδικασία καθώς τα θέματα που διακυβεύονται αποτελούν αντικείμενο διαπραγμάτευσης και ανταγωνισμού. Η απομάκρυνση από την θεώρηση της πολιτισμικής, πολιτικής, οικονομικής εξουσίας (ελίτ) που πρεσβεύει η μαρξιστική προσέγγιση, επιτρέπει την διατύπωση μιας προσέγγισης η οποία θεωρεί ότι δεν υπάρχει μόνο ένας «πρωταρχικός ορισμός» ενός γεγονότος ή ενός θέματος που αναδεικνύεται στη δημόσια σφαίρα σε κάθε δεδομένη στιγμή, αλλά μια ποικιλία προσδιορισμών, που απεικονίζουν τα συμφέροντα των διαφόρων ομάδων μέσα και έξω από το «σύστημα».⁹⁶ Ένας προσδιορισμός μπορεί να είναι κυρίαρχος σε μια συγκεκριμένη στιγμή, αλλά οι αμφισβητήσεις θα αυξάνονται συνεχώς, καθώς τα «άλλα μέρη» ζητούν να προβάλλουν τους δικούς τους εναλλακτικούς προσδιορισμούς. Οι δομές πρόσβασης στα Μέσα Ενημέρωσης, μέσω των οποίων διεξάγεται ο «αγώνας» για προσδιορισμό, δεν είναι άκαμπτες, αλλά ευέλικτες και προσαρμόσιμες.

Για την προσέγγιση αυτή η επικοινωνία δεν αντιμετωπίζεται ως μια μηχανική ή τεχνική διαδικασία αλλά είναι μια δυναμική και λειτουργική πράξη. Η κοινωνία και κατ' επέκταση και ο τύπος σύμφωνα με την δυναμική προσέγγιση δεν αποτελούν ομοιογενή και μονολιθικά σύνολα παρά θεωρούνται εξαιρετικά σύνθετα και μεταλλασόμενα

⁹⁵ Δεμερτζής Ν.: Πολιτική Δημοσιότητα πρόσωπα και τηλεόραση: Η σχέση δημόσιου ιδιωτικού στην εποχή της κοινωνίας του θεάματος στο «Όρια και σχέσης Δημόσιου και Ιδιωτικού» Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα Αθήνα 1996

⁹⁶ Κατριβέσης, Ν. «Κοινωνιολογική θεωρία. Σύγχρονα Ρεύματα Κοινωνιολογικής σκέψης» Εκδόσεις Gutenberg Αθήνα 1996

σύνολα που διαπερνώνται από αντιθέσεις και ανταγωνισμούς. Στα πλαίσια αυτά ο τύπος έχει ένα ιδεολογικό ρόλο, αναλαμβάνοντας την διαμόρφωση-και διασπορά-αντιληπτικών πλαισίων, με βάση τα οποία 'ερμηνεύονται' τα συμβάντα της καθημερινής πραγματικότητας- και, εν τέλει σημαντικό τμήμα της πραγματικότητας αυτής-από το ακροατήριο. Η διαδικασία ειδησεογραφικής παραγωγής είναι ένα δυναμικό πεδίο συγκατάθεσης και διαπραγμάτευσης ενταγμένη σε ένα ρευστό πολιτικό σύστημα, συνεχών ανακατατάξεων, συγκρούσεων και πιέσεων. Η αναμετάδοση όμως των γεγονότων κινείται μέσα σε συγκεκριμένα ερμηνευτικά πλαίσια στον καθορισμό των οποίων συμμετέχουν και μια σειρά πολιτικών οικονομικών και κοινωνικών παραγόντων.⁹⁷ Έτσι ο τύπος δεν αντανακλά απλώς την κοινωνική πραγματικότητα αλλά αποτελεί έναν από τους παράγοντες που την ορίζουν και τη συγκροτούν. Ιδιαίτερα στα θέματα της εξωτερικής πολιτικής όμως θεωρείτε ότι ο τύπος διατηρεί έναν 'ηγεμονικό' ρόλο καθώς αποτελεί, μαζί με τα άλλα μέσα, την πρωτογενή και κύρια πηγή ενημέρωσης, σε αντίθεση με άλλα θέματα, όπου το κοινό μπορεί να έχει και δευτερεύουσες πηγές πληροφόρησης (προσωπικές ή μέσω τρίτων εμπειρίες κ.λ.π.). Σύμφωνα με την δυναμική θεώρηση υπάρχει μια αλληλεπίδραση ανάμεσα στον τύπο και το κοινό ενώ ανάλογα με το επίπεδο μόρφωσης διαφοροποιείται ο βαθμός επίδρασης και σπουδαιότητας του τύπου. Όπως υποστηρίζει και ο Goren⁹⁸ ο τύπος εμπλέκει το κοινό στην εξωτερική πολιτική, με το να το πληροφορεί και να το βοηθά να διαμορφώσει και να κατασκευάσει εθνικές εικόνες που έχουν αντίκτυπο στη διαμόρφωση της Εξωτερικής Πολιτικής. Εξαιτίας όμως της έλλειψης πρωτογενούς εμπειρίας από το κοινό για τα θέματα της εξωτερικής πολιτικής, τα μέσα ενημέρωσης έχουν άμεση και μεγάλη επίδραση στη διαδικασία διαμόρφωσης της κοινής γνώμης.

⁹⁷ Ρ. Παναγιωτοπούλου : «Κατασκευή εθνοκεντρικών στερεοτύπων από τον τύπο. Το παράδειγμα του Μακεδονικού ζητήματος». *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών 101-102 Ιούνιος 2000*

⁹⁸ Goren, D. (1980): The news and foreign policy: An examination of the impact of the news media on the making of foreign policy. *Research in Social Movements, Conflicts, and Change*, (3), 119-141

Ο τρόπος όμως με τον οποίο ο τύπος καλύπτει και αναμεταδίδει την εξωτερική πολιτική δεν είναι ανεξάρτητος από τις γενικότερες ορίζουσες της πολιτικής κουλτούρας (πολιτικές και οικονομικές δυνάμεις κλπ) παρά επηρεάζεται από αυτές. Σύμφωνα και με τον Hallin,⁹⁹ αυτό που χαρακτηρίζει τον τύπο, είναι η ελαστικότητα και η προσαρμοστικότητα του, απέναντι σε ένα πολιτικό σύστημα, το οποίο διευθύνεται όχι μόνο από μια κυρίαρχη τάξη, αλλά από εναλλασσόμενες εξουσιαστικές πολιτικές ομάδες. Η προσαρμοστικότητα του τύπου στις διακυμάνσεις της πολιτικής συγκυρίας είναι βασική για τη διατήρηση του νομιμοποιητικού ρόλου τους ως φορέων διευκόλυνσης της πολιτικής συζήτησης στη δημόσια σφαίρα και άρα του «ηγεμονικού» τους ρόλου.¹⁰⁰ Σε αντίθεση με τη λειτουργιστική θεώρηση που αντιμετωπίζει την πολιτική πραγματικότητα ως ουδέτερη, η δυναμική προσέγγιση την θεωρεί ως προϊόν αντιπροσωπευτικό των συνεχών διεργασιών που πραγματοποιούνται σε μια κοινωνία. Σε αυτού του είδους την πολιτική πραγματικότητα τα δημοσιογραφικά κείμενα είναι αποτέλεσμα μιας διαδικασίας επιλογής και αποκλεισμού θεμάτων που αναδεικνύονται στη δημόσια σφαίρα.

Ο κεντρικός ρόλος του τύπου στην εξωτερική πολιτική συνίσταται στο ότι αποτελεί σημαντικό μηχανισμό της ανάδειξης και ορισμού της θεματικής διάταξης του δημόσιου επικοινωνιακού πεδίου. Η πληροφόρηση που παρέχει όμως δεν είναι αξιακά ουδέτερη. Στην εκλογή ή αποκλεισμό αντίστοιχα των θεμάτων, πολιτικοί οικονομικοί, ιδεολογικοί παράγοντες καθώς και οι πρακτικές που επικρατούν στον τύπο ως οργανισμό, παίζουν σημαίνοντα ρόλο και φορτίζουν ιδεολογικά το περιεχόμενο του τύπου. Καθώς η έννοια της ελίτ στην δυναμική θεώρηση δεν είναι στατική όπως επισημαίνει ο McNair «δεν υπάρχει ένας μοναδικός και πρωταρχικός ορισμός ενός

⁹⁹ Hallin, D: “Hegemony: The American News Media. From Vietnam to El Salvador : A study Of Ideological Change and its Limits”, in Palletz, ed. *Political Communication Research: Approaches, Studies, Assessments*, Norwood, Ablex, 1987, pp.3-25

¹⁰⁰ Ν.Κατριβέσης: *Η κοινωνιολογική προσέγγιση της πολιτικής ιδεολογίας στον Pierre Ansart* Εκδόσεις Gutenberg Αθήνα 1996

γεγονότος ή θέματος που υπεισέρχεται στην δημόσια σφαίρα, παρά μια πληθώρα ορισμών, που αντανακλούν και αντιπροσωπεύουν τα συμφέροντα και ενδιαφέροντα των συλλογικοτήτων που τις εκφράζουν. Οι ορισμοί και θεωρήσεις που δίδονται είναι απόρροια και αποτέλεσμα συνεχών 'διαπραγματεύσεων' που σημειώνονται σε κοινωνικό επίπεδο και εκφράζουν αντίστοιχες κοινωνικές δυναμικές. Οι δομές πρόσβασης στον τύπο, όπου διαφορετικές ερμηνείες επιζητούν την δημοσιότητα, είναι ευέλικτες και ικανές να φιλοξενήσουν ακόμη και προκλήσεις προς την καθεστηκία τάξη των πραγμάτων. Είναι αυτή η ευελιξία αλλά και η δυνατότητα του τύπου να φιλοξενεί απόψεις που θέτουν σε αμφισβήτηση την καθεστηκία τάξη, που αναδεικνύει το ρόλο του ως φόρουμ απόψεων»¹⁰¹

Η διατήρηση της αξιοπιστίας του τύπου ως «τέταρτης εξουσίας» απαιτεί μια σχετική αυτονομία των δημοσιογράφων από τις εξουσιαστικές πολιτικές ομάδες καθώς επιδιώκουν την κατοχύρωση και προώθηση των δικών τους θεσμικών συμφερόντων. Ωστόσο το ζήτημα, για την δυναμική προσέγγιση, δεν είναι μόνο αν ο τύπος προβάλλει θέματα της εξωτερικής πολιτικής αλλά και το ποιες ακριβώς πλευρές τους επιλέγουν να παρουσιάσουν. Ιδεολογικά πλαίσια αναφοράς, πολιτισμικές αξίες, εθνικές προκαταλήψεις, στερεότυπα, επηρεάζουν και μερικές φορές περιορίζουν τις δυνατότητες του τύπου, να λειτουργήσει ως ανεξάρτητη πηγή πληροφόρησης για το κοινό και τους διαμορφωτές πολιτικής, ιδιαίτερα σε στιγμές εντάσεων και σύγκρουσης.

Σύμφωνα με την δυναμική προσέγγιση η εξωτερική πολιτική είναι μια κοινωνική κατασκευή ενώ η χρησιμότητα της, βρίσκεται στην αναγνώριση της διάδρασης και αλληλοεπίδρασης μεταξύ της ατζέντας του κοινού, του τύπου και των εξουσιαστικών πολιτικών ομάδων, διατηρώντας και αναγνωρίζοντας παρόλα αυτά το ειδικό βάρος της κάθε μιας στην διαδικασία απόφασης και διαμόρφωσης της εξωτερικής πολιτικής. Η δυναμική προσέγγιση είναι οριζόντια, ερχόμενη σε αντίθεση με την μαρξιστική που είναι κάθετη υποστηρίζοντας την επιβολή των επιλογών της κυρίαρχης τάξης στην εξωτερική

¹⁰¹ Brian McNair, «Εισαγωγή στην Πολιτική Επικοινωνία» Εκδόσεις Κατάρτι Αθήνα 1997 σελ.110

πολιτική μέσω του τύπου ως προπαγανδιστικού εργαλείου σε ένα απαθές μαζικό κοινό και κατ' επέκταση της κοινωνίας αυτής καθ' εαυτής. Η προσέγγιση αυτή υιοθετώντας ένα μοντέλο κινητικότητας και εκπροσώπησης των κοινωνικών ομάδων και ρευμάτων, αντιπαρέρχεται και την 'στατικότητα' των άλλων μοντέλων και δη του Μαρξιστικού που μιλούν για δοσμένες σχέσεις κυριαρχίας. Παράλληλα η δυναμική προσέγγιση απορρίπτει τον ιδεαλισμό της πλουραλιστικής προσέγγισης, η οποία προσεγγίζει το φαινόμενο της επικοινωνίας μη λαμβάνοντας υπόψη ότι και στον τύπο υπάρχουν φαινόμενα ελέγχου και κυριαρχίας. Σε αντίθεση με την πλουραλιστική σχολή που θεωρεί ότι οι 'ανταγωνισμοί' στην εξωτερική πολιτική λαμβάνουν χώρα σε έναν 'άναρχο' χώρο, η δυναμική προσέγγιση υποστηρίζει ότι οι συγκροτημένες ιεραρχικές δομές που υπάρχουν στον τύπο παίζουν σημαντικό ρόλο στον τρόπο αλλά και την βαρύτητα εκπροσώπησης των διαφόρων απόψεων.

Η δυναμική προσέγγιση, σε αντίθεση με τις άλλες σχολές προσεγγίζει πληρέστερα τον τρόπο διαμόρφωσης και παραγωγής της εξωτερικής πολιτικής και των παραγόντων που παρεμβαίνουν στην διαδικασία αυτή. Αναγνωρίζοντας το ρόλο του τύπου στη διαδικασία αυτή, δεν παραγνωρίζει μια σειρά από άλλους παράγοντες που παρεμβαίνουν αλλά και παραμέτρους που επηρεάζουν αυτό καθ'αυτό τον δημοσιογραφικό λόγο. Για τους λόγους αυτούς και η έρευνα μας υιοθετεί την δυναμική προσέγγιση ως μέσο ερμηνείας του ρόλου του ελληνικού τύπου στις ελληνοτουρκικές σχέσεις.

3^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Γενικές Μεθοδολογικές Έννοιες

Κάθε ερμηνευτική απόπειρα, όπως η δική μας σχετικά με τον ρόλο του τύπου στην εξωτερική πολιτική, προϋποθέτει την επιλογή εκείνων των παραμέτρων που συντελούν στην ερμηνεία του υπό διερεύνηση θέματος. Η χρήση θεωρητικών σχημάτων, αποσκοπεί στην ανάδειξη των κυρίων στοιχείων μιας δομής ή μιας διαδικασίας καθώς και των σχέσεων που συνάπτονται ανάμεσα στα στοιχεία αυτά. Όπως υποστηρίζει ο Deutsch «*Τα θεωρητικά σχήματα για τις κοινωνικές επιστήμες έχουν μια οργανωτική λειτουργία καθώς...βοηθούν στο επίπεδο της ερμηνείας παρέχοντας πληροφόρηση με έναν απλοποιημένο τρόπο...λειτουργώντας έτσι σαν βάση για την διατύπωση υποθέσεων στην έρευνα*». ¹⁰²

Ωστόσο η απαίτηση για τη διατύπωση «μοντέλων» στις κοινωνικές επιστήμες, όπως προτείνει η θετικιστική προσέγγιση, προσκρούει στο ότι «...ενώ στις φυσικές επιστήμες είναι δυνατόν να διατυπώνουμε γενικές νομολογικές υποθέσεις, η φύση του αντικειμένου των κοινωνικών επιστημών, η ιστορικότητα των κοινωνικών φαινομένων, δεν επιτρέπει τέτοιου είδους γνωστική προσέγγιση». ¹⁰³ Η απλή παράθεση αριθμών ξεκομμένων από την πολιτική, την κοινωνική, την οικονομική και την ιδεολογική πραγματικότητα, στην οποία έλαβαν χώρα τα γεγονότα, όπως υποστηρίζει ο θετικισμός μέσω της μονοδιάστατης χρήσης ποσοτικών ερευνών αποπροσανατολίζει, στο όνομα μιας κατά επίφαση επιστημονικότητας. Λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητες των κοινωνικών επιστημών αλλά και τις αδυναμίες εφαρμογής ποσοτικών μεθόδων ως το μοναδικό εργαλείο ανάλυσης της κοινωνικής πραγματικότητας η προσέγγιση που ακολουθεί η έρευνα μας εκτυλίσσεται σε τρία στάδια:

¹⁰² K. Deutsch: “The nerves of Government” Free Press New York 1966

¹⁰³ Π.Α.Γέμτος: «Μεθοδολογία των κοινωνικών επιστημών» Τόμος Α, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1984, σελ.206-207

Στο πρώτο στάδιο παρουσιάζουμε το θεωρητικό σχήμα της ημερήσιας διάταξης και την εννοιολογική και σχεσιακή ανάλυση περιεχομένου. Στο δεύτερο στάδιο, μέσω της ποσοτικής κατηγοριοποίησης και της εννοιολογικής και σχεσιακής ανάλυση περιεχομένου γίνεται απόπειρα άρθρωσης των λειτουργικών απεικονίσεων και των αλληλεξαρτήσεων μεταξύ των τριών κύριων συνιστωσών της εξωτερικής πολιτικής (Τύπος, πολιτική εξουσία αναγνωστικό κοινό).

Στο τρίτο στάδιο, μέσω της συνάρθρωσης των αποτελεσμάτων της ποιοτικής και της ποσοτικής μεθόδου αποσκοπούμε στην διερεύνηση και στη διατύπωση της έκτασης κατά την οποία επαληθεύονται οι ερευνητικές μας υποθέσεις..

Αποδεχόμενοι την δυναμική θεώρηση θεωρούμε ότι ο τύπος παίζει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση των αντιλήψεων και των παραστάσεων του κοινού. Τα συγκεκριμένα γεγονότα που αναφέρονται από τον τύπο και οι τρόποι με τους οποίους αναπαρίστανται αυτά συντελούν στην κατασκευή του κυρίαρχου ιδεολογήματος γύρω από τις ελληνοτουρκικές σχέσεις στην ελληνική εξωτερική πολιτική. Μέσω του ισχυρισμού αυτού ο τύπος επιβεβαιώνεται και κατά συνέπεια νομιμοποιείται ως παράγοντας διαμεσολάβησης. Τόσο παρουσιάζοντας τα γεγονότα όσο και παράλληλα υποδηλώνοντας την ύπαρξη συγκεκριμένων πλαισίων για την ερμηνεία των γεγονότων αυτών. Στο βαθμό που ο τύπος εφοδιάζει με αντιληπτικές δομές με τις οποίες αντιλαμβανόμαστε την εξωτερική πολιτική μπορούμε να ισχυριστούμε ότι η δραστηριότητα του αυτή έχει κοινωνικές και πολιτικές συνέπειες.

Για την κατανόηση της λειτουργίας του τύπου και της επίδρασης του στην ελληνική εξωτερική πολιτική υιοθετούμε τον συνδυασμό των θεωρητικών σχημάτων της «Ημερήσιας Διάταξης» (agenda setting) με αυτό «των κατόχων των πυλών» (gate-keepers) καθώς θεωρούμε ότι προσεγγίζουν την πολυπλοκότητα της κατασκευής της εξωτερικής πολιτικής και το ρόλο του τύπου σε αυτήν. Επιπλέον και προκειμένου

να θεμελιωθούν και να δοκιμαστούν οι υποθέσεις της παρούσας εργασίας θα χρησιμοποιηθούν τόσο η εννοιολογική και σχεσιακή ανάλυση περιεχομένου των υπό εξέταση εφημερίδων όσο και η ποσοτική προσέγγιση, δηλαδή της θεματικής καταγραφής των πρωτοσέλιδων και των κύριων άρθρων γνώμης (editorials). Μέσω της επιλογής αυτής επιχειρείται μια σειρά συσχετισμών του ημερήσιου πολιτικού τύπου με τα πολιτικά γεγονότα. Οι συσχετισμοί αυτοί, κατευθύνουν στην ένταξη τόσο του ημερήσιου πολιτικού τύπου όσο και των πολιτικών γεγονότων σε ευρύτερα ερμηνευτικά πλαίσια, τα οποία περιλαμβάνουν ωστόσο και άλλους παράγοντες. Οι παράγοντες αυτοί σε συνδυασμό με τους υπό μελέτη συσχετισμούς τείνουν να διαμορφώσουν την συνολική δυναμική του τύπου στην ελληνική εξωτερική πολιτική.

3.1 Το θεωρητικό σχήμα της “Ημερήσιας Διάταξης”

Η σχέση μεταξύ της κοινής γνώμης και της διαδικασίας σχηματισμού της πολιτικής, και γενικότερα η επίδραση της κοινής γνώμης στην πολιτική απασχόλησε έντονα τους ερευνητές. Για την ‘μέτρηση’ και τον προσδιορισμό της σχέσης μεταξύ κοινής γνώμης, MME και της πολιτικής διαδικασίας, προτάθηκε η έρευνα της ημερήσιας διάταξης των μέσων ενημέρωσης, του κοινού και της πολιτικής, η καταγραφή δηλαδή της ιεράρχησης των γεγονότων η θεμάτων με την έννοια της σημασίας που αυτά έχουν στην ατζέντα των ‘υποκειμένων’ της δημόσιας σφαίρας.

Το θεωρητικό σχήμα της ημερήσιας διάταξης, στη μορφή που προτάθηκε από τους Shaw και McCombs,¹⁰⁴ ερευνά και προσπαθεί να προσεγγίσει το φαινόμενο των κοινωνικών επιδράσεων και δη αυτών των MME. Οι Shaw και McCombs υποστηρίζουν ότι ο αποδέκτης μαθαίνει πόση κυρίως σημασία να δώσει σ’ ένα θέμα

¹⁰⁴ Shaw and McCombs 1993: The evolution of agenda-setting research: Twenty-five years in the marketplace of ideas *Journal of Communication*, 43,pp. 58- 67

μέσω της έμφασης που τα ίδια τα ΜΜΕ επενδύουν σ' αυτό. Αυτό που μελετάται είναι ο τρόπος με τον οποίο η ιεράρχηση των θεμάτων του τύπου επιδρά και επηρεάζει την αντίστοιχη διάταξη του κοινού αλλά και με το πώς οι δυο αυτές θεματικές διατάξεις δηλαδή των μέσων ενημέρωσης αλλά και του κοινού, επηρεάζουν με τη σειρά τους την ατζέντα των εξουσιαστικών πολιτικών ομάδων. Μια από τις υποθέσεις του θεωρητικού αυτού σχήματος είναι ότι στις σύγχρονες δημοκρατικές κοινωνίες η δημόσια σφαίρα δεν κυριαρχείται από μια και μόνο ημερήσια διάταξη. Τα διάφορα ανταγωνιζόμενα μέρη καθορίζουν και προσπαθούν να επιβάλλουν τη δική τους θεματολογία. Υπάρχουν λοιπόν πολλές θεματικές διατάξεις οι οποίες διασταυρώνονται και επικαλύπτονται μεταξύ τους. Ο καθορισμός της θεματολογίας από τον τύπο συνιστά μια κατάσταση πολιτικής και κοινωνικής επιρροής που τείνει να αποκλείσει από τις διαδικασίες σχηματισμού θέλησης και γνώμης της δημόσιας σφαίρας μια σειρά ζητημάτων που αποσιωπούνται. Η βασική υπόθεση της ημερήσιας διάταξης είναι ότι υπάρχει στενή σχέση μεταξύ του τρόπου με τον οποίο τα μέσα ενημέρωσης παρουσιάζουν και ιεραρχούν ένα θέμα και της σημασίας και ιεράρχησης που αποδίδεται σε αυτό από τους αναγνώστες. Έτσι *«ενώ ο τύπος μπορεί να μην ορίζει τι θα σκεφτούν οι πολίτες ωστόσο συμβάλλει σε μεγάλο βαθμό στην διατύπωση των παραμέτρων με τις οποίες ένα θέμα θα εισαχθεί στη δημόσια σφαίρα»*.¹⁰⁵ Ο τύπος σύμφωνα με την θεώρηση αυτή δρα καταλυτικά στην υιοθέτηση συγκεκριμένων απόψεων, αλλά επιτυγχάνει να επηρεάσει αποφασιστικά στην ιεράρχηση και σημασιοδότηση των θεμάτων από τους πολίτες. Σύμφωνα με το θεωρητικό σχήμα της ημερήσιας διάταξης οι πολίτες ως παρατηρητές της πολιτικής σκηνής, δεν μπορούν να παρακολουθήσουν το σύνολο το γεγονότων της δημόσιας σφαίρας. Αντί αυτού η προσοχή και το ενδιαφέρον τους εστιάζεται σε μια μερίδα γεγονότων, που

¹⁰⁵Τ.Δουλκέρη: «Διαφήμιση και Επικοινωνία. Εμπειρική έρευνα κοινής γνώμης», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2001 σελ. 37

εμφανίζονται ως σημαντικότερα των υπολοίπων. Η σημασιοδότηση αυτή στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό σε αυτό που οι δημοσιογράφοι επιλέγουν να καλύψουν ή να παραλείψουν. Όσο πιο μεγάλη είναι η έκταση ή κάλυψη που δίδεται σε ένα γεγονός, τόσο πιθανότερο είναι το γεγονός αυτό να συγκεντρώνει και το αντίστοιχο βαθμό ενδιαφέροντος από την κοινή γνώμη. Στην περίπτωση αυτή, ο τύπος δρα σε δύο κατευθύνσεις και καθορίζοντας (agenda setting) αλλά και ιεραρχώντας (agenda-building) το περιεχόμενο της δημόσιας θεματολογίας.

Η επίδραση της ημερήσιας θεματολογίας του τύπου κυμαίνεται σημαντικά από το είδος των θεμάτων που έρχονται στη δημοσιότητα. Τα θέματα της ημερήσιας διάταξης που περισσότερο επηρεάζουν το κοινό, είναι αυτά για τα οποία δεν έχει βιωματική εμπειρία και άποψη (π.χ. εξωτερικής πολιτικής κλπ). Η επίδραση της θεματολογίας του τύπου είναι έντονη όταν πρόκειται για ζητήματα αφηρημένα για τα οποία δύσκολα μπορεί κανείς να σχηματίσει παραστάσεις και να τα εννοιολογήσει παρά για ζητήματα συγκεκριμένα ευκόλως προσλαμβανόμενα.¹⁰⁶

Ωστόσο το θεωρητικό σχήμα της ημερήσιας διάταξης έχει ασκηθεί κριτική καθώς θεωρείται ότι περιέχει ένα μεγάλο βαθμό αβεβαιότητας. Όπως σημειώνουν οι Mcquail και Windahl « δεν είναι πάντοτε ξεκάθαρο σε ποιές περιπτώσεις πρέπει να θεωρήσουμε ότι η ιεράρχηση που έχει ένα θέμα στην ατζέντα της κοινής γνώμης είναι αποτέλεσμα των μέσων ενημέρωσης ή θα πρέπει να θεωρήσουμε ότι είναι αποτέλεσμα άλλων παραγόντων. Ένα δεύτερο πρόβλημα έχει να κάνει με τα είδη των θεματικών διατάξεων που εμπλέκονται και διαμορφώνουν την ημερήσια διάταξη της κοινής γνώμης, π.χ. πολιτική, κοινωνική κλπ. Επιπλέον ένα άλλο πρόβλημα αφορά το βαθμό πρόθεσης που μπορεί αν αποδοθεί στα μέσα όσον αφορά το αποτέλεσμα ή την επίδραση

¹⁰⁶ Rolf Huegel Werner Delenhardt Hans-Juergen Weiss: “ Structural Equitation Models for the Analysis of the Agenda-setting” European Journal of Communication 4 (1989) σελ 191-210 David Pearce Derrers Dennis Craft Yang-ho Choi Beth M. Pessin “Issue Obtrusiveness and the Agenda-Setting Effects of National Network News” Communication Research 16(6) 1989, 793-812.

που έχει το περιεχόμενό τους. Υπάρχει μια αμφιβολία στο κατά πόσο η ημερήσια διάταξη τίθεται από τα μέσα, ή από τους ίδιους τους πολίτες και τις ιεραρχήσεις που αυτοί κάνουν σύμφωνα με τις ανάγκες τους και τα ενδιαφέροντά τους, ή τέλος από 'παντοδύναμες' ελίτ που τροφοδοτούν και χειραγωγούν τα μέσα ενημέρωσης». ¹⁰⁷

Οι Rogers και Dearing, αναφέρουν κάποια επιπλέον σημεία αβεβαιότητας του θεωρητικού σχήματος της ημερήσιας διάταξης, όπως αυτό προτάθηκε από τους Shaw και McCombs. Σύμφωνα με την κριτική τους, όλες οι εφημερίδες δεν έχουν το ίδιο ειδικό βάρος εγκυρότητας και κατά συνέπεια βαθμό επηρεασμού της κοινής γνώμης. Παράλληλα, τα μηνύματα του τύπου μπορεί να έρχονται σε σύγκρουση με τις προσωπικές εμπειρίες των αναγνωστών και ως τέτοια να απορρίπτονται. Ενώ ο αξιακός κώδικας των αναγνωστών μπορεί να είναι διαφορετικός από αυτόν των μέσων ενημέρωσης

Οι Rogers και Dearing λαμβάνοντας υπόψη την πιο πάνω κριτική πρότειναν ένα πιο 'ολοκληρωμένο' θεωρητικό σχήμα της ημερήσιας διάταξης, υιοθετώντας μια ευρύτερη προσέγγιση του φαινομένου των κοινωνικών επιδράσεων. Σύμφωνα με το αναθεωρημένο σχήμα της ημερήσιας διάταξης το οποίο προτείνουν, το δημόσιο επικοινωνιακό πεδίο συγκροτείται κατά κύριο λόγο από τρεις θεματικές διατάξεις: α) Αυτή του τύπου, που αποτελείται από τα θέματα που κρίνονται και προκρίνονται ως σημαντικά από την ιεραρχία της κάθε εφημερίδας βάση τα ιδιαίτερα συμφέροντα της αλλά και της διαδικασίες που επικρατούν στον εσωτερικό της β) Την δημόσια θεματική διάταξη, που αναφέρεται στα θέματα που έχουν ιδιαίτερη βαρύτητα και απασχολούν την κοινή γνώμη, και γ) αυτή των εξουσιαστικών πολιτικών ομάδων, που αναφέρεται στις πολιτικές και τη θεματολογία που προκρίνουν και θέλουν να επιβάλλουν ως κυρίαρχη στη δημόσια σφαίρα. Έτσι υπό την γενική της εκδοχή η

¹⁰⁷ ΜακΚουεϊλ-Σβέν Βιντάλ: Μοντέλα Επικοινωνίας. Για τη μελέτη των μέσων μαζικής ενημέρωσης Εκδόσεις Καστανιώτη 1981

διαδικασία του ορισμού συνίσταται στη σχέση και ενίοτε στον ανταγωνισμό ανάμεσα στα ΜΜΕ, το κοινό και τις εξουσιαστικές πολιτικές ομάδες προκειμένου να έρθουν στο φως της δημοσιότητας ορισμένα μόνο θέματα εις βάρος κάποιων άλλων. Σημαντικό στοιχείο είναι η αναγνώριση, από το σχήμα αυτό, ότι η θεματική διάταξη του τύπου επηρεάζεται και από άλλους παράγοντες, όπως η δομή και η λειτουργία του ως επικοινωνιακού μέσου, παράγοντας ο οποίος είχε αγνοηθεί από το πρώιμο σχήμα των μοντέλο Shaw και McCombs.

Σύμφωνα με τους Rogers & Dearing¹⁰⁸ μειώνονται σοβαρά οι πιθανότητες να επηρεασθούν τα μέλη του κοινού από τη θεματολογία των Μέσων όταν: α) τα ΜΜΕ γενικώς ή το συγκεκριμένο μέσο στο οποίο κανείς εκτίθεται περιβάλλεται από χαμηλή αξιοπιστία β) αυτή έρχεται σε σύγκρουση με την προσωπική εμπειρία των ατόμων ως προς την σημαντικότητα του θέματος γ) το άτομο ασπάζεται διαφορετικά αξιολογικά κριτήρια από εκείνα των δημοσιογράφων ως προς το τι αποτελεί είδηση.

Το θεωρητικό σχήμα της ημερήσιας θεματολογίας δεν είναι λοιπόν παρά ανάλυση του περιεχομένου των ειδησεογραφικών μέσων, το οποίο και αντιμετωπίζεται ως μια εξαρτημένη μεταβλητή της δημόσιας σφαίρας. Ως εκ τούτου εξετάζεται στην ολότητα του και στις διαδράσεις που αναπτύσσει με τα υπόλοιπα κοινωνικά μέρη. Το θεωρητικό σχήμα της ημερήσιας διάταξης, ιδιαίτερα όπως προτάθηκε από τους Rogers & Dearing θεωρούμε ότι συλλαμβάνει και εκφράζει με τον καλύτερο τρόπο την σύγχρονη κοινωνική πολυπλοκότητα, ιδιαίτερα το ρόλο του τύπου στην εξωτερική πολιτική.

3.2 Εννοιολογική και σχεσιακή ανάλυση περιεχομένου

¹⁰⁸ Rogers & Dearing : “Agenda setting Research. Where has it been where it is going J. Anderson “ Communication Yearbook 11, Newbury Park: Sage Publications 1988, p. 569

Η ανάλυση περιεχομένου είναι ένα ερευνητικό εργαλείο που χρησιμοποιείται για τον καθορισμό της παρουσίας ορισμένων λέξεων, εννοιών ή αναφορών σε κάποιο κείμενο ή σύνολα κειμένων. Στόχος είναι να αναλυθούν οι έννοιες και οι σημασιολογικές σχέσεις των λέξεων με τις έννοιες.

Η τυπολογία της ανάλυσης περιεχομένου χωρίζεται σε δυο γενικές κατηγορίες: Στην εννοιολογική ανάλυση, η οποία ανιχνεύει την ύπαρξη και τη συχνότητα εννοιών σε ένα κείμενο, και στη σχεσιακή ανάλυση που εντοπίζει διαφορετικές έννοιες που εμφανίζονται συχνά μαζί. Η εννοιολογική και η σχεσιακή ανάλυση περιεχομένου χρησιμοποιούνται στη διερεύνηση διανοητικών και ιδεολογικών προτύπων, ως προς τη γλωσσική, συναισθηματική, γνωστική, κοινωνική, πολιτιστική και ιστορική σημασία τους. Ιδιαίτερα *«Η γλώσσα δεν διαμεσολαβεί απλώς αλλά συγκροτεί τις σχέσεις εξουσίας, τις κοινωνικές ταυτότητες και τις ατομικές προτιμήσεις»*.¹⁰⁹ Στα πλαίσια αυτά η ιδεολογική ανάλυση του λόγου αντιμετωπίζει την γλώσσα, ως μια μορφή κοινωνικής πρακτικής. Αυτό σημαίνει την ύπαρξη μια διαλεκτικής και αμφίδρομης σχέσης μεταξύ ενός συγκεκριμένου 'ιδεολογικού γεγονότος' και των κοινωνικών δομών που την οριοθετούν.

Η ανάλυση περιεχομένου έχει ταυτιστεί παραδοσιακά με την αντίληψη της εννοιολογικής ανάλυσης. Στην εννοιολογική ανάλυση ένα συγκεκριμένο πλήθος εννοιών επιλέγεται για εξέταση ως προς το ιδεολογικό τους βάρος. Δηλαδή η χρήση ορισμένων επιλεγμένων όρων μέσα σ' ένα κείμενο ή κείμενα, για την ανάλυση συγκεκριμένων περιστατικών, η αποφάσεων και πολιτικών πράξεων, μας αποκαλύπτει το ιδεολογικό πλαίσιο αναφοράς του συντάκτη.

Η εννοιολογική ανάλυση αρχίζει με την επιλογή δειγμάτων που πρέπει να ερμηνευθούν. Στη συνέχεια ο ερευνητής πρέπει να καθορίσει τον αριθμό των εννοιών

¹⁰⁹ Edelman M: «Η κατασκευή του πολιτικού θεάματος» Εκδόσεις Παπαζήση Αθήνα 2003 σελ.15

που του επιτρέπει να εξετάσει ένα κείμενο για τα συγκεκριμένα πράγματα που έχουν σχέση με το στόχο. Στην ανάλυση των άρθρων των εφημερίδων δεν προχωρήσαμε στην κωδικοποίηση τους σε εύχρηστες κατηγορίες. Δηλαδή δεν μειώσαμε τα κείμενα σε κωδικοποιημένες κατηγορίες που αποτελούνται από μια λέξη ή σύνολο λέξεων και φράσεων. Αντί της κωδικοποίησης της κάθε λέξης ή οικογένειας λέξεων ή της ανάλυσης διαφορετικών εννοιών στα κείμενα προτιμήσαμε την κριτική ανάλυση του ιδεολογικού λόγου. Ο στόχος μας δεν είναι η ποσοτική τυποποίηση σε ένα κωδικοποιημένο πρότυπο αλλά η ουσιαστική κριτική ανάλυση του όλου.

Η σχεσιακή ανάλυση περιεχομένου όπως και η εννοιολογική ανάλυση αρχίζει με την πράξη του προσδιορισμού των εννοιών που παρουσιάζονται σ' ένα δεδομένο κείμενο ή σε ένα σύνολο κειμένων. Εντούτοις, η σχεσιακή ανάλυση επιδιώκει να υπερβεί την παρουσία μιας έννοιας με το να ερευνήσει τις σχέσεις μεταξύ των εννοιών που προσδιορίζονται. Η σχεσιακή ανάλυση έχει επίσης ονομασθεί σημασιολογική ανάλυση.¹¹⁰ Η εστίαση της σχεσιακής ανάλυσης αναφέρεται στο να ελεγχθούν σημασιολογικά οι σημαντικές σχέσεις. Οι μεμονωμένες έννοιες αντιμετωπίζονται σαν να μην έχουν καμία βαθύτερη σημασία. Η σημασία είναι προϊόν των σχέσεων μεταξύ των εννοιών σ' ένα κείμενο. Οι έννοιες όμως είναι έμπλεες ιδεολογικών και συμβολικών αναφορών.

Το είδος της ανάλυσης που οι ερευνητές χρησιμοποιούν, ποικίλει σημαντικά σύμφωνα με τη θεωρητική προσέγγιση τους. Η δική μας προσέγγιση στην ανάλυση περιεχομένου στρέφεται στην ανάλυση των άρθρων στο επίπεδο μιας γλωσσικής μονάδας και κυρίως σε χαρακτηριστικές ενιαίες μονάδες προτάσεων. Ταυτόχρονα αναλύονται συγκεκριμένες ιδεολογικές αντιλήψεις και παραστάσεις που παραπέμπουν σε διανοητικά πρότυπα και σχήματα σκέψης. Τα διανοητικά πρότυπα

¹¹⁰ Roberts C (ed) 1997: *Text Analysis for the social sciences: Methods for drawing statistical inferences from text and transcripts*. Hillsdale NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

είναι ομάδες αλληλένδετων εννοιών, που θεωρούνται ότι απεικονίζουν τις συνειδητές ή υποσυνείδητες αντιλήψεις για την πραγματικότητα. Οι διανοητικές δομές δημιουργούνται στη βάση των κοινωνικών εμπειριών και πρακτικών των κοινωνικών υποκειμένων.

Η πραγματικότητα προσεγγίζεται ως κοινωνικά ‘κατασκευασμένη’ και προϊόν μιας διαδικασίας συνάρθρωση στο επίπεδο του λόγου (discourse). Ο λόγος εδώ ορίζεται ως ο κατ’ εξοχήν ιδεολογικός λόγος θεωρούμενος όχι ως μέσον επικοινωνίας, αλλά ως έντεχνα κατασκευασμένος με λογικά εξηγήσιμα τεχνάσματα μέσω του οποίου η κάθε ομάδα θέτει ως στόχο να επιβάλλει τις απόψεις της μέσα στο δημόσιο χώρο.¹¹¹ Η γλώσσα δεν περιγράφει εκ των υστέρων αλλά μετέχει της συγκρότησης της ιδεολογίας. Στην περίπτωση αυτή «η ίδια η διαμόρφωση του δημόσιου χώρου περνά μέσα από την κοινωνική κατασκευή των γεγονότων των δημοσίων προβλημάτων των δράντων και των δημοσίων δράσεων».¹¹² Η ανάλυση του περιεχομένου μας επιτρέπει να επικεντρωθούμε όχι μόνο στην ‘πραγματικές’ χρήσεις της γλώσσας ως μια μορφή κοινωνικής διάδρασης, αλλά και στις συμβολικές χρήσεις της ως μορφή αντιπροσώπευσης και δόμησης κοινωνικών κατηγοριών, πρακτικών και σχέσεων. Κεντρική υπόθεση της εννοιολογικής ανάλυσης είναι ότι η γλώσσα αποτελεί όργανο και μέσο αντιπροσωπευτικό της κοινωνικής δράσης και αλληλεπίδρασης.

Η θεώρηση της κοινωνικής πραγματικότητας ως ένα κοινωνικά κατασκευασμένο σύστημα ως συνέπεια έχει την απόδοση κομβικής σημασίας στα ΜΜΕ λόγω της συμβολής τους στην κατασκευή αυτή. Οι κύριες κατευθύνσεις της εννοιολογικής και σχεσιακής ανάλυσης περιλαμβάνει: α) Τη διερεύνηση των κειμένων των ΜΜΕ σε σχέση με το κοινωνικό υπόβαθρο στο οποίο είναι

¹¹¹ Χ.Κωνσταντινίδου «Τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας και η παραγωγή νοήματος. Θεωρητικές προσεγγίσεις και προοπτικές.» Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών 2003 Ειδική Έκδοση

¹¹² L. Quere “ L’espace public: de la theorie politique a la metatheorie sociologique σς. 81-83, 88

ενσωματωμένα. Αυτό που χαρακτηρίζει τη μεταξύ ΜΜΕ και κοινωνικού υπόβαθρου είναι η αλληλεπίδραση καθώς η τελευταία διαμορφώνει τον τρόπο λειτουργίας των ΜΜΕ (τους στόχους, λόγους πρακτικές,) ενώ παράλληλα τα ΜΜΕ επηρεάζουν και διαμορφώνουν το υπόβαθρό β)την ανάλυση των διαφορετικών νοημάτων που παράγονται από τα κείμενα των ΜΜΕ μέσω διαφορετικών ρηματικών διαδικασιών (πχ ενσωμάτωση διαπραγμάτευση αμφισβήτηση αναπαραγωγή) από διαφορετικές ή και αντίπαλες ομάδες.

Ο τρόπος αυτός ανάλυσης του λόγου προσπαθεί να καταδείξει την διαλεκτική σχέση μεταξύ του κειμένου, των κοινωνικών συνθηκών, και των ιδεολογικών και εξουσιαστικών σχέσεων. Στα πλαίσια αυτά επιδιώκεται ο εντοπισμός και η καταγραφή της κατασκευής στερεοτύπων η δημιουργία δηλαδή θετικών ή αρνητικών χαρακτηριστικών και αντιλήψεων που βοηθούν το υποκείμενο να κατασκευάζει και να κατηγοριοποιεί ταξινομητικά σχήματα.¹¹³ Η ερμηνεία του περιεχομένου των εφημερίδων σχετικά με τις ελληνοτουρκικές σχέσεις αποσκοπεί να αποδείξει ότι ο έντυπος λόγος δεν προβάλλει στατικές αναπαραστάσεις αλλά δυναμικές διαδικασίες, οι οποίες επηρεάζουν τις σχέσεις των δυο κρατών και των τρόπο που αυτές προσλαμβάνονται από την κοινή γνώμη.

Η μορφή και η υπόσταση του γλωσσικού μηνύματος των πρωτοσέλιδων υποβοηθάει τον αναγνώστη στην επιλογή ορισμένων σημαινόμενων και την απόρριψη των υπολοίπων. Ο λόγος των πρωτοσέλιδων δημοσιευμάτων είναι συνήθως τέτοιος που ωθεί στην απάλειψη της πολυσημίας και στη μεταμόρφωση του νοήματος μιας έννοιας σε μονόσημη έκφραση.¹¹⁴ Με τη διαδικασία της ‘αγκύρωσης’ ο πρωτοσέλιδος τίτλος βοηθάει στην επιλογή του ‘σωστού αντιληπτικού επιπέδου’.

¹¹³ Κατριβέσης Ν. Παναγιώτου Ν: « Η επίδραση της κρατικής πολιτικής στην διαφορική κοινωνική και ιδεολογική ταυτότητα των ναρκομανών» σελ. 12 Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου: Ετερότητα και Κοινωνία (Actes du Colloque International) Αθήνα 2003 ISBN 960-7093-86-0

¹¹⁴ Ρ.Παναγιωτοπούλου: Κατασκευή εθνοκεντρικών στερεοτύπων από τον τύπο στο παράδειγμα του Μακεδονικού ζητήματος Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών τεύχος.89-90

Προσελκύει δηλαδή το βλέμμα και την αντίληψη του αναγνώστη πάνω στα προβαλλόμενα προσανατολίζοντας το δέκτη σε αυτό που θέλει να τονίσει και να προβάλλει.¹¹⁵ Η χρήση της εννοιολογικής και σχεσιακής ανάλυσης θα μας επιτρέψει να κατανοήσουμε τον τρόπο με τον οποίο τα συστήματα κειμένων με τη σχετική τους αυτονομία, λειτουργούν μέσα στη δυναμική της εξωτερικής πολιτικής. Με βάση την προσέγγιση αυτή επιχειρούμε να εντοπίσουμε τα στερεότυπα εκείνα που χρησιμοποιούνται και επαναλαμβάνονται στο επίπεδο του γλωσσικού μηνύματος και τα οποία αποκλείουν κάθε πιθανότητα αμφισβησίας. Η ανάλυση που επιχειρούμε αποτελεί μια κριτική ερμηνεία στο ιδεολογικό περιεχόμενο που προέρχεται από τον τύπο και ως τέτοια δεν αποτελεί μια ποσοτική αρίθμηση φαινομένων αλλά μια ποιοτική μέθοδο που βασίζεται σε μια κοινωνικό-ιδεολογική ανάγνωση του περιεχομένου του τύπου.

Παράλληλα η χρήση αυτής της μεθόδου θα ασχοληθεί με το πώς το κείμενο οι εικόνες, οι κώδικες, ο τρόπος που λειτουργούν όλα τα στοιχεία του κειμένου μαζί, παράγουν νόημα για την εξωτερική πολιτική και με το εάν και πώς το κείμενο προσφέρει στοιχεία που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη δημιουργία νοημάτων για την εξωτερική πολιτική.¹¹⁶

Η χρήση της κριτικής εννοιολογικής ανάλυσης στην περίπτωση της κάλυψης των ελληνοτουρκικών σχέσεων προσπαθεί να απαντήσει τα κάτωθι ερωτήματα:

1. Πώς 'σχεδιάζεται' το κείμενο, και γιατί έχει 'σχεδιαστεί' κατά αυτόν τον τρόπο;
2. Πώς έχουν 'παραχθεί' τα κείμενα αυτού του είδους και με ποιους τρόπους θα μπορούσαν να αναλυθούν και να χρησιμοποιηθούν;
3. Τη αποκαλύπτουν τα κείμενα σχετικά με τον ιδεολογικό λόγο των μέσων;

¹¹⁵ Δουλκέρη Τ.:«Διαφήμιση και Επικοινωνία. Εμπειρική έρευνα κοινής γνώμης», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2001, σελ.49

¹¹⁶ Teun Van Dijk(ed): Discourse Studies: A multidisciplinary Introduction, Vol.2 London: Sage 1997

4. Ποιας ευρύτερης κοινωνικό-πολιτισμικής διαδικασίας είναι μέρος το κείμενο και ποιές οι πιθανές του επιδράσεις;

3.3 Μεθοδολογική προσέγγιση της έρευνας

Προκειμένου να αποτιμήσουμε το ρόλο του Ελληνικού τύπου στην εξωτερική πολιτική επιλέγουμε να μελετήσουμε τις Ελληνοτουρκικές σχέσεις κατά το χρονικό διάστημα 1980-2000. Έτσι θα εξεταστεί η περίοδος των κρίσεων του 1987 και 1996, αλλά και οι πρώτες απόπειρες προσέγγισης, με αφορμή τους σεισμούς στην Ελλάδα και την Τουρκία καθώς και της Συμφωνίας του Ελσίνκι το 1999. Η επιλογή των γεγονότων του 1987 και του 1996ότι αντιπροσωπεύουν τις πλέον σοβαρές κρίσεις κατά το χρονικό διάστημα 1980-2000. Αντίστοιχα επιλέχθηκαν να μελετηθούν η κάλυψη των σεισμών και η Συμφωνία του Ελσίνκι, καθώς σηματοδοτούν την απαρχή μιας εν εξέλξει προσπάθειας προσέγγισης των δύο κρατών.

Η επιλογή μελέτης του Ελληνικού τύπου αντί της τηλεόρασης βασίζεται στους ακόλουθους λόγους:

- 1) Ανυπαρξία της ιδιωτικής τηλεόρασης κατά την δεκαετία της 1980. Το γεγονός αυτό αποτρέπει την δυνατότητα της συγκρίσεως του τρόπου της τηλεοπτικής κάλυψης Ελληνοτουρκικών κρίσεων.
- 2) Στο φαινόμενο της συνένωσης της ενημέρωσης με την διασκέδαση (infotainment) που παρατηρείται στην τηλεοπτική κάλυψη των γεγονότων. Όπως αναφέρει ο Sampson¹¹⁷ ενώ ο ρόλος της δημοσιογραφίας είναι η παροχή πληροφόρησης και ενημέρωσης στο κοινό, υποσκάπτεται από την τακτική αυτή που ονομάζεται 'infotainment' και χρησιμοποιείται ευρέως από τα τηλεοπτικά μέσα ενημέρωσης. Η απουσία ή περιορισμένη χρήση της τακτικής

¹¹⁷ Sampson, A. 1996: The crisis at the heart of our media. *British Journalism Review*, 7 (3), 42-51

αυτή από τον τύπο επιτρέπει την καλύτερη ανάλυση και παρουσίαση του τρόπου κάλυψης των Ελληνοτουρκικών σχέσεων.

- 3) Η τηλεόραση και το ραδιόφωνο απευθύνονται κατά κανόνα σε ένα ευρύτερο κοινό, δηλαδή σε ακροατήριο που στο σύνολο του διαθέτει μια αφηρημένη αλλά οριακή πολιτική ενότητα. Σε αντίθεση οι εφημερίδες απευθύνονται σε αναγνώστες με περισσότερο σαφείς ιδεολογικές προτιμήσεις.¹¹⁸ Η επιλογή μιας εφημερίδας ικανοποιεί όχι μόνο ορισμένο αναγνωστικό ενδιαφέρον αλλά και μια «πολιτική αναμονή» (political expectation).¹¹⁹
- 4) Τέλος και όπως έχει αποδειχθεί οι θεματολογίες των εφημερίδων επηρεάζουν τους αναγνώστες σε πιο μακροχρόνια βάση από ότι η θεματολογία της τηλεόρασης. Η θεματολογία της τηλεόρασης επιδρά πρόσκαιρα και βραχυπρόθεσμα ενώ η εφημερίδα επιδρά «καθυστερημένα» αλλά με μεγαλύτερη διάρκεια.¹²⁰ Όπως έχουν δείξει έρευνες για την επίδραση της ημερήσιας διάταξης τουλάχιστον για το ενημερωμένο και ενεργητικό κοινό, ισχυρότερες είναι οι επιρροές του Τύπου παρά των ηλεκτρονικών μέσων.¹²¹

Η επιλογή των υπό εξέταση εφημερίδων βασίστηκε στα ακόλουθα κριτήρια:

- 1) την αντιπροσώπευση του ελληνικού πολιτικού φάσματος
- 2) την κυκλοφορία τους
- 3) την εγκυρότητα και αντιπροσωπευτικότητα του ιδεολογικού χώρου που εκπροσωπούν και την επιρροή που αντίστοιχα έχουν στους οπαδούς του χώρου αυτού. Οι υπό εξέταση εφημερίδες είναι 1) Το Βήμα-Νεα 2) Ελεύθερος Τύπος 3) Ελευθεροτυπία 4) Καθημερινή 5) Μακεδονία 6) Ρίζοσπάστης. Για την έρευνα μας προτιμήθηκαν οι εφημερίδες που κυκλοφορούν πανελλαδικά και αποκλείστηκαν οι

¹¹⁸ Δουλκέρη Τ.: *Ελληνική Τηλεόραση. Εμπειρική Έρευνα* Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1999

¹¹⁹ Γιαλλουρίδης Χ 1996: *Η ελληνο-τουρκική σύγκρουση. Από την Κύπρο έως τα Ίμια*. Εκδόσεις Σιδέρη Αθήνα 1996 σελ.102

¹²⁰ James Curran, Jean Seaton,,: «Power without responsibility. The press and Broadcasting in Britain» London Routledge 1988

¹²¹ Παπαθανασόπουλος Σ. Αρμενάκης Α.: *Επικοινωνία και κοινωνία: Από τον εικοστό στον εικοστό πρώτο αιώνα*. Εκδόσεις Καστανιώτης 2000

τοπικής εμβέλειας καθώς οι τελευταίες στοχεύουν σε ένα μικρότερο και με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά κοινό.

Η επιλογή της μελέτης των πρωτοσέλιδων εδράζεται στις ακόλουθες υποθέσεις : Τα πρωτοσέλιδα είναι από τους πλέον σημαντικούς παράγοντες στην προτίμηση ενός αναγνώστη για την αγορά ή όχι μιας εφημερίδας. Η υπόθεση αυτή βασίζεται στο γεγονός ότι η κυκλοφορία του ελληνικού Τύπου εξαρτάται από τις πωλήσεις που πραγματοποιεί μέσω περιπτέρων, πρακτορείων τύπου κλπ και λιγότερο σε συνδρομές. Στην περίπτωση αυτή το πρωτοσέλιδο της εφημερίδας λειτουργεί καθοριστικά στο να προσελκύσει δυνητικούς αναγνώστες, ενώ παράλληλα επιτρέπει την πρώτη αξιολόγηση και ένδειξη του ενδιαφέροντος που προκαλούν θέματα εξωτερικής πολιτικής. Επιπλέον η επιλογή μελέτης των πρωτοσέλιδων στηρίζεται στο ότι παρουσιάζουν περισσότερο τεκμηριωμένα τις πολιτικές στάσεις και προτιμήσεις της συντακτικής ομάδας και εν γένει την γραμμή πλευσης τα εφημερίδας. Αποτελούν το απαύγασμα και την κοινή συνισταμένη, των συμπερασμάτων που προκύπτουν από τα άρθρα. Οι πρωτοσέλιδοι τίτλοι επιδιώκεται να είναι σαφείς να φαίνονται αξιόπιστοι και κατατοπιστικοί για όλους τους αναγνώστες, στοχεύοντας κύρια να προσελκύσουν το ενδιαφέρον του αναγνώστη για να παρασυρθεί και να αναγνώσει τουλάχιστο το μεγαλύτερο αν όχι ολόκληρο το περιεχόμενο του άρθρου. Όπως αναφέρει και ο Γιαλλουρίδης *«Ο τίτλος της εντυπωσιακής είδησης με τη χρήση μεγάλων τυπογραφικών στοιχείων τη συντομία του και την περιληπτική του μορφή είναι στοιχείο δραματοποίησης. Με την πληροφοριακή του πληρότητα αναγγέλλει το είδος του γεγονότος προκαλώντας συχνά μια αβεβαιότητα αγωνία γιατί μας δίνει αμέσως το ποιος ή το τι πριν από το πώς δηλαδή την εξήγηση που λαμβάνουμε μερικές*

γραμμές παρακάτω από το κείμενο. Η γλώσσα των τίτλων δίνει μια συγκινησιακή διάσταση στην είδηση διεγείροντας φόβο μίσος, ελπίδα κλπ.»¹²²

Η μη επιλογή άρθρων βασίζεται στην υπόθεση ότι σε αυτά αρκετές φορές δεν διαφαίνεται ξεκάθαρα η στάση και θέση της εφημερίδας, καθώς αρκούνται σε μια περιγραφική παράθεση των γεγονότων. Παράλληλα στις περιπτώσεις εφημερίδων με φιλελεύθερη πολιτική, όπου επιτρέπεται η ανάπτυξη διαφορετικών απόψεων από τη μεριά των συντακτών μπορούμε να οδηγηθούμε σε λάθος συμπεράσματα, παρασυρόμενοι από τις προσωπικές τους θεωρήσεις.

Η επιλογή των υπό εξέταση δημοσιευμάτων αφορά α) το χρονικό διάστημα πριν την κρίση (ένας μήνας) β) κατά τη διάρκεια της κρίσης γ) και μετά την κρίση, όπου θα δοθεί και έμφαση προκειμένου να διαπιστωθεί εάν η στάση του τύπου και τα συμπεράσματα αυτού εξακολουθούν να είναι ταυτόσημα με τις θέσεις που είχε υποστηρίξει πριν αλλά και κατά τη διάρκεια της κρίσης, καθώς και κατά πόσο αλλά και σε ποια έκταση προχωρά σε μια κριτική τοποθέτηση έναντι των δικών του αλλά και της πολιτικής ηγεσίας θέσεων. Ο διαχωρισμός επιπλέον σε τρεις περιόδους αποσκοπεί στο να συνυπολογιστούν οι αντιλήψεις-τοποθετήσεις του Τύπου έναντι της εθνικής πολιτικής της χώρας αλλά και η διαμεσολαβητική παρουσίαση και προώθηση τους ενώ εξελίσσεται η σύγκρουση. Σε όλη τη διάρκεια της χρονικής περιόδου που έχει επιλεγεί για την ανάλυση μας η κοινωνία θα θεωρηθεί ως μια μεθοδολογικά αδιαίρετη ενότητα, χρονικά και χωρικά στο εσωτερικό της οποίας λαμβάνουν χώρα σειρές μεταλλάξεων και ανακατατάξεων.

Η επιλογή των προς εξέταση δημοσιευμάτων, που θα καταγραφούν και θα αναλυθούν, γίνεται στη βάση του εάν τα πρωτοσέλιδα τη συγκεκριμένη περίοδο περιλαμβάνουν άμεσες ή έμμεσες αναφορές στις Ελληνοτουρκικές σχέσεις και στους

¹²²Γιαλλουρίδης Χ 1996: *Η ελληνο-τουρκική σύγκρουση. Από την Κύπρο έως τα Ιμια*. Εκδόσεις Σιδέρη Αθήνα 1996 σελ.102

παράγοντες που εμπλέκονται σε αυτές. Επιπλέον χρησιμοποιούμε την κατηγοριοποίηση που προτάθηκε από τον Iyengar S, διαχωρίζοντας και κατατάσσοντας τα πρωτοσέλιδα και τα άρθρα γνώμης σε : α) εθνοκεντρικά β) πολυκεντρικά γ) επεισοδιακά δ) θεματικά.¹²³

Ως εθνοκεντρικά χαρακτηρίζονται τα άρθρα που αναφέρονται σε αντιλήψεις που θεωρούν το έθνος ως ύπατη και δεσπίζουσα κοινωνική ταυτότητα. Ως πολυκεντρικά χαρακτηρίζονται τα κείμενα που απηχούν απόψεις οι οποίες δεν θεωρούν το έθνος ως κεντρική επικρατούσα ταυτότητα. Στα επεισοδιακά άρθρα περιλαμβάνονται εκείνα τα οποία αναφέρονται στην τρέχουσα επικαιρότητα και παρουσιάζουν ή σχολιάζουν με τρόπο συναισθηματικά φορτισμένο ή δραματοποιημένο και προσωποποιώντας τις αναφορές. Αντίθετα στα θεματικά άρθρα συγκαταλέγονται εκείνα που χρησιμοποιούν πιο αφηρημένο πλαίσιο αναφοράς και προσφέρουν ένα πληροφοριακό υπόβαθρο για ευρύτερη κατανόηση και ανάλυση του θέματος.

Ως μέθοδος προσέγγισης και ανάλυσης των δημοσιογραφικών κειμένων όπως έχει ήδη αναφερθεί προκρίθηκε η χρήση της εννοιολογικής και σχεσιακής ανάλυσης καθώς επιτρέπει να διαφανεί η δυναμική που περιέχεται στην διαλεκτική σύνθεση όλων των στοιχείων του κειμένου. Η εξέταση της επιρροής του ημερήσιου πολιτικού τύπου στην διαμόρφωση των πολιτικών γεγονότων αποτελεί κατά κύριο λόγο την εξέταση της επιρροής του περιεχομένου του πολιτικού Τύπου στο ευρύ κοινό. Οι έννοιες των λέξεων, που χρησιμοποιούνται συνδέονται με συμβολισμούς, συσχετισμούς. Η επιρροή που ασκεί η χρήση συγκεκριμένου λόγου δεν έχει μόνο ως στόχο την ενδυνάμωση ή την εξασθένιση του γνήσιου χαρακτήρα του συμβολισμού αλλά την αύξηση και ενίσχυση ολόκληρης της ομάδας συμβόλων για την πραγματοποίηση του τελικού στόχου του μηνύματος. Στην περίπτωση της

¹²³ Iyengar S. "Is anyone responsible? How television frames political issues" The University of Chicago Press Chicago/ London 1991.

εφημερίδας τελικός στόχος είναι μέσα από τις επιρροές της να κατευθύνει τις αποφάσεις του αναγνώστη κατανοώντας και αποδεχόμενος τις κατηγορίες αξιών που προβάλλονται. Η χρησιμοποίηση συγκεκριμένων λέξεων κατ' επανάληψη που έχουν 'ταυτότητα' και είναι γνωστές στο κοινό, τις μετατρέπει σε σλόγκαν, γίνονται λέξεις-κλειδιά. Λαμβανομένης υπόψη της σημασίας που παίζουν οι λέξεις και οι έννοιες που περικλείουν στην ανάγνωση και κατανόηση του κειμένου μιας εφημερίδας, προσπαθήσαμε να αναγνωρίσουμε τις περισσότερες από αυτές μέσα από τις ειδήσεις, αφού η χρήση τους έχει στόχο κυρίως να ευαισθητοποιήσουν αλλά και να πληροφορήσουν τους αναγνώστες. Ο λόγος του τύπου δεν παίζει το ρόλο του μεσολαβητή που a posteriori ενισχύει τη νομιμοποίηση της κοινωνικής ευταξίας. Είναι τόπος παραγωγής σημασιών που αναπτύσσεται και κατασκευάζεται η κυρίαρχη ιδεολογία. Μέσα από τα ειδησεογραφικά μηνύματα διαμορφώνεται ένας κυρίαρχος λόγος (discourse) για την εξωτερική πολιτική και τον τύπο. Η ανάλυση του λόγου των εφημερίδων με ανατοποθέτηση των υπό μελέτη τεκμηρίων μέσα στα πλαίσια από τα οποία προήλθαν, προσδιορίζουν την απήχηση που είχαν τα δημοσιεύματα αυτά. Η έμφαση σε μια τέτοια μέθοδο πρέπει να δοθεί στο ύφος και στα τυπικά τεχνάσματα δια των οποίων οικοδομείται το ειδησεογραφικό μήνυμα. Παράλληλα η μελέτη της αναπαράστασης της εξωτερικής πολιτικής σε συγκεκριμένα κείμενα (πρωτοσέλιδα, άρθρα γνώμης) του τύπου θα αποκαλύψει τον τρόπο που συσχετίζεται διαλεκτικά με άλλους 'ιδεολογικούς λόγους' και καταλήγουν στο σχηματισμό του κυρίαρχου ιδεολογήματος της εξωτερικής πολιτικής. Η παραδοσιακή έρευνα των ΜΜΕ αντιλαμβανόταν τα ακροατήρια σαν παθητικούς μη διαφοροποιημένους, δηλαδή μαζικούς σχηματισμούς ατόμων.¹²⁴ Αυτή η αντίληψη για το ακροατήριο υπερκεράσθηκε όταν του αποδόθηκε ένας περισσότερο ενεργός ρόλος που βασιζόταν

¹²⁴ St. Hall: "Introduction to media studies at the centre", Culture, Media, Language, Hutchinson 1986 σελ.118

στην αλληλεπίδραση του με τις ερμηνείες των νοημάτων των κειμένων. Έτσι η χρήση της εννοιολογικής και σχεσιακής ανάλυσης του λόγου μας προσφέρει έναν αριθμό μεθοδολογικών εργαλείων για να αναλύσουμε τη ρητορική του δημοσιογραφικού λόγου και κατά προέκταση μέρος των κοινωνικών προτάσεων και αντιλήψεων. Ο δημοσιογραφικός λόγος χρησιμοποιείται ως μέσο ιδεολογικής και πολιτικής έκφρασης. Η ‘κυρίαρχη’ ανάγνωση των ‘κειμένων’ συναρτάται στενά με το κύριο προϊόν της λειτουργίας του τύπου στην κοινωνία, δηλαδή της κατασκευής και της ευρύτατης διανομής κυρίαρχων συμβόλων νομιμοποίησης. Η ερμηνεία των πρωτοσέλιδων των εφημερίδων αποδεικνύει ότι ο έντυπος λόγος δεν είναι στατική αναπαράσταση αλλά δυναμική διαδικασία που προβάλλει-κατασκευάζει και δομεί την κοινωνική πραγματικότητα. Τα κείμενα του τύπου υποκρύπτουν ιδεολογικές επιλογές δεν είναι ουδέτεροι παρατηρητές της πραγματικότητας αλλά χρωματίζουν τα γεγονότα μέσω ενός συστήματος σημασιοδότησης. Η κατανόηση του γεγονότος αυτού θα μας επιτρέψει να κατανοήσουμε το πως τα συστήματα κειμένων με τη σχετική τους αυτονομία τους λειτουργούν μέσα στη δυναμική του μεγαλύτερου κοινωνικού σχηματισμού. Κάνοντας χρήση μεθοδολογικών εργαλείων όπως το θεωρητικό σχήμα της ημερήσιας διάταξης, και αφετέρου λεξικολογικά και σημειολογικά εργαλεία στοχεύουμε στην ανάδειξη των υποθέσεων που αφορούν τη συγκρότηση ενός πεδίου αναφοράς στο οποίο ο τύπος διαμορφώνει τους ορισμούς της κατάστασης στην εξωτερική πολιτική. Η εννοιολογική ανάλυση αποσκοπεί στο να αποκαλύψει τόσο το περιεχόμενο της θεματικής διάταξης που προβάλλεται και ‘προτείνεται’ από τον τύπο, όσο και την κατασκευή του ιδεολογικού λόγου που εκπορεύεται από τον τύπο.

Για την έρευνα μας υιοθετούμε την δυναμική προσέγγιση καθώς θεωρούμε ότι περιγράφει καλύτερα τον ρόλο του τύπου στην εξωτερική πολιτική. Σύμφωνα με τη

δυναμική θεώρηση ο τύπος συνεισφέρει σε ένα πλαίσιο αλληλεξάρτησης στο να τεθούν τα κριτήρια αξιολόγησης των πολιτικών ενεργειών (priming), όπως επίσης και την πλαισίωση (framing) εντός της οποίας παρουσιάζονται τα θέματα των ειδήσεων. Η πολιτική του ρητορεία συντελεί στη συγκρότηση κωδίκων επικοινωνίας οι οποίοι προσδιορίζουν την κατασκευή του κυρίαρχου ιδεολογήματος μέσω της χρήσης στερεοτυπικών αντιλήψεων που ευνοούν την παγίωση μιας συγκεκριμένης ιδεολογίας γύρω από τις ελληνοτουρκικές σχέσεις.

Ο τρόπος με τον οποίο γίνεται η ποσοτική και ποιοτική καταγραφή των δημοσιευμάτων είναι η ακόλουθη: 1) Καθορίστηκαν κατηγορίες και υποκατηγορίες που αναφέρονταν στις Ελληνοτουρκικές σχέσεις. Κριτήριο της επιλογής των ζητημάτων ήταν η κεντρική σημασία τους για τις εξελίξεις και το πανελλήνιο ενδιαφέρον τους, χωρίς πάντως αυτό να σημαίνει ότι δεν υπήρχαν και άλλα τα οποία θα μπορούσαν να προσφέρουν υλικό στην παρούσα μελέτη. 2) Τέθηκαν ορισμένα κριτήρια διερευνήσεως του τρόπου με τον οποίο αντιμετωπίστηκαν τα ανωτέρω ζητήματα από τις εφημερίδες. Τα κυριότερα κριτήρια ήταν: α) το ύφος (επιθετική γραφή, έμμεσος τρόπος ειδησεογραφίας, κλπ) β) Η σημασία που είχε το είδος και το μέγεθος του χώρου που καταλαμβάνουν τα ζητήματα. γ) Η σημασία της συχνότητας με την οποία προβλήθηκαν Το ευρύτερο αυτό πλαίσιο διαμορφώνει τη συνολική δυναμική του τύπου στο επίπεδο της κοινωνίας.

Σε όλη τη διάρκεια της χρονικής περιόδου που έχει επιλεγεί για την ανάλυση μας η κοινωνία θα θεωρηθεί ως μια μεθοδολογικά αδιαίρετη ενότητα, χρονικά και χωρικά στο εσωτερικό της οποίας λαμβάνουν χώρα σειρές μεταλλάξεων και ανακατατάξεων. Με αυτήν την οπτική τα διαδραματιζόμενα γεγονότα θεωρούνται ως στάδια μιας εξελικτικής διαδικασίας, όπου η δημιουργία και η εξέλιξη ενός σταδίου παράγει τις απαραίτητες εκείνες προϋποθέσεις για την μετάβαση στο αμέσως

επόμενο. Το μοντέλο της ημερήσιας διάταξης όπως προτάθηκε από τους Rogers και Dearing, θα χρησιμοποιηθεί ως ερμηνευτικό πλαίσιο της επιρροής του τύπου στην κοινή γνώμη όσο και στους διαμορφωτές πολιτικής. Ο συνδυασμός της εννοιολογικής-σχεσιακής ανάλυσης με το μοντέλο της ημερήσιας διάταξης, θα επιτρέψει να καταδειχθεί ο τρόπος με τον οποίο ο Ελληνικός τύπος κατασκευάζει την δημόσια και πολιτική θεματική διάταξη. Η ανάλυση του πολιτικού μηνύματος που εκπέμπεται από τον ελληνικό τύπο, ενός εν δυνάμει φορέα πολιτικής εξουσίας θα «αποκαλύψει» τις κανονιστικές και ιδεολογικές προεκτάσεις της κάθε φορά προβαλλόμενης πολιτικής. Για το λόγους αυτούς είναι ιδιαίτερα σημαντικό να αναλυθεί ο τρόπος με τον οποίο παρουσιάζεται η άλλη πλευρά, και να καταδειχθεί η σημασία αυτών των παραστάσεων στην δημόσια σφαίρα. Κατά τον Edelman, ο τύπος συμβάλει αποφασιστικά στην όλη διαδικασία με τη διάδοση συμβόλων που αναερμηνεύουν παρελθόν και παρόν, διοδεύοντας παράλληλα προσδοκίες του μέλλοντος μας.¹²⁵

Τα πρωτοσέλιδα, τα άρθρα γνώμης παράγουν νόημα στο πλαίσιο ενός συστήματος νοηματοδότησης που διαμορφώνεται με τη σειρά του με βάση συγκεκριμένες κοινωνικές δυναμικές πολιτικές στρατηγικές και σχέσεις εξουσίας. *«Αναδεικνύοντας λοιπόν την κειμενικότητα σε προνομιούχο πεδίο μελέτης των σχέσεων εξουσίας, δεν παραγνωρίζουμε την κοινωνική πραγματικότητα για χάρη της αυτάρεσκης μελέτης των κειμενικών της καταγραφών. Κανένα πεδίο της κοινωνικής διαδικασίας δεν τίθεται εκτός του συσχετισμού δυνάμεων και εξουσίας»*¹²⁶ Η εξωτερική πολιτική και δη η πολιτική που αφορά τις ελληνοτουρκικές σχέσεις δεν μπορεί να γίνει κατανοητή χωρίς να ανατρέξουμε στις αναπαραστάσεις του τύπου. Αλλά και

¹²⁵ Edelman M.: «Η κατασκευή του πολιτικού θεάματος» Εκδόσεις Παπαζήση σελ.19

¹²⁶ Χ.Κωνσταντινίδου: Τα Μέσα Μαζικής επικοινωνίας και η παραγωγή νοήματος. Θεωρητικές προσεγγίσεις και προοπτικές» Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών 2003 Ειδική Έκδοση σελ 22

αντίστροφα χωρίς το ιστορικό πλαίσιο των ελληνοτουρκικών σχέσεων δεν μπορούμε να κατανοήσουμε την δυναμική του τύπου.

3.4 Ερευνητικές Υποθέσεις

Καθώς το περιεχόμενο του τύπου συγκροτείται από κοινωνικές ταυτότητες, σχέσεις, πεποιθήσεις και γνωστικές κατασκευές, αντιπροσωπεύει ένα εξαιρετικού ενδιαφέροντος πεδίο για την παραγωγή, αναπαραγωγή ή όχι του ιδεολογικού λόγου που περιστρέφεται γύρω από το αντιθετικό ζεύγος ‘Εμείς’-‘Αυτοί’. Μέσα από τις υποθέσεις που θα εξεταστούν, στόχος είναι να παρουσιαστούν οι κύριες θεματικές παραστάσεις κατασκευής και διάχυσης του κυρίαρχου ιδεολογήματος και των αντανakλάσεων αυτού. Έτσι θα σκιαγραφηθεί το ιδεολογικό υπόβαθρο που κατασκευάζεται μέσω του Τύπου και το οποίο είτε στηρίζει ή αποτρέπει υπάρχουσες επιλογές είτε προωθεί κάποιες νέες.

Κύρια υπόθεση μας είναι ότι το ενδιαφέρον της κοινής γνώμης για την ελληνική εξωτερική πολιτική επηρεάζεται από τον τρόπο με τον οποίο καλύπτεται ειδησεογραφικά από τον τύπο. Στα πλαίσια αυτά, προσπαθούμε να τεκμηριώσουμε ότι το ‘διαμεσολαβημένο μήνυμα’ για την εξωτερική πολιτική είναι τμήμα μιας ευρύτερης διαδικασίας κοινωνικής κατασκευής της εξωτερικής πολιτικής και του κυρίαρχου ιδεολογήματος γύρω από το κορυφαίο ζήτημα, των σχέσεων Ελλάδος-Τουρκίας. Η προσέγγιση μας αποσκοπεί στο να εξηγηθεί ο τρόπος με τον οποίο η έννοια της Ανατολής-Τουρκίας κατασκευάζεται από τον τύπο η οποία νομιμοποιεί πολιτικά και ιδεολογικά την αντιπαράθεση αλλά και τις κυρίαρχες αναπαραστάσεις του ‘Άλλου’. Όπως κατέδειξε και ο Σαίντ,¹²⁷ αυτού του είδους οι αναπαραστάσεις, είναι ένας από τους τρόπους μέσω των οποίων κατανοούμε και ερμηνεύουμε την πραγματικότητα.

¹²⁷ Edward Said «Οριενταλισμός» Εκδόσεις Νεφέλη Αθήνα 1996

Τα βασικά ερωτήματα γύρω από τα οποία οργανώθηκε η έρευνα μας είναι:

1. Πως ιεραρχούνται οι ελληνοτουρκικές σχέσεις στη θεματολογία του Τύπου; Από την ιεράρχηση του θέματος στις διάφορες εφημερίδες και με την υιοθέτηση της ημερήσιας διάταξης, πιθανολογούμε ότι διαφαίνονται εμμέσως οι προτεραιότητες των αναγνωστών τους όσον αφορά τα θέματα της εξωτερικής πολιτικής και δη των ελληνοτουρκικών.
2. Πως αξιολογούνται τα σχετικά δημοσιεύματα από τον τύπο; Υπάρχει διαφορά ανάμεσα στις επιμέρους εφημερίδες που εξετάστηκαν ή μήπως αυτές κράτησαν μια ομοιόμορφη στάση καλύπτοντας το γεγονός;
3. Ποίος είναι ο τρόπος με τον οποίο πλαισιώθηκαν τα θέματα από τον Τύπο; Έχει διαπιστωθεί ότι η περιορισμένη πληροφόρηση και εξάρτηση του κοινού από τον τύπο δεν αποκλείει το σχηματισμό γνώμης και την απόδοση ευθυνών για σοβαρά θέματα δημόσιου ενδιαφέροντος. Ο τρόπος όμως με τον οποίο ο τύπος πλαισιώνει και κατασκευάζει ταυτόχρονα τα θέματα της εξωτερικής πολιτικής, επηρεάζει σημαντικά την στάση της κοινής γνώμης γεγονός που έχει ιδιαίτερη πολιτική βαρύτητα. Πλαισιώνοντας «θεματικά», τα σχετικά με τις ελληνοτουρκικές σχέσεις άρθρα ο τύπος λειτουργεί έτσι ώστε οι πολίτες-αναγνώστες να αποδίδουν την ευθύνη για το όλο ζήτημα σε δομικούς παράγοντες και κυβερνητικές πολιτικές. Πλαισιώνοντας όμως «περιπτωσιολογικά» συμβάλλει στην από μέρους των πολιτών-αναγνωστών απόδοση ευθύνης σε προσωπικά και υποκειμενικά κριτήρια.¹²⁸

Κύρια υπόθεση της εργασίας μας είναι ότι ο Ελληνικός τύπος ‘κατασκευάζει’ και θέτει σε μεγάλο βαθμό την δημόσια και πολιτική θεματική διάταξη. Είναι αυτός

¹²⁸ Shanto Iyengar “Is anyone Responsible? How television frames political issues” Chicago&London: The University of Chicago Press 1991 σελ. 11-16

που ιεραρχεί τα θέματα αλλά και καθορίζει τα όρια της ‘δημόσιας συζήτησης’.

Παράλληλα με την υπόθεση αυτή μια σειρά από άλλες υποθέσεις θα εξεταστούν:

Υπόθεση 1: Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις είναι ‘κατασκευασμένες’ και αναγόμενες σε ιδεολογικό διακύβευμά μέσω του τύπου καταλήγουν σε πρόβλημα καταλύτη της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής.

Υπόθεση 2: : Σε περιπτώσεις κρίσεων, η κάλυψη των ειδήσεων είναι πιο ευνοϊκή ή συντάσσεται με τις κυβερνητικές-επίσημες θέσεις γεγονός που επιταχύνει τις εξελίξεις. Παρατηρείται δηλαδή το φαινόμενο της συστοίχισης πίσω από τη σημαία «rally behind the flag»¹²⁹, το οποίο ‘υπαγορεύεται’ από την αντιπαραθετική εθνική ταυτότητα και τους περιορισμούς που αυτή επιβάλλει. Αντίθετα η στάση του τύπου γίνεται πιο κριτική και αποστασιοποιημένη στις περιπτώσεις προσπαθειών πολιτικής προσέγγισης των δυο κρατών. Στις περιπτώσεις αυτές αυξάνεται ο κριτικός του ρόλος αλλά και ο βαθμός επίδρασης του στην διαμόρφωση της κοινής γνώμης, καθώς αναδεικνύεται σε τρίτο πόλο με αυτόνομες θέσεις.

Υπόθεση 3: Η επίδραση του τύπου είναι καταλυτική στις περιπτώσεις εκείνες όπου παρατηρείται αδυναμία ορισμού της κατάστασης από την πολιτική ηγεσία όπως στα Ίμια, αλλά και πρόσφατα με το αποτέλεσμα των διαπραγματεύσεων στην Λουκέρνη και την στάση της ελληνικής κυβέρνησης για το δημοψήφισμά στην Κύπρο. Η υπόθεση αυτή αποσκοπεί στο να καταγράψει τη στάση του τύπου και στην δυνατότητα του να ασκεί κριτική και να αποστασιοποιείται ακόμη και σε στιγμές που θεωρούνται εθνικά κρίσιμες.

Υπόθεση 4: Τα αρνητικά στερεότυπα για τους Τούρκους κυριαρχούν έναντι των θετικών. Το γεγονός αυτό επιτρέπει την συνέχιση ή διατήρηση της έντασης, καθώς

¹²⁹ Baum M.A.: The constituent foundations of the Rally-round-the flag phenomenon : *International Studies Quarterly*, June 2002, vol. 46, no. 2, pp. 263-298, Parker, S.L (1995) Toward Understanding of 'Rally' Effects: Public Public Opinion in the Persian Gulf War *Public Opinion Quarterly* 59:526-546

κατασκευάζεται μια αρνητική αντίληψη για την εικόνα του ‘Άλλου’, που βασίζεται σε εθνικιστικά στερεότυπα και παραδόσεις. Η υπόθεση αυτή αποσκοπεί να αποκαλύψει το ρόλο του τύπου στην κατασκευή της Ελληνο-Τουρκικής σύγκρουσης και να φωτίσει την σημασία του στην διάχυση και ενίσχυση αυτής της κατάστασης.

Υπόθεση 5: Η υπάρχουσα κάλυψη από τον τύπο τείνει να ευνοεί και να επιτείνει εθνικά στερεότυπα για τον ‘Άλλο’. Η κάλυψη αυτή είναι σχεδόν στατική και διαχρονικά ενιαία, υπάρχουν όμως ενδείξεις κάποιας μεταστροφής υπό το φως κοινωνικών, πολιτικών και οικονομικών εξελίξεων στις Ελληνο-Τουρκικές σχέσεις. Η αλλαγή αυτή στον τρόπο κάλυψης φανερώνει ότι η ανταγωνιστική-εχθρική εικόνα του ‘Άλλου’ είναι μέρος της Ελληνικής εθνικής ταυτότητας καθώς υπάρχει ένας προσδιορισμός της ταυτότητας μας μέσω της συνεχούς προβολής του συγκεκριμένου «Άλλου,» (Είμαστε Ευρωπαίοι ενώ οι Άλλοι είναι Ανατολίτες κλπ) Παράλληλα ο δοσμένος τρόπος κατασκευής της εθνικής μας ταυτότητας επηρεάζει με την σειρά της τον τρόπο κάλυψης αλλά και τα στερεότυπα που προβάλλονται για την Τουρκία, δημιουργώντας μια σχέσης αλληλεξάρτησης.

Υπόθεση 6: Οι παραστάσεις των τρίτων μερών είναι ‘συναισθηματικές’. Ως αποτέλεσμα οι εικόνες και αντιλήψεις που μεταφέρονται για την παρέμβαση και το ρόλο των τρίτων μερών δεν αντιπροσωπεύουν την περιπλοκότητα των διεθνών σχέσεων, ενώ είναι εύκολο να γίνει καπήλευση αυτών.

Η ανάλυση και επεξεργασία των πρωτοσέλιδων εστιάζεται στα παρακάτω:

1. Η χρήση μεταφορών. Αντιθετικές-φιλικές μεταφορές που κατασκευάζονται μέσω των ειδησεογραφικών κειμένων.
2. Χρησιμοποίηση ιστορικών αναλογιών.

3. Η χρήση λέξεων-κλειδιά και η γενικότερη επιλογή των λέξεων (π.χ. η χρήση επιθέτων /ουσιαστικών που περιγράφουν την χώρα στην οποία γίνεται αναφορά)
4. Η συχνή αναφορά σε συγκεκριμένες θέματα που περιγράφουν ή ορίζονται ως κεντρικά στις ελληνοτουρκικές σχέσεις.

4ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Επειδή θεωρούμε ότι το ιδεολογικό σύστημα, μέσα στο οποίο λειτουργεί και παρεμβαίνει ο τύπος δεν είναι ά-χρονο και χωρίς ιστορία, στο κεφάλαιο αυτό θα ανατρέξουμε στο κοινωνικό και πολιτικό πλαίσιο της Ελλάδας κατά τις δεκαετίες

1980, 1990. Η ενότητα αυτή αναφέρεται στις σημαντικότερες εξελίξεις που έλαβαν χώρα στις υπό εξέταση δεκαετίες, προκειμένου να καταγραφεί το ιδεολογικό-πολιτικό πλαίσιο μέσα στο οποίο ερευνάται ο τύπος και η σχέση του με την ελληνική εξωτερική πολιτική. Παράλληλα θα μας απασχολήσουν οι εξελίξεις που σημειώθηκαν τη δεκαετία αυτή και αφορούν τα ΜΜΕ, όπως η απορύθμιση του τηλεοπτικού πεδίου η πτώση της κυκλοφορίας του τύπου και η επικράτηση ενός εμπορευματικού μοντέλου.

4.1 Ελληνοτουρκικές Σχέσεις και ιδεολογικό-πολιτικές εξελίξεις στην ελληνική κοινωνία 1980-1990

Η παγκόσμια ενεργειακή κρίση σε συνδυασμό με την ανακάλυψη πετρελαίου στην περιφέρεια του νησιού της Θάσου οδήγησαν την τουρκική κυβέρνηση στην απόφαση να χορηγήσει το Νοέμβριο του 1973 άδεια στην εταιρεία *Turkiye Petrolleri Anonim Ortakligi*, για την πραγματοποίηση σχετικών ερευνών. Οι έρευνες αυτές έγιναν στα ύδατα της περιφέρειας των ελληνικών νησιών της Λήμνου, της Μυτιλήνης και της Χίου. Το γεγονός αυτό οδήγησε την κυβέρνηση της δικτατορίας σε επίσημη διαμαρτυρία τονίζοντας το γεγονός ότι οι περιοχές, αυτές αποτελούσαν μέρος της ελληνικής εδαφικής επικράτειας, σύμφωνα με τους όρους της Συνθήκης της Γενεύης του 1958, την οποία είχε υπογράψει η Ελλάδα, αλλά όχι η Τουρκία. Η τουρκική απάντηση στο ελληνικό διάβημα προέβαλλε το επιχείρημα ότι οι αμφισβητούμενες περιοχές αποτελούσαν μέρος της φυσικής προέκτασης της χερσονήσου της Ανατολίας. Η κατάσταση οξύνθηκε περισσότερο το Μάη του 1974 όταν το τουρκικό πλοίο *Candarli*, το οποίο συνοδευόταν από τουρκικά πολεμικά πλοία ξεκίνησε σεισμολογικές έρευνες.¹³⁰

¹³⁰ Richard Clogg: Ελληνοτουρκικές σχέσεις στην περίοδο μετά το 1974, σελ.15 στο Δημήτρης Κώνστας (εκδ.): Η ελληνοτουρκική σύγκρουση το 1990. Τοπικές και εξωτερικές επιρροές Macmillan London 1991.

Η οξυνόμενη κρίση στο Αιγαίο επισκιάστηκε γρήγορα από την τουρκική εισβολή στην Κύπρο, η οποία έφερε τις δύο χώρες στα πρόθυρα πολέμου. Η εμπλοκή της Ελλάδας, η αναταραχή που αυτή προκάλεσε, όπως και η απομόνωσή της διεθνώς οδήγησαν στην πτώση της στρατιωτικής δικτατορίας.. Το στρατιωτικό καθεστώς διαδέχτηκε μια εθνικής κυβέρνησης, ηγέτης της οποίας ήταν ο Κ. Καραμανλής. Η Ν.Δ., το κόμμα που ίδρυσε ο Κ. Καραμανλής κερδίζει τις εκλογές το Φθινόπωρο του 1974. Την ίδια χρονιά ο Α. Παπανδρέου ιδρύει το σοσιαλιστικό κόμμα ΠΑΣΟΚ, το οποίο και θα κυριαρχήσει στον κεντρικό πολιτικό χώρο.

Στη διαμάχη για την υφαλοκρηπίδα και για το πρόβλημα της Κύπρου προστέθηκαν και άλλες αιτίες διαφορών. Η πρώτη αφορά τον έλεγχο της εναέριας κυκλοφορίας στο Αιγαίο Πέλαγος. Λίγες μέρες μετά την επέμβαση στην Κύπρο η Τουρκία εξέδωσε τη NOTAM 714, σύμφωνα με την οποία όλες οι πτήσεις που διασχίζουν τη διαχωριστική γραμμή του Αιγαίου, υποχρεούνται να αναφέρονται στον έλεγχο εναέριας κυκλοφορίας της Τουρκίας. Το μέτρο αυτό επηρέασε έντονα τις πτήσεις προς τα ελληνικά νησιά, με συνέπεια η Ελλάδα να εκδώσει τη NOTAM 1157, με την οποία το FIR Αθηνών χαρακτηρίστηκε επικίνδυνη περιοχή. Ως συνέπεια των εξελίξεων αυτών η Τουρκία αμφισβητεί έκτοτε τη δήλωση της Ελλάδας που είχε γίνει το 1931, σχετικά με την επέκταση του εθνικού της εναέριου χώρου κατά 10 μίλια.¹³¹

Το 1975 οι δύο χώρες ,μετά από συμφωνία των πρωθυπουργών τους, αποφάσισαν την παραπομπή του θέματος της υφαλοκρηπίδας στο Διεθνές Δικαστήριο. Η Τουρκία υπαναχώρησε από τη συμφωνία αυτή εμμένοντας στην πολιτική επίλυση της διαφοράς μέσω διάλογου.¹³² Το 1976 οι σχέσεις των δυο χωρών

¹³¹Κουλουμπής Θ., Νταλλής Σ.: *Η ελληνική εξωτερική πολιτική στο κατώφλι του 21^{ου} αιώνα:εθνοκεντρισμός η ευρωκεντρισμός*; Εκδόσεις Παπαζήση 1997

¹³² Vamie D. Volkan and Norman Itzkowitz: *Τούρκοι και Έλληνες: Γείτονες στη Διαμάχη*. Eothen Press 1994, p. 165

οξύνθηκαν επικίνδυνα με την αποστολή του Σισμίκ 1 (τότε «Χώρα») στο Αιγαίο, για έρευνες πετρελαίου. Ο Ετσεβίτ, ανακοίνωσε ότι οι σχετικές έρευνες θα πραγματοποιούνταν στην περιοχή της Θάσου. Η ελληνική κυβέρνηση, αντέδρασε προειδοποιώντας να μη γίνει μια τέτοια κίνηση. Η τουρκική κυβέρνηση στις προειδοποιήσεις αυτές δήλωσε ότι «δεν θα ανεχτεί την παραμικρή ένοπλη ανάμιξη της Ελλάδας κατά την αποστολή του διερευνητικού πλοίου *Sismik 1*».¹³³ Στις αρχές Αυγούστου 1976 όταν το *Sismik* ξεκίνησε να κάνει έρευνες μεταξύ των νησιών Λήμνου- Μυτιλήνης το ΠΑΣΟΚ, μέσω σχετικής δήλωσης του κ. Παπανδρέου υποστήριξε ότι έπρεπε να διαταχθεί η βύθιση του πλοίου.

Η ελληνική κυβέρνηση, μετά και την απόρριψη των δυο διαβημάτων της από την Τουρκία, ζήτησε την έκτακτη σύγκλιση του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ. Ταυτόχρονα ανακοινώθηκε από την ελληνική κυβέρνηση η αποδοχή της απόφασης του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης, η οποία απαγόρευσε στην Τουρκία να πραγματοποιεί περαιτέρω έρευνες στα αμφισβητούμενα ύδατα μέχρι να οριστούν τα όρια της υφαλοκρηπίδας των δύο χωρών.¹³⁴ Η ένταση μεταξύ των δύο χωρών υποχώρησε μετά τις συναντήσεις του Έλληνα και του Τούρκου Υπουργού Εξωτερικών και τις συναντήσεις της Βέρνης και του Παρισιού το Νοέμβριο του 1976. Με τη δήλωση της Βέρνης τον Νοέμβριο του 1976 οι δυο χώρες αποφάσισαν να αποστασιοποιηθούν από πράξεις, οι οποίες θα μπορούσαν να εμποδίσουν τη διευθέτηση των διαφορών τους με ειρηνικά μέσα.

Σε ότι αφορά τα υπόλοιπα θέματα της εξωτερικής πολιτικής η μεταδιδακτορική κυβέρνηση του Κ. Καραμανλή ανέλαβε μια προσπάθεια επαναπροσδιορισμού του ρόλου της Ελλάδας μέσα στο δυτικό κόσμο με έμφαση προς την Ευρώπη. Το κύριο χαρακτηριστικό της εξωτερικής πολιτικής των

¹³³ Veremis T: Protracted Crisis Keridis D. and D. Triantafyllou, (eds.) 2001: *Greek-Turkish Relations in the Era of Globalization* Dulles, VA, Brassey's

¹³⁴ James Brown: *Delicately Poised Allies: Turkey and Greece* 1991, Brassey's p.9

κυβερνήσεων της Νέας Δημοκρατίας ήταν ο προσανατολισμός της Ελλάδας προς την Δυτική Ευρώπη και την Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Πέρα από το ευρωπαϊκό άνοιγμα και την αναδιάρθρωση του δυτικού προσανατολισμού της χώρας η κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας δραστηριοποιήθηκε και προς άλλους χώρους, όπως τις βαλκανικές χώρες, τον Αραβικό, Τρίτο, κόσμο και τις πρώην σοσιαλιστικές χώρες.

Αντίθετα το ΠΑΣΟΚ είχε διακηρύξει μια διαφορετική φιλοσοφία για την εξωτερική πολιτική της Ελλάδος εντελώς διαφορετική από εκείνη των άλλων μεταπολεμικών κυβερνήσεων.¹³⁵ Η φιλοσοφία αυτή συγκροτήθηκε με βάση τις ιστορικές εμπειρίες της χώρας, ιδιαίτερα μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο και τον εμφύλιο πόλεμο, και στηριζόταν στη διαπίστωση της έντονης ανάμιξης του δυτικού κόσμου και κυρίως του αμερικανικού παράγοντα στα εσωτερικά και διεθνή πράγματα της Ελλάδας. Η εξάρτηση της χώρας από τη Δύση και ειδικότερα από τις Ηνωμένες Πολιτείες είχε κατά την άποψη του ΠΑΣΟΚ- οδηγήσει τη χώρα στην υποτέλεια Η κατάσταση αυτή η οποία εμπόδιζε τη χάραξη μιας ανεξάρτητης πολιτικής με γνώμονα το εθνικό συμφέρον. Για το λόγο αυτό το ΠΑΣΟΚ υποστήριξε σαν πρώτιστο στοιχείο την ενίσχυση της εθνικής ανεξαρτησίας της Ελλάδας, μέσα από τη χάραξη και εφαρμογή μιας ανεξάρτητης και πολυδιάστατης εξωτερικής πολιτικής. Έτσι το ΠΑΣΟΚ στο χρονικό διάστημα που ήταν αντιπολίτευση άσκησε αυστηρή κριτική σε αυτό που θεωρούσε μονόπλευρο προσανατολισμό της πολιτικής της Νέας Δημοκρατίας προς τη Δύση, και την ‘υποχωρητική’ της πολιτική στα εθνικά ζητήματα. Ειδικότερα, αντιτάχθηκε στην πολιτική της απέναντι στην Τουρκία, θεωρώντας την υποχωρητική κατηγορώντας την για υποχωρητικότητα ενώ υποστήριζε ότι είναι αδιανόητος οποιοσδήποτε διάλογος με την Τουρκία. Στο θέμα του Κυπριακού, το ΠΑΣΟΚ διακήρυξε την αντίθεση του προς το Διακοινοτικό

¹³⁵ Γιαλλουρίδης Χ. « Η ελληνο-τουρκική σύγκρουση. Από την Κύπρο έως τα Ίμια» Εκδόσεις Σιδέρη Αθήνα 1996 σελ. 132

διάλογο, τονίζοντας ότι το Κυπριακό πρόβλημα είναι πρώτιστα διεθνές ζήτημα εισβολής και κατοχής.¹³⁶

Το 1981 το κόμμα του ΠΑΣΟΚ κερδίζει τις εκλογές με 49% των ψήφων. Την ίδια χρονιά η Ελλάδα εντάσσεται στην Ε.Ε., εξέλιξη που έχει σημαντικό αντίκτυπο στην ανάπτυξη της Ελλάδας. Την ίδια εποχή στην Τουρκία ο Τ. Οζαλ εκλέγεται πρωθυπουργός όταν το κόμμα της ‘Μητέρας Πατρίδας’ κερδίζει τις εκλογές. Η άνοδος και η παραμονή του ΠΑΣΟΚ στην εξουσία από το 1981 έως το 1989 είχε σημαντικές επιπτώσεις και στη στάση της Ελλάδας έναντι της Τουρκίας Έτσι ενώ η Νέα Δημοκρατία συμφώνησε να διεξαχθούν διμερείς συζητήσεις σε επίπεδο γενικών γραμματέων των Υπουργείων Εξωτερικών, το ΠΑΣΟΚ απέκλεισε κάθε άλλου είδους συζήτησης εκτός από αυτή για τη σύνταξη συνυποσχετικού και την παραπομπή του θέματος της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης.¹³⁷ Η εξωτερική πολιτική του ΠΑΣΟΚ αντλεί τα κύρια χαρακτηριστικά της φιλοσοφίας που είχε διακηρύξει προεκλογικά, προσαρμόζοντας όμως στοιχεία της πολιτικής στη νέα πραγματικότητα και στις νέες περιστάσεις που είχαν διαμορφωθεί.¹³⁸ Η συμμετοχής της χώρας στην ΕΟΚ, είναι ένα στοιχείο η σημασία του οποίου ολοένα και θα αυξάνεται τις επόμενες δεκαετίες ενώ θα αποτελέσει σταδιακή και παράγοντα με βαρύνουσα σημασία στις στρατηγικές επιλογές της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής.

Κατά την πρώτη περίοδο της κυβέρνησης ΠΑΣΟΚ (1981-1989) το πρόσωπο κλειδί της διαχείρισης της εξωτερικής πολιτικής ήταν ο πρωθυπουργός Ανδρέας Παπανδρέου.¹³⁹ Η εξωτερική πολιτική του ΠΑΣΟΚ έδωσε προτεραιότητα στα

¹³⁶Κουλουμπής Θ., Νταλλής Σ.: *Η ελληνική εξωτερική πολιτική στο κατώφλι του 21^{ου} αιώνα:εθνοκεντρισμός η ευρωκεντρισμός;* Εκδόσεις Παπαζήση 1997σελ.137

¹³⁷ Θ. Βερέμης : «Ιστορία των ελληνοτουρκικών σχέσεων1453-1998» Εκδόσεις Σιδέρη

¹³⁸ Κώνστας : «Για την ελληνική εξωτερική πολιτική» Εκδόσεις Παπαζήση

¹³⁹Ίωακειμίδης Π.: «Το μοντέλο σχεδιασμού εξωτερικής πολιτικής στην Ελλάδα» στο Π. Ι.Τσάκωνας(επιμ): «Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική. Μια Συνολική προσέγγιση» Εκδόσεις Σιδέρη Αθήνα 2003 τόμος Α, σελ 99

εθνικά θέματα της Κύπρου και των Ελληνο-τουρκικών σχέσεων. Τα θέματα αυτά συνδέθηκαν μεταξύ τους, καθώς κυρίαρχη ήταν η θέση ότι δεν μπορεί να υπάρξει μια συνολική επιμέρους ρύθμιση των Ελληνο-τουρκικών αντιθέσεων εάν δεν λυθεί το κυπριακό ζήτημα. Επικύρωση της πολιτικής αυτή αποτέλεσε και η ‘αλλαγή’ του αμυντικού δόγματος καθώς διακηρύχθηκε ότι προέλαση των Τουρκικών στρατευμάτων στην Κύπρο θα θεωρούνταν αιτία πολέμου.

Όσον αφορά τις ελληνοτουρκικές σχέσεις η ελληνική κυβέρνηση έθεσε σαν στόχο τη διατήρηση του status-quo. Για τον λόγο αυτό δεν αναγνώριζε καμία διαφορά ως υφιστάμενη παρά μόνο τον καθορισμό της υφαλοκρηπίδας για την οποία και υποστήριζε την παραπομπή της οριοθέτησης της στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης. Τα τουρκικά αιτήματα αντιμετωπιζόταν ως διεκδικήσεις ενώ οποιοσδήποτε διάλογος επί αυτών ισοδυναμούσε με παραχώρηση εθνικών κυριαρχικών δικαιωμάτων στο Αιγαίο. Στις σχέσεις με τις Ηνωμένες Πολιτείες η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ επεδίωξε επαναπροσδιορισμό των σχέσεων αυτών. Το γεγονός αυτό επιδείνωσε το διπλωματικό κλίμα μεταξύ των δυο χωρών. Ωστόσο και ύστερα από μια εκτεταμένη περίοδο ψυχρότητας οι σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών εισήλθαν από το 1986 σε μια περίοδο ομαλοποίησης και βελτίωσης.

Οι σχέσεις με το NATO παρέμειναν ‘εχθρικές’, καθώς η παρέμβαση και η στάση του τελευταίου θεωρούνταν ανισοβαρής έναντι των ελληνικών θέσεων ενώ χαρακτηρίζονταν από καχυποψία και προκατάληψη έναντι των τουρκικών θέσεων. Έτσι όταν η Λήμνος δεν συμπεριλήφθηκε στο στρατιωτικό σχεδιασμό του NATO, θεωρήθηκε ως έμμεση υιοθέτηση των τουρκικών αιτιάσεων, με αποτέλεσμα η Ελλάδα να απέχει από τα στρατιωτικά γυμνάσια του NATO στο Αιγαίο.

Σε σχέση με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ ακολούθησε μια πολιτική μετριασμού και «εξισορρόπησης» έναντι αυτών που

θεωρήθηκαν ως αρνητικές επιπτώσεις της Συνθήκης προσχώρησης της Ελλάδος στην ΕΟΚ. Τονίζοντας τις ελληνικές ιδιαιτερότητες και τα ιδιαίτερα κοινωνικά προβλήματα, έγινε ανάληψη πρωτοβουλιών όπως, το μνημόνιο και τα Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα, ως αποτέλεσμα είχαν την υιοθέτηση ευνοϊκών πολιτικών για την Ελλάδα ένα ειδικό καθεστώς όρων και ρυθμίσεων. Η περίοδος καχυποψίας και επιφυλακτικότητας έναντι της ΕΟΚ άρχισε να αλλάζει από το 1985 και μετά οπότε «με κύριους εκφραστές τον κ. Σημίτη και κ. Πάγκαλό να υποστηρίχθηκε η βαθύτερη ενοποίηση και ενεργό συμμετοχή της Ελλάδος στις ενοποιητικές διαδικασίες».¹⁴⁰

Κάνοντας μια αποτίμηση της εξωτερικής πολιτική που ακολουθήθηκε από τις κυβερνήσεις του ΠΑΣΟΚ, διάφοροι συγγραφείς θεωρούν ότι αυτή διαφοροποιήθηκε σημαντικά από αυτές των μεταπολεμικών κυβερνήσεων.¹⁴¹ Σε αντίθεση ο Κώνστας υποστηρίζει ότι το ΠΑΣΟΚ ακολούθησε ή και συνέχισε όσον αφορά την Τουρκία την πολιτική του προκατόχου του.¹⁴² Η δική μας θέση είναι πιο κοντά στην άποψη που διατυπώνεται ότι η τότε κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ και μέσα στα πλαίσια του γενικότερου ιδεολογικού της προσανατολισμού εξέφρασε θέσεις στην εξωτερική πολιτική που διαφοροποιούνταν από τις μέχρι τότε κατευθύνσεις. Το γεγονός αυτό των νέων δηλαδή αντιλήψεων για την εξωτερική πολιτική επιβεβαιώνεται από την υιοθέτηση μιας σειράς πολιτικών όπως το casus belli για την Κύπρο, η με εντατικότερους ρυθμούς στρατικοποίηση των νησιών του Ανατολικού Αιγαίου, οι διαφοροποιήσεις σε συνόδους του ΝΑΤΟ, ΕΟΚ κλπ, οι οποίες υπογραμμίζουν τις νέες αντιλήψεις στην εξωτερική πολιτική. Παράλληλα όμως θα πρέπει να αναγνωριστεί και σε ότι αφορά τους λεγόμενους 'εθνικούς στόχους', όπως η μη

¹⁴⁰ Ιωακειμίδης Π.: Η συμμετοχή της Ελλάδος στην ΕΕ» στο Π. Ι. Τσάκωνας(επιμ): «Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική. Μια Συνολική προσέγγιση» Εκδόσεις Σιδέρη Αθήνα 2003 τόμος Α Σύγχρονη Εξωτερική Πολιτική σελ. 543

¹⁴¹ Γιαλλουρίδης Χ.: « Η ελληνοτουρκική σύγκρουση...»ο.π. σελ. 142

¹⁴² Κώνστας Δ.: «Για την ελληνική εξωτερική πολιτική» Εκδόσεις Παπαζήση Αθήνα 1989

αναγνώριση των τουρκικών διεκδικήσεων, η αλλαγή του αμυντικού δόγματος με την εξ Ανατολών απειλή, το Κυπριακό, αποδεικνύουν μια συνέχεια στην ελληνική εξωτερική πολιτική, η οποία ακολουθήθηκε τόσο από τη ΝΔ όσο και από το ΠΑΣΟΚ. Το γεγονός αυτό θεωρούμε ότι 'αποκαθλώνει' ένα πολύ προβεβλημένο μύθευμα περί της μη υπάρξεως εθνικής στρατηγικής και ομοφωνίας γύρω από τα εθνικά θέματα. *«Σταθμοί στην ιστορία των ελληνοτουρκικών σχέσεων τη δεκαετία αυτή υπήρξαν η ανακήρυξη του 'ψευδοκράτους', η κρίση του Μαρτίου του 1987 και η συνάντηση του Νταβός. Μετά την όξυνση και την απειλή του πολέμου του 1987 ακολούθησε η απαρχή μιας «ύφεσης». Οι πρωθυπουργοί των δύο χωρών Παπανδρέου και Οζάλ άρχισαν μια διαδικασία ανταλλαγών μηνυμάτων δια της διπλωματικής οδού η οποία οδήγησε στην συνάντηση κορυφής των δύο ηγετών στο Νταβός της Ελβετίας στα πλαίσια του Διεθνούς Οικονομικού Φόρουμ».*¹⁴³

Η συνάντηση αυτή όπως και άλλες που έγιναν ως απόρροια του πνεύματος αυτού, οδήγησαν στην υπογραφή του μνημονίου της Βουλιαγμένης το καλοκαίρι του 1988 στο οποίο περιγράφονταν Μέτρα Οικοδόμησης της Εμπιστοσύνης με τα οποία οι δύο χώρες θα μπορούσαν να αποφύγουν μελλοντικές εντάσεις. Η συμφωνία όμως αυτή δεν έτυχε της αντίστοιχης με αυτή που προβλεπόταν, εφαρμογής. Ως αποτέλεσμα η πολιτική αυτή συνάντησε έντονη κριτική οδηγώντας τον ίδιο τον Παπανδρέου με τη φράση *mea culpa*, να θεωρήσει ότι η προσέγγιση και η διαδικασία του Νταβός υπήρξε λανθασμένη.

Εξελίξεις στα ΜΜΕ και ειδικότερα στον τύπο τη δεκαετία

1980-1990

Η κατάρρευση της δικτατορίας και ο εκδημοκρατισμός του 1974 ήταν σημαντικό σημείο τομής για την λειτουργία των ΜΜΕ. Οι 7 ημερήσιες εφημερίδες

¹⁴³ Γιαλλουρίδης Χ.: « Η ελληνοτουρκική σύγκρουση...»ο.π. σελ. 72 Αθήνα 1996

πριν το 1974 έγινα αμέσως 12 στη μεταπολίτευση.¹⁴⁴ Μετά την πτώση των συνταγματαρχών οι ελληνικές εφημερίδες διπλασίασαν την κυκλοφορία τους και άρχισαν να πουλάνε συνολικά 1,1 εκατομμύρια φύλλα. Μαζί με τις εφημερίδες και η τηλεόραση απέκτησε σημαντική θέση από άποψη επιρροής και ισχύος.¹⁴⁵

Μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1980 υπήρχε μια παραδοσιακή αγορά των μέσων μαζικής ενημέρωσης. Οι εφημερίδες ήταν ιδιωτικές επιχειρήσεις παλαιού τύπου καθώς η μεγάλη πλειονότητα των ιδιοκτητών τους είχε μεγάλο παρελθόν στη δημοσιογραφία. *«Η άνοδος του ΠΑΣΟΚ στην εξουσία πρέπει να έπαιξε και καθοριστικό ρόλο και για τον Τύπο, τουλάχιστον αν κρίνει κανείς από τη σημαντική αύξηση της κυκλοφορίας του την περίοδο 1981-1989»*¹⁴⁶ Την αυτή χρονική περίοδο είναι που συντελείται η μετάβαση από την παραδοσιακή δομή σε μια σύγχρονη δομή των μέσων μαζικής ενημέρωσης. Η αλλαγή στο ιδιοκτησιακό καθεστώς στον ελληνικό τύπο άρχισε το 1981 με την έκδοση του Έθνους από τον κ. Μπόμπολα, ενώ ακολούθησαν η οικογένεια Βαρδινογιάννη, Βουδούρης κλπ. Όπως αναφέρει ο Καρυκόπουλος¹⁴⁷ η διαφορά μεταξύ των παραδοσιακών και νέων ιδιοκτητών είναι ότι οι πρώτοι προέρχονται απευθείας από το χώρο των Μέσων και η δημοσιογραφία είναι η μοναδική απασχόληση τους, ενώ οι δεύτεροι έχουν αποκτήσει την περιουσία τους εκτός χώρου των Μέσων. Παράλληλα με αυτές τις εξελίξεις στο ιδιοκτησιακό καθεστώς του τύπου έχουμε και την έκδοση εφημερίδων σε νέα μορφή (ταμπλόιντ) και μαζικής κυκλοφορίας (Έθνος, Ελεύθερος Τύπος). Η εξέλιξη αυτή όμως δεν θα επηρεάσει σημαντικά την κάλυψη των γεγονότων καθώς *«το 1985, 83% των ειδήσεων που είδαν το φως της δημοσιότητας στις εφημερίδες είχαν πηγή προέλευσης το κράτος»*.¹⁴⁸ Αντίστοιχη είναι και η κάλυψη της

¹⁴⁴ Α. Ζαούσης, Κ Στράτος: « Οι εφημερίδες 1974-1992. Η αθέατη όψη μιας κρίσιμης πορείας» σελ 175 Εκδόσεις Γνώση 1993

¹⁴⁵ Tilic D.L: Η δημοσιογραφία στην Ελλάδα και στην Τουρκία: Ντρέπομαι αλλά είμαι δημοσιογράφος. Εκδόσεις Παπαζήση Αθήνα 2000

¹⁴⁶ Ο.π. σελ 176

¹⁴⁷ Ζαούσης Α., Στράτος Κ.: *Οι εφημερίδες 1974-1992. Η αθέατη όψη μιας κρίσιμης πορείας*. Εκδόσεις Γνώση 1993

¹⁴⁸ Λιοναράκης Ν.: *«Οι συνέπειες του 'Γατόσκυλου'...»* σελ. 245

εξωτερικής πολιτικής όπως και των υπόλοιπων θεμάτων που επηρεάζεται έντονα από τις κομματικές προτιμήσεις της κάθε εφημερίδας. Το χαρακτηριστικό αυτό θα υποχωρήσει κατά τη δεκαετία 1990-2000 καθώς κυριαρχεί ο εμπορευματικός χαρακτήρας και οι ανάγκες του μέσου, στοιχεία που καθορίζουν τον τρόπο κάλυψης των γεγονότων.

Ο ραδιοτηλεοπτικός χώρος τη δεκαετία 1980-1990 μονοπωλείτε από τους κρατικούς φορείς. Οι απαιτήσεις όμως για πολυφωνία «λειτουργούν ως πολιορκητικός κριός με σκοπό να σπάσει το κρατικό μονοπώλιο στους τομείς του ραδιοφώνου και της τηλεόρασης. Έτσι τα πρώτα ιδιωτικά ηλεκτρονικά μέσα στην Ελλάδα ήταν οι ραδιοφωνικοί σταθμοί που ξεκίνησαν χωρίς άδεια μετά την εκλογή των δημάρχων Αθηνών Πειραιώς και Θεσσαλονίκης. Αντίστοιχα την πρώτη μη κρατική πειραματική τηλεόραση την ξεκίνησε ο Δήμος Θεσσαλονίκης μέσω δορυφόρου».¹⁴⁹

Οι βουλευτικές εκλογές του 1989 αποτέλεσαν σημείο καμπή με την έννοια της απελευθέρωσης των ραδιοτηλεοπτικών συχνοτήτων. Με την ψήφιση του νόμου 1866/89 στα τέλη 1989 καθώς και τον τροποποιητικό αυτού 2173/93 θεσπίστηκε το νομικό πλαίσιο για τις ιδιωτικές εκπομπές. Το Δεκέμβριο του 1989 ιδρύθηκαν με άδειες των τοπικών αρχών και άρχισαν να λειτουργούν οι πρώτοι ιδιωτικοί τηλεοπτικοί σταθμοί.

4.2 Η Κρίση του 1987

Η μεγαλύτερη και πιο επικίνδυνη κρίση της δεκαετίας του 1980-1990 ξεσπά το Μάρτιο του 1987. Τον Φεβρουάριο του 1987, η ελληνική κυβέρνηση εξέδωσε ανακοίνωση, δημοσιοποιώντας την πρόθεση της να προχωρήσει σε μερική εξαγορά την καναδικής ιδιοκτησίας Εταιρείας Πετρελαίων Βορείου Αιγαίου (NAPC), η οποία εκμεταλλευόταν το πετρελαϊκό κοίτασμα στην περιοχή Πρίνου της Θάσου.

¹⁴⁹Tilic D.L: Η δημοσιογραφία στην Ελλάδα και στην Τουρκία: Ντρέπομαι αλλά είμαι δημοσιογράφος. Εκδόσεις Παπαζήση Αθήνα 2000 σελ.237

Παράλληλα στις 6 Μαρτίου η Ελληνική κυβέρνηση καταθέτει νομοσχέδιο στη Βουλή που της δίνει τον έλεγχο της εταιρείας. Πριν από την εξέλιξη αυτή η NAPC είχε γνωστοποιήσει την πρόθεση της να ερευνήσει για κοιτάσματα πετρελαίου πέραν των ελληνικών χωρικών υδάτων. Η Τουρκία ερμήνευσε τις ενέργειες της Ελλάδας για τον έλεγχο της NAPC ως απόδειξη της πρόθεσης της ελληνικής κυβέρνησης να αξιοποιηθούν κοιτάσματα πετρελαίου σε αμφισβητούμενα τμήματα της ηπειρωτικής υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου, σε παραβίαση του πρωτοκόλλου της Βέρνης. Για το λόγο αυτό η τουρκική κυβέρνηση ύστερα από σύγκληση του Τουρκικού Συμβουλίου Ασφαλείας αποφασίζει να εκδώσει άδειες για τη διεξαγωγή ερευνών για πετρέλαια στην υπό κρατικό έλεγχο Τουρκική Εταιρεία Πετρελαίων (TPC). Οι άδειες αφορούν την περιοχή που σχηματίζεται εγγύς της Λέσβου, της Λήμνου και της Σαμοθράκης.¹⁵⁰

Στις 28 Μαρτίου ο απόπλους του τουρκικού πλοίου διερευνητικών αποστολών Sismik για το Αιγαίο Πέλαγος με σκοπό την διεξαγωγή ερευνών για πετρέλαιο οδήγησε σε κλιμάκωση της κρίσης. Η ελληνική κυβέρνηση παράλληλα ανακοίνωσε την αναστολή λειτουργίας της αμερικανικής βάσης στη Ν. Μάκρη σύμφωνα με το δικαίωμα που της παρείχε η DECA-1983. Η ενέργεια αυτή στόχο είχε να υπογραμμίσει την αποφασιστικότητα της ελληνικής κυβέρνησης ενώ περιείχε και διπλωματικούς συμβολισμούς σχετικά με τις 'ευθύνες' που έφεραν οι ΗΠΑ και NATO για την ελληνοτουρκική ένταση. Το Τουρκικό Γενικό Επιτελείο την ίδια στιγμή, με σχετική ανακοίνωση προειδοποιούσε ότι τυχόν ελληνική απόπειρα παρεμπόδισης του ερευνητικού σκάφους θα επιφέρει «επώδυνα αντίποινα».

Παράλληλα με την αναστολή λειτουργίας της αμερικανικής βάσης, ελληνική κυβέρνηση, προχώρησε και σε μια ακόμη διπλωματική κίνηση, με την αιφνιδιαστική επίσκεψη του Υπουργού Εξωτερικών στη Σόφια. Η ενέργεια αυτή αποσκοπούσε να υπογραμμίσει παλαιότερες σχετικές δηλώσεις του κ. Παπανδρέου, ότι τυχόν

¹⁵⁰ Κωνστας Δ. : «Για την εξωτερική Πολιτική» Εκδόσεις Παπαζήση Αθήνα 1989 σελ. 234

ελληνοτουρκική σύρραξη θα συμπαρέσυρε ολόκληρη την Νοτιοανατολική πτέρυγα του NATO. Ταυτόχρονα και με τον ίδιο συμβολικό στόχο, οι πρεσβευτές των χωρών της Συνθήκης της Βαρσοβίας στην Αθήνα ενημερώθηκαν νωρίτερα από ότι οι ομόλογοι του NATO.

Οι εξελίξεις αυτές προκάλεσαν την εμπλοκή του NATO. Έτσι και μετά από πρόσκληση του Γενικού Γραμματέα Λόρδου Κάρριγκτον οι εκπρόσωποι των μόνιμων αντιπροσωπειών των χωρών μελών καλούνται για διαβούλευση, ενώ ο γενικός γραμματέας προσφέρεται με δηλώσεις του να διαμεσολαβήσει για την εκτόνωση της κρίσης.¹⁵¹

Η κρίση αποσοβήθηκε όταν ο πρωθυπουργός της Τουρκίας Τ.Οζάλ δήλωσε ότι το Σισμίκ ΙΙ θα πραγματοποιούσε έρευνες αποκλειστικά στα χωρικά ύδατα της Τουρκίας.¹⁵² Ταυτόχρονα, με τις δηλώσεις αυτές ανακοινώθηκε από την ελληνική κυβέρνηση ότι καμιά εξόρυξη δε θα πραγματοποιούνταν σε αμφισβητούμενα χωρικά ύδατα.¹⁵³

Η κατάληξη της κρίσης, θεωρήθηκε και προβλήθηκε ως ελληνική επιτυχία καθώς «η Τουρκία απέτυχε να σύρει την Ελλάδα σε εφ' όλης της ύλης διαπραγματεύσεις».¹⁵⁴ Ωστόσο όπως δηλώνει ο Κώνστας «η κατάληξη της κρίσης αναγκάζει την Ελλάδα να παγώσει τις έρευνες ακόμη και σε τμήματα της υφαλοκρηπίδας που είναι ελληνικά ύδατα, πέρα από κάθε αμφιβολία. Ως απόρροια απομακρύνθηκε το ενδεχόμενο να πεισθεί από εξελίξεις η Τουρκία (π.χ. ανακάλυψη ορυκτού πλούτου) που θα την οδηγήσουν σε δικαστηριακή διευθέτηση του ζητήματος.»¹⁵⁵

¹⁵¹ Γ.Καψής: «Οι τρεις μέρες του Μαρτη» Εκδόσεις Λιβάνη Αθήνα 1990 σελ.88-90

¹⁵² Νίκος Κουρής «Ελλάδα-Τουρκία. Ο πενηνταετής «πόλεμος». Νέα Σύνορα Λιβάνη Αθήνα 1997 σελ. 338

¹⁵³ Richard Clogg: Ελληνοτουρκικές σχέσεις στην περίοδο μετά το 1974, σ.15 στο Constan D. (edit) 1991: The Greek-Turkish Conflict in the 1990s: Domestic and External influences Macmillan London

¹⁵⁴ Δ. Κωνστας : «Για την εξωτερική Πολιτική» Εκδόσεις Παπαζήση

¹⁵⁵ Οπ.παρ. σελ. 89

4.3 Ελληνοτουρκικές Σχέσεις και ιδεολογικό-πολιτικές εξελίξεις στην ελληνική κοινωνία 1990-2000

Η δεκαετία αυτή αποτελεί περίοδο σημαντικών αλλαγών για τις δύο κοινωνίες και για τις μεταξύ τους σχέσεις, τόσο εξαιτίας των αλλαγών σε διεθνές επίπεδο που επιβάλλανε αλλαγή προσανατολισμών και ρόλων, όσο και στο εσωτερικό πεδίο με την ανάδυση δυνάμεων ανανέωσης και ανατροπής.

Κυρίαρχο στοιχείο στη δεκαετία αυτή ιδιαίτερα μετά το 1996, είναι μια τάση σύγκλισης μεταξύ των πολιτικών δυνάμεων κυρίως στο πεδίο της οικονομίας και ιδιαίτερα σε θέματα στρατηγικού προσανατολισμού όπως η συμμετοχή της χώρας στην ΟΝΕ. «Ο οικονομικός ρεαλισμός που εισάγεται απωθεί τις συγκεκριμένες πολιτικές που δόμησαν το δημόσιο χώρο της μεταπολίτευσης»¹⁵⁶ Παράλληλα, με την απόπειρα εκσυγχρονισμού της ελληνικής κοινωνίας αναδεικνύεται και σταδιακά παγιώνεται στη δεκαετία αυτή στην ελληνική κοινωνία αρχίζει και παγιώνεται ένα ρεύμα με έντονα εθνοκεντρικά χαρακτηριστικά και με έναν ιδεολογικό και πολιτικό λόγο ενάντια σε ότι θεωρείται πως αλλοτριώνει την εθνικό-ελληνική συλλογική συνείδηση, νοθεύοντας την ιδιοπροσωπία του έθνους.¹⁵⁷

Μετά την περίοδο αναταραχής που δημιούργησε το σκάνδαλο Κοσκωτά έχουμε την εκλογή του Κ. Μητσοτάκη στην πρωθυπουργία το 1990. Κατά τη διάρκεια της θητείας του σημειώνονται και οι πρώτες επαφές με τον Τούρκο πρωθυπουργό Μ. Γιλμάζ για την διευθέτηση των ελληνοτουρκικών διαφορών. Όμως, η εμπλοκή της Ελλάδος στην Βαλκανική δίνη, μέσω της διαμάχης με τα Σκόπια, οδηγεί στο φαινόμενο της «Σκοπιανοποίησης» της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής, όπου τα ελληνοτουρκικά θέματα για πρώτη φορά τίθενται σε δεύτερη μοίρα. Στην

¹⁵⁶ VPRC: «Εκσυγχρονισμός ή αντιεκσυγχρονισμός: Μια νέα πολιτική διαίρεση»

¹⁵⁷ Οπ.παρ. σελ. 130

περίπτωση του θέματος των Σκοπίων, όπως και αντίστοιχα σε κάποιες από τις φάσεις των ελληνοτουρκικών σχέσεων, παρατηρείται το φαινόμενο της ανάδειξης ως κυρίαρχων εξωτερικών ζητημάτων θέματα που στην ουσία η δυναμική τους ήταν αμιγώς εσωτερική.¹⁵⁸

Στα τέλη ειδικότερα της δεκαετίας του '90 η ελληνική εξωτερική πολιτική εισέρχεται σε μια διαδικασία θεσμοποίησης και εξευρωπαϊσμού.¹⁵⁹ Για τις ελληνοτουρκικές σχέσεις, η δεκαετία αυτή χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη δυο σημαντικών γεγονότων αφενός μεν ένα παρ' ολίγον θερμό επεισόδιο αφετέρου δε από την έναρξη μιας νέας απόπειρας προσέγγισης και αντιμετώπισης των ελληνοτουρκικών σχέσεων. Μεταξύ των δύο χωρών το 1994 υπήρξε κλίμα έντασης, που σχετίζονταν με το δικαίωμα της Ελλάδας να επεκτείνει τα χωρικά της ύδατα από 6 σε 12 μίλια. Η ένταση αυτή οξύνθηκε τον Ιούνιο του 1995 όταν η Τουρκική Βουλή έδωσε άδεια στην κυβέρνηση της Τσιλέρ να κάνει όλες τις απαραίτητες ενέργειες, ακόμη και να προχωρήσει στην κήρυξη πολέμου, στην περίπτωση επέκτασης των ελληνικών χωρικών υδάτων στα 12 μίλια.¹⁶⁰ Η απόφαση αυτή ωστόσο δεν εμπόδισε να γίνει το 1995 το πρώτο αποφασιστικό βήμα για την βελτίωση των ελληνοτουρκικών σχέσεων που σηματοδοτεί και τις πρώτες απόπειρες αλλαγής του μέχρι τότε κυρίαρχου παραδείγματος στις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Στο Νταβός, τον Μάρτιο του 1995 η ελληνική κυβέρνηση, αξιολογώντας ως θετικό, το αντάλλαγμα της έναρξης διαπραγματεύσεων ένταξης της Κύπρου στην Ε.Ε., αποδέχτηκε την τελωνιακή σύνδεση της Τουρκίας με την Ε.Ε. καθώς και την ενεργοποίηση των μηχανισμών χρηματοδότησης, αίροντας το ελληνικό βέτο. Η άρση του βέτο επικρίθηκε ιδιαίτερα καθώς το τελευταίο, ενείχε πολλούς συμβολισμούς ιδιαίτερα δε,

¹⁵⁸ Ι. Λούλης: « Το πολιτικό σύστημα και η διαμόρφωση της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής» στο Δ. Κώνστα, Π.Ι. Τσάκωνα: « Ελληνική Εξωτερική Πολιτική» Εκδόσεις Οδυσσέας Αθήνα 1997, σελ. 124

¹⁵⁹ Π.Κ.Ιωακειμίδης, «Το μοντέλο Σχεδιασμού Εξωτερικής Πολιτικής» στο Π.Ι. Τσάκωνα (επιμ): «Σύγχρονη Εξωτερική Πολιτική» Εκδόσεις Σιδέρη 2003 σελ.95

¹⁶⁰ T. Veremis: Protracted Crisis in Keridis D. and D. Triantafyllou, (eds.) 2001: *Greek-Turkish Relations in the Era of Globalization* Dulles, VA, Brassey's

χαρακτήριζε την πολιτική που ακολουθούσε η Ελλάδα έναντι της Τουρκίας την δεκαετία του '80. Ο νέος τρόπος προσέγγισης των ελληνοτουρκικών σχέσεων θα 'επισημοποιηθεί' μετά την κρίση των Ιμίων και ιδιαίτερα μετά το επεισόδιο Οτσαλάν.¹⁶¹

Τον Ιανουάριο του 1996 πρωθυπουργός εκλέγεται ο Κ. Σημίτης. Η εκλογή του σηματοδοτεί το κλείσιμο μιας πολιτικής δυο δεκαετιών. Η εκλογή του γίνεται με κεντρικό σύνθημα τον «Εκσυγχρονισμό» της ελληνικής κοινωνίας σε όλους τους τομείς. *«Το παραγόμενο πολιτικό αποτέλεσμα δεν είναι άλλο από μία ισχυρή τάση εγκαθίδρυσης μιας «δημοκρατίας του Κέντρου» χαρακτηριστικό γνώρισμα της οποίας είναι η απίσχναση της πολιτικής ως κατεξοχήν δύναμης αντιπροσώπευσης, δύναμης συγκρούσεων και συμβιβασμών, ανάμεσα σε διαφορετικά πολιτικά προγράμματα και η αντικατάσταση της από εργαλειοποιημένες ορθολογικές επιλογές από έναν ιδεολογικά εφαρμοσμένο ορθολογισμό».*¹⁶² Στρατηγική επιδίωξη αποτελεί η ένταξη της χώρας στην ΟΝΕ, η οποία σηματοδοτεί και την αποφασιστική στροφή προς την ευρωπαϊκή προοπτική της χώρας. *«Η ελληνική κοινωνία οδηγήθηκε στην ανασυγκρότηση των βασικών της επιλογών που αποσκοπούσε στο να την οδηγήσει σε ανταγωνιστική και διαπολιτισμικά συγκρίσιμη σχέση με τις χώρες της Δ. Ευρώπης».*¹⁶³ Η πολιτική απόκλιση όπως πλέον εισάγεται χαρακτηρίζεται *«από μια βαθμιαία μεταμόρφωση της μεταπολιτευτικής διαίρεσης «Δεξιά/αντιδεξιά» στην αξιακή διαίρεση «συντήρηση/πρόοδος» και από εκεί σε πολιτισμική διαίρεση «εκσυγχρονισμός/αντιεκσυγχρονισμός».*¹⁶⁴ Το κίνημα του αντεκσυγχρονισμού αποκρυσταλλώνεται και αυτό με τη σειρά του, τέμνοντας όλους τους πολιτικούς σχηματισμούς, καθώς εκδηλώνεται μέσω της τάσης προσέγγισης ανάμεσα σε μεγάλο

¹⁶¹ Αναστασιάδης Γ.: Ιστορία της Σύγχρονης Ελλάδος(1993-1998):Το τέλος μιας εποχής. Εκδόσεις Αλεξάνδρεια

¹⁶² VPRC: «Εκσυγχρονισμός ή αντεκσυγχρονισμός: Μια νέα πολιτική διαίρεση» σελ.126

¹⁶³ Κούρκουλας Α: *Ίμια: Κριτική προσέγγιση της τουρκικής πολιτικής*. Εκδόσεις Σιδέρη Αθήνα 1997

¹⁶⁴ VPRC: «Εκσυγχρονισμός ή αντεκσυγχρονισμός: Μια νέα πολιτική διαίρεση» σελ. 129

μέρος προσωπικού διαφορετικών πολιτικών δυνάμεων. Κύριο σύνθημα, της νέας αυτής αντιπολίτευσης, είναι η αντίσταση στα στοιχεία της νεωτερικότητας και σε οτιδήποτε θεωρείτε ότι αλλοιώνει και οδηγεί σε απώλεια της εθνικής συνείδησης και συναίσθησης.

Η εκσυγχρονιστική τομή που επιχειρείται στο σύνολο των θεμάτων της ελληνικής κοινωνίας εκφράζεται με τον πιο αντιπροσωπευτικό τρόπο στα θέματα της εξωτερικής πολιτικής. Όπως υποστηρίζει και ο Καιρίδης *«η μεταμόρφωση της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής με χρονικό σημείο εκκίνησης το 1999, αποτελεί τη χαρακτηριστικότερη και αποτελεσματικότερη αντανάκλαση του εκσυγχρονιστικού εγχειρήματος, καθώς σε κανέναν άλλο τομέα της ελληνικής δημόσιας ζωής δεν σημειώθηκαν τόσες αλλαγές και σε τόσο σύντομο χρονικό διάστημα όσο στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής»*.¹⁶⁵ Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις αποτελούν την χαρακτηριστικότερη πτυχή και το πεδίο ανάπτυξης της αλλαγής που επιχειρείται μετά την κρίση στα Ίμια και κορυφώνεται με το γεγονός-τομή στις ελληνοτουρκικές σχέσεις δηλαδή το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Κορυφής στο Ελσίνκι το 1999.¹⁶⁶ Η μεταμόρφωση αυτή δεν ήταν αποκλειστικά απότοκος των αλλαγών σε διεθνές και περιφερειακό επίπεδο αλλά κυρίως αποτέλεσμα του τρόπου με τον οποίο *«οι συστημικές αλλαγές και τα νέα δεδομένα έγιναν αντιληπτά από τους διαμορφωτές αποφάσεων της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής και ενσωματώθηκαν στην ατζέντα της εξωτερικής πολιτικής»*.¹⁶⁷

Η κρίση του 1996 με αφορμή τις βραχονησίδες Ίμια, αλλά ιδιαίτερα η περίοδος που ακολούθησε, χαρακτηρίζεται από μια ποιοτική μεταβολή, στην ουσία

¹⁶⁵ Δ. Καιρίδης: « Η Εξωτερική Πολιτική του Εκσυγχρονισμού: Από την αντιπαράθεση στην Αλληλεξάρτηση» στο Π.Ι.Τσάκωνας: « Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική» σελ.312 Εκδ. Σιδέρη 2003

¹⁶⁶ Tilic D.L: Η δημοσιογραφία στην Ελλάδα και στην Τουρκία: Ντρέπομαι αλλά είμαι δημοσιογράφος. Εκδόσεις Παπαζήση Αθήνα 2000 σελ.228

¹⁶⁷ Δ. Καιρίδης: « Η Εξωτερική Πολιτική του Εκσυγχρονισμού: Από την αντιπαράθεση στην Αλληλεξάρτηση» στο Π.Ι.Τσάκωνας: « Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική» σελ.319 Εκδ. Σιδέρη 2003

και τη φύση της σύγκρουσης. Η Τουρκία στην περίπτωση αυτή δεν θέτει πλέον μόνο θέματα υφαλοκρηπίδας, οριοθέτηση χωρικών υδάτων και ζητήματα εναερίου χώρου, άλλα έθεσε σε αμφισβήτηση και την ελληνική κυριαρχία επί νήσων και βραχονησίδων του Αιγαίου.¹⁶⁸ Στην κρίση αυτή καταλυτικό ρόλο διαδραμάτισαν οι ΗΠΑ με την παρέμβαση τους για την απεμπλοκή των δυο χωρών από την προοπτική της σύγκρουσης και την διπλωματική του αντιμετώπιση των προβλημάτων. Η εμπλοκή όμως αυτή συνάντησε την αντίδραση της αντιπολίτευσης όπως και μέρους της κοινής γνώμης καθώς θεωρήθηκε ανισοβαρής.

Η κρίση αυτή σηματοδοτεί και την στροφή της Ελλάδος προς την Ευρωπαϊκή Ένωση. *«Για την Ελλάδα επρόκειτο για μετατόπιση της πολιτικής θεωρήσεως των σχέσεων αυτών, μέσα στο ευρωπαϊκό γίγνεσθαι, προκειμένου η έννοια Ευρώπη, να λειτουργήσει ως καταλύτης στις αγκυλώσεις του παρελθόντος. Για την Τουρκία, ουσιαστικώς σήμαινε μία --ευνοϊκή για τα συμφέροντά της αλλά ακατάληπτη-- μεταστροφή της ελληνικής στάσεως διά της οποίας, όμως, η Άγκυρα θα επιτύγχανε να διατηρήσει τον διμερή χαρακτήρα των προβλημάτων αλλά και την εφ' όλης της ύλης καταγραφή και, ίσως την απαρχή του διαλόγου για την επίλυση των».*¹⁶⁹ Όπως αναφέρει και ο Τσάκωνας *«η Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) αποτέλεσε για την κυβερνήσεις Σημίτη το κατάλληλο φόρουμ για την ανάληψη μιας σειράς πρωτοβουλιών και πολιτικών, σε διπλωματικό κυρίως επίπεδο που θα επέτρεπαν στην Ελλάδα όχι μόνο να ενισχύσει αλλά ταυτόχρονα και να δρομολογήσει διαδικασίες επίλυσης των ελληνοτουρκικών διαφορών».*¹⁷⁰ Η στροφή αυτή επέφερε αποτελέσματα για την ελληνική πλευρά καθώς συνέβαλε στην εμπλοκή της Ευρώπης στις ελληνοτουρκικές διαφορές εξασφαλίζοντας συγκριτικά διπλωματικά πλεονεκτήματα. Χαρακτηριστική είναι η

¹⁶⁸ Π.Κ.Ιωακειμίδης, «Το μοντέλο Σχεδιασμού Εξωτερικής Πολιτικής» στο Π.Ι. Τσάκωνας (επιμ): «Σύγχρονη Εξωτερική Πολιτική» Εκδόσεις Σιδέρη 2003 σελ.100

¹⁶⁹ D. Triantafylloy : Further turmoil ahead ? p. 102 στο Keridis D. and D. Triantafyllou, (eds.) 2001: *Greek-Turkish Relations in the Era of Globalization* Dulles, VA, Brassey's

¹⁷⁰ Τσάκωνας: Σύγχρονη Εξωτερική πολιτική Εκδ. Σιδέρη 2003

δήλωση της Ε.Ε. τον Δεκέμβριο του 1997 στη σύνοδο κορυφής στο Λουξεμβούργο, όπου ως προϋπόθεση της ανάπτυξης των σχέσεων της Τουρκίας με την Ε.Ε. τέθηκαν οι όροι της προώθησης των σχέσεων καλής γειτονίας με την Ελλάδα αλλά και η ουσιαστική συμβολή της στην επίλυση του κυπριακού ζητήματος. Η αντίδραση της Τουρκικής κυβέρνησης στην εξέλιξη αυτή ήταν έντονη ανακοινώνοντας ότι διακόπτει τον διάλογο με την Ε.Ε. σε θέματα πολιτικά, όπως το Κυπριακό και τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Τον Ιούλιο του 1997 ο πρωθυπουργός Κ. Σημίτης και ο τότε Πρόεδρος της Τουρκίας Σ. Ντεμιρέλ έθεσαν το νέο πλαίσιο στις ελληνοτουρκικές σχέσεις μετά την κρίση των Ιμίων, με την υπογραφή της Συμφωνίας της Μαδρίτης. Η συμφωνία αυτή, που επιτεύχθηκε χάρη στην ενεργό ανάμιξη της αμερικανικής διπλωματίας, σκοπό είχε τη μείωση της έντασης στο Αιγαίο και την απομάκρυνση του κινδύνου σύρραξης ανάμεσα στις δύο χώρες. Η συμφωνία όμως αυτή συνάντησε την έντονη κριτική της αντιπολίτευσης αλλά και των λεγόμενων 'πατριωτικών κύκλων, καθώς θεωρήθηκε ότι η Ελλάδα, μέσω της συγκεκριμένης συμφωνίας αναγνώριζε την ύπαρξη ζωτικών τουρκικών συμφερόντων στο Αιγαίο.

Το 1999 αποτέλεσε χρονιά σταθμό στην ιστορία των ελληνοτουρκικών σχέσεων, ενώ επιβεβαίωσε τον κλασικό κανόνα των ελληνοτουρκικών σχέσεων, που θέλει την ένταση να προηγείται της ύφεσης.¹⁷¹ Το σημείο καμπής και έντασης των ελληνοτουρκικών σχέσεων ήλθε τον Φεβρουάριο του 1999 εξαιτίας της ελληνικής εμπλοκής και ανάμειξης στην υπόθεση του Αμπντουλάχ Οτσαλάν. Όπως αναφέρει η Lenkova η εξέλιξη της υπόθεσης αυτής οφείλεται σε *«διάφορους αδιάλλακτους από όλο το πολιτικό φάσμα, που συνειδητοποίησαν ότι οι θέσεις τους για την ελληνική εξωτερική πολιτική περιθωριοποιούνταν, χρησιμοποίησαν την υπόθεση Οτσαλάν, για*

¹⁷¹ T. Veremis: «Protracted Crisis» in Keridis D. and D. Triantafyllou, (eds.) 2001: *Greek-Turkish Relations in the Era of Globalization* Dulles, VA, p.45 Brassey's 2001

να προβάλλουν το όραμά τους. Επιδίωξαν να ενισχύσουν τη δημόσια εικόνα τους και να κερδίσουν πολιτικούς πόντους υποστηρίζοντας ενεργά την αίτηση του Οτσαλάν για άσυλο στην Ελλάδα και δίνοντας έμφαση στην κακή διαχείριση της όλης υπόθεσης από την ελληνική πλευρά. Οι φωνές αυτές ήταν απρόθυμες να αποδεχτούν την αλλαγή των πραγμάτων, γιατί ένιωθαν ότι αυτό απειλούσε την πολιτική τους ύπαρξη, η οποία ήταν ένα μίγμα ενός εθνικιστικού πολιτικού οράματος και φλεγόμενης ρητορικής».¹⁷²

Η κρίση που ακολούθησε την είσοδο του Οτσαλάν σε ελληνικό έδαφος αλλά κυριότερα της εμπλοκής της ελληνικής κυβέρνησης στην υπόθεση που κατέληξε με την σύλληψη του στην Κένυα, θεωρήθηκε ότι θα συμπαρέσυρε όλες τις μέχρι τότε προσπάθειες για την δημιουργία ενός καλού κλίματος μεταξύ των δύο χωρών. «Η υπόθεση Οτσαλάν όμως λειτούργησε καθαρτικά και καταλυτικά για την επαναχάραξη της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής».¹⁷³ Στα πλαίσια αυτά δύο γεγονότα ήρθαν για να ενισχύσουν τις διστακτικές απόπειρες των κυβερνήσεων Ελλάδος και Τουρκίας, για προσέγγιση. Το πρώτο γεγονός, έχει να κάνει με την ανάληψη των Υπουργείων Εξωτερικών των δυο χωρών από τους Γ. Παπανδρέου και Ι. Τζέμ, αντίστοιχα. Οι δυο πολιτικοί, υποστηρικτές μιας άλλης θεώρησης, έδωσαν ώθηση στις προσπάθειες για την ελληνοτουρκική προσέγγιση. Η τακτική αυτή εγκαινιάστηκε από θέματα χαμηλής πολιτικής που εξασφάλιζαν την συναίνεση των δυο κρατών.

Το δεύτερο γεγονός που είχε το χαρακτήρα του αστάθμητου παράγοντα, ήταν οι καταστροφικοί σεισμοί που έπληξαν Ελλάδα και Τουρκία το καλοκαίρι του 1999. Το πρωτοφανές κλίμα συμπαράστασης που εκδηλώθηκε μεταξύ των δυο κοινωνιών, κατάφερε ισχυρά πλήγματα στην μέχρι τότε καχυποψία και ενίσχυσε την πολιτική που είχαν εγκαινιάσει οι δύο ΥΠΕΞ. Η διπλωματία των σεισμών επέτρεψε

¹⁷² Mariana Lenkova (ed.): "Hate speech in the Balkans" The International Federation for Human Rights Vienna σελ. 68 1998.

¹⁷³ Δ. Καιρίδης : «Η εξωτερική πολιτική του Εκσυγχρονισμού» στο Π.Ι.Τσάκωνας: « Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική» σελ.309 Εκδ. Σιδέρη 2003

την κατίσχυση των φωνών προσέγγισης θέτοντας στο περιθώριο, προς το παρόν, ακραίες φωνές και τα αντίστοιχα κέντρα πολιτικής που είχαν κυρίαρχο μέχρι τότε ρόλο στις διμερείς σχέσεις. Παράλληλα η επίσκεψη του Αμερικανού προέδρου Κλίντον στην Άγκυρα και την Αθήνα τον Νοέμβριο του 1999, ισχυροποίησε ακόμη περισσότερο τα θεμέλια της προσέγγισης εν όψει της συνόδου κορυφής της Ε.Ε. στο Ελσίνκι. Η σύνοδος κορυφής του Ελσίνκι υπήρξε μια σημαντική καμπή στις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Πιο συγκεκριμένα αποτέλεσε 'παράθυρο ευκαιρίας' *«προκειμένου να υπάρξει με ελληνική πρωτοβουλία εμπλοκή της Τουρκίας σε μια αναμφίβολα μακρά επώδυνη και ενδεχομένως επικίνδυνη διαδικασία δομικών αλλαγών ικανών να καταλήξουν στην υιοθέτηση του ευρωπαϊκού κεκτημένου, και στην εγκατάλειψη από πλευράς τουρκικής ελίτ της αναθεωρητικής συμπεριφοράς έναντι της Ελλάδας»*.¹⁷⁴ Στη σύνοδο αυτή δόθηκε στην Τουρκία το καθεστώς της υποψήφιας προς ένταξη χώρας με την ελληνική συναίνεση. Η απόφαση της Ε.Ε. συνοδεύθηκε από μια σειρά μέτρων που πρέπει η Τουρκία να εκπληρώσει προκειμένου να ενταχθεί στην Ε.Ε., ενώ παράλληλα συμφωνήθηκε η ένταξη της Κύπρου χωρίς να τεθεί ως προαπαιτούμενο να έχει προηγηθεί η επίλυση του προβλήματος. Η δυναμική των διμερών σχέσεων, όπως είχε σχεδιασθεί και εξελιχθεί κατά το δεύτερο εξάμηνο του 1999, επιβεβαιώθηκε στην αρχή του 2000, με την ανταλλαγή επισκέψεων του Έλληνα Υπουργού Εξωτερικών, κ. Παπανδρέου στην Άγκυρα, και του Τούρκου ομολόγου του, κ. Ισμαήλ Τζεμ στην Αθήνα.

Η εικόνα που μεταδιδόταν από τα ΜΜΕ και των δύο χωρών, πολλές φορές υπήρξε υπέρ το δέον αισιόδοξη, για τις αντικειμενικές δυνατότητες των δύο πλευρών να αξιοποιήσουν γρήγορα και σωστά το ιδιαίτερος ευνοϊκό για την ανάπτυξη των σχέσεων κλίμα. Παραλλήλως, πάντως, με την ανωτέρω εικόνα, οι σχέσεις των δύο

¹⁷⁴ Π.Κ.Ιωακειμίδης, «Το μοντέλο Σχεδιασμού Εξωτερικής Πολιτικής» στο Π.Ι. Τσάκωνας (επιμ): «Σύγχρονη Εξωτερική Πολιτική» Εκδόσεις Σιδέρη 2003 σελ.104

χωρών στο επίπεδο των ανταλλαγών στο επίπεδο της Κοινωνίας των Πολιτών γνώρισαν μία άνευ προηγουμένου άνθηση. Οι ανταλλαγές αυτές αμφισβήτησαν τις γνωστές αγκυλώσεις του συστήματος και τις δεκαετίες διαφορών σε όλα τα επίπεδα, καθιστώντας σαφές ότι δεν είναι δυνατόν να καμφθούν μόνον με την όποια πολιτική βούληση παρά μόνο μέσα από μια προσέγγιση που θα εμπλέκει το σύνολο των δυο κοινωνιών.

Εξελίξεις στα ΜΜΕ κατά τη δεκαετία 1990-2000

Το σύστημα αξιών και τα πλέγματα των κοινωνικών σχέσεων στο εσωτερικό των οποίων λειτουργούν τα ΜΜΕ μετασηματίστηκε τη δεκαετία του 1990, επηρεάζοντας καθοριστικά και τη λειτουργία των ΜΜΕ.

Μέχρι το 1989 η διεξαγωγή ενός πολυφωνικού διαλόγου όσο και η εκπροσώπηση κοινωνικών ομάδων και κινημάτων στον τύπο και στην τηλεόραση διαμεσολαβούνται από κομματικές σκοπιμότητες και επιλογές. *«Η λογική της πολιτικής ως συνόλου στην οποία όφειλαν να συμμορφωθούν τα ΜΜΕ κατά την πρώτη φάση(στη δεκαετία του 1980) κατά δεύτερη φάση (δεκαετία 1990) μετασηματίζεται σταδιακά με βάση τις λογικές των ΜΜΕ προς τις οποίες χρειάζεται τώρα να ευθυγραμμισθεί η πολιτική».*¹⁷⁵

Στην πολιτική συγκυρία της περιόδου 1989-1990 είναι που καταργείται το κρατικό μονοπώλιο στα ραδιοτηλεοπτικά μέσα. Η ιδιωτικοποίηση των ΜΜΕ αναντίρρητα ασκεί πιέσεις και μεταβάλλει το επικοινωνιακό τοπίο που μέχρι τότε ελεγχόταν σε μεγάλο βαθμό από το κράτος αλλά και τα πολιτικά κόμματα. Τα πολιτικά κόμματα πλέον έρχονται αντιμέτωπα με ένα περισσότερο αυτόνομο, πολύπλοκο επικοινωνιακό πεδίο. Η τάση αυτή προσλαμβάνει ένα τρισδιάστατο χαρακτήρα που όπως τονίζει η Κομνηνού¹⁷⁶ αφορά: *στη διεύρυνση του πεδίου δράσης των ιδιωτικών επιχειρήσεων των ΜΜΕ β) στην αυξανόμενη εμπορευματοποίηση της πολιτιστικής παραγωγής και γ)*

¹⁷⁵ Δ.Μητρόπουλος, «Εξωτερική Πολιτική και Ελληνικά ΜΜΕ: Υποταγή, Χειραφέτηση και Απάθεια, Π.Ι. Τσάκωνας (επιμ): «Σύγχρονη Εξωτερική Πολιτική» Εκδόσεις Σιδέρη 2003 σελ.294

¹⁷⁶ Μ. Κομνηνού: « Από την Αγορά στο Θέαμα.» Εκδόσεις Παπαζήση, σελ.184 Αθήνα 2002

στις αλλαγές στο ρόλο του κράτους και της κυβερνητικής παρέμβασης. Οι παραπάνω παρατηρήσεις οδηγούν όπως είναι αυτονόητο στην τροποποίηση της δημόσιας σφαίρας και στην αλλαγή της σχέσης δημοσίου/ ιδιωτικού διαμορφώνοντας έτσι νέα δεδομένα τόσο για το εκάστοτε κυβερνητικό χώρο και το κομματικό σύστημα όσο και τη θέση του ίδιου του πολίτη στη σχέση του με το συλλογικό».

Η απελευθέρωση του ραδιοτηλεοπτικού τοπίου έγινε σε δύο φάσεις. Προηγήθηκε το ραδιόφωνο και ακολούθησε η τηλεόραση. Η απελευθέρωση του ραδιοτηλεοπτικού πεδίου ανέτρεψε το μέχρι τότε σκηνικό λειτουργίας αλλά και φυσιογνωμίας των ελληνικών ΜΜΕ. Οι δυο ιδιωτικοί τηλεοπτικοί σταθμοί που εκπέμπουν πρώτοι, MEGA, ANT1, «κατά τρόπο πρωτοφανή στη διεθνή πρακτική αγγίζουν αθροιστικά τηλεθέαση της τάξεως του 70% την ώρα που οι κρατικοί ανταγωνιστές τους απαξιώνονται εμπορικά και συρρικνώνονται σε μονοψήφια νούμερα».¹⁷⁷ Η κατάργηση του κρατικού μονοπωλίου στο ραδιόφωνο και στην τηλεόραση με τη θεσμοθέτηση της μη κρατικής ραδιοτηλεόρασης και η δημιουργία ενός ανεξάρτητου σύμφωνα με το νόμο διοικητικού οργάνου του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης καθώς και η διαφαινόμενη αμφισβήτηση του κομματικού μηχανισμού, τροποποιούν σε μεγάλο βαθμό τη λειτουργία του τύπου και κυρίως της ραδιοτηλεόρασης προσλαμβάνοντας πλέον τα ΜΜΕ έναν περισσότερο επιχειρηματικό χαρακτήρα με έντονη την εξάρτηση από τη διαφημιστική δαπάνη.¹⁷⁸ Οι εξελίξεις αυτές σηματοδοτούν μια γενικότερη αναμόρφωση του πεδίου των ΜΜΕ καθώς και των σχέσεων τους με τα πολιτικά κόμματα. Τα τελευταία αναπροσαρμόζουν την στρατηγική τους προκειμένου να ανταποκριθούν αλλά και να διατηρήσουν τον κεντρικό τους ρόλο στην δημόσια σφαίρα. Ο νέος αυτός χάρτης των ΜΜΕ όπως διαμορφώνεται από τη δεκαετία του

¹⁷⁷ Δ. Μητρόπουλος: « Εξωτερική Πολιτική και Ελληνικά ΜΜΕ: Υποταγή, Χειραφέτηση και Απάθεια στο Δ. Τσάκωνα (επιμ): «Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική: Μια συνολική προσέγγιση» σελ.298 Εκδόσεις Σιδέρη 2003

¹⁷⁸ Π Ζέρη: Θεσμοί Εποπτείας στο Ραδιοτηλεοπτικό Σύστημα (Στόχοι, διαδικασίες, δυνατότητες δράσης) Οδυσσέας Αθήνα 1996 σελ. 215

1990 προσλαμβάνει πλέον έναν χαρακτήρα που προσομοιάζει σε μεγάλο βαθμό πέρα βεβαίως από ορισμένες ελληνικές ιδιομορφίες με την τάση που κυριαρχεί στις άλλες δυτικοευρωπαϊκές χώρες.

Η στασιμότητα που γνώρισαν οι εφημερίδες κατά το διάστημα 1984-1989 και υπό την πίεση του ανταγωνισμού που δημιουργούσε ένα απελευθερωμένο ραδιοηλεκτρονικό πεδίο, τις ώθησε στο να υιοθετήσουν μια στρατηγική ευρέως φάσματος, με στόχο τον προσεταιρισμό ενός πλατύτερου φάσματος αναγνωστών. Ενέργεια που σαν αντικειμενική επιδίωξη είχε την αποσύνδεση τους από την κομματική υποστήριξη, ώστε να είναι σε θέση να λειτουργήσουν ορθολογιστικά, σαν εμπορικές πλέον επιχειρήσεις, με γνώμονα το κέρδος.¹⁷⁹ Η ανάδυση ενός περισσότερο 'αυτόνομου' επικοινωνιακού περιβάλλοντος, χαρακτηρίζεται από την υποχώρηση της κομματικής ταυτότητας του τύπου έναντι των αναγκών που επιβάλλει το ίδιο το μέσο αλλά και ο ανταγωνισμός στο επικοινωνιακό πεδίο. *«Το πέρασμα στην δεύτερη φάση σηματοδότησε παράλληλα ότι η συναίνεση οργανώνεται και επιβάλλεται από τον τύπο προς τα κόμματα και τους πολιτικούς γενικότερα σχηματισμούς. Με τον τρόπο αυτό επαναπροσδιορίζονται και επιβεβαιώνονται τα κυριαρχικά δικαιώματα του τύπου στην τελική διαμόρφωση του επικοινωνιακού γίνεσθαι»*.¹⁸⁰ Όπως αναφέρει ο Μητρόπουλος *«το διαζύγιο μεταξύ ΜΜΕ και της πολιτικής ηγεσίας αποτελεί παρενέργεια της απελευθέρωσης της «μιντιακής» αγοράς το 1989, του ανταγωνισμού μεταξύ των μέσων και της δημιουργίας μιας καθαρά εντυπωσιοθηρικής, «ταμπλόιντ» δημοσιογραφικής κουλτούρας που λειτουργεί ανεξέλεγκτα»*¹⁸¹

¹⁷⁹ Οπ.παρ. σελ.222

¹⁸⁰ Tilic D.L: Η δημοσιογραφία στην Ελλάδα και στην Τουρκία: Ντρέπομαι αλλά είμαι δημοσιογράφος. Εκδόσεις Παπαζήση Αθήνα 2000

¹⁸¹ Δ. Μητρόπουλος: «Εξωτερική Πολιτική και Ελληνικά ΜΜΕ: Υποταγή, Χειραφέτηση και Απάθεια στο Δ. Τσάκωνα (επιμ): «Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική: Μια συνολική προσέγγιση» σελ.296 Εκδόσεις Σιδέρη 2003

Οι εξελίξεις που έλαβαν χώρα σηματοδότησαν μια γενικότερη αναμόρφωση του πεδίου των ΜΜΕ καθώς και των σχέσεων τους με τα πολιτικά κόμματα. Τα τελευταία αναπροσαρμόζουν την στρατηγική τους προκειμένου να ανταποκριθούν αλλά και να διατηρήσουν τον κεντρικό τους ρόλο στην δημόσια σφαίρα. Επιπλέον οι αλλαγές αυτές λειτουργούν επεξηγηματικά και για τη στάση του τύπου στην εξωτερική πολιτική τόσο τη δεκαετία αυτή όσο και την προηγούμενη. Κατά τη διάρκεια της κρίσης του 1987 ο τύπος ακολουθεί ή συμμορφώνεται με την αντίστοιχη ιδεολογική και κομματική γραμμή που πρεσβεύει. *«Αντίθετα στην κρίση στα Ίμια το σύνολο των ΜΜΕ υιοθετούν μια λογική μαζιμαλιστικού εθνικισμού»*.¹⁸² Στην κρίση των Ιμίων, όπως και στη συμφωνία του Ελσίνκι τα ΜΜΕ και ιδιαίτερα ο τύπος αυτονομήθηκαν από τις ιδεολογικές αλλά ιδιαίτερα από τις κομματικές προτιμήσεις. Στην περίπτωση αυτή είναι η πολιτική που τείνει προς τα ΜΜΕ και όχι το αντίθετο. Μια διαπίστωση που οδηγεί ευθέως στην τροποποίηση σύλληψης αλλά και λειτουργίας του δημόσιου χώρου ως πολυκεντρικού, στα πλαίσια του οποίου ιδιαίτερα καθοριστικός είναι ο ρόλος των ΜΜΕ τα οποία και *«τείνουν να καθορίζουν τη δομή και την οργάνωση λειτουργίας όχι μόνο του δημόσιου αλλά και του ιδιωτικού χώρου καθώς και την ίδια την υπόσταση της πολιτικής οργάνωσης και έκφρασης»*.¹⁸³

4.4 Η ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ 1996

Η αφετηρία της κρίσης εντοπίζεται τον Δεκέμβριο του 1995 με την τυχαία (;) προσάραξη μιας τουρκικής φορτηγίδας «Φίγκκεν Αγκάτ» στις βραχονησίδες Ίμια. Ο καπετάνιος του πλοίου αρνείται να δεχθεί τη ρυμούλκηση από ιδιωτικά ελληνικά ρυμουλκά όπως τον ειδοποιεί τον Λιμεναρχείο της Καλύμνου, προβάλλοντας το επιχείρημα ότι το σύμπλεγμα ανήκει στην Τουρκία. Το γεγονός αυτό κάθε άλλο παρά

¹⁸² Οπ.παρ.σελ 290

¹⁸³ Ν. Δεμερτζής : *Πολιτική επικοινωνία : Διακινδύνευση, Δημοσιότητα, Διαδίκτυο* Εκδόσεις Παπαζήση Αθήνα 2002 σελ.239

τυχαίο χαρακτηρίζεται από ορισμένους κύκλους,¹⁸⁴ ενώ σύμφωνα με εξήγηση που δίνει ο Α. Κούρκουλας¹⁸⁵ σημαντικά οικονομικά συμφέροντα που συναρτώνται με το κόστος της ρυμούλκησης του ναυάγιου, εξηγεί την επιμονή του καπετάνιου. Στο επεισόδιο αυτό παρενέβη το ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών (ΥΠΕΞ), το οποίο και μετά από τηλεφωνική επικοινωνία της ελληνική πρεσβείας με τον Τουρκικό ΥΠΕΞ πληροφορείται ότι οι βραχονησίδες ανήκουν στην Τουρκία. Στις 29 το Δεκεμβρίου ακολουθεί ρηματική διακοίνωση του τουρκικού ΥΠΕΞ στην ελληνική πρεσβεία όπου διατυπώνεται η θέση ότι οι βραχονησίδες Ίμια είναι τμήμα της τουρκικής επικράτειας, εγγεγραμμένες στο τουρκικό κτηματολόγιο της νομαρχίας της Αλικαρνασσού. Την ενέργεια αυτή ακολουθεί απαντητική ρηματική διακοίνωση του ελληνικού ΥΠΕΞ, όπου τονίζεται ότι βάση των συμφωνιών του 1932 και του 1947 τα Δωδεκάνησα στα οποία ανήκουν και οι βραχονησίδες παραχωρήθηκαν από την Ιταλία στην Ελλάδα. Στη διακοίνωση αυτή επισημαίνεται ότι για πρώτη φορά η Τουρκία προβάλλει εδαφικές διεκδικήσεις κατά της Ελλάδος. Παράλληλα το ελληνικό ΥΠΕΞ ζητά από το ΓΕΕΘΑ τη λήψη μέτρων επαγρύπνησης στην περιοχή των βραχονησίδων.

Το θέμα για πρώτη φορά δημοσιεύεται στην συνδρομητική ενημέρωση «Εμπιστευτικό Γράμμα» στις 20 Ιανουαρίου. Ακολουθεί σύσκεψη του έλληνα πρωθυπουργού με τους υπουργούς εξωτερικών και Δημοσίας Τάξεως, της οποίας το περιεχόμενο δεν ανακοινώνεται. Το ζήτημα των βραχονησίδων λαμβάνει μεγαλύτερη δημοσιότητα μετά από εκτενή αναφορά που γίνεται από τον τηλεοπτικό σταθμό του ANT1.¹⁸⁶ Ως απόρροια της δημοσιότητας ο δήμαρχος της Καλύμνου συνεπικουρούμενος από τον διοικητή του αστυνομικού τμήματος και κάποιους κάτοικους μεταβαίνουν στην βραχονησίδα όπου και υψώνουν την ελληνική σημαία.

¹⁸⁴ Γιαλλουρίδης, Δίκτυο 21, κλπ

¹⁸⁵ Κούρκουλας Α: Ίμια: Κριτική προσέγγιση της τουρκικής πολιτικής. Εκδόσεις Σιδέρη Αθήνα 1997

¹⁸⁶ Παππάς Τ.: *Ελλάδα Τουρκία μια προαιώνια διαμάχη*. Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα 1998

Στις 27 Ιανουαρίου ομάδα Τούρκων δημοσιογράφων της εφημερίδας *Hoyriet* αποβιβάζεται με ελικόπτερο στα Ίμια και προχωρούν στην αφαίρεση της ελληνικής σημαίας, ανυψώνοντας την τουρκική. Η σκηνή αυτή θα προβληθεί τις επόμενες ημέρες στα τουρκικά ΜΜΕ ανεβάζοντας τους τόνους της αντιπαράθεσης.¹⁸⁷ Η μάχη των Σημαιοών όπως ονομάστηκε συνεχίστηκε καθώς σκάφος του ελληνικού πολεμικού ναυτικού προχωρεί με την σειρά του στην αντικατάσταση των σημαιοών κίνηση που ερμηνεύθηκε από την Άγκυρα σαν κίνηση κλιμάκωσης.¹⁸⁸

Η ελληνική κυβέρνηση που μόλις είχε αναλάβει βρίσκεται απροετοίμαστη και παρασύρεται από την αυτόνομη πλέον ροή που παίρνουν τα γεγονότα με την δημοσιοποίηση τους και την εμπλοκή των ΜΜΕ. *«Η δημοσιότητα όπως ήταν απολύτως προβλέψιμο μετέφερε πολύπλοκα νομικο-διπλωματικά επιχειρήματα και ελιγμούς στη σφαίρα του τηλεοπτικού θεάματος»*¹⁸⁹ Τα τηλεοπτικά δίκτυα πρόβαλλαν τα πλάνα της τουρκικής επιχείρησης για την αλλαγή των σημαιοών στα Ίμια, ενώ το ελληνικό υπουργείο εξωτερικών κάλεσε τους πρέσβεις των ΗΠΑ, της Ρωσίας, και των χωρών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.) για να τους ενημερώσει.¹⁹⁰ Η κρίση αρχίζει να κορυφώνεται καθώς η πολεμικές δυνάμεις των δύο χωρών κινητοποιούνται. Η φύλαξη της νήσου ανατίθεται στις ελληνικές ένοπλες δυνάμεις. *«Στις 29 Ιανουαρίου το τουρκικό ΥΠΕΞ καλεί τον έλληνα πρεσβευτή Δ. Νεζερίτη όπου και του επιδίδεται ρηματική διακοίνωση με την οποία αμφισβητείται το νομικό καθεστώς των βραχονησίδων»*.¹⁹¹ Ταυτόχρονα προτείνεται η έναρξη διαπραγματεύσεων που θα αφορούν όχι μόνο τα Ίμια αλλά και το σύνολο των θαλασσίων συνόρων. Την ίδια μέρα εκδηλώνεται και η πρώτη παρέμβαση των ΗΠΑ συνιστώντας αυτοσυγκράτηση, και αποφυγή συγκέντρωσης μεγαλύτερων ναυτικών

¹⁸⁷ Νέα 14/02/1996

¹⁸⁸ Κούρκουλας Α. «Ίμια κριτική προσέγγιση...»

¹⁸⁹ Οπ. παρ. σελ 120

¹⁹⁰ Τ. Παπάς: «Ελλάδα-Τουρκία μια προαιώνια διαμάχη» Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα Αθήνα σελ.43

¹⁹¹ Οπ.παρ. σελ 45

δυνάμεων στην περιοχή. Στις δύο πρωτεύουσες συγκαλούνται συσκέψεις της πολιτικο-στρατιωτικής ηγεσίας, ενώ σε κοινή συνέντευξη τύπου, οι Έλληνες Υπουργοί Άμυνας και Εξωτερικών απορρίπτουν τις τουρκικές απαιτήσεις. Η Τουρκία μέσω του υφυπουργού εξωτερικών διατυπώνει την αξίωση της επιστροφής στο status quo ante, με την ταυτόχρονη αποχώρηση σημαιών, πλοίων και προσωπικού. Στις 30 Ιανουαρίου ο ελληνικός στόλος εξέρχεται του ναυστάθμου με κατεύθυνση τα Δωδεκάνησα, ενώ σταδιακά η δύναμη πυρός στην περιοχή γίνεται πολύ μεγάλη, αυξάνοντας και τον κίνδυνο θερμού επεισοδίου.¹⁹² Όλο αυτό το διάστημα διεξάγονται συστηματικές διαβουλεύσεις των δύο μερών με τον Αμερικανικό παράγοντα. Αυτές γίνονται πιο εντατικές κατά τη διάρκεια της νύχτας μετά και την γνωστοποίηση της κατάληψης μέρους των βραχονησίδων από τουρκικό άγημα. Ελληνικό ελικόπτερο το οποίο ήταν σε επιχείρηση διερεύνησης προκειμένου να επαληθεύσει το γεγονός της κατάληψης συνετρίβη προκαλώντας το θάνατο των τριών αξιωματικών.¹⁹³ Οι δύο πλευρές μετά από τριγωνικές τηλεφωνικές συνομιλίες στις 31 Ιανουαρίου και με την εγγύηση των ΗΠΑ συμφωνούν για βήμα προς βήμα απεμπλοκή από την περιοχή και επιστροφή στο status pro ante.

Ο αμερικανός υφυπουργός εξωτερικών Ρ. Χόλμπρουκ, υπογραμμίζοντας την σημασία της Αμερικανικής παρέμβασης, τόνιζε ότι την ώρα που η Ευρώπη κοιμόταν η ΗΠΑ απέτρεπαν μια κρίση.¹⁹⁴ Η πολιτική θύελλα, που ξεσπά στην Ελλάδα ωθεί την κυβέρνηση στο να ζητήσει ψήφο εμπιστοσύνης στην βουλή από όπου αποχωρεί η αντιπολίτευση κατηγορώντας την κυβέρνηση για εθνική προδοσία.¹⁹⁵

¹⁹² Γιαλλουρίδης Χ 1996: *Η ελληνο-τουρκική σύγκρουση. Από την Κύπρο έως τα Ίμια*. Εκδόσεις Σιδέρη Αθήνα 1996 σελ.102

¹⁹³ Νέα 31/01/2004

¹⁹⁴ Νέα 01/02/1996

¹⁹⁵ Ελεύθερος Τύπος 04/02/1996

Η κρίση αυτή υπήρξε ιδιαίτερα σημαντική καθώς σηματοδότησε την στροφή της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής προς την Ευρώπη αλλά και την απαρχή μιας νέας προσέγγισης στις ελληνοτουρκικές σχέσεις.

4.5 ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΩΝ ΣΕΙΣΜΩΝ

Το 1999 υπήρξε έτος σημαντικών εξελίξεων για τις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Είχε προηγηθεί βέβαια μια έντονη κρίση μεταξύ των δύο χωρών με αφορμή την υπόθεση Οτσαλάν, η οποία εμπεριείχε όλα εκείνα τα στοιχεία ενός 'κλασικού' επεισοδίου μεταξύ των δύο χωρών. Αλληλοκατηγορίες, απειλές, κινητοποίηση της κοινής γνώμης, αισθήματα νίκης για της μιας πλευρά, και αντίστοιχα αισθήματα ήττας και προδοσίας για την άλλη. Παρόλη την ένταση, η οποία ιδιαίτερα για την ελληνική κυβέρνηση είχε και μεγάλο πολιτικό κόστος, κατά το δεύτερο μισό του 1999 οι ελληνοτουρκικές σχέσεις, μπήκαν σε φάση ομαλοποίησης. Οι δυο χώρες πραγματοποίησαν μια θαρραλέα προσπάθεια εγκαινιάζοντας μια νέα πολιτική, αυτή της προώθησης της συνεργασίας στα λεγόμενα "θέματα χαμηλής πολιτικής". Η κοινή αντίληψη ήταν ότι μέσω της συνεργασίας σε τομείς που δεν είχαν συγκρουσιακό χαρακτήρα θα μπορούσε να δημιουργηθεί ένα καλύτερο και ευνοϊκότερο κλίμα, με μία διαδικασία βήμα προς βήμα, ώστε τα κύρια θέματα να προσεγγισθούν, σε επόμενο στάδιο, μέσα σε μία πιο φιλική ατμόσφαιρα. Σε αυτό το πλαίσιο, οι Υπουργοί Εξωτερικών Ελλάδας και Τουρκίας συμφώνησαν στη Νέα Υόρκη τον Ιούνιο του 1999 να ξεκινήσουν συνομιλίες, σε επίπεδο υψηλών αξιωματούχων των αντίστοιχων Υπουργείων Εξωτερικών, με στόχο τη διερεύνηση δυνατοτήτων για διμερή συνεργασία στους τομείς της οικονομίας, εμπορίου, τουρισμού, περιβάλλοντος, πολιτισμού, πολυμερούς συνεργασίας και καταπολέμησης του

εγκλήματος.¹⁹⁶ Μετά το πέρας των συνομιλιών αυτών, συστάθηκε μία ελληνο - τουρκική Διοικούσα Επιτροπή ("Steering Committee") η οποία συγκαλείται μία φορά ετησίως καθώς και έξι Ομάδες Εργασίας, αποτελούμενες από εκπροσώπους των αρμοδίων Υπουργείων, με επικεφαλής τους αξιωματούχους των Υπουργείων Εξωτερικών.¹⁹⁷ Οι εξελίξεις αυτές ήρθαν ως απότοκος της επικράτησης αναγκαιοτήτων και ιδεολογικών προσεγγίσεων στις δυο χώρες αλλά και της σχέσης συνεργασίας που ανέπτυξαν οι δύο Υπουργοί Εξωτερικών Γ. Παπανδρέου και Ismail Gem. Οι δομικοί παράγοντες οι οποίοι ενίσχυσαν την προοπτική αλλαγής του πρίσματος των ελληνοτουρκικών σχέσεων, ήταν: α) η στροφή της εξωτερικής πολιτικής των δυο χωρών προς την Ευρωπαϊκή Ένωση, που σήμαινε για την Τουρκία την επίτευξη της ένταξης της αυτή, ενώ για την Ελλάδα την συμμετοχής στην ΟΝΕ, β) οι σχετικές αμερικανικές πιέσεις, γ) η πολιτική ιδεολογία του εκσυγχρονισμού στην Ελλάδα, και οι απόπειρες εκ-μοντερνισμού της τουρκικής πολιτικής σκηνής.

Η συνεργασία των δυο χωρών που εγκαινιάστηκε τον Ιούνιο του 1999, σφραγίστηκε από το τραγικά γεγονότα των καταστροφικών σεισμών που έπληξαν διαδοχικά της δυο χώρες οκτώ μήνες μετά το επεισόδιο Οτσαλάν. Το καλοκαίρι του 1999, τον Αύγουστο και το Σεπτέμβριο, οι δυο καταστροφικοί σεισμοί της Κωνσταντινούπολης και της Αθήνα, υπογράμμιζαν και υπενθύμιζαν κατά τραγικό τρόπο την αλληλεξάρτηση αλλά και την αναγκαιότητα της ειρηνικής συνύπαρξης των δυο χωρών. Το γεγονός αυτά προκάλεσαν την έκρηξη ενός πρωτοφανούς κλίματος συμπαράστασης μεταξύ των δυο λαών, συμπαρασύροντας στερεότυπα και φοβίες δεκαετιών.

Στην Κωνσταντινούπολη ο σεισμός της τάξεως των 7 Ρίχτερ στις 17 Αυγούστου είχε ως αποτέλεσμα 17.000 νεκρούς, ενώ προκάλεσε ανυπολόγιστες

¹⁹⁶ Ελευθεροτυπία 15/06/1999

¹⁹⁷ http://www.mfa.gr/greek/foreign_policy/europe_southeastern/turkey/bilateral.html Ημ. Επισκ. 09/2004

υλικές καταστροφές.¹⁹⁸ Ο αντίκτυπος του σεισμού ήταν μεγάλος τόσο σε κοινωνικό όσο και στο οικονομικό πεδίο. Σε ότι αφορά το τελευταίο, ο σεισμός έπληξε μια περιοχή όπου παραγόταν το 30% με 35% του Τουρκικού ΑΕΠ, ενώ η πλειοψηφία των κτιρίων σε απόσταση 90 χιλιομέτρων από το επίκεντρο του σεισμού καταστράφηκε.¹⁹⁹

Μπροστά στην κατάσταση αυτή η Ελληνική κυβέρνηση επέλεξε μια πολιτική πρωτοβουλιών προχωρώντας στην αποστολή ανθρωπιστικής βοήθειας. *«Ο Παπανδρέου διείδε τη συμβολική και πολιτική σημασία της αποστολής ανθρωπιστικής βοήθειας στη δοκιμαζόμενη Τουρκία. Ο καταστρεπτικός σεισμός στα νοτιοανατολικά της θάλασσας του Μαρμαρά έδρασε διπλά: κατέδειξε τις ανεπάρκειες του τουρκικού κρατικού μηχανισμού συμπεριλαμβανομένου του στρατού και απέδειξε πως οι «εχθροί» μπορούν να φανούν πιο χρήσιμοι την ώρα της μεγάλης ανάγκης προσφέροντας πολύτιμη βοήθεια».*²⁰⁰ Ο αντίκτυπος της βοήθειας υπήρξε τεράστιος, ιδιαίτερα με την μετάδοση εικόνων των κοινών προσπαθειών των ελληνικών και τουρκικών συνεργειών για την ανεύρεση και διάσωση επιζώντων.

Η σεισμός των 5,9 Ρίχτερ, που σημειώθηκε στην Αθήνα ύστερα από 20 μέρες, στις 7 Σεπτεμβρίου ήρθε να αποδείξει με τον πλέον *«τραγικό τρόπο πόσο αναπόδραστα δεμένες είναι οι δυο χώρες που γειτνιάζουν στην ίδια περιοχή».*²⁰¹ Ο σεισμός άφησε 10.000 άστεγους, ενώ 70 άνθρωποι σκοτώθηκαν. Ήταν η σειρά της Τουρκίας να προστρέξει προς βοήθεια της Ελλάδος και να ‘ανταποδώσει’ τις κινήσεις καλής θέλησης. *«Οι σεισμοί αυτοί που προκάλεσαν τόσες καταστροφές στις δυο χώρες, παράλληλα έχτιζαν τις γέφυρες τις προσέγγισης»*²⁰²

¹⁹⁸ Ελεύθερος Τύπος 18/08/1999

¹⁹⁹ Ελευθεροτυπία 20/08/1999

²⁰⁰ Δ.Καιρίδης, «Η Εξωτερική Πολιτική του Εκσυγχρονισμού στο Π.Ι. Τσάκωνας (επιμ): «Σύγχρονη Εξωτερική Πολιτική» Εκδόσεις Σιδέρη 2003 σελ.313

²⁰¹ Τα Νέα 09/09/1999

²⁰²Καθημερινή 10/09/1999

Τα γεγονότα των σεισμών ανέδειξαν με εξαιρετικά έντονο τρόπο το στοιχείο της αλληλεγγύης μεταξύ των δυο λαών, του ελληνικού και του τουρκικού. Η μερική μεταστροφή της ελληνικής κοινής γνώμης αλλά και του κλίματος στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, προκύπτει και από μια σχετική δημοσκόπηση που διενήργησε η Metron Analysis στις 14 Σεπτεμβρίου 1999. «Σύμφωνα με την έρευνα αυτή το 57,5% των Ελλήνων είχε καλύτερη γνώμη για τους Τούρκους, ενώ το 41,6% δεν είχαν αλλάξει γνώμη. Το 51,1% των Ελλήνων έλπιζαν ότι θα υπάρξει βελτίωση στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, ενώ το 44,2% δεν πίστευαν ότι θα αλλάξει κάτι»²⁰³ Η αλληλεγγύη μεταξύ των δύο λαών η οποία ξεπέρασε την ανθρωπιστική διάσταση και έδωσε ένα σαφές πολιτικό μήνυμα. Περισσότερο όμως από όλα, καταρρίφθηκαν οι μύθοι που επί δεκαετίες καλλιεργούνταν επίμονα, ότι Έλληνες και Τούρκοι είναι "αιώνιοι εχθροί" και αδυνατούν να συμβιώσουν. Η διπλωματία των σεισμών «*στέλνοντας*» ένα μήνυμα ειρήνης και συνεργασίας²⁰⁴, κατέρριψε τις ιστορικές αυτές αναλήθειες ενώ λειτούργησε ως πολύτιμη υπενθύμιση για τις δυο χώρες, της αναγκαιότητας να αναπροσαρμόσουν την εξωτερική τους πολιτική, προκειμένου να αντιμετωπίσουν προκλήσεις που υπερβαίνουν τα στενά όρια της χρόνιας αντιπαράθεσης.

4.6 Η συμφωνία του Ελσίνκι

Η πορεία προς το Ελσίνκι ήταν αποτέλεσμα μια μακρόχρονης διαδικασίας προσέγγισης της Ε.Ε. με την Τουρκία. Όσον αφορά την στάση της ελληνική κυβέρνηση όπως αναφέρει ο Τσάκωνας «*οι στρατηγικές προτεραιότητες της Ελλάδος οδήγησαν στην αναγνώριση των ορίων της ακολουθούμενης πολιτικής «εσωτερικής εξισορρόπησης» έναντι της τουρκικής απειλής και στην ανάγκη υιοθέτησης μιας περισσότερο ευέλικτης πολιτικής εξωτερικής εξισορρόπησης. Στην κατεύθυνση αυτή η*

²⁰³Τα Νέα 14/12/1999

²⁰⁴Ελευθεροτυπία 20/09/1999

*Ευρωπαϊκή Ένωση αποτέλεσε...το κατάλληλο forum για την ανάληψη μιας σειράς πολιτικών πρωτοβουλιών σε διπλωματικό κυρίως επίπεδο που θα επέτρεπαν την Ελλάδα όχι μόνο να ενισχύσει την προσπάθεια εσωτερικής εξισορρόπησης της Τουρκίας αλλά ταυτόχρονα να δρομολογήσει διαδικασίες επίλυσης των ελληνοτουρκικών διαφορών».*²⁰⁵

Η διαδικασία που προηγήθηκε της Συνόδου Κορυφής ήταν αντίστοιχη της σημασίας του γεγονότος. Έτσι ιδιαίτερα ενεργή ήταν η ανάμειξη του αμερικανικού παράγοντα, ενώ τις παραμονές της Συνόδου Κορυφής στο Ελσίνκι έγιναν σειρά δηλώσεων από τούρκους αξιωματούχους που τόνιζαν ότι η Τουρκία δεν έχει εδαφικές βλέψεις σε βάρος της Ελλάδος και ότι δεν απορρίπτει την προσφυγή στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης.²⁰⁶

Στη Σύνοδο Κορυφής του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Ελσίνκι, στις 10 και 11 Δεκεμβρίου του 1999, εγκρίθηκε το Διάγγελμα για τη Νέα Χιλιετία. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο έλαβε ιδιαίτερα σημαντικές αποφάσεις για την αναμόρφωση των θεσμικών οργάνων, την Κοινή Εξωτερική Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας (ΚΕΠΑΑ). Όσον αφορά στη διαδικασία διεύρυνσης, εγκρίθηκε η αίτηση της Τουρκίας και αποδόθηκε σε αυτήν η ιδιότητα της υποψήφιας προς ένταξη χώρας. Η Ελλάδα στήριξε την ευρωπαϊκή προοπτική της Τουρκίας, παρά το γεγονός ότι υπήρχε δυνατότητα άσκησης του δικαιώματος αρνησικυρίας, καθώς θεωρήθηκε ότι ενδεχόμενη μελλοντική ένταξη της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, θα προσκομίσει σημαντικά οφέλη και στις δύο χώρες.²⁰⁷ Στην Τουρκία δόθηκε το δικαίωμα της υποψήφιας προς ένταξη χώρας, υπό τον όρο της εκπλήρωσης των κριτηρίων της Κοπεγχάγης. Τα κριτήρια αυτά που υιοθετήθηκαν το 1993,

²⁰⁵ Τσάκωνας: «Εισαγωγή» στο Π.Ι.Τσάκωνας: « Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική» σελ.33 Εκδ. Σιδέρη 2003

²⁰⁶ Καθημερινή 10/12/1999

²⁰⁷ Χ. Τζημήτρας, «Διεθνές Δίκαιο και Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική στο Π.Ι.Τσάκωνας: «Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική» Εκδ. Σιδέρη 2003 σελ. 83

αναφέρονταν στις προϋποθέσεις που θα πρέπει να εκπληρώνουν οι μελλοντικές χώρες-μέλη της ΕΕ, και οι οποίες θα πρέπει: 1) να είναι δημοκρατικές και να σέβονται τα ανθρώπινα δικαιώματα 2) να έχουν την ελάχιστη μακροοικονομική σταθερότητα και την ικανότητα να ανταγωνιστούν στην αγορά και 3) να είναι ικανές να εφαρμόσουν το σύνολο των Ευρωπαϊκών Νόμων. Επιπροσθέτως για την περίπτωση της Τουρκίας βάση του άρθρου 4 του Τελικού Κειμένου Συμπερασμάτων υπήρχε ο επιπλέον όρος να βελτιώσει τις σχέσεις της με την Ελλάδα, αλλά και να καταβάλει κάθε δυνατή προσπάθεια για την επίλυση του Κυπριακού. Σύμφωνα με το άρθρο 4, τα υποψήφια προς ένταξη κράτη πρέπει να συμμερίζονται τις αρχές της και ειδικότερα την ειρηνική επίλυση των διαφορών με βάση το Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών.

Ιδιαίτερα σημαντική υπήρξε η Σύνοδος κορυφής του Ελσίνκι και για το Κυπριακό ζήτημα. Σύμφωνα με τη δεύτερη παράγραφο του άρθρου 9 του κειμένου των συμπερασμάτων, αναφέρεται, ότι αν *«μέχρι την ολοκλήρωση των διαπραγματεύσεων προσχώρησης δεν έχει επιτευχθεί λύση, η απόφαση του Συμβουλίου όσον αφορά στην προσχώρηση (της Κύπρου), θα ληφθεί, χωρίς το ανωτέρω να αποτελεί προϋπόθεση. Εν προκειμένω, το Συμβούλιο θα λάβει υπόψη όλα τα σχετικά στοιχεία»*.²⁰⁸ Η αναφορά αυτή θεωρήθηκε ως ελληνική επιτυχία, καθώς η ενταξιακή πορεία της Κύπρου αποσυνδέθηκε από την επίλυση του προβλήματος.

Η διαδικασία που εγκαινιάστηκε μετά τη Σύνοδο του Ελσίνκι και ιδιαίτερα η ελληνική στάση πρόσθεσε μια νέα διάσταση στις σχέσεις των δύο χωρών καθώς ανήγαγε το πρόβλημα των ελληνοτουρκικών σχέσεων από διμερές σε ευρύτερο που εμπλέκει το σύνολο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Παράλληλα η εξέλιξη αυτή δέσμευσε την Τουρκία περισσότερο στη διαδικασία του διαλόγου, όπως και σε αυτήν για την

²⁰⁸ http://www.mfa.gr/greek/foreign_policy/europe_southeastern/turkey/bilateral.html Ημ. επισκ. 09/2004

επίλυση του Κυπριακού. Επιχειρώντας, μια αποτίμηση της Συνόδου Κορυφής του Ελσίνκι, όσον αφορά στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, επισημαίνεται, ότι η ελληνική στήριξη της ευρωπαϊκής προοπτικής της Τουρκίας φαίνεται ότι είχε θετική επίδραση στις διμερείς σχέσεις. Το κλίμα φαίνεται ότι άλλαξε προς το καλύτερο και μάλιστα με αντίστοιχους γοργούς ρυθμούς και με αμοιβαίες υποχωρήσεις. Η Τουρκία δεν απορρίπτει πια την προοπτική προσφυγής στη Χάγη ενώ η ελληνική πλευρά δείχνει να μην περιορίζει τη διαφορά στο ζήτημα της υφαλοκρηπίδας αλλά να δέχεται μια ευρύτερη συζήτηση.

Κεφάλαιο 5

5.1.1 Ελεύθερος Τύπος 1987

Η ιδεολογική τοποθέτηση της εφημερίδας, όπως φανερώνεται και από την ανάλυση των πρωτοσέλιδων βρίσκεται στον συντηρητικό ‘λαϊκό’ χώρο, γεγονός που την κατατάσσει στις φιλικά προσκείμενες προς την Νέα Δημοκρατία εφημερίδες. Η

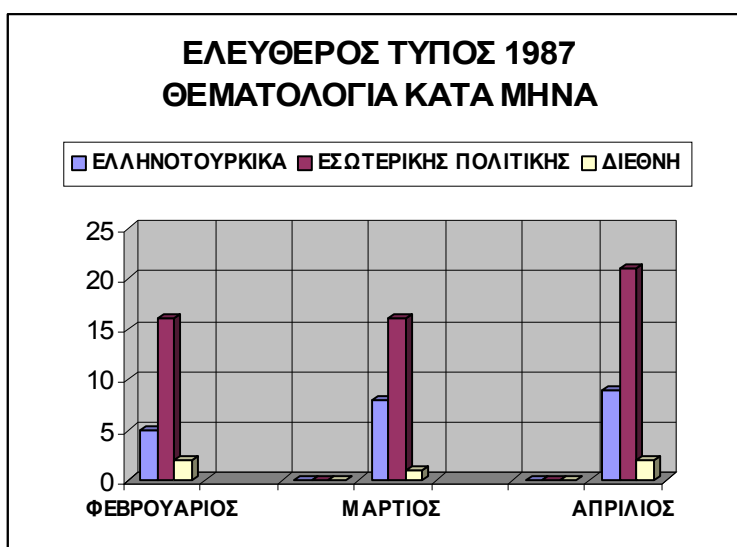
θεματολογία των πρωτοσέλιδων της εφημερίδας κατά την υπό εξέταση περίοδο είναι προσανατολισμένη στα εσωτερικής επικαιρότητας θέματα.(Πίνακας 1)

Πίνακας 1

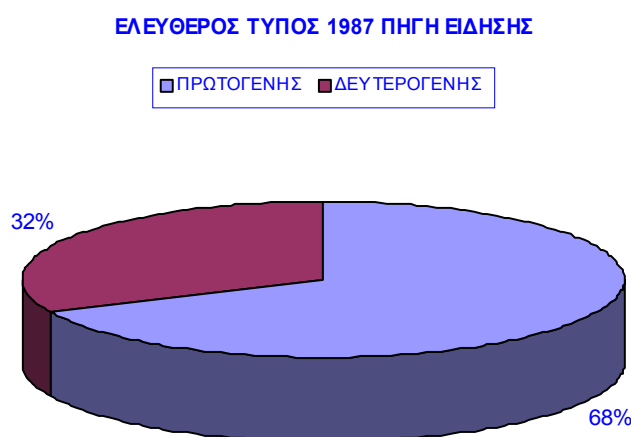
Κατά την χρονική περίοδο, ωστόσο, κορύφωσης της κρίσης όσο και κατά την περίοδο που ακολουθεί αυξάνεται η έκταση που αποδίδεται στα ελληνοτουρκικά αυξάνεται. Η αύξηση αυτή είναι απόρροια των εξελίξεων οι οποίες και συγκεντρώνουν το ενδιαφέρον της ελληνική κοινής γνώμης. (Πίνακας 2)

Πίνακας 2

Οι πηγές, των σχετικών δημοσιευμάτων είναι κυριότερα πρωτογενείς βασίζονται δηλαδή κατά κύριο λόγο σε εσωτερικές πηγές και λιγότερο σε μεταδόσεις άλλων πηγών δευτερογενών (Πίνακας 3).

Πίνακας 3

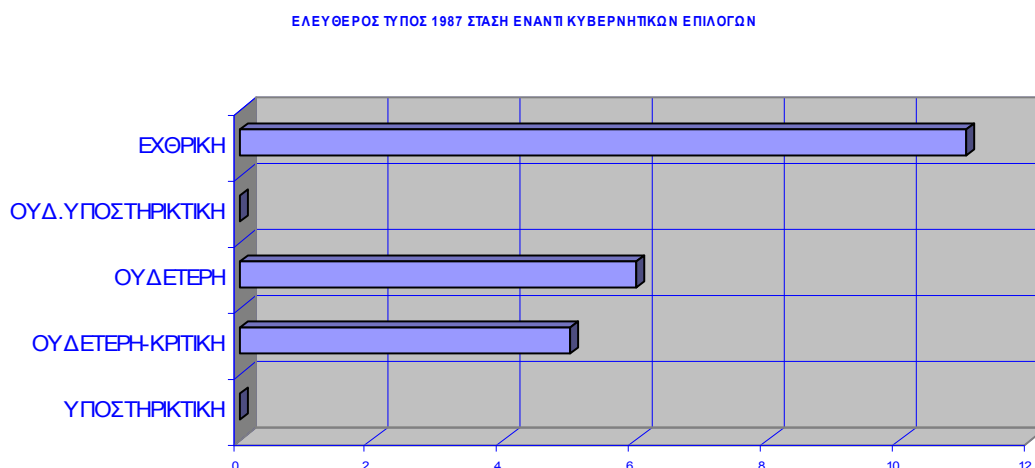

Η χρήση πρωτογενών πηγών θεωρούμε ότι είναι αποτέλεσμα της ‘ιδιαιτερότητας’ των ελληνοτουρκικών θεμάτων τα οποία και αντιμετωπίζονται ως «εσωτερικής επικαιρότητας». Ως θέμα δηλαδή που αφορά πρωτίστως και κυριότερα τις δυο χώρες χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι επιρροές του διεθνούς περιβάλλοντος. Η μη χρήση άλλων πηγών είναι δηλωτικό, θεωρούμε του ‘εσωτερικού’ μονολόγου που έχει αναπτύξει η ελληνική κοινωνία για τις ελληνοτουρκικές διαφορές, αλλά και ενός ιδιότυπου αυτισμού σε ότι αφορά την κάλυψη των διεθνών σχέσεων. Έτσι η άποψη του «Άλλου» ή των υπολοίπων κρατών της διεθνούς κοινότητας, δεν χρησιμοποιείται ως πηγή παρά μόνο στις περιπτώσεις εκείνες που αυτό εξυπηρετεί τις κυρίαρχες αντιλήψεις – προσεγγίσεις του θέματος.

Η πλειοψηφία των πρωτοσέλιδων τίτλων ου αναφέρονται στις ελληνοτουρκικές σχέσεις είναι ρεπορτάζ και όχι σχόλια. Το γεγονός αυτό οφείλεται στις ανάγκες της εφημερίδας ως μέσου, καθώς τα ρεπορτάζ είναι εκείνα που συνήθως παρέχουν τα θέματα εκείνα που μπορούν να γίνουν πρωτοσέλιδα.

Η στάση των δημοσιευμάτων είναι ιδιαίτερα επικριτική έναντι των επιλογών της Ελληνικής κυβέρνησης. Στην περίπτωση αυτή οι ιδεολογικές προτιμήσεις εφημερίδας είναι αυτές που επηρεάζουν και τις επιλογές της.(Πίνακας 4)

Πίνακας 4

Η κριτική της εφημερίδας εκδηλώνεται ήδη από την κυβερνητική απόφαση για εξαγορά των πετρελαίων του Πρίνου, την οποία και προβάλλει με έντονα καταγγελτικά πρωτοσέλιδα. Η κίνηση αυτή στιγματίζεται ως «*θυσία του Πρίνου στην Τουρκία*». ²⁰⁹ Η κυβέρνηση, παρά τις φραστικές κορώνες που υιοθετεί, αποφεύγει να ασκήσει κυριαρχικά δικαιώματα, με προφανή στόχο τον «εξευμενισμό» της Τουρκίας. ²¹⁰ Στο θέμα των πετρελαίων του Πρίνου η εφημερίδα καταφεύγει σε μια συχνά εφαρμοζόμενη τακτική, αυτή δηλαδή της αποσπασματικής χρήσης

²⁰⁹ Ελεύθερος Τύπος 20/02/1987

²¹⁰ Οπ.παρ.

αντεκδικούμενων ποσοτικών μεγεθών προκειμένου να καταδειχθεί το μέγεθος της εθνικής υποχώρησης «τριακόσια εκατομμύρια βαρέλια αζίας πάνων από 700 δις».²¹¹ Τα μεγέθη αυτά είναι απόρροια της δειλίας του πρωθυπουργού «Πρίνος: Τόσο θα πληρώσουμε τη δειλία του Ανδρέα».²¹² Η απόφαση της κρατικοποίησης των πετρελαίων του Πρίνου προβάλλεται ως πράξη αντεθνική, καθώς αντί να προλαμβάνει και να αποφεύγεται μια νέα ένταση μεταξύ των δύο χωρών, προσφέρει τα πετρελαϊκά αυτά κοιτάσματα στην «αδηφάγο Τουρκία».

Η ελληνική κυβέρνηση, παρουσιάζεται ως ‘απαθής’ έναντι των κλιμακούμενων Τουρκικών ‘προκλήσεων και εκβιασμών’. «Αλωνίζουν οι Τούρκοι στο Αιγαίο. Υποβρύχιο έφτασε στο Λαύριο»²¹³ Στην περίπτωση αυτή η αντιθετική παράθεση των λέξεων αποσκοπεί να τονίσει και να υπογραμμίσει την διαφορά των δυο πολιτικών, της ελληνικής και της τουρκικής. Κατά αυτόν τον τρόπο γίνεται ακόμη πιο έντονη η αντίθεση στην Τουρκική πολιτική, ενώ ‘καταγγέλλεται’ η αναποτελεσματικότητα της κυβερνητικής πολιτικής στην υπεράσπιση των εθνικών δικαιών. Οι Ελληνο-Τουρκικές σχέσεις αναδεικνύονται σε πεδίο άσκησης αντιπολιτευτικής τακτικής με δυο τρόπους: 1) Η κυβερνητική εξωτερική πολιτική εμφανίζεται υποχωρητική έναντι των Τουρκικών διεκδικήσεων, σε αντίθεση με τα αντιπολιτευόμενα κόμματα που παρουσιάζονται ως αποφασιστικοί υπερασπιστές των εθνικών δικαιών «Εμείς τολμάμε. Δήλωση του Μητσοτάκη ότι θα κάνει γεωτρήσεις.»²¹⁴ «Αλωνίζουν οι Τούρκοι στο Αιγαίο. Υποβρύχιο έφτασε στο Λαύριο.»²¹⁵ Οι αρνητικές δηλώσεις Τούρκων αξιωματούχων αξιοποιούνται και προβάλλονται για να τονίσουν την πολιτική ‘ανικανότητα’ της κυβέρνησης και την έλλειψη ‘αξιοπιστίας’ στα μάτια

²¹¹ Ελεύθερος Τύπος 21/02/1987

²¹² Ελεύθερος Τύπος 24/02/1987

²¹³ Ελεύθερος Τύπος 23/03/1987

²¹⁴ Ελεύθερος Τύπος 07-08/03/1987

²¹⁵ Ελεύθερος Τύπος 23/03/1987

τρίτων και δη των 'αντιπάλων' *«Επίθεση Οζάλ: " Νούμερο" ο Ανδρέας(στο δρόμο προς τις ΗΠΑ έκανε επίδειξη δυνάμεως βρίζοντας και απειλώντας)»*.²¹⁶

Καθώς κορυφώνεται η ένταση αντίστοιχα κλιμακώνεται και η κριτική προς τις κυβερνητικές επιλογές. Η κυβέρνηση 'κατηγορείται' για καλλιέργεια κλίματος πολεμικής υστερίας, παρατείνοντας την κρίση *«για λόγους κομματικής σκοπιμότητας απεμπολώντας κυριαρχικά δικαιώματα με παράλληλους πανηγυρισμούς μιας ανύπαρκτης νίκης»*.²¹⁷ Η κρίση του Μαρτίου του 1987, υποστηρίζεται ότι χειραγωγήθηκε επικοινωνιακά από την κυβέρνηση, καθώς βασίστηκε στην συναισθηματική φόρτιση που προκαλεί το θέμα αυτό. Απώτερος στόχος της χειραγώγησης αυτής σύμφωνα με τα δημοσιεύματα ήταν να τονωθεί η δημοτικότητα του πρωθυπουργού και της κυβέρνησης, με το να του προσδώσει χαρακτηριστικά *«εθνικού ήρωα έτοιμου να τιμωρήσει τον προαιώνιο εχθρό»*.²¹⁸ Η εξωτερική πολιτική που ακολουθείται από την κυβέρνηση, με τη χρήση της αντι-δυτικής και αντι-τουρκικής ρητορικής χαρακτηρίζεται ως διπρόσωπη πολιτική εσωτερικής κατανάλωσης. Ιδιαίτερα δε η αντιαμερικανική ρητορεία προβάλλεται ως επίπλαστη και για εσωτερική κατανάλωση, όπως συμπεραίνει η εφημερίδα προβάλλοντας τις δηλώσεις κυβερνητικών αξιωματούχων *«Κουτσόγιωργας: Οι Αμερικανοί δεν έχουν κατανοήσει ότι δεν είναι μόνο η Τουρκία που μπορεί να εξυπηρετήσει τα συμφέροντα των ΗΠΑ»*.²¹⁹ Η έκβαση της κρίσης ήταν καταστρεπτική για τα ελληνικά συμφέροντα σε αντίθεση με την προβολή της ως ελληνική νίκη από την κυβέρνηση, καθώς αποτελεί υπαναχώρηση και δικαίωση των τουρκικών απαιτήσεων. Για την στοιχειοθέτηση της επιχειρηματολογίας της η εφημερίδα καταφεύγει στη χρήση και πρωτοσέλιδη προβολή απόψεων Τούρκων αξιωματούχων, μια τακτική που

²¹⁶ Ελεύθερος Τύπος 04/02/1987

²¹⁷ Ελεύθερος Τύπος 28/03/1987

²¹⁸ Ελεύθερος Τύπος 30/03/1987

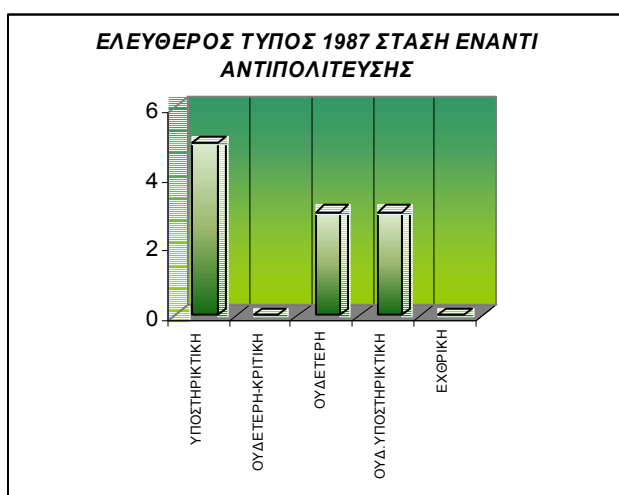
²¹⁹ Ελεύθερος Τύπος 31/03/1987

εμφανίζεται αρκετά συχνά στο σύνολο των εφημερίδων που εξετάζουμε προκειμένου να αποδοθεί μια χροιά αντικειμενικότητας στην επιχειρηματολογία των δημοσιευμάτων. «*Εβρέν: Η Ελλάδα υποχώρησε*»²²⁰ Πρόκειται για μια τακτική μέσω της οποίας κατασκευάζεται και έντεχνος εμφανίζεται ως αντικειμενική η πληροφόρηση που παρέχουν τα δημοσιεύματα μέσω της αποσπασματικής δηλαδή προβολής και εκτός του ιστορικού τους πλαισίου, δηλώσεων των τούρκων αξιωματούχων. Δηλώσεις οι οποίες έχουν προφανείς πολιτικούς στόχους, καθώς απευθύνονται στο εσωτερικό της Τουρκίας.

Στα πλαίσια της αποτίμησης της κρίσης, η εφημερίδα υιοθετεί και προβάλλει πρωτοσέλιδα τις αιτιάσεις της αντιπολίτευσης, «*Μητσοτάκης: Φύγετε τουρκέψατε το Αιγαίο.*»²²¹ «*Απάτη και ζεπούλημα*»²²² «*Χάσαμε την υφαλοκρηπίδα*»²²³

Οι θέσεις της αντιπολίτευσης σχετικά με τα ελληνοτουρκικά προβάλλονται με ευνοϊκό τρόπο καθώς είναι σύμφωνες με τις ιδεολογικές κατευθύνσεις της εφημερίδας. (Πίνακας 5)

Πίνακας 5

²²⁰ Ελεύθερος Τύπος 4/04/1987

²²¹ Ελεύθερος Τύπος 30/03/1987

²²² Οπ.παρ.

²²³ Ελεύθερος Τύπος 31/03/1987

Ενάντια στην εθνικά «ανεύθυνα» στάση της ελληνικής κυβέρνησης, η εφημερίδα τονίζει την υπεύθυνα στάση της αξιωματικής αντιπολίτευσης, μέθοδος που χρησιμοποιείται για να καταστεί εμφανές η «διαφορά» μεταξύ των δύο κομμάτων. «Με υψηλό αίσθημα εθνικής ευθύνης και ανταποκρινόμενη στα συναισθήματα του ελληνικού λαού...η Νέα Δημοκρατία απεύθυνε αυστηρές προειδοποιήσεις στην Τουρκία»²²⁴ Παράλληλα η χρήση αντιθετικών σχημάτων επεκτείνεται προκειμένου να τονιστεί η αντίθεση της αξιωματικής αντιπολίτευσης με την κυβερνητική ατολμία και δειλία «Η κυβέρνηση της ΝΔ θα κάνει γεώτρηση στη Θάσο. Εμείς τολμάμε».²²⁵ Η πρωτοσέλιδη αυτή αναφορά λειτουργεί εν ήδη προεκλογικής υπόσχεσης, εμπλέκοντας το θέμα των γεωτρήσεων, και εν γένει τους χειρισμούς των ελληνοτουρκικών σχέσεων στο εσωτερικό πολιτικό πεδίο. Οι κυβερνητικές αποφάσεις προβάλλονται κατά τέτοιο τρόπο ώστε μέσω της αντιδιαστολής των πολιτικών θέσεων των δυο κόμματος να διαφανεί η υπεροχή αυτών της Νέας Δημοκρατίας. Η υπεροχή αυτή αντανάκλαται και στο επίπεδο των αρχηγών των δυο κομμάτων καθώς ο κ. Μητσοτάκης με την πυγμή που επιδεικνύει υποκαθιστά την πρωθυπουργική ατολμία, υπερασπιζόμενος τα ελληνικά κυριαρχικά δικαιώματα «Ο Ψηλός υποκαθιστά τον πρωθυπουργό και φράζει τα εθνικά σύνορα στους Τούρκους».²²⁶ Οι δηλώσεις του κ. Μητσοτάκη «Εμείς θα κάνουμε γεώτρηση ανατολική της Θάσου»²²⁷ προβάλλονται πρωτοσέλιδα υπογραμμίζοντας την αποφασιστικότητα αλλά και την ‘καταλληλότητα’ της αξιωματικής αντιπολίτευσης να διαχειριστεί τέτοιους είδους θέματα.

Η εικόνα της Τουρκίας όπως προβάλλεται από τα πρωτοσέλιδα της εφημερίδας είναι σύμφωνη με το κυρίαρχο ιδεολόγημα. Η εκτόξευση απειλών και

²²⁴ Ελεύθερος Τύπος 30/03/1987

²²⁵ Ελεύθερος Τύπος 07/03/1987

²²⁶ Οπ.παρ.

²²⁷ Ελεύθερος Τύπος 05/03/87

ανοιχτών προκλήσεων εκ μέρους της πολιτικής ηγεσίας της, φανερώνει όπως υποστηρίζει η εφημερίδα, την αποθράσυνση της Τουρκίας. Χαρακτηριστικό του τρόπου παρουσίασης είναι η χρήση του τρίτου ενικού, και η ομαδοποίηση των δηλώσεων και πρακτικών της πολιτικής, στρατιωτικής κλπ ηγεσίας στην ‘Τουρκία’. Κατά αυτόν τον τρόπο οι δηλώσεις μεμονωμένων προσώπων αποδίδονται στο σύνολο του κράτους, χωρίς να εξετάζεται πολλές φορές η ιδιότητα του προσώπου. Είναι η Τουρκία που προκαλεί εκτοξεύει απειλές κλπ και όχι τα μεμονωμένα πρόσωπα που τις διατυπώνουν. Η αναγωγή προσωπικών απόψεων αντιλήψεων, ή και πολιτικών πρακτικών εξυπηρετεί την κατασκευή απειλητικών στερεοτύπων, ενώ προσδίδει στην απειλή μια μονιμότητα και διαχρονικότητα. Οι δηλώσεις των τούρκων αξιωματούχων και δη αυτών που κατέχουν κεντρικά πολιτικά αξιώματα (πρωθυπουργού ΥΠΕΞ κλπ) χαρακτηρίζονται να συνιστούν ωμή πρόκληση. Έτσι οι δηλώσεις του πρωθυπουργού Οζάλ χαρακτηρίζονται αντίστοιχα, ως ωμή πρόκληση και δημόσια απειλή κατά της Ελλάδος. Η έξοδος του ‘Πίρι-Ρέις’, γνωστού ως Χόρα όπως πληροφορεί η εφημερίδα τους αναγνώστες τις προκειμένου να τονιστούν οι ιστορικές αναλογίες της κρίσης του 1977 με την τωρινή, προβάλλεται πρωτοσέλιδα προκειμένου να υπογραμμιστεί η διαχρονικότητα της απειλής που συνιστά η Τουρκία για την Ελλάδα. «*Απειλή στο Αιγαίο. Τουρκικό τελεσίγραφο και έξοδος του ΧΟΡΑ*».²²⁸ Η χρήση του παλαιού ονόματος του πλοίου έχει διπλή λειτουργία. Αφενός τονίζεται τη διαχρονικότητα της τουρκικής απειλής αφετέρου δε η απόδοση έμμεσων συμβολισμών στις εξόδους του ωκεανογραφικού πλοίου, συνδέει αυτές με την ένταση στις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Οι διάφορες δηλώσεις τούρκων αξιωματούχων προβάλλονται με έντονους τίτλους και τυπογραφικά στοιχεία, προκειμένου να καταδειχθεί το μέγεθος της τουρκικής απειλής και αδιαλλαξίας. Η τεχνική αυτή καθιστά πιο έντονο και πιο επιθετικό το ύφος των

²²⁸ Ελεύθερος Τύπος 03/03/1987

δηλώσεων, «ΔΕΝ ΘΑ ΑΝΕΧΘΕΙ με κανέναν τρόπο τέτοιες ενέργειες...»²²⁹ Οι τουρκικές θέσεις προβάλλονται σε ένα αρνητικό πλαίσιο, ως ενέργειες ενός «δόλιου» γείτονα, χωρίς να γίνεται ρεαλιστική εκτίμηση αυτών και ιδιαίτερα των διπλωματικών σκοπιμοτήτων που αυτές εξυπηρετούν. Σκοπιμότητες καθώς αυτές όπως και οι αντίστοιχες ελληνικές ενέργειες αποβλέπουν στην προάσπιση αυτού που ορίζεται ως εθνικό συμφέρον, ενώ διατυπώνονται με στόχο μια μελλοντική διπλωματική «συνδιαλλαγή». Η υπερβολή στον τρόπο με τον οποίο αναμεταδίδονται τα γεγονότα αλλά και η έλλειψη κριτικής αποτίμησης ιδιαίτερα των δηλώσεων των τούρκων αξιωματούχων, είναι μια επιλογή που ενισχύει τα αρνητικά στερεότυπα για την Τουρκία. Έτσι η δήλωση Οζάλ ότι η Τουρκία θα γίνει το πολύ σε δέκα χρόνια μέλος της ΕΟΚ, αναπαράγεται χωρίς παράλληλα να επεξηγούνται οι πολιτικοί στόχοι και οι σκοπιμότητες μιας τέτοιας δήλωσης. Η παρουσία τέτοιων επεξηγήσεων θα μετρίαζε τις αρνητικές εντυπώσεις αυτών των δηλώσεων και θα τις έθετε σε ένα περισσότερο ρεαλιστικό πλαίσιο. « Η Τουρκία χτυπά την πόρτα της ΕΟΚ. Οζάλ: Το πολύ σε δέκα χρόνια θα είμαστε μέλος»²³⁰ Όπως και στις υπόλοιπες εφημερίδες το στερεότυπο της αποτελεσματικής τουρκικής διπλωματίας προβάλλεται και ενισχύεται μέσα από την σύγκριση, αξιολόγηση με την ελληνική διπλωματία με αφορμή το θέμα της ένταξης της Τουρκίας στην Ε.Ε. Έτσι απέναντι σε αυτήν την μακροπρόθεσμη και εκ των προτέρων προβαλλόμενη ως αποτελεσματική τουρκική στρατηγική αντιπαραβάλλεται η «απάθεια» της ελληνικής διπλωματίας. «Και εμείς απλώς.. περιμένουμε το μοιραίο»²³¹ Η ελληνική εξωτερική πολιτική, σύμφωνα με ένα ‘κυρίαρχο’ και διαδεδομένο στερεότυπο, ασκείται με προχειρότητα και χωρίς καμία βραχυπρόθεσμη ή μακροπρόθεσμη στρατηγική και σχεδιασμό. Η Τουρκία εμφανίζεται να εκμεταλλεύεται τις αδυναμίες της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής

²²⁹ Ελεύθερος Τύπος 04/03/1987

²³⁰ Ελεύθερος Τύπος 02/04/1987

²³¹ Οπ. παρ.

επιτυγχάνοντας την προώθηση των στόχων της. Η αντίληψη αυτή, εμπεριέχει στοιχεία εθνικής υπεροχής μέσω της υποβάθμισης του «Άλλου», καθώς οι όποιες επιτυχίες του 'αντιπάλου' δεν αποδίδονται στις δικές του ικανότητες παρά στις αδυναμίες της άλλης πλευράς.

Οι τουρκικές δηλώσεις χαρακτηρίζονται ως κλιμάκωση των επιθετικών ενεργειών, χωρίς να αντιπαραβάλλονται με δηλώσεις ελλήνων αξιωματούχων, καθώς εκ των προτέρων ο αναγνώστης έχει ταυτίσει τις πρώτες με την επιθετικότητα ενώ τις δεύτερες με την «άμυνα» και «υπεράσπιση» των εθνικών δικαιωμάτων. Οι προτάσεις της ελληνικής πλευράς αντίστοιχα εκλαμβάνονται και παρουσιάζονται ως δεδομένα σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, ενώ οι αντίστοιχες τουρκικές διαπνεόμενες από πρόθεση 'παζαρέματος' και εκ των προτέρων βρισκόμενες εκτός του πνεύματος του Διεθνούς Δικαίου. Έτσι ενώ από την μια μεριά προβάλλεται το γεγονός ότι η ελληνική πλευρά επιδιώκει να ανατεθεί η διαιτησία της υφαλοκρηπίδας στο Αιγαίο στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, ενώ αντίθετα τονίζεται ότι η Τουρκία αποβλέπει σε πολιτικές διαπραγματεύσεις. Αυτό το οποίο δεν προβάλλεται είναι ότι η παραπομπή οποιασδήποτε υπόθεσης στο Διεθνές Δικαστήριο στηρίζεται κατ' ουσία σε συνυποσχητικό το οποίο και συντάσσεται κατόπιν πολιτικών διαπραγματεύσεων.

Οι τόνοι των πρωτοσέλιδων ταυτόχρονα και κατά τη διάρκεια της κρίσης γίνονται έντονα πολεμικοί, ενώ μέσω της χρήσης της τεχνικής της δραματοποίησης, τα αρνητικά στερεότυπα για τον «Άλλο» επιτείνονται και ενισχύονται. Η στάση αυτή της εφημερίδας, σύμφωνη με την ιδεολογική της τοποθέτηση παράλληλα εξυπηρετεί και τους εμπορικούς σκοπούς της ως μέσο. Στα πλαίσια αυτά ένα επεισόδιο από τα πολλά παρόμοιας υφής που διαδραματίζονται και αφορούν εμπλοκές ελληνικών με τουρκικά πολεμικά αεροσκάφη, αναγάγονται και προβάλλονται ως μείζον πρόκληση και κίνδυνος. «*Παραλίγο σύρραξη στο Αιγαίο*».²³² Ταυτόχρονα λεπτομέρειες της

²³² Ελεύθερος Τύπος 05/03/1987

κρίσης που ενισχύουν το πολεμικό κλίμα προβάλλονται ως κύρια γεγονότα «Περιπολικά της Αστυνομίας έφερναν όλη νύχτα αξιωματικούς στο Επιτελείο. Τα αεροπλάνα μας φόρτωσαν βόμβες».²³³ Χαρακτηριστικό αυτής της τακτικής αλλά και του τόνου των δημοσιευμάτων της εφημερίδας είναι και η παρουσίαση της κατάστασης στο Αιγαίο ως ‘πυριτιδαποθήκη’ έτοιμη να εκραγεί και να οδηγήσει σε σύρραξη «Στα πρόθυρα ανάφλεξης το Αιγαίο κλπ».²³⁴ Η επιλογή της περιγραφής του Αιγαίου ως ‘πολεμικού πεδίου’ και όχι ως ‘θάλασσα ειρήνης’ όπως αναδεικνύεται από άλλες ομάδες προσέγγισης των δυο λαών, θεωρούμε ότι ενισχύει το κυρίαρχο αντιπαραθετικό στερεότυπο Ελλάδος-Τουρκίας. Ο τόνος που χρησιμοποιείται στα πρωτοσέλιδα του ‘Ελεύθερου Τύπου’ παράλληλα και σε πολλές περιπτώσεις είναι συναισθηματικός ενώ υποτιθέμενες προθέσεις προβάλλονται ως γεγονότα, «Οι Τούρκοι απειλούν και προχωρούν σε γεωτρήσεις».²³⁵

Στα πλαίσια της αναπαραγωγής του κυρίαρχου ιδεολογήματος της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής, το οποίο περιγράφει την Τουρκία ως προαιώνιο εχθρό, και μόνιμη απειλή, η προοπτική ενός ελληνοτουρκικού διαλόγου καταγγέλλεται ως «ξεπούλημα». «Απάτη και ξεπούλημα. Μυστική συμφωνία Καψή- Ακιμάν. Αποκαλύψεις Μητσοτάκη».²³⁶ Η στάση της εφημερίδας και στην περίπτωση ενός ελληνοτουρκικού διαλόγου όπως και στα υπόλοιπα θέματα, καθορίζεται από τις κομματικές-ιδεολογικές της προτιμήσεις. Στα πλαίσια η εφημερίδα αντιτίθεται στην απόπειρα έναρξης διαλόγου από την κυβέρνηση, καθώς θεωρεί ότι αυτός γίνεται από «μηδενική βάση», με συνέπεια να είναι αρνητικός για την Ελλάδα. Ο διάλογος μεταξύ των δύο χωρών θεωρείται ότι συνιστά παράδοση ελληνικών συμφερόντων, καθώς εξισούται με διαπραγματεύσεις οι οποίες εκ των προτέρων ενοχοποιούνται ως

²³³ Ελεύθερος Τύπος 24/03/1987

²³⁴ Ελεύθερος Τύπος 07/03/1987

²³⁵ Ελεύθερος Τύπος 21/03/1987

²³⁶ Ελεύθερος Τύπος 30/03/87

καταστροφικές για την Ελλάδα. Η προοπτική έναρξης διάλογου, όπως και ευρύτερα οι Ελληνοτουρκικές σχέσεις αντιμετωπίζονται ως ένα μηδενικού αποτελέσματος παιχνίδι. Στο πλαίσιο αυτό και όσο ο διάλογος εκλαμβάνεται ότι αποφέρει ή οδηγεί σε ελληνικά κέρδη, η εφημερίδα όπως και οι υπόλοιπες που εξετάζουμε διατηρεί μια ουδέτερη-θετική στάση. Ωστόσο η στάση αυτή λειτουργεί υπονομευτικά έναντι της προσπάθειας για αποκατάσταση της εμπιστοσύνης μεταξύ των μερών, καθώς ο διάλογος δεν προβάλλεται μια αμοιβαία επωφελής για τις δυο χώρες διαδικασία. Παράλληλα η τουρκική πρωτοβουλία για έναρξη διμερούς διαλόγου αντιμετωπίζεται με καχυποψία ενώ σε αυτήν αποδίδονται άλλα κίνητρα όπως η επίδειξη «καλής διαγωγής απέναντι στους Ευρωπαίους».²³⁷ Ενδιαφέρον είναι η αντιδιαστολή των επιδιώξεων των ελληνικών από τις τουρκικές προτάσεις για την έναρξη διαλόγου. Έτσι οι πρώτες προβάλλονται ως επιθυμία για την αποκατάσταση του διεθνούς δικαίου, ενώ τα τουρκικά κίνητρα θεωρούνται προκάλυμμα για την επίτευξη άλλων στόχων.

Το Κυπριακό, και γενικότερα οι ελληνοτουρκικές σχέσεις, χαρακτηρίζονται ως θέματα 'υψηλής ευαισθησίας', εξ'ού και η αναγωγή του σε «εθνικά». Η σημασία των ελληνοτουρκικών σχέσεων είναι κεντρική για την ελληνική εξωτερική πολιτική, όπως διαφαίνεται και από τον τρόπο προβολής των θεμάτων από την εφημερίδα. «*Τα ελληνοτουρκικά προβλήματα σκιάζουν αν δεν κυριαρχούν στον εθνικό μας βίο και που καθορίζουν ακόμη και την εξέλιξη των εσωτερικών μας πραγμάτων*».²³⁸ Η αναγόρευση των ελληνοτουρκικών θεμάτων ως εθνικά θεωρούμε ότι προκαλεί μια σειρά από παρενέργειες που οδηγούν μέχρι το σημείο της δικαιολόγησης της αυτολογοκρισίας του τύπου στο όνομα του εθνικού συμφέροντος, καθώς πρόκειται για «*λόγους ευαισθησίας και λεπτότητας γύρω από το συγκεκριμένο θέμα*».²³⁹

²³⁷ Ελεύθερος Τύπος 30/03/1987

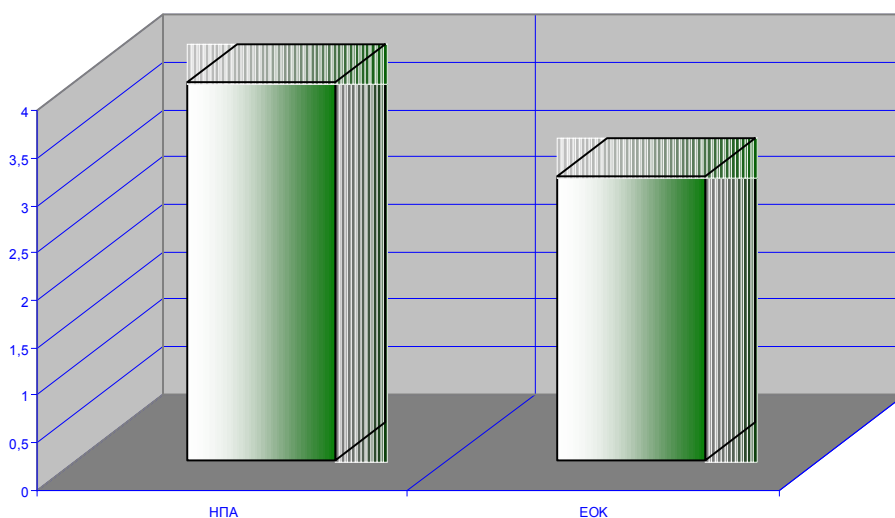
²³⁸ Ελεύθερος Τύπος 3/03/1987

²³⁹ Ελεύθερος Τύπος 10/04/1987

Σε ότι αφορά τα τρίτα μέρη, η πλειοψηφία των αναφορών είναι για τις ΗΠΑ, ενώ σημαντικός αριθμός εξ αυτών αναφέρεται και στην ΕΟΚ.

Πίνακας 6

ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ 1987 ΚΡΑΤΗ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ

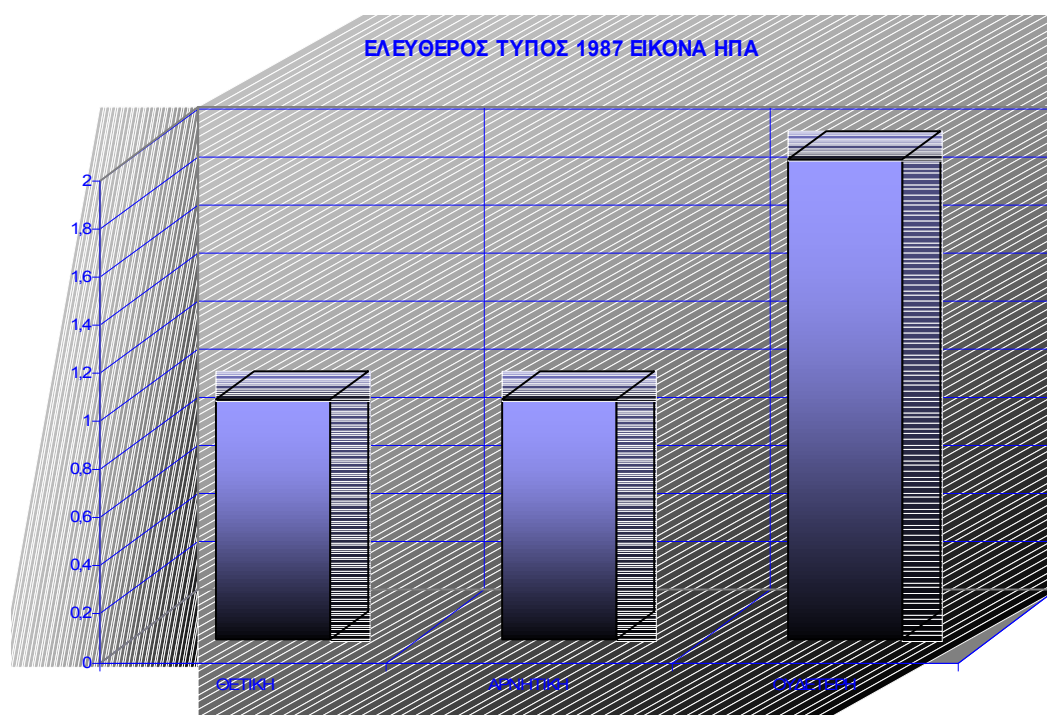
Στην κρίση αυτή η εφημερίδα διατηρεί μια ουδέτερη-θετική στάση έναντι των ΗΠΑ, (Πίνακας 6) προβάλλοντας την αναγκαιότητα διατήρησης και προώθησης καλών σχέσεων με αυτές. Η στάση αυτή της εφημερίδας ταυτίζεται με τον φιλοδυτικό προσανατολισμό του κόμματος της αξιωματικής αντιπολίτευσης, που έρχεται σε αντίθεση με αυτήν του κυβερνώντος κόμματος. Παρόλη τη γενικότερη στάση της εφημερίδας οι δηλώσεις αμερικανών αξιωματούχων προβάλλονται ως απόδειξη ανθελληνικής εκστρατείας οι οποίες συγκαλύπτουν και ενισχύουν τον τουρκικό επεκτατισμό. «Σκληρές ανθελληνικές δηλώσεις του Πέρλ».²⁴⁰ «Πρόκληση Οζάλ. Υποτ. Διατεταγμένη πρόκληση Οζάλ. Απειλεί την Ελλάδα καθ' οδών προς τις ΗΠΑ».²⁴¹ Η αναφορά του προορισμού του ταξιδιού του τούρκου πρωθυπουργού, είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα όπου έμμεσα συνδέονται το περιεχόμενο των δηλώσεων αυτών με τις ΗΠΑ οι οποίες θεωρείται ότι παρέχουν ένα είδος κάλυψης στην τουρκική πολιτική. Ο «φιλοτουρκικός» προσανατολισμός της αμερικανικής

²⁴⁰ Οπ. παρ.

²⁴¹ Ελεύθερος Τύπος 04/02/1987

εξωτερικής πολιτικής, αποδίδεται σε σφάλματα της κυβερνητικής πολιτικής όπως η διπλωματική απομόνωση στην οποία έχει περιέλθει η χώρα. Ως αποτέλεσμα η Τουρκία ευνοείται καθώς εμφανίζεται ως η μόνη αξιόπιστη δύναμη στην περιοχή διεκδικώντας μεγαλύτερη οικονομική και στρατιωτική βοήθεια από «τις ΗΠΑ , τη Δυτική Γερμανία και άλλες ισχυρές δυτικές χώρες»²⁴².

Πίνακας 6

Η στάση της εφημερίδας έναντι της ΕΟΚ, είναι περισσότερο θετική από ότι αυτή των ΗΠΑ θεωρώντας ότι αποτελεί «σε αυτές τις δύσκολες ώρες ένα ισχυρό διαπραγματευτικό χαρτί».²⁴³ Η στάση της αυτή είναι αποτέλεσμα της θεώρησης της εισόδου της Ελλάδος στην ΕΟΚ ως επίτευγμα και κορυφαία επιλογή του Κ. Καραμανλή όσο και της αντι-ευρωπαϊκής ρητορείας του ΠΑΣΟΚ. Η θετική στάση της εφημερίδας διαφαίνεται και από την έμφαση που αποδίδει στο γεγονός του ότι η

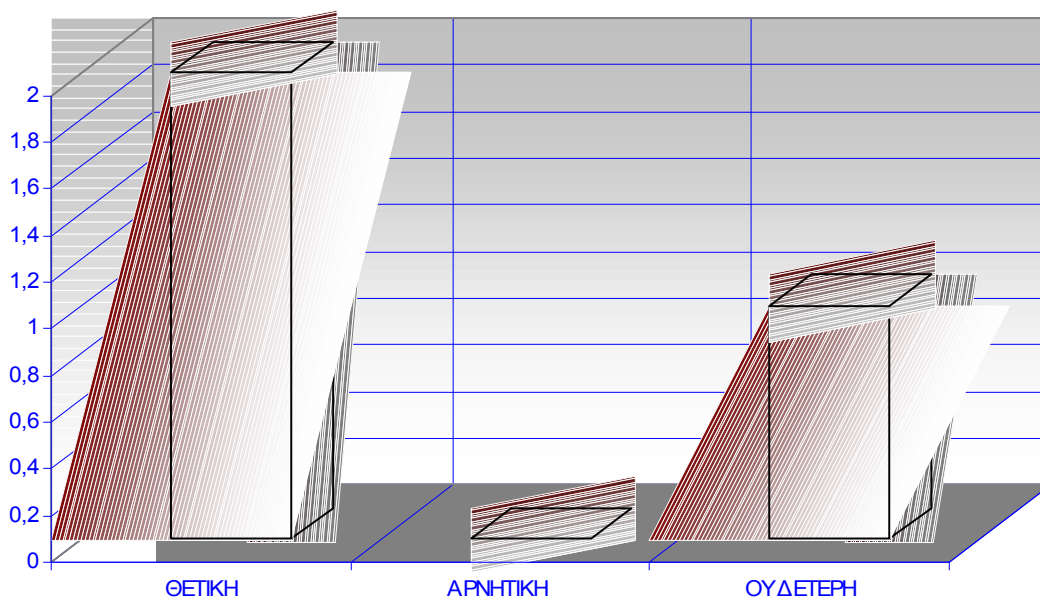
²⁴² Ελεύθερος Τύπος 02/03/ 1987

²⁴³ Ελεύθερος Τύπος 02/04/1987

ελληνική πλευρά δεν έκανε χρήση της ιδιότητας της ως κράτους-μέλους της ΕΟΚ, επιζητώντας την έκφραση της κοινοτικής αλληλεγγύης.

Πίνακας 7

ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ 1987 ΕΙΚΟΝΑ ΕΕ

Όπως προκύπτει από την ανάλυση της συνολικής τάσης των πρωτοσέλιδων της εφημερίδας, αυτά προβάλλουν και ενισχύουν το κυρίαρχο ιδεολόγημα έναντι της Τουρκίας αποκλείοντας τον λόγο του «Άλλου». Στην περίπτωση αυτή γίνεται ευρεία χρήση του αντιθετικού σχήματος των παράνομων και επεκτατικών Τουρκικών βλέψεων που επιδιώκουν την νομιμοποίηση μέσω του διαλόγου έναντι των δίκαιων Ελληνικών επιχειρημάτων. Τα τελευταία προβάλλονται στη ρητορική της εφημερίδας ως αντικειμενικά ορθά και δίκαια. Αναφορές, όπως το γεγονός της αναντιστοιχίας των ορίων του εθνικού εναέριου χώρου με αυτό των θαλάσσιων συνόρων (10-6 μίλια αντίστοιχα) απουσιάζουν, ενώ προβάλλονται απόψεις και θέσεις που ενισχύουν το κυρίαρχο στερεότυπο για την επιτιθέμενη Τουρκία και αμυνόμενη Ελλάδα.

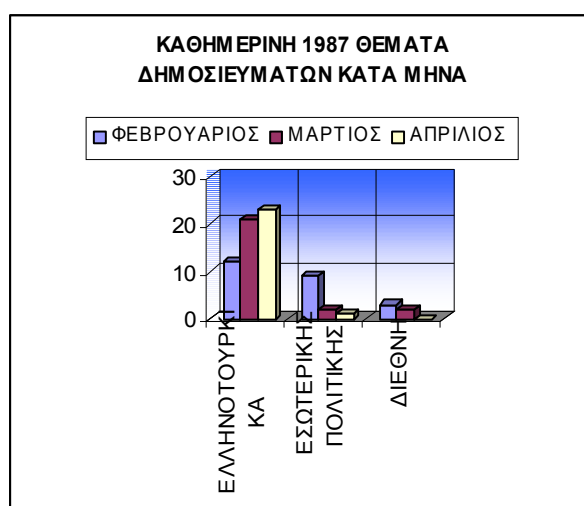
Αυτό που χαρακτηρίζει την στάση της εφημερίδας στην υπό εξέταση περίοδο είναι ότι αυτή επηρεάζεται έντονα από τις ιδεολογικές προτιμήσεις καθώς υιοθετεί

και προβάλλει έντονα τις θέσεις και απόψεις της Νέας Δημοκρατίας. Στα πλαίσια αυτά είναι ιδιαίτερα κριτική έναντι των κυβερνητικών επιλογών. Παρόλο το γεγονός ότι η στάση της εφημερίδας επηρεάζεται έντονα από τις κομματικές της προτιμήσεις, σημαντικό θεωρούμε το γεγονός ότι αυτή συμπίπτει με τις άλλες εφημερίδες, έναντι του τρόπου θεώρησης της Τουρκίας αλλά και γενικότερα των ελληνοτουρκικών σχέσεων.

5.1.2. Καθημερινή 1987

Η εφημερίδα αποδίδει μεγάλη έμφαση στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, καθ' όλη την υπό εξέταση περίοδο. Η έκταση που αφιερώνεται σε αυτές ακολουθεί την κλιμάκωση της κρίσης, ενώ ο μεγαλύτερος αριθμός αναφορών παρατηρείται τον Απρίλιο του 1987 μήνα κατά τον οποίο σημειώνονται οι προσπάθειες προσέγγισης των δυο χωρών. (Πίνακας 1)

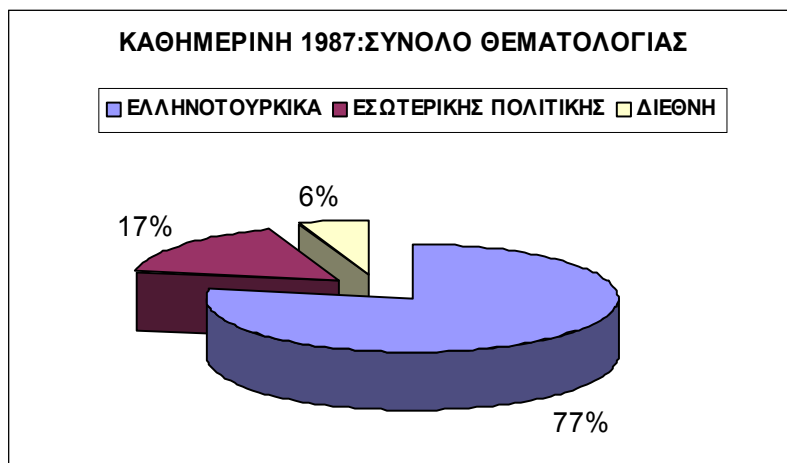
Πίνακας 1

Η μεγάλη έκταση, σε σχέση με τις υπόλοιπες εφημερίδες, που αφιερώνεται στις ελληνοτουρκικές σχέσεις (Πίνακας 2), από την 'Καθημερινή', είναι απόρροια δύο παραγόντων: 1) 'Τεχνικών' καθώς ο παραδοσιακός τρόπος έκδοσης της εφημερίδας

επιτρέπει την παράθεση περισσότερων θεμάτων στα πρωτοσέλιδα, από ότι η ταμπλόιντ έκδοση 2) Στην πολιτική της εφημερίδας αυτή καθ' εαυτή, η οποία συνδέεται με την σπουδαιότητα που αποδίδει στα θέματα αυτά αλλά και με τα ποιοτικά χαρακτηριστικά του αναγνωστικού κοινού της 'Καθημερινής'.

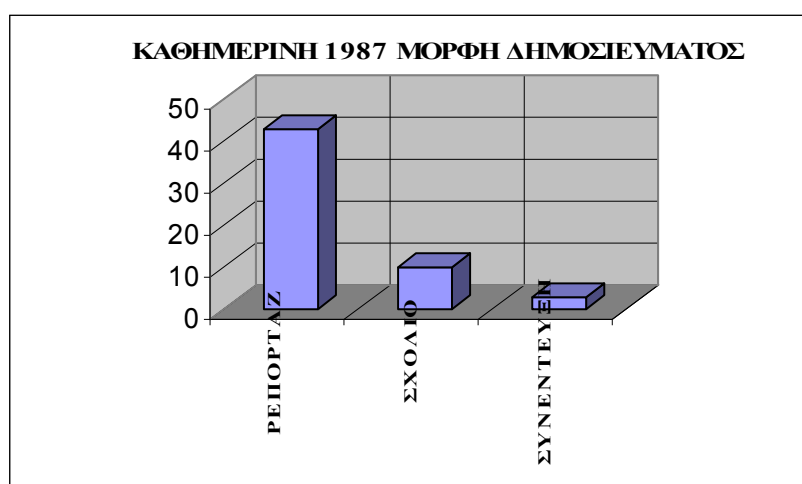
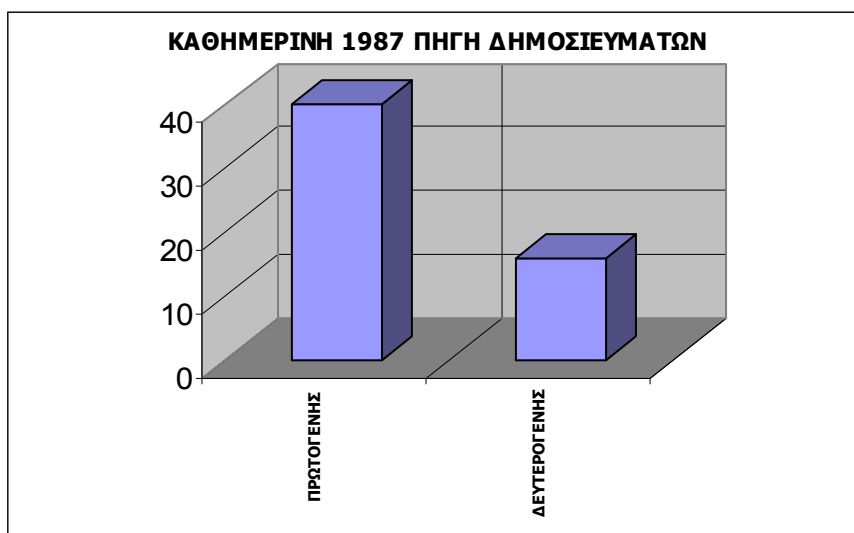
Πίνακας 2

Οι πηγές των δημοσιευμάτων όσο και η μορφή αυτών, όπως και στις υπόλοιπες υπό εξέταση εφημερίδες, βασίζονται σε πρωτογενείς πηγές ενώ κυριαρχούν τα ρεπορτάζ. Σημαντικός είναι ο αριθμός δημοσιευμάτων που στηρίζονται σε σχόλια της εφημερίδας γεγονός που τη διαφοροποιεί από τις υπόλοιπες εφημερίδες. Το γεγονός αυτό θεωρούμε ότι σχετίζεται με τα ποιοτικά χαρακτηριστικά του αναγνωστικού κοινού αλλά και στο ότι η 'Καθημερινή' θεωρείται εφημερίδα-γνώμης. (Μεγάλος αριθμός συνδρομητών, ανώτερης μόρφωσης, κλπ)²⁴⁴ (Πίνακας 3)

Πίνακας 3

²⁴⁴ Tilic D.L: *Η δημοσιογραφία στην Ελλάδα και στην Τουρκία: Ντρέπομαι αλλά είμαι δημοσιογράφος*. Εκδόσεις Παπαζήση Αθήνα 2000

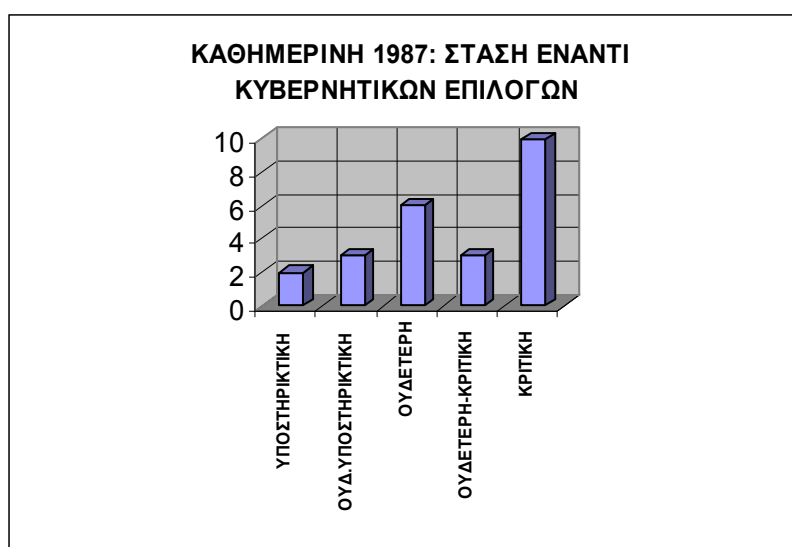
Η ανάλυση των ποιοτικών χαρακτηριστικών των δημοσιευμάτων την περίοδο αυτή καταδεικνύει, ότι αυτά αναμεταδίδουν τα κυρίαρχα στερεότυπα προσέγγισης της ελληνοτουρκικής σύγκρουσης. Η στάση της εφημερίδας όμως και η γλώσσα των πρωτοσέλιδων είναι περισσότερο ‘ψύχραιμη’ και λιγότερο συναισθηματική από ότι των άλλων εφημερίδων.

Ο λόγος των δημοσιευμάτων είναι κριτικός έναντι της κυβερνητικής απόφασης για εθνικοποίηση των πετρελαίων του Πρίνου, καθώς θεωρείται ως κίνηση υποχώρησης έναντι των τουρκικών αιτιάσεων. «*Η Τουρκία προκάλεσε την κρατικοποίηση. Η κυβέρνηση φοβόταν ότι οι έρευνες στην περιοχή της Θάσου θα προκαλούσαν*

ένταση».²⁴⁵ Η κριτική στο θέμα αυτό ενισχύεται, καθώς η εφημερίδα προβάλλει τις εκτιμήσεις ξένων διπλωματικών κύκλων για το ότι η «εξαγορά των πετρελαίων Πρίνου αποτελεί χειρονομία καλής θελήσεως απέναντι στην Τουρκία»²⁴⁶ Χειρονομία όμως η οποία αντί να αποθαρρύνει ενισχύει η τουρκική επιθετικότητα όπως διαφαίνεται και από την απόφαση για έξοδο του Πίρι-Ρέις.

Η κριτική στάση της εφημερίδας δεν περιορίζεται μόνο στο θέμα του Πρίνου αλλά αφορά το σύνολο της κυβερνητικής πολιτικής στα ελληνοτουρκικά θέματα. Ο λόγος των δημοσιευμάτων γίνεται υποστηρικτική μόνο κατά την κορύφωση της κρίσης, καθώς η εφημερίδα συντάσσεται με αυτό που θεωρείται ως ‘καθήκον’ εθνικής ομοφωνίας εν όψει της κρισιμότητας των περιστάσεων. (Πίνακας 4)

Πίνακας 4

Η αντι-δυτική ρητορεία αλλά και οι αντίστοιχες κυβερνητικές κινήσεις κατά την διάρκεια της κρίσης (ενημέρωση Ζίβκοφ, αγνόηση ΕΟΚ κλπ) συναντούν την κριτική αντίθεση της εφημερίδας καθώς θεωρούνται υπονομευτικές του δυτικού προσανατολισμού της χώρας και οδηγούν τη χώρα σε διπλωματική απομόνωση

²⁴⁵ Καθημερινή 21/02/1987

²⁴⁶ Καθημερινή 24/02/1987

«αγνόησε την ΕΟΚ προκειμένου να δείξει ότι δεν την υπολογίζει ως πολιτικό όργανο για να κερδίσει την συμπάθεια στον αριστερό χώρο»²⁴⁷

Η κριτική προς την κυβέρνηση, περιλαμβάνει και την κατάληξη της κρίσης, η οποία και σε αντίθεση με την κυβερνητική θέση δεν προβάλλεται ως ελληνική ‘νίκη’ παρά ως τουρκική υποχώρηση υπό όρους όπως διατύπωσε και ο Τούρκος πρωθυπουργός. Η προβολή και υιοθέτηση δηλώσεων Τούρκων αξιωματούχων όπως σε αυτή την περίπτωση λειτουργεί αντιφατικά καθώς οι ίδιοι αυτοί αξιωματούχοι άλλες φορές εμφανίζονται αναξιόπιστοι διαστρεβλώνοντας την ιστορία ενώ σε άλλες περιπτώσεις γίνεται υιοθέτηση και προβολή των δηλώσεων τους, προκειμένου αυτές να τεκμηριώσουν τον ‘λόγο’ των δημοσιευμάτων. Το γεγονός αυτό αντιφατικό φαινομενικά, είναι υποδηλωτικό του τρόπου εκμετάλλευσης των ελληνοτουρκικών σχέσεων στα πλαίσια σκοπιμοτήτων της ελληνικής εσωτερικής πολιτικής.

Οι ενέργειες της ελληνικής κυβέρνησης καθ’ όλη την υπό εξέταση περίοδο προβάλλονται ως λανθασμένες καθώς οδηγούν σε αυτοδεσμεύσεις και παραχωρήσεις προς την άλλη πλευρά *« υπό καθεστώς έντονων τουρκικών πιέσεων»²⁴⁸* *«Μυστική απάντηση σε μυστικό μήνυμα. Ερήμην του λαού. Η αντιπολίτευση δεν δεσμεύεται από τυχόν υποχρεώσεις»²⁴⁹*.

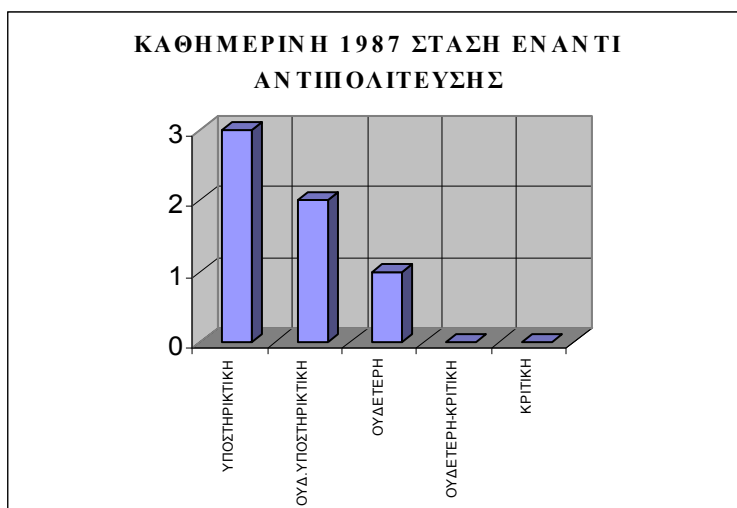
Σε αντίθεση με την κριτική στάση των δημοσιευμάτων έναντι της κυβερνητικής πολιτικής, αυτά είναι θετικά έναντι της αντιπολίτευσης, λόγω και των ιδεολογικών προτιμήσεων της εφημερίδας. (Πίνακας 5)

Πίνακας 5

²⁴⁷ Οπ.παρ.

²⁴⁸ Καθημερινή 14/04/1987

²⁴⁹ Καθημερινή 16/04/1987

Ο ιδεολογικός λόγος της εφημερίδας είναι υποστηρικτικός έναντι της αντιπολίτευσης. Στα πλαίσια αυτά παρατηρείται ο λόγος των δημοσιευμάτων να αναπαράγει θέσεις της τότε αντιπολίτευσης. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός της υιοθέτησης από την εφημερίδα ένα συχνά επαναλαμβανόμενο στερεότυπο το οποίο προβάλλει η αντιπολίτευση στην κρίση του Μαρτίου του 1987. Ότι δηλαδή η επίσημη κυβερνητική εξωτερική πολιτική προωθεί το διχασμό αντί της ενότητας του έθνους. *«Τον διχασμό του έθνους πυροδοτεί η κυβέρνηση».*²⁵⁰

Η εικόνα που μεταδίδεται για την Τουρκία είναι έντονα αρνητική. Αυτή χαρακτηρίζεται ως μια χώρα ‘βάρβαρη’, η οποία περιφρονεί τους κανόνες του πολιτισμένου κόσμου, καταφεύγοντας σε εκβιασμούς προκειμένου να επιτύχει τους στόχους της. *«Εκβιάζει τώρα η Άγκυρα».*²⁵¹ Η πολιτική της Τουρκίας έναντι της Ελλάδος κατασκευάζεται ως δεδομένα προκλητική. *«Η Τουρκία εντείνει την προκλητικότητα. Θεωρώντας ολόκληρη την περιοχή του Αιγαίου αμφισβητούμενη»*²⁵² Μακροπρόθεσμος τουρκικός στόχος θεωρείται ότι είναι η δυναμική κυριαρχία επί της Ελλάδος όπως φανερώνεται από τις δηλώσεις των Τούρκων αξιωματούχων. *«Ο τούρκος πρωθυπουργός εκτόξευσε δημόσια την απειλή ότι τα προβλήματα στις*

²⁵⁰Καθημερινή 27/03/1987

²⁵¹ Καθημερινή 17/02/1987

²⁵² Καθημερινή 25/02/1987

ελληνοτουρκικές σχέσεις θα επιλυθούν μόνο όταν η Τουρκία γίνει ισχυρό κράτος»²⁵³ Με στόχο να υπογραμμισθεί το μέγεθος της Τουρκικής συμπεριφοράς, αυτή αντιπαραβάλλεται με τις ελληνικές αντιδράσεις οι οποίες και χαρακτηρίζονται ως αυτοσυγκράτηση «*Στην κόψη του ξυραφιού η αυτοσυγκράτηση*».²⁵⁴ Η χρήση αυτού του είδους των αναφορών μεγεθύνει τα στερεότυπα σχετικά με την τουρκική προκλητικότητα, καθώς η τελευταία 'εκμεταλλεύεται' την αυτοσυγκράτηση και την καλή θέληση της Αθήνας. Οι τουρκικές αξιώσεις προβάλλονται ως τέτοιες που καθιστούν το Αιγαίο διαπραγματευτικό χώρο και διεκδικητικό στόχο, έναντι των οποίων και σύμφωνα με το κυρίαρχο ιδεολογικό διακύβευμα οι ελληνικές ενέργειες θεωρούνται νόμιμες ενέργειες υπεράσπισης των εθνικών κυριαρχικών δικαιωμάτων. Η ένταση στις σχέσεις των δυο χωρών όπως προκύπτει από τον ιδεολογικό λόγο των δημοσιευμάτων θεωρείται ότι είναι απόρροια του διαχρονικού τουρκικού επεκτατισμού όπως αποδεικνύει η έξοδος του 'ερευνητικού' πλοίου «Πίρι-Ρέις». Η παρουσία του τελευταίου στο Αιγαίο χρησιμοποιείται καθώς έχει ταυτιστεί με περιόδους όξυνσης των ελληνοτουρκικών σχέσεων. «*Νέα πρόκληση με το Πίρι-Ρέις*»²⁵⁵ Η απόδοση ευθυνών για την κλιμάκωση της κρίσης στην Τουρκία, έχει ως αποτέλεσμα και η ευθύνη αντίστοιχα αποκλιμάκωσης της έντασης να μετατίθεται εξ' ολοκλήρου στην Τουρκία.

Η τουρκική διπλωματία, προβάλλεται σύμφωνα με το κυρίαρχο στερεότυπο ως ιδιαίτερος αποτελεσματική καθώς πέτυχε την ανάπτυξη των διεθνών ερεισμάτων της Τουρκίας αλλά και την εμφάνιση της ελληνοτουρκικής διένεξης ως διμερής διαφορά και όχι ως μονομερείς διεκδικήσεις «*εντυπωσιακή προώθηση των τουρκικών θέσεων στο Παρίσι*».²⁵⁶ Η τουρκική αποτελεσματικότητα αντιπαραβάλλεται με την

²⁵³ Καθημερινή 6/03/1987

²⁵⁴ Καθημερινή 29-30/03/1987

²⁵⁵ Καθημερινή 20/03/1987

²⁵⁶ Καθημερινή 6/03/1987

αδυναμία της Ελλάδος να προβάλλει και να επικοινωνήσει πειστικά τα δίκαια της. *«Ελλιπής είναι η πληροφόρηση των ξένων για τα εθνικά θέματα. Εν αντιθέσει με ότι συμβαίνει από την τουρκική πλευρά. Ανεπαρκής σχεδιασμός προπαγάνδας και ακατάλληλα τα πρόσωπα»*²⁵⁷

Ο τρόπος αυτός με τον οποίο κατασκευάζεται και προβάλλεται η εικόνα της Τουρκίας θεωρούμε ότι υπονομεύει τις απόπειρες προσέγγισης των δυο χωρών. Κατά αυτόν τον τρόπο και παρόλο που η στάση της εφημερίδας είναι ουδέτερη-ευνοϊκή προς τον ελληνοτουρκικό διάλογο, ταυτόχρονα εκφράζονται αμφιβολίες, σχετικά με το εάν και κατά πόσο η Τουρκία επιθυμεί πραγματικά την εξομάλυνση της καταστάσεως. Σύμφωνα με το κυρίαρχο ιδεολόγημα ο αντίπαλος εμφανίζεται δόλιος, εκμεταλλευόμενος τις *«αγνές φιλικές ειρηνικές προθέσεις της Ελλάδος»*.²⁵⁸ Έτσι η πιθανότητα διαλόγου αλλά και οι τουρκικές προτάσεις προς αυτήν την κατεύθυνση αντιμετωπίζονται με καχυποψία, καθώς θεωρούνται προκάλυμμα των επιδιώξεων για νομιμοποίηση των τουρκικών διεκδικήσεων *«Διανομή στο Αιγαίο επιδιώκει η Τουρκία»*.²⁵⁹ Η καχυποψία αυτή 'δικαιώνεται' μέσω της προβολής των τουρκικών παραβιάσεων οι οποίες και θεωρούνται συνέχεια της τουρκικής προκλητικότητας, καθώς έρχονται σε ευθεία αντίθεση με τα μηνύματα για διάλογο. *«Συνεχίζονται οι τουρκικές προκλήσεις....Η Τουρκία εξακολουθεί έμπρακτα να εκφράζει τις αμφισβητήσεις της»*.²⁶⁰

Η θεματολογία των πρωτοσέλιδων δημοσιευμάτων κατά την περίοδο αυτή κυριαρχείται από αυτά που αναφέρονται στο σύνολο των ελληνοτουρκικών θεμάτων. (Πίνακας 6) Η 'Καθημερινή' διαφοροποιούμενη από τις υπόλοιπες, αντιμετωπίζει την κρίση του Μαρτίου του 1987 από μια ευρύτερη σκοπιά, καθώς προβάλλονται θέματα

²⁵⁷ Καθημερινή 12/04/1987

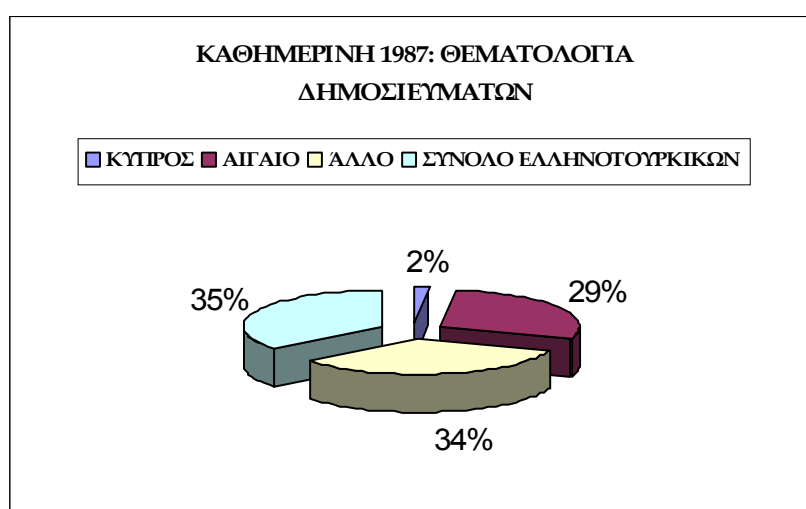
²⁵⁸ Οπ.παρ.

²⁵⁹ Καθημερινή 20/04/1987

²⁶⁰ ΚΟπ.παραθημερινή 08/04/1987

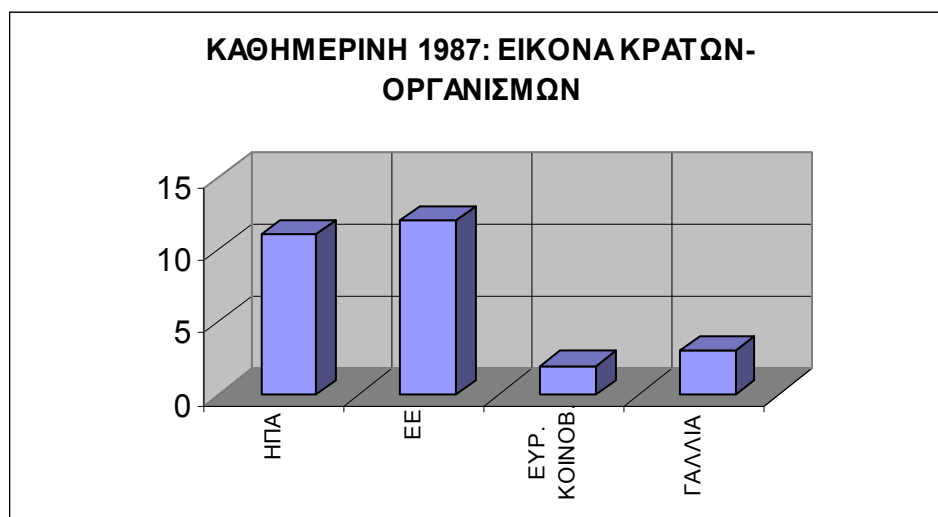
που αφορούν το σύνολο των ελληνοτουρκικών διαφορών. Παράλληλα και όπως διαφαίνεται από τον μεγάλο αριθμό των δημοσιευμάτων (34%), αναγνωρίζεται η σημασία της παρέμβασης των τρίτων μερών στις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Ο μικρός αριθμός αναφορών που γίνονται για το Κυπριακό, θεωρούμε ότι είναι απόρροια και αντανακλά την υποχώρηση του ενδιαφέροντος της κοινής γνώμης σχετικά με το θέμα αυτό.

Πίνακας 6

Στις αναφορές της εφημερίδας, σχετικά με την στην στάση τρίτων μερών, ενώ πλειοψηφούν αυτές που αναφέρονται στις ΗΠΑ και ΕΟΚ. Χαρακτηριστικό του τρόπου κάλυψης της πολιτικής των τρίτων κρατών έναντι της Ελλάδος και της Τουρκίας είναι η θεώρηση της πολιτικής, των «ίσων αποστάσεων», ως εκ των πραγμάτων φιλοτουρκική στάση. Καθώς και όπως συνιστά το κυρίαρχο ιδεολόγημα, την υπαιτιότητα της ελληνοτουρκικής διένεξης, την φέρει ακέραια η Τουρκία, με συνέπεια η πιο πάνω πολιτική να θεωρείται ότι εξισώνει τον θύτη με το ‘θύμα.’ (Πίνακας 7)

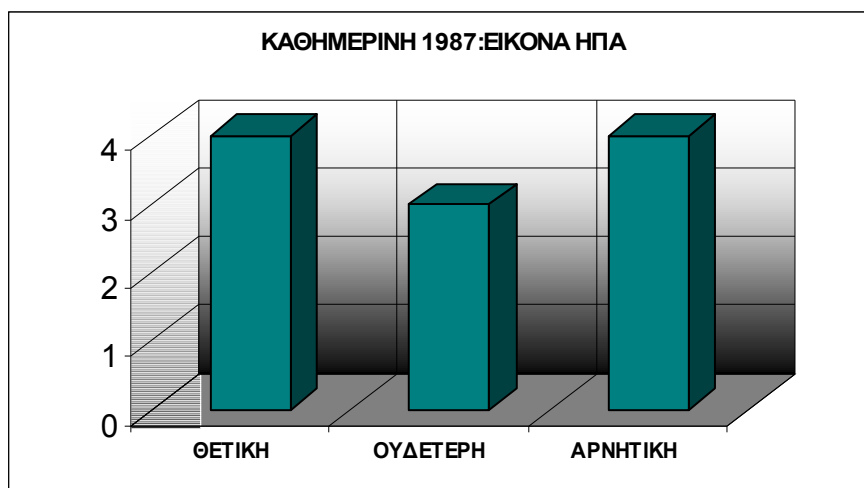
Πίνακας 7

Η στάση της εφημερίδας θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως φιλοδυτική όπως διαφαίνεται από την ανάλυση των σχετικών δημοσιευμάτων, γεγονός που την διαφοροποιεί από τις υπόλοιπες εφημερίδες. Η Καθημερινή θεωρεί ως ιδιαίτερα σημαντική την συμβολή των «συμμάχων», μέσω της άσκησης πίεσης, στην ευνοϊκή για την Ελλάδα κατάληξη της κρίσης. Παράλληλα, οι όποιες ενέργειες των τρίτων χωρών που θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ή χαρακτηρίζονται από τις υπόλοιπες εφημερίδες ως «φιλοτουρκικές», αποδίδονται σε οικονομικούς λόγους όπως στο μέγεθος της τουρκικής αγοράς αλλά και στις «τριτοκοσμικές» επιλογές της κυβερνητικής εξωτερικής πολιτικής.

Σε ότι αφορά τις ΗΠΑ η ‘Καθημερινή’ διαφοροποιείται από τις υπόλοιπες εφημερίδες, καθώς η αξιολόγηση της αμερικανικής παρέμβασης γίνεται με τη χρήση λιγότερο φορτισμένων τίτλων. Η επιλογή αυτή ενισχύει στην ουδέτερη εικόνα με την οποία προβάλλονται οι ΗΠΑ από την εφημερίδα (Πίνακας 9)

Πίνακας 9

Η αμερικανική παρέμβαση, ερμηνεύεται ότι αποβλέπει γενικότερα στην σταθερότητα στο Αιγαίο, παρά τις όποιες αμερικανικές δηλώσεις υπέρ της Τουρκίας που θεωρούνται φραστικές υπερβολές. *«Η σταθερότητα στο Αιγαίο στόχος των ΗΠΑ, παρά τις φραστικές υπερβολές υπέρ της Τουρκίας»²⁶¹* Χαρακτηριστικός ως προς την στάση της εφημερίδας είναι ο τρόπος παρουσίασης των δηλώσεων των αμερικάνων αξιωματούχων οι οποίες και χαρακτηρίζονται ως φιλοτουρκικές από τις υπόλοιπες εφημερίδες. Στην περίπτωση της ‘Καθημερινής’ οι δηλώσεις αυτές προβάλλονται ως απόρροια φραστικών υπερβολών τιθέμενες σε ένα πλαίσιο αιτιολόγησης το οποίο οδηγεί στην αποφόρτιση των αρνητικών εντυπώσεων που αυτές δημιουργούν στους αναγνώστες της εφημερίδας. Στα πλαίσια του τρόπου με τον οποίο προβάλλεται η εικόνα των ΗΠΑ, από την εφημερίδα καταγγέλλεται το κλίμα αντιαμερικανισμού ως υπονομευτικό για τα συμφέροντα της χώρας, καθώς κατά αυτόν τον τρόπο η Τουρκία αναδεικνύεται ως προνομιακός έτερος και συνομιλητής των ΗΠΑ. *«Η Τουρκική προπαγάνδα, στο εξωτερικό και κυρίως στις ΗΠΑ έχει κερδίσει έδαφος έναντι της Ελλάδος»²⁶²*

Σε ότι αφορά την ΕΟΚ η εφημερίδα τηρεί μια έντονα φιλο-ευρωπαϊκή στάση.

Έτσι αντιτίθεται έντονα στις κυβερνητικές πολιτικές επιλογές που αγνόησαν την

²⁶¹ Καθημερινή 04/03/1987

²⁶² Καθημερινή 015/03/1987

ΕΟΚ, μη κάνοντας χρήση των διπλωματικών πλεονεκτημάτων που απορρέουν από την ιδιότητα του κράτους-μέλους τα οποία και θεωρείται ότι θα λειτουργούσαν ενισχυτικά προς τις ελληνικές θέσεις. Η ΕΟΚ προβάλλεται ως ένα ισχυρό αλλά αναξιοποίητο χαρτί της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. «Γιατί η κυβέρνηση δεν ζήτησε την συμπαράσταση της ΕΟΚ, κατά την διάρκεια της ελληνοτουρκικής κρίσης στο Αιγαίο;»²⁶³ (Πίνακας 10)

Πίνακας 10

Η απόρριψη της αιτήσεως της Τουρκίας, προβάλλεται από την εφημερίδα ως απόδειξη του ευνοϊκού κλίματος για τις ελληνικές θέσεις και συμφέροντα στους κόλπους της ΕΟΚ τα οποία παραμένουν αναξιοποίητα. Σε ότι αφορά την τουρκική αίτηση αυτή η εφημερίδα στέκεται αρνητικά στην προοπτική εισόδου της Τουρκίας στην ΕΟΚ καθώς θεωρεί ότι η πολιτική της δεν συνάδει με τις αρχές τις «πολιτισμένης Ευρώπης». «Η ένταξη της Τουρκίας στην ΕΟΚ αλλοιώνει τη φυσιογνωμία της.»²⁶⁴ «Με θερμές πτήσεις στο Αιγαίο πιέζει η Άγκυρα την ΕΟΚ»²⁶⁵ Μια τέτοια εξέλιξη, θεωρείται ότι θα ενίσχυε την Τουρκική αλαζονεία της ενώ θα αλλοίωνε και την φυσιογνωμία της ΕΟΚ. Η επιδίωξη ένταξης στην ΕΟΚ, από τη

²⁶³ Καθημερινή 12/04/1987

²⁶⁴ Οπ.παρ.

²⁶⁵ Καθημερινή 16/04/1987

μεριά της Τουρκίας, αποδίδεται στις φιλοδοξίες αυτής προκειμένου να καταστεί υπερδύναμη στην περιοχή.

Αντίστοιχα θετική, με αυτήν της ΕΟΚ είναι και η εικόνα με την οποία προβάλλεται το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. (Πίνακας 11)

Πίνακας 11

Η σύσταση του Ευρωπαϊκού Κοινοβούλιο προς την Τουρκία για την αποδοχή της λύσης της Χάγης, γίνεται πρωτοσέλιδη είδηση, καθώς θεωρείται ότι δικαιώνει τις ελληνικές θέσεις αλλά και την φιλο-ευρωπαϊκή στάση της εφημερίδας. «*Η Τουρκία αντιδρά στη σύσταση του Ευρωκοινοβουλίου για τη Χάγη. Εμμένοντας στη θέση των διμερών συνομιλιών*»²⁶⁶

Τα δημοσιεύματα της 'Καθημερινής' που εξετάστηκαν την περίοδο Φεβρουαρίου-Απριλίου 1987, προωθούν στην πλειοψηφία τους τα κυρίαρχα στερεότυπα γύρω από τις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Πιο συγκεκριμένα ο λόγος των δημοσιευμάτων, όπως διαφαίνεται και από τον σχετικό πίνακα, αναπαραγάγει τα επιχειρήματα της ελληνικής πλευράς ενώ παράλληλα ασκείται έντονη κριτική στις θέσεις του 'Άλλου'. Αντίθετα ο αριθμός των δημοσιευμάτων τα οποία εκφράζουν

²⁶⁶ Καθημερινή 17/04/1987

την αυτοκριτική της ελληνικής πλευράς είτε παρουσιάζουν τα τουρκικά επιχειρήματα είναι μικρότερος. (Πίνακας 12)

Πίνακας 12

Οι δηλώσεις τούρκων αξιωματούχων όπως και τα τουρκικά επιχειρήματα χαρακτηρίζονται συχνά εμπρηστικά και απειλητικά, με αποτέλεσμα οι θέσεις του άλλου να τίθενται στο περιθώριο ως εκ των προτέρων αβάσιμα και κακόβουλα. Η τουρκική επιχειρηματολογία χαρακτηρίζεται ως «ισχυρισμοί», γεγονός που προκαταβολικά αποκαθλώνει τα τουρκικά επιχειρήματα από οποιαδήποτε πιθανότητα νόμιμης υπόστασης καθώς αμφισβητείται εκ των προτέρων η εγκυρότητα τους.

Βασικός στόχος των τουρκικών επιδιώξεων εμφανίζεται να είναι η επίλυση των ελληνοτουρκικών διαφορών, μέσω διμερών συνομιλιών και όχι μέσω της παραπομπής στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης. Το αντιθετικό σχήμα των παράνομων τουρκικών ισχυρισμών έναντι των νόμιμων ελληνικών θέσεων επαναλαμβάνεται και ενισχύεται στην περίπτωση αυτή. Τα νόμιμα ελληνικά δικαιώματα για έρευνες εκτός από σύννομα προβάλλονται και σύμφωνα με την πρακτική και άλλων χωρών που έχουν υπογράψει την Σύμβαση για το Δίκαιο της

θάλασσας. Στα πλαίσια αυτά αντίστοιχα «ζητείται» η συμπαράσταση της διεθνούς κοινότητας στα ελληνικά αιτήματα. *«Με άδεια της Ελλάδος οι έρευνες στο Αιγαίο. Διεθνής αναγνώριση του υπάρχοντος καθεστώτος»*.²⁶⁷

Η προβολή των ελληνικών θέσεων για παραπομπή της διαφοράς στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, με την παράλληλη απουσία των αντίστοιχων τουρκικών επιχειρημάτων που εκ των προτέρων χαρακτηρίζονται αβάσιμα και ανυπόστατα, συντείνει στη ενίσχυση των στερεοτύπων στην κοινή γνώμη, περί νόμιμων και δίκαιων ελληνικών επιχειρημάτων. *«Διπλωματική ένταση Ελλάδος Τουρκίας. Η ελληνική κυβέρνηση προτείνει τη διαδικασία του δικαστηρίου της Χάγης»*.²⁶⁸

Η ‘Καθημερινή’ διαφοροποιείται από τις υπόλοιπες εφημερίδες καθώς είναι η μόνη που εκφράζει πρωτοσέλιδα προβληματισμό σχετικά με την παραπομπή των ελληνοτουρκικών διαφορών στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης *«Δύσκολη η λύση της διένεξης μέσω Χάγης»*.²⁶⁹ Η παραπομπή των ελληνοτουρκικών διαφορών στη Χάγη αποτελεί κυρίαρχο σύνθημα της ελληνική εξωτερικής πολιτικής όχι μόνο κατά την δεκαετία του 1980 αλλά και μετέπειτα. Το γεγονός αυτό έχει μετατρέψει την σχετική πρόταση σε ‘θέσφατο’ καθώς θεωρείται ότι η προσφυγή στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης θα σημάνει την αυτόματη δικαίωση των ελληνικών αιτημάτων. Έτσι η στάση της Καθημερινής στην περίπτωση αυτή είναι ιδιαίτερα σημαντική.

Συνολικά ο ιδεολογικός λόγος των δημοσιευμάτων της ‘Καθημερινής’ κατά την κρίση του 1987 χαρακτηρίζεται από την αναπαραγωγή και ενίσχυση των κυρίαρχων στερεοτύπων σχετικά με την Τουρκία. Αντίστοιχα οι ιδεολογικές της προτιμήσεις, επηρεάζουν τον τόνο των δημοσιευμάτων έναντι της κυβερνητικής πολιτικής χωρίς όμως να ταυτίζεται με τις στάσεις που υιοθετεί το κόμμα της

²⁶⁷ Καθημερινή 18/04/1987

²⁶⁸ Καθημερινή 7/03/1987

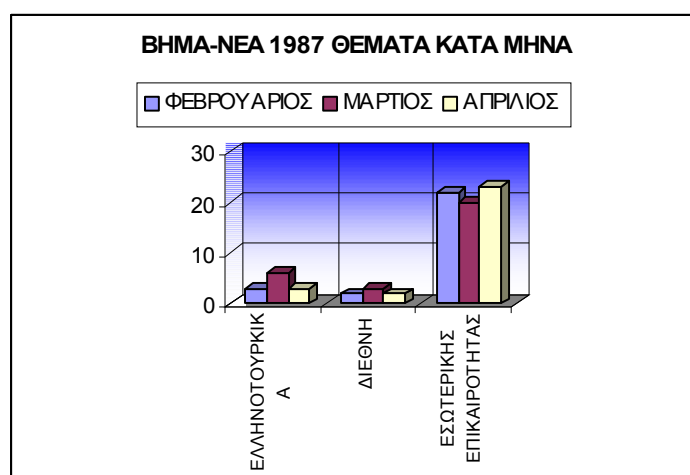
²⁶⁹ Καθημερινή 10/04/1987

αξιωματικής αντιπολίτευσης. Η παρέμβαση της, μέσω του ιδεολογικού λόγου που παράγει στα θέματα εξωτερικής πολιτικής είναι περισσότερο ‘αυτόνομη’ από ότι εφημερίδων όπως ο Ελεύθερος Τύπος που βρίσκονται στο ίδιο ιδεολογικό χώρο. Αντίστοιχα κριτική της στάση είναι περισσότερο «ήπια» από αυτήν του «Ελεύθερου Τύπου», όπως διαφαίνεται και από την κάλυψη που δίνεται στα διάφορα γεγονότα.

5.1.3. Βήμα-Νέα 1987

Η κάλυψη των ελληνοτουρκικών σχέσεων από τις δυο εφημερίδες όπως διαφαίνεται και από τον πίνακα 1, υπολείπεται συγκριτικά με την πρωτοσέλιδη κάλυψη που δίνεται στα γεγονότα εσωτερικής επικαιρότητας ιδιαίτερα την υπό εξέταση περίοδο. Το γεγονός αυτό αντιστρέφεται μόνο κατά τον κατά τον μήνα Μάρτιο οπότε και κορυφώνεται η κρίση. Η έκταση που δίδεται από τις εφημερίδες συνάδει και με την πορεία των γεγονότων, αλλά και με την συντακτική τους πολιτική, δηλαδή της έμφασης στα εσωτερικής επικαιρότητας ζητήματα από ότι σε αυτά των ελληνοτουρκικών σχέσεων και στα διεθνή αντίστοιχα.

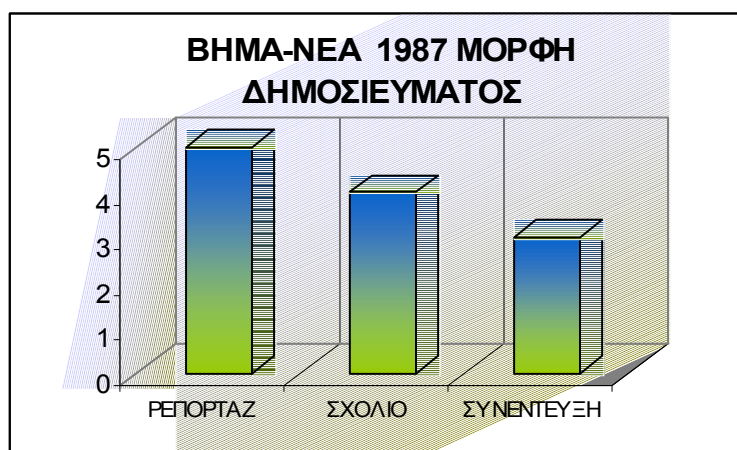
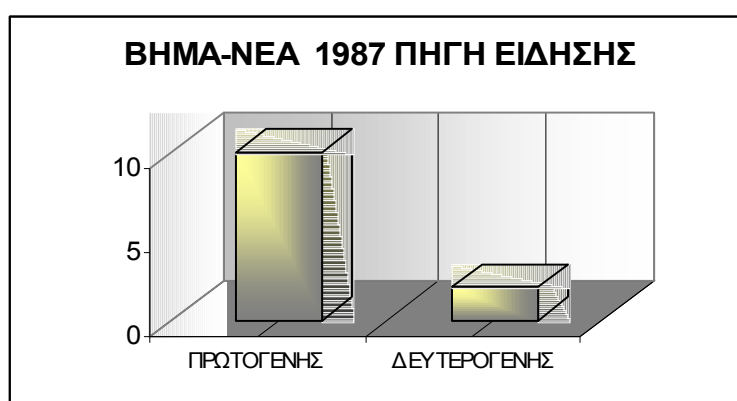
Πίνακας 1

Όπως και στην περίπτωση των δυο προηγούμενων εφημερίδων κυριαρχούν οι πρωτογενείς πηγές τα ρεπορτάζ και τα σχόλια. Οι επιλογές αυτές των δυο

εφημερίδων είναι απόρροια 1) των χαρακτηριστικών λειτουργίας των ελληνικών εφημερίδων οι οποίες τείνουν να προκρίνουν τις δικές τους πηγές και όχι αυτές πρακτορείων κλπ, 2) του τρόπου εξέλιξης της κρίσης του 1987 όπου η παρέμβαση των τρίτων μερών ήταν μικρότερης έκτασης από ότι κατά την κρίση του 1996 3) και ότι οι απόψεις του «Άλλου» βρίσκουν ελάχιστο χώρο στην πρωτοσέλιδη ειδησεογραφία. (Πίνακας 2)

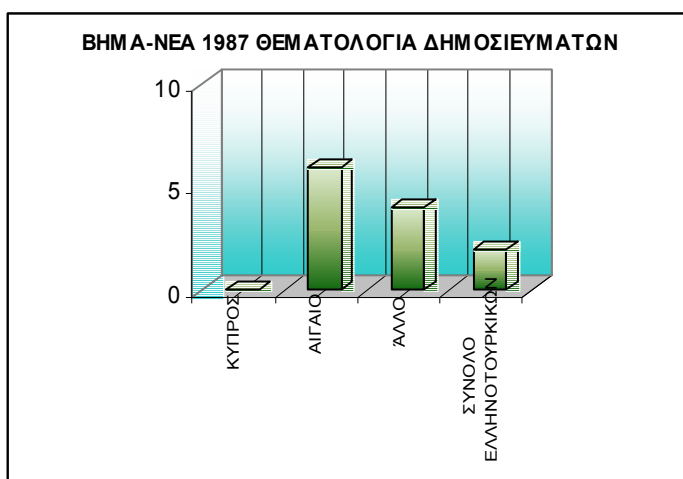
Πίνακας 2

Η θεματολογία των δημοσιευμάτων κυριαρχείται από τις αναφορές σχετικές με το Αιγαίο (υφαλοκρηπίδα, χωρικά ύδατα κλπ). Σημαντικός ωστόσο είναι και ο αριθμός αυτών που αναφέρονται στις σχέσεις των δυο χωρών με τρίτα μέρη, ενώ ταυτόχρονα χαρακτηριστική είναι και η απουσία αναφορών σχετικά με το Κυπριακό.

(Πίνακας 3) Οι επιλογές αυτές σχετίζονται με αυτήν καθ'εαυτήν την 'θεματολογία' της κρίσης (έρευνες στο Αιγαίο), αλλά και την εμπλοκή τρίτων μερών (διακοπή λειτουργίας αμερικανικών βάσεων, ταξίδι έλληνα ΥΠΕΞ στη Βουλγαρία κλπ). Η έλλειψη αναφορών αντίστοιχα σχετικές με Κυπριακό, σχετίζεται με την θεματολογία της κρίσης που αφορούσε τα δικαιώματα των δυο χωρών στο Αιγαίο. Παράλληλα όμως είναι ενδεικτική της χαμηλής προτεραιότητα που έχει το θέμα αυτό στην ελληνική κοινή γνώμη αλλά και συνολικότερα στη δημόσια σφαίρα.

Πίνακας 3

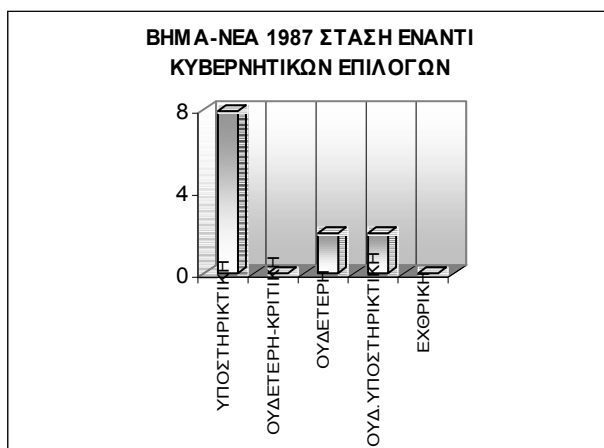
Τα πρωτοσέλιδα δημοσιεύματα εκφράζουν την σταδιακή κορύφωση της κρίσης, καθώς αυξάνονται οι τόνοι και το ύφος αυτών (δραματοποίηση). «Σε θέσεις μάχης. Έτοιμοι για πυρ»²⁷⁰. Αντίστοιχα ο ιδεολογικός λόγος των εφημερίδων αναπαραγάγει αυτόν της επίσημης κυβερνητικής πολιτικής υιοθετώντας τα αντίστοιχα επιχειρήματα και θέσεις. «Η Τουρκία δυναμίτης για την περιοχή όπως είπε ο πρωθυπουργός... Ο πρωθυπουργός προειδοποιεί για κατάληψη του Αιγαίου από τους Τούρκους»²⁷¹. Οι εφημερίδες καθ' όλη τη διάρκεια της κρίσης τηρούν, όπως διαφαίνεται από την πλειοψηφία των σχετικών πρωτοσέλιδων υποστηρικτική έναντι

²⁷⁰ Νέα 23-24/03/1987

²⁷¹ Νέα 10-17/03/1987

των κυβερνητικών χειρισμών, στάση.(Πίνακας 4) Η τοποθέτηση αυτή είναι σύμφωνη με την ιδεολογική γραμμή των εφημερίδων αλλά και του αναγνωστικού τους κοινού.

Πίνακας 4

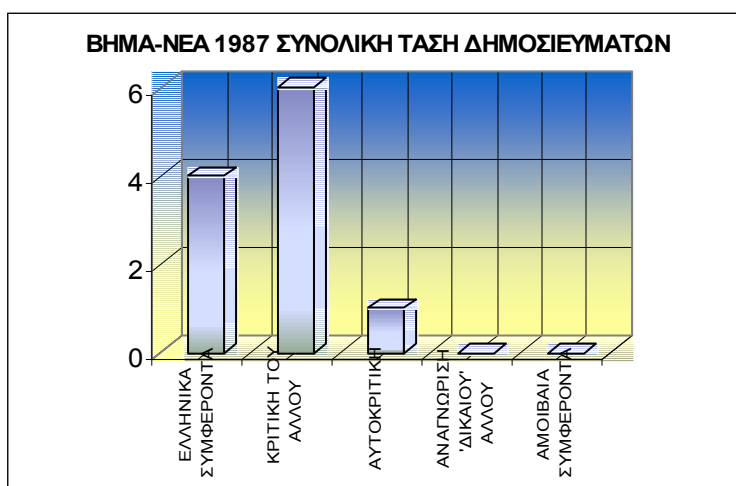
Η στάση των εφημερίδων είναι ιδιαίτερα επικριτική έναντι της αντιπολίτευσης και των θέσεων της γύρω από την ελληνική εξωτερική πολιτική. Η αντιπολίτευση και ο φιλικά προσκεείμενος σε αυτήν τύπος, 'καταγγέλλονται' για τη στάση τους κατά την διάρκεια της κρίσης και ιδιαίτερα για το γεγονός της αιτιολόγησης της τουρκικής επιθετικότητας ως απόρροια της εθνοποίησης του Πρίνου. Μέρος της κριτικής εστιάζεται και σε αυτό που προβάλλεται ως αποστασιοποίηση του αρχηγού της αξιωματικής αντιπολίτευσης σε ώρες εθνικής κρίσης με το να εμφανισθεί ως «αμερόληπτος κριτής», κατηγορώντας εξίσου τις κυβερνήσεις Ελλάδος και Τουρκίας, ότι έχουν παρασύρει και φανατίσει την κοινή γνώμη των χωρών τους. Παράλληλα κριτική ασκείται από τις εφημερίδες για την υποτέλεια που επιδεικνύουν (η αντιπολίτευση και ο τύπος) έναντι των Αμερικάνων. Πιο συγκεκριμένα διατυπώνεται η θέση ότι επιδιώκουν την εύνοια ξένων κέντρων εξουσίας, όπως φανερώνει ο λόγος τους που παρουσιάζει τις «*ΗΠΑ ως έναν πιστό και αφοσιωμένο φίλο*» ενώ καταφέρονται εναντίον «*της κυβέρνησης για υπόθαλψη και υποκίνηση ενός αντιαμερικανικού κλίματος*».²⁷² Η νομιμοποιητική βάση της κριτικής που ασκείται

²⁷² Νέα 10/03/1987

στην αντιπολίτευση στηρίζεται στον στερεότυπο λόγο, της επίκλησης της αναγκαιότητας για εθνική ομοφωνία προκειμένου να αντιμετωπιστεί ο «προαιώνιος εχθρός». Ο ιδεολογικός λόγος που αναπτύσσουν οι εφημερίδες «Βήμα/Νέα» στην κρίση αυτή, δεν επιτρέπει διαφοροποιήσεις στα ελληνοτουρκικά θέματα, καθώς αυτά έχουν κατηγοριοποιηθεί ως εθνικά. Ως θέματα δηλαδή, η εξέλιξη των οποίων θα κρίνουν εν πολλοίς την επιβίωση του έθνους.

Όπως προκύπτει και από τον ποσοτική ανάλυση των δημοσιευμάτων, στην συντριπτική τους πλειοψηφία αυτά αναπαραγάγουν το κυρίαρχο ιδεολόγημα, δηλαδή του δίκαιου των ελληνικών θέσεων έναντι του παράνομου των τουρκικών. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω της πλειοψηφικής προβολής των ελληνικών συμφερόντων, που είναι αντίστοιχη ποσοτικά της κριτικής έναντι του «Άλλου», αλλά και της αποσιώπησης των επιχειρημάτων του. (Πίνακας 5).

Πίνακας 5

Ο λόγος του «Άλλου» ελάχιστες φορές παρεισφρύει στα δημοσιεύματα και όταν αυτό γίνεται στόχο και σκοπό έχει να καταδείξει ή να αιτιολογήσει την ελληνική στάση και τα ελληνικά επιχειρήματα. Παράλληλα και προκειμένου να χάσει ο λόγος αυτός την νομιμοποιητική του βάση, προβάλλονται ακραίες δηλώσεις τούρκων αξιωματούχων ως χαρακτηριστικές των τουρκικών διαθέσεων. Κατά αυτόν τον τρόπο

ο λόγος του «Άλλου» χάνει την όποια νομιμοποιητική του βάση. «..η Ελλάδα ακολουθεί επεκτατική πολιτική από τότε που αποσχίστηκε από την Οθωμανική αυτοκρατορία.»²⁷³

Η ευθύνη για την κλιμάκωση της κρίσης αλλά και του τρόπου εξέλιξης των γεγονότων αποδίδεται εξ ολοκλήρου στην Τουρκία καθώς και σε τρίτους που ενθαρρύνουν την πολιτική αυτή (ΗΠΑ, ΝΑΤΟ). Στα πλαίσια αυτά είναι η Τουρκία αυτή που «κλιμακώνει δραματική τις προκλήσεις της προχωρώντας σε μια σειρά από ενέργειες που δημιουργούν εκρηκτική ατμόσφαιρα».²⁷⁴ Ο λόγος της εφημερίδας ‘κατασκευάζει’ και καταδεικνύει ως υπεύθυνη για την όξυνση της κρίσης, την συμπεριφοράς της Τουρκίας όπως φανερώνει η χρήση λέξεων «εκρηκτική ατμόσφαιρα, κλιμακώνει δραματικά κλπ» Η σύγκρουση προβάλλεται ως αναπόφευκτη λόγω των τουρκικών επιλογών οι οποίες ωθούν την Ελλάδα σε ‘νόμιμη άμυνα’ η οποία είναι η «μόνη λύση που δεν επιτρέπει να τεθούν υπό αμφισβήτηση και συζήτηση τα κυριαρχικά δικαιώματα της χώρας».²⁷⁵ Στόχος της τουρκικής προκλητικότητας, όπως προκύπτει από τα πρωτοσέλιδα αλλά και τα κύρια άρθρα γνώμης, είναι η δορυφοροποίηση της Ελλάδος, προκειμένου να καταστεί η Τουρκία περιφερειακή δύναμη στην περιοχή.

Το θέμα των πετρελαίων του Πρίνου, προβάλλεται ως μια μεθοδευμένη παραποίηση των γεγονότων από την Τουρκία προκειμένου να εγείρει παράνομες και ανεδαιφικές αξιώσεις. Η έξοδος του Πίρι-Ρείς κατά αυτόν τον τρόπο παρουσιάζεται ως προσχεδιασμένη κίνηση, με στόχο τη δημιουργία τετελεσμένων γεγονότων όπως αποδεικνύει το γεγονός της συνοδείας του από πολεμικά πλοία. «Έξοδος του Πίρι-Ρείς με συνοδεία πολεμικών»²⁷⁶

²⁷³ Νέα 15/02/1987

²⁷⁴ Νέα 11/03/1987

²⁷⁵ Νέα 21/03/1987

²⁷⁶ Νέα 15/03/1987

Η εικόνα της Τουρκίας είναι ιδιαίτέρως αρνητική, καθώς χαρακτηρίζεται «ως δυναμίτης για την περιοχή»²⁷⁷. Η εξ ανατολών απειλή είναι ένα επαναλαμβανόμενο στερεότυπο, σύμφωνο με τον κυρίαρχο ιδεολογικό λόγο που επικράτησε στην ελληνική εξωτερική πολιτική από το 1974 και ύστερα. Η ‘απειλή’ αυτή, ιδιαίτερα κατά την κορύφωση της κρίσης του Μαρτίου θεωρούμε ότι διογκώνεται προκειμένου να επιτευχθούν στόχοι, όπως η εθνική ομοφωνία, κινητοποίηση κλπ. «Παπανδρέου προειδοποιεί ότι οι Τούρκοι απειλούν με κατάληψη ολόκληρο το Αιγαίο.»²⁷⁸ Η αναδημοσίευση των δηλώσεων του Τούρκου πρωθυπουργού αποδίδουν την απαραίτητη ‘εγκυρότητα’ στον λόγο των δημοσιευμάτων, ενώ υπογραμμίζουν το μέγεθος της Τουρκικής απειλής. Παράλληλα η τουρκική εξωτερική πολιτική σε αντίθεση με την ελληνική, προβάλλεται ως παράδειγμα προς ‘μίμηση’ καθώς με συνέπεια και προγραμματισμό υπηρετεί τους σκοπούς αυτούς, της «επέκτασης» δηλαδή εις βάρος της Ελλάδος. Διαρκής και διαχρονικός τουρκικός στόχος, εμφανίζεται η ανατροπή του καθεστώτος του Αιγαίου, και η επέκταση των τουρκικών συνόρων. Οι αναφορές στον στρατοκρατικό χαρακτήρα της Τουρκίας, συντελούν στη μεγέθυνση της απειλής ενώ αναδύουν την υπεροχή της Ελλάδος έναντι ενός «δικτατορικού» και βάρβαρου «Άλλου». Ο τρόπος αυτός παρουσίασης του «Άλλου», αποτελεί νομιμοποιητικό παράγοντα των ελληνικών αντιδράσεων καθώς «στις Τουρκικές αυτές επιδιώξεις η Ελλάδα είναι υποχρεωμένη να θέσει φραγμό».²⁷⁹ Ως αποτέλεσμα οι ελληνοτουρκικές σχέσεις εμφανίζονται, ως ένα παιχνίδι μηδενικού αθροίσματος, καθώς περιγράφονται με όρους νίκης-ήττας του ενός ή αλλού.

Ο διάλογος ως μέθοδος επίλυσης των ελληνοτουρκικών διαφορών, ταυτίζεται με την παράδοση κυριαρχικών δικαιωμάτων της χώρας, καθώς «...πρέπει να γίνει σε όλους καταφανές ότι η χώρα αυτή δεν μπορεί και δεν πρόκειται να εμπλακεί σε

²⁷⁷ Νέα 17/03/1987

²⁷⁸ Νέα 10/03/1987

²⁷⁹ Νέα 19/03/1987

νομικίστικες συζητήσεις γιατί αυτό που ενδιαφέρει την Ελλάδα είναι η ουσία του προβλήματος που είναι απλή»²⁸⁰ «και η διπλωματία έχει κάποια όρια, πέρα από το οποία μια χώρα απεμπόλη τα κυριαρχικά της δικαιώματα και το έδαφος της».²⁸¹

Ταυτόχρονα, η απεμπόληση του διαλόγου από την ελληνική πλευρά, νομιμοποιείται λόγω της «δίγλωσσης τουρκικής πολιτικής» που εμφανίζεται τότε ειρηνική προκαλώντας την Ελλάδα σε «διάλογο» και άλλοτε μέσω «άθλιων δηλώσεων προώθησης των επεκτατικών της σχεδίων».²⁸²

Οι ευθύνες για την εξέλιξη της κρίσης του Μαρτίου, όπως και στις υπόλοιπες εφημερίδες, ανήκουν αποκλειστικά στην Τουρκία, καθώς με τις ενέργειες της «έχει επιλέξει την δυναμική αναμέτρηση».²⁸³ Η εικόνα μιας πολεμοχαρούς Τουρκίας η οποία προκρίνει τις ‘δυναμικές’ ενέργειες ενισχύεται από την έμφαση που δίδεται στην απόρριψη των ελληνικών θέσεων. Απόρριψη που ταυτίζεται με την επιδίωξη πολέμου καθώς οι ελληνικές θέσεις δεδομένα προβάλλονται ως ειρηνικές και δίκαιες. «απορρίπτοντας την ειρηνική λύση που πρόσφερε η ελληνική κυβέρνηση προτείνοντας την παραπομπή του θέματος της υφαλοκρηπίδας στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης»²⁸⁴

Οι αναφορές που γίνονται σε τρίτες χώρες, πλειοψηφικά αναφέρονται στις ΗΠΑ. (Πίνακας 7). Το γεγονός αυτό οφείλεται στον ρόλο που διαδραματίζουν οι ΗΠΑ στην περιοχή από την δεκαετία του 1950 και ειδικότερα στις παρεμβάσεις τους στα ελληνοτουρκικά θέματα.

²⁸⁰ Νέα 28/03/1987

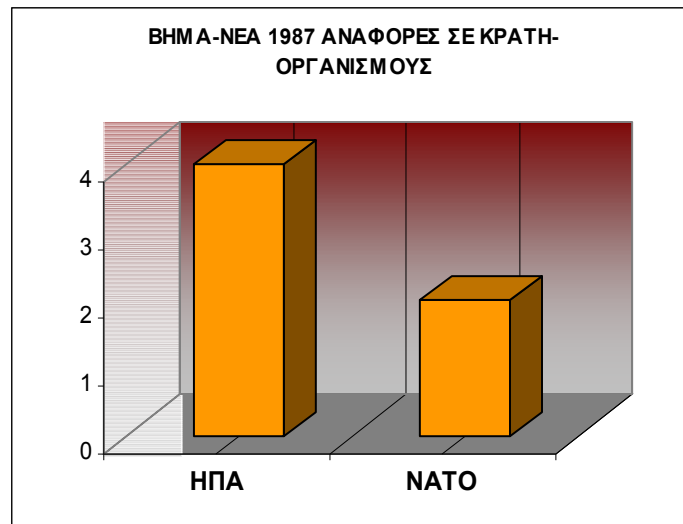
²⁸¹ Νέα 20/03/1987

²⁸² Νέα 17/03/1987

²⁸³ Νέα 18/03/1987

²⁸⁴ Νέα 19/03/1987

Πίνακας 7

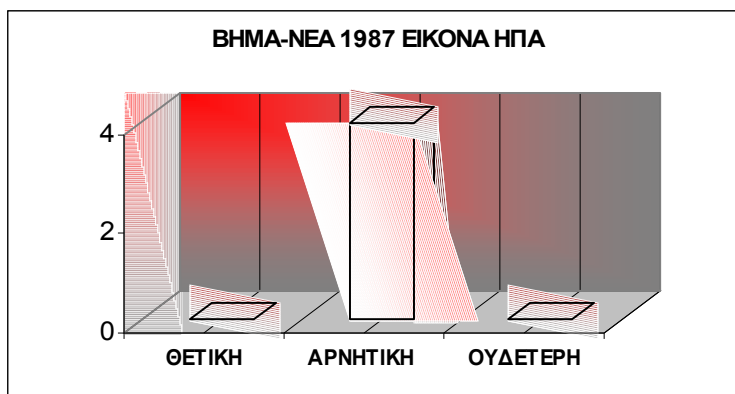
Η εικόνα των ΗΠΑ όπως μεταδίδεται είναι ιδιαίτερα αρνητική (Πίνακας 8). Οι αμερικανικές παρεμβάσεις θεωρούνται υποκριτικές, καθώς αυτά που συνιστούν στην Ελλάδα έρχονται σε αντίφαση με την πρακτική που ακολουθούν οι ίδιες ως χώρα όπου «σε περιπτώσεις καταπάτησης των εθνικών της συμφερόντων δεν διστάζουν να προσφύγουν στην βία»²⁸⁵ Σύμφωνα με τα πρωτοσέλιδα, ο τουρκικός επεκτατισμός «υποθάλπεται από την Ουάσιγκτον» προκειμένου να καταστεί η Τουρκία «μεσανατολικός χωροφύλακας»²⁸⁶. Η αντίληψη αυτή αποτελεί κυρίαρχο στερεότυπο, το οποίο λειτουργεί ερμηνευτικά για την φιλο-τουρκική στάση των ΗΠΑ. Καθώς οι ΗΠΑ προβάλλονται ως υπεύθυνες σε μεγάλο βαθμό για ένταση στις ελληνοτουρκικές σχέσεις αντίστοιχες είναι και ευθύνες τους για την αποκλιμάκωση της «Οι αμερικανοί έχουν την ακέραια ευθύνη για την βελτίωση των σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών»²⁸⁷

²⁸⁵ Νέα 12/03/1987

²⁸⁶ Νέα 19/03/1987

²⁸⁷ Νέα 12/04/1987

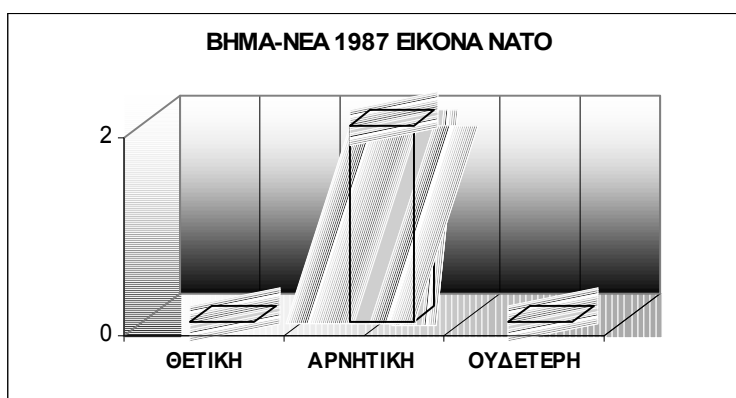
Πίνακας 8

Αντίστοιχα αρνητική, με αυτή των ΗΠΑ είναι και η εικόνα που αναμεταδίδεται για το ΝΑΤΟ (Πίνακας 9). Η συμμαχία δεν θεωρείται ουδέτερος παρατηρητής, αλλά με βάση τα στερεότυπα που διαχέονται αποτελεί «*συνένοχο και υποκινητή της τουρκικής προκλητικότητας*».²⁸⁸ Το ΝΑΤΟ αντιμετωπίζεται ως ένας οργανισμός απολύτως ελεγχόμενος από τις ΗΠΑ χωρίς δική του βούληση, εν είδη δούρειου ίππου της τελευταίας στην Ευρώπη. Σημαντικό είναι το γεγονός ότι από την κάλυψη αυτής της κρίσης απουσιάζουν οι οποιεσδήποτε αναφορές γύρω από την Ε.Ε., γεγονός που πιθανόν καταδεικνύει την χαμηλή προτεραιότητα της τελευταίας στους σχεδιασμούς της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Η κυρίαρχη αντίληψη της δεκαετίας του 1980, ήταν ότι επρόκειτο για έναν οργανισμό περιφερειακής σημασίας με έντονο τον προσανατολισμό στα οικονομικά θέματα. Ήταν η εποχή που η ΕΟΚ ταυτιζόταν με τα πακέτα Ντελόρ.

²⁸⁸ Νέα 12/03/1987

Πίνακας 9

Η κατάληξη της κρίσης προβάλλεται με διθυραμβικό τρόπο ως μια τεράστια εθνική επιτυχία «100% εθνική επιτυχία».²⁸⁹ Η τουρκική υποχώρηση σηματοδοτεί την ελληνική «νίκη-έστω και προσωρινή-σε μια αναμέτρηση θελήσεως και αποφασιστικότητας με την Τουρκία..»²⁹⁰ Η λέξη προσωρινή που χρησιμοποιείται ενισχύει το κυρίαρχο στερεότυπο της διαρκούς και διαχρονικής τουρκικής απειλής έναντι της Ελλάδος. Οι Ένοπλες Δυνάμεις παράλληλα 'επιβραβεύονται' για την «αστραπιαία και αποτελεσματική την κινητοποίηση τους, τις «κρίσιμες ώρες».²⁹¹ Ο λόγος των δημοσιευμάτων αυτών ιδιαίτερα μετά την κρίση χαρακτηρίζεται από απλουστευτική και εθνικοπατριωτική έξαρση που προβάλλει ακόμη περισσότερο την εθνική αυτή «επιτυχία». «Όλα τα σχέδια εφαρμόστηκαν με ψυχραιμία, και μέσα σε συνθήκες που χαρακτηρίστηκαν από το υψηλό φρόνημα λαού και στρατού».²⁹² Ο τρόπος παρουσίασης αλλά και εν γένει αποτίμησης της κρίσης όπως και στις υπόλοιπες εφημερίδες επηρεάζεται έντονα από τον ιδεολογικό χαρακτήρα των εφημερίδων. Ως αποτέλεσμα η κατάληξη της παρουσιάζεται ως εθνική νίκη, που «εγγράφεται στο ενεργητικό του Πρωθυπουργού, ενώ το μέγεθος της δικαιολογεί την υπερηφάνεια που νιώθει ο ελληνικός λαός».²⁹³ Ο ιδεολογικός λόγος των πρωτοσέλιδων

²⁸⁹ Νέα 27/03/1987

²⁹⁰ Νέα 29/03/1987

²⁹¹ Νέα 27/03/1987

²⁹² Βήμα 28/03/1987

²⁹³ Νέα 30/03/1987

των εφημερίδων, χρησιμοποιεί συχνά τα στερεότυπα της εθνικής ομοψυχίας, ελληνικής νηφαλιότητας και αποφασιστικότητας, που προβάλλονται ως οι παράγοντες εκείνοι που συνέβαλλαν στην τουρκική υποχώρηση. «*Η ελληνική αποφασιστικότητα торπίλισε τα τουρκικά σχέδια*». ²⁹⁴ Οι αναφορές αυτές είναι συνέχεια, αυτού που κατά κόρον προβλήθηκε μετά το 1974 αλλά και αποτελεί από τότε κυρίαρχη αντίληψη στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, ότι δηλαδή η Τουρκία αναζητεί και εκδηλώνει τις επιθετικές τις βλέψεις σε περιόδους αδυναμίας του Ελληνισμού, ενώ αντίθετα αυτές ακυρώνονται σε στιγμές εθνικής «ομοψυχίας» και «αποφασιστικότητας» όπως αυτή του Μαρτίου του 1987.

Η στάση των εφημερίδων καθ' όλη την διάρκεια της υπό εξέταση περιόδου είναι ενισχυτική των επιλογών της εξωτερικής πολιτικής που ακολουθεί η κυβέρνηση, ιδιαίτερα δε του δόγματος δεν «*συζητάμε ούτε παραχωρούμε τίποτα*» που αποτέλεσε τον κύριο άξονα ανάπτυξης της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής την δεκαετία του 1980. Η πολιτική αυτή, της λεγόμενης 'αποτροπής', προβάλλεται ως η μόνη αξιόπιστη λύση εάν η Ελλάδα επιθυμεί «*και τα δίκαια της να προασπίσει και τον πόλεμο να αποφύγει*». ²⁹⁵

5.1.4. Ελευθεροτυπία 1987

Η Ελευθεροτυπία, από την πρώτη στιγμή της έκδοσης της (1975), αποτέλεσε μια νέα έκδοση στον χώρο του Τύπου, δημιουργώντας ένα ιδιαίτερο αναγνωστικό κοινό. ²⁹⁶ Η ιδεολογική τοποθέτηση της εφημερίδας βρίσκεται στο χώρο της

²⁹⁴ Νέα 31/03/1987

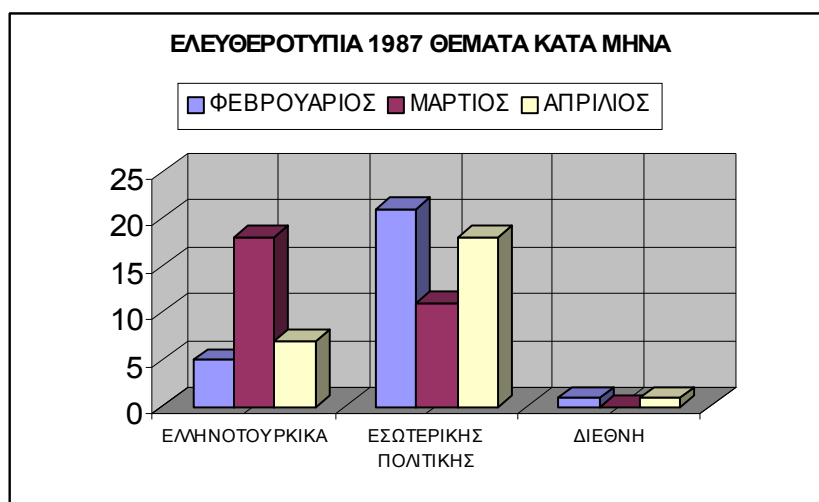
²⁹⁵ Βήμα 01/04/1987

²⁹⁶ Αλέξης Ζαούσης, Κωνσταντίνος Στράτος: «Οι εφημερίδες 1974-1992. Η αθέατη όψη μιας κρίσιμης πορείας». Εκδόσεις Γνώση, 1993 σελ 75

αριστεράς- κέντρου, ενώ η κύρια έμφαση των πρωτοσέλιδων δίδεται στα θέματα εσωτερικής επικαιρότητας.

Κατά την κρίση του Μαρτίου 1987, τα πρωτοσέλιδα ακολουθούν την πορεία των γεγονότων, με αποτέλεσμα η έμφαση στα ελληνοτουρκικά θέματα που παρατηρούμε τον Φεβρουάριο, κορυφώνεται τον Μάρτιο, ενώ με την υποχώρηση της έντασης το «ενδιαφέρον» της εφημερίδας στρέφεται στα εσωτερικής επικαιρότητας θέματα. (Πίνακας 1).

Πίνακας 1

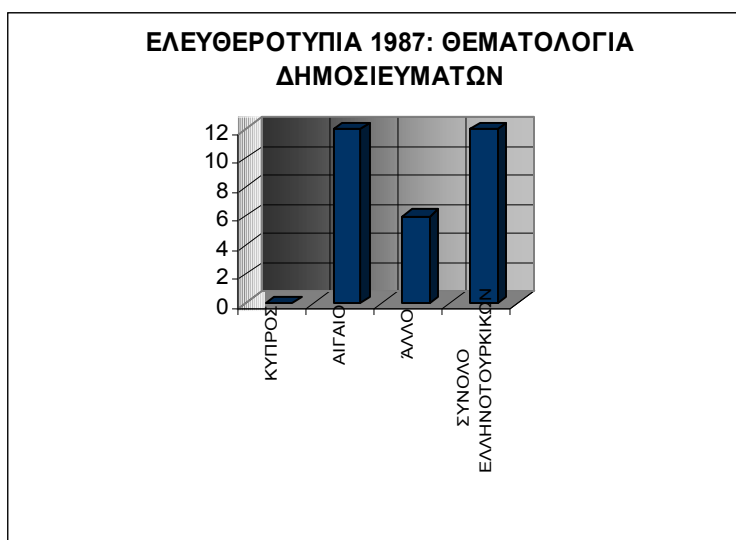

Τα δημοσιεύματα που αφορούν τις ελληνοτουρκικές σχέσεις έχουν πλειοψηφικά τη μορφή του ρεπορτάζ ενώ στηρίζονται σε πρωτογενείς πηγές. Η θεώρηση της ελληνοτουρκικής διαμάχης ως «εσωτερικό» θέμα, η αρνητική στάση έναντι του τρόπου με τον οποίο παρουσιάζουν το θέμα αυτό οι τρίτοι (δημοσιογραφικά πρακτορεία, ΜΜΕ κλπ), αλλά και ο αποκλεισμός των επιχειρημάτων του 'Άλλου', είναι μερικοί λόγοι στους οποίους θα μπορούσε να αποδοθεί η επιλογή αυτή.

Η θεματολογία των δημοσιευμάτων κυριαρχείται από τις αναφορές σχετικά με το Αιγαίο που ήταν το κεντρικό 'θέμα' της κρίσης αλλά και από αυτές που αφορούν το σύνολο των ελληνοτουρκικών. Κάθε κρίση μεταξύ των δυο χωρών ενώ

μπορεί να επικεντρώνεται σε ένα από τα διμερή θέματα, (Υφαλοκρηπίδα, χωρικά ύδατα κλπ), ωστόσο η «διάταξη» της μεγαλώνει καθώς παράλληλα ανακινούνται και τα υπόλοιπα θέματα που κάθε χώρα θεωρεί σε εκκρεμότητα. Η επιλογή της προβολής του συνόλου των θεμάτων που αφορούν τις ελληνοτουρκικές σχέσεις, από την εφημερίδα, μπορούμε να υποθέσουμε ότι συσχετίζεται με τον τρόπο προβολής των τουρκικών ενεργειών ως απειλής για το σύνολο του Ελληνισμού. Ταυτόχρονα ο τρόπος αυτός μετάδοσης, αποτελεί μια τεχνική μεγέθυνσης της τουρκικής απειλής, η οποία εκτείνεται από την Κύπρο μέχρι τον Έβρο. (Πίνακας 2)

Πίνακας 2

Η στάση της εφημερίδας σε ότι αφορά την υπόθεση των πετρελαίων του Πρίνου που αποτέλεσαν την απαρχή της έντασης, είναι υποστηρικτική των κυβερνητικών αποφάσεων και ενεργειών που οδήγησαν στην εθνικοποίηση τους. «Στοπ στη ζώνη κινδύνου, Μόνο με ευθύνη μας έρευνες στο Αιγαίο.»²⁹⁷ Η στάση αυτή και κατ' επέκταση η κυβερνητική απόφαση, αιτιολογείται ως προληπτική ενέργεια «υπέρτερου εθνικού συμφέροντος».²⁹⁸ Η επίκληση λόγων εθνικού συμφέροντος,

²⁹⁷ Ελευθεροτυπία 20/02/87

²⁹⁸ Οπ.παρ.

λειτουργεί αποτρεπτικά προς την οποιαδήποτε απόπειρα εναλλακτικής προσέγγισης θεμάτων που θεωρούνται ή χαρακτηρίζονται εθνικά. «Αιφνιδιαστική εθνικοποίηση του Πρίνου για σοβαρό εθνικό λόγο»²⁹⁹. Έτσι τα πετρέλαια του Πρίνου συνδέονται με τα πιθανολογούμενα και «συνομωσιολογούμενα» κοιτάσματα του Αιγαίου, με αποτέλεσμα η εκμετάλλευσή τους να εντάσσεται ως μέρος των ελληνοτουρκικών διαφορών.

Η στάση της εφημερίδας καθ' όλη την υπό εξέταση περίοδο είναι υποστηρικτική των κυβερνητικών επιλογών στην εξωτερική πολιτική. (Πίνακας 3)

Πίνακας 3

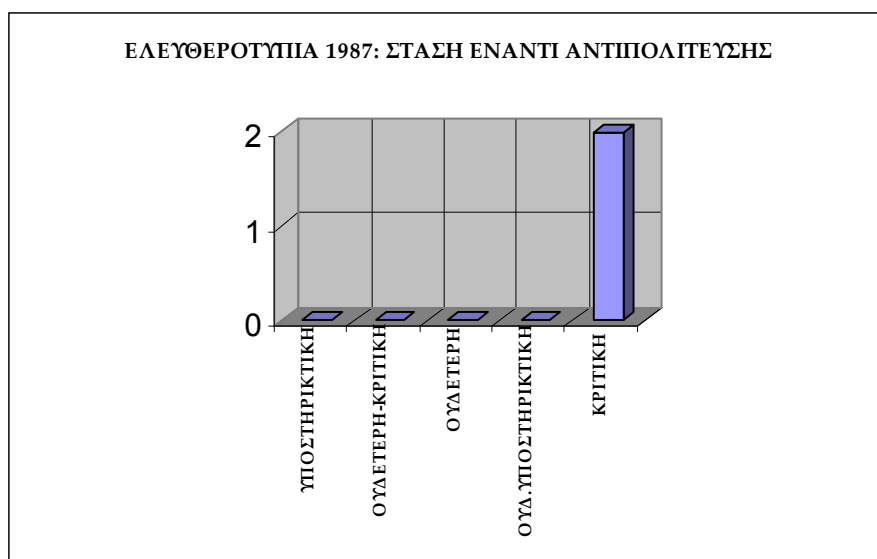
Καθώς η κατάληξη της κρίσης προβλήθηκε ως ‘ελληνική νίκη’, η κυβέρνηση επαινείται για την άμεση και αποτελεσματική ανταπόκριση της, και την από «καιρού προετοιμασία της» η οποία και αποδίδεται κατά κύριο λόγο στους προσωπικούς χειρισμούς του Α. Παπανδρέου. Αυτό που προβάλλεται είναι αποφασιστικότητα, αλλά και οι διπλωματικοί ελιγμοί που χαρακτηρίζονται ως μεγαλοφυείς. «Δεν μπλοφάρει θα χτυπήσει»³⁰⁰

²⁹⁹ Ελευθεροτυπία 19/02/87

³⁰⁰ Ελευθεροτυπία 28/03/87

Σε αντίθεση, με το θετικό πνεύμα των δημοσιευμάτων για τους κυβερνητικούς χειρισμούς, έναντι της αντιπολίτευσης η ‘Ελευθεροτυπία’ είναι ιδιαίτερα επικριτική για την στάση της τόσο στο θέμα της εθνικοποίησης των πετρελαίων του Πρίνου όσο και κατά την διάρκεια της κρίσης. Σε ότι αφορά το θέμα του Πρίνου κατηγορείται ότι αδιαφορεί για την εθνική ζημιά που προκαλεί με τις απόψεις της. (Πίνακας 4)

Πίνακας 4

Αντίστοιχα και κατά την διάρκεια της κρίσης οι θέσεις της αντιπολίτευσης χαρακτηρίζονται ως τυχοδιωκτικές και πολεμοκάπηλες. Η κριτική αυτή βασίζεται σε στερεότυπα όπως οι αναφορές για διχασμό του ελληνικού έθνους, η υπονόμηση της εθνικής ομοφωνίας, που προκαλείται από την αντιπολιτευτική αυτή τακτική. Σημαντικό είναι το γεγονός ότι αντίστοιχες κατηγορίες με αυτές τις ‘Ελευθεροτυπίας’ είναι και αυτές που απευθύνουν στην κυβέρνηση οι ιδεολογικά αντίθετες προς αυτήν εφημερίδες. Η τακτική αυτή η οποία υιοθετείται για κομματικά ωφέλη από το σύνολο του τύπου, υπονομεύει την οποιαδήποτε απόπειρα διαφορετικής προσέγγισης των εθνικών θεμάτων, καθώς αυτά εκ των προτέρων κρίνονται υπονομευτικά της εθνικής ομοφωνίας.

Η στρατιωτική κινητοποίηση της ελληνικής πλευράς, τον Μάρτιο του 1987, επιδρά στο ύφος αλλά και στον τρόπο κάλυψης των γεγονότων από την εφημερίδα. Τα πρωτοσέλιδα γίνονται πιο δραματικά, ενώ ο τόνος τους αποσκοπεί στην ενίσχυση του κλίματος εθνικής ομοψυχίας και πατριωτισμού. *«Επί ποδός στο Αιγαίο. Κυβέρνηση: Ελάτε στην Χάγη πριν είναι πολύ αργά Ενισχύονται τα νησιά.»*³⁰¹ *«Ωρα Μηδέν. Επί σκοπόν: Το σχέδιο δράσης πως θα χτυπήσουμε. Θα τους δώσουμε ένα σκληρό μάθημα.»*³⁰² Στα πλαίσια αυτά, γίνεται επίκληση του ένδοξου παρελθόντος και των αισθημάτων εθνικής υπερηφάνειας και θυσίας που χαρακτηρίζουν τον ελληνικό λαό. Η επιρροή του ιστορικού παρελθόντος στις σχέσεις των δύο χωρών αποκαλύπτεται από τις σχετικές ιστορικές αναλογίες μέσω της σύγκρισης της κρίσης του 1987 με την Ελληνική επανάσταση. Τονίζεται, λοιπόν το γεγονός της, μη τυχαιότητας της κορύφωσης δηλαδή της κρίσης με αυτήν του εορτασμού της ελληνικής επανάστασης του 1821. Αντίστοιχοι είναι και οι συμβολισμοί με τους οποίους καλύπτεται η κατάληξη της κρίσης. Η τελευταία και καθώς θεωρείται ελληνική νίκη, προβάλλεται πρωτοσέλιδα με *ένα τσαρούχι να πατά ένα τουρκικό φέσι*. Τα δυο αυτά σύμβολα επιλέγονται ως αντιπροσωπευτικά των δύο κρατών και της ιστορίας τους.

Η χρήση των αρνητικών στερεοτύπων τα οποία επιλέγονται για την προβολή της Τουρκίας καθ' όλη την υπό εξέταση περίοδο, συντελούν στην ενίσχυση και διατήρηση της αντιπαλότητας. Οι τουρκικές κινήσεις εμφανίζονται να είναι αποτέλεσμα τακτικών κινήσεων και σταδιακής κλιμάκωσης της έντασης. *«Με διάβημα Ακιμάν στην Αθήνα. Πρόκληση Τούρκων για τον Πρίνο.»*³⁰³ Η κρίση του 1987 χαρακτηρίζεται ως φωτοκόπια της αντίστοιχης του 1976. Κατά τον τρόπο αυτό κατασκευάζεται η συνέχεια της Τουρκικής απειλής, η οποία και παραμένει

³⁰¹ Ελευθεροτυπία 27/03/87

³⁰² Ελευθεροτυπία 28/03/87

³⁰³ Ελευθεροτυπία 01/03/87

διαχρονικά ενιαία. Όπως σε εκείνη την κρίση έτσι και τώρα οι ευθύνες επιρρίπτονται στην Τουρκία.

Η χρήση των παλαιών ονομάτων του ερευνητικού πλοίου(Πίρι- Ρέις, Χόρα) στα σχετικά δημοσιεύματα αποσκοπεί να καταδείξει τη συνέχεια και τη διαχρονικότητα της τουρκικής απειλής. *«Κλιμακώνουν τις προκλήσεις οι Τούρκοι. Βγάζουν το ‘Χόρα’ στο Αιγαίο»*.³⁰⁴ Η Τουρκία, όπως προκύπτει από τα δημοσιεύματα είναι αυτή που εντείνει την προκλητικότητα, αμφισβητώντας την ελληνική εθνική κυριαρχία, *«Δέκα τουρκικές παραβιάσεις μαζί με το Χόρα»*³⁰⁵ *«Βάναυση πρόκληση από Άγκυρα»*³⁰⁶ *Οι Τούρκοι ρίχνουν το γάντι»*³⁰⁷

Ένα αντίστοιχο στερεότυπο μέσω του οποίου προβάλλεται η Τουρκία αλλά και αποπειράται να εξηγηθεί η πολιτική της είναι αυτή, του ανελεύθερου καθεστώτος, το οποίο ενάντια στις διεθνείς αποφάσεις και νομιμότητα κατέχει παράνομα έδαφος μιας τρίτης χώρας, την Κύπρο. Όπως προκύπτει από την ποιοτική ανάλυση συχνή και επαναλαμβανόμενη είναι η χρήση της λέξεως «Αττίλας». Η επιλογή αυτή συντελεί στην ενίσχυση του εχθρικού και απειλητικού στερεότυπου μέσω του οποίου προβάλλεται ο ‘Άλλος’. Η εικόνα του Ανατολίτη, ενός κράτους δηλαδή που η κουλτούρα του δεν έχει καμιά σχέση με την Ευρώπη, καθώς γεωγραφικά ανήκει κατά 95% στην Ασία, αναδύεται επίσης έντονα από τα σχετικά δημοσιεύματα. Η πολιτισμική ‘υστέρηση’ της τουρκικής κοινωνίας προβάλλεται ως η αιτία της προκλητικότητας, της μη τήρησης των συμφωνιών, του Διεθνούς Δικαίου αλλά και των οργάνων «του πολιτισμένου κόσμου» για την επίλυση των διαφορών (Δικαστήρια κλπ). Τα πιο πάνω στερεότυπα και ιδιαίτερα αυτά της εγγενούς τουρκικής προκλητικότητας ‘νομιμοποιούν’, ως μόνη ενδεδειγμένη λύση τη

³⁰⁴ Ελευθεροτυπία 03/03/87

³⁰⁵ Ελευθεροτυπία 05/03/87

³⁰⁶ Ελευθεροτυπία 08/03/87

³⁰⁷ Ελευθεροτυπία 22/03/87

στρατιωτική κινητοποίηση της Ελλάδος έναντι ενός «τέτοιου» κράτους. Επιπρόσθετα η ‘νομιμοποίηση’ της στρατιωτικής κινητοποίησης, ενισχύεται καθώς προβάλλεται ότι αυτή σε συνδυασμό με την αποφασιστικότητα που επέδειξε η ελληνική πλευρά, οδήγησαν την Τουρκία σε μεταστροφή με το να εξετάζει το ενδεχόμενο της προσφυγής στη Χάγη «Οι Τούρκοι «συζητούν» τώρα τη Χάγη» «Στροφή των Τούρκων. Οζάλ Συζητάμε και για Χάγη». ³⁰⁸ Η τουρκική υπαναχώρηση στην περίπτωση αυτή, όπως δηλαδή χαρακτηρίζονται οι δηλώσεις του Τούρκου πρωθυπουργού «Τα μασάει ο Οζάλ για την Χάγη»³⁰⁹ ενισχύουν τα στερεότυπα περί δυναμικής αντιμετώπισης της Τουρκίας, καθώς ως δομικό χαρακτηριστικό της τουρκικής πολιτικής προβάλλεται η ανακολουθία δηλώσεων και πράξεων.

Η μεταστροφή της τουρκικής πολιτικής ωστόσο από φιλοπόλεμη σε φιλειρηνική, αντιμετωπίζεται με επιφυλάξεις, οι οποίες και παραπέμπουν τον αναγνώστη σε στερεότυπα που χαρακτηρίζουν ως μη έμπιστη την Τουρκία. «Ξαφνικό μήνυμα Οζάλ στον Ανδρέα». ³¹⁰ Αυτού του είδους τα στερεότυπα λειτουργούν αποτρεπτικά για τις προσπάθειες προσέγγισης μεταξύ των δύο χωρών. Αντίθετα αυτό που προβάλλεται ως αναγκαιότητα είναι η τήρηση ενός σταθερού προγράμματος εξουδετέρωσης της τουρκικής απειλής, προκειμένου να αποτραπεί η συρρίκνωση του Ελληνισμού.

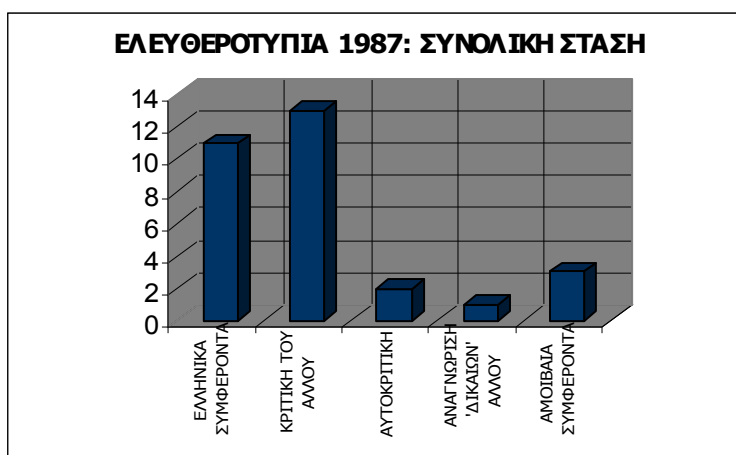
Η πλειοψηφία των δημοσιευμάτων την περίοδο αυτή λειτουργεί ενισχυτικά προς τα ελληνικά συμφέροντα, αποκλείοντας ταυτόχρονα τα επιχειρήματα του άλλου. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με τον μικρό αριθμό των δημοσιευμάτων που προωθούν ή αναφέρονται στα αμοιβαία συμφέροντα των δύο χωρών, θεωρούμε ότι συντείνουν στη συνέχιση και διαιώνιση μιας αντιπαραθετικής κουλτούρας μεταξύ των δυο χωρών. (Πίνακας 5)

³⁰⁸ Ελευθεροτυπία 31/03/87

³⁰⁹ Ελευθεροτυπία 21/04/87

³¹⁰ Ελευθεροτυπία 30/03/87

Πίνακας 5

Τα ελληνικά επιχειρήματα, σχετικά με τα ελληνοτουρκικά θέματα προβάλλονται ως σύννομα, έναντι των παράνομων τουρκικών επιδιώξεων. Η χρήση του αντιθετικού αυτού σχήματος, ελληνική πρόσκληση για προσφυγή στη Χάγη, έναντι των Τουρκικών προκλήσεων με την έξοδο του Σισμίκ, αποσκοπεί να καταδείξει ότι αντίθετα με την τουρκική, η ελληνική πολιτική είναι διαλλακτική και σύννομη με το Διεθνές Δίκαιο. «*Ελάτε στη Χάγη. Ελληνική απάντηση στην πρόκληση του Χόρα*»³¹¹ Το γεγονός αυτό υπογραμμίζεται και από την αντιθετική προβολή των ελληνικών προτάσεων για εφαρμογή των κανόνων του Διεθνούς Δικαίου έναντι του «παζαριού» για την διανομή της υφαλοκρηπίδας που επιδιώκει η τουρκική πλευρά. Η προβολή και ο χαρακτηρισμός των ελληνικών θέσεων ως εθνικά δίκαια, θεωρούμε ότι οριοθετεί τις δυνατότητες συνδιαλλαγής επί των θεμάτων αυτών.

Οι περιπτώσεις όπου προωθούνται τα αμοιβαία συμφέροντα των δυο κρατών, μέσω των δημοσιευμάτων που αναλύονται, είναι λίγες. Οι αναφορές που εντοπίσαμε τονίζουν το επίσημο μιας ενδεχόμενης πολεμικής αναμέτρησης των δυο χωρών, η οποία και θα εξυπηρετήσει τα συμφέροντα τρίτων. Το ιδεολόγημα αυτό της μετάθεσης δηλαδή των ευθυνών της ελληνοτουρκικής σύγκρουσης σε τρίτους με

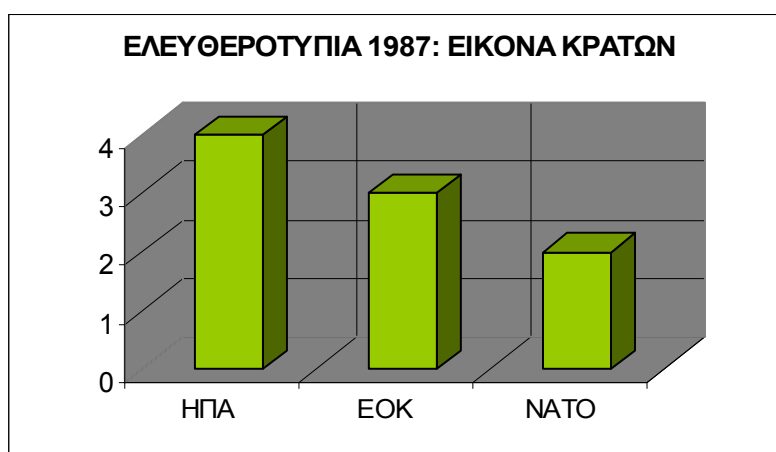
³¹¹ Ελευθεροτυπία 22/03/87

ταυτόχρονη απόσχιση των ευθυνών από την πολιτική και στρατιωτική ηγεσία των δυο χωρών χρησιμοποιείται συχνά από τον τύπο.

Τα τουρκικά επιχειρήματα γενικότερα, τις όποιες φορές προβάλλονται αποδομούνται μέσω του χαρακτηρισμού τους ως βλέψεις, οι οποίες και παραπέμπουν σε απειλή και κίνδυνο. Η στάση αυτή λειτουργεί αποτρεπτικά στις πιθανότητες έναρξης διαλόγου και διαπραγμάτευσης καθώς αυτός χαρακτηρίζεται ως δικαίωση των βλέψεων του άλλου οδηγώντας σε απεμπόληση κυριαρχικών δικαιωμάτων. Η χρήση του λόγου αυτού παραπέμπει σε κατεστημένα στερεότυπα και σχήματα που επιτείνουν τη σύγκρουση καθώς οποιαδήποτε όφελος για την Τουρκία αυτομάτως θεωρείται ότι οδηγεί σε ελληνικές ή σε εν δυνάμει ελληνικές απώλειες.

Τα πρωτοσέλιδα δημοσιεύματα που αφορούν την παρέμβαση τρίτων στις ελληνοτουρκικές σχέσεις πλειοψηφικά αναφέρονται στις ΗΠΑ. Το γεγονός αυτό θεωρούμε ότι είναι υποδηλωτικό της σημασίας του ρόλου των ΗΠΑ στις ελληνοτουρκικές σχέσεις. (Πίνακας 6)

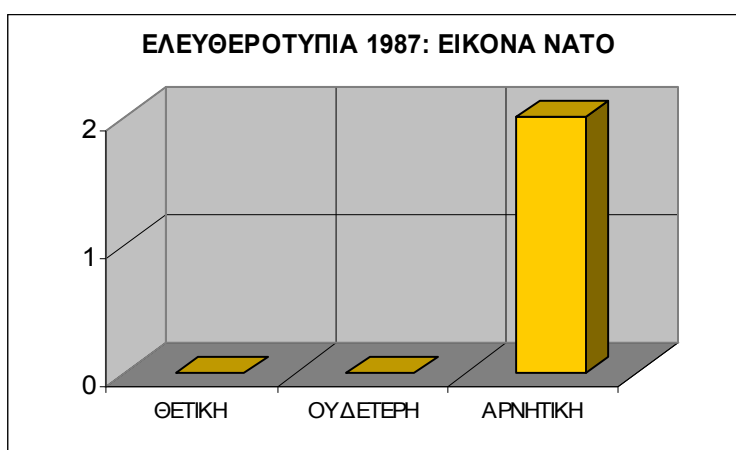
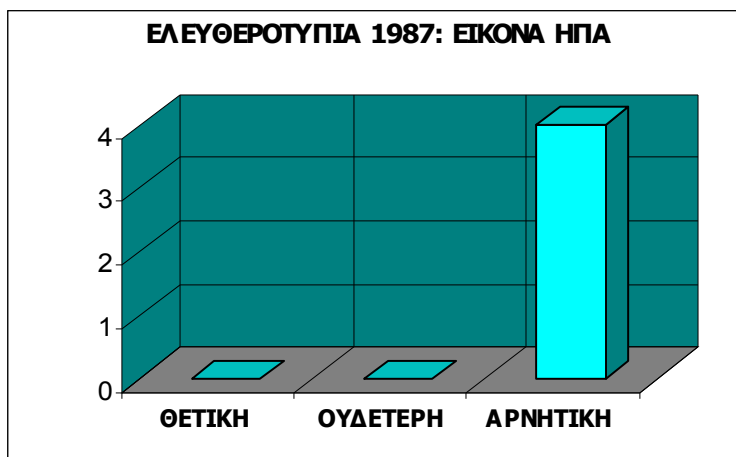
Πίνακας 6

Η εικόνα των ΗΠΑ και του ΝΑΤΟ είναι ιδιαίτερα αρνητικές όπως προκύπτει από την ποσοτική ανάλυση των δημοσιευμάτων. Η στάση αυτή είναι απόρροια των ιδεολογικών κατευθύνσεων που επηρεάζουν το λόγο των δημοσιευμάτων της

εφημερίδας. Η τελευταία θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ‘αντι-δυτική’, εκφράζοντας τάσεις που ήταν σχετικά κυρίαρχες στην ελληνική κοινή γνώμη, εκείνη την περίοδο. (Πίνακας 7)

Πίνακας 7

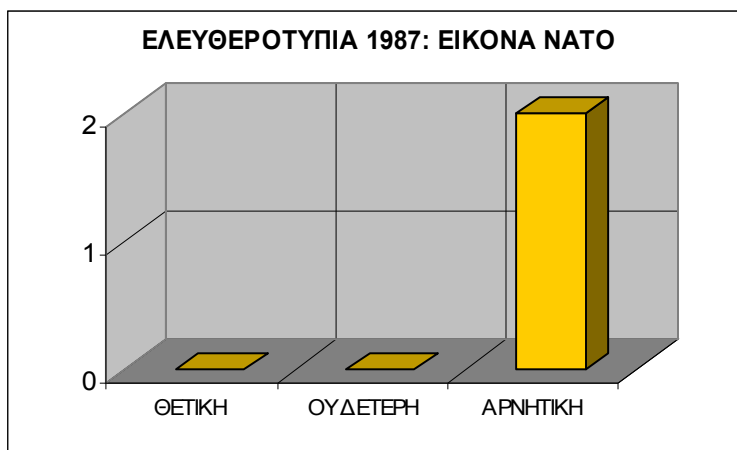
Οι ΗΠΑ χαρακτηρίζονται ως «Υπερατλαντικοί κηδεμόνες», οι οποίοι παρεμβαίνουν κυρίαρχα και επιδαιτητικά στις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Η τουρκική προκλητικότητα αποδίδεται στην ενθάρρυνση των ΗΠΑ καθώς «απειλούν και εκβιάζουν με ‘όχημα’ τον Τουρκικό σοβινισμό».³¹² Η κλιμάκωση της κρίσης στο Αιγαίο αποδίδεται στα αμερικανικά συμφέροντα στην περιοχή τα οποία επηρεάζουν και τροφοδοτούν την ένταση «η αμερικανική κυβέρνηση θολώνει τα ήρεμα νερά»³¹³

³¹² Ελευθεροτυπία 12/03/87

³¹³ Ελευθεροτυπία 21/02/87

Αντίστοιχα αρνητική είναι και η εικόνα του ΝΑΤΟ, το οποίο και προβάλλεται ως όργανο των ΗΠΑ (Πίνακας 8)

Πίνακας 8

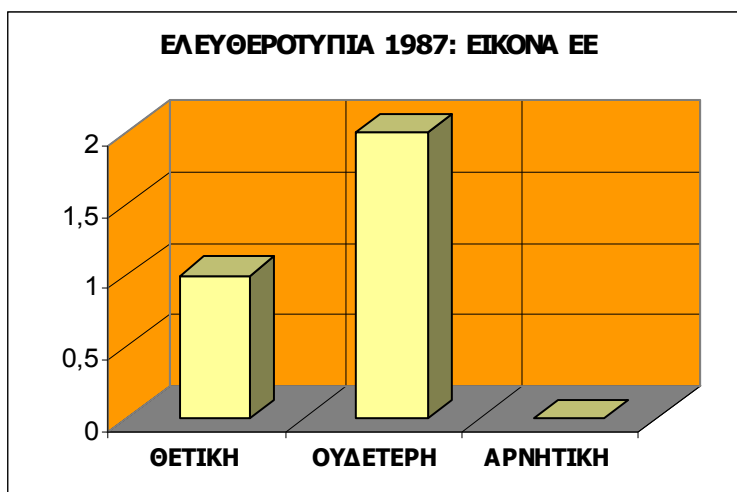

Το ΝΑΤΟ κατηγορείται ότι λειτουργεί ως Πόντιος Πιλάτος, ενθαρρύνοντας κατά αυτόν τον τρόπο την τουρκική πολιτική. «Δραματική προειδοποίηση προς Τουρκία και ΝΑΤΟ: Μην τραβάτε το σκοινί».³¹⁴ Ως αποτέλεσμα μερίδιο ευθυνών για την κατάσταση στην περιοχή αποδίδεται στην έμμεση ενθάρρυνση που η στάση του ΝΑΤΟ παρέχει στην τουρκική πολιτική.

Αντίθετα η εικόνα της ΕΟΚ, όπως δηλαδή αυτή προβάλλεται μέσω των δημοσιευμάτων, είναι περισσότερο θετική, καθώς δεν αναπαράγονται οι κατηγορίες για φιλο-τουρκισμό. Χαρακτηριστικό ωστόσο του τρόπου προβολής της ΕΟΚ είναι ο περιορισμένος αριθμός αναφορών. Το γεγονός αυτό είναι σύμφωνο με την αντίστοιχη της τότε θεώρησης της επίσημης ελληνικής εξωτερικής πολιτικής της ΕΟΚ ως περιφερειακού οργανισμού με μικρές δυνατότητες αυτόνομης παρέμβασης (Πίνακας 9)

Πίνακας 9

³¹⁴ Ελευθεροτυπία 23/03/87

Η στάση της εφημερίδας είναι αρνητική έναντι της τουρκικής αιτήσεως για ένταξη στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, καθώς κάτι τέτοιο θεωρείται ότι θα υπονόμει τις αρχές πάνω στις οποίες στηρίζεται το ευρωπαϊκό οικοδόμημα. Παράλληλα διατυπώνονται υπονοούμενα, ότι η κατάθεση της αιτήσεως της Άγκυρας έγινε με την ενθάρρυνση τρίτων μερών (ΗΠΑ), προκειμένου να λειτουργήσει ως «*δούρειος ίππος των αμερικανικών συμφερόντων στην ΕΟΚ*».³¹⁵ Το στερεότυπο αυτό θα αποτελέσει και στην επόμενη δεκαετία ένα από τα κύρια επιχειρήματα του ελληνικού τύπου ενάντια στην ένταξη της Τουρκίας στην Ε.Ε.

Η κυβερνητική ρητορεία και η κυρίαρχη πολιτική επιλογή για την δυναμική αντιμετώπιση της Τουρκίας επηρεάζει το σύνολο των εφημερίδων που κινούνται στο ίδιο με την κυβέρνηση πολιτικό-ιδεολογικό χώρο. Γεγονός που αντίστοιχα χαρακτηρίζει και στάση της «Ελευθεροτυπίας» την περίοδο αυτή, όπως διαφαίνεται από την συνολική εξέταση των σχετικών πρωτοσέλιδων.

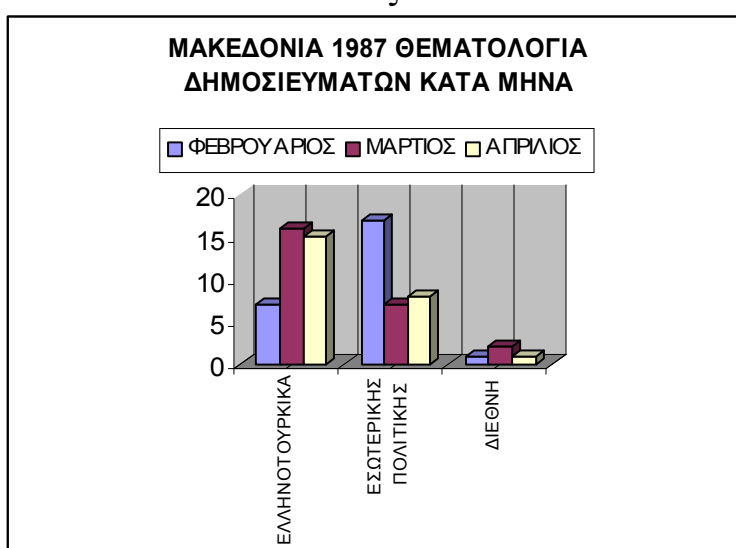
5.1.5 Μακεδονία 1987

Η έκταση που αφιερώνεται στην κάλυψη των ελληνοτουρκικών θεμάτων ακολουθεί την πορεία των γεγονότων. Έτσι το μήνα Φεβρουάριο όπου εκδηλώνονται

³¹⁵ Ελευθεροτυπία 14/03/87

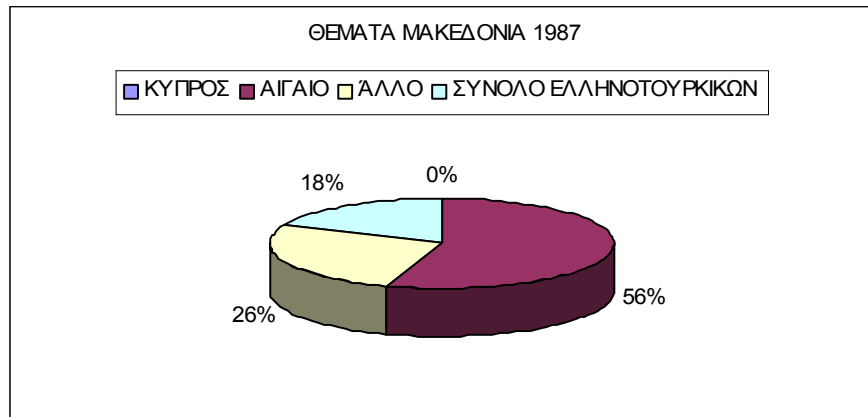
τα πρώτα σημάδια έντασης, τα πρωτοσέλιδα που αναφέρονται στα ελληνοτουρκικά υπολείπονται σε αριθμό αυτών, της εσωτερικής πολιτικής επικαιρότητας. Καθώς η κρίση κορυφώνεται, η σοβαρότητα της εξέλιξης αυτής αντανακλάται αντίστοιχα και με την αύξηση του αριθμού των δημοσιευμάτων που αφιερώνει η εφημερίδα. Το μήνα Μάρτιο όπως και τον Απρίλιο του 1987, η κάλυψη που δίνεται στα ελληνοτουρκικά θέματα υπερτερεί των άλλων θεμάτων, αναδεικνύοντας τη σημασία των σχέσεων αυτών στην ελληνική κοινωνία. (Πίνακας 2)

Πίνακας 2

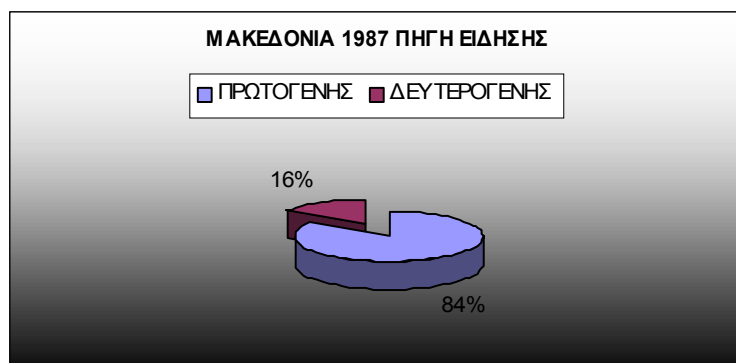
Γενικότερα καθ' όλη την υπό εξέταση περίοδο η έκταση που αφιερώνεται από την εφημερίδα στα ελληνοτουρκικά υπερτερεί αυτή των άλλων θεμάτων. Το γεγονός αυτό οφείλεται α) στο ενδιαφέρον της εφημερίδας αλλά και κατ' επέκταση των αναγνωστών αυτής για το θέμα (Πίνακας 3) και β) σε τεχνικούς λόγους, όπως αυτό του σχήματος έκδοσης της εφημερίδας, το οποίο και επιτρέπει την ανάδειξη περισσότερων θεμάτων στο πρωτοσέλιδο από ότι αυτό του σχήματος ταμπλόιντ.

Πίνακας 3

Οι πηγές και η μορφή των σχετικών με τα ελληνοτουρκικά δημοσιευμάτων, είναι αντίστοιχες αυτού που παρατηρείται και στις υπόλοιπες εφημερίδες, καθώς κυριαρχούν τα ρεπορτάζ που στηρίζονται σε πρωτογενείς πηγές. Αυτό οφείλεται στην φύση του θέματος το οποίο προβάλλεται ως εάν να πρόκειται για θέμα εσωτερικής πολιτικής, όπου και εκεί αντίστοιχα παρατηρείται χαμηλή χρήση άλλων πηγών. Η τάση αυτή καταδεικνύει ταυτόχρονα τον ‘εσωτερικό μονόλογο’ που έχει αναπτυχθεί γύρω από το θέμα αυτό μέσω του αποκλεισμού των απόψεων τρίτων. (Πίνακας 4)

Πίνακας 4

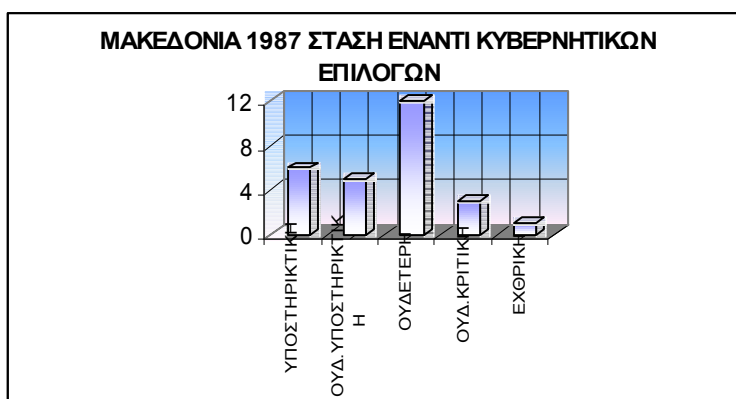

Η θεματολογία των ελληνοτουρκικών θεμάτων, κυριαρχείται από τις αναφορές στο θέμα του Αιγαίου, λόγω του ότι η κρίση του Μαρτίου του 1987 περιστράφηκε γύρω από το θέμα των χωρικών υδάτων των δυο χωρών. Πολλές είναι

και οι αναφορές στα θέματα που αφορούν τις δυο χώρες και τρίτους παράγοντες λόγω της βαρύτητας που αποδίδεται από την εφημερίδα στην στάση αυτών στις ελληνοτουρκικές σχέσεις.

Η στάση της εφημερίδας έναντι της κυβερνητικής πολιτικής θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ουδέτερη κατά την υπό εξέταση περίοδο μετατρέπεται ωστόσο σε υποστηρικτική, κατά την κορύφωση της κρίσης, καθώς κυριαρχεί στα δημοσιεύματα αυτό που θεωρείται ως αναγκαιότητα η διασφάλιση δηλαδή της εθνικής ομοψυχίας, μέσω της αποφυγής άσκησης κριτικής έναντι της κυβέρνησης. Έτσι η εφημερίδα προβάλλει όλες τις δηλώσεις της πολιτικής ηγεσίας, διανθίζοντας αυτές με αντίστοιχες αναφορές από το ιστορικό παρελθόν. «Παπανδρέου: Έτοιμος να πολεμήσει ο ελληνικός λαός για τα εθνικά του δίκαια. Μητσοτάκης: Αντάξιοι της ιστορίας θα φανούμε εάν οι περιστάσεις το επιβάλλουν.» «Ενημερώνονται όλοι οι πολιτικοί αρχηγοί»³¹⁶ (Πίνακας 5).

Πίνακας 5

Σε ότι αφορά την αντιπολίτευση, η εφημερίδα αντίθετα είναι υποστηρικτική χωρίς όμως να υιοθετεί μια έντονα «κριτική αντιπολιτευτική στάση» έναντι της κυβέρνησης όπως οι υπόλοιπες εφημερίδες που πρόσκεινται στον ίδιο ιδεολογικό χώρο. Κριτική ασκείται στο θέμα της κρατικοποίησης των πετρελαίων Πρίνου,

³¹⁶ Μακεδονία 24/03/1987

απόφαση που χαρακτηρίζεται ως «απαράδεκτη υποχώρηση παρά τους φραστικούς λεονταρισμούς»³¹⁷. Οι «ρητορικές επιδείξεις πατριωτισμού»³¹⁸ στο θέμα αυτό από κυβερνητικά στελέχη θεωρείται ότι ζημιώνουν το διεθνές προφίλ της χώρας, το οποίο και σε αντίθεση με τον ‘απομονωτισμό’ των εφημερίδες του κεντρώου και αριστερού χώρου, προβάλλεται ως μια αναγκαιότητα της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής «*Θορύβησαν την κυβέρνηση οι διεθνείς αντιδράσεις για το θέμα του Πρίνου*»³¹⁹. Ένα άλλο σημείο κριτικής αποτελεί η έλλειψη διαφάνειας στον τρόπο χειρισμού της εξωτερικής πολιτικής ιδιαίτερα σε ότι αφορά τις επαφές των πρωθυπουργών των δυο χωρών. «*Απόλυτη μυστικότητα για το περιεχόμενο του μηνύματος Οζάλ*».³²⁰ Στην περίπτωση αυτή και ενώ η μυστικότητα σε ότι αφορά την εξωτερική πολιτική σε περιόδους κρίσεων προβάλλεται ως εθνική αναγκαιότητα, κάτι αντίστοιχο δεν ‘δικαιολογείται’ στις περιπτώσεις επαφών μεταξύ των δυο χωρών. Η επιλογή αυτή υπογραμμίζει το έντονο κλίμα καχυποψίας που χαρακτηρίζει τις σχέσεις Ελλάδος-Τουρκίας και ιδιαίτερα τις δυσκολίες που συναντούν οι απόπειρες της μεταξύ των δυο χωρών προσέγγισης.

Η εικόνα Τουρκίας όπως προβάλλεται από την εφημερίδα είναι σύμφωνη με τα κυρίαρχα αρνητικά στερεότυπα της ελληνικής κοινωνίας. Η πολιτική της χαρακτηρίζεται ως προκλητική, αμφισβητώντας το σύνολο του Αιγαίου μέσω της διατύπωσης απειλών οι οποίες είναι διαχρονικές. Όπως και στις υπόλοιπες εφημερίδες που εξετάζουμε η τουρκική πολιτική προσωποποιείται, αποδιδόμενη σε ενέργειες προσώπων συνηθέστερα παρά σε δομικές πολιτικές. «*Τις επεκτατικές βλέψεις φανερώνει πάλι ο Οζάλ*»³²¹ «*Μήνυμα Οζάλ*».³²² Η τουρκική πολιτική προβάλλεται με όρους του παρελθόντος, βαπτιζόμενη ‘νέο-ωθομανισμός’. Αυτού του

³¹⁷ Μακεδονία 21/02/1987

³¹⁸ Μακεδονία 03/03/1987

³¹⁹ Μακεδονία 05/04/1987

³²⁰ Μακεδονία 04/04/1987

³²¹ Μακεδονία 02/02/1987

³²² Μακεδονία 16/04/1987

είδους η φρασεολογία παραπέμπει στο αντιπαραθετικό ιστορικό παρελθόν των δυο λαών, κατασκευάζοντας μια ιστορικά αναλλοίωτη εικόνα για την Τουρκία και τους Τούρκους. *«Σε επαγρύπνηση καλείται ο Ελληνισμός μπροστά στον κίνδυνο του νέο-οθωμανισμού»*.³²³ Οι τουρκικές ενέργειες προβάλλονται πάντοτε ως προκλητικές, και η Τουρκία ως εκ των προτέρων ένας ‘θρασύς γείτονας’ ο οποίος και αποθρασύνεται από την ελληνική υποχωρητικότητα. *«Αποθράσυναν την Τουρκία, οι κυβερνητικοί χειρισμοί»*³²⁴ Η πολιτική των διμερών σχέσεων όπως προωθείται από την Τουρκία θεωρείται δεδομένα προκλητική, και διεκδικητική, αρνούμενη να προσαρμοστεί στις επιταγές του διεθνούς δικαίου καθώς επιδιώκει λύσεις εξωθεσμικές. *«Αρνείται τη λύση του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης»*.³²⁵ Τα δημοσιεύματα αυτά δίδοντας έμφαση στα αντιθετικά στοιχεία είναι σύμφωνα με το κυρίαρχο ιδεολόγημα, καθώς προωθούν παρά ‘αμφισβητούν’ τις αντιπαραθετικές αντιλήψεις. Η τουρκική πολιτική χαρακτηρίζεται «δόλια», καθώς παραποιεί τα γεγονότα μεταθέτοντας τις ευθύνες της έντασης στην Ελλάδα. *«Η Τουρκία μας κατηγορεί στις χώρες NATO, ΕΟΚ»*³²⁶. Ευθύνες οι οποίες βαρύνουν την τουρκική πλευρά εξ ολοκλήρου όπως «αποδεικνύει» ο λόγος των δημοσιευμάτων. *«Έρευνες γύρω στα νησιά προγραμματίσαν οι Τούρκοι»*³²⁷ *«Η Τουρκία αμφισβητεί όλο το Αιγαίο»*³²⁸.

Στα πλαίσια αυτά οι δηλώσεις τούρκων αξιωματούχων για σεβασμό των αποφάσεων του ΟΗΕ προβάλλονται ως υποκριτικές, καθώς θεωρείται ότι αποσκοπούν στη συγκάλυψη των τουρκικών διεκδικήσεων. *«Αρνείται προσφυγή στο διεθνές δικαστήριο της Χάγης. Ζητεί διάλογο επικαλούμενη αποφάσεις του ΟΗΕ»*.³²⁹ Οι Τουρκικές προτάσεις για διάλογο, αντιμετωπίζεται ουδέτερα-καχύποπτα, ενώ

³²³ Μακεδονία 22/04/1987

³²⁴ Μακεδονία 07/03/1987

³²⁵ Μακεδονία 08/03/1987

³²⁶ Μακεδονία 25/03/1987

³²⁷ Μακεδονία 27/03/1987

³²⁸ Μακεδονία 06/03/1987

³²⁹ Οπ.παρ.

εκφράζονται αμφιβολίες κατά πόσο αποτελούν έκφραση πραγματικής επιθυμίας για την ‘δικαστική επίλυση’ του θέματος όπως αφήνουν να εννοηθεί οι κατά καιρούς δηλώσεις τούρκων αξιωματούχων. Σε αντίθεση, η πολιτική της ελληνικής κυβέρνησης εμφανίζεται ότι κατατείνει στην ενίσχυση της προοπτικής του διαλόγου, γεγονός που καθιστά ‘εμφανή’ την ‘διαφορά’ μεταξύ των προθέσεων των δύο χωρών. *«Επιδίδεται η απάντηση στο μήνυμα του Οζάλ. Δεν κλείνεται η πόρτα στην προοπτική του διαλόγου»*.³³⁰ Αντίθετα αυτό που δεν αναφέρεται είναι το είδος του διαλόγου που επιδιώκεται από την Ελλάδα, καθώς αυτό που συζητάμε *«είναι μόνο το συνυποσχετικό και κανένα άλλο ελληνοτουρκικό θέμα»*.³³¹

Η υποψηφιότητα της Τουρκίας για ένταξη στην ΕΟΚ, όπως και από τις υπόλοιπες εφημερίδες, αντιμετωπίζεται αρνητικά και από την «Μακεδονία». Ως νομιμοποιητική βάση της άρνησης αυτής προβάλλονται επιχειρήματα όπως ο χαρακτήρας του πολιτεύματος της Τουρκίας (δικτατορία, παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων) αλλά και η εν γένει ‘συμπεριφορά’ της η οποία έρχεται σε αντίθεση με τις Ευρωπαϊκές αρχές (ισλαμισμός, κατοχή εδαφών κλπ). Συχνή είναι και στην περίπτωση αυτή η καταφυγή σε ‘έγκυρες διπλωματικές πηγές’ οι οποίες δεν κατονομάζονται, αλλά δικαιώνουν και προσφέρουν την απαραίτητη αντικειμενικότητα στις θέσεις που αναπτύσσει η εφημερίδα.

Ο τρόπος με τον οποίο προβάλλονται τα τρίτα μέρη (κράτη, οργανισμοί κλπ) από την εφημερίδα είναι ουδέτερος-θετικός. Οι παρεμβάσεις του διεθνούς παράγοντα κατά την διάρκεια της κρίσης, όπως ερμηνεύουν τα δημοσιεύματα της εφημερίδας υπογραμμίζουν την σοβαρότητα της κατάστασης. *«Ηνωμένα Έθνη και ΝΑΤΟ ανησύχησαν και μεσολαβούν»* ³³²*«Εκκλιση για εκτόνωση απεύθυνε η Ουάσιγκτον»*³³³.

³³⁰ Μακεδονία 08/04/1987

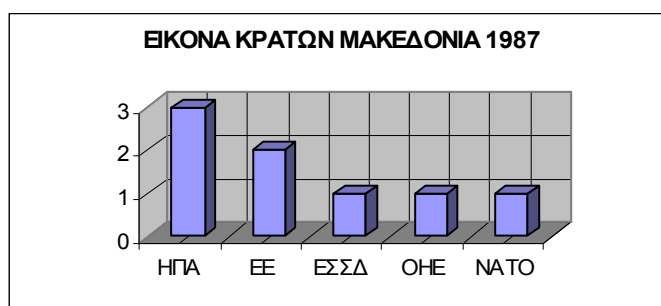
³³¹ Μακεδονία 11/04/1987

³³² Οπ.παρ.

³³³ Μακεδονία 27/03/1987

Η εκτόνωση της κρίσης αποδίδεται στην ενεργό και ουσιαστική ανάμειξη του διεθνούς παράγοντα με την άσκηση πιέσεων στην Τουρκία. *«Εκτόνωση και ηρεμία. Υποχώρησε η Άγκυρα στις διεθνείς πιέσεις»*³³⁴ Προς επικύρωση των απόψεων της η εφημερίδα παραπέμπει τα συμπεράσματα αυτά όπως και πριν σε αντίστοιχες εκτιμήσεις διπλωματικών κύκλων. *«Η Τουρκία υποχώρησε από την αναμέτρηση με την Ελλάδα στο Αιγαίο ύστερα από πιέσεις του διεθνούς παράγοντα όπως εκτιμούν διεθνείς διπλωματικοί κύκλοι.»*³³⁵ (Πίνακας 7)

Πίνακας 7

Ιδιαίτερα θετικός όμως είναι ο τρόπος αναφοράς στο Ευρωπαϊκό κοινοβούλιο, οι ευνοϊκές αποφάσεις του οποίου για την Ελλάδα, προβάλλονται πρωτοσέλιδα. *«Ενισχύει πολύ την ελληνική στάση η απόφαση του ευρωπαϊκού κοινοβουλίου» (σχετικά με την προοπτική διαλόγου με την Τουρκία)*³³⁶

Η εικόνα των ΗΠΑ είναι ουδέτερη-κριτική, και σύμφωνη με το κυρίαρχο ιδεολόγημα καθώς γίνεται αναφορά στην προνομιακή μεταχείριση της Τουρκίας εκ μέρους των ΗΠΑ. Έτσι η πρωτοσέλιδη αναφορά στις *«ιδιαίτερες περιποιήσεις στον κ. Χαλέφογλου»*³³⁷ συμπληρώνει αντιθετικά την αναβολή του ταξιδιού του έλληνα αντιπροέδρου στις ΗΠΑ, *«αποδεικνύοντας»* την άνιση μεταχείριση που

³³⁴ Μακεδονία 29/03/1987

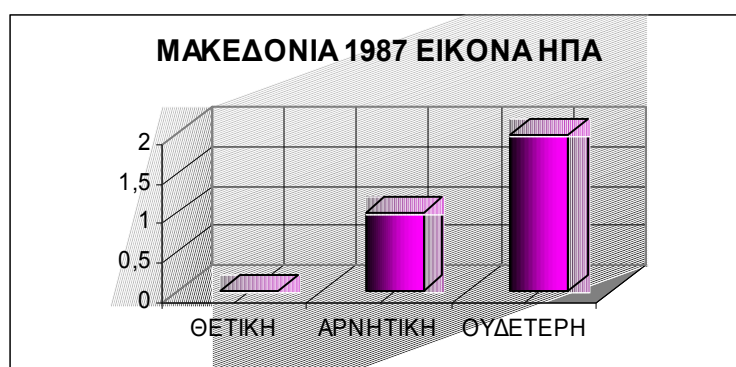
³³⁵ Μακεδονία 29/03/1987

³³⁶ Μακεδονία 22/04/1987

³³⁷ Μακεδονία 08/02/1987

επιφυλάσσουν οι ΗΠΑ απέναντι στις δυο χώρες. «Που οφείλεται η αναβολή του ταξιδιού του κ. Χαραλαμπίδου». ³³⁸ Σημαντικό είναι ότι στην περίπτωση αυτή όπως και στην αντίστοιχη του ΝΑΤΟ, η ευθύνη της στάσης των ΗΠΑ επιρρίπτεται στους κυβερνητικούς χειρισμούς και όχι στην πολιτική των ΗΠΑ και ΝΑΤΟ. (Πίνακας 8)

Πίνακας 8

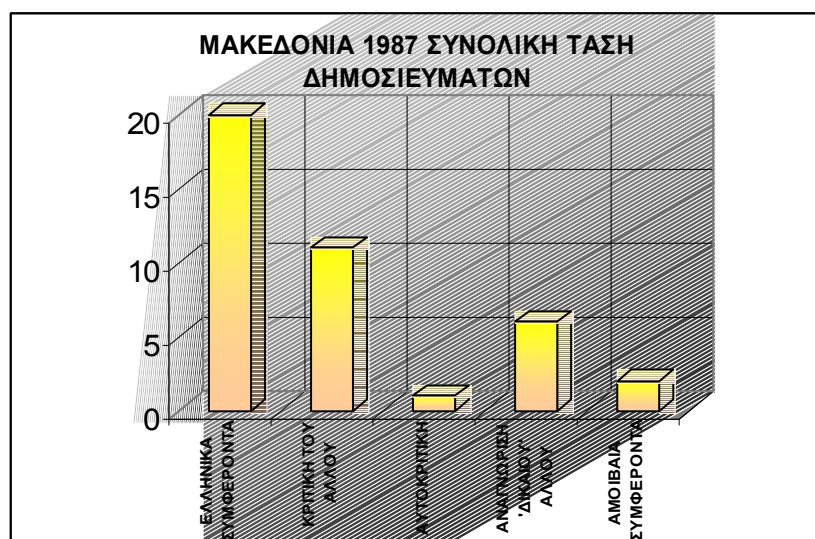
Ιδιαίτερα ευνοϊκές είναι οι πρωτοσέλιδες αναφορές της εφημερίδας σε ότι αφορά την εικόνα του ΟΗΕ αλλά και της Σοβιετικής Ένωσης. Η παρέμβαση του πρώτου προβάλλεται ως δικαίωση του ρόλου που του έχει ανατεθεί, ενώ η παρέμβαση της ΕΣΣΔ, προβάλλεται ως αντίπαλο δέος στην μεταχείριση που επιφυλάσσουν οι ΗΠΑ έναντι της Τουρκίας.

Όπως προκύπτει από την ανάλυση της συνολική τάσης των πρωτοσέλιδων δημοσιευμάτων της εφημερίδας αυτά χαρακτηρίζονται από την πλειοψηφική προβολή των ελληνικών επιχειρημάτων και τον παράλληλο αποκλεισμό των επιχειρημάτων του 'Άλλου'. Τα πρωτοσέλιδα δημοσιεύματα της εφημερίδας, πλειοψηφικά αναπαράγουν τα 'ελληνικά συμφέροντα'. Αντίθετα μικρός είναι αριθμός των δημοσιευμάτων τα οποία και αποστασιοποιούνται από τα κυρίαρχα στερεότυπα,

³³⁸ Οπ.παρ.

μέσω της κριτικής αξιολόγησης αυτών ή της αναγνώρισης κάποιας νομιμοποιητικής βάσης των τουρκικών επιχειρημάτων. (Πίνακας 6)

Πίνακας 6

Στα πλαίσια της ευνοϊκής κάλυψης των ελληνικών επιχειρημάτων χρησιμοποιείται το αντιθετικό σχήμα, «τουρκική προκλητικότητα έναντι ελληνικής προσπάθειας για ύφεση». «Μόνη λύση είναι η Χάγη, είπε ο πρωθυπουργός γιατί το θέμα είναι νομικό»³³⁹«Το Σισμίκ συνεχίζει σήμερα τις έρευνες ενώ αρχίζει και άλλο».³⁴⁰Τα ελληνικά επιχειρήματα, κατά τον τρόπο αυτό αναδεικνύονται ως κατεξοχήν δίκαια, χωρίς να υπόκεινται σε καμία είδους κριτική αξιολόγηση και επεξεργασία.

Αποτιμώντας, συνολικά τον τρόπο κατασκευής και μετάδοσης της κρίσης του Μαρτίου του 1987 από την Μακεδονία, όπως προκύπτει από την ποσοτική και ποιοτική ανάλυση αυτός είναι σύμφωνος με την ιδεολογική της στάση (συντηρητική-κεντρώα). Παράλληλα ο λόγος των δημοσιευμάτων είναι σύμφωνος με το κυρίαρχο ιδεολόγημα της εξωτερικής πολιτικής και του τρόπου με τον οποίο αναμεταδίδονται οι ελληνοτουρκικές σχέσεις.

³³⁹ Μακεδονία 10/04/1987

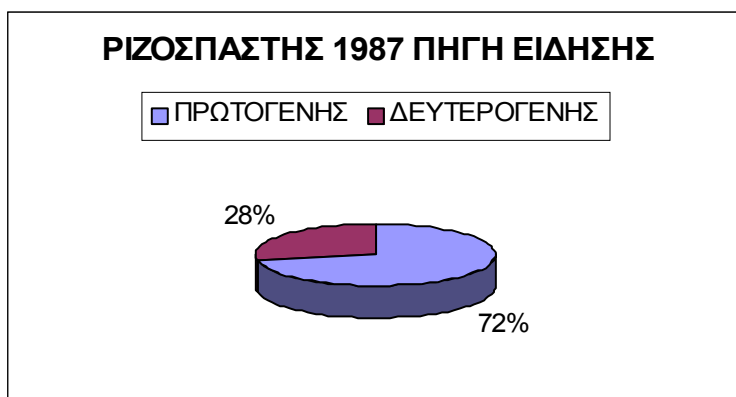
³⁴⁰ Μακεδονία 06/04/1987

5.1.6. Ριζοσπάστης 1987

Η περίπτωση της εφημερίδας «Ριζοσπάστης», που εξετάζουμε, διαφέρει από τις υπόλοιπες εφημερίδες. Η διαφορά αυτή έγκειται στο ότι αποτελεί επίσημο όργανο του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδος. Ως αποτέλεσμα η παρέμβαση της εφημερίδας κατά κύριο λόγο εκφράζει και αποτελεί συνέχεια του κομματικού λόγου.

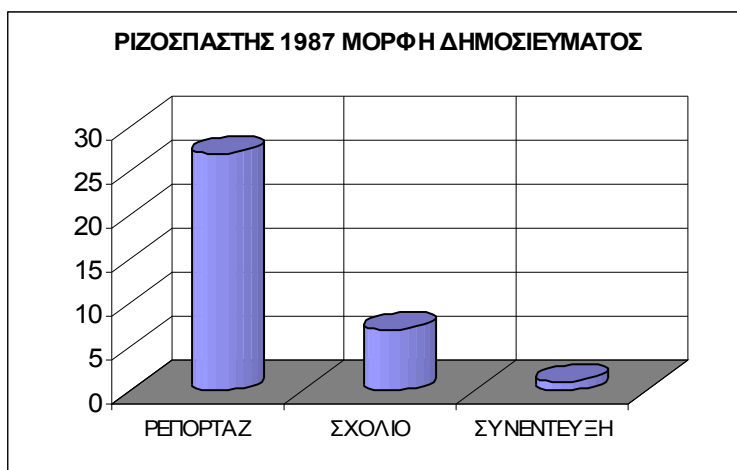
Τα πρωτοσέλιδα δημοσιεύματα της υπό εξέταση περιόδου, στηρίζονται κατά κύριο λόγο σε πρωτογενείς πηγές και σε ρεπορτάζ, όπως συμβαίνει και στις υπόλοιπες εφημερίδες που εξετάζουμε. (Πίνακας 1)

Πίνακας 1

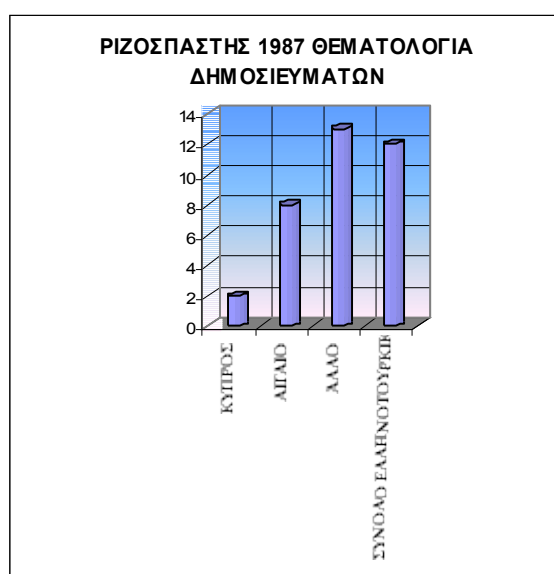
Ο «Ριζοσπάστης» ωστόσο διαφοροποιείται καθώς σημαντικός αριθμός των πρωτοσέλιδων του είναι σχόλια. Η επιλογή αυτή είναι απόρροια του ότι αποτελεί όργανο της Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΕ και ως τέτοιο αποσκοπεί να μεταφέρει την επίσημη κομματική άποψη για τα θέματα της εσωτερικής επικαιρότητας. (Πίνακας 2)

Πίνακας 2

Η θεματολογία των πρωτοσέλιδων δημοσιευμάτων της εφημερίδας, κυριαρχείται από αναφορές για το σύνολο των ελληνοτουρκικών σχέσεων αλλά και τον ρόλο που διαδραματίζουν τα τρίτα μέρη στις σχέσεις αυτές. Η επιλογή αυτή, η οποία συνιστά άλλο ένα σημείο διαφοροποίησης της εφημερίδας από τις υπόλοιπες, αντανακλά τη σημασία που αποδίδεται από την εφημερίδα στην παρέμβαση των τρίτων μερών στις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Στη θεματολογία του «Ριζοσπάστη» ωστόσο συναντάμε και σημαντικό αριθμό δημοσιευμάτων που αναφέρονται στο θέμα του Αιγαίου το οποίο ήταν και το κυρίαρχο θέμα της κρίσης του Μαρτίου του 1987. (Πίνακας 3)

Πίνακας 3

Η ευθύνη για την κρίση του Μαρτίου του 1987, όπως προκύπτει από τα σχετικά δημοσιεύματα, βαρύνει εξ ολοκλήρου της Τουρκία, η οποία και κλιμακώνει «επικίνδυνα τις προκλήσεις»,³⁴¹ όπως διαφαίνεται από τις σχετικές δηλώσεις και ενέργειες. «Απειλεί την Ελλάδα ο Οζάλ»³⁴² Τα στερεότυπα τα οποία μεταφέρονται και κατασκευάζονται για την Τουρκία, είναι σύμφωνα με το κυρίαρχο ιδεολόγημα. Η Τουρκία προβάλλεται προκλητική, απειλητική, κλιμακώνοντας την ένταση, μέσω μιας επαναλαμβανόμενης επιθετικής πολιτικής «Επιχείρηση τρομοκρατία»³⁴³. Η Τουρκική πολιτική προσεγγίζεται από την εφημερίδα ως καθοδηγούμενη από τον Αμερικανικό παράγοντα, ο οποίος ‘ευνοεί’ αν όχι ‘επικροτεί’ την στάση αυτή. Έτσι η Τουρκία παρουσιάζεται ως «θρασύδειλη», καθώς εκμεταλλεύεται την αμερικανική υποστήριξη προκειμένου να απειλήσει την Ελλάδα. « Απειλεί με τις πλάτες του Ρέιγκαν ο Οζάλ»³⁴⁴ «Πρόκληση Οζάλ. Διατεταγμένη πρόκληση Οζάλ. Απειλεί την Ελλάδα καθ’ οδόν προς τις ΗΠΑ.»³⁴⁵ Η τελευταία κρίση μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας, θεωρείται απόρροια της αμερικανικής υποστήριξης προς την τελευταία. Τα αμερικανικά σχέδια, προώθησης του επιδιαιτητικού ρόλου των ΗΠΑ στην περιοχή είναι αυτά που κατά την εφημερίδα, ενθαρρύνουν τον τουρκικό σοβινισμό, προκαλώντας αντίστοιχες κρίσεις. «Συμμορία εκβιαστών. Αμερικανοί πίσω από τον Εβρέν στο τιμόνι του Χόρα»³⁴⁶ «Επικίνδυνο "παιχνίδι" των ΗΠΑ στο Αιγαίο.(Οι αμερικανοί υποκινούν τους σωβινιστές της Άγκυρας, με σκοπό να παζαρέψουν τα αντίστοιχα ανταλλάγματα).»³⁴⁷ Η αποκλιμάκωση της κρίσης δεν θεωρείται και το τέλος της, όπως υποστηρίζεται από τα σχετικά δημοσιεύματα, λόγω της διαχρονικότητας της τουρκικής απειλής. Οι τουρκικές αυτές απειλές και επιβουλές οδηγούν

³⁴¹ Ριζοσπάστης 24/03/1987

³⁴² Ριζοσπάστης 05/02/1987

³⁴³ Ριζοσπάστης 05/03/1987

³⁴⁴ Ριζοσπάστης 12/04/1987

³⁴⁵ Ριζοσπάστης 04/02/1987

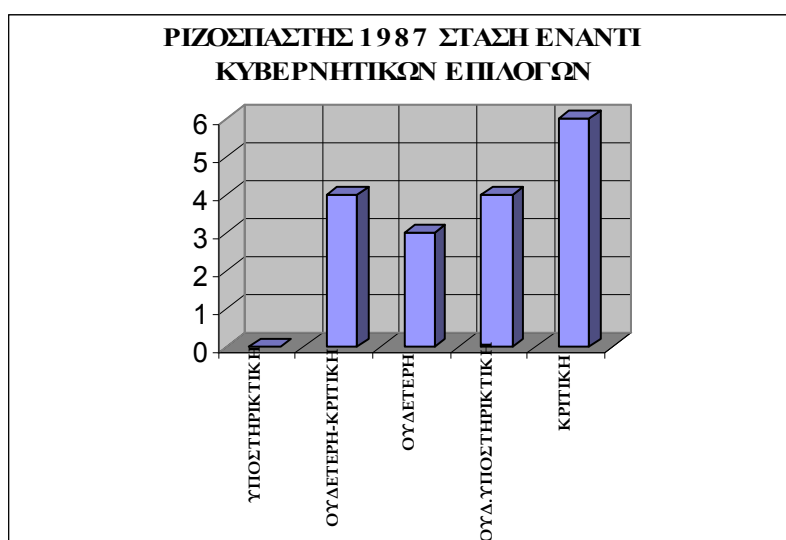
³⁴⁶ Ριζοσπάστης 04/03/1987

³⁴⁷ Ριζοσπάστης 24/03/1987

αναπόφευκτα σε μελλοντικές κρίσεις, οι οποίες και αποδίδονται στις αμερικανικές και νατοϊκές παρεμβάσεις Η Τουρκία χαρακτηρίζεται ως ‘χωροφύλακας’ των ΗΠΑ στην περιοχή, θέση η οποία αποτελούσε κυρίαρχο στερεότυπο της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής αλλά και του ιδεολογικού λόγου της αριστεράς τις δεκαετίες 1970-1980.

Οι κυβερνητικοί χειρισμοί της κρίσης θεωρείται από την εφημερίδα ότι αποσκοπούν στην αξιοποίηση της για λόγους εσωτερικών εντυπώσεων «με ανέξοδους πανηγυρισμούς για ήττα και υποχώρηση της Τουρκίας»³⁴⁸. Όπως και στις υπόλοιπες ‘αντιπολιτευόμενες’ ιδεολογικά εφημερίδες, έτσι και ο Ριζοσπάστης, χαρακτηρίζει την κυβερνητική στάση στο θέμα του Πρίνου ως ‘ενδοτισμό’ και υποχωρητικότητα στις πιέσεις των πολυεθνικών «*Ηρθε η ώρα για έργα. Οι προκλήσεις δεν αντιμετωπίζονται μόνο με διαβήματα.*»³⁴⁹ Η γενικότερη στάση της εφημερίδας έναντι των κυβερνητικών χειρισμών κατά την υπό εξέταση περίοδο είναι επικριτική. (Πίνακας 4)

Πίνακας 4

³⁴⁸ Οπ.παρ.

³⁴⁹ Ριζοσπάστης 12/03/1987

Η ελληνική εξωτερική πολιτική επικρίνεται ως «μυωπική» και «αυτοκαταστροφική» καθώς τα διαβήματα της ελληνικής κυβέρνησης παραβλέπουν το γεγονός ότι οι ΗΠΑ και το ΝΑΤΟ θεωρούνται υπαίτιες της ελληνοτουρκικής διαμάχης. Οι επιλογές αυτές θεωρείται ότι δεν αντιμετωπίζουν την ουσία του προβλήματος, αλλά αντίθετα «αποπροσανατολίζουν» το λαό, προετοιμάζοντας το έδαφος για νέες υποχωρήσεις έναντι των ΗΠΑ. «Οι Αμερικανικές προκλήσεις δεν αντιμετωπίζονται μόνο με διαβήματα»³⁵⁰.

Αντίθετα θετική είναι η στάση της εφημερίδας έναντι των κυβερνητικών χειρισμών κατά την διάρκεια της κρίσης, ιδιαίτερα δε έναντι αυτών που είναι κοντά στις ιδεολογικές θέσεις της εφημερίδας όπως είναι η απόφαση για αναστολή της λειτουργίας της αμερικανικής βάσης στην Ν. Μάκρη καθώς και η επίσκεψη του τότε ΥΠΕΞ κ. Παπούλια στη Σόφια. Η σύνδεση των χειρισμών αυτών με την τουρκική αναδίπλωση, αποσκοπεί να υπογραμμίσει την αποτελεσματικότητα των ιδεολογικών προτάσεων του ΚΚΕ, γύρω από τις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Στα πλαίσια αυτά προβάλλεται η αναγκαιότητα αλλαγής του γενικότερου προσανατολισμού της εξωτερικής πολιτικής από την «δυτική πεπατημένη»,³⁵¹ καθώς κάτι τέτοιο θα ««πλήξει» τα βασικά στηρίγματα της τουρκικής επιθετικότητας»³⁵²

Όπως και στην κυβέρνηση, η κριτική της εφημερίδας είναι εξίσου έντονη και προς την αξιωματική αντιπολίτευση, ιδιαίτερα δε προς τον πρόεδρο της Νέας Δημοκρατίας. «Συνήγορος των Αμερικανών και εθνικός πλειοδότης για ακόμη μια φορά ο Μητσοτάκης».³⁵³ Το κόμμα της Νέας Δημοκρατίας κατηγορείται για πλειοδοσία στα θέματα εξωτερικής με στόχο την άντληση πολιτικών ωφελημάτων.

(Πίνακας 5)

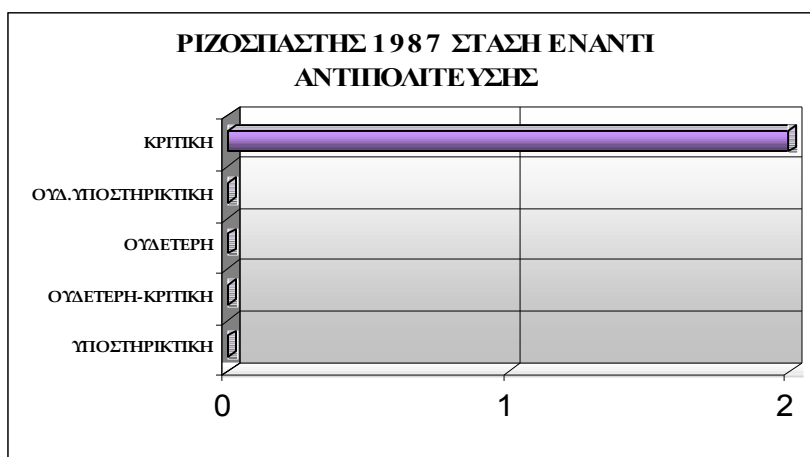
³⁵⁰ Ριζοσπάστης 12/03/1987

³⁵¹ Ριζοσπάστης 31/03/1987

³⁵² Οπ.παρ.

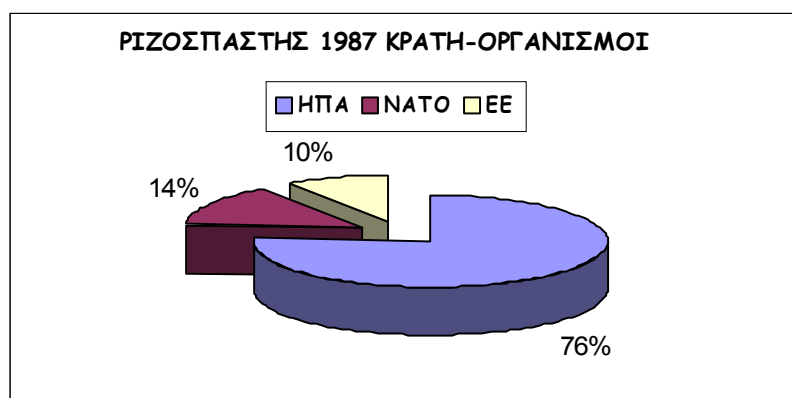
³⁵³ Ριζοσπάστης 31/03/1987

Πίνακας 5

Ο αριθμός των πρωτοσέλιδων αναφορών στον ‘διεθνή παράγοντα’ και στην παρέμβαση του στα ελληνοτουρκικά είναι μεγαλύτερος από ότι στις υπόλοιπες εφημερίδες που εξετάζουμε. Το γεγονός αυτό είναι απόρροια του τρόπου θεώρησης των ελληνοτουρκικών σχέσεων, όπου ιδιαίτερα σημαντικός είναι ο ρόλος που αποδίδεται στον διεθνή παράγοντα και στις παρεμβάσεις του από την εφημερίδα. (Πίνακας 6)

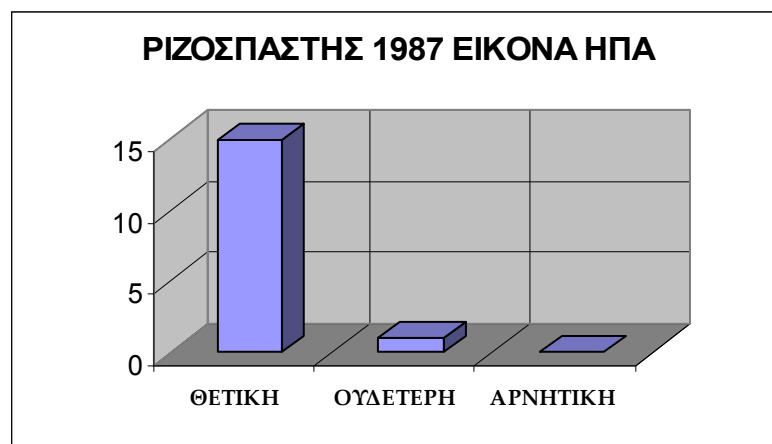
Πίνακας 6

Ο τρόπος με τον οποίο προβάλλεται η ανάμειξη των ΗΠΑ στις ελληνοτουρκικές σχέσεις από την εφημερίδα αποσκοπεί στο να τονιστούν οι αρνητικές επιπτώσεις της παρέμβασης αυτής. «Προκλήσεις στο Αιγαίο υποκινούν οι

ΗΠΑ. *Επιχείρηση τρομοκρατίας στήνουν οι ΗΠΑ*³⁵⁴ Οι ΗΠΑ χαρακτηρίζονται ως στηρίγματα της περιοδικά επανερχόμενης τουρκικής επιθετικότητας ενώ η παρέμβαση τους προβάλλεται ως υπονομευτική της ελληνικής εθνικής ανεξαρτησίας. *«Επικίνδυνο παιχνίδι των ΗΠΑ στο Αιγαίο. Οι αμερικανοί υποκινούν τους σοβινιστές της Άγκυρας»*³⁵⁵ *«Άγκυρα στο ΝΑΤΟ»*³⁵⁶. Έτσι η τουρκική προκλητικότητα αποδιδόμενη στις ΗΠΑ χαρακτηρίζεται ως *«διατεταγμένη εκ δυσμών έντασης»*³⁵⁷ καθώς *«ενθαρρύνεται, δικαιώνεται αλλά και καθοδηγείται»* από την Ουάσιγκτον. Απώτερος στόχο της παρέμβασης αυτής, είναι η εξυπηρέτηση των αμερικανικών επιδιώξεων, προκειμένου να προωθήσουν ως επιδιαιτητές μια *«λύση-πακέτο»* για την περιοχή, μέσω της *«ΝΑΤΟποίησης της Κύπρου και της «ευρωπαϊκής» ρύθμισης των ελληνοτουρκικών σχέσεων.»*³⁵⁸ (Πίνακας 7)

Πίνακας 7

Ιδιαίτερα αρνητικά είναι τα στερεότυπα που προβάλλονται για την στάση των ΗΠΑ κατά την κορύφωση της κρίσης, όπου και καταγγέλλεται ότι *«ΝΑΤΟ και ΗΠΑ σιωπούν για την προκλητικότητα της Άγκυρας»*³⁵⁹ Η σιωπή αυτή των «συμμάχων» της Ελλάδος, που προβάλλεται πρωτοσέλιδα, σε συνδυασμό με την είδηση της εξόδου

³⁵⁴ Ριζοσπάστης 03/02/1987

³⁵⁵ Ριζοσπάστης 24/03/1987

³⁵⁶ Ριζοσπάστης 22/03/1987

³⁵⁷ Οπ.παρ.

³⁵⁸ Ριζοσπάστης 06/02/1987

³⁵⁹ Ριζοσπάστης 26/03/1987

του Σισμίκ, δημιουργεί μια έμμεση σύνδεση μεταξύ των δύο αυτών γεγονότων. «Τουρκικά πολεμικά συνοδεύουν το Σισμίκ. Θα κηρυχθεί πόλεμος εάν χτυπηθεί το τουρκικό πλοίο»³⁶⁰ Μέσω της χρήσης ιστορικών αναλογιών σχετικά με τον ρόλο των αγγλικών βάσεων στην εισβολή της Κύπρου, γίνεται απόπειρα σύνδεσης αυτού με την αμερικανική παρουσία στην Ελλάδα. Κατά αυτόν τον τρόπο, αποδεικνύεται η σπουδαιότητα της απομάκρυνσης των αμερικανικών βάσεων ως το πιο αποφασιστικό μέτρο για την αντιμετώπιση της κλιμάκωσης της τουρκικής προκλητικότητας.

Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις αντιμετωπίζονται ως ένα 'τρίγωνο' σχέσεων, και όχι ως ένα αποκλειστικά διμερές θέμα. Η θεώρηση αυτή, η οποία υιοθετείται και από τις άλλες εφημερίδες, διαφέρει στην περίπτωση του «Ριζοσπάστη» από την έκταση που η εφημερίδα αποδίδει στον ρόλο των ΗΠΑ τις οποίες και τοποθετεί στην «κορυφή του τριγώνου».

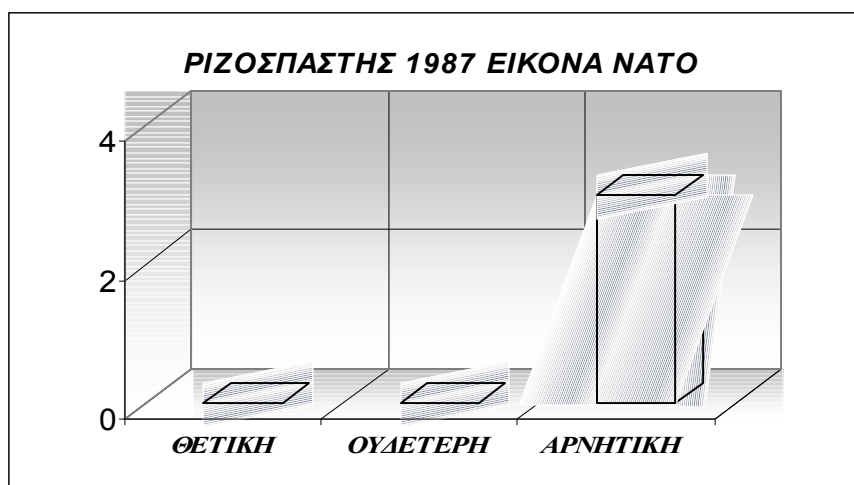
Αρνητική είναι η εικόνα που προβάλλεται για το NATO και την ΕΟΚ από την εφημερίδα. Το NATO θεωρείται ως μηχανισμός προώθησης των αμερικανικών ιμπεριαλιστικών συμφερόντων, ο οποίος διακρίνεται από έντονες φιλοτουρκικές στάσεις.«Άγκυρα στο NATO».³⁶¹ Η φιλοτουρκική αυτή στάση αποδεικνύεται και από το γεγονός της στήριξης της τουρκικής υποψηφιότητας για ένταξη στην ΕΟΚ «Απαραίτητη η Τουρκία στην ΕΟΚ λέει το NATO».³⁶² (Πίνακας 8)

³⁶⁰ Οπ. παρ.

³⁶¹ Ριζοσπάστης 22/03/1987

³⁶² Ριζοσπάστης 07/04/1987

Πίνακας 8

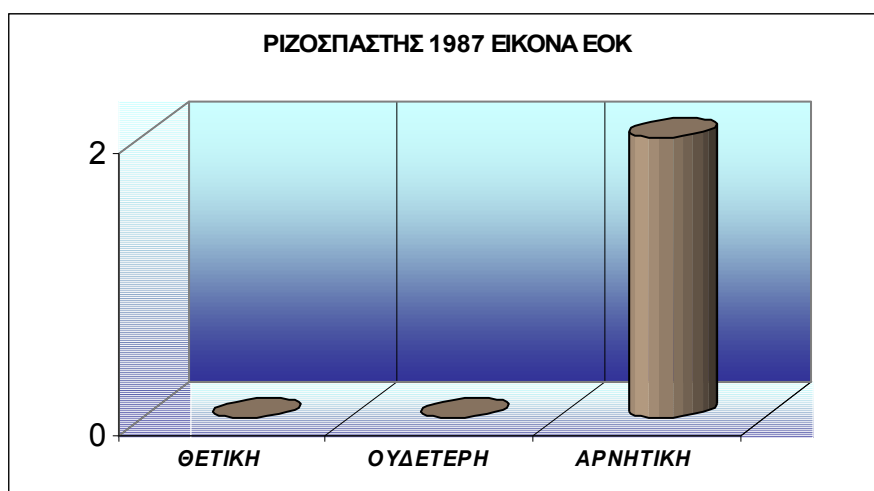
Η εικόνα που κατασκευάζεται και μεταδίδεται για την ΕΟΚ είναι αντίστοιχα αρνητική, ενώ όπως και στην περίπτωση του ΝΑΤΟ, κατηγορείται για επιτήδεια ουδετερότητα η οποία και ευνοεί την Άγκυρα. «Η ΕΟΚ επιβραβεύει τον Εβρέν»³⁶³ Η εφημερίδα ομογενοποιεί την ΕΟΚ εντάσσοντας αυτήν στο πλαίσιο της αμερικανικής ηγεμονίας, καθώς η προοπτική εισόδου της Τουρκίας θεωρείται ότι θα ενισχύσει την τελευταία ενώ θα ευνοήσει την ρύθμιση των «διαφορών» σύμφωνα με τις αμερικανικές επιδιώξεις. «ΝΑΤΟποίησης της Κύπρου και της «ευρωπαϊκής» ρύθμισης των ελληνοτουρκικών σχέσεων»³⁶⁴ «Ο άσσος της ΕΟΚ στο μανίκι του Εβρέν».³⁶⁵ (Πίνακας 9)

³⁶³ Ριζοσπάστης 10/04/1987

³⁶⁴ Οπ.παρ.

³⁶⁵ Ριζοσπάστης 06/04/1987

Πίνακας 9

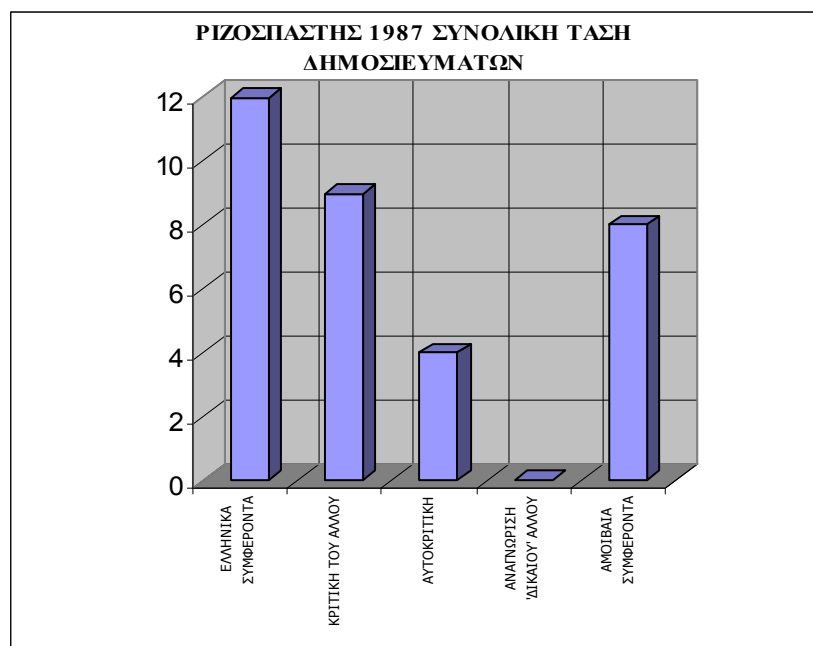
Σημαντικό στοιχείο διαφοροποίησης του «Ριζοσπάστης» από τις υπόλοιπες εφημερίδες, στον τρόπο με τον οποίο κατασκευάζονται και μεταδίδονται οι αντιλήψεις για τις ελληνοτουρκικές σχέσεις είναι η ευνοϊκή του στάση αναφορικά με τη Ελληνο-Τουρκική φιλία. Στα πλαίσια αυτά προβάλλονται οι δηλώσεις του Γενικού Γραμματέα του κομμουνιστικού κόμματος της Τουρκίας οι οποίες και αποδεικνύουν την ύπαρξη αντίστοιχων φωνών και στην 'Άλλη' πλευρά, οι οποίες και απεργάζονται προτάσεις για την μείωση της έντασης. *«Γέφυρα φιλίας των δύο λαών. Συνέντευξη του Γ. Γραμματέα του ΚΚ Τουρκίας»*.³⁶⁶ Η ελληνοτουρκική φιλία προσεγγίζεται από την Μαρξιστική-Λενινιστική σκοπιά, χαρακτηριζόμενη ως συναδέλφωση των λαών. Υπό το πρίσμα αυτό διαχωρίζεται ο Τουρκικός λαός από τις πολιτικό-στρατιωτικές και οικονομικές ελίτ που επωφελούνται από την διατήρηση και επέκταση της έντασης. Η προβολή της αποστασιοποίησης του Γ.Γ. του ΚΚΤ από την *«σοβινιστική πολιτική των Οζάλ και Εβρέν»* τονίζει την διαφοροποίηση των κομμουνιστικών κομμάτων από την πολιτική της διμερούς έντασης. *«Μας ενώνει η πάλη ενάντια στον κοινό εχθρό»*.³⁶⁷

³⁶⁶ Ριζοσπάστης 14/02/1987

³⁶⁷ Οπ.παρ

Η συνολική τάση των πρωτοσέλιδων δημοσιευμάτων του «Ριζοσπάστη» την περίοδο αυτή προωθούν κατά κύριο λόγο τον κυρίαρχο τρόπο προσέγγισης και αναπαράστασης της Τουρκίας, μέσω της πλειοψηφικής προβολής των ελληνικών επιχειρημάτων και της κριτικής του 'Άλλου'. (Πίνακας 10)

Πίνακας 10

Τα δημοσιεύματα που εξετάστηκαν επαναλαμβάνουν κάποια από τα κύρια επιχειρήματα των ελληνικών θέσεων σχετικά με την παραπομπή των εκκρεμοτήτων στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης. Οι ελληνικές θέσεις εμφανίζονται σύννομες με το Διεθνές Δίκαιο, εν αντιθέσει με το παράνομο των διεκδικήσεων του 'Άλλου'. «Ελληνική επιμονή στη λύση της Χάγης».³⁶⁸ Αυτού του είδους η κατασκευή και προβολή των ελληνικών θέσεων, θεωρούμε ότι λειτουργούν ενισχυτικά του κυρίαρχου ιδεολογήματος γύρω από τις ελληνοτουρκικές σχέσεις καθώς προωθείται η πεποίθηση μιας εκ των προτέρων «ελληνική νίκη» στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης.

³⁶⁸ Ριζοσπάστης 06/04/1987

Ο 'Ριζοσπάστης' ωστόσο διαφοροποιείται από τις υπόλοιπες εφημερίδες καθώς προχωρεί σε κριτική των ελληνικών θέσεων και στάσεων. Έτσι καταγγέλλονται οι εθνικιστικές δηλώσεις αλλά και το κλίμα σωβινισμού που παρατηρήθηκε σε μέρος του ελληνικού τύπου κατά την διάρκεια της κρίσης. «*Ντροπή. Εμετικά σοβινιστικά ξεσπάσματα κατά των μεμέτηδων και υπέρ εκστρατειών στη Μ. Ασία*».³⁶⁹ Σύμφωνα με την εφημερίδα ο «σωβινισμός» αυτός έχει δύο αρνητικές επιπτώσεις: 1) Αποπροσανατολίζει τον ελληνικό λαό από την πραγματική πηγή των κινδύνων που είναι τα σχέδια των Αμερικανών και του NATO ενώ 2) αποσιωπά και αποκρύβει τις υποχωρήσεις έναντι του ιμπεριαλισμού. Η εφημερίδα παράλληλα αποστασιοποιείται από τα κυρίαρχα στερεότυπα σχετικά με την υφαλοκρηπίδα και τα υπόλοιπα ζητήματα που αφορούν το Αιγαίο. Πιο συγκεκριμένα η στάση του «Ριζοσπάστη» ισορροπεί μεταξύ των τουρκικών και ελληνικών επιχειρημάτων, καθώς υποστηρίζεται ότι δεν θεωρεί το «*Αιγαίο ούτε ως κλειστή θάλασσα (τουρκικοί ισχυρισμοί) αλλά ούτε σαν ελληνική λίμνη*»³⁷⁰. Παρόλο που τα τουρκικά επιχειρήματα προβάλλονται, με τρόπο ώστε μέρος αυτών ταυτόχρονα να απονομιμοποιείται, ωστόσο σε κάποιες περιπτώσεις αναγνωρίζονται και τα 'δίκαια του άλλου' όπως το ότι η Τουρκία σαν «*παράκτια χώρα έχει νόμιμα συμφέροντα στο χώρο αυτό*»³⁷¹.

Στα πλαίσια προβολής αυτών που θεωρούνται ως αμοιβαία συμφέροντα των δυο κρατών, υποστηρίζεται ότι η οποιαδήποτε πολεμική σύγκρουση, μεταξύ των δύο χωρών θα πρέπει να αποφευχθεί καθώς μια τέτοια εξέλιξη θα ενίσχυε τους «*οι πολεμοκάπηλους και τον ιμπεριαλιστικό παράγοντα*».³⁷² Η προοπτική ενός ελληνοτουρκικού διαλόγου, και η παραπομπή των όποιων εκκρεμοτήτων στην Χάγη

³⁶⁹ Οπ.παρ.

³⁷⁰ Οπ.παρ.

³⁷¹ Οπ.παρ.

³⁷² Ριζοσπάστης 02 /04/1987

προβάλλεται από την εφημερίδα ως μέσο προώθησης των αμοιβαίων συμφερόντων των δύο χωρών.. Ο ελληνοτουρκικός διάλογος, στα πλαίσια αυτά δεν πρέπει να ενοχοποιείται ταυτιζόμενος με την «ενδοτικότητα και την εκχώρηση κυριαρχικών δικαιωμάτων της χώρας»³⁷³, ενώ η προσπάθεια για την επίτευξη του στόχου αυτού περνάει μέσα από την καταπολέμηση κάθε πνεύματος σοβινισμού όπως υποστηρίζει ο «Ριζοσπάστης».

Ο ιδεολογικός λόγος της εφημερίδας κατά την κρίση του Μαρτίου του 1987, όπως προέκυψε από την ποσοτική και ποιοτική ανάλυση, μεταφέρει και εμπερικλείει τα κυρίαρχα στοιχεία του αριστερού ριζοσπαστικού ιδεολογικού λόγου, όντας συνεπής προς τις θέσεις που προσβέβει ως κομματικό όργανο.

5.1.7 Συμπεράσματα κάλυψης της κρίσης του 1987

Η κρίση του Μαρτίου του 1987 αποτέλεσε ένα ιδιαίτερα σημαντικό γεγονός στις ελληνοτουρκικές σχέσεις καθώς οι δυο χώρες βρέθηκαν στα πρόθυρα πολέμου. Η έκταση που δόθηκε από τον τύπο ήταν αντίστοιχη της σπουδαιότητας με την οποία αντιμετωπίστηκε το γεγονός από την πολιτική ηγεσία. Τα ελληνοτουρκικά θέματα κυριάρχησαν στα πρωτοσέλιδα των εφημερίδων ιδιαίτερα τον Μάρτιο του 1987 μήνα κατά τον οποίο κορυφώθηκε η κρίση. Η θεματολογία τις πλειοψηφίας των εφημερίδων (τέσσερις από τις έξι), ωστόσο το χρονικό διάστημα που προηγείται και έπεται της κρίσης (Φεβρουάριος-Απρίλιος 1987) κυριαρχείται από τα εσωτερικής επικαιρότητας θέματα. Η επιλογή αυτή, της έμφασης δηλαδή στα εσωτερικής επικαιρότητας θέματα, θεωρούμε ότι είναι απόρροια της συντακτικής πολιτικής των εφημερίδων ενώ θεωρούμε και το περιορισμένο ενδιαφέρον της κοινής γνώμης για τα θέματα της εξωτερικής πολιτικής. Εξάιρεση αποτελούν οι εφημερίδες «Καθημερινή» και «Μακεδονία» στις οποίες καθ' όλη την υπό εξέταση περίοδο οι πρωτοσέλιδες

³⁷³ Οπ.παρ.

αναφορές στις ελληνοτουρκικές σχέσεις είναι πλειοψηφικές. Η διαφοροποίηση αυτή οφείλεται τόσο σε τεχνικούς λόγους (παραδοσιακή μορφή εφημερίδας) όσο και σε ποιοτικά χαρακτηριστικά των εφημερίδων (αναγνωστικό κοινό, συντακτική πολιτική κλπ).

Τα σχετικά με τις ελληνοτουρκικές σχέσεις δημοσιεύματα στο σύνολο των εφημερίδων που εξετάζουμε είναι ρεπορτάζ ενώ οι πηγές αυτών είναι πρωτογενείς. Γεγονός που φανερώνει: α) τη θεώρηση της ελληνοτουρκικής διαμάχης ως «εσωτερικό» θέμα, β) την ‘αρνητική’ και ‘καχύποπτη’ στάση έναντι του τρόπου με τον οποίο παρουσιάζουν τις ελληνοτουρκικές σχέσεις οι τρίτοι (δημοσιογραφικά πρακτορεία, ΜΜΕ κλπ), αλλά και γ) τον αποκλεισμό των επιχειρημάτων του ‘Άλλου’. Η επιλογή αυτή της μειωμένης δηλαδή χρησιμοποίησης δευτερογενών πηγών ως αποτέλεσμα έχει να εμποδίζεται η πολυσχιδία των ειδήσεων.³⁷⁴

Το σύνολο των εφημερίδων που εξετάζουμε, αναπαράγοντας το κυρίαρχο ιδεολόγημα, κατηγοριοποιούν τις ελληνοτουρκικές σχέσεις ως «εθνικά» θέματα. Η χρήση του «συμπυκνωτικού» αυτού συμβολισμού* αναγάγει τις ελληνοτουρκικές σχέσεις σε ένα σε ιδεολογικό διακύβευμα, σε θέμα δηλαδή που αφορά αυτή καθ’ αυτή την επιβίωση του έθνους. Οι συνέπειες αυτές αποτυπώνονται στα υπό εξέταση δημοσιεύματα, αλλά και στην στάση των αντίστοιχων εφημερίδων. Η έννοια αυτή, «δεν είναι διόλου μια αθώα γλωσσική διατύπωση....αλλά έχει αυτομάτως δυο συνέπειες. Πρώτον, τα θέματα αυτά γίνονται ζητήματα και της εσωτερικής πολιτικής και εμπλέκονται στο παιχνίδι της διεκδίκησης της εξουσίας»³⁷⁵ και «δεύτερον δημιουργείται η εντύπωση ότι πρόκειται για θέματα «ζωής και θανάτου», «επιβίωσης»

³⁷⁴ Χ. Γιαλλουρίδης : « Η Ελληνο-Τουρκική σύγκρουση από την Κύπρο έως τα Ίμια. Η οπτική του Τύπου» σελ 268 εκδόσεις Σιδέρη Αθήνα 1997

* Ως τέτοιοι εννοούνται όσοι μεταφέρουν συναισθηματικές και ιδεολογικές απεικονίσεις.

³⁷⁵ Γιανουλόπουλος Γιάννης Ν. « Η ευγενής μας τύφλωση.» Εξωτερική πολιτική και «εθνικά θέματα» από την ήττα του 1897 έως την Μικρασιατική Καταστροφή. (Αθήνα: Βιβλιόραμα, 1999) στο Α. Ηρακλείδης : « Η Ελλάδα και ο «Εξ Ανατολών Κίνδυνος» Εκδόσεις Πόλις 2001 σελ. 74

και «τιμής», με προφανή συνέπεια να θεωρούνται αδιαπραγμάτευτα». ³⁷⁶ Ως αποτέλεσμα «και οι δυο αυτές παρενέργειες είναι δυσλειτουργικές, καθώς δένουν τα χέρια των υπευθύνων και δεν συμβάλλουν στην επικράτηση του απαραίτητου ορθολογισμού και της νηφαλιότητας που απαιτούνται για τη μεγιστοποίηση των κερδών και την ελαχιστοποίηση των ζημιών για τη χώρα στο πλαίσιο της εξωτερικής πολιτικής'». ³⁷⁷

Παράλληλα η 'κατασκευή' και προώθηση της θεώρησης των ελληνοτουρκικών θεμάτων ως «εθνικά» έχει ως συνέπεια την προώθηση αυτού που ονομάζουμε «αντιπαραθετική δημοσιογραφία». Ως τέτοια ορίζουμε τα δημοσιεύματα τα οποία συμβάλλουν στην ενίσχυση της αντιπαράθεσης μεταξύ των δύο κρατών, μέσω της επιλεκτική εστίασης- 'μεγέθυνσης' δηλώσεων, ενεργειών του 'Άλλου' που προβάλλονται ως εχθρικές-απειλητικές, παρά στην αναζήτηση και προβολή στοιχείων που συμβάλλουν στην αποκλιμάκωση της κρίσης. Απόρροια της τακτικής αυτής είναι η γέννηση και δημιουργία ενός 'αμυντικό-επιθετικού αδιάλλακτου εθνικισμού', ο οποίος προβάλλεται ως άμυνα και υπεράσπιση δικαιών, ουσιαστικά όμως αποτελεί άρνηση συμβίωσης και συνύπαρξης με τον 'Άλλο' και γένεσης παράλληλα μιας προβληματικής περί χαμένων πατρίδων οραμάτων εθνικής παλιγγενεσίας κλπ. ³⁷⁸ Όπως διαφαίνεται και από την ανάλυση της συνολικής τάσης των πρωτοσέλιδων της εφημερίδας, αυτά προβάλλουν και ενισχύουν το κυρίαρχο ιδεολόγημα, αποκλείοντας τον λόγο του «Άλλου». Ο 'λόγος' των δημοσιευμάτων κατά την υπό εξέταση περίοδο ήταν σύμφωνος με την κυρίαρχη έναντι των Τούρκων αντιπαραθετική εθνική ταυτότητα και τους περιορισμούς που αυτή επιβάλλει.

Ο ελληνικός τύπος κατά την κρίση του 1987 υποστήριξε σε μεγάλο βαθμό αυτό που θεωρήθηκε ως αποφασιστική στάση της ελληνικής κυβέρνησης, εναντίον

³⁷⁶ Οπ.παρ.

³⁷⁷ Α. Ηρακλείδης : « Η Ελλάδα και ο «Εξ Ανατολών Κίνδυνος» Εκδόσεις Πόλις 2001 σελ. 74

³⁷⁸ Οπ.παρ. σελ 87

της Τουρκικής ‘προκλητικότητας’. Η υποστήριξη αυτή ‘δικαιώνει’ και νομιμοποιεί την καταφυγή στη χρήση στρατιωτικών μέσων ως τα πλέον κατάλληλα για την αντιμετώπιση της πολιτικής αυτής. Η επιδοκιμασία της πολιτικής αυτής που θεωρείται ‘αποφασιστική’, υπονομεύει άλλες πολιτικές όπως η προσέγγιση, που εκ των προτέρων θεωρούνται ενδείξεις υποχωρητικότητας.

Σύμφωνα με τον Κούρκουλα, «*Η ικανότητα της κυβέρνησης του Ανδρέα Παπανδρέου να ελέγξει τα μέσα μαζικής ενημέρωσης κατά τη διάρκεια της κρίσης του 1987 οφειλόταν στην εσωτερική της συνοχή αλλά και κυρίως στο ότι τα μέσα ενημέρωσης δεν είχαν ακόμα επεκταθεί στην ηλεκτρονική τεχνολογία της ζωντανής μετάδοσης*».³⁷⁹ Αντίθετα και σε ότι αφορά την στάση των εφημερίδων στο θέμα της κρατικοποίησης των πετρελαίων του Πρίνου που υπήρξε και η απαρχή της εκδήλωσης της κρίσης, η στάση των εφημερίδων επηρεάζεται έντονα από τις ιδεολογικές τους συγγένειες. Αποτέλεσμα αυτού, είναι η απόφαση για τα πετρέλαια του Πρίνου να χαρακτηρίζεται από κάποιες εφημερίδες «τυχοδιωκτική» και «υποχωρητική» ενώ από άλλες ως «υπερασπίζουσα την εθνική ανεξαρτησία».

Καθ’ όλη την υπό εξέταση περίοδο, αυτό που αποτυπώνεται είναι ότι ο χειρισμός των ελληνοτουρκικών και η παρουσίαση τους επηρεάζεται από τις κομματικές συγγένειες των εφημερίδων, εμπλεκόμενες κατά αυτόν τον τρόπο με την εσωτερική πολιτική και την διεκδίκηση της εξουσίας. «*Εμείς τολμάμε(Δήλωση του Μητσοτάκη ότι θα κάνει γεωτρήσεις)*»³⁸⁰ «*Φλωράκης: Η ταχτική της κυβέρνησης παίρνει αντικειμενικά και χαρακτήρα αποπροσανατολισμού του λαού*»³⁸¹ «*Απαράδεκτες υποχωρήσεις έναντι της Τουρκίας*»³⁸² «*Αλωνίζουν οι Τούρκοι στο Αιγαίο. Υποβρύχιο έφτασε στο Λαύριο*».³⁸³ Η εξωτερική πολιτική χρησιμοποιείται για την άσκηση

³⁷⁹ Α. Κούρκουλας: «*Ιμια κριτική προσέγγιση του τουρκικού παράγοντα*»

³⁸⁰ Ελεύθερος Τύπος 07-08/03/1987

³⁸¹ Ριζοσπάστης 24/03/1987

³⁸² Ριζοσπάστης 22/03/1987

³⁸³ Ελεύθερος Τύπος 23/03/1987

‘αντιπολίτευσης’ έναντι των κυβερνήσεων. Τα δημοσιεύματα των εφημερίδων την περίοδο αυτή χαρακτηρίζονται από το κομματικά προσδεδεμένο πρότυπο ενημέρωσης. Στα πλαίσια αυτά οι εφημερίδες που βρίσκονται σε αντίθετους από την κυβέρνηση ιδεολογικούς χώρους τηρούν μια στάση κριτικής έναντι των επιλογών της. Πιο συγκεκριμένα στην ελληνική κυβέρνηση, στο διάστημα που προηγείται όσο και σε αυτό που ακολουθεί ασκείται κριτική για τη ‘απάθεια’ έναντι των κλιμακούμενων Τουρκικών ‘προκλήσεων και εκβιασμών’. Αποτέλεσμα αυτού είναι η ακόμη πιο έντονη αντίθεση στην Τουρκική πολιτική, ενώ ‘καταγγέλλεται’ η κυβερνητική πολιτική ως μη ικανή να υπερασπίσει τα εθνικά δίκαια.

Οι ιδεολογικά ‘αντίθετες’ προς την κυβέρνηση εφημερίδες εκμεταλλεύονται πολιτικά τις Ελληνο-Τουρκικές σχέσεις με δυο τρόπους: 1) Κατηγορούν την κυβέρνηση ως υποχωρητική έναντι των Τουρκικών διεκδικήσεων, σε αντίθεση με τα αντιπολιτευόμενα κόμματα που παρουσιάζονται ως αποφασιστικοί υπερασπιστές των εθνικών δικαίων 2) Οι αρνητικές δηλώσεις Τούρκων αξιωματούχων αξιοποιούνται και προβάλλονται για να τονίσουν την πολιτική ‘ανικανότητα’ της κυβέρνησης και την έλλειψη ‘αξιοπιστίας’ στα μάτια τρίτων και δη των ‘αντιπάλων’. Στην περίπτωση αυτή παρατηρείται το παράδοξο οι τουρκοί ισχυρισμοί άλλοτε να καταγγέλλονται και άλλοτε να υιοθετούνται, ανάλογα με τις αναγκαιότητες (αντιπολιτευτικές κλπ) που εξυπηρετούν. Η στάση όμως των εφημερίδων που ιδεολογικά είναι αντίθετες προς την κυβέρνηση, δεν είναι ομοιογενής. Αντίθετα παρουσιάζονται διαφοροποιήσεις όπως αποδεικνύει η ποιοτική ανάλυση των δημοσιευμάτων των εφημερίδων «Καθημερινή» και του «Ελεύθερου Τύπου». Πιο συγκεκριμένα η κριτική στάση της πρώτης είναι πιο ‘ήπια’ από αυτήν του «Ελεύθερου Τύπου», όπως διαφαίνεται από την κάλυψη που δίνεται σε διάφορα γεγονότα και ιδιαίτερα σε αυτό της διέλευσης τουρκικού υποβρυχίου από ελληνικά χωρικά ύδατα κοντά στο Λαύριο.

Στην περίπτωση αυτή ενώ ο «Ελεύθερος Τύπος», επιλέγει να προβάλει μέρος του συμβάντος δίνοντας έμφαση στο βάθος εισχώρησης του τελευταίου στα ελληνικά χωρικά ύδατα, στην πραγματικότητα και όπως αναφέρει η Καθημερινή πρόκειται για αβλαβή διέλευση που είναι σύννομη με το διεθνές δίκαιο και συνηθισμένη πρακτική. Το περιστατικό αυτό αλλά και ο τρόπος αναφοράς του από τις εφημερίδες, είναι ιδιαίτερα χαρακτηριστικός: α) του τρόπου με τον οποίο επιλέγονται να προβάλλονται οι 'ειδήσεις', β) των σκοπιμοτήτων που αυτές εξυπηρετούν, γ) διαφορετικών αντιλήψεων που διαπνέουν τις εφημερίδες αλλά και δ) του αναγνωστικού κοινού στο οποίο και απευθύνονται.

Όσο κλιμακώνεται η κρίση μεταξύ των δυο χωρών παρουσιάζεται αύξηση της 'αντιπαραθετικής' όπως ονομάζουμε δημοσιογραφία. Η ελληνοτουρκική σύγκρουση προσωποποιείται μεταξύ Παπανδρέου και Οζάλ, τεχνική η οποία συντελεί στην δραματοποίηση αλλά και στην απλοποίηση των γεγονότων, καθώς οι εξελίξεις παρουσιάζονται ως απόρροια τακτικών κινήσεων μεταξύ των δυο ηγεμονικών προσωπικοτήτων.

Κυρίαρχο χαρακτηριστικό της κάλυψης της κρίσης του 1987 από τον τύπο είναι η έντονη δραματοποίηση της, και ιδιαίτερα σε ότι αφορά το «μέγεθος» και την «έκταση» της τουρκικής απειλής. Κατά την περίοδο κορύφωσης της κρίσης η δραματοποίηση γίνεται όλο και πιο έντονη. *«Επί ποδός στο Αιγαίο»³⁸⁴ «Ωρα μηδέν»³⁸⁵ «Παπανδρέου: Έτοιμος και να πολεμήσει ο Ελληνικός λαός για τα εθνικά του δίκαια. Μητσοτάκης: Αντάξιοι της ιστορίας θα φανούμε αν οι εθνικές περιστάσεις το επιβάλλουν»³⁸⁶* Η επιλογή αυτή προκαλεί συναισθήματα ανασφάλειας, και μεγάλης απειλής. Η χρήση, αντίστοιχα, φράσεων και μεταφορών όπως «Ωρα μηδέν» κλπ, κινητοποιούν αισθήματα 'εθνικής ενότητας' και 'ομοψυχίας' στην κοινή γνώμη, η

³⁸⁴ Ελευθεροτυπία 27/03/1987

³⁸⁵ Ελευθεροτυπία 28/03/1987

³⁸⁶ Μακεδονία 24/03/1987

οποία ακολουθεί την συναίνεση που επικρατεί σε επίπεδο πολιτικών ηγεσιών. Η κλιμάκωση των τόνων από το σύνολο του τύπου εμπεδώνει την εντύπωση περί μιας συνεχιζόμενης ή ενός μηδενικού αθροίσματος ‘παιχνίδι’, ενώ δημιουργεί διαχωριστικές γραμμές μεταξύ πατριωτών και μη πολιτικών. Οι πρώτοι χαρακτηρίζονται από την ‘αποφασιστική’ και ‘δυναμική’ στάση τους έναντι της Τουρκίας, ενώ οι άλλοι από την ‘ενδοτική και κατευναστική’ τους στάση.

Σημαντικό στοιχείο, όπως προκύπτει από την ποιοτική ανάλυση, είναι ότι ο «*Ελεύθερος Τύπος*» κατά την διάρκεια κλιμάκωσης της κρίσης, παραμένει συνεπής στην ιδεολογική του γραμμή ασκώντας κριτική έναντι των κυβερνητικών χειρισμών. Η στάση αυτή της μερικής αποστασιοποίησης της εφημερίδας, ‘διασπά’ το κλίμα ‘εθνικής ‘ομοφωνίας’ που παρατηρείται στα πρωτοσέλιδα των άλλων εφημερίδων λόγω της ‘κρισιμότητας’ των περιστάσεων. Παράλληλα η αποστασιοποίηση του αποδεικνύει το γεγονός ότι ακόμη και σε περιόδους κρίσεων άλλοι παράγοντες επηρεάζουν εξίσου την στάση μέρους των εφημερίδων.

Η εικόνα της Τουρκίας όπως προβάλλεται την περίοδο αυτή είναι ιδιαίτερα αρνητική. «*Ο λόγος του ελληνικού τύπου εκφράζει απόρριψη απειλή. Προσδίδει αρνητικές ιδιότητες που φέρονται να καθορίζουν τη συλλογική διαχρονική συμπεριφορά του. Στη σχέση αυτή ουσιαστικά κατασκευάζεται ο αντίποδας της ίδιας συλλογικής εικόνας*».³⁸⁷ Η Τουρκική πολιτική ηγεσία εμφανίζεται να διακατέχεται από οράματα νέο-οθωμανισμού. Ο εξ Ανατολών κίνδυνος κατασκευάζεται ως διαχρονικός, μέσω της χρήσης συμβόλων του παρελθόντος εγείροντας τους ίδιους φόβους αλλά και συναισθήματα απειλής στην ελληνική κοινή γνώμη. Έτσι παρόλο που το όνομα του τουρκικού εξευρενητικού ωκεανογραφικού πλοίου, που θα πραγματοποιούσε έρευνες στο Αιγαίο το Μάρτιο του 1987, είναι «Σισμίκ», οι εφημερίδες επιλέγουν την χρήση των παλαιότερων ονομασιών του πλοίου, οι οποίες

³⁸⁷Α. Κούρκουλας: «Ίμια κριτική προσέγγιση του τουρκικού παράγοντα» Εκδόσεις Σιδέρη Αθήνα 1997

και παραπέμπουν σε παλαιότερες ελληνοτουρκικές κρίσεις «Απαθής η κυβέρνηση στην έξοδο του Πιρι-Ρέις»³⁸⁸ «Εβγαλαν το Χόρα στο Αιγαίο»³⁸⁹ «Τουρκικό τελεσίγραφο και έξοδο του Χόρα»³⁹⁰. Η επιλογή αυτή λειτουργεί ενισχυτικά του κλίματος έντασης, καθώς κάθε περιστατικό όξυνσης των σχέσεων μεταξύ των δυο χωρών αντιμετωπίζεται στο ίδιο διαχρονικό πλαίσιο, μέσω της χρήσης συμβόλων από το παρελθόν που κινητοποιούν την κοινή γνώμη.

Ιδιαίτερα σημαντικός είναι και ο αριθμός των αναφορών στην Τουρκική «προκλητικότητα», στα πρωτοσέλιδα των εφημερίδων. Η «προκλητικότητα» αυτή παρουσιάζεται ως ενδογενές χαρακτηριστικό της Τουρκικής πολιτικής, όπως αυτή εκφράζεται και προβάλλεται από τους Τούρκους πολιτικούς. Η κυριαρχία των αρνητικών για τους Τούρκους στερεοτύπων έναντι των θετικών επιτρέπει την συνέχιση ή διατήρηση της έντασης. Η κατασκευή των αρνητικών αυτών αντιλήψεων για τον «Άλλο» βασίζεται στην ευρεία χρήση συμπτυκνωτικών συμβόλων τα οποία εμπερικλείουν εθνικιστικά στερεότυπα και παραδόσεις. Κατά την υπό εξέταση περίοδο παρατηρούμε τη χρήση στερεοτύπων που είναι εξαιρετικά διαδεδομένα στην ελληνική κοινωνία, όπως η Τουρκία είναι επεκτατική δύναμη και θέλει τα ελληνικά νησιά ενώ δεν σέβεται τις αποφάσεις των διεθνών οργανισμών και το διεθνές δίκαιο, επιδιώκοντας τη διχοτόμηση της Κύπρου.³⁹¹ Η επιλογή της χρήσης λέξεων όπως κρίση, ένταση κλπ. για την περιγραφή των ελληνοτουρκικών σχέσεων, συνιστούν τη βάση για μια σειρά κινητοποιήσεων και συσπείρωσης της κοινής γνώμης.

Οι τουρκικές επιδιώξεις προβάλλονται σε ένα αρνητικό πλαίσιο, ως ενέργειες ενός δόλιου γείτονα, χωρίς να γίνεται ρεαλιστική εκτίμηση αυτών και ιδιαίτερα των διπλωματικών σκοπιμοτήτων που αυτές εξυπηρετούν. Χαρακτηριστικό είναι το

³⁸⁸ Καθημερινή 12/03/1987.

³⁸⁹ Ελευθεροτυπία 20/03/1987

³⁹⁰ Ελευθεροτυπία 03/03/1987

³⁹¹ Α. Κούρκουλας: « Ίμια κριτική προσέγγιση του τουρκικού παράγοντα» Εκδόσεις Σιδέρη Αθήνα 1997

παράδειγμα δηλώσεων Τούρκων αξιωματούχων, οι οποίες προβάλλονται με ιδιαίτερη έμφαση ανεξαρτήτως του βαθμού υπερβολής που εμπεριέχουν.

Κοινό χαρακτηριστικό των πρωτοσέλιδων όσο και των κύριων άρθρων γνώμης των εφημερίδων, είναι η 'συναισθηματική' προβολή των παραστάσεων που αφορούν τρίτα κράτη ή οργανισμούς. Ως αποτέλεσμα οι εικόνες και οι αντιλήψεις που μεταφέρονται για τον ρόλο των τρίτων μερών δεν αντιπροσωπεύουν την περιπλοκότητα των διεθνών σχέσεων. Όπως προκύπτει από την εξέταση των δημοσιευμάτων την περίοδο αυτή ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζεται ο διεθνής παράγοντας διαφέρει ανάλογα με την ιδεολογική τοποθέτηση της εφημερίδας. Πιο συγκεκριμένα οι εφημερίδες του συντηρητικού χώρου τονίζουν ιδιαίτερα την αναγκαιότητα καλών σχέσεων με τη Δύση, σχέσεις που ο κεντρώος και αριστερός τύπος χαρακτηρίζει ως σχέσεις εξάρτησης και υποτέλειας.

Η ευνοϊκή προς την Τουρκία συμπεριφορά των 'συμμάχων' μας, με βάση τα κυρίαρχα στερεότυπα αποδίδεται στα οικονομικά συμφέροντα τους, ενισχύοντας και επιτείνοντας κατά αυτόν τον τρόπο το αίσθημα αδικίας και «προδοσίας» εις βάρος της χώρας μας. Η συμπεριφορά τρίτων κρατών έναντι των δυο μερών όπως προβάλλεται από τις υπό εξέταση εφημερίδες επηρεάζεται από οικονομικούς, πολιτικο-στρατιωτικούς, και άλλους υπολογισμούς. Οι παράγοντες αυτοί ωστόσο και ενάντια στις ερμηνείες των δημοσιευμάτων δεν είναι ούτε οι μόνοι, άλλα ούτε και διαχρονικά σταθεροί.

Χαρακτηριστικό στοιχείο αξιολόγησης της παρέμβασης των τρίτων κρατών είναι η εξομοίωση και αναγωγή της πολιτικής της ουδετερότητας ως συνώνυμο μιας φιλικής προς τον επιτιθέμενο στάση δηλαδή την Τουρκία. Η αξιολόγηση αυτή σύμφωνη με το κυρίαρχο ιδεολόγημα περί νομίμων ελληνικών επιχειρημάτων και παρανόμων τουρκικών διεκδικήσεων, ταυτίζει την ουδετερότητα ως δεδομένα

‘φιλοτουρκική’ στάση. Αυτό το οποίο αποκλείεται και δεν παρυσφραίνει σε αυτού του είδους την επιχειρηματολογία είναι η πιθανότητα μέρος των τουρκικών ισχυρισμών να είναι σύννομη με το διεθνές δίκαιο, ενώ η στάση του διεθνούς παράγοντα αναγνώριση της σχετικότητας που υπάρχει στα επιχειρήματα των δυο πλευρών.

Τα δημοσιεύματα που αφορούν τις ελληνοτουρκικές σχέσεις την περίοδο του 1987 περιλαμβάνουν εκτεταμένες αναφορές σχετικά με τις ΗΠΑ. Η έκταση που δίδεται από τα δημοσιεύματα αυτά, είναι ‘αντιπροσωπευτικά’ των αντιλήψεων που επικρατούν σε μεγάλο μέρος της ελληνικής κοινής γνώμης όπως και του πολιτικού κόσμου για το ρόλο και τον ‘φιλοτουρκισμό’ που διακρίνει την ανάμιξη των ΗΠΑ στις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Αυτού του είδους οι παραστάσεις, που αφορούν τις ΗΠΑ διακρίνονται και από μια συνωμοσιολογία η οποία διατρέχει πολλά από τα δημοσιεύματα, και εμφανίζει τις ΗΠΑ ως κράτος που συνεχώς ‘δολοπλοκεί’ καταστρώνοντας σχέδια εις βάρος της χώρας μας. Η φιλοτουρκική πολιτική των ΗΠΑ αποδίδεται στο ειδικό βάρος που έχει η Τουρκία για τα αμερικανικά συμφέροντα, με αποτέλεσμα οι θέσεις της να αντιμετωπίζονται πιο ευνοϊκά από τις αντίστοιχες ελληνικές. Οι ΗΠΑ, παράλληλα παρουσιάζονται ως ‘αποικιοκρατική δύναμη’, η οποία κηδεμονεύει τις δυο χώρες, επιβάλλοντας τη θέληση της στις εξελίξεις. Ο τρόπος με τον οποίο προβάλλονται οι ΗΠΑ κατά την υπό εξέταση περίοδο θεωρούμε ότι οφείλεται στα ακόλουθα: 1) Στην διαδεδομένη πεποίθηση ότι η ΗΠΑ φέρουν μεγάλο μερίδιο ευθύνης για την δικτατορία όπως και για την Τουρκική εισβολή στην Κύπρο. 2) στις σχέσεις έντασης μεταξύ της κυβέρνησης Ρέηγκαν και της κυβέρνησης Παπανδρέου. Απόρροια της αρνητικής αυτής ‘εικόνας’ είναι η οποιοσδήποτε παρέμβαση και πρωτοβουλία των ΗΠΑ να αποκτά μυθικές διαστάσεις και να αντιμετωπίζεται με καχυποψία και προκατάληψη.

Η αντι-Αμερικανική αυτή στάση, υιοθετείται από το σύνολο του ελληνικού τύπου ακόμη και από τις εφημερίδες του συντηρητικού χώρου που παραδοσιακά τηρούσαν μια φιλο-Αμερικανική στάση. Η γλώσσα και η ρητορική για την Αμερική που χρησιμοποιείται από τις εφημερίδες του χώρου αυτού, έρχεται σε αντίθεση με τη συλλογική μνήμη, και την ιδεολογία του πολιτικά και κοινωνικά συντηρητικού αναγνωστικού κοινού τους. Η αλλαγή της στάση του 'συντηρητικού' τύπου σηματοδοτεί την απαρχή ενός έντονου αντι-Αμερικανικού κλίματος που διαχέεται και καλύπτει το σύνολο του πολιτικού φάσματος. Εν αντιθέσει με την 'εικόνα' των ΗΠΑ ο ελληνικός τύπος τηρεί μια περισσότερο θετική στάση έναντι της Ευρώπης και εν γένει της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η στάση αυτή αποτελεί αντίστοιχα και την απαρχή μιας στροφής στην εξωτερική πολιτική, όπου αναγνωρίζεται το ειδικό βάρος της Ευρωπαϊκής Ένωσης όσο και ο ρόλος που αυτή θα μπορούσε να διαδραματίσει στην Ελληνο-Τουρκική διαμάχη, υπέρ των ελληνικών θέσεων.

Οι ελληνικές θέσεις-επιχειρήματα, προβάλλονται από τον λόγο των δημοσιευμάτων ως εκ των προτέρων δίκαιες ενώ τους αποδίδεται ο χαρακτηρισμός 'εθνικά δίκαια'. Το γεγονός αυτό φανερώνει την τεράστια σημασία που έχουν αυτά για το έθνος, ενώ οριοθετεί τις δυνατότητες 'υποχώρησης' και 'συνδιαλλαγής' της ελληνικής πλευράς επί αυτών των θεμάτων.

Σε ότι αφορά τη συνολική τάση των δημοσιευμάτων οι υπό εξέταση εφημερίδες δίνουν έμφαση στα ελληνικά επιχειρήματα και πιο συγκεκριμένα στην προσφυγή των δυο κρατών στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης. Η έμφαση αυτή αποσκοπεί να υπογραμμίσει τη πολιτική της διεθνούς νομιμότητας που προωθεί η ελληνική στάση σε αντίθεση με την τουρκική πολιτική που παρουσιάζεται ως απειλή για την σταθερότητα του συνόλου της περιοχής. Οι ελληνικές προτάσεις προβάλλονται ως σύννομες με το διεθνές δίκαιο. «Ελληνική επιμονή στη λύση της

Χάγης».³⁹² Αυτού του είδους οι αναφορές ενισχύουν το κυρίαρχο ιδεολόγημα καθώς δικαιώνουν την ελληνική πλευρά η οποία και δεν φοβάται την δικαστική παραπομπή μια και που τα ελληνικά επιχειρήματα βασίζονται στο Διεθνές Δίκαιο. Ιδιαίτερα έντονη είναι η καλλιέργεια της πεποίθησης στην κοινή γνώμη ότι η παραπομπή των ελληνοτουρκικών διαφορών στη Χάγη θα σημαίνει και αυτόματη επίλυση αυτών. Το γεγονός αυτό, θεωρούμε ότι εγκυμονεί κινδύνους καθώς η κατασκευή και εναπόθεση αυτού του μεγέθους των προσδοκιών στο Διεθνές Δικαστήριο παραβλέπει ότι ανάμεσα στα άλλα είναι και πολιτικό όργανο ενώ οι αποφάσεις του μπορεί να μην είναι αντίστοιχες των προσδοκιών που έχουν καλλιεργηθεί στην ελληνική κοινή γνώμη. Μια εξέλιξη τέτοια, θα οδηγούσε στην επανάληψη αυτού που ονομάζουμε ‘φαινόμενο του σχεδίου Ανάν’. Ως τέτοιο ορίζουμε, το αποτέλεσμα των αντιδράσεων της κοινής γνώμης όταν τα επί χρόνια καλλιεργούμενα στερεότυπα καταρρέουν. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση των αρνητικών αντιδράσεων της κυπριακής κοινής γνώμης έναντι του Σχεδίου Ανάν καθώς κατέρριπτε τις επί χρόνια καλλιεργούμενες προσδοκίες όπου η παρέμβαση του ΟΗΕ είχε ταυτιστεί με την δικαίωση των ελληνικών επιχειρημάτων και τον αποκλεισμό των αντίστοιχων του ‘Άλλου’, στην περίπτωση αυτή των Τουρκοκυπρίων.

Αυτού του είδους το φαινόμενο, όπως αυτό του σχεδίου Ανάν, θεωρούμε ότι είναι απόρροια τω εθνικών στερεοτύπων που αποκλείουν την περίπτωση του συμβιβασμού καθώς περιλαμβάνουν προσδοκίες εκπλήρωσης μόνο των εθνικών αιτημάτων αποκλείοντας από τον ορίζοντα τον «Άλλο» και τα αιτήματα του. Στις περιπτώσεις αυτές αυτό που επιδιώκεται δεν είναι ο συμβιβασμός αλλά η ενίσχυση κατεστημένων εθνικιστικών ιδεολογημάτων μέσω της παράτασης στερεοτύπων όπως αδικημένου και αδύναμου αλλά και της μετάθεσης ευθυνών σε τρίτους.

³⁹² Ριζοσπάστης 06/04/1987

Η προσέγγιση της ελληνοτουρκικής διαμάχης με βάση τα ελληνικά επιχειρήματα, θεωρούμε ότι κατασκευάζει τη διένεξη ως απόρροια ευθυνών που προκύπτουν από ενέργειες μόνο της άλλης πλευράς. Οι παραστάσεις αυτές υπονομεύουν τις δυνατότητες προσέγγισης καθώς αποκλείουν την έννοια του συμβιβασμού.

Χαρακτηριστικό της κάλυψης της κρίσης του Μαρτίου του 1987 είναι ότι απουσιάζουν οι αναφορές στα επιχειρήματα και στις απόψεις του 'Άλλου'. Ακόμη και στην περίπτωση που αυτό γίνεται συνήθως συνοδεύεται από τα ελληνικά αντεπιχειρήματα με αποτέλεσμα οι τουρκικές θέσεις να εμφανίζονται παντελώς ανυπόστατες. Τα τουρκικά επιχειρήματα προβάλλονται, χαρακτηριζόμενα ως ισχυρισμοί, τακτική που οδηγεί στην απονομιμοποίηση τους. Αντίστοιχα οι Τουρκικές κινήσεις χαρακτηρίζονται ως «πρόκληση», ενώ οι Ελληνικές ενέργειες ως «αμυντικές» που στόχο έχουν την προάσπιση των εθνικών δικαιών. Οι αναπαραστάσεις του Ελληνικού τύπου, συμβάλλουν στη 'θυματοποίηση' της εθνικής ταυτότητας, ενώ παράλληλα δικαιολογούν ως εκ τω προτέρων ως νόμιμες τις οποιεσδήποτε ελληνικές αντιδράσεις στην επεκτατικότητα του 'Άλλου'.

Συμπερασματικά η κάλυψη της κρίσης του 1987, από τις εφημερίδες που εξετάζουμε κυριαρχείται από την εικόνα της ελληνικής νίκης ενώ ταυτόχρονα *«υπεραμύνεται της επιταγής για αντιμετώπιση της Τουρκίας με όλα τα μέσα»*.³⁹³ Η κάλυψη αυτή είναι σύμφωνη με το κυρίαρχο αντιπαραθετικό ιδεολόγημα, το οποίο και ενισχύθηκε με τον τρόπο προβολής της κρίσης του 1987 ως ελληνικής νίκης, καθώς νομιμοποιεί την 'αποτρεπτική-δυναμικών λύσεων' πολιτική θέτοντας στο περιθώριο εναλλακτικές προσεγγίσεις.

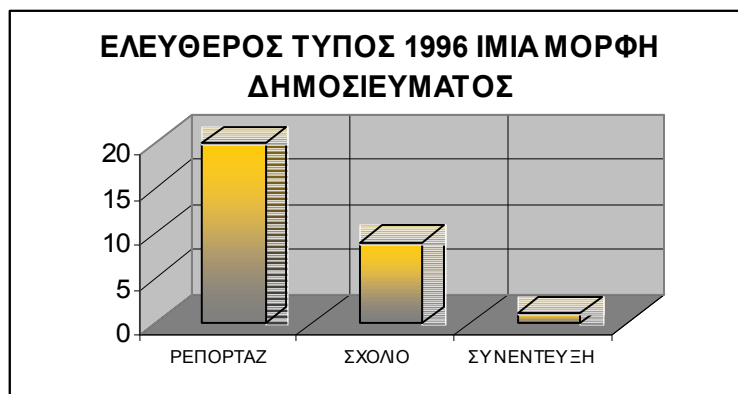
³⁹³ Χ. Γιαλλουρίδης : « Η Ελληνο-Τουρκική σύγκρουση από την Κύπρο έως τα Ίμια. Η οπτική του Τύπου» σελ 302 εκδόσεις Σιδέρη Αθήνα 1997

5.2 Η κάλυψη της κρίσης των Ιμίων

5.2.1 Ελεύθερος Τύπος 1996

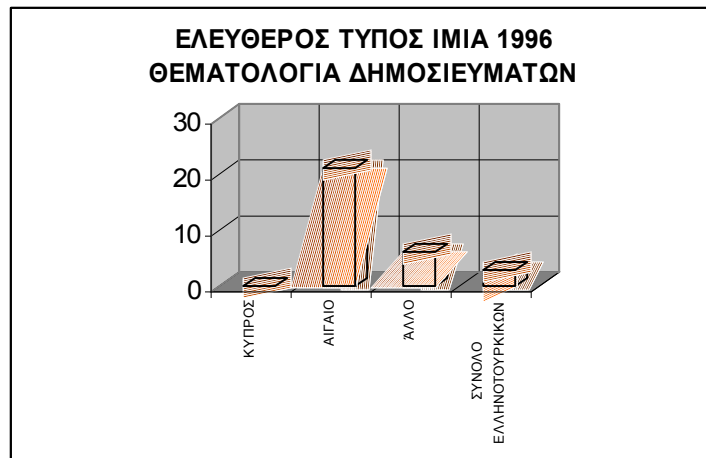
Ο τρόπος κάλυψης της κρίσης αυτής από την εφημερίδα, έχει αρκετές ομοιότητες με την κρίση του Μαρτίου του 1987 σε ότι αφορά τη μορφή και τις πηγές των δημοσιευμάτων. Κυριαρχούν δηλαδή τα ρεπορτάζ αλλά και η χρήση πρωτογενών πηγών. Ο Ελεύθερος Τύπος αντιμετωπίζει, όπως και οι υπόλοιπες εφημερίδες την κρίση των Ιμίων ως ελληνική ήττα. (Πίνακας 1)

Πίνακας 1

Η θεματολογία των πρωτοσέλιδων δημοσιευμάτων όσο και στα κύρια άρθρα γνώμης κυριαρχούν οι αναφορές στο Αιγαίο λόγω του ότι η κρίση των Ιμίων αφορά κυριαρχικά δικαιώματα των δύο χωρών στο Αιγαίο. (Πίνακας 2)

Πίνακας 2

Ο λόγος των δημοσιευμάτων της εφημερίδας σχετικά με την κρίση των Ιμίων χαρακτηρίζεται από την υπεραπλούστευση και σχηματοποίηση με την οποία απεικονίζεται το επεισόδιο. Το επεισόδιο στα Ίμια θεωρείται ως «προδοτικός πρόλογος του διαμοιρασμού του Αιγαίου.»³⁹⁴, ενώ η κατάληξη του προβάλλεται ως ένα ταπεινωτικό επεισόδιο και «κρανγαλέο Βατερλό» για την Ελλάδα. Για την ενίσχυση της επιχειρηματολογίας του δημοσιογραφικού λόγου, γίνεται αναφορά και σε ειδικούς (στρατηγοί) προκειμένου ο ‘λόγος’ των δημοσιευμάτων περί εθνικής προδοσίας αλλά και κακού χειρισμού της κρίσης να πάρει έναν αντικειμενικό χαρακτήρα. Αντίστοιχα ο αριθμός «εννέα» προβάλλεται, προκειμένου να τονιστεί ότι οι απόψεις που προβάλλονται δεν είναι κομματικές ή υποκειμενικές, παρά εκφράζουν μια πλειοψηφική ομοφωνία γύρω από τον αρνητικό χειρισμό του επεισοδίου. Τακτικές αυτού του είδους, δηλαδή η καταφυγή σε αναφορά απόψεων ατόμων που θεωρούνται ειδικοί είναι μια προσφιλής τακτική που χρησιμοποιείται τακτικά από τον ελληνικό, και όχι μόνο, τύπο, καθώς ή προσδίδει τον απαραίτητο αντικειμενικό χαρακτήρα στο λόγο της εφημερίδας ο οποίος δεν αποδίδεται σε ιδεολογικές προτιμήσεις αλλά αποτελούν απόψεις ‘ειδικών’. Το γεγονός ότι και οι ειδικοί

³⁹⁴ Ελεύθερος Τύπος 04/02/1996

διαθέτουν κομματικές προτιμήσεις που αντίστοιχα επηρεάζουν και τον εκφερόμενο από αυτούς λόγο αποκρύπτεται μέσα στο κλίμα θετικισμού με την οποία προβάλλεται η ιστορική αλήθεια. Η επιλογή αυτή όμως όσον και εάν προβάλλεται ως αντικειμενική, αποκρύπτει ότι δεν είναι αξιακά ουδέτερη παρά και πάλι αντανακλά και εκφράζει τις προβεβλημένες από την εφημερίδα απόψεις.

Προκειμένου να ενισχυθεί η εκτίμηση περί εθνικής προδοσίας, η εφημερίδα, προχωρεί στη χρήση ιστορικών αναλογιών συγκρίνοντας το επεισόδιο με την Άλωση της Κων/πόλης. Κατά αυτόν τον τρόπο σύνδεση γίνεται με την υπογραφή παράδοσης στα χιτλερικά στρατεύματα από τον στρατηγό Τσολάκογλου, την Μικρασιατική καταστροφή, το Κυπριακό και του πρόσφατου χειρισμού στα Ίμια. Κοινά σημεία των γεγονότων αυτών όπως προβάλλονται στο άρθρο αποτέλεσαν οι δικαιολογίες ότι οι πράξεις εθνικής υποχωρήσεως έλαβαν χώρα προκειμένου να μην σκοτωθούν περισσότεροι έλληνες, καθώς και η λιποψυχία των ιθυνόντων. Η χρήση ιστορικών αναλογιών, αλλά και ο λόγος πρωτοσέλιδων δημοσιευμάτων όπως *«φωτιά και τσεκούρι στους προσκυνημένους»*³⁹⁵, *«Οι τούρκοι έστησαν την ημισέληνο, στα Ίμια»*,³⁹⁶ αποτελούν αντιπροσωπευτικά δείγματα της στάσης της εφημερίδας την περίοδο αυτή. Ταυτόχρονα προβάλλονται οι ισχυρισμοί του προέδρου της αντιπολίτευσης για Γουδί κλπ, που υπογραμμίζουν και διατρανώνουν το μέγεθος αυτού που θεωρείτε ως εθνική προδοσία από την εφημερίδα. Οι αναφορές στο Γουδί, όπως και αυτές σχετικά με την άλωση της Κων/πόλης, αποσκοπούν να υπογραμμίσουν σύμφωνα με την εφημερίδα, το μέγεθος των κυβερνητικών ευθυνών για αυτό που προβάλλεται ως εθνική προδοσία. *«Σφάζονται οι συνθηκολόγοι. Χάρισαν και τα δώδεκα μίλια το βράδυ της μεγάλης προδοσίας»*³⁹⁷ *«Κατηγορώ από εννέα στρατηγούς»*³⁹⁸. Η εφημερίδα τασσόμενη

³⁹⁵ Ελεύθερος Τύπος 01/02/1996

³⁹⁶ Ελεύθερος Τύπος 02/02/1996

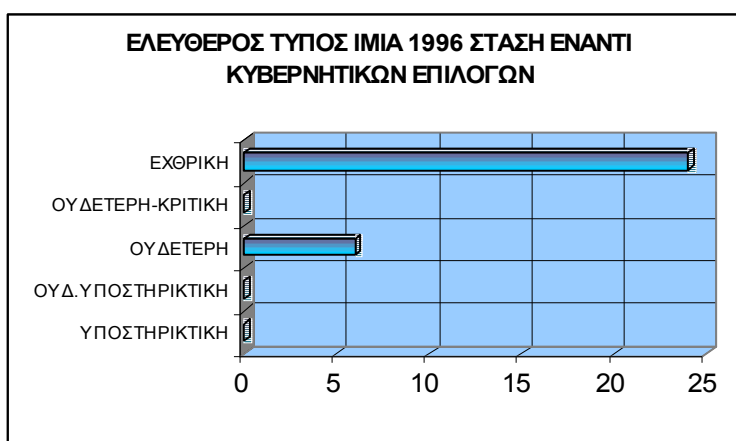
³⁹⁷ Ελεύθερος Τύπος 01/02/1996

³⁹⁸ Οπ.παρ.

σαφέστατα υπέρ της στρατιωτικής ανταπάντησης έναντι της Τουρκικής ενέργειας είναι έντονα καταδικαστική έναντι της κυβερνητικής απόφασης για την μη απόπειρα ανακατάληψης της βραχονησίδας. Παράλληλα το γεγονός της αποχώρησης του ελληνικού στόλου από την περιοχή χαρακτηρίζεται ως «κατεσπευσμένη φυγή». ³⁹⁹ Στην κίνηση αυτή αποδίδονται τεράστιες συμβολικές διαστάσεις καθώς επικυρώνουν κατά την εφημερίδα την αίσθηση της Τουρκικής νίκης στο επεισόδιο αυτό.

Η εφημερίδα, τηρεί μια έντονα κριτική στάση εναντίον της κυβέρνησης. την οποία κατηγορεί για εθνική προδοσία. «Ντροπή μας ταπείνωσαν οι Τούρκοι, κυνικός ο Πάγκαλος δηλώνει ότι δεν τρέχει τίποτε.»⁴⁰⁰ (Πίνακας 3)

Πίνακας 3

Η κυβέρνηση κατηγορείται κατά την διάρκεια της κρίσης ότι χρησιμοποιεί την κατάσταση για πολιτικά οφέλη. Παρόλη τη σοβαρότητα η κυβέρνηση εμφανίζεται να αδιαφορεί και να χειρίζεται με ανεύθυνο τρόπο την κρίση. Αντίστοιχα έντονη είναι η κριτική εναντίον της κυβέρνησης και την περίοδο που ακολουθεί την κρίση καταγγέλλοντας τους κυβερνητικά υπεύθυνους ως υποτελείς και «συνθηκολόγους» οι οποίοι «γονάτισαν» στις ΗΠΑ και εγκατέλειψαν την Ίμια στους Τούρκους. Το μέγεθος των αναφορών που γίνονται σχετικά με την απόσυρση της

³⁹⁹ Ελεύθερος Τύπος 05/02/1996

⁴⁰⁰ Ελεύθερος Τύπος 01/02/1996

ελληνικής σημαίας από τα Ίμια αποσκοπεί να τονίσει το μέγεθος της εγκατάλειψής των εθνικών δικαίων.. Το μέγεθος του επώδυνου εθνικού συμβιβασμού τονίζεται και από την έκταση που δίδεται από την εφημερίδα στον ισχυρισμό περί απεμπόλησης του δικαιώματος των δώδεκα μιλίων, ενός ακόμη ‘εθνικού δίκαιου’. Για να ενισχυθεί η αρνητική αποτίμηση των κυβερνητικών χειρισμών, προβάλλονται δηλώσεις στελεχών του κυβερνώντος κόμματος, αλλά και της «οργής» του Προέδρου της Δημοκρατίας, η οποία αποτελεί συμβολική έκφραση της αντίστοιχης «οργής» του έθνους.. Ως αποτέλεσμα οι καταγγελίες της εφημερίδας, αποκτούν μια περισσότερο ‘αντικειμενική’ υπόσταση, καθώς ο τρόπος με τον οποίο η κυβέρνηση χειρίστηκε την κρίση συναντά την διακομματική επιδοκιμασία.

Η κυβερνητική πολιτική, εμφανίζεται ότι οδηγεί τη χώρα σε νέες εθνικές περιπέτειες, για τις οποίες και προειδοποιείται ο αναγνώστης, ενώ παράλληλα αναφορά γίνεται γκάλοπ-καταδίκη για την κυβέρνηση ιδιαίτερα για τους χειρισμούς στα Ίμια. Τα αποτελέσματα της δημοσκόπησης αυτής προβάλλονται ως επιβεβαιωτικά των εκτιμήσεων της εφημερίδας οι οποίες είναι ιδιαίτερα ακραίες, καθώς υπενθυμίζουν στον αναγνώστη *«ότι μέχρι και τη δεκαετία του '70 η Ελλάδα είχε το κουράγιο να «δικάζει και να τουφεκίζει τους λιπόψυχους ηγέτες. Απόσπασμα για Σημίτη Πάγκαλο»⁴⁰¹*

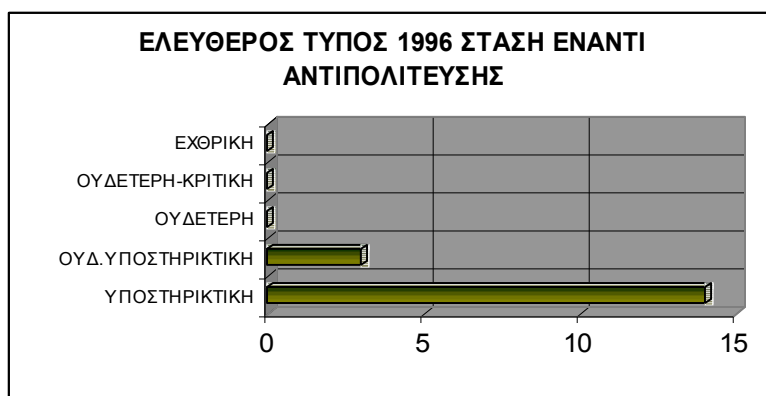
Ο λόγος των δημοσιευμάτων μπορεί να χαρακτηριστεί ως εθνικιστικός ενώ οι χαρακτηρισμοί που χρησιμοποιούνται είναι ιδιαίτερα σκληροί, αντανακλώντας την σκληρή-συγκρουσιακή γραμμή που υιοθετήθηκε σε ορισμένους κύκλους. Η κυβέρνηση καταγγέλλεται, καθώς θεωρείται ότι ακολούθησε μια πολιτική κατευνασμού, περιθωριοποιώντας τις Ένοπλες Δυνάμεις και υποσκάπτοντας το πατριωτικό αίσθημα των Ελλήνων, *«σνομπάροντας τις επετειακές εκδηλώσεις και του σημαιοστολισμούς, διευκολύνοντας τους νέους να την κοπανάνε από το στρατό*

⁴⁰¹ Ελεύθερος Τύπος 10/02/1996

παριστάνοντας τους τρελούς»⁴⁰². Παράλληλα η κυβερνητική πολιτική προβάλλεται ως σε τέτοιο σημείο υποχωρητική ώστε να «καταπίνει την βαθμιαία ανατροπή στο Αιγαίο, σε σημείο που να ομολογεί ότι δεν βαστάνε τα κότσια μας για πόλεμο με τους Τούρκους»⁴⁰³

Αντιθετικά προς την κυβερνητική υποχωρητικότητα η εφημερίδα προβάλλει με ιδιαίτερα θετικό τρόπο τις θέσεις της αντιπολίτευσης. Αποστασιοποιείται όμως από τις θέσεις αυτές στην ένταση της κριτικής που ασκεί εναντίον της κυβέρνησης αλλά και των ΗΠΑ (Πίνακας 4)

Πίνακας 4

Τα στερεότυπα που προβάλλονται για την Τουρκία είναι ιδιαίτερα αρνητικά. Η τουρκική απειλή γιγαντώνεται λόγω της θετικής για την ίδια κατάληξης της κρίσης των Ιμίων. Η αποθράσυνση όπως προβάλλεται της Τουρκίας, ενισχύει τις επεκτατικές τις διαθέσεις «340 νησάκια στο μάτι της Τουρκίας.»⁴⁰⁴ Οι τουρκικές προκλήσεις, εντείνονται ενισχυμένες προφανώς όπως θεωρεί η εφημερίδα και από την πρωτοφανή υποχωρητικότητα της κυβέρνησης «Τουρκικά πολυβόλα κατά ψαράδων»⁴⁰⁵

⁴⁰² Ελεύθερος Τύπος 14/02/1996

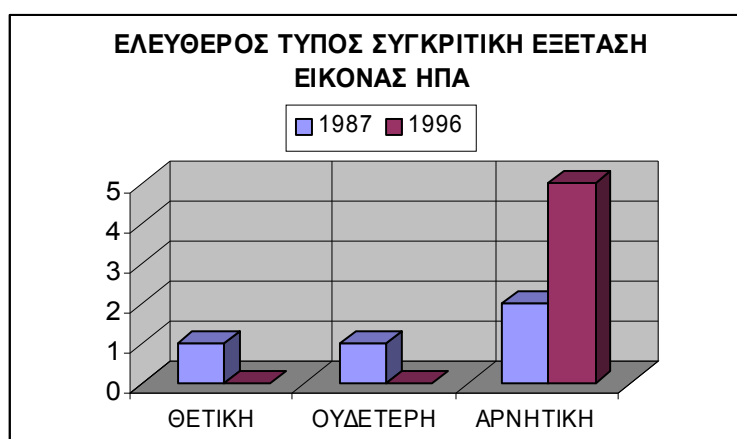
⁴⁰³ Οπ.παρ.

⁴⁰⁴ Ελεύθερος Τύπος 17/02/1996

⁴⁰⁵ Ελεύθερος Τύπος 12/02/1996

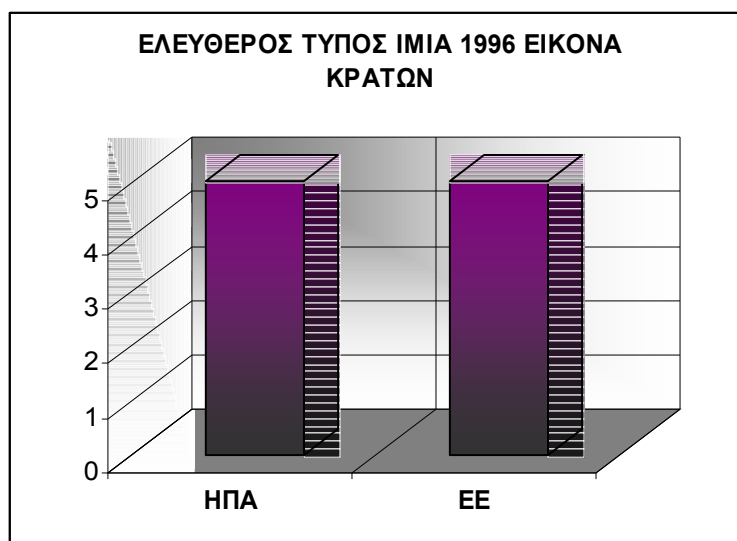
Αντίστοιχα με αυτήν της Τουρκίας, αρνητική είναι η εικόνα με την οποία προβάλλονται οι ΗΠΑ αλλά και ο ρόλος τους στην τελευταία κρίση. Η στάση αυτή είναι έντονα διαφοροποιημένη από αυτή του Μαρτίου του 1987, και χαρακτηριστική ενός κλίματος αντι-αμερικανισμού που σταδιακά εμπεδώνεται και διατρέχει το σύνολο του ελληνικού πολιτικού φάσματος. (Πίνακας 5)

Πίνακας 5

Το γεγονός ότι κατά την κρίση των Ιμίων του 1996 υπήρξε μεγαλύτερη σε βαθμό και έκταση εμπλοκή του διεθνούς παράγοντα αντανακλάται και από τον αριθμό των δημοσιευμάτων που αναφέρονται σε τρίτες χώρες, και οργανισμούς. (Πίνακας 6).

Πίνακας 6

Τα δημοσιεύματα είναι ιδιαίτερα αρνητικά έναντι της αμερικανικής παρέμβασης στην κρίση, σε αντίθεση με τον τρόπο που αυτή αντιμετωπίστηκε από την κυβέρνηση και την αξιωματική αντιπολίτευση. Η μυστική διπλωματία της κυβέρνησης και οι ΗΠΑ κατηγορούνται ότι «έσπρωξαν» την Ελλάδα στην «υποταγή με την απειλή ότι οι Τούρκοι θα μας έσφαζαν»⁴⁰⁶. Οι εξελίξεις αυτές χαρακτηρίζονται δρομολογημένο σενάριο, ενώ αφήνονται υπόνοιες για τον πρωταγωνιστικό ρόλο της Αμερικής σε ότι προβάλλεται ως δρομολογημένο σενάριο. «Η εθνική ταπείνωση στα Ίμια ήταν δικό τους έργο για το οποίο θα μετανοήσουν πικρά...»⁴⁰⁷ Για να καταδειχθεί ο αρνητικός ρόλος των ΗΠΑ η εφημερίδα καταφεύγει σε ιστορικές αναλογίες συγκρίνοντας την κρίση των Ιμίων με αυτήν της εισβολής στην Κύπρο και τις επαφές της ελληνικής κυβέρνησης με τον Χόλμπρουκ με αυτή των Κίσσιντζερ – Σίσκου – Ανδρουτσόπουλου – Ιωαννίδη.

Η εικόνα της Ε.Ε., όπως προκύπτει από τα σχετικά δημοσιεύματα και σε αντίθεση με αυτή των ΗΠΑ, είναι θετική. Ενώ ασκείται κριτική για την μη παρέμβαση της κατά την διάρκεια της κρίσης, εντούτοις οι θετικές ανακοινώσεις και ψηφίσματα της

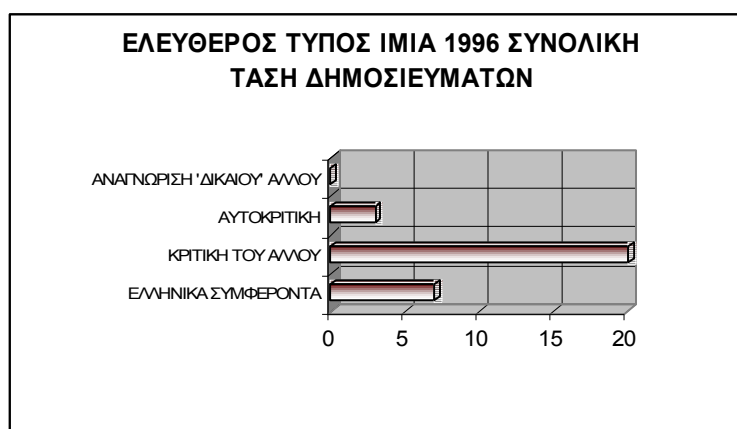
⁴⁰⁶ Οπ.παρ.

⁴⁰⁷ Ελεύθερος Τύπος 16/02/1996

τελευταίας που προβάλλονται ως δικαίωση των ελληνικών θέσεων, συντείνουν στην θετική προβολή της Ε.Ε.

Η συνολική στάση των δημοσιευμάτων, χαρακτηρίζεται έντονα από την προβολή της κρίσης των Ιμίων ως εθνική ταπείνωση. Τα ελληνικά επιχειρήματα, όπως και στην κρίση του Μαρτίου του 1996, είναι αυτά στα οποία βασίζονται τα σχετικά δημοσιεύματα ενώ απουσιάζουν τα τουρκικά επιχειρήματα όπως και οι αναφορές στα αμοιβαία συμφέροντα των δυο κρατών. Η επιλογή αυτή αντικατοπτρίζει την αίσθηση της ελληνική ήττας αλλά και της θεώρησης των ελληνοτουρκικών σχέσεων ως ένα παιχνίδι μηδενικού αθροίσματος, στοιχεία που είναι κυρίαρχα στα δημοσιεύματα του «Ελεύθερου Τύπου». (Πίνακας 6)

Πίνακας 7

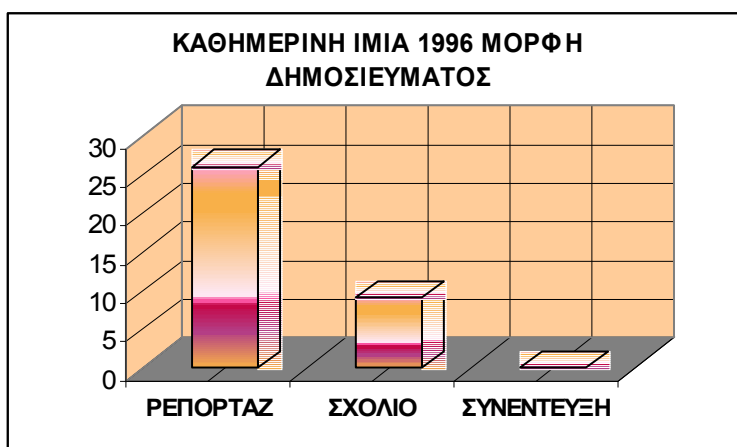
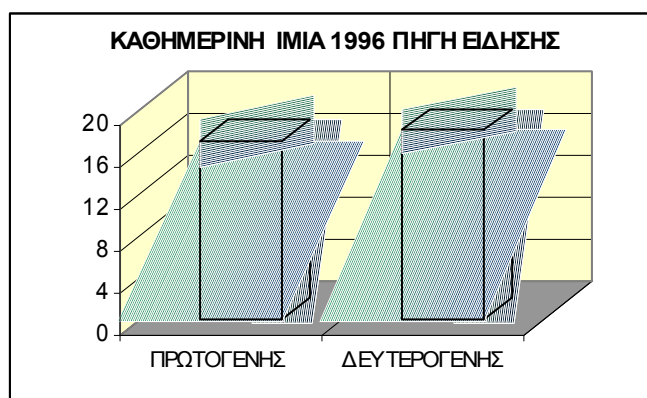

Συμπερασματικά, η κρίση των Ιμίων προβλήθηκε ως μεγάλου μεγέθους εθνική ήττα, ενώ ιδιαίτερα επικριτική ήταν έναντι των κυβερνητικών χειρισμών που χαρακτηρίστηκαν ως εθνική προδοσία. Σημαντικό στοιχείο της στάσης της εφημερίδας περίοδο αυτή είναι ότι χαρακτηρίζεται από την υιοθέτηση και προβολή εθνικιστικών ιδεολογικών θέσεων σε ότι αφορά την αξιολόγηση της κρίσης των Ιμίων. Οι θέσεις αυτές σε κάποιες περιπτώσεις όπως αυτή που αφορά τις ΗΠΑ αποστασιοποιούνται ακόμη και από τις αντίστοιχες του ιδεολογικά συγγενούς με την εφημερίδα κόμματος της Νέας Δημοκρατίας.

5.2.2 Καθημερινή Ίμια 1996

Η κάλυψη της κρίσης των Ιμίων διαφέρει σημαντικά από αυτήν του Μαρτίου του 1987, καθώς η χρήση δευτερογενών πηγών είναι πλειοψηφική. Τα πρωτοσέλιδα δημοσιεύματα όμως όπως και το 1987 πλειοψηφικά στηρίζονται σε ρεπορτάζ (Πίνακας 1)

Πίνακας 1

Στα πρωτοσέλιδα της 'Καθημερινής' κυριαρχούν τα σχετικά με το Αιγαίο θέματα, λόγω του ότι η των Ιμίων αφορούσε θέματα κυριαρχίας των δυο χωρών σε αυτό. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός της απουσίας αναφορών σχετικά με την Κύπρο, παρόλο που η Τουρκική προβολή παρουσιάζεται ως απειλή για το σύνολο του Ελληνισμού. Το γεγονός αυτό θεωρούμε ότι αντανακλά το περιορισμένο ενδιαφέρον της ελληνικής κοινής γνώμης για το θέμα της Κύπρου.

Τα πρωτοσέλιδα της εφημερίδας καθώς η κρίση κορυφώνεται, προβάλλουν την αποφασιστικότητα που διακρίνει το ελληνικό έθνος στην αντιμετώπιση εξωτερικών απειλών *«Ούτε ένα βήμα πίσω στις πιέσεις»*.⁴⁰⁸ Η κατάληξη όμως της κρίσης προβάλλεται όπως και από τις υπόλοιπες ως διπλωματική και στρατιωτική ταπείνωση για την Ελλάδα. Τα πρωτοσέλιδα ιδιαίτερα δημοσιεύματα των πρώτων ημερών αντανακλούν το θυμικό κλίμα αποτίμησης της κρίσης, η οποία χαρακτηρίζεται ως τραγωδία, που ως αποτέλεσμα έχει *«η Ελλάδα να ασκεί στην περιοχή καθεστώς περιορισμένης κυριαρχίας»*.⁴⁰⁹ Σύμφωνα με την εφημερίδα, στην περίπτωση των Ιμίων η Ελλάδα υπήρξε το αδιαμφισβήτητο θύμα της τουρκικής επιθετικότητας αλλά και της αδιαφορίας των σύμμαχων της. Σημαντικές είναι οι ευθύνες που αποδίδονται στους τελευταίους καθώς η φιλοτουρκική στάση των ίσων αποστάσεων ανάμεσα σε θύτη και θύμα *«επέτρεψε να αδικηθεί έτσι κατάφορα η χώρα μας»*⁴¹⁰ Σε αντίθεση με την στάση αυτή της Δύσης προβάλλεται το γεγονός ότι *«Στο πλευρό της Ελλάδος 360 εκατ. ορθόδοξοι από όλο τον κόσμο»*.⁴¹¹ Η αναφορά αυτή της εφημερίδας προσδίδει μια θρησκευτική διάσταση στην κρίση. Ο συναισθηματισμός και σε αυτήν την περίπτωση είναι κυρίαρχος όσον αφορά την περιγραφή των διακρατικών σχέσεων, καθώς δίνεται η εντύπωση ότι οι θέσεις της Ελλάδος θα υποστηριχθούν από τα ομόδοξα κράτη. Η θρησκεία στην περίπτωση αυτή προβάλλεται ως ένας διακριτός παράγοντας του ελληνικού κράτους, που έχει ιδιαίτερη αξία και σημασία και στην περιφρούρηση και προώθηση των ελληνικών συμφερόντων.

Η εικόνα της Τουρκίας όπως προβάλλεται από πρωτοσέλιδα δημοσιεύματα αλλά και τα κύρια άρθρα γνώμης της εφημερίδας είναι ιδιαίτερα αρνητική. Στο

⁴⁰⁸ Καθημερινή 24/01/1996

⁴⁰⁹ Καθημερινή 01/02/1996

⁴¹⁰ Καθημερινή 04/02/1996

⁴¹¹ Καθημερινή 06/02/1996

γεγονός αυτό συντείνει και η κατάληξη της κρίσης των Ιμίων η οποία επιτείνει τα αρνητικά στερεότυπα για την ίδια. Όπως αποδεικνύεται από την πολιτική που ακολούθησε στην περίπτωση των Ιμίων, η Τουρκία στα τέλη του 20^{ου} αιώνα χρησιμοποιεί «*πρωτόγονες και βάρβαρες τακτικές*», καθώς «*αυτό το μπουλούκι παραβιάζει και περιφρονεί τα σύνορα της ενωμένης Ευρώπης όταν υψώνει σημαία σε αδιαμφισβήτητα ελληνικά νησιά.*»⁴¹²

Η πολιτική της Τουρκίας έχει «*μονοδρομηθεί στην επίδειξη επιθετικότητας*»⁴¹³ και στην απειλή βίας ως μόνου τρόπου επιτεύξεων των επιδιώξεων της. Ως ερμηνεία της έξαρσης της επιθετικότητας προβάλλεται η αποδυνάμωση των διπλωματικών της ερεισμάτων. Η Τουρκία εμφανίζεται να ακολουθεί με συνέπεια μια πάγια δισυπόστατη τακτική στις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Σε διεθνές επίπεδο η Τουρκία εμφανίζεται με διαλλακτικό πρόσωπο ενώ σε διμερές επίπεδο επιδεικνύει προς την χώρα μας αδιαλλαξία και «*ιταμή προκλητικότητα*» «*Η Τουρκία απειλεί με ωμή βία*»⁴¹⁴. Οι αλλαγές των κυβερνήσεων στην Τουρκία, ουδόλως θεωρείται ότι επηρεάζουν τις τακτικές αυτές όσο και το σύνολο της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής. Η αίσθηση της «*εκ των Ανατολών απειλής*» διογκώνεται, τόσο με προβολή της κατάληξης της κρίσης όσο και με την έμφαση που δίδεται σε πρακτικές οι οποίες θεωρείται ότι οδηγούν σε «*Ανατροπή της 'ισορροπίας' στο Αιγαίο*» με πολύ δυσάρεστα μελλοντικά αποτελέσματα.

Ο τρόπος προβολής της Τουρκίας παρουσιάζει ομοιότητες με αυτή των άλλων εφημερίδων καθώς το σύνολο επιλέγουν να προβάλλουν μια φωτογραφία Τούρκου στρατιώτη, η οποία χαρακτηρίζεται ως αντιπροσωπευτική των αρχών και του πολιτισμού που διέπουν την Τουρκία. «*Οι Τούρκοι επιδεικνύουν την ανομία και την αγριότητα τους Σε αυτόν τον λαό(Ευρωπαίοι και Αμερικανοί) επιδεικνύουν ανοχή με*

⁴¹² Καθημερινή 05/02/1996

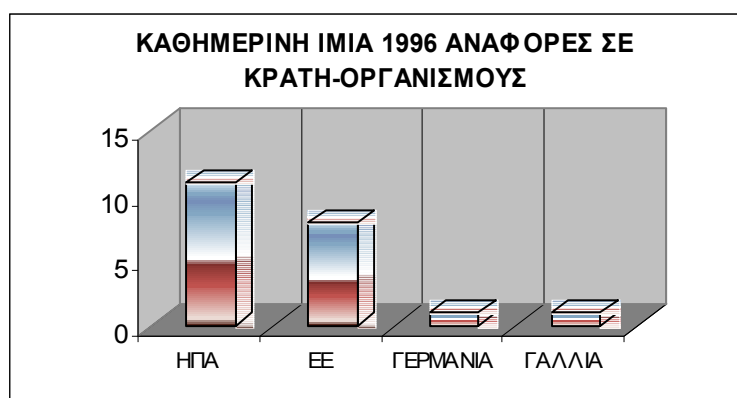
⁴¹³ Καθημερινή 08/02/1996

⁴¹⁴ Καθημερινή 10/02/1996

αυτόν τον πολιτισμό βάζουν την Ελλάδα σε ίση μοίρα»⁴¹⁵. Σημαντικός είναι ο αριθμός των πρωτοσέλιδων αναφορών στον αυταρχικό χαρακτήρα του Τουρκικού πολιτεύματος, προκειμένου:α) μέσω μιας συγκριτικής αντιπαράθεσης να υπογραμμισθεί ο δημοκρατικός χαρακτήρας του Ελληνικού κράτους, και β) να τονισθεί το γεγονός της απόστασης που χωρίζει την Τουρκία από τις Δυτικές αξίες και το κλίμα σεβασμού και προώθησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που επικρατεί στην Ευρώπη.

Πολλές είναι και οι αναφορές σε τρίτες χώρες, λόγω του ρόλου που αυτές διαδραμάτισαν στην εξέλιξη της κρίσης. Η σημασία που αποδίδεται από την ‘Καθημερινή στο ρόλο αυτό αντανακλάται και στην αντίστοιχη κάλυψη. (Πίνακας 6)

Πίνακας 6

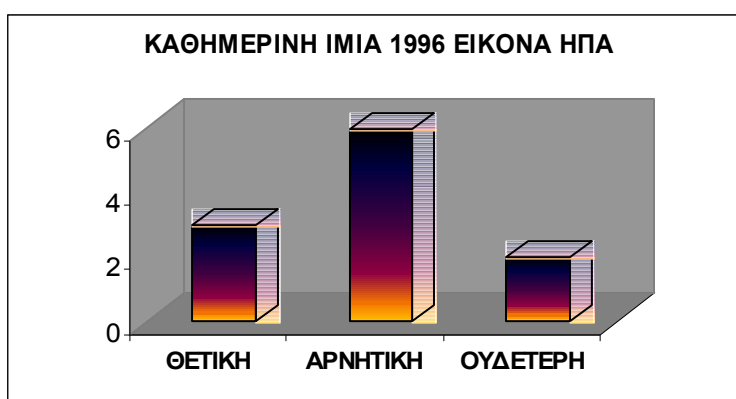
Σε ότι αφορά την εξέλιξη όσο και την κατάληξη της κρίσης τεράστιες είναι οι ευθύνες χωρών και οργανισμών. Οι χώρες αυτές αλλά και οργανισμοί (Ε.Ε. κλπ), καθίστανται υπεύθυνοι από τον λόγο των δημοσιευμάτων για την αποκατάσταση της νομιμότητας, δηλαδή του status quo ante. Ο τρόπος προβολής και παρουσίασης του ‘διεθνούς παράγοντα’ από τα πρωτοσέλιδα δημοσιεύματα όσο και από τα κύρια άρθρα γνώμης υπακούει στις κυρίαρχες κατηγοριοποιήσεις των χωρών και των πολιτικών τους σε ‘φιλελληνικές’ και ‘φιλο-τουρκικές’. Οι αίτιες της φιλοτουρκικής

⁴¹⁵ Καθημερινή 12/02/1996

παρέμβασης της διεθνούς κοινότητας αποδίδονται στην πολιτική «των δυο μέτρων και σταθμών» που αυτή υιοθετεί αλλά και της αποτελεσματικότητας της τουρκικής προπαγάνδας.

Η εικόνα των ΗΠΑ όπως κατασκευάζεται μέσα από τα δημοσιεύματα της εφημερίδας την περίοδο αυτή είναι πλειοψηφικά αρνητική. (Πίνακας 7)

Πίνακας 7

Τα στερεότυπα που προβάλλονται μέσα από τα σχετικά άμεσα ή έμμεσα δημοσιεύματα για τις ελληνοτουρκικές σχέσεις, παρουσιάζουν τις ΗΠΑ να τηρούν μια μεροληπτική στάση υπέρ της Τουρκίας, πλέκοντας εγκώμια υπέρ της «*Βήματα εκδημοκρατισμού στην Τουρκία*»⁴¹⁶ είτε μεροληπτώντας στην (ήδη άνιση) στρατιωτική βοήθεια που λαμβάνουν οι δυο χώρες. Τακτική που θεωρείται ότι οδηγεί στην ανατροπή της ισορροπίας δυνάμεων «*Ανατροπή της 'ισορροπίας' στο Αιγαίο*».⁴¹⁷ Στην περίπτωση αυτή, και καθώς πρόκειται για κυρίαρχο στερεότυπο από την πλευρά του τύπου, αγνοείται το γεγονός ότι η ανατροπή της στρατιωτικής ισορροπίας μεταξύ των δυο χωρών δεν μπορεί και δεν είναι μόνο αποτέλεσμα της άνισης στρατιωτικής βοήθειας. Αντίθετα και κατά κύριο λόγο σχετίζεται με τους προσανατολισμούς των

⁴¹⁶ Καθημερινή 20/01/1996

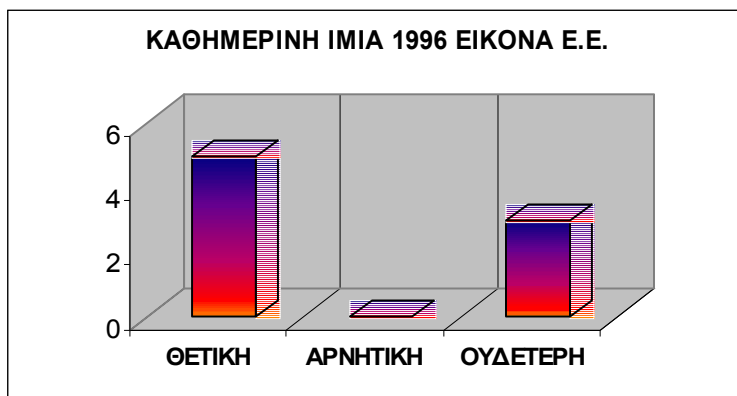
⁴¹⁷ Καθημερινή 19/02/1996

χωρών στον τομέα αυτό, και τα κονδύλια που η καθεμία διαθέτει για εξοπλιστικά προγράμματα.

Η στάση της εφημερίδας διαφοροποιούμενη ωστόσο από τις άλλες εφημερίδες τηρεί μια πιο ήπια κριτικά αξιολογητική στάση έναντι των ΗΠΑ. Η επιλογή αυτή θεωρούμε ότι είναι απόρροια παραγόντων, όπως των ιδεολογικών επιλογών της εφημερίδας, αλλά και του αναγνωστικού της κοινού. Έτσι η αμερικανική κυβέρνηση προβάλλεται ότι παρόλη την άνιση παρέμβαση της εις βάρος της Ελλάδος και κατ' επέκταση του Διεθνούς Δικαίου σταθμίζει εκ νέου την κατάσταση λόγω «της ισχυρότατης νομικά θέσης της Ελλάδος»⁴¹⁸

Η στάση των δημοσιευμάτων της εφημερίδας είναι έντονα υποστηρικτική έναντι της Ε.Ε. με εξαίρεση το πρώτο διάστημα μετά την κρίση όπου έντονα καταδικάζεται η μη παρέμβαση της. (Πίνακας 8)

Πίνακας 8

Η εφημερίδα στέκεται ιδιαίτερα θετικά στην πολιτική επιλογή της κυβέρνησης για ενίσχυση των σχέσεων με την Ε.Ε. Έτσι και σε αντίθεση με τις υπόλοιπες αποδίδει μεγαλύτερη έμφαση και σημασία στην συμμετοχή της Ελλάδος στην Ε.Ε. υιοθετώντας μια περισσότερο 'φιλο-ευρωπαϊκή' στάση. Εξάλλου η περιθωριοποίηση της Ε.Ε. από την ελληνική εξωτερική πολιτική, ερμηνεύεται από τα

⁴¹⁸ Καθημερινή 13/02/1996

κύρια άρθρα γνώμης της εφημερίδας ως η αιτία της απουσίας ευρωπαϊκής παρέμβασης στην κρίση των Ιμίων. Το γεγονός αυτό αποδεικνύεται από το ότι οι ευρωπαίοι εταίροι μετά και την ευρωπαϊκή στροφή της ελληνικής κυβέρνησης, τείνουν να αποδεχθούν την ελληνική θέση γύρω από τα Ίμια, και να θεωρήσουν ότι το θέμα της ελληνοτουρκικής διαφοράς έχει νομική υπόσταση για το οποίο και απαιτείται να γίνει παραπομπή στο δικαστήριο της Χάγης. Η ελληνική μεταστροφή στο θέμα της χρηματοδότησης της Τουρκίας προβάλλεται ως ένας επιπλέον παράγοντας που επηρεάζει ευνοϊκά τη στάση των εταίρων έναντι των ελληνικών επιχειρημάτων. Η εξέλιξη αυτή «ενοχλεί την Άγκυρα που βλέπει να χάνει παραδοσιακά στηρίγματα της στην Ε.Ε.».⁴¹⁹

Παρόλη την ‘ευνοϊκή’ προβολή της Ε.Ε., ωστόσο δεν απουσιάζουν και τα αρνητικά στερεότυπα και δη οι κατηγορίες περί «*παραδοσιακών συμμάχων*» και φιλοτουρκικής πολιτικής, η οποία και αποδίδεται στα οικονομικά οφέλη και συμφέροντα των εταίρων μας στην Τουρκία. Η μονοδιάστατη αυτή προσέγγιση της εξωτερικής πολιτικής, έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία λαθεμένων εντυπώσεων και πεποιθήσεων στην ελληνική κοινή γνώμη, αλλά και στην ενίσχυση της θυματοποίησης της Ελλάδος’ «*Οι εξαγωγές υπεράνω όλων για την Γερμανία*».⁴²⁰

Η απόσυρση του ελληνικού βέτο στη Σύνοδο του Ελσίνκι, θεωρούμε ότι συνέβαλλε στην κατάρρευση πολλών από τις μονοδιάστατες εξηγήσεις περί φιλοτουρκικής πολιτικής και παραδοσιακών συμμάχων της Τουρκίας. Οι τελευταίοι και όπως καταδεικνύουν τα γεγονότα ‘μετατρέπονται’ σε ολικούς αρνητές της τουρκικής ένταξης παρόλα τα οικονομικά συμφέροντα που είτε έχουν στην Τουρκία είτε η ένταξη αυτής στην Ε.Ε. τους εξασφαλίζει.

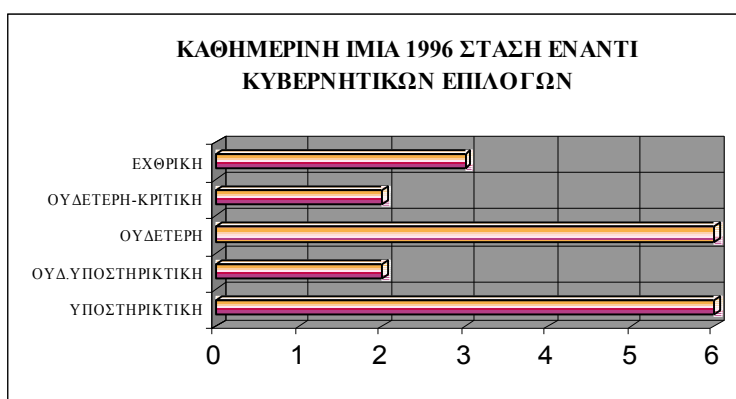
⁴¹⁹ Καθημερινή 16/02/1996

⁴²⁰ Καθημερινή 18/02/1996

Η εφημερίδα στο θέμα της ένταξης της Τουρκίας στην ΕΟΚ συντάσσεται με τις αντίστοιχες κυβερνητικές θέσεις, ότι δηλαδή αυτή μπορεί να πραγματοποιηθεί υπό ορισμένες μόνο προϋποθέσεις. Ο τρόπος προβολής των οποίων είναι χαρακτηριστικός του ανισομερούς τρόπου με τον οποίο προβάλλονται οι ελληνικές και τουρκικές-θέσεις. Έτσι και ενώ οι τελευταίες χαρακτηρίζονται ως «τελεσίγραφα», οι ελληνικές αντίθετα θέσεις δεν είναι παρά είναι αρχές πάνω στις οποίες στηρίζεται το Ευρωπαϊκό εικοκοδόμημα και οι οποίες πρέπει να γίνουν σεβαστές από την Τουρκία. «..είναι απαραίτητοι όροι για να εισέλθει στην ευρωπαϊκή οικογένεια ενώ θα αποδεικνύουν την στοιχειώδη δημοκρατική της επάρκεια».⁴²¹

Η στάση της εφημερίδας έναντι των κυβερνητικών επιλογών είναι διαφοροποιημένη από αυτή του Μαρτίου του 1987, καθώς είναι ουδέτερη-υποστηρικτική. (Πίνακας 9)

Πίνακας 9

Τα πρωτοσέλιδα δημοσιεύματα όσο και τα κύρια άρθρα γνώμης, είναι ιδιαίτερα κριτικά έναντι της κυβέρνησης καθώς οι χειρισμοί της τελευταίας προβάλλονται ως τα αίτια της «διπλωματικής και στρατιωτικής ταπείνωσης»⁴²² της Ελλάδος. Οι λανθασμένες κυβερνητικές επιλογές, στο θέμα των Ιμίων είναι αυτές

⁴²¹ Οπ.παρ.

⁴²² Καθημερινή 03/02/1996

που «έδωσαν την δυνατότητα στην Τουρκία να επιβάλει τη στρατιωτική λογική». ⁴²³ Η κυβέρνηση, το χρονικό διάστημα που προηγείται της κορύφωσης της κρίσης, κατηγορείται για εφησυχασμό έναντι των εξελίξεων, αλλά και για έλλειψη σθένους διαχείρισης μιας στρατιωτικής κρίσης με την Τουρκία. Η έλλειψη ενημέρωσης της διεθνούς κοινότητας αποτελεί άλλο ένα σημείο κριτικής καθώς κάτι τέτοιο, θεωρείται ότι θα συνέβαλλε στην ενεργό εμπλοκή της τελευταίας και δη της Ε.Ε. υπέρ της Ελλάδος « η ελληνική κυβέρνηση, θυμήθηκε το από ετών ξεχασμένο κύριο μέλημα της δηλαδή την ενημέρωση της διεθνούς κοινότητας και την εξ αυτής απορρέουσα αναζήτηση υποστηρικτών στην διεκδίκηση των κυριαρχικών μας δικαιωμάτων που αμφισβητούνται.» ⁴²⁴

Η στάση της εφημερίδα ιδιαίτερα κριτική για τους χειρισμούς της κρίσης, μετατρέπεται σε υποστηρικτική στην κυβερνητική απόφαση για στροφή προς την Ε.Ε. Οι ενέργειες αυτές θεωρούνται απαρχή άρσης της «πολιτική της απομόνωσης» της Ελλάδος από την Ευρώπη, και ανατροπής των διπλωματικών λαθών που έγιναν στην περίπτωση των Σκοπίων.

Η στάση της εφημερίδας έναντι των θέσεων της αντιπολιτεύσεως όπως προκύπτει από την ποιοτική ανάλυση των δημοσιευμάτων είναι ουδέτερη-υποστηρικτική, είναι χωρίς όμως να υιοθετείται η έντονη κριτική της τελευταίας προς την κυβέρνηση. Η στάση αυτή χαρακτηρίζεται από την εφημερίδα ως «σκληρή», εκφράζοντας κατά αυτόν τον τρόπο την αντίθεση της στις κατηγορίες σχετικά με «εγκατάλειψη εθνικού εδάφους, και πρωτοφανή κατά κράτος εθνική ήττα». ⁴²⁵

Τα δημοσιεύματα στην πλειοψηφία τους αναπαράγουν το κυρίαρχο ιδεολόγημα, καθώς κυριαρχούν τα ελληνικά επιχειρήματα και η κριτική του 'Άλλου'. Μικρός είναι ο αριθμός των δημοσιευμάτων που αναφέρονται στα 'αμοιβαία'

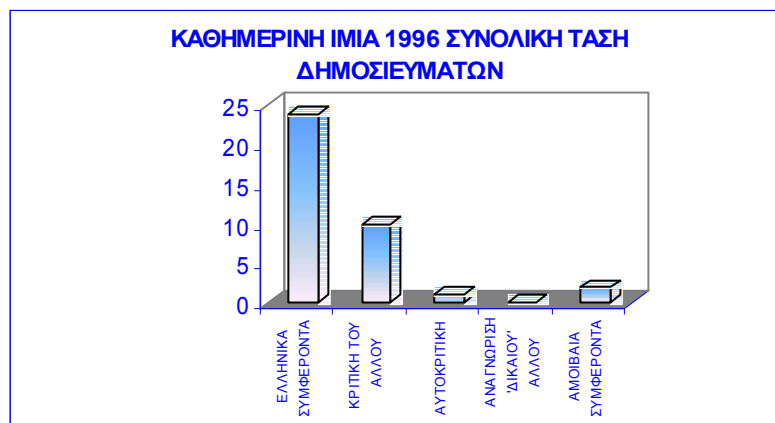
⁴²³ Καθημερινή 04/02/1996

⁴²⁴ Καθημερινή 10/02/1996

⁴²⁵ Καθημερινή 02/02/1996

συμφέροντα. Το γεγονός αυτό θεωρούμε ότι συσχετίζεται με την κατάληξη της κρίσης των Ιμίων, η οποία και συνέτεινε στην ενίσχυση του αντιπαραθετικού κλίματος. (Πίνακας 9)

Πίνακας 9

Οι ελληνικές θέσεις-επιχειρήματα όπως και στην προηγούμενη κρίση προβάλλονται ως σύμφωνες με το Διεθνές Δίκαιο σε αντίθεση με το παράνομο χαρακτήρα των τουρκικών διεκδικήσεων. «*Ιταλικά έγγραφα δικαιώνουν την Ελλάδα. Δημοσίευμα της Μιλιέτ για τα Ιμια.*»⁴²⁶ Το δημοσίευμα της Τουρκικής εφημερίδας «Μιλιέτ» προβάλλεται πρωτοσέλιδα από την εφημερίδα καθώς αποτελεί κατά την εφημερίδα, δικαίωση των ελληνικών θέσεων αλλά και ισχυρό «*διαπραγματευτικό χαρτί στα χέρια της Ελλάδος*». Η αναγνώριση του παράνομου χαρακτήρα των τουρκικών διεκδικήσεων από τον τουρκικό τύπο, λειτουργεί ενισχυτικά για το στερεότυπο σχετικά με την ορθότητα των ελληνικών θέσεων και των ανυπόστατων και επεκτατικών τουρκικών διεκδικήσεων.«*Ομολογία ενοχής*»⁴²⁷ Η χρήση στρατιωτικών μέσων από την πλευρά της Ελλάδας δικαιολογείται καθώς προβάλλεται ως απόρροια των τουρκικών ενεργειών και όχι ως αποτέλεσμα

⁴²⁶ Καθημερινή 18/02/1996

⁴²⁷ Καθημερινή 22/02/1996

«εχθρότητας ούτε φυσικά από επεκτατικές βλέψεις»⁴²⁸. Αντίθετα η στάση αυτή θεωρείται ότι βασίζεται στο αναφαίρετο δικαίωμα της να προασπίσει τα σύνορα της.

Η εφημερίδα όπως και οι υπόλοιπες, προβάλλει την αναγκαιότητα ανάληψης εκστρατείας δημοσίων σχέσεων και γνωστοποίησης των ελληνικών επιχειρημάτων προκειμένου να αποκατασταθεί η αλήθεια.⁴²⁹ Η εκστρατεία αυτή δεν συνιστά έκκληση μεροληπτικής συμπαραστάσεως και διεθνούς προστασίας, παρά επίκληση εφαρμογής του δικαίου «από εκείνους που διεκδικούν το ρόλο επόπτη και εγγυητή της διεθνούς νομιμότητας».⁴³⁰ Τα επιχειρήματα αυτά είναι χαρακτηριστικά των αντιφάσεων των ερμηνειών που προβάλλονται για τη στάση τρίτων κρατών. Έτσι από την ρεαλιστική σχολή θεώρησης των διεθνών σχέσεων και δη αποτίμηση αυτής ως απόρροια συμφερόντων που έχουν στην Τουρκία, μεταπηδά στην ιδεαλιστική σχολή, θεωρώντας ερμηνεύοντας την ‘φιλοτουρκική’ πολιτική απόρροια της έλλειψης ενημέρωσης. Ταυτόχρονα επαναλαμβάνονται μια σειρά από αλλά στερεοτυπικά σχήματα ταύτισης των ελληνικών θέσεων με το Διεθνές Δίκαιο και τη διεθνή νομιμότητα.

Ενισχυτικά ως προς την δικαίωση των ελληνικών θέσεων, λειτουργεί και ο τρόπος προβολής των θέσεων του ‘Άλλου’. Οι τουρκικές θέσεις όπως και στις υπόλοιπες εφημερίδες προβάλλονται ως αδιάλλακτες, παράνομες και επεκτατικές. Οι χαρακτηρισμοί αυτοί υποσκάπτουν αυτομάτως οποιαδήποτε νομιμότητα των τουρκικών θέσεων αλλά και την προοπτική ελληνοτουρκικού διαλόγου. Το δημοσίευμα της «Μιλιέτ», προβάλλεται καθώς αποδεικνύει «την ιταμότητα των τουρκικών ισχυρισμών χωρίς νομική υποδομή και επιχειρηματολογία αλλά μόνο με τη γνωστή τακτική των αυθαίρετων μαζικιστικών διεκδικήσεων για να τις μείνει στο

⁴²⁸ Καθημερινή 25/02/1996

⁴²⁹ Καθημερινή 26/02/1996

⁴³⁰ Καθημερινή 25/02/1996

τέλος κάποιο κέρδος»⁴³¹. Αντίστοιχα οι τουρκικές προτάσεις για διάλογο χαρακτηρίζονται ως «διπλωματικοί ελιγμοί» προκειμένου να επιδείξει ένα 'διαλλακτικό' πρόσωπο έναντι της διεθνούς κοινότητας.

Συμπερασματικά η κρίση αυτή όπως και η προηγούμενη αποδίδεται από την εφημερίδα στην εγγενή και διαρκή τουρκική επιθετικότητα, αλλά και σε επιλογές της πολιτικής ηγεσίας για εξαγωγή εσωτερικών προβλημάτων. Παράλληλα ευθύνες για την κατάληξη της κρίσης αποδίδονται από την εφημερίδα στους κυβερνητικούς χειρισμούς. Ο τρόπος προβολής της Τουρκίας είναι σύμφωνος με τα κυρίαρχα στερεότυπα για αυτήν, αλλά και με το αντιπαραθετικό ιδεολόγημα που είναι κυρίαρχο στην ελληνική εξωτερική πολιτική. Παρόμοιος με την προηγούμενη κρίση είναι και ο τρόπος προβολής των άλλων κρατών ενώ σημαντικό είναι το στοιχείο της διαφοροποίησης της στάσης των δημοσιευμάτων της εφημερίδας έναντι της Ε.Ε. στάση η οποία και θα ενισχυθεί στα άλλα γεγονότα που εξετάζουμε.

5.2.3 Βήμα –Νέα 1996 Ίμια

Τα πρωτοσέλιδα των εφημερίδων κατά την υπό εξέταση περίοδο, προβάλλουν πλειοψηφικά τα θέματα εσωτερικής επικαιρότητας. Εξαίρεση αποτελεί ο μήνας Φεβρουάριος, όπου κορυφώνεται η κρίση του 1996. (Πίνακας 1)

Πίνακας 1

⁴³¹ Καθημερινή 22/02/1996

Όπως και στην κρίση του Μαρτίου του 1987, τα πρωτοσέλιδα δημοσιεύματα που αναφέρονται στα ελληνοτουρκικά θέματα πλειονηφικά στηρίζονται σε ρεπορτάζ. Η διαφοροποίηση μεταξύ του τρόπου κάλυψης των δυο κρίσεων έγκειται στο ότι κατά την κρίση του 1996 οι εφημερίδες «Βήμα-Νέα» χρησιμοποιούν σε μεγάλο ποσοστό και δευτερογενείς πηγές για τα δημοσιεύματά τους. (Πίνακας 2)

Πίνακας 2

Η διαφοροποίηση αυτή, μπορούμε να υποθέσουμε ότι συνδέεται με τα χαρακτηριστικά της κρίσης των Ιμίων και πιο συγκεκριμένα: α) του έντονου ρόλου που διαδραμάτισαν τρίτες χώρες στην αποκλιμάκωση της κρίσης, β) του πρωταγωνιστικού ρόλου που διαδραμάτισαν στην εξέλιξη της κρίσης τα τουρκικά ΜΜΕ, των οποίων και οι αναφορές αξιοποιήθηκαν σε μεγάλο βαθμό από τα ελληνικά ΜΜΕ.

Η κρίση του 1996 θεωρείται σοβαρότερη εν συγκρίσει με αυτή του 1987, καθώς το συγκεκριμένο επεισόδιο εκφράζει κατά τις εφημερίδες την έμπρακτη αμφισβήτηση της ελληνικής εδαφικής κυριαρχίας στο Αιγαίο. Η ποιοτική αλλαγή των τουρκικών προκλήσεων εστιάζεται στο ότι αυτές αναβαθμίζονται και παίρνουν έναν έντονα διεκδικητικό χαρακτήρα, αμφισβήτησης πλέον και της εδαφικής κυριαρχίας

πέρα της «παραδοσιακής» αμφισβήτησης επί της υφαλοκρηπίδας. Το επεισόδιο των Ιμίων δεν ήταν ένα μεμονωμένο και αποκομμένο συμβάν, παρά παρουσιάζεται ως μέρος ενός ευρύτερου τουρκικού σχεδίου που στόχο έχει ως πρώτο βήμα τη δημιουργία «γκρίζων ζωνών». *«Το συμβάν είναι απόρροια μιας μακροπρόθεσμης επιθετικής στρατηγικής των γειτόνων μας που τελικό στόχο έχει την αμφισβήτηση της ελληνικής κυριαρχίας στο Αιγαίο και (εν συνεχεία τον διαμοιρασμό του όπως αφήνει να εννοηθεί)»*.⁴³² Η κρίση των Ιμίων θεωρείται από τις εφημερίδες ως εξαγωγή των εσωτερικών προβλημάτων της Τουρκίας. Το κυρίαρχο αυτό στερεότυπο, του χαρακτηρισμού δηλαδή των κρίσεων ως εξαγωγή εσωτερικών προβλημάτων λειτουργεί αποπροσανατολιστικά προς τις αιτίες των κρίσεων, ενώ υπονομεύει τα επιχειρήματα του «Άλλου».

Η τουρκική προκλητικότητα και επιθετικότητα όπως προβάλλεται από τις εφημερίδες δεν θεωρείται ούτε συγκυριακή ούτε εκδήλωση απλά ακραίων εξάρσεων μιας μερίδας και μόνο φανατικών εθνικιστών. Αντίθετα υποστηρίζεται ότι *«οι μάσκες έπεσαν και αποκαλύπτονται σιγά-σιγά οι πραγματικοί στόχοι των σκηνοθετών της νέας έντασης στο Αιγαίο με στόχο την αμφισβήτηση της ελληνική κυριαρχίας στα Ίμια.»*⁴³³

Όπως και στην προηγούμενη κρίση η ευθύνη για την κλιμάκωση της κρίσης και κατά συνέπεια η αποκλιμάκωση της, επιρρίπτεται στην Άγκυρα. Η τακτική αυτή αποσείει τις ευθύνες από την Ελλάδα ενώ ταυτόχρονα αποτελεί δικαιολογητική βάση που συνεισφέρει στην κατασκευή της θυματοποίησης της Ελλάδας. Το επεισόδιο στα Ίμια θεωρείται ως *«παγίδα πολέμου. Με ανοχή ΗΠΑ και Δύσης οι Τούρκοι εκβιάζουν για το μισό Αιγαίο»*.⁴³⁴ Τα πρωτοσέλιδα δημοσιεύματα των εφημερίδων προβάλλουν ως κυρίαρχη την πεποίθηση της κοινής γνώμης σχετικά με το ότι το επεισόδιο στα

⁴³² Νέα 03/02/1996

⁴³³ Νέα 26/01/1996

⁴³⁴ Νέα 03/02/1996

Ίμια δεν ήταν τυχαίο παρά καλά προσχεδιασμένο και επεξεργασμένο. Έμφαση αποδίδεται στο γεγονός ότι τα ξένα μέσα ενημέρωσης παραμένουν «επιτήδευοι ουδέτεροι». *«Σε ψυχρούς τόνους αλλά και με πολλές λεπτομέρειες και χωρίς να παίρνουν θέση περιγράφουν τα ξένα μέσα ενημέρωσης τα ελληνοτουρκικά»*.⁴³⁵ Η ουδετερότητα αυτή προβάλλεται ως θέση και προτίμηση σαφής καθώς *«τοποθετούν στην ίδια μοίρα θύτη και θύμα»* υποκινώντας έμμεσα την τουρκική επιθετικότητα.

Η κατάληξη της κρίσης στο Αιγαίο αξιολογείται από τις εφημερίδες ως σοβαρό πλήγμα με ενδεχόμενες μακροπρόθεσμες συνέπειες για την Ελλάδα και τα εθνικά μας θέματα. *«Οδυνηρό πλήγμα στο Αιγαίο το επεισόδιο στα Ίμια»*⁴³⁶ Οι εφημερίδες, παρόλα αυτά συμφωνούν με την απόφαση για απεμπλοκή και αποφυγή του πολέμου. Η προβολή αυτή είναι σύμφωνη με τις ιδεολογικές επιλογές των εφημερίδων, μετριάζει τις αρνητικές εντυπώσεις από τον χειρισμό αλλά και την κατάληξη που είχε το επεισόδιο στα Ίμια.

Ο αρνητικός αντίκτυπος που είχε η κατάληξη των Ιμίων στην ελληνική κοινή γνώμη, αντανακλάται και στην στάση των εφημερίδων «Βήμα» και «Νέα» οι οποίες τήρησαν μια ουδέτερη στάση έναντι των κυβερνητικών χειρισμών. Η ουδέτερη-θετική στάση των δημοσιευμάτων, προς την κυβέρνηση, συγκρινόμενη με την έντονα υποστηρικτική στάση έναντι των κυβερνητικών χειρισμών του 1987, θεωρούμε ότι ισοδυναμεί με συγκαλυμμένη έκφραση δυσαρέσκειας έναντι του τρόπου χειρισμού και κατάληξης της κρίσης των Ιμίων. *«Η εικόνα της κυβέρνησης τραυματίστηκε ενώ ο αμερικανικός παράγοντας που παραδοσιακά τάσσεται υπέρ λύσεων πακέτου στα ελληνοτουρκικά απέκτησε πολύ σημαντική δύναμη πίεσης στην περιοχή»*.⁴³⁷ Η εφημερίδα ασκεί κριτική στη στάση της κυβέρνησης *«που προκάλεσε ισχυρό αίσθημα ταπείνωσης στην κοινή γνώμη»*⁴³⁸, ωστόσο η κριτική αυτή είναι συγκεκριμένη καθώς διατυπώνεται η άποψη *«ότι η κρίση των Ιμίων είναι μια πολύ σκληρή*

⁴³⁵ Οπ.παρ.

⁴³⁶ Νέα 05/02/1996

⁴³⁷ Βήμα 12/02/1996

⁴³⁸ Βήμα 15/02/1996

δοκιμασία για την κυβέρνηση, ενώ την έφερε αντιμέτωπη με μια κρίση την οποία ούτε την έκταση ούτε την έκβαση προέβλεψε». ⁴³⁹ Παρόλη την κριτική που ασκείται στην κυβέρνηση, οι εφημερίδες εκφράζουν την υποστήριξη τους στην κυβερνητική απόφαση για την «απεμπλοκή» και την αποφυγή πολέμου στα Ίμια. Στα πλαίσια αυτά, και ενισχυτικά προς την υποστήριξη αυτή, τα «Νέα» προβάλλουν δημοσκόπηση της κοινής γνώμης σύμφωνα με την οποία το 45,9% των ερωτηθέντων τάσσεται υπέρ της αποκλιμάκωσης της κρίσης. Τα αποτελέσματα της δημοσκόπησης ερμηνεύονται ως ενθαρρυντικά προς την κυβέρνηση και τους χειρισμούς της «*Όχι στον πόλεμο όχι και στην υποχώρηση*». ⁴⁴⁰ Η ερμηνεία αυτή αντανακλά αυτή καθεαυτή και τη στάση της ίδιας της εφημερίδας έναντι των χειρισμών κατά την διάρκεια του επεισοδίου. Οι εφημερίδες είναι ιδιαίτερα υποστηρικτικές για την στροφή της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής προς την Ε.Ε., καθώς η ανατροπή των μελλοντικών κρίσεων βασίζεται σε συνεργασίες και συμμαχίες.

Η στάση των εφημερίδων είναι κριτική έναντι της αντιπολίτευσης, όπως και στην κρίση του 1987. Η ΝΔ και πιο συγκεκριμένα ο αρχηγός της, αποδοκιμάζεται περισσότερο από όλους τους πολιτικούς «*αρχηγούς για τη στάση που τήρησε στο επεισόδιο και ιδιαίτερα μετά από αυτό και τον καταγγελτικό του λόγο περί προδοτών και Γουδί κλπ.*» ⁴⁴¹ Προς επικύρωση του κριτικού της λόγου έναντι της αντιπολίτευσης προβάλλει τα αποτελέσματα της δημοσκόπησης του ΕΛΙΑΜΕΠ, όπου το 64,1% διαφωνεί με την στάση της αντιπολίτευσης. Παράλληλα όμως υπάρχουν μερικά πρωτοσέλιδα δημοσιεύματα που αποτιμούν θετικά τις κινήσεις της αντιπολίτευσης, ιδιαίτερα αυτές που ενισχύουν την εθνική ομοφωνία. «*Τα κατάφερε αυτή τη φορά ο Έβερτ και τα κατάφερε καλά στην Ευρωπαϊκή Ένωση*». ⁴⁴²

⁴³⁹ Οπ.παρ.

⁴⁴⁰ Νέα 20/02/1996

⁴⁴¹ Νέα 09/02/1996

⁴⁴² Νέα 10/02/1996

Ο τρόπος αναφοράς της Τουρκίας από τις εφημερίδες είναι σύμφωνος με τα κυρίαρχα στερεότυπα, όπως ακριβώς συμβαίνει και στην κρίση του 1987. Η «αρνητική» για την Ελλάδα κατάληξη της κρίσης στα Ίμια συνέβαλλε ωστόσο στο να επιταθούν τα αντιπαραθετικά στερεότυπα για την Τουρκία. Ως τέτοια εννοούνται αυτά που ενισχύουν την αρνητική εικόνα για τον «Άλλο», τα οποία με την σειρά τους ενισχύουν την αντιπαράθεση των δυο κρατών. Έτσι η Τουρκία κατηγορείται για συστηματικές προκλήσεις έναντι της χώρας μας, ενώ υπάρχει διάσταση στη διακηρησσομένη επιθυμία της για σχέσεις καλής γειτονίας και στις ενέργειες της οι οποίες θεωρούνται υπονομευτικές της δημιουργίας κλίματος εμπιστοσύνης. Η τουρκική πολιτική έρχεται σε αντίθεση με τις επιταγές του διεθνούς δίκαιου όπως αποδεικνύεται από την *«προκλητικότητα της η οποία εντείνεται και εκδηλώνεται σε μέτωπα που έχουν κλείσει από δεκαετίες με διεθνείς συμφωνίες»*.⁴⁴³ Η συμπεριφορά της στο επεισόδιο στα Ίμια προβάλλεται ως απόδειξη της προσπάθειας της Τουρκίας για δημιουργία τετελεσμένων, στην οποία εντάσσεται και για πρώτη φορά η αμφισβήτηση της ελληνικής κυριαρχίας σε έδαφος. *«πάγια επιδίωξη της Τουρκίας είναι να δημιουργηθεί ένταση γύρω από δήθεν αμφισβητούμενης κυριαρχίας περιοχές στο Αιγαίο, και να υποχρεωθεί ή χώρα μας σε διάλογο για την αποσαφήνιση των εκκρεμοτήτων»*⁴⁴⁴.

Στον τρόπο κάλυψης των ελληνοτουρκικών σχέσεων είναι χαρακτηριστικό το ότι οι αναφορές για την Τουρκία αφορούν αποκλειστικά το πολιτικό-διπλωματικό και στρατιωτικό κατεστημένο, αγνοώντας τις υπόλοιπες δυνάμεις, και κοινωνικά στρώματα, που υπάρχουν σε κάθε κοινωνία και εκφράζουν διαφορετικές στρατηγικές και δυναμικές. Είναι ο πάγιος τρόπος με τον οποίο θεωρείται και αντιμετωπίζεται η τουρκική κοινωνία και το κράτος. Η προσέγγιση αυτή συντείνει στην ενίσχυση και

⁴⁴³ Βήμα 25/02/1996

⁴⁴⁴ Νέα 04/03/1996

κατίσχυση της αντιπαλότητας μεταξύ των κρατών αφού προβάλλονται μόνο οι αδιάλλακτες φωνές της «απέναντι» πλευράς.

Η τουρκική πολιτική, θεωρείται ότι αποσκοπεί στην απεμπόληση των κυριαρχικών δικαιωμάτων της Ελλάδος *«Η Τουρκία με την ουσιαστική συμπαράσταση αν όχι και καθοδήγηση των ΗΠΑ και την αιδήμονα σιγή της Ευρώπης, επιχειρεί να προωθήσει το πάγιο σχέδιο της-φιλοδοξία της εξωτερικής της πολιτικής, για τη διχοτόμηση του Αιγαίου. Και επιχειρεί να σύρει σε διάλογο την Ελλάδα»*⁴⁴⁵ Με τη χρήση της λέξης σύρει τονίζεται ότι ο στόχος είναι η επιβολή των απόψεων της, με βιαία τρόπο, επί της Ελλάδος. Οι τουρκικές προτάσεις για διάλογο θεωρούνται υποκριτικές, καθώς στόχο έχουν στο να «σύρει» την Ελλάδα σε διάλογο με τους δικούς της όρους. Ως συνέπεια η ενίσχυση των ενόπλων δυνάμεων, και εν γένει της ‘αποτρεπτικής’ πολιτικής προβάλλεται ως απάντηση στο να αποφευχθεί το σύρσιμο της Ελλάδος σε ένα επαχθές διάλογο.

Η αμφισβήτηση της ελληνικής κυριαρχίας προβάλλεται ως ένας από τους κύριους και αμετακίνητους στόχους της Τουρκικής εξωτερικής πολιτικής, ο οποίος ελάχιστα επηρεάζεται από την αλλαγή των κυβερνήσεων αλλά και τις γενικότερες πολιτικές αλλαγές. Η άποψη αυτή των εφημερίδων αντανακλά αυτό που θεωρείτε και προβάλλεται από το σύνολο του τύπου, σχετικά με τη μονιμότητα και του διαχρονικού χαρακτήρα της Τουρκικής απειλής. Οποιοσδήποτε δηλώσεις πολιτικών υπευθύνων της Τουρκίας περί σεβασμού των διεθνών συνθηκών και των συνόρων εκλαμβάνονται ως ευκαιριακές και όψιμες *«διότι δεν αρκούν οι όψιμες και καταφανώς ευκαιριακές δηλώσεις του κ. Γιλμάζ»*.⁴⁴⁶ *«Τουρκική ομολογία. Χαστούκι από τη Μιλιέτ για τη συμφωνία του 1932 και την Ίμα»*.⁴⁴⁷ Όπως και στις υπόλοιπες εφημερίδες που εξετάζουμε το δημοσίευμα της εφημερίδας «Μιλλίετ» γνωρίζει

⁴⁴⁵ Νέα 12/02/1996

⁴⁴⁶ Βήμα 02/03/1996

⁴⁴⁷ Οπ.παρ.

έντονη προβολή, καθώς ενισχύει την ελληνική επιχειρηματολογία ενώ εμφανίζει ως ανυπόστατες τις τουρκικές διεκδικήσεις.

Ωστόσο η περίπτωση των δημοσιευμάτων της εφημερίδας «Μιλλιετ», αποκαθλώνει το επιχείρημα περί ενιαίας και ομόφωνης τουρκικής στάσης, αδιατάρακτης τουρκικής εξωτερικής πολιτικής η οποία δεν επηρεάζεται από αλλαγές. Έτσι, καταδεικνύεται το ότι οι αντιλήψεις σχετικά με τον διακοσμητικό ρόλο των Τούρκων πολιτικών εκπροσώπων, κλπ αποτελούν ελλιπείς προσεγγίσεις που η ανεπάρκεια τους αποδεικνύεται στην περίπτωση των δημοσιευμάτων της εφημερίδας Μιλίετ όσο και αργότερα στη Σύνοδο Κορυφής στο Ελσίνκι. Η κατεστημένη αυτή αντίληψη περί των τουρκικών πραγμάτων είναι εν πολλοίς στατική και αποτυγχάνει να αποτυπώσει τη ρευστότητα που επικρατεί μεταξύ των πολιτικών δυνάμεων ακόμη και στα πλαίσια ενός αυταρχικού πολιτικού καθεστώτος όπως είναι αυτό της Τουρκίας.

Η κρίση των Ιμίων του 1996 όπως και αυτή του Μαρτίου του 1987 αποδίδεται σε εξαγωγή των εσωτερικών προβλημάτων της Τουρκίας. Η ερμηνεία αυτή έρχεται σε αντίθεση με το άλλο κυρίαρχο στερεότυπο περί του πάγιου των Τουρκικών επιδιώξεων. Η δημιουργία έντασης από τη μεριά της Τουρκίας αποδίδεται ταυτόχρονα σε εξαγωγή εσωτερικών προβλημάτων(βραχυπρόθεσμη στρατηγική) και παράλληλα σε πάγιες Τουρκικές επιδιώξεις (μακροπρόθεσμη στρατηγική). Μια άλλη στερεοτυπική αναπαράσταση είναι αυτή της τουρκικής διπλωματίας η οποία προβάλλεται ως ένας ιδιαίτερα αποτελεσματικός μηχανισμός προπαγάνδας σε αντίθεση με την απουσία ομοφωνίας και προγραμματισμού που χαρακτηρίζει την αντίστοιχη ελληνική εξωτερική πολιτική. Το στερεότυπο αυτό περί των δυνατοτήτων της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής αποκρύβει και δεν επιτρέπει την ψύχραιμη αξιολόγηση των μεγεθών της Τουρκίας και της γεωπολιτικής της σημασίας, στον

σύγχρονο κόσμο. Η σημαντική της γεωπολιτική αξία παρουσιάζεται ως κατασκευή ενός ιδιαίτερα αποτελεσματικού μηχανισμού δημοσίων σχέσεων.

Η τουρκική πολιτική παρουσιάζεται για λόγους σκοπιμοτήτων στις ελληνοτουρκικές σχέσεις με δυο προσωπεία, το ένα «τεχνητά» μετριοπαθές και ένα παραδοσιακά και προκλητικά αδιάλλακτο. Σύμφωνα με τον τρόπο παρουσίασης της εφημερίδας το τελευταίο θεωρείτε το πραγματικό πρόσωπο της Ελλάδος ενώ το πρώτο είναι το προσωπίο, το οποίο η Άγκυρα χρησιμοποιεί προκειμένου να επιτύχει ωφελήματα όπως η είσοδος της στην Ε.Ε., σε περιπτώσεις δηλαδή όπου η παραδοσιακή ‘Οθωμανική’ συμπεριφορά του εκβιασμού και των απειλών δεν λειτουργεί. Η προσέγγιση αυτή υποδηλώνει πολλά για τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζεται η Τουρκία, αλλά και οι εκδηλωθείσες από αυτήν προσπάθειες για προσέγγιση με την Ελλάδα. Εκ των προτέρων κατηγοριοποιούνται στο μυαλό του αναγνώστη ως προσωπίο και ως δόλιες και αναξιόπιστες προσπάθειες. *«Η Άγκυρα συνεχίζει την αδιάλλακτη και σκληρή πολιτική της και την απόφαση της να κλιμακώσει την ένταση, την ώρα που βρίσκεται σε εξέλιξη η διπλωματική εκστρατεία του έλληνα πρωθυπουργού»*⁴⁴⁸ Το αντιθετικό σχήμα που χρησιμοποιείται στην περίπτωση αυτή αποσκοπεί να αντιδιαστείλει την κλιμάκωση από πλευρά Άγκυρας, έναντι της διπλωματική εκστρατεία από την πλευρά της Ελλάδας, υποδηλωτική του τρόπου προσέγγισης των ελληνοτουρκικών σχέσεων από την κάθε πλευρά. Κατά αυτόν τον τρόπο προωθείται και ενισχύεται το στερεότυπο της Ελλάδος ως ‘θύμα’ της τουρκικής προκλητικότητας (θύτης). Η στάση αυτή αφήνει ξεκάθαρα να φανεί ή έλλειψη εμπιστοσύνης και επιφυλακτικότητας προς το τρίτο μέρος και τις πολιτικές που ακολουθεί. Φανερώνοντας ότι η αποδόμηση της σύγκρουσης δεν είναι τόσο εύκολη υπόθεση καθώς ‘σκοντάφτει’ σε στερεότυπα και καχυποψία πολλών αιώνων.

⁴⁴⁸ Νέα 23/02/1996

Χαρακτηριστικό στοιχείο της κρίσης των Ιμίων είναι ο μεγάλος βαθμός εμπλοκής των τρίτων και ιδιαίτερα της Δύσης. Η εικόνα που προβάλλεται μέσα από τα πρωτοσέλιδα δημοσιεύματα για τρίτους και ιδιαίτερα για τη Δύση είναι ουδέτερη-κριτική, με περισσότερή έμφαση στην κριτική στάση. Η παρέμβαση των τρίτων μερών χαρακτηρίζεται ως μονομερής, καθώς η Ελλάδα καλείται να επιδείξει κατανόηση. «Απαίτηση» που προβάλλεται μέσα σε διαλυτικά προκειμένου να τονίσει την ειρωνική-σκωπτική διάθεση με την οποία αντιμετωπίζουν οι εφημερίδες τις ‘παράλογες’ και «εκβιαστικές» αυτές απαιτήσεις σε βάρος της Ελλάδος και προς όφελος της Τουρκίας. Η Ελλάδα καλείται συνεχώς να επιδείξει αυτοσυγκράτηση κατανόηση, και να προβεί σε καλές και θετικές ενέργειες που θα αποφορτίσουν το κλίμα. Αντιστοίχου μεγέθους υποχωρήσεις, όπως προβάλλεται από τα δημοσιεύματα, δεν ζητούνται από την Τουρκία, παρόλο που όπως έχει «αποδειχθεί» είναι ο κύριος υπαίτιος της έντασης και του πολεμικού κλίματος που κυριαρχεί στις σχέσεις των δύο χωρών. Αντίθετα τονίζεται ότι οι πιέσεις *«θα πρέπει να ασκηθούν προς εκείνους που με ιταμότητα αγνοούν τα διεθνή νόμιμα»*.⁴⁴⁹ Η πολιτική των ίσων αποστάσεων τοποθετεί στην ίδια μοίρα θύτες και θύματα *«ιδιαίτερα όταν οι τουρκικές διεκδικήσεις έχουν ηλικία είκοσι και πλέον ετών και έχουν μακροπρόθεσμους ανθελληνικούς στόχους»*⁴⁵⁰. Κατά τις εφημερίδες η στάση των ξένων κυβερνήσεων και των διεθνών οργανισμών *«ενθαρρύνει αντί να αποτρέπει την επιθετικότητα ενός κράτους που τίποτα δεν υπολογίζει και δεν σέβεται»*⁴⁵¹ Η εύνοια αυτή προς την Τουρκία προβάλλεται αντιφατικά τόσο ως πάγια επιλογή των ξένων κυβερνήσεων, όσο και εξαιτίας της ελλιπούς ενημέρωσης σχετικά με τις ελληνικές θέσεις.

Η αλλαγή της στάσης των ΗΠΑ και ΕΕ αντιμετωπίζεται με καχυποψία από τις εφημερίδες *«Ο Λευκός Οίκος σε μια ιδιαίτερη μεταστροφή της έως τώρα στάσης*

⁴⁴⁹ Νέα 14/03/1996

⁴⁵⁰ Οπ.παρ.

⁴⁵¹ Βήμα 07/03/1996

του....εγκαταλείποντας την έως τώρα στάση του για απευθείας διάλογο Ελλάδος-Τουρκίας υποστηρίζει και προτείνει την προσφυγή στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης ή σε άλλο διεθνές όργανο»⁴⁵² ενώ δεν θεωρείτε ότι θα αποτελέσει απαρχή μιας μονιμότερης στάσης.

Η στροφή που σημειώνεται στο επίπεδο των πολιτικών επιλογών της κυβέρνησης αλλά και του ελληνικού πολιτικού κόσμου εν γένει σε σχέση με την Ευρωπαϊκή Ένωση μετά την κρίση των Ιμίων, αντανακλάται και στα δημοσιεύματα των εφημερίδων «Βήμα –Νέα». Το γεγονός αυτό προκύπτει τόσο από την ποσοτική με την αύξηση του αριθμού των δημοσιευμάτων που αναφέρονται στην Ευρωπαϊκή Ένωση σε σχέση με την κρίση του 1987, όσο και στην ποιοτική ανάλυση με σταδιακή μεταστροφή της τάσης των δημοσιευμάτων. (Πίνακας 3)

Πίνακας 3

Η αρνητική κατάληξη της κρίσης για την Ελλάδα και η αίσθηση απομόνωσης της χώρας από τα όποια διπλωματικά στηρίγματα θα μπορούσε να έχει, όπως η Ε.Ε., επηρεάζει και την εικόνα που αναμεταδίδεται για αυτήν. Τα δημοσιεύματα κατά την διάρκεια της κρίσης είναι αρνητικά, ενώ είναι περισσότερο θετικά το διάστημα που ακολουθεί την κρίση των Ιμίων. Η Ευρωπαίοι εταίροι κατηγορούνται για

⁴⁵² Οπ.παρ.

«ανεκτικότητα» και «ευπιστία» έναντι της Τουρκίας. «Οι Βρυξέλλες παίζουν το παιχνίδι της Άγκυρας»⁴⁵³. Οι αναφορές στα υπόλοιπα κράτη-μέλη ως «εταίροι», με τη χρήση εισαγωγικών τονίζει το γεγονός ότι κατ' ευφημισμὸν θεωρούνται εταίροι της χώρας μας, καθώς οι στάσεις και οι αποφάσεις τους είναι αντίθετες των ελληνικών συμφερόντων άλλα και ὅσων επιτάσσει η λέξη εταίρος. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνεται και από το ὅτι τα υπόλοιπα κράτη-μέλη δεν αποδοκίμασαν της τουρκικές προκλήσεις ενώ απέφυγαν να εκφράσουν ἔστω και την τυπική αλληλεγγύη κατά την εξέλιξη της κρίσης Η εὐνοια αυτή προς την Τουρκία από μεριάς Ε.Ε αποδίδεται στους υπολογισμούς για τη γεωπολιτική σημασία της Τουρκίας. «Αποδείχθηκε σαφέστερα ὅτι η λεγομένη κοινοτική αλληλεγγύη εκμηδενίζεται χάριν στρατηγικής ἢ άλλων σχεδιασμών».⁴⁵⁴ Ἐτσι τα συμφέροντα των εταίρων της Ελλάδος εμφανίζονται να τοποθετούνται πριν την οποιαδήποτε υποχρέωση απορρέει από τις διεθνείς συνθήκες αλλά και την αλληλεγγύη έναντι ενός κράτος-μέλους. Οι εφημερίδες τηρούν αρνητική στάση έναντι της μιας θετικής απόφασης σύνδεσης της Τουρκίας με την Ε.Ε. Οι επιφυλάξεις αυτές 'δικαιώνονται' καθώς «η Άγκυρα ἔφθασε στο σημείο να απειλήσει την Ε.Ε. με αντίποινα γιατί αναβλήθηκε το Συμβούλιο Σύνδεσης.»⁴⁵⁵ «Η δικαίωση ἦλθε από την Άγκυρα.»⁴⁵⁶

Η στάση των εφημερίδων είναι ιδιαίτερα επικριτική έναντι της Μ. Βρετανίας καθώς επιβεβαιώνει τα εθνικά στερεότυπα, και τους φόβους για την φιλοτουρκική στάση των 'Μ. Δυνάμεων'. Η βρετανική στάση υπονόμησης της κοινοτικής αλληλεγγύης, προβάλλεται από τις εφημερίδες ως απόδειξη των αδυναμιών του συστήματος αποφάσεων της Ε.Ε. αλλά και των ορίων παρέμβασης αυτής. «Άνθρακες είναι η αλληλεγγύη της Ε.Ε. έναντι της Ελλάδος»⁴⁵⁷ Οι εξελίξεις και

⁴⁵³ Νέα 19/02/1996

⁴⁵⁴ Οπ.παρ.

⁴⁵⁵ Νέα 12/02/1996

⁴⁵⁶ Βήμα 17/03/1996

⁴⁵⁷ Νέα 12/02/1996

αποφάσεις που θεωρούνται απόδειξη της μεροληπτικής στάσης έναντι της Ελλάδος στην πλειονότητα των περιπτώσεων γνωρίζουν μεγαλύτερη δημοσιότητα από τις αντίστοιχες θετικές. Η τακτική αυτή συντελεί στην ενίσχυση των αρνητικών στερεοτύπων της κοινής γνώμης για τους οργανισμούς αυτούς (ΕΟΚ, ΟΗΕ κλπ) αλλά και γενικότερα έναντι της Δύσης.

Χαρακτηριστική είναι η μεταστροφή των δημοσιευμάτων σχετικά με την Ε.Ε. μετά την κρίση των Ιμίων. Έτσι και εν συγκρίσει με το 1987 όπου η Ε.Ε. θεωρούνταν ένα εχθρικό και αδιάφορο πεδίο για την εξυπηρέτηση των εθνικών συμφερόντων παρατηρείται μια στροφή στον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζεται η Ε.Ε. από τις εφημερίδες. Το γεγονός αυτό σχετίζεται με τις αντίστοιχες εξελίξεις στις κατευθύνσεις της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής, ενώ αποτελούν και ένα είδος επιδοκιμασίας της πολιτικής αυτής. Χαρακτηριστική είναι η προβολή σχετικής δημοσκοπήσης, η οποία ενισχύει την στροφή αυτή της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής αλλά και το προφίλ της Ε.Ε. Έτσι το 76,1% των ερωτηθέντων υποστηρίζει ότι η «*Ελλάδα πρέπει να στηριχθεί στη μεσολάβηση της Ε.Ε.*»⁴⁵⁸

Τα δημοσιεύματα σε αντίθεση με ότι υποστηριζόταν το διάστημα πριν αλλά και κατά τη διάρκεια της κρίσης ερμηνεύουν την ‘στροφή’ της Ε.Ε. ως αποτέλεσμα της αναγνώρισης των «δικαίων» επιχειρημάτων της Ελλάδος. «*η Ευρώπη ζύπνησε από το λήθαργο που την είχε κυριαρχήσει σχετικά με προβλήματα της Ελλάδος και για πρώτη φορά με ομοβροντία άρθρων και δηλώσεων Τύπος και πολιτικές προσωπικότητες συντάσσονται με τις ελληνικές θέσεις σχετικά με το Αιγαίο.*»⁴⁵⁹ Στα πλαίσια αυτά προβάλλεται έντονα η στάση των δυτικών εφημερίδων που είναι ιδιαίτερα υποστηρικτική για τις ελληνικές θέσεις και αντίστοιχα καταδικαστική για την Τουρκία. Οι δημοσιογραφικές ερμηνείες σχετικά με την αλλαγή της στάσης της

⁴⁵⁸ Νέα 14/02/1996

⁴⁵⁹ Οπ.παρ.

Ε.Ε. είναι απλουστευτικές καθώς αγνοούν και δεν προβάλλουν το γεγονός ότι αυτή προέκυψε ως απόρροια της συνειδητοποίησης της ανάγκης παρέμβασης σε έναν ζωτικό για την ίδια Ε.Ε. χώρο αυτόν της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Η κρίση των Ιμίων σε συνδυασμό με την απουσία συντονισμένης παρέμβασης της Ε.Ε. σε μια σειρά από άλλα κορυφαία ζητήματα όπως και η αδυναμία ουσιαστικής παρέμβασης στην Γιουγκοσλαβική κρίση θεωρήθηκε ότι ακυρώνει και μειώνει την προσπάθεια της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και το εν γένει εποικοδόμημα. Ως αποτέλεσμα των διεργασιών αυτών θεσμοθετήθηκε η θέση του αντιπροσώπου για τις εξωτερικές σχέσεις της Ε.Ε.

Η εικόνα των ΗΠΑ όπως προβάλλεται από τις εφημερίδες κατά την υπό εξέταση χρονική περίοδο, είναι ουδέτερη-αρνητική. Η στάση αυτή των εφημερίδων έναντι των ΗΠΑ είναι απόρροια του σημαντικού ρόλου που διαδραμάτισαν κατά την κρίση αυτή. Εκτίμηση των δημοσιευμάτων, όπως και μεγάλη μερίδα των εφημερίδων που εξετάζουμε, είναι ότι *«μεγάλος κερδισμένος από την κρίση στα Ίμια δεν είναι ούτε η Άγκυρα ούτε η Αθήνα είναι οι ΗΠΑ. Ο αμερικανικός παράγοντας που παραδοσιακά τάσσεται υπέρ λύσεων πακέτου στα ελληνοτουρκικά, θεωρείται ότι απέκτησε πολύ πιο σημαντική δύναμη πίεσης στην περιοχή»*⁴⁶⁰. Τα δημοσιεύματα των εφημερίδων αντανακλούν τη γενικευμένη 'απογοήτευση' για τη στάση των ΗΠΑ 'προαναγγέλλοντας' την σταδιακή μεταστροφή προς την Ε.Ε. *«Αποτελεί οδυνηρή ψευδαίσθηση και απάτη η εναπόθεση ελπίδων σε ένα παράγοντα που ενδιαφέρεται πρωτίστως να εγκατασταθεί με το αζημίωτο στην περιοχή»*⁴⁶¹

Η αλλαγή στάσης των ΗΠΑ, όπως αυτή εκδηλώνεται μέσω σχετικών δηλώσεων, ερμηνεύεται από τις εφημερίδες ως ιδιαίτερα προσεκτική προκειμένου να μην δυσαρεστηθεί η Τουρκία αλλά και για να διατηρηθούν οι

⁴⁶⁰ Βήμα 04/02/1996

⁴⁶¹ Νέα 14/02/1996

απαραίτητες ισορροπίες «ο Πρόεδρος Κλίντον...αν και δεν υποστήριξε ξεκάθαρα τα ελληνικά δίκαια (λόγω Τουρκίας)»⁴⁶² «Στην παρέμβαση της η αμερικανική πλευρά τήρησε ίσες αποστάσεις από Αθήνα και Άγκυρα αποφεύγοντας επιμελώς να καταδικάσει τις τουρκικές προκλήσεις επιβεβαιώνοντας για μια ακόμη φορά ότι όλη η υπόθεση αποτελεί μια παγίδα»⁴⁶² Όπως και στην προηγούμενη κρίση έτσι και σε αυτή η τουρκική επιθετικότητα αποδίδεται στην ανοχή και έμμεση υποστήριξη των ΗΠΑ.

Σημαντικό είναι το γεγονός ότι και οι ελληνοαμερικανικές σχέσεις εντάσσονται σε ένα ευρύτερο πλέγμα το οποίο και περιλαμβάνει και την Τουρκία. Στα πλαίσια αυτά, οποιαδήποτε απόφαση των ΗΠΑ που προβάλλεται ως αρνητική για την Ελλάδα θεωρείται ότι αποσκοπεί στην ενίσχυση της Τουρκίας. «*Αεροσυνοδός της Τουρκίας οι ΗΠΑ. Είχαν έτοιμη ταξιδιωτική οδηγία-εκβιάζουν με το Ελληνικό*»⁴⁶³ Αυτού του είδους οι προσεγγίσεις των ελληνοαμερικανικών σχέσεων εντάσσονται στο οπτική του μηδενικού αθροίσματος μέσα από την οποία αντιμετωπίζονται οι σχέσεις Ελλάδος-Τουρκίας.

Η ποιοτική ανάλυση των δημοσιευμάτων, φανερώνει ότι όπως και στην κρίση του 1987, η κάλυψη των ελληνοτουρκικών θεμάτων από τις εφημερίδες στηρίζεται αλλά και προωθεί πλειοψηφικά την ελληνική επιχειρηματολογία. Η επιλογή αυτή σε συνδυασμό με την έντονη κριτική των αντίστοιχων τουρκικών επιχειρημάτων, 'δικαιώνει' και ενισχύει το κυρίαρχο ιδεολόγημα γύρω από την ελληνική εξωτερική πολιτική. Στα πλαίσια αυτά η Ελλάδα εμφανίζεται αμυνόμενη έναντι της επιτιθέμενης Τουρκίας, γεγονός που επιβεβαιώνεται από την εξέταση των αναφορών για τις ελληνικές ένοπλες δυνάμεις και τη χρήση επιθέτων όπως αποτρεπτική ικανότητα, αμυντική δυνατότητα. Η απουσία οποιασδήποτε αναφοράς και στις επιθετικές

⁴⁶² Οπ.παρ.

⁴⁶³ Νέα 11/02/1996

ικανότητες των ενόπλων δυνάμεων έρχεται προς επικύρωση του γενικότερου συναισθήματος που επικρατεί για τον αμυντική θέση της Ελλάδος στην ελληνοτουρκική διαμάχη.

Για την ενίσχυση των ελληνικών επιχειρημάτων προβάλλονται δημοσιεύματα των ξένων εφημερίδων όπως της Le Monde που χαρακτηρίζουν την ελληνική στάση ως ψύχραιμη και φιλειρηνική, ενώ παράλληλα ασκούν κριτική στην Ε.Ε. που δεν παρενέβη κατά την διάρκεια της κρίσης προκειμένου να επιτύχουν την εκτόνωση της. Τα ελληνικά επιχειρήματα παρουσιάζονται ως σύννομα με το διεθνές δίκαιο και κατά συνέπεια ως ο μόνος δρόμος για την ειρηνική συνύπαρξη και για την οικοδόμηση σχέσεων εμπιστοσύνης. Ο χαρακτηρισμός αυτός των ελληνικών θέσεων δεν επιτρέπει « υποχώρηση από τα κυριαρχικά της δικαιώματα. Δικαιώματα που απορρέουν και από τις διεθνείς συμβάσεις και το Διεθνές Δίκαιο που ως συνήθως αρνούνται οι Τούρκοι»⁴⁶⁴ Τα ελληνικά επιχειρήματα, προβάλλονται ως ενισχυτικά του Διεθνές Δίκαιου, σε αντίθεση με τα τουρκικά που υποσκάπτουν την εφαρμογή του «με προσχήματα καινοφανή που δεν βρίσκουν κανένα νομικό έρεισμα».⁴⁶⁵ Στα πλαίσια αυτά η τουρκική ηγεσία καλείται σε αλλαγή «νοοτροπίας» και «συμπεριφοράς» προκειμένου «να αποδείξει στην πράξη του ότι δεν αγνοεί την διεθνή νομιμότητα η οποία κι είναι σαφώς με το μέρος της Ελλάδος»⁴⁶⁶ Η Τουρκική αυτή στάση που είναι μακροπρόθεσμη καθώς «αμφισβητεί τις συνθήκες μετά το β' παγκόσμιο πόλεμο»⁴⁶⁷ στόχο έχει να επιτύχει την έναρξη του ελληνοτουρκικού διαλόγου. Απέναντι στη στάση αυτή η ελληνική πλευρά «δεν πρέπει να αφήσει περιθώρια ότι ο σεβασμός των κανόνων του διεθνούς δικαίου αποτελεί αξίωση κάθε κυρίαρχου και ευνομούμενου κράτους».⁴⁶⁸

⁴⁶⁴ Νέα 11/03/1996

⁴⁶⁵ Οπ.παρ.

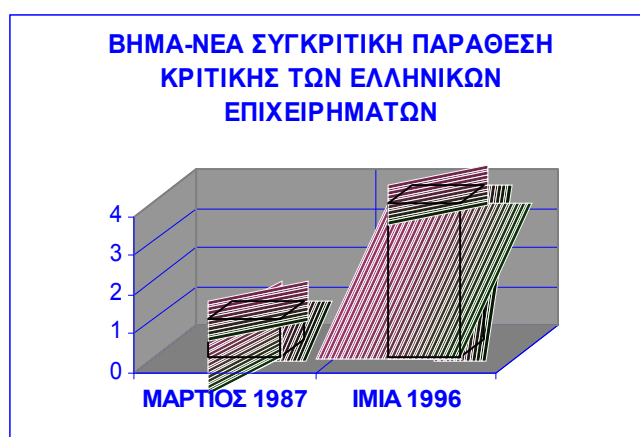
⁴⁶⁶ Βήμα 16/03/1996

⁴⁶⁷ Νέα 24/02/1996

⁴⁶⁸ Οπ.παρ

Το ποσοστό των δημοσιευμάτων τα οποία στέκονται αυτοκριτικά στην ελληνική εξωτερική πολιτική είναι μεγαλύτερο σε σύγκριση με το αντίστοιχο της κρίσης του 1987. Το γεγονός αυτό είναι απόρροια του ότι η κρίση του 1987 μεταφράστηκε και μεταδόθηκε ως εθνική νίκη ενώ αυτή των Ιμίων ως εθνική ήττα. (Πίνακας 4)

Πίνακας 4

Η κριτική των εφημερίδων περιλαμβάνει και τη στάση των ελληνικών ΜΜΕ, καθώς θεωρείται ότι η κάλυψη των εθνικών θεμάτων καθίσταται «μπαλάκι των τηλεοπτικών παιγνίων»⁴⁶⁹ την ώρα που η χώρα «ετοιμάζεται να ριχτεί για τις κρίσιμες μάχες της Διεθνούς Ενημέρωσης, και που επείγει η εξασφάλιση διεθνών ερεισμάτων»⁴⁷⁰. Ιδιαίτερα έντονη είναι η κριτική εναντίον της τηλεόραση για το ρόλο που έπαιξε κατά την διάρκεια της κρίσης, «το κλίμα που δημιούργησε και τα όσα εξωφρενικά μετέδωσε».⁴⁷¹

Οι εφημερίδες καλούν σε «θαρραλέα επανεκτίμηση της πραγματικότητας και αξιοποίηση κάθε δυνατότητας υποστήριξης της σε μακροπρόθεσμη βάση, καθώς «στρατηγική και τακτική στην εξωτερική πολιτική δεν χαράσσονται με επισφαλή δεδομένα»⁴⁷². Η κριτική που εκφράζεται από τις εφημερίδες αφορά κυρίως σημεία

⁴⁶⁹ Νέα 05/02/1996

⁴⁷⁰ Νέα 09/02/1996

⁴⁷¹ Οπ.παρ.

⁴⁷² Βήμα 20/02/1996

της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής κατά την δεκαετία του 1980 και ειδικότερα στην μη αξιοποίηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. *«Χρήσιμη και επιβεβλημένη είναι όχι απλώς η ενίσχυση- των αποδεδειγμένα αδύνατων διεθνών ερεισμάτων της χώρας, αλλά και η καλλιέργεια όσων άλλων έχουν υποτιμηθεί ή παραμεληθεί»*⁴⁷³ Η κριτική αυτή ‘προαναγγέλλει’ την στροφή της κυβέρνησης προς την Ε.Ε με στόχο την ενίσχυση των διπλωματικών ερεισμάτων της χώρας.

Η μετάθεση ευθυνών που παρατηρείται στην ελληνική εξωτερική πολιτική στηλιτεύεται ως μια από τις πάγιες αδυναμίες του ελληνικού πολιτικού συστήματος που αποτρέπει στην απαραίτητη κριτική και αυτοκριτική.

Τα συμφέροντα των δύο κρατών ελάχιστες φορές παρουσιάζονται στα σχετικά δημοσιεύματα. Έτσι οι εφημερίδες εκφράζουν την ικανοποίησή τους που οι δύο πλευρές δεν οδηγήθηκαν στον πόλεμο .

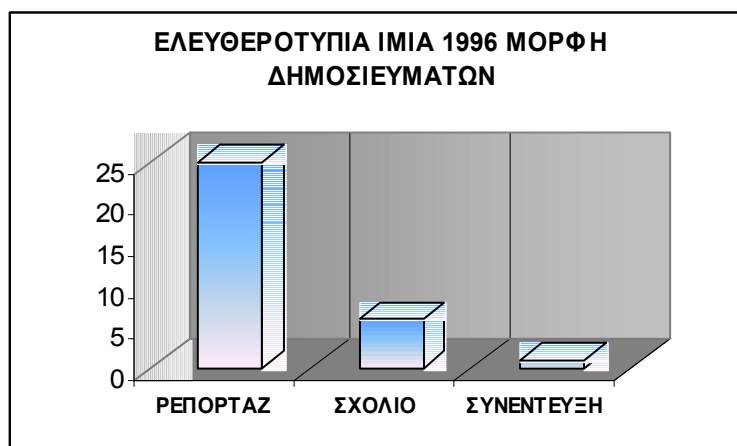
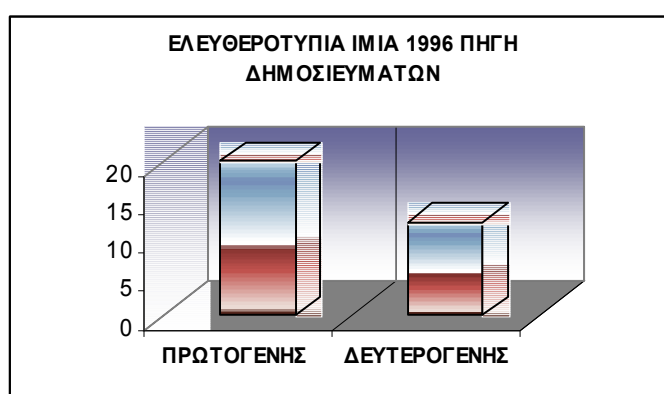
Ο απόηχος της κρίσης των Ιμίων ήταν πολύ έντονος και καταλυτικός για τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζονταν η Τουρκία. Συνέβαλε και συνέτεινε καθοριστικά στην αλλαγή στρατηγικής όσο και προσέγγισης των ελληνοτουρκικών σχέσεων, όπως διαφαίνεται και από την κάλυψη των δυο εφημερίδων. Η απαίτηση για αλλαγή της εξωτερικής πολιτικής τίθεται μετά επιτάσεως από τις «Βήμα-Νέα» Στην κάλυψη της κρίσης αυτής οι εφημερίδες επαναλαμβάνουν τα κυρίαρχα στερεότυπα σχετικά με την Τουρκία και την πολιτική της (επιθετική, προκλητική κλπ). Ο τρόπος προσέγγισης των ελληνοτουρκικών σχέσεων από τις εφημερίδες μέσω της αναπαραγωγής των ελληνικών επιχειρημάτων αλλά και της κριτικής παρουσίασης των τουρκικών επιχειρημάτων, στοιχεία που εξακολουθούν να είναι κυρίαρχα και στην κρίση αυτή ενισχύουν το αντιπαραθετικό κλίμα μεταξύ των δυο χωρών.

5.2.4 ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ 1996

⁴⁷³ Οπ.παρ.

Η 'Ελευθεροτυπία' όπως και οι υπόλοιπες εφημερίδες, στα πρωτοσέλιδα δημοσιεύματα της κάνει χρήση πρωτογενών κατά κύριο λόγο πηγών. Ωστόσο η χρήση δευτερογενών πηγών, συγκριτικά είναι μεγαλύτερη από ότι τον Μάρτιο του 1987, γεγονός που σχετίζεται με τα χαρακτηριστικά της κρίσης, αλλά και της μεταβολών στον τρόπο λειτουργίας των εφημερίδων που έλαβαν χώρα τη δεκαετία του 1990.(Πίνακας 1)

Πίνακας 1

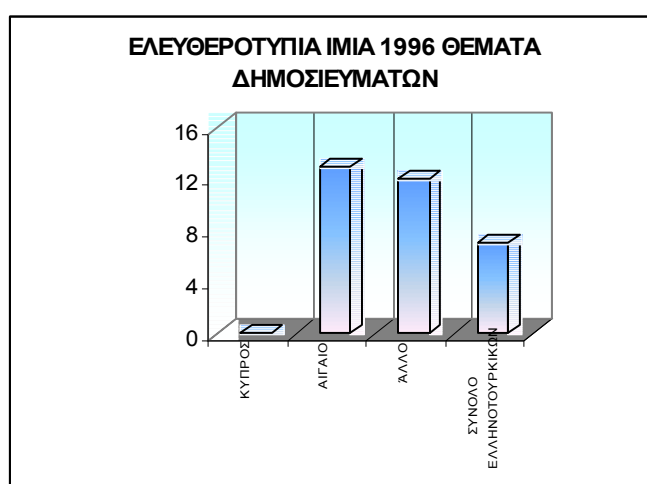

Η μορφή των σχετικών με τα ελληνοτουρκικά θέματα δημοσιευμάτων είναι ρεπορτάζ, ενώ μικρότερος είναι ο αριθμός των πρωτοσέλιδων που έχουν τη μορφή σχολίων. Το γεγονός αυτό θεωρούμε ότι σχετίζεται με την συντακτική πολιτική της εφημερίδας αλλά και με τα ποιοτικά χαρακτηριστικά του αναγνωστικού κοινού. Ο μικρός αριθμός δημοσιευμάτων τα οποία έχουν τη μορφή της συνέντευξης, οφείλεται

στην προτεραιότητα που δίδεται στη χρήση ρεπορτάζ καθώς θεωρείται ότι ελκύουν περισσότερο το ενδιαφέρον του αναγνωστικού κοινού από ότι οι συνεντεύξεις ή τα σχόλια..

Η θεματολογία των δημοσιευμάτων κυριαρχείται από αυτά που αναφέρονται στο Αιγαίο αλλά και σε τρίτα μέρη, απόρροια των χαρακτηριστικών της κρίσης των Ιμίων. (Πίνακας 2)

Πίνακας 2

Το επεισόδιο στα Ιμια, δεν θεωρείτε τυχαίο, αλλά «σχεδιασμένη η τουρκική πρόκληση στην Ιμια»⁴⁷⁴ «Ιδιαίτερος αμφισβητούμενο «τυχαίο» γεγονός»⁴⁷⁵ Η πρόκληση αυτή θεωρείται αναμενόμενη, «Ο Ανδρέας το είχε προβλέψει»⁴⁷⁶ και κατά συνέπεια ως σταδιακή ανάπτυξη ενός μελετημένου από καιρού σχεδίου. Αντίστοιχη είναι η θεώρηση που υιοθετείται σχετικά με την προσάραξη του τουρκικού πλοίου, καθώς προβάλλεται ως «μια ευκαιρία από αυτές που πάντα αναζητούν οι Τούρκοι»⁴⁷⁷. Η πρόκληση της Τουρκία με το θέμα των Ιμίων, χαρακτηρίζεται ως μια πρώτη κίνηση ενός συνολικού σχεδίου που αποβλέπει στο να σύρει την Ελλάδα σε συνολικές διαπραγματεύσεις για το Αιγαίο. «Σχεδιασμένη η τουρκική πρόκληση στην

⁴⁷⁴ Ελευθεροτυπία 27/01/1996

⁴⁷⁵ Ελευθεροτυπία 28/01/1996

⁴⁷⁶ Οπ.παρ

⁴⁷⁷ Ελευθεροτυπία 27/01/1996

Ίμια»⁴⁷⁸ Η κρίση αυτή, θεωρείται αποκαλυπτική των «επιθετικών διαθέσεων» της Τουρκίας, ενώ η τουρκική ενέργεια ανάρτησης της Τουρκικής σημαίας στην Ίμια θεωρείται μια ιδιαίτερα μεγάλη πρόκληση, καθώς για πρώτη φορά η Τουρκία επίσημα διεκδικεί ελληνικά εδάφη. Η χρήση της λέξεως ‘μπαϊράκι’ είναι χαρακτηριστική καθώς υποδηλώνει το μέγεθος της παρανομίας της διεκδίκησης αλλά και σηματοδοτεί μια καινούργια ‘πρακτική’ της Τουρκίας η οποία είναι εκτός οποιασδήποτε έννοιας δικαίου. «*Σήκωσαν Μπαϊράκι οι Τούρκο. Η Αγκυρα διεκδικεί για πρώτη φορά επίσημα εδάφη μας*»⁴⁷⁹ Οι αιτίες της κρίσης αποδίδονται στην μακροχρόνια τουρκική στρατηγική η οποία αποσκοπεί μέσω της εκτόξευσης απειλών αλλά και της δημιουργίας χαμηλής έντασης επεισοδίων να δημιουργήσει όλες εκείνες τις προϋποθέσεις ώστε να η Ελλάδα να συρθεί στις διαπραγματεύσεις.

Η όξυνση της κρίσης χρεώνεται στην Τουρκία, ενώ οι ελληνικές κινήσεις προβάλλονται ως απόρροια των Τουρκικών κινήσεων που υποχρεώνουν την χώρα μας σε ανάλογα μέτρα.«...*Η Τουρκία ενίσχυσε με μεγαλύτερα πολεμικά σκάφη τις δυνάμεις της...υποχρεώνοντας την Ελλάδα να κάνει το ίδιο*»⁴⁸⁰. Καθώς η κρίση κορυφώνεται ο τόνος των πρωτοσέλιδων και γίνεται πιο δραματικός, ακολουθώντας την εξέλιξη των γεγονότων. «*νύχτα των διλημμάτων*»⁴⁸¹ «*Στο ζενίθ η κρίση. Κλίντον καλεί Σημίτη Τσιλέρ*». ⁴⁸²Όπως και στην προηγούμενη κρίση έτσι και σε αυτήν γίνεται συχνά αναδρομή στο ιστορικό των κρίσεων με την Τουρκία, γεγονός που ενισχύει την αίσθηση της συνέχειας με το παρελθόν καθώς αυτού του είδους οι ‘εντάσεις’ παρουσιάζονται ως ένα επαναλαμβανόμενο γεγονός. «*Το χρονικό των κρίσεων με την Τουρκία*»⁴⁸³.

⁴⁷⁸ Οπ.παρ.

⁴⁷⁹ Ελευθεροτυπία 28/01/1996

⁴⁸⁰ Οπ.παρ

⁴⁸¹ Οπ.παρ

⁴⁸² Ελευθεροτυπία 29/01/1996

⁴⁸³ Ελευθεροτυπία 31/01/1996

Χαρακτηριστικός ως προς τον την στάση αλλά και τις εκτιμήσεις τις εφημερίδας γύρω από τον τρόπο με τον οποίο και αντιμετωπίστηκε η κρίση είναι ο τίτλος «*Τέλος Θολό*» που συνοδεύει πολλά από τα δημοσιεύματα για ένα σημαντικό διάστημα μετά το τέλος της κρίσης. Η τελική έκβαση της κρίσης θεωρείται από την εφημερίδα ότι «*δεν δικαιολογεί ούτε τις θριαμβολογίες των Τούρκων ούτε τα μοιρολόγια των Ελλήνων*»⁴⁸⁴ Τα δημοσιεύματα ιδιαίτερα αυτά των πρώτων ημερών μετά την κρίση αντανακλούν μια αμηχανία αλλά και εκφράζουν τη γενικότερη αίσθηση της ήττας της Ελλάδος «*Και τώρα; Τι κάνουμε αν ξαναχτυπήσει η Τουρκία; Αποφύγαμε τον πόλεμο αλλά με τι τίμημα;*».⁴⁸⁵ Στα πρωτοσέλιδα δημοσιεύματα όσο και στα κύρια άρθρα γνώμης ασκείται κριτική στον χειρισμό της κρίσης από την ελληνική πλευρά της κρίσης και ιδιαίτερα στην προβολή της από τα τηλεοπτικά ΜΜΕ όπου κυριαρχούσε η φιλοπολεμική υστερία. Η εκμετάλλευση του θέματος από τα ΜΜΕ αποδίδεται σε εμπορικούς σκοπούς αλλά και σε λόγους εξυπηρέτησης των ιδεολογικών τους επιλογών, όπως αποδεικνύεται από τα «*ηρωικά παιχνίδια ελλήνων δημοσιογράφων με απόβαση στην βραχονησίδα*»⁴⁸⁶ Η κριτική προς τον τρόπο με τον οποίο τα ηλεκτρονικά ΜΜΕ κάλυψαν την κρίση ενισχύεται και από τις έρευνες της κοινής γνώμης που προβάλλει πρωτοσέλιδα η εφημερίδα. «*87%: Ήταν και κρίση αξιοπιστίας στα κανάλια*»⁴⁸⁷

Η 'Ελευθεροτυπία' όπως και οι εφημερίδες που ανήκουν σε αυτόν με την κυβέρνηση ιδεολογικό χώρο, προκρίνουν το γεγονός της αποφυγής του πολέμου καθώς δίνουν έμφαση στο δίλημμα, δηλαδή μεταξύ πολέμου και ειρήνης. Κατά αυτόν τον τρόπο δικαιολογούνται οι κυβερνητικές επιλογές, έναντι της κριτικής της αντιπολίτευσης περί εθνικής προδοσίας.

⁴⁸⁴ Ελευθεροτυπία 02/02/1996

⁴⁸⁵ Ελευθεροτυπία 01/02/1996

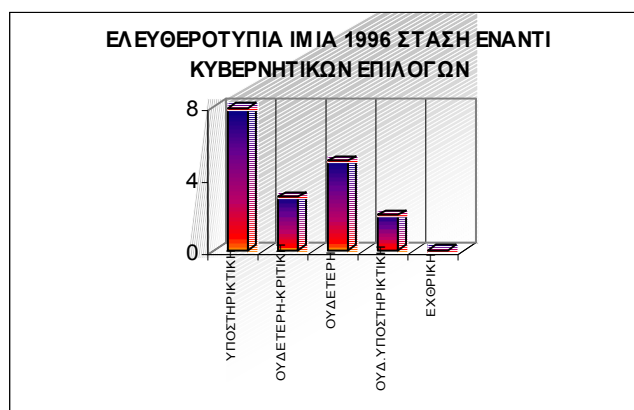
⁴⁸⁶ Ελευθεροτυπία 08/03/1996

⁴⁸⁷ Ελευθεροτυπία 15/02/1996

Η συνέχεια της έντασης μεταξύ των δύο χωρών μεταφέρεται σε διπλωματικό επίπεδο, καθώς «η ελληνοτουρκική κρίση δεν έληξε με την αποφυγή του πολέμου αλλά θα έχει και συνέχεια στο διπλωματικό πεδίο.»⁴⁸⁸ Στα πλαίσια αυτά οι διπλωματικές επαφές του έλληνα πρωθυπουργού περιγράφονται με όρους που ενισχύουν την αίσθηση της συνέχισης της κρίσης τροφοδοτώντας την ένταση και τον ανταγωνισμό. «Διπλωματική εξόρμηση από Σημίτη. Για ένα θερμό εξάμηνο προετοιμάζεται η κυβέρνηση»⁴⁸⁹ «Ελληνική αντεπίθεση τώρα στις Βρυξέλλες»⁴⁹⁰

Η στάση των δημοσιευμάτων είναι ουδέτερη-υποστηρικτική έναντι της κυβέρνησης όπως προκύπτει από την ποιοτική ανάλυση των δημοσιευμάτων. (Πίνακας 3)

Πίνακας 3

Η στάση της εφημερίδας την περίοδο αυτή είναι μερικώς διαφοροποιημένη από την υποστηρικτική θέση το 1987 που πήρε έναντι των κυβερνητικών επιλογών. Η διαφοροποίηση αυτή σχετίζεται με την κατάληξη που είχαν οι δυο κρίσεις, θετική του Μαρτίου του 1987, αρνητική των Ιμίων. Η κριτική από της 'Ελευθεροτυπίας' ηπιότερη αυτής των ιδεολογικά αντίθετων προς την κυβέρνηση εφημερίδων αφορά τον τρόπο χειρισμού αλλά και κατάληξης της κρίσης. Το γεγονός της αποφυγής του πολέμου και η πρόκριση της διπλωματίας, προβάλλεται ιδιαίτερα καθώς θεωρείται

⁴⁸⁸ Ελευθεροτυπία 11/02/1996

⁴⁸⁹ Ελευθεροτυπία 09-10/02/1996

⁴⁹⁰ Ελευθεροτυπία 06/02/1996

ότι συνέβαλλε στην αλλαγή στάσης των Ευρωπαίων και Αμερικάνων δικαιώνοντας τις επιλογές της ελληνικής κυβέρνησης.

Η κρίση των Ιμίων θεωρείται απαρχή αναδιοργάνωσης της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής με καταρχήν θετικά αποτελέσματα τονίζοντας την ανάγκη μιας «επιθετικής πολιτικής»⁴⁹¹ Έτσι η εφημερίδα επικροτεί την ‘δυναμική διπλωματική εκστρατεία’ της Ελλάδος προς την Ε.Ε. την οποία και προβάλλει ως επιτυχημένη καθώς «*Σε θετικό κλίμα το ταξίδι Σημίτη. Οι ελληνικές θέσεις κερδίζουν έδαφος στις ευρωπαϊκές πρωτεύουσες*»⁴⁹² Η ελληνική διπλωματική κινητοποίηση έχει προκαλέσει «*εκνευρισμό*» στην Τουρκία όπως πληροφορεί τον αναγνώστη η εφημερίδα, ισχυρισμός που χρησιμοποιείται προκειμένου να αποδειχθεί η επιτυχία των ελληνικών κινήσεων αλλά και να καταδειχθεί ότι η διπλωματική οδό αποτελεί ένα πεδίο «ξένο» για ένα κράτος όπως η Τουρκία που επιδιώκει την επίλυση των διαφορών με στρατιωτικά μέσα. Το μπλοκάρισμα της Ευρωπαϊκής χρηματοδότησης της Τουρκίας. «*Πρώτο Βέτο για την Τουρκία*»⁴⁹³, επικροτείται από την εφημερίδα. καθώς υπάρχουν θέματα που «*θα πρέπει να απαντηθούν πριν οποιαδήποτε ευρωπαϊκή κίνηση προς την μεριά της Τουρκίας*»⁴⁹⁴

Σε σχέση με το παρελθόν η ‘Ελευθεροτυπία’ ακολουθεί μια σαφώς φιλοευρωπαϊκή γραμμή συντασσόμενη με τις επιλογές της κυβέρνησης Σημίτη, και επικροτώντας τον ευρωπαϊκό προσανατολισμό της χώρας που αποδίδει προσωπικά στο πρωθυπουργό της χώρας. «*Ήταν ο μόνος που μπορούσε να αποκαταστήσει την αξιοπιστία της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση*»⁴⁹⁵

⁴⁹¹ Ελευθεροτυπία 03/03/1996

⁴⁹² Οπ.παρ.

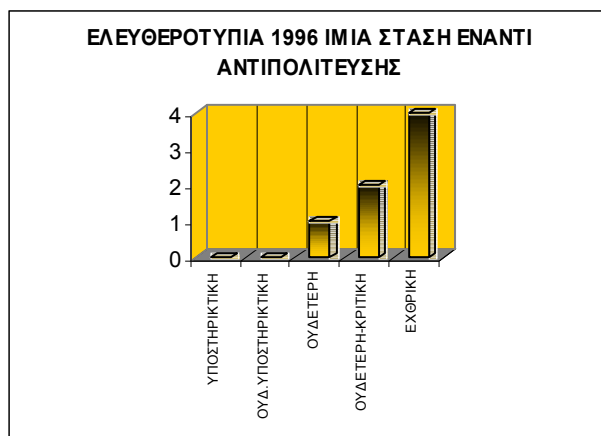
⁴⁹³ Ελευθεροτυπία 02/03/1996

⁴⁹⁴ Οπ.παρ

⁴⁹⁵ Οπ.παρ.

Αντίθετα έντονη είναι η κριτική που ασκεί η εφημερίδα στην αντιπολίτευση καθώς θεωρεί ότι προέβη σε μια «πλειοδοσία πατριωτισμού»⁴⁹⁶ για μικροκομματικά οφέλη.(Πίνακας 4)

Πίνακας 4

Η εφημερίδα στέκεται κριτικά απέναντι στις αιτιάσεις της αντιπολίτευσης εναντίον της κυβέρνησης, χαρακτηρίζοντας τις θέσεις της αντιπολίτευσης ως «αντιπολίτευση για την αντιπολίτευση» αλλά και για ενέργειες και χαρακτηρισμούς (προδοσία κλπ) που ζημιώνουν την εξωτερική πολιτική της χώρας μας. Παράλληλα έντονη είναι η κριτική της εφημερίδας στην στάση της αξιωματικής αντιπολίτευσης όσο και των εφημερίδων που ανήκουν στον ίδιο με αυτή ιδεολογικό χώρο μετά την κρίση σχετικά με τις κατηγορίες για εθνική προδοσία και εγκατάλειψη των εθνικών δικαίων. Η στάση αυτή χαρακτηρίζεται ως «»ανεύθυνη καθώς οι κατηγορίες σχετικά με την πτώση του ελικοπτέρου «αποδείχθηκαν πρόωρες».⁴⁹⁷ Οι ενέργειες αυτές υπονομεύουν την εθνική ομοφωνία αλλά και του ευνοϊκού για τις ελληνικές θέσεις διεθνούς κλίματος. καθώς παρακάμπτεται η «ευκαιρία που μας προσέφερε η Τουρκία».⁴⁹⁸

⁴⁹⁶ Ελευθεροτυπία 02/02/1996

⁴⁹⁷ Ελευθεροτυπία 19/02/1996

⁴⁹⁸ Ελευθεροτυπία 16/02/1996

Χαρακτηριστικό στοιχείο των δημοσιευμάτων της εφημερίδας μετά την κρίση στα Ίμια είναι η προβολή της αναγκαιότητας για εθνική ομοψυχία και συνεννόηση, καθώς η πλέον αρνητική επίπτωση της κρίσης είναι ο διχασμός του ελληνικού έθνους *«Τι άλλο χρειάζεται να πάθουμε για να κατανοήσουμε την ανάγκη της εθνικής συνεννόησης και κοινής δράσης απέναντι στον κίνδυνο;»*⁴⁹⁹ *«εμφανισθήκαμε διχασμένοι και με μια εικόνα χθες το μεσημέρι στην Βουλή»*⁵⁰⁰.

Η εικόνα της Τουρκίας, όπως αυτή προβάλλεται από τα πρωτοσέλιδα όσο και τα κύρια άρθρα γνώμης της εφημερίδας είναι ιδιαίτερα αρνητική. Η Τουρκία προβάλλεται ως κράτος που αδιαφορεί για τις διεθνείς συνθήκες λειτουργώντας ανεξέλεγκτα και εκτός των κανόνων του διεθνούς δικαίου οι οποίοι ορίζουν την συμπεριφορά των κρατών στο διεθνές γίνεσθαι. *«Αδιαφορούν οι Τούρκοι οξύνουν την πρόκληση. Δεν δίνουν σημασία στις διεθνείς συνθήκες»*.⁵⁰¹ Ως λογική συνέπεια αυτού του στερεότυπου που αναμεταδίδεται για την Τουρκία ,η προσφυγή στην χρήση βίας από την πλευρά της Ελλάδος αποτελεί και νόμιμη άμυνα, εναντίον ενός κράτους που περιφρονεί οποιαδήποτε έννοια δικαίου και συνθηκών.

Κυρίαρχο είναι το στερεότυπο-ερμηνεία της κρίση των Ιμίων, ως αποτέλεσμα μια διαχρονικής και συνεπούς τουρκικής εξωτερικής πολιτικής εν αντιθέσει με την ελληνική. *«Στην Άγκυρα δεν υπάρχει καν κυβέρνηση. Υπάρχει κενό εξουσίας που όμως δεν εμποδίζει το Υπουργείο εξωτερικών να λειτουργεί»*.⁵⁰² Διαχρονικός στόχος της Τουρκίας εμφανίζεται να είναι η δημιουργία επεισοδίων, ως μέσου ‘επέκτασης’ της. *«Με πόλεμο μας απειλεί η Τσιλέρ, για 1.000 νησιά και βραχονησίδες»*⁵⁰³

Η διπλωματική συμπεριφορά της Τουρκίας χαρακτηρίζεται ως ‘θρασεία’ καθώς όχι μόνο απειλεί και δημιουργεί τετελεσμένα αλλά ταυτόχρονα προσπαθεί να

⁴⁹⁹ Οπ.παρ.

⁵⁰⁰ Ελευθεροτυπία 11/02/1996

⁵⁰¹ Ελευθεροτυπία 28/01/1996

⁵⁰² Οπ.παρ.

⁵⁰³ Ελευθεροτυπία 10/02/1996

δημιουργήσει θέματα στην διεθνή κοινή γνώμη για την άγρα εντυπώσεων. Η θρασύτητα αυτή αποδεικνύεται καθώς καταγγέλλει την Ελλάδα για την πολιτική της στο θέμα των μειονοτήτων αποσιωπώντας όπως αναφέρει η εφημερίδα την αντίστοιχη δική της πολιτική που οδήγησε στον αφανισμό των μειονοτήτων «έχει αφανίσει όλες τις μειονότητες από το έδαφος της»⁵⁰⁴ Η Τουρκία καταφεύγει σε μεθόδους όξυνσης των ελληνοτουρκικών σχέσεων «με την γνωστή τουρκική θρασύτητα...»⁵⁰⁵ προκειμένου να επιτύχει τους στόχους της αλλά και ως μέθοδο αποπροσανατολισμού του τουρκικού λαού από τα εσωτερικά προβλήματα. Η εικόνα της Τουρκίας είναι αυτή ενός «πονηρού Ανατολίτη που απεργάζεται διάφορα τεχνάσματα για την επίτευξη των στόχων του, όπως φανερώνουν και οι τουρκικές προτάσεις για διάλογο οι οποίες και χαρακτηρίζονται ως «τουρκοπονηριά»⁵⁰⁶

Στόχος της Τουρκίας αλλά και των «συμμάχων» (ΗΠΑ Ε.Ε.) είναι η «λύση-πακέτο» για το Αιγαίο. Μια λύση που σύμφωνα με το κυρίαρχο ιδεολόγημα επεξεργάζονται και προωθούν από χρόνια οι εχθροί της Ελλάδος αποβλέποντας στη Φιλανδοποίηση της.

Πολλές είναι οι αναφορές στην καταπάτηση από μεριάς της Τουρκίας όσον συνθηκών έχει υπογράψει και οι οποίες αποδεικνύουν την ελληνικότητα της βραχονησίδας. Η προβολή αυτή καταδεικνύει την Τουρκική αναξιοπιστία η οποία και δικαιολογεί, την ελληνική άρνηση 'διαλόγου'. Τα δείγματα αυτά της τουρκικής αναξιοπιστίας και κακοπιστίας, προκλητικότητας, επιβεβαιώνουν την απόσταση που χωρίζει την Τουρκία από τις αρχές της Ε.Ε.

Μέσω των σχετικών δημοσιευμάτων, η Τουρκική πολιτική προβάλλεται ως προσωποκεντρική, καθώς η χώρα ταυτίζεται με το πρόσωπο της πρωθυπουργού της

⁵⁰⁴ Ελευθεροτυπία 01/03/1996

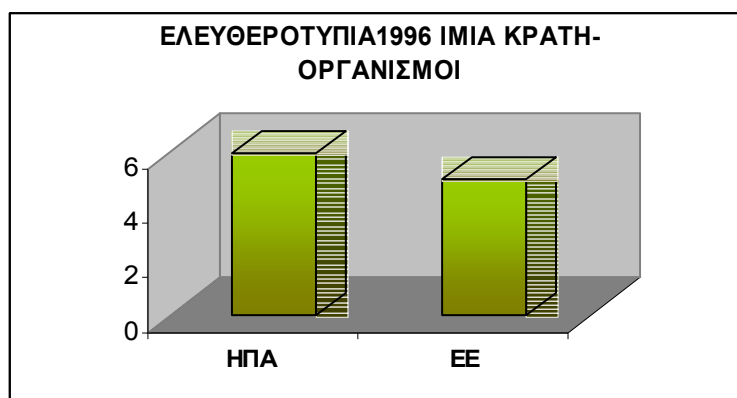
⁵⁰⁵ Ελευθεροτυπία 08/02/1996

⁵⁰⁶ Οπ.παρ

«Ατ-Ιμιά της Τσιλέρ»⁵⁰⁷ Η προβολή αυτή έρχεται σε αντίφαση με άλλα στοιχεία των κυρίαρχων αναπαραστάσεων για την Τουρκία, καθώς η τουρκική πολιτική αποδίδεται κατά το δοκούν είτε στην ανοχή ή παρότρυνση των ξένων δυνάμεων, είτε σε διαφόρους κύκλους που απεργάζονται συνεχώς σχέδια εναντίον της Ελλάδος, είτε τέλος ως απόρροια μιας διαχρονικής τουρκικής στρατηγικής. Οι αντιφατικές αυτές ερμηνείες μεταδίδουν στρεβλά τον τρόπο ανάπτυξης της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής.

Μεγαλύτερη είναι οι έκταση που δίδεται στα τρίτα μέρη στην κρίση αυτή, συγκριτικά με την κρίση του 1987. Η πλειοψηφία των αναφορών όπως και σε εκείνη την κρίση αναφέρονται στις ΗΠΑ. (Πίνακας 5)

Πίνακας 5

Η τουρκική πολιτική θεωρείται ότι αναπτύσσεται με την ανοχή αν όχι την παρότρυνση των τρίτων μερών καθώς «κλείνουν τα μάτια σε κάθε κίνηση της Άγκυρας οσοδήποτε προκλητική και εάν είναι».⁵⁰⁸ Οι απειλές πολέμου εναντίον της Ελλάδος η μη συμμόρφωση με το Διεθνές Δίκαιο, αλλά και η παραβίαση των δεσμεύσεων που ανέλαβε η Τουρκία έναντι της Ε.Ε. περνούν σε δεύτερο πλάνο. Αντίθετα οι πιέσεις που ασκούνται είναι μονομερείς και εναντίον της Ελλάδος

⁵⁰⁷ Ελευθεροτυπία 12/03/1996

⁵⁰⁸ Ελευθεροτυπία 10/03/1996

προκειμένου να εξυπηρετηθούν οι «η τελωνειακή ολοκλήρωση με την Τουρκία και οι μπίζνες τους»⁵⁰⁹ Μέρος της ευθύνης για την στάση αυτή φέρει και η ελληνική πλευρά, καθώς η στάση αυτή των τρίτων μερών αποδίδεται και στην έλλειψη ενημέρωσης και πληροφόρησης, η οποία θα ενίσχυε διεθνώς τις ελληνικές θέσεις αποδεικνύοντας το δίκαιο της Ελλάδος. Η στάση των δημοσιευμάτων είναι υποστηρικτική έναντι των τρίτων μερών με αυτό που προβάλλεται ως αλλαγή στάσης έναντι των ελληνικών επιχειρημάτων και το οποίο θεωρείται απότοκο της ελληνικής εκστρατείας ενημέρωσης.

Αντίθετά με την ‘αρνητική’ στάση έναντι της δύσης οι ρωσικές δηλώσεις σχετικά με το θέμα, προβάλλονται ως άλλη μια απόδειξη της φιλίας που συνδέει τους δύο λαούς. Ο τρόπος που προβάλλεται η Ρωσία αλλά και ο αντίστοιχος των Δυτικών χωρών προσομοιάζουν με τις ιστορικές εικόνες βάση των οποίων αντιμετωπίζονταν αυτές, και πιο συγκεκριμένα σε αυτό που ονομάζουμε «Σύνδρομο των Μεγάλων Δυνάμεων». Οι τελευταίες εμφανίζονται εχθρικές ή ανθελληνικές αντίστοιχα ενώ η Ρωσία παραδοσιακή κατατάσσεται και λόγω του ομόδοξου, ως εκ των προτέρων φιλελληνική δύναμη. Αυτό αντανακλάται και στα σχετικά δημοσιεύματα μετά την κρίση. «*Μόσχα: Η Ίμια είναι ελληνική. Η Ρωσία παίρνει ουσιαστικά τη θέση της Ελλάδος*»⁵¹⁰

Η εφημερίδα στέκεται επικριτικά στο NATO όπως και στην κρίση του 1987 καθώς τηρεί μια στάση ουδετερότητας που ισοδυναμεί με την υιοθέτηση φιλοτουρκικής στάσης. «*Το NATO επικρίνει και τις δύο χώρες*»⁵¹¹

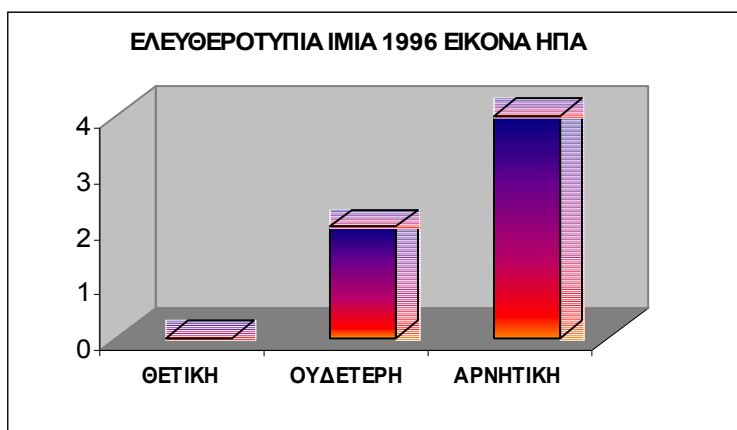
Η εικόνα που μεταδίδεται για τις ΗΠΑ όπως και στην προηγούμενη κρίση αντίστοιχα είναι πλειοψηφικά αρνητική. (Πίνακας 6)

Πίνακας 6

⁵⁰⁹ Ελευθεροτυπία 12/03/1996.

⁵¹⁰ Ελευθεροτυπία 09/02/1996

⁵¹¹ Οπ.παρ.

Από τα δημοσιεύματα μεγάλες ευθύνες αποδίδονται στις ΗΠΑ για την κλιμάκωση της κρίσης, λόγω του ότι η τουρκική προκλητικότητα θεωρείται ότι εκδηλώνεται έχοντας την πλήρη ενθάρρυνση των ΗΠΑ με απώτερο στόχο να «*συρθεί η Ελλάδα σε διάλογο για θέματα ανύπαρκτα*»⁵¹² «*Η ειρήνη στο Αιγαίο δοκιμάζεται από τον τουρκικό επεκτατισμό με την συνενοχή των ΗΠΑ και την ένοχη σιωπή της Ευρωπαϊκής Ένωσης*»⁵¹³. Η παρέμβαση των ΗΠΑ χαρακτηρίζεται ως ετεροβαρής καθώς «*παραμερίζοντας το δίκαιο και την ηθική*»⁵¹⁴ επέδειξαν εύνοια προς την Τουρκία.. Το γεγονός αυτό δικαιολογεί την ελληνική δυσπιστία έναντι των ΗΠΑ όσον αφορά τον ρόλο τους ως μεσολαβητές. «*Υποκρισία ΗΠΑ*»⁵¹⁵ «*Εμπλοκή των ΗΠΑ με διφορούμενη δήλωση για τα Ίμια*»⁵¹⁶ Οι ιστορικές αναλογίες που χρησιμοποιούνται με την ταύτιση των παρεμβάσεων του αμερικανού Υφυπουργού εξωτερικών Χόλμπρουκ με τις αντίστοιχες του Χένρι Κίσινγκερ την δεκαετία του 1970, επιτείνουν την αρνητική εικόνα για την αμερικανική παρέμβαση καθώς αφορά μια ιδιαίτερα φορτισμένη περίοδο για τον ελληνισμό. «*...ενός κυνικού μεσολαβητή που παραμερίζει το δίκαιο και την ηθική, που όπως έλεγε ο Χένρι Κίσινγκερ για τέτοιες περιπτώσεις η ηθική μένει στο σπίτι*»⁵¹⁷ Η στάση των ΗΠΑ θεωρείται ότι παραβιάζει

⁵¹² Οπ.παρ

⁵¹³ Ελευθεροτυπία 06/03/1996

⁵¹⁴ Ελευθεροτυπία 06/02/1996

⁵¹⁵ Οπ.παρ

⁵¹⁶ Οπ.παρ.

⁵¹⁷ Ελευθεροτυπία 03/02/1996

συμφωνίες που έχουν υπογράψει και οι οποίες θεμελιώνουν την υποχρέωση τους «να σεβαστούν την υπογραφή τους και να σταματήσουν την κυνική διπλωματία των ίσων αποστάσεων»⁵¹⁸ καθώς η πολιτική αυτή «ξεσάλωσε την Τανσού Τσιλέρ που απειλεί με πόλεμο για όλα ακόμη και για το Ιόνιο πέλαγος».⁵¹⁹ Για την ανατροπή της πολιτικής αυτή των ΗΠΑ η εφημερίδα υποστηρίζει ότι «ο αγώνας πρέπει να γίνει για να πεισθεί εκείνο το τμήμα της αμερικανικής κοινής γνώμης που διακατέχεται από ευαισθησία και δεν καθοδηγείται από τον κυνισμό των συμφερόντων»⁵²⁰ Στην περίπτωση αυτή η στάση της εφημερίδας αναγνωρίζει πράγμα σπάνιο την αναγκαιότητα προσεταιρισμού των ΗΠΑ αλλά και του ρόλου που διαδραματίζουν στα παγκόσμια τεκταινόμενα. Εν αντιθέσει με άλλα δημοσιεύματα που αποδίδουν την τουρκική επιθετικότητα ως δημιούργημα των ΗΠΑ, στην περίπτωση αυτή έχουμε μια πιο ψύχραιμη προσέγγιση που ξεπερνά τον συναισθηματισμό με τον οποίο αναμεταδίδονται οι διεθνείς σχέσεις.

Στα πλαίσια της θεώρησης αυτής αναδεικνύεται ο ρόλος της ελληνικής ομογένειας και της επιρροής που μπορεί να έχει αυτή για την μεταστροφή της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής. Έτσι η ελληνοαμερικανική κοινότητα καλείται να απαντήσει στην «μεροληπτική αυτή παρέμβαση» των ΗΠΑ ανατρέποντας αυτού τους είδους τις πολιτικές μέσω της εκλογικής της επιρροής.

Στόχος των ΗΠΑ όπως προβάλλεται από τα δημοσιεύματα είναι η «λύση-πακέτο» για το Αιγαίο Δεν είναι τυχαίο όπως διατυπώνει η εφημερίδα, ότι οι ΗΠΑ προτείνουν συμβαδίζοντας με την Τουρκία την λύση των διμερών προβλημάτων μέσω διαλόγου. Η προβολή της μη τυχαιότητας αλλά ούτε και της σύμπτωσης των

⁵¹⁸ Ελευθεροτυπία 14/02/1996

⁵¹⁹ Οπ. παρ

⁵²⁰ Ελευθεροτυπία 05/03/1996

απόψεων των δυο κρατών ταυτίζει τις αμερικανικές παρεμβάσεις με τον φιλοτουρκισμό.

Τα στερεότυπα που αναμεταδίδονται για την αμερικανική πολιτική εμπεριέχουν πολλά σημεία αντίφασης καθώς από τη μια προβάλλεται η επιδίωξη της λύσης πακέτο ενώ ταυτόχρονα διαχέεται η αίσθηση της υποκίνησης του τουρκικού επεκτατισμού για την εξυπηρέτηση των *«ηγεμονικών παιχνιδιών»* των ΗΠΑ. *«Κλείνει τα μάτια στις προκλήσεις η Ουάσιγκτον και τηρεί ίσες αποστάσεις»*⁵²¹

Η εικόνα που μεταδίδεται για την Ε.Ε. κατά την διάρκεια της κρίσης αλλά και το πρώτο διάστημα μετά από αυτή είναι ιδιαίτερα επικριτική. Η κριτική αυτή αφορά την *«πλήρη σιωπή της κοινοτικής αλληλεγγύης από τους Ευρωπαίους»*⁵²² που συνιστά *«ένοχη σιωπή της Ευρωπαϊκής Ένωσης»*⁵²³ στάση η οποία ενθάρρυνε τον 'τουρκικό επεκτατισμό'. Έτσι η αμερικανική παρέμβαση και η εκτόνωση της κρίσης προσέφερε στην Ε.Ε. *«ανακούφιση ανικανότητας»*.⁵²⁴ Η μη εκδήλωση της κοινοτικής αλληλεγγύης από τους εταίρους προς την Ελλάδα καθώς και η τήρηση ίσων αποστάσεων αποδεικνύει κατά την εφημερίδα την αδυναμία άσκησης κοινής εξωτερικής πολιτικής. *«Όχι εταίρων για σύνορα. Εγγυώνται αλλά... για ναρκωτικά»*⁵²⁵ *«Για αλληλεγγύη θα μιλάμε τώρα;»*⁵²⁶ (Πίνακας 7)

Πίνακας 7

⁵²¹ Ελευθεροτυπία 30/01/1996

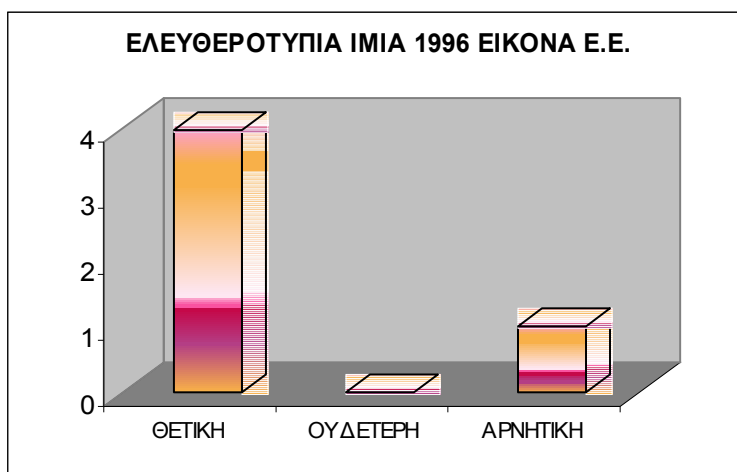
⁵²² Οπ.παρ

⁵²³ Ελευθεροτυπία 10/02/1996

⁵²⁴ Ελευθεροτυπία 13/02/1996

⁵²⁵ Ελευθεροτυπία 10/02/1996

⁵²⁶ Οπ.παρ.

Τα δημοσιεύματα όμως για την Ε.Ε. είναι ιδιαίτερα θετικά μετά την κρίση και πιο συγκεκριμένα με την έκδοση ανακοινωθέντων που θεωρούνται επίδειξη της κοινοτικής αλληλεγγύης έναντι της Ελλάδος «*Αφερέγγυα η Τουρκία. Σαντέρ Αθέτησε τις υποχρεώσεις της με τις ενέργειες της στο Αιγαίο.*»⁵²⁷ Η έκδοση ανακοινωθέντος από την Κομισιόν ευνοϊκού προς τις ελληνικές θέσεις χαρακτηρίζεται ως «*ανάσα και από την Ευρώπη*»⁵²⁸. Ο τίτλος αυτός είναι χαρακτηριστικός του κλίματος που είχε διαμορφωθεί στην ελληνική κοινή γνώμη μετά την κρίση των Ιμίων. Η αίσθηση του αδιεξόδου αλλά και της έλλειψης συμμάχων, υποχωρεί από την έκδοση αυτού του ανακοινωθέντος που σηματοδοτεί την ‘έξοδο’ της Ε.Ε. από την ουδετερότητα που την χαρακτήριζε. Παράλληλα και ενισχύοντας το στερεότυπο της θυματοποίησης της Ελλάδος, οι αποφάσεις αυτές χαρακτηρίζονται ως «*τύψεις συνειδήσεως*»⁵²⁹ λόγω της άδικης στάσης και της αδυναμίας της Ε.Ε. να παρέμβει κατά την διάρκεια της κρίσης αποτελεσματικά υπέρ της Ελλάδος.

Τα θετικά δημοσιεύματα σε συνδυασμό με τον φιλο-ευρωπαϊκό προσανατολισμό της κυβέρνησης Σημίτη σηματοδοτούν την απαρχή της γενικότερης μεταστροφής της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής προς την Ε.Ε. αλλά και την αναγωγή των ελληνοτουρκικών διαφορών από διμερές σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Η

⁵²⁷ Ελευθεροτυπία 21/02/1996

⁵²⁸ Οπ.παρ

⁵²⁹ Οπ.παρ.

στροφή της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής προς την Ε.Ε. αντιμετωπίζεται ιδιαίτερα θετικά από την εφημερίδα, καθώς θεωρείται ότι εξισορροπεί την ετεροβαρή παρέμβαση των ΗΠΑ οι οποίες «έχουν θέσει την Τουρκία υπό την προστασία τους»⁵³⁰ Οι δηλώσεις συμπαράστασης προς την Ελλάδα προβάλλονται ως απόρροια της ελληνικής διπλωματικής κινητοποίησης, Δικαιολογώντας την στροφή αυτή της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής χάρη της οποίας η Ε.Ε. εγκατέλειψε την πολιτική των ίσων αποστάσεων. «Να η ευκαιρία.»⁵³¹ Παράλληλα οι εξελίξεις αυτές αποτελούν ευκαιρία ανατροπής της πολιτικής απομόνωσης της χώρας μας που ακολουθήθηκε τις προηγούμενες δεκαετίες. «Έρχεται τώρα η ευκαιρία να βγούμε από τη διεθνή απομόνωση στην οποία μας είχε οδηγήσει η εσωστρέφεια»⁵³² Στα πλαίσια αυτά οι πρέπει να αξιοποιηθεί και «το χαρτί της κοινοτικής αλληλεγγύης» για την ενίσχυση των ελληνικών θέσεων. Στην περίπτωση αυτή όπως και σε αυτήν του διεθνούς δικαστηρίου της Χάγης, η κοινοτική αλληλεγγύη προβάλλεται ως πανάκεια, ένα είδος χρυσής συνταγής. Αυτό που παραλείπεται είναι το γεγονός, ότι και η Ε.Ε. πάνω από όλα είναι πολιτικά όργανα και ως τέτοια οι αποφάσεις και τα συμπεράσματα τους είναι απόρροια πολιτικών ισορροπιών συμβιβασμών., συμφερόντων κλπ. Η παράλειψη-αποσιώπηση ή η μεγέθυνση του ουσιαστικού αυτού στοιχείου στον τρόπο με τον οποίο κατασκευάζεται η εικόνα των διεθνών οργανισμών, δημιουργεί αρνητικά στερεότυπα για την αντίληψη που έχει η κοινή γνώμη για κάποιον οργανισμό το κράτος κλπ.

Η στάση της εφημερίδας είναι ιδιαίτερα θετική έναντι του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, λόγω και της θετικής στάσης που τηρεί το τελευταίο έναντι της Ελλάδος. Ταυτόχρονα οποιαδήποτε απόφαση εναντίον της Τουρκίας αναγγέλλεται πρωτοσέλιδα και με ιδιαίτερη έμφαση καθώς θεωρείται έμμεση αναγνώριση των

⁵³⁰ Οπ.παρ.

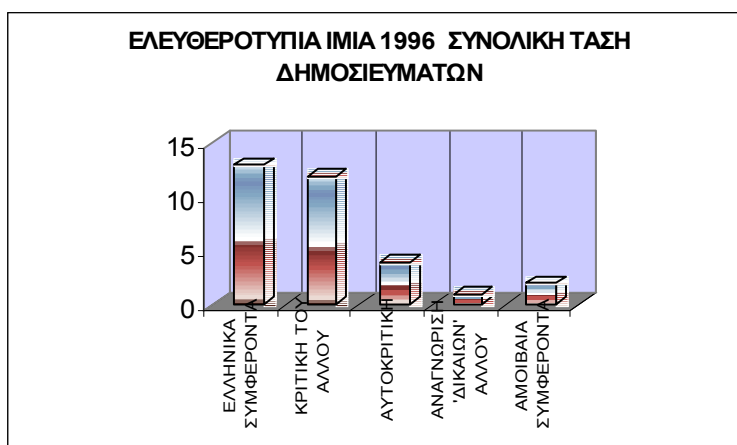
⁵³¹ Οπ. παρ

⁵³² Οπ. παρ.

ελληνικών επιχειρημάτων «Ψηφίσματα- καταπέλτες κατά Τουρκίας από όλους». ⁵³³ Η εικόνα αυτή είναι ιδιαίτερα θετική καθώς προβάλλεται ότι αποτελεί όργανο που μπορεί «να αντιστέκεται σε πιέσεις συμφερόντων» επικυρώνοντας έτσι τις ελληνικές προσδοκίες. «Ευρώ-βολή στην Τουρκία»⁵³⁴ «Ελληνική η Τιμα Σύνορα της Ευρώπης η Ελλάδα».⁵³⁵

Τα δημοσιεύματα που εξετάστηκαν την περίοδο αυτή προωθούν πλειοψηφικά την ελληνική επιχειρηματολογία, αφήνοντας λίγο έως ελάχιστο χώρο για τις τουρκικές θέσεις. Αντίστοιχα περιορισμένος είναι και ο αριθμός αυτών που προωθούν τα αμοιβαία συμφέροντα. (Πίνακας 8)

Πίνακας 8

Οι ελληνικές θέσεις προβάλλονται ότι δικαιώνονται από τις συνθήκες αλλά ακόμη και από κύκλους της Τουρκίας γεγονός που υπογραμμίζει το παράνομο των τουρκικών διεκδικήσεων. «Δίκιο έχετε μα τον Αλλάχ»⁵³⁶. Η αναφορά στον «Αλλάχ» αποσκοπεί να ενισχύσει την αληθοφάνεια της πρότασης ενώ παρουσιάζεται σαν η δήλωση να έγινε μπροστά σε ένα εικονικό δικαστήριο. Η φράση αυτή αποδίδει χαρακτήρα αντικειμενικότητας στο 'δίκαιο' των Ελληνικών θέσεων υποσκάπτοντας

⁵³³ Ελευθεροτυπία 13/02/1996

⁵³⁴ Ελευθεροτυπία 16/02/1996

⁵³⁵ Οπ.παρ.

⁵³⁶ Ελευθεροτυπία 24/02/1996

παράλληλα τη νομιμότητα των Τουρκικών επιχειρημάτων. Η ‘αντικειμενικά’ δίκαιες ελληνικές θέσεις υπογραμμίζουν το μέγεθος της αδικίας που υπέστη η χώρας μας με την πρόσφατη κρίση. « *Η Ιταλία μας δικαιώνει επισήμως. Και γαλλική δήλωση για την ελληνικότητα των βραχονησίδων*»⁵³⁷ «*Νέα σύνορα ζητούν στο Αιγαίο. Το χοντραίνουν οι Τούρκοι. Οι συνθήκες μας δικαιώνουν*»⁵³⁸ Τα ευνοϊκά δημοσιεύματα για το θέμα των βραχονησίδων προβάλλονται ως μια ακόμη απόδειξη του δίκαιου των ελληνικών επιχειρημάτων «*Ευνοϊκά για την Ελλάδα σχόλια των Γερμανών*»⁵³⁹. Στις περιπτώσεις όμως εκείνες που αντίκεινται στην ελληνική επιχειρηματολογία είτε αγνοούνται είτε διατυπώνονται αιχμές για φιλο-τουρκική προπαγάνδα. Στα πλαίσια αυτά προβάλλεται δημοσίευμα των Τάιμς της Νέας Υόρκης, καθώς προσδίδουν μια ‘αντικειμενική’ υπόσταση στις κατηγορίες εναντίον της Τουρκίας. «*Τάιμς της Νέας Υόρκης: Ξεδιάντροποι οι κομπασμοί της Τσιλέρ. Αντίθετα η στάση του Κ. Σημίτη χαρακτηρίζεται υπεύθυνα*»⁵⁴⁰

Το ελληνικό δίκαιο γύρω από το θέμα των βραχονησίδων αποδεικνύεται από τον τρόπο που επέλεξε η Τουρκία να φέρει το θέμα στην επιφάνεια, αντί της προσφυγής σε διεθνή δικαιοδοτικά όργανα. Η προσφυγή στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης θεωρείται βέβαιο ότι θα δικαιώσει τα ελληνικά επιχειρήματα όπως προκύπτει από τις εκτιμήσεις τρίτων ‘αντικειμενικών’ εκτιμητών αλλά και από την τουρκική άρνηση. «*Η Χάγη είναι ευκαιρία για την Ελλάδα δηλώνει ο πρώην αμερικανός πρέσβης Μπόπ Κήλυ*» «*Χάγη Γιόκ. Γιατί χάνουμε λέει η Τουρκία*»⁵⁴¹ «*Η Άγκυρα θα έχανε και το δικαστήριο θα δικαίωνε πανηγυρικά την Ελλάδα*»⁵⁴²

Η εικόνα της Ελλάδος μέσα από τα δημοσιεύματα είναι ιδεαλιστική, καθώς προβάλλεται ως ένα κράτος που δεν προασπίζεται συμφέροντα αλλά αρχές «*οι οποίες*

⁵³⁷ Οπ.παρ.

⁵³⁸ Ελευθεροτυπία 27/01/1996

⁵³⁹ Οπ.παρ.

⁵⁴⁰ Ελευθεροτυπία 20/02/1996

⁵⁴¹ Ελευθεροτυπία 18/02/1996

⁵⁴² Ελευθεροτυπία 10/03/1996

με την σειρά τους στηρίζουν το ευρωπαϊκό οικοδόμημα».⁵⁴³ Ωστόσο σημαντική διαφοροποίηση στον λόγο των δημοσιευμάτων της ‘Ελευθεροτυπίας’ κατά την κρίση των Ιμίων είναι η αυτοκριτική που αυτός εκφράζει. Η εφημερίδα είναι ιδιαίτερα επικριτική σε αυτούς που αποκαλεί πολεμοκάπηλους δημαγωγούς, οι οποίοι επιχειρηματολογούν υπέρ της ένοπλης αναμέτρηση με την Τουρκία. Οι «υπερ-πατριωτικές φωνές» ζημιώνουν την ελληνική εξωτερική πολιτική, καθώς η «Ελλάδα έχει το Διεθνές Δίκαιο με το μέρος της».

Η κριτική της εφημερίδας εστιάζεται και στην κυρίαρχη θέση της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής τη δεκαετία του 1980, του δόγματος δηλαδή «δεν διαπραγματευόμαστε τίποτε» καθώς το «δεδομένο» δίκαιο των ελληνικών επιχειρημάτων «δεν το αιτιολογούσαμε πειστικά στην διεθνή κοινή γνώμη, μα αποτέλεσμα να οδηγηθούμε σε διπλωματική απομόνωση»⁵⁴⁴ Έτσι θεωρείται ότι οι τελευταίες εξελίξεις και ιδιαίτερα η στάση της Δύσης είναι απότοκο της απομόνωσης στην οποία είχε η χώρα ως απότοκος της κυρίαρχης πολιτικής της δεκαετίας 1980-1990. «αναζητούμε τώρα για συμμάχους.»⁵⁴⁵ «Διπλωμάτες της Ε.Ε. Απομονωμένη η Ελλάδα»⁵⁴⁶

Σε αντίθεση με τις ελληνικές προτάσεις που προωθούν την ειρήνη και την σταθερότητα στην περιοχή, τα τουρκικά επιχειρήματα χαρακτηρίζονται ως παραλογισμοί, «...είναι απολύτως λογική απάντηση στον τουρκικό παραλογισμό»⁵⁴⁷ τοποθετούμενα εκτός των πλαισίων του Διεθνούς Δικαίου. Η σχετική με το θέμα των Ιμίων τουρκική επιχειρηματολογία προβάλλεται ως νομικά ανυπόστατη και ανύπαρκτη καθώς επαναφέρει ένα θέμα το οποίο έχει λυθεί με διεθνείς συμφωνίες. Το σαθρό των τουρκικών επιχειρημάτων για τα Ίμια αναγνωρίζεται ακόμη και από

⁵⁴³ Οπ.παρ

⁵⁴⁴ Ελευθεροτυπία 010/03/1996

⁵⁴⁵ Ελευθεροτυπία 06/02/1996

⁵⁴⁶ Ελευθεροτυπία 01/02/1996

⁵⁴⁷ Ελευθεροτυπία 07/03/1996

τούρκους διπλωμάτες όπως αναφέρει η εφημερίδα. «Ομολογία για την Ίμια. Μελέτη του τούρκου ανώτατου διπλωματική Χ. Γιαζαρτζι δικαιώνει την Ελλάδα.»⁵⁴⁸ Το γεγονός αυτό προβάλλεται ως η πλέον σοβαρή απόδειξη του παράνομου των τουρκικών ισχυρισμών αλλά και της απειλής που συνιστά η Τουρκία η οποία παρόλη την αναγνώριση αυτή εντούτοις συνεχίζει τις διεκδικήσεις της. «Και από Άγκυρα δικαίωση. Καταγράφεται σε ειδική μελέτη ότι η Τουρκία έχει αποδεχθεί την ελληνικότητα της Ίμια.»⁵⁴⁹ Η αναφορά στην ειδική μελέτη αλλά και στην ιδιότητα του συντάκτη αποσκοπεί στο να τονίσει ότι οι λόγοι της τελευταίας κρίσης είναι άλλοι από αυτούς μιας απλής διεκδίκησης. καθώς η πολιτική ηγεσία της Τουρκίας γνώριζε εκ των προτέρων το ανυπόστατο των επιχειρημάτων της. «Και όμως η επίσημη Τουρκία έχει η ίδια αποδεχθεί το αβάσιμο των διεκδικήσεων της και μάλιστα μέσω του αρμοδιότερου εκπρόσωπου της».⁵⁵⁰ Τα επιχειρήματα της Τουρκίας υπονομεύονται καθώς θεωρούνται ως άλλοθι για την προώθηση άλλων βλέψεων όπως σημειώθηκε στην περίπτωση της Κύπρου. «Για την προστασία της μειονότητας έγινε ο Αττίλας»⁵⁵¹ Τα τουρκικά επιχειρήματα γελοιοποιούνται καθώς προβάλλονται ως ‘παράλογα’ «επιχείρηση παρδαλό κατσίκι»⁵⁵² «3.000 νησιά ζητάει τώρα η Τσιλέρ. Της άνοιξε η όρεξη»⁵⁵³ Οι απειλητικές δηλώσεις προβάλλονται πρωτοσέλιδα ενώ αντίστοιχες είναι δηλώσεις περί συνεργασίας και προσέγγισης των δύο λαών συνήθως είτε αποσιωποούνται είτε θεωρούνται ότι έχουν άλλες σκοπιμότητες. Έτσι οι Τουρκικές προτάσεις για διάλογο εμφανίζονται ως άνευ περιεχομένου καθώς αποσκοπούν στην παραπλάνηση της κοινής γνώμης. Το γεγονός αυτό δικαιολογεί και την ελληνική άρνηση για διάλογο. Η συμπεριφορά της Τουρκία είναι αυτή είναι που καθιστά αδύνατη κατά την εφημερίδα οποιαδήποτε προοπτική διαλόγου αλλά και αιτιολογεί

⁵⁴⁸ Ελευθεροτυπία 18/02/1996

⁵⁴⁹ Οπ. παρ

⁵⁵⁰ Ελευθεροτυπία 07/03/1996

⁵⁵¹ Οπ.παρ.

⁵⁵² Οπ.παρ.

⁵⁵³ Ελευθεροτυπία 13/02/1996

το ελληνικό βέτο. «*As ta βλέπουν αυτά οι ξένοι εκείνοι που συνιστούν διάλογο με την Τουρκία*»⁵⁵⁴

Τα δημοσιεύματα που προωθούν τα αμοιβαία συμφέροντα των δυο χωρών είναι περιορισμένα. Ως προοπτική ειρήνης προβάλλεται η αποδοχή των ελληνικών αιτημάτων από την Τουρκία με την αποδοχή της λύσης του Διεθνούς Δικαστηρίου αλλά και της «*απόρριψης της επιθετικότητας και της πολιτικής των προκλήσεων*».

Η κρίση των Ιμίων και ιδιαίτερα η κατάληξη της επηρέασαν τον λόγο των πρωτοσέλιδων δημοσιευμάτων της ‘Ελευθεροτυπίας’. Ο λόγος αυτός χαρακτηρίζεται από τα κυρίαρχα στερεότυπα προσέγγισης της Τουρκίας και της Δύσης. Όπως και στην κρίση του 1987 ως υπαίτια της κρίσης αυτής προβάλλεται η Τουρκία και οι επιδιώξεις της στην περιοχή. Ταυτόχρονα η στάση της εφημερίδα διαφοροποιείται από τις υπόλοιπες καθώς ορισμένα πρωτοσέλιδα δημοσιεύματα προχωρούν και σε αυτοκριτική. Στα πλαίσια αυτά αμφισβητείται η κυρίαρχη γραμμή της εξωτερικής πολιτικής της δεκαετίας του 1980, ενώ είναι υποστηρικτική προς την ευρωπαϊκή στροφή της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής

5.2.5 Μακεδονία Έτη 1996

Τα πρωτοσέλιδα δημοσιεύματα που αναφέρονται στην κρίση των Ιμίων είναι στην πλειοψηφία τους ρεπορτάζ ενώ κατά κύριο λόγο στηρίζονται σε πρωτογενείς πηγές. (Πίνακας 1)

Πίνακας 1

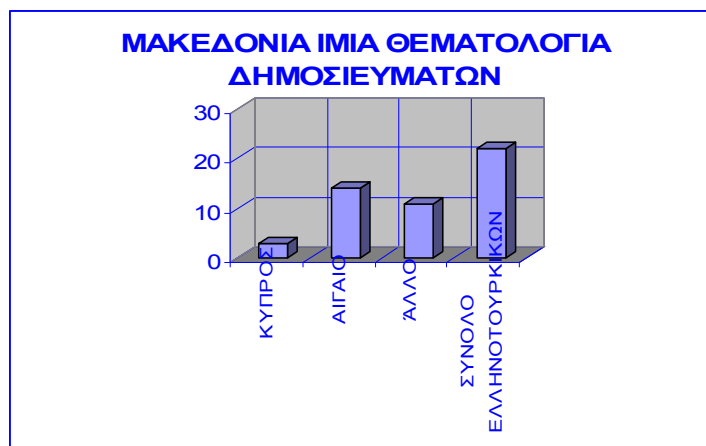
⁵⁵⁴ Οπ.παρ.

Η χρήση δευτερογενών πηγών είναι σημαντικά μεγαλύτερη από ότι την κρίση του Μαρτίου 1987, γεγονός που σχετίζεται με τα χαρακτηριστικά της κρίσης των Ιμίων του 1996, αλλά και στην ποιοτική μετεξέλιξη του τύπου.(διεύρυνση πηγών, περισσότεροι ανταποκριτές, συνεργασίες, τεχνολογίες κλπ).

Η θεματολογία των δημοσιευμάτων της εφημερίδας είναι διευρυμένη περιλαμβάνοντας το σύνολο των θεμάτων που απασχολούν τις σχέσεις των δυο κρατών (Χάγη, υφαλοκρηπίδα κλπ). Αντίστοιχα πολλές είναι και οι αναφορές τόσο για το Αιγαίο, λόγω του θέματος των Ιμίων, όσο και τα δημοσιεύματα που αναφέρονται στις σχέσεις των δυο κρατών με τρίτες χώρες. (Πίνακας 2)

Πίνακας 2

Η εφημερίδα όπως και το σύνολο των υπό εξέταση εφημερίδων θεωρεί ότι η κατάληξη της τελευταίας κρίσης ήταν ευνοϊκή για την Τουρκία. «*Θριαμβολογεί η Άγκυρα*». ⁵⁵⁵ Η αίσθηση της ήττας που επικράτησε μετά την κατάληξη της κρίσης των Ιμίων επηρεάζουν και τα πρωτοσέλιδα της εφημερίδας Μακεδονίας, όπως αντίστοιχα και των άλλων εφημερίδων. Η πρωτοσέλιδη προβολή εκτιμήσεων τρίτων και δη των ΗΠΑ εξυπηρετεί την δραματοποίηση των γεγονότων αλλά και την ενίσχυση του κλίματος της απειλής που εκφράζει η Τουρκία. Οι εκτιμήσεις τρίτων προβάλλονται ως μη επιδεχόμενες αμφισβήτηση, και εκτός του πλαισίου στο οποίο εκφράζονται του αν δηλαδή εμπεριέχουν κάποιας μορφής σκοπιμότητα. Έτσι η απειλή γιγαντώνεται καθώς ξέχωρα από τα ελληνικά επιχειρήματα, αυτή αποτελεί διαπίστωση και τρίτων κρατών που γνωρίζουν περισσότερα, αλλά και «ελέγχουν» τις εξελίξεις. «*Φόβοι για νέα κρίση στο Αιγαίο. Η Ουάσιγκτον στέλνει τον Χόλμπρουκ στην περιοχή*». ⁵⁵⁶ Ο αναγνώστης καλείται να αποδεχθεί την δραματοποίηση αυτή καθώς οι αμερικανικές προβλέψεις «*προβληματίζουν τον πρωθυπουργό*». ⁵⁵⁷

Η κρίση προβάλλεται ως ένας κρίκος στην αλυσίδα μιας σειράς από επεισόδια που χαρακτηρίζουν τις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Χαρακτηριστική ως προς αυτό είναι η επιλογή τίτλων και ειδήσεων που τονίζουν την ελληνική ανασύνταξη αλλά και εκστρατεία για να αντιμετωπιστεί και να «συνεχιστεί» σε διπλωματικό επίπεδο η αντιπαράθεση αυτή. «*Η Τουρκία θα λάβει την κατάλληλη απάντηση σε οποιαδήποτε προσπάθεια δημιουργίας τετελεσμένων. Διπλωματική εκστρατεία αρχίζει αύριο ο Σημίτης*». ⁵⁵⁸

Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις θεωρούνται υπό το πρίσμα του παιχνιδιού του μηδενικού αθροίσματος, με αποτέλεσμα τα σχετικά πρωτοσέλιδα να υπακούουν στη

⁵⁵⁵ Οπ. παρ

⁵⁵⁶ Μακεδονία 04/02/1996

⁵⁵⁷ Οπ.παρ.

⁵⁵⁸ Μακεδονία 14/02/1996

λογική αυτή. Έτσι γίνεται χρήση αντιθετικών σχημάτων όπου απέναντι στις ελληνικές αντιδράσεις προβάλλονται οι πανηγυρισμοί της Άγκυρας. Η κατάληξη της κρίσης θεωρείται ότι ενίσχυσε τις τουρκικές αξιώσεις ιδιαίτερα δε τον μακροπρόθεσμο στόχο που είναι να συρθεί η Ελλάδα σε διαπραγματεύσεις. *«Πανηγυρίζει η Τουρκία, και εμμένει στις αξιώσεις. Πετύχαμε την απομάκρυνση των Ελλήνων στρατιωτών».*⁵⁵⁹ *«Η Τουρκία στήνει πολεμική μηχανή από τις ακτές του Αιγαίου μέχρι την Κύπρο με στόχο να σύρει την Ελλάδα σε διαπραγματεύσεις.»*⁵⁶⁰ Οι εξελίξεις κατά τον Ιανουάριο του 1996 θεωρείται από την εφημερίδα ότι συνετέλεσαν στην «αποθράσυνση» της Άγκυρας, η οποία και ανοιχτά και κατά παράβαση οποιαδήποτε έννοια δικαίου απειλεί με πόλεμο. *«Αποθράσυνση και κομपाσμοί της Άγκυρας. Ανοιχτά η Τσιλέρ απειλεί με πόλεμο».* Η κατάληξη της κρίσης των Ιμίων προβάλλεται ως απόδειξη της τουρκικής απειλής, η οποία ενισχύεται από οποιαδήποτε ένδειξη υποχωρητικότητας της ελληνικής πλευράς. Η συμπεριφορά της Τουρκίας αλλά και οι κίνδυνοι που αυτή δημιουργεί εντάσσονται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο από αυτό των διμερών διαφορών, καθώς απειλείται η γενικότερη σταθερότητα της περιοχής. Η κρίση των Ιμίων προβάλλεται ως μια καλά και από καιρό σχεδιασμένη ενέργεια όπως αποδεικνύεται από το γεγονός ότι η Τουρκία εμμένει στις παράνομες διεκδικήσεις τις παρόλο που το δίκαιο των ελληνικών επιχειρημάτων αναγνωρίζεται και από σχετικά τουρκικά έγγραφα *«Ένοχη η Τουρκία αλλά αμετανόητη».*⁵⁶¹ Σταθερός και διαρκής στόχος της Τουρκίας είναι η έναρξη διαλόγου για όλα τα θέματα με στόχο την συνολική διευθέτηση των «εκκρεμοτήτων». Στα πλαίσια αυτά αρνείται την παραπομπή σε διεθνή δικαιοδοτικά όργανα, καθώς *«άλλα σχέδια την εξυπηρετούν»*⁵⁶² Παράλληλα εμφανίζεται ότι

⁵⁵⁹ Μακεδονία 2/02/1996

⁵⁶⁰ Μακεδονία 04/02/1996

⁵⁶¹ Μακεδονία 10/03/1996

⁵⁶² Μακεδονία 12/02/1996

αδιαφορεί για τις προτροπές των ΗΠΑ για την παραπομπή των ελληνοτουρκικών σε διεθνή δικαιοδοτικά όργανα, ενισχύοντας το στερεότυπο ενός κράτους που αδιαφορεί για τη διεθνή νομιμότητα. *«Να προηγηθεί διάλογος ζήτησε ο Μπαϊκάλ απορρίπτοντας και την προτροπή της Ουάσιγκτον»*⁵⁶³ Οι τουρκικές προτάσεις για το διάλογο θεωρούνται απορία συγκεκριμένης τουρκικής τακτικής και όχι ειλικρινούς διάθεσης και 'στροφής' της τουρκικής πολιτικής. *«Η Άγκυρα δείχνει διάθεση συνεννόησης για να πετύχει ένα συγκεκριμένο σκοπό και κατόπιν επανέρχεται στην αδιαλλαξία της»*.⁵⁶⁴ Η έναρξη διαλόγου εμφανίζεται ως τουρκική επιδίωξη, με στόχο την εκπλήρωση των επιδιώξεων της. Αυτού του είδους η προβολή της έννοιας του διαλόγου και η δαιμονοποίηση του φορτίζει αρνητικά οποιαδήποτε απόπειρα έναρξης αυτού, ενώ ενισχύει και δικαιώνει αυτό που αποκαλείται πολιτική της αποτροπής της τουρκικής απειλής. *«Αμετακίνητη η Αθήνα απέναντι στην Άγκυρα. Δεν θα ενδώσει στις εκκλήσεις για διάλογο»*⁵⁶⁵

Οι δηλώσεις των τούρκων αξιωματούχων αντιμετωπίζονται με καχυποψία και δυσπιστία. Αυτό που απαιτείται είναι οι προθέσεις αυτές να συνοδευτούν από πράξεις όπως τονίζει η εφημερίδα. Απέναντι στην διπλωματική εκστρατεία της Ελλάδος η Τουρκία συνεχίζει τις απειλές και την δημιουργία *«επεισοδιακού κλίματος»* αποδεικνύοντας τις πραγματικές της προθέσεις αλλά και την απόσταση που την χωρίζει από τα υπόλοιπα Ευρωπαϊκά κράτη. *«Νέα τουρκική απειλή και ανάκληση πρέσβη»*⁵⁶⁶

Η στάση της «Μακεδονίας» είναι ουδέτερη κριτική έναντι των κυβερνητικών χειρισμών κατά την διάρκεια της κρίσης. Η κριτική που ασκείται στην κυβέρνηση εστιάζεται στον τρόπο αντιμετώπισης της κρίσης. *«Πολιτική θύελλα μετά το ναυάγιο.*

⁵⁶³ Μακεδονία 13/02/1996

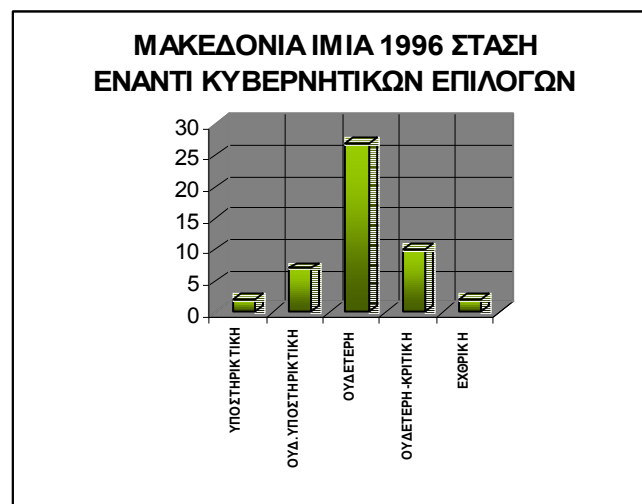
⁵⁶⁴ Μακεδονία 23/02/1996

⁵⁶⁵ Οπ.παρ.

⁵⁶⁶ Μακεδονία 20/02/1996

Γενική επίθεση κατά της κυβέρνησης. Για ταπεινωτική ήττα μίλησε η αντιπολίτευση»⁵⁶⁷ «Αυστηρή κριτική του εκτελεστικού προς την κυβέρνηση». Οι οξύτατες αντιδράσεις και κατηγορίες περί εθνικής προδοσίας στην βουλή προβάλλονται με ουδέτερο τρόπο από την εφημερίδα αποφεύγοντας να τις υιοθετήσει διατηρώντας παρόλα αυτά μια κριτική στάση έναντι της κυβέρνησης. «Κατηγορώ στη Βουλή για εθνική προδοσία».⁵⁶⁸ (Πίνακας 3)

Πίνακας 3

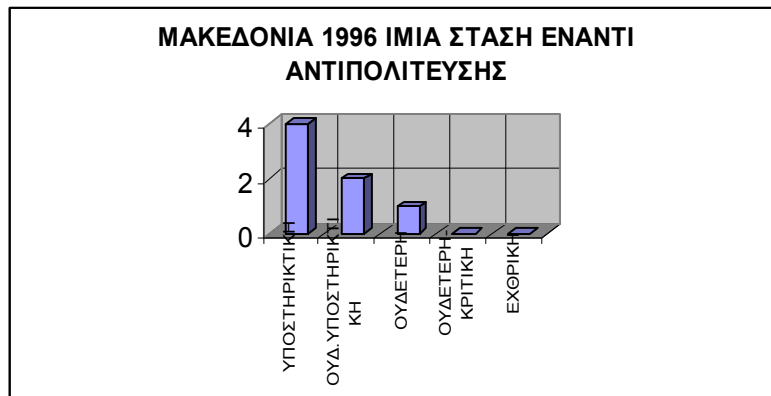
Η εφημερίδα στέκεται αρνητικά σε οποιαδήποτε μορφή που θεωρείται υπαναχώρηση έναντι της Τουρκίας. Στα πλαίσια αυτά καταδικάζει δηλώσεις του ΥΠΕΞ περί αποπλισμού των νησιών «Ομαδικά πυρά κατά Πάγκαλου για Αιγαίο.» προβάλλοντας ταυτόχρονα τους ισχυρισμούς της αντιπολίτευσης.

Η εφημερίδα διατηρεί ουδέτερη-θετική στάση έναντι της αντιπολίτευσης υιοθετώντας τις αιτιάσεις της αντιπολίτευσης τις οποίες και προβάλλει πρωτοσέλιδα «Αδέξιοι ελιγμοί σε Αιγαίο-Αθήνα». (Πίνακας 4)

⁵⁶⁷ Μακεδονία 1/02/1996

⁵⁶⁸ Οπ. παρ

Πίνακας 4

Σε αντίθεση με την κυβέρνηση που «αποδείχθηκε ανίκανη να προασπίσει τα κυριαρχικά μας δικαιώματα»⁵⁶⁹ η εφημερίδα προβάλλει τις πρωτοβουλίες της αντιπολίτευσης που απαντούν στην επιθετική τακτική της Τουρκίας. «Ο Έβερτ προειδοποιεί την Τσιλέρ για τις βλέψεις της»⁵⁷⁰ Η εφημερίδα στέκεται θετικά και τονίζει την έκφραση της κοινοτικής αλληλεγγύης που προέκυψε ως αποτέλεσμα των επαφών του αρχηγού της αξιωματικής αντιπολίτευσης. Απέναντι στην κυβερνητική αδράνεια και τους λανθασμένους χειρισμούς αντιπαραβάλλονται έτσι οι ‘επιτυχίες’ της αντιπολίτευσης. «Τα σύνορα της Ελλάδος σύνορα της Ευρώπης συμφωνούν Χένς-Μάρτενς, μετά τις συναντήσεις με τον Έβερτ στο Στρασβούργο»⁵⁷¹

Πολλές είναι οι πρωτοσέλιδες αναφορές στην παρέμβαση άλλων κρατών, οργανισμών κατά την υπό εξέταση περίοδο. Οι όροι μετάδοσης της στάσης των τρίτων έχουν τις βάσεις τους στον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπιζόταν η παρέμβαση των ξένων από την εποχή της ίδρυσης του ελληνικού κράτους, με όρους δηλαδή ανθελληνικούς ή φιλελληνικούς. Η αποδοχή των ελληνικών επιχειρημάτων από τις υπόλοιπες Ευρωπαϊκές χώρες και από τις ΗΠΑ ερμηνεύεται από την εφημερίδα ως φιλελληνική στροφή. «Φιλελληνική στροφή Ευρώπης-Κλίντον. Ενώ η Τσιλέρ συνέχισε τις προκλήσεις»⁵⁷² Ενδιαφέρον είναι το γεγονός της προσωποποίησης της πολιτικής

⁵⁶⁹ Μακεδονία 11/02/1996

⁵⁷⁰ Οπ. παρ.

⁵⁷¹ Οπ. παρ.

⁵⁷² Μακεδονία 09/02/1996

των χωρών, ιδιαίτερα των ΗΠΑ και της Τουρκίας, με αναφορές στους προέδρους ή πρωθυπουργούς των κρατών. (*Στροφή Κλίντον-Προκλήσεις Τσιλέρ*) Η τακτική αυτή, που συναντάται και στις υπόλοιπες εφημερίδες εξυπηρετεί τις ανάγκες κάλυψης των ειδήσεων καθώς δεν απαιτείται ανάλυση, αλλά λειτουργεί αποπροσανολιστικά για το αναγνωστικό κοινό μια και που οι διάφορες πολιτικές αποδίδονται στα πρόσωπα και όχι στους θεσμούς. Οι παρεμβάσεις του διεθνούς παράγοντα είναι ανισοβαρείς καθώς και παρά το γεγονός ότι η Τουρκία είναι αυτή που απειλεί οι συστάσεις απευθύνονται και στις δυο χώρες. «*Ενώ η Άγκυρα συνεχίζει την τακτική των εις βάρος της Ελλάδος απειλών η Ουάσιγκτον ζητεί από Ελλάδα και Τουρκία να αποφύγουν κάθε ενέργεια που θα μπορούσε να οδηγήσει σε νέα ένταση των σχέσεων τους*»⁵⁷³

Η εικόνα που αναμεταδίδεται για την Ε.Ε. από τα πρωτοσέλιδα δημοσιεύματα της εφημερίδας είναι ουδέτερη-θετική, ενώ είναι κριτική στην μη εμπλοκή της Ε.Ε. στην κρίση των Ιμίων. Αντίθετα ιδιαίτερα θετικά αποτιμάται η στάση της Ε.Ε. και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου μετά την κρίση. Η εφημερίδα κατακρίνει την αποτυχία παρέμβασης της ΕΕ, υιοθετώντας τις καταγγελίες Χόλμπρουκ «*Στον ύπνο πιάστηκαν οι Ευρωπαίοι*»⁵⁷⁴ Οι δηλώσεις συμπαράστασης από τα υπόλοιπα κράτη-μέλη προβάλλονται από την εφημερίδα θεμελιώνοντας τα ελληνικά αιτήματα, καθώς θεωρούνται ως αναγνώριση των ελληνικών επιχειρημάτων. «*Τα σύνορα της Ελλάδος είναι και εξωτερικά της Ευρωπαϊκής Ένωσης*»⁵⁷⁵ Η εικόνα της ΕΕ γίνεται πιο θετική καθώς εκδηλώνεται η κοινοτική αλληλεγγύη έναντι της Ελλάδος «*Αποδοκιμάζει το κοινοβούλιο με συντριπτική πλειοψηφία την τουρκική προκλητικότητα*»⁵⁷⁶ (Πίνακας 5)

⁵⁷³ Οπ.παρ

⁵⁷⁴ Μακεδονία 10/02/1996

⁵⁷⁵ Μακεδονία 10/03/1996

⁵⁷⁶ Μακεδονία 14/02/1996

Πίνακας 5

Οι διεθνείς σχέσεις μεταξύ των κρατών εμφανίζονται με απλουστευτικό τρόπο, καθώς παρουσιάζονται ως απόρροια ενός διπλωματικού παιχνιδιού ενημέρωσης και επιχειρημάτων. Κατά αυτόν τον τρόπο η μεταστροφή του κλίματος υπέρ της Ελλάδος προβάλλεται ως απόρροια της ενημέρωσης που παρέχεται στους Ευρωπαίους εταίρους και όχι στη βάση στρατηγικών επιλογών, συμφερόντων κλπ που κυριαρχούν και καθορίζουν το ευμετάβλητο το σχέσεων αυτών. *«Μεταβολή του διεθνούς κλίματος υπέρ της Ελλάδος μετά την ενημέρωση των Ευρωπαίων ηγετών από τον πρωθυπουργό»*⁵⁷⁷ Η περιοδεία στην Ευρώπη του πρωθυπουργού εμφανίζεται στα ίδια πλαίσια, καθώς αποσκοπεί να *«πείσει τους Ευρωπαίους εταίρους για τα ελληνικά δίκαια»* Παρόλα αυτά η ανακοίνωση της ΕΕ, και η αλληλεγγύη που εκφράστηκε θεωρείται ότι δεν θίγει αυτά ούτε καταδικάζει την συμπεριφορά της Τουρκίας. Επιπρόσθετα η αρνητική εικόνα της Γαλλίας ενισχύεται καθώς αντί της κοινοτικής αλληλεγγύης ζητούνται *«ανταλλάγματα»* για την γαλλική υποστήριξη. *«Στήριξη Σιράκ αλλά με όρους»*⁵⁷⁸ Οι εταίροι παρόλες τις φραστικές δηλώσεις συμπαράστασης εμφανίζονται να πιέζουν την Ελλάδα σε αναντιστοιχία με την πίεση που ασκούν προς την Τουρκία. Η θυματοποίηση της Ελλάδας, που είναι μέρος του κυρίαρχου

⁵⁷⁷ Οπ.παρ.

⁵⁷⁸ Μακεδονία 22/02/1996

ιδεολογήματος, εμφανίζεται με έντονο τρόπο μετά την κρίση στα Ίμια. Η εικόνα αυτή λειτουργεί και ως αιτιολόγηση της κατάληξης της συγκεκριμένης κρίσης. «*Η Άγκυρα απειλεί οι φίλοι πιέζουν*»⁵⁷⁹

Η εφημερίδα επικροτεί την απόφαση για άσκηση βέτο στην αίτηση της Τουρκίας για τη δανειοδότηση της από την ΕΟΚ, αιτιολογώντας την ως λογική απάντηση στις τουρκικές επιλογές. «*Πρώτο Βέτο της Ελλάδος σε δάνειο προς την Τουρκία*»⁵⁸⁰ «*Όροι του Σημίτη στους εταίρους, για να μην ασκηθεί ελληνικό βέτο*» Η θετική αποτίμηση του ελληνικού βέτο από την εφημερίδα οφείλεται στο γεγονός ότι αυτό είναι σύμφωνο με την με την παραδοσιακή αποτρεπτική πολιτική. «*Αλλαγή στάσης η ελληνική κυβέρνηση θα μπλοκάρει χρηματοδότηση της Τουρκίας*».⁵⁸¹

Οι ελληνικές θέσεις προβάλλονται ως δεδομένα «σύννομες» ενώ οι τουρκικές δεδομένα «παράνομες», με αποτέλεσμα οποιαδήποτε ουδετερότητα να ισοδυναμεί με ανοχή ή υποστήριξη των τελευταίων. «*Αλληλεγγύη από την Κομισιόν χωρίς καταδίκη της Τουρκίας. Η Γαλλία επανέρχεται στην ουδετερότητα*»⁵⁸²

Η εικόνα του ΟΗΕ όπως προκύπτει από την ποιοτική ανάλυση των δημοσιευμάτων είναι αρνητική. Ο ΟΗΕ στα σχετικές αναφορές προβάλλεται να συμπλέει με την Τουρκία, καθώς δεν προχωρά στον καταλογισμό ευθυνών σχετικά με το θέμα της Κύπρου όσο και με αυτό των Ιμίων. Επαναλαμβάνεται έτσι αλλά και ενισχύεται το κυρίαρχο στερεότυπο για την στάση και θέση των διεθνών οργανισμών αλλά και της διεθνούς κοινότητας η οποία εν γένει εμφανίζεται ότι υιοθετεί φιλοτουρκική στάση. «*Ο ΟΗΕ συμπλέει με τον Ντεκτάς*» (Πίνακας 6)

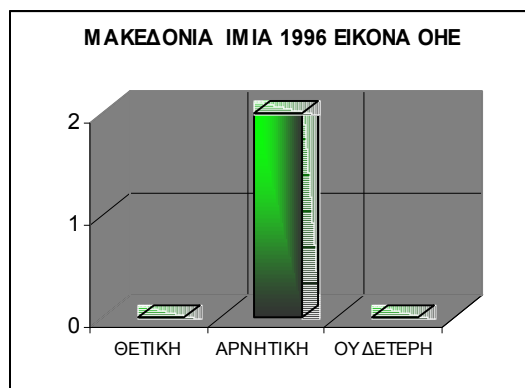
⁵⁷⁹ Μακεδονία 26/02/1996

⁵⁸⁰ Μακεδονία 15/01/1996

⁵⁸¹ Μακεδονία 06/02/1996

⁵⁸² Μακεδονία 07/02/1996

Πίνακας 6

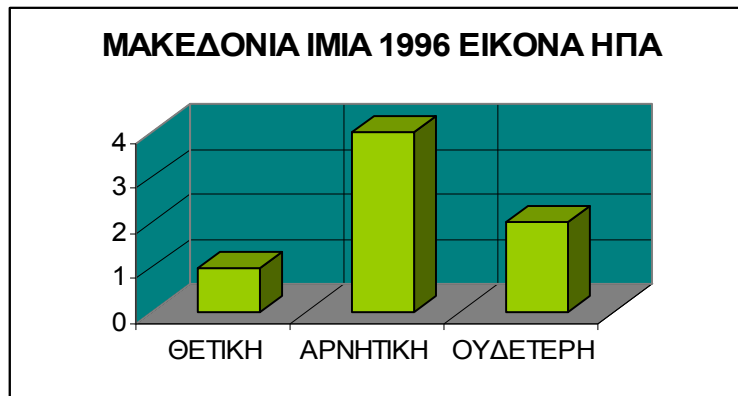

Αντίστοιχα επικριτικά είναι και τα σχετικά δημοσιεύματα της εφημερίδας έναντι του ΝΑΤΟ. Η πολιτική των ίσων αποστάσεων που εμφανίζεται ότι ακολουθεί ισοδυναμεί με ευνοϊκή προς την Τουρκία στάση καθώς η ευθύνη της διαμάχης βρίσκεται στην άλλη πλευρά. *«Τακτική ίσων αποστάσεων και του Σολάνα για την ελληνοτουρκική κρίση. Συνέστησε επικοινωνιακό τρόπο επίλυσης των διαφορών»*⁵⁸³

Όπως προκύπτει από την ποιοτική ανάλυση των πρωτοσέλιδων δημοσιευμάτων όσο και των κύριων άρθρων γνώμης, η εικόνα των ΗΠΑ είναι αρνητική (Πίνακας 6)

⁵⁸³ Μακεδονία 17/02/1996

Πίνακας 6

Αυτό που θεωρείται μεροληπτικότητα των ΗΠΑ υπέρ της Τουρκίας προβάλλεται πρωτοσέλιδα. Μεροληπτικότητα η οποία αγνοεί συστηματικά την ‘προκλητική’ συμπεριφορά της Τουρκίας, ενώ για ακόμη μια φορά οι πιέσεις ασκούνται μόνο στην ελληνική πλευρά για περαιτέρω υποχωρήσεις *«Λύση πάση θυσία με πίεση Κλίντον προωθείται στα ελληνοτουρκικά»*.⁵⁸⁴ Αντί της καταδίκης αυτής της συμπεριφοράς έχουμε εκκλήσεις για αυτό συγκράτηση της Τουρκίας. *«Ο Κλίντον συνιστά στην Άγκυρα αυτοσυγκράτηση»*⁵⁸⁵. Προκειμένου να υπογραμμιστεί η μεροληπτικότητα της αμερικανικής πλευράς, τονίζεται το γεγονός ότι αυτές ασκούνται μονόπλευρα έναντι της Ελλάδος, η οποία είναι και η μόνη που επιζητά τον *«έμπρακτο σεβασμό των διεθνών κανόνων»*⁵⁸⁶ και όχι εξωθεσμικές λύσεις. Η διπλωματική εμπλοκή των ΗΠΑ μετά το επεισόδιο στα Ίμια παρουσιάζεται ως αναγκαιότητα των ΗΠΑ να εμφανισθούν ως ουδέτερος παράγοντας κατόπιν της ‘μεροληπτικής’ παρέμβασης τους κατά την διάρκεια κλιμάκωσης της κρίσης.

Η αμερικανική παρέμβαση στην υπόθεση των Ιμίων και ιδιαίτερα η αποδοχή της ελληνικής θέσης για προσφυγή του όλου ζητήματος στην Χάγη, αιτιολογείται από την εφημερίδα ως απορία εσωτερικών αναγκών και προεκλογικών σκοπιμοτήτων του αμερικανού προέδρου, για τον προσεταιρισμό της ελληνοαμερικανικής κοινότητας.

⁵⁸⁴ Οπ.παρ.

⁵⁸⁵ Οπ.παρ.

⁵⁸⁶ Οπ.παρ.

*«Προσφυγή στη Χάγη για τα Ίμια συνιστά ο Κλίντον...λόγω εκλογών».*⁵⁸⁷ Ωστόσο οι καταδικαστικές δηλώσεις του Χόλμπρουκ για τις τουρκικές ενέργειες δεν προβάλλονται αντίστοιχα, καθώς αντικρούουν το κλασικό στερεότυπο. Αντίθετα αυτό που προβάλλεται μονομερώς είναι οι δηλώσεις που υπογραμμίζουν την αμερικανική μεροληπτικότητα. *«Αμερικανική πίεση στην Ελλάδα για να μην ασκήσουμε βέτο. Παράλληλα με την ευρωπαϊκή ώστε να χρηματοδοτηθεί η Τουρκία»*⁵⁸⁸ Η αμερικανική παρέμβαση θεωρείται ότι αποσκοπεί στην εξυπηρέτηση των αμερικανικών συμφερόντων. Η τουρκική απειλή παρουσιάζεται ως αντικειμενικό γεγονός όπως αποδεικνύεται και από τις σχετικές δηλώσεις Χόλμπρουκ. Η αμερικανική παρέμβαση παρουσιάζεται ως κάποιου επιτήδειου ουδέτερου, καθώς με έντεχνο τρόπο αποφεύγει να καταδικάσει την Τουρκία. *«Έρχεται ο Χόλμπρουκ αλλά γενικώς».*⁵⁸⁹

Η πρόταση του Λευκού Οίκου για παραπομπή της ελληνοτουρκικής διαφοράς στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης συνιστά κατά την εφημερίδα φιλελληνική στροφή των ΗΠΑ. Στα πλαίσια αυτά προβάλλεται και η αμερικανική ανησυχία για τον κίνδυνο ανάφλεξης στην περιοχή. Ανησυχία που δεν περιορίζεται σε φραστικές δηλώσεις αλλά συνοδεύεται και από αντίστοιχες παρεμβάσεις.

Η παρουσίαση των διεθνών σχέσεων γίνεται με όρους συναισθηματικούς φιλελληνισμού- ανθελληνισμού. Ο τρόπος αυτός απλοποιεί την πολύπλοκη διεθνή πραγματικότητα, μετατρέποντας την σε μια παρουσίαση άσπρου-μαύρου. *«Φιλελληνική Στροφή Κλίντον-Ευρώπης»*⁵⁹⁰. Παρόλη την μεταστροφή των ΗΠΑ και Ευρώπης η Τουρκία συνεχίζει τις προκλήσεις αγνοώντας- αδιαφορώντας για τη στάση τους, καθιστώντας έτσι την στροφή αυτή γράμμα κενού περιεχομένου.

⁵⁸⁷ Μακεδονία 21/02/1996

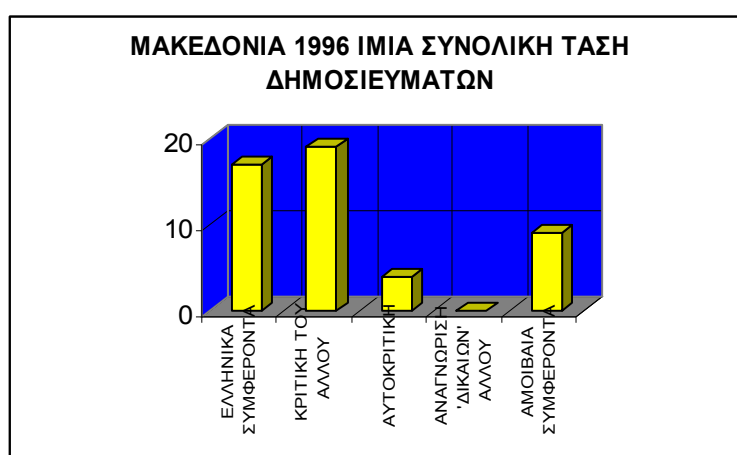
⁵⁸⁸ Μακεδονία 30/03/1996

⁵⁸⁹ Μακεδονία 10/02/1996

⁵⁹⁰ Οπ.παρ.

Η συνολική τάση των πρωτοσέλιδων δημοσιευμάτων της εφημερίδας είναι υποστηρικτική προς το κυρίαρχο ιδεολόγημα των ελληνοτουρκικών σχέσεων. Στα πλαίσια αυτά πλειοψηφικά προβάλλονται τα ελληνικά συμφέροντα, τα οποία ενισχύονται από την κριτική των επιχειρημάτων του άλλου. Παράλληλα μικρός είναι ο αριθμός των αναφορών σχετικά με τα αμοιβαία συμφέροντα των δυο χωρών. (Πίνακας 7)

Πίνακας 7

Το δίκαιο των ελληνικών επιχειρημάτων επισφραγίζεται από την πρωτοσέλιδη προβολή ιταλικών εγγράφων. «Ελληνική δικαίωση με ιταλικά έγγραφα».⁵⁹¹ Οι αποκαλύψεις της εφημερίδας «Μιλιέτ» χαρακτηρίζονται από την εφημερίδα ως ιδιαίτερα ευνοϊκές για τα ελληνικά συμφέροντα, και απαρχή μεταστροφής του κλίματος υπέρ της Ελλάδος οι οποίες και «θέτουν την Τουρκία στη γωνία»⁵⁹².

Η καταδίκη της Τουρκία από τις αμερικανικές εφημερίδες προβάλλεται πρωτοσέλιδα καθώς αυτού του είδους τα δημοσιεύματα δικαιώνουν αντίστοιχα τις ελληνικές θέσεις. «Η Τσιλέρ δέχεται σφοδρά πυρά από τους Τάιμς της Νέας Υόρκης που την κατηγορούν για ξεδιαντροπιά». Στο ίδιο πλαίσιο προβάλλονται και τα θετικά δημοσιεύματα για την Ελληνική κυβέρνηση, ενισχύοντας έτσι την αίσθηση

⁵⁹¹ Μακεδονία 01/04/1996

⁵⁹² Μακεδονία 31/03/1996

δικαίωσης των ελληνικών θέσεων από το εξωτερικό. «Αδιάντροπη η συμπεριφορά της Τσιλέρ επισημαίνουν οι Τάιμς της Νέας Υόρκης.»⁵⁹³ Αυτού του είδους η κάλυψη έρχεται σε αντίφαση με τον τρόπο παρουσίασης της εικόνας της Δύσης εν συνόλω, καθώς στις περιπτώσεις θετικής υποδοχής των ελληνικών θέσεων υποχωρούν όλες οι κυρίαρχες αντιλήψεις, οι οποίες και επανέρχονται δριμύτερα στην αντίθετη περίπτωση. . «Θετική και η στάση της Βόννης. Αποδοκιμασία του πολεμικού κλίματος που δημιουργεί η Άγκυρα»⁵⁹⁴ Η εκ των προτέρων δικαίωση των ελληνικών θέσεων γύρω από το θέμα των Ιμίων στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης προβάλλεται από την εφημερίδα, καθώς ανακοινώνεται ότι «Υπέρ των θέσεων της Ελλάδος Ιταλός δικαστής, μέλος του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης.» Η δικαίωση αυτή έρχεται καθώς ο «Ιταλός δικαστής υπεραμύνεται των συνθηκών και των πρωτοκόλλων» από τις οποίες απορρέουν και οι ελληνικές θέσεις. Αυτός ο τρόπος μετάδοσης της εικόνας Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης, παραβλέπει ότι όπως κάθε δικαιοδοτικό όργανο δεν αποφασίζει in vitro αλλά και ότι οι αποφάσεις του επηρεάζονται από πολιτικές και άλλες ισορροπίες. Το κυρίαρχο αυτό στερεότυπο για το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης καλλιεργεί προσδοκίες δικαίωσης των ελληνικών θέσεων στην κοινή γνώμη σε ενδεχόμενη συμφωνία των μερών για προσφυγή σε αυτό. Οποιαδήποτε αρνητική έκβαση για τα ελληνικά συμφέροντα είναι σίγουρο ότι δημιουργήσει έντονα πολιτικά προβλήματα στο εσωτερικό της χώρας μας. Η δικαίωση της ελληνικής στάσης αποκαλύπτεται και από το γεγονός ότι απέναντι στην πολεμική προετοιμασία της Τουρκίας η Ελλάδα απαντά με διπλωματική κινητοποίηση. Η αντιδιαστολή των πολεμικών προετοιμασιών V διπλωματικής κινητοποίησης αποδεικνύει το δίκαιο των ελληνικών επιχειρημάτων αλλά και την απόσταση που χωρίζει την Τουρκία από τις πρακτικές του Δυτικού κόσμου και δη αυτές των ευρωπαϊκών κρατών. «Με

⁵⁹³ Μακεδονία 17/02/1996

⁵⁹⁴ Μακεδονία 19/02/1996

διπλωματικά μέσα θα απαντήσει η ελληνική κυβέρνηση στην επιθετικότητα της Τουρκίας.»⁵⁹⁵ Οι αμερικανικοί φόβοι αλλά και οι προβλέψεις για ανάφλεξη κρίση στο Αιγαίο προβάλλονται πρωτοσέλιδα καθώς αποτελούν απόδειξη των ελληνικών επιχειρημάτων για την διαρκή απειλής που συνιστά η Τουρκία. «Ανάφλεξη στο Αιγαίο φοβάται η Αμερική»⁵⁹⁶ Η άρνηση από την ελληνική πλευρά των τουρκικών προτάσεων για διάλογο προβάλλονται και δικαιολογούνται ως ελληνική σθεναρότητα έναντι των πιέσεων αλλά και των τουρκικών ελιγμών. Η εφημερίδα επιδοκιμάζει την στάση αυτή καθώς κάτι τέτοιο θα σήμαινε «άνευ όρων παράδοση στην Άγκυρα»⁵⁹⁷.

Η συντριπτική καταδίκη της τουρκικής πολιτικής προβάλλεται πρωτοσέλιδα καθώς ενισχύει και τεκμηριώνει τον κυρίαρχο λόγο γύρω από τα ελληνοτουρκικά. Η Τουρκία εμφανίζεται να αδιαφορεί για τις προτροπές των ΗΠΑ σχετικά με την παραπομπή των ελληνοτουρκικών θεμάτων σε διεθνή δικαιοδοτικά όργανα, ενισχύοντας έτσι το στερεότυπο ενός κράτους που αδιαφορεί για τη διεθνή νομιμότητα. «Να προηγηθεί διάλογος ζήτησε ο Μπαϊκάλ απορρίπτοντας και την προτροπή της Ουάσιγκτον»⁵⁹⁸ υπονομεύονται, καθώς αυτά Τα επιχειρήματα του 'Άλλου' υπονομεύονται καθώς η επίκληση του διαλόγου για την επίλυση των ελληνοτουρκικών διαφορών θεωρείται προσημαστική μια και που δεν αποσκοπούν στην επίλυση της διαφοράς μέσω της νομικής οδού, αλλά μέσω της 'συνδιαλλαγής' για την διανομή της ελληνικής επικράτειας. Η άρνηση παραπομπής της διαφοράς σε δικαιοδοτικά όργανα', προβάλλεται ως αμφισβήτηση του εάν και κατά πόσο η Τουρκία είναι 'πολιτισμένο κράτος. «Η Τουρκία εάν είναι πολιτισμένο κράτος θα πρέπει να παρουσιάσει τις διεκδικήσεις της με νομικά μέσα στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης»⁵⁹⁹

⁵⁹⁵ Μακεδονία 06/02/1996

⁵⁹⁶ Μακεδονία 11/02/1996

⁵⁹⁷ Μακεδονία 31/03/1996

⁵⁹⁸ Μακεδονία 13/02/1996

⁵⁹⁹ Μακεδονία 16/02/1996

Χαρακτηριστικό ως προς τον τρόπο προβολής των ελληνικών επιχειρημάτων γύρω από το θέμα των Ιμίων είναι ότι αυτά εμφανίζονται εκ των προτέρων δικαιωμένα στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης προβάλλεται από την εφημερίδα, καθώς ανακοινώνεται ότι «*Υπέρ των θέσεων της Ελλάδος Ιταλός δικαστής, μέλος του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης*».⁶⁰⁰ Η δικαίωση αυτή έρχεται καθώς ο «*Ιταλός δικαστής υπεραμύνεται των συνθηκών και των πρωτοκόλλων*» από τις οποίες απορρέουν και οι ελληνικές θέσεις. Ο τρόπος αυτός μετάδοσης της εικόνας Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης, παραβλέπει ότι όπως κάθε δικαιοδοτικό όργανο δεν αποφασίζει *in vitro* αλλά οι αποφάσεις του επηρεάζονται από πολιτικές και άλλες ισορροπίες. Το κυρίαρχο αυτό στερεότυπο για το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης καλλιεργεί προσδοκίες δικαίωσης των ελληνικών θέσεων στην κοινή γνώμη σε ενδεχόμενη συμφωνία των μερών για προσφυγή σε αυτό. Οποιαδήποτε αρνητική έκβαση για τα ελληνικά συμφέροντα είναι σίγουρο ότι δημιουργήσει έντονα πολιτικά προβλήματα στο εσωτερικό της χώρας μας.

Ο τρόπος προβολής της κρίσης των Ιμίων το 1996, από την «Μακεδονία» κυριαρχείται από την αίσθηση της ήττας της Ελλάδος. Η κατάληξη αυτή εντείνει την προβολή των ελληνοτουρκικών σχέσεων ως ένα παιχνίδι μηδενικού αθροίσματος. Η εικόνα της επιθετικής Τουρκίας που απειλεί τα δίκαια του ελληνισμού αλλά και με θρασύτητα απαιτεί και 'επιβάλλει' τις απόψεις της ενισχύεται.. Οι σχέσεις μεταξύ των κρατών εμφανίζονται με απλουστευτικό τρόπο, καθώς παρουσιάζονται ως απόρροια ενός διπλωματικού παιχνιδιού ενημέρωσης και επιχειρημάτων. Κατά αυτόν τον τρόπο η μεταστροφή του κλίματος υπέρ της Ελλάδος ερμηνεύεται ως απόρροια της ενημέρωσης των Ευρωπαίων εταίρων και όχι στη βάση στρατηγικών επιλογών, συμφερόντων κλπ που κυριαρχούν και καθορίζουν το ευμετάβλητο το σχέσεων

⁶⁰⁰ Μακεδονία 22/02/1996

αυτών. «Μεταβολή του διεθνούς κλίματος υπέρ της Ελλάδος μετά την ενημέρωση των Ευρωπαίων ηγετών από τον πρωθυπουργό»⁶⁰¹

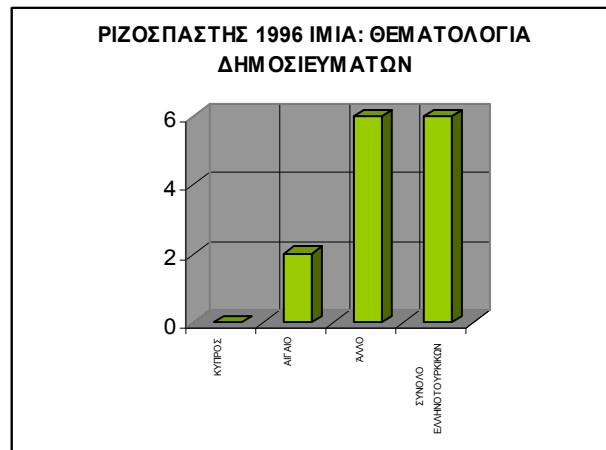
5.2.6 Ριζοσπάστης Ίμια 1996

Η κάλυψη της κρίσης από την εφημερίδα εμπεριέχει κάποιες ομοιότητες με την κρίση του Μαρτίου του 1987 σε ότι αφορά τις πηγές των δημοσιευμάτων αλλά και τη μορφή αυτών. Έτσι και στην κρίση αυτή η πλειοψηφία των δημοσιευμάτων στηρίζονται σε πρωτογενής πηγές, ενώ έχουν την μορφή ρεπορτάζ ή σχολίων. Όπως και στην προηγούμενη κρίση οι επιλογές αυτές θεωρούμε ότι σχετίζονται με το χαρακτήρα της εφημερίδας ως κομματικού εντύπου, που επηρεάζει την συντακτική πολιτική της εφημερίδας στη χρήση πηγών αλλά και την μορφή των δημοσιευμάτων καθώς αυτά είναι σχόλια υπό τη μορφή ανακοινώσεων της Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΕ.

Η θεματολογία των πρωτοσέλιδων δημοσιευμάτων την περίοδο αυτή κυριαρχείται από αναφορές στο σύνολο των ελληνοτουρκικών θεμάτων αλλά και από αυτές που αφορούν τις δυο χώρες και τρίτους παράγοντες. Η μεγάλη εμπλοκή των τελευταίων στην κρίση αυτή αντανακλάται και από τον αντίστοιχο αριθμό αναφορών στα πρωτοσέλιδα του «Ριζοσπάστη» αλλά και των υπόλοιπων εφημερίδων.(Πίνακας 1).

⁶⁰¹ Οπ.παρ.

Πίνακας 1

Η κατάληξη της κρίσης των Ιμίων προβάλλεται ως Τουρκική νίκη. Η εφημερίδα θεωρεί σαφέστατα ότι μεγάλη κερδισμένη της κρίσης είναι η Τουρκία η οποία και προσπαθεί να αξιοποιήσει και σε διπλωματικό επίπεδο ότι ‘κέρδισε’ σε στρατιωτικό επίπεδο. Το συγκεκριμένο επεισόδιο σύμφωνα με τον ‘Ριζοσπάστη’ θεωρείται σοβαρό πλήγμα κατά της εθνικής κυριαρχίας μας. καθώς οδήγησε στην εγκαθίδρυση καθεστώτος περιορισμένης εθνικής κυριαρχίας στο Αιγαίο..

Οι ευθύνες της κλιμάκωσης της κρίσης βαρύνουν κατά κύριο λόγο την Τουρκία. Η εφημερίδα διαφοροποιείται από τις υπόλοιπες καθώς μέρος των ευθυνών για την κρίση αποδίδεται και στην ελληνική πολιτική ηγεσία αλλά και τα ελληνικά ΜΜΕ. Η ελληνική ήττα είναι απόρροια της «πολιτικής της υποτέλειας και του ‘ψευδοτσαμπουκά’ της ελληνικής ολιγαρχίας απέναντι στην ολιγαρχία της γείτονος»⁶⁰². Η κρίση αυτή όπως και η προηγούμενη αποδίδεται από την εφημερίδα σε ενέργειες και πολιτικές του διεθνούς παράγοντα και ιδιαίτερα των ΗΠΑ.

Οι εξελίξεις όπως σημειώθηκαν με το επεισόδιο στα Ίμια προβάλλονται ως επιβεβαίωση των θέσεων του ΚΚΕ. Έτσι η κρίση στις ελληνοτουρκικές σχέσεις παραμένει και το «πιθανότερο είναι ότι θα ξαναεμφανιστεί».⁶⁰³ Η ερμηνεία αυτή

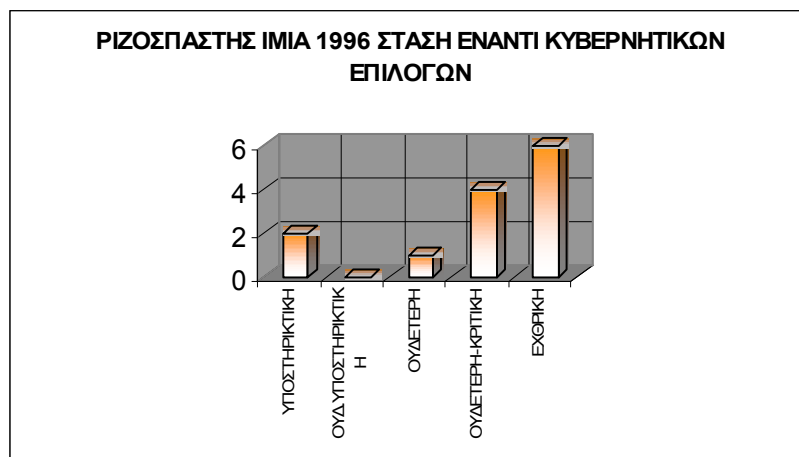
⁶⁰² Ριζοσπάστης 04/02/1996

⁶⁰³ Ριζοσπάστης 08/02/1996

εδράζεται στο ότι «ο εναγκαλισμός της χώρας μας με τα ιμπεριαλιστικά κέντρα και η πλήρη υποταγή σε αυτά»⁶⁰⁴ αποτελεί δομική αιτία γένεσης κρίσεων ενώ εγκυμονεί μεγάλους κινδύνους για τα συμφέροντα της χώρας και το λαό μας.

Ιδιαίτερα επικριτική είναι η στάση της εφημερίδας έναντι της κυβερνητικής πολιτικής όπως φαίνεται από την ποσοτική ανάλυση των δημοσιευμάτων. (Πίνακας2)

Πίνακας 2

Η κυβερνητική πολιτική χαρακτηρίζεται «απερίσκεπτη» ενώ η απόφαση της απεμπλοκής θεωρείται ότι ήταν απόρροια «εντολής από τις ΗΠΑ να υποχωρήσει». ενώ μετά το επεισόδιο προσπαθεί να επιρρίψει και να μεταθέσει αλλού τις ευθύνες. «Η πολιτική της εξάρτησης της υποταγής, η πολιτική του επικίνδυνου και ζημιογόνου

⁶⁰⁴ Οπ.παρ.

ανταγωνισμού με την Τουρκία επιχειρείται να ευοδωθεί μέσω της μετακύλισης των ευθυνών από την πολιτική ηγεσία στις Ένοπλες Δυνάμεις. όλες αυτές είναι κινήσεις για να αποτινάξουν από πάνω τους οι θιασώτες της εξάρτησης αυτό το πολιτικό βάρος του χειρισμού της κρίσης των Ιμίων». ⁶⁰⁵

Η εφημερίδα ασκεί έντονη κριτική και σε αυτό που προβάλλει ως προσπάθεια αποπροσανατολισμού και απόκρυψης των πραγματικών κινδύνων που αντιμετωπίζει η χώρα. Η υποταγή της στα κελεύσματα των διαπλεκομένων συμφερόντων, αλλά και η υποτέλεια στους Ευρωπαίους και Αμερικάνους οδηγεί σε νέα αδιέξοδα. Η κυβέρνηση κατά αυτόν τον τρόπο εμφανίζεται έρμαιο των συμφερόντων αυτών αδύναμη να αρθρώσει με αποφασιστικότητα την δική της πρόταση.

Η κυβέρνηση χαρακτηρίζεται επικίνδυνη, καθώς «δεν έχει κανένα ενδιαφέρον να μετατρέπει με την στάση τους την εξωτερική πολιτική της χώρας σε πεδίο σύγκρουσης συμφερόντων μεταξύ των διαφόρων κέντρων της εγχώριας ολιγαρχίας». ⁶⁰⁶ Η πολιτική κατευνασμού που ακολουθείται δεν αλλάζει τους προσανατολισμούς της Τουρκίας καθώς αυτή συνεχίζει τις «ευθείες αμφισβητήσεις των κυριαρχικών μας δικαιωμάτων» ⁶⁰⁷ Η περιοχή τελεί υπό καθεστώς περιορισμένης κυριαρχίας λόγω της κυβερνητικής υποτέλειας στις επιθυμίες των «συμμάχων» για ««εύρυθμη» λειτουργία της νοτιοανατολικής πτέρυγας του NATO» ⁶⁰⁸. Και «εύρυθμη» λειτουργία σύμφωνα με την εφημερίδα δεν σημαίνει παρά ανατροπή του «στάτους κβο» στο Αιγαίο.

Ο «Ριζοσπάστης» είναι η μοναδική από τις υπό εξέταση, που είναι ιδιαίτερα επικριτική έναντι της στροφής της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. «Η κυβέρνηση καταθέτει κάθε έννοια εθνικής κυριαρχίας και άσκησης ανεξάρτητης εξωτερικής πολιτικής στη δικαιοδοσία του διευθυντηρίου των Βρυξελλών». ⁶⁰⁹ Η στροφή αυτή

⁶⁰⁵ Ριζοσπάστης 09/02/1996

⁶⁰⁶ Ριζοσπάστης 17/02/1996

⁶⁰⁷ Ριζοσπάστης 10/03/1996

⁶⁰⁸ Ριζοσπάστης 19/03/1996

⁶⁰⁹ Ριζοσπάστης 22/03/1996

ερμηνεύεται ως απόρροια μιας συνεχούς σύγκρουσης μεταξύ όσων έχουν διαμοιραστεί «σε εντολοδόχους του αμερικανικού και άλλοι του ευρωπαϊκού ιμπεριαλισμού»⁶¹⁰ Οι κυβερνητικές επιλογές «για εναπόθεση της λύσης στους συμμάχους δεν αποτελεί κριτήριο αισιοδοξίας εξόδου από την κρίση των ελληνοτουρκικών σχέσεων»⁶¹¹ καθώς ισοδυναμεί «να βάλει τον λύκο να φυλάει τα πρόβατα, καθώς περιμένει από τον Κλίντον τον Σιράκ και τον Κόλ να αναγνωρίσουν την κυριαρχία της στην περιοχή και τους καθιστά επιδιαιτητές στην περιοχή»⁶¹².

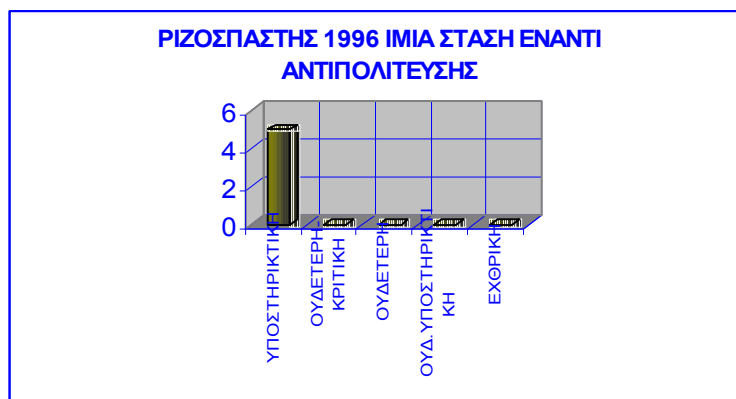
Έντονη είναι η κριτική που εξίσου ασκεί η εφημερίδα στην ΝΔ η οποία «συνεχίζει

την πολεμοκάπηλη και πατριδοκαπηλική δημαγωγική πολιτική της

εναλλάσσοντας τις εθνικιστικές κορώνες από εθνικής ταπείνωσης σε αυτές της

εθνικής ήττας»⁶¹³ (Πίνακας 3)

Πίνακας 3

Η στάση της ΝΔ καταγγέλλεται ως «μικροκομματική και ψηφοθηρική» με στόχο την αξιοποίηση των αδιεξόδων της κυβερνητικής πολιτικής. Η στάση αυτή όπως και η αντίστοιχη κυβερνητική κατηγορούνται ότι «προσφέρουν ένα ακόμη

⁶¹⁰ Οπ.παρ.

⁶¹¹ Ριζοσπάστης 02/03/1996

⁶¹² Ριζοσπάστης 22/02/1996

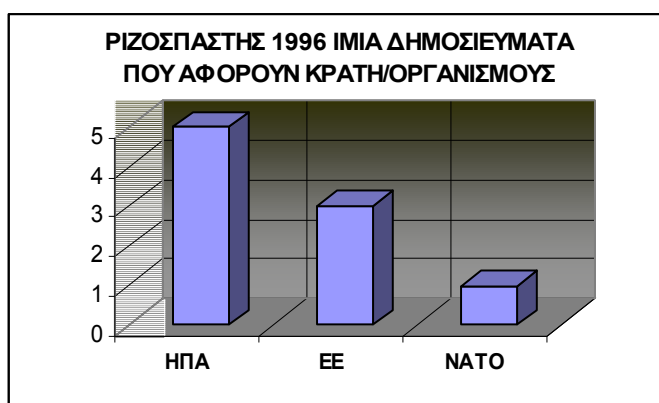
⁶¹³ Οπ.παρ.

συγχωροχάρτι και ένα άλλοθι»⁶¹⁴ στον αρνητικό ρόλο που διαδραματίζουν στην περιοχή ΗΠΑ και Ε.Ε.

Ο τρόπος προβολής της Τουρκίας από τον «Ριζοσπάστη» είναι αρνητικός καθώς χαρακτηρίζεται «ως χωροφύλακας του αμερικανικού ιμπεριαλισμού».⁶¹⁵ Η αρνητική αυτή εικόνα περιέχει αρκετές ομοιότητες με τον τρόπο κάλυψης της κρίση του 1987. Όπως και τότε η τουρκική πολιτική ελίτ διαχωρίζεται από τον λαό, θεωρούμενη ως «πειθήνιο όργανο των αμερικάνων». Η υπαιτιότητα για την ένταση στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, αποδίδεται στην Τουρκία και τις επιδιώξεις της για εξυπηρέτηση «των σχεδιασμών της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής στην περιοχή».⁶¹⁶

Οι αναφορές σε άλλες χώρες όπως και στις υπόλοιπες εφημερίδες είναι σημαντικές καθ' όλο το διάστημα που εξετάζουμε. Το γεγονός αυτό οφείλεται στα χαρακτηριστικά της κρίσης των Ιμίων και ιδιαίτερα στη μεγάλη εμπλοκή του διεθνούς παράγοντα και δη των ΗΠΑ που τροφοδότησε και τα αντίστοιχα δημοσιεύματα. (Πίνακας 4)

Πίνακας 4

⁶¹⁴ Ριζοσπάστης 22/02/1996

⁶¹⁵ Οπ.παρ.

⁶¹⁶ Ριζοσπάστης 05/02/1996

Η παρέμβαση του διεθνούς παράγοντα και πιο συγκεκριμένα των ΗΠΑ και Ε.Ε. θεωρείται ότι στόχο έχει «. να κατοχυρώσουν τον επιδιαιτητικό τους ρόλο».⁶¹⁷ Οι Ε.Ε. και ΗΠΑ προβάλλονται ως «ηθικοί αυτουργοί της αμφισβήτησης της εθνικής κυριαρχίας της χώρας»⁶¹⁸, καθώς «Οι ΗΠΑ και οι Ε.Ε. εντάσσουν την Τουρκία στους προνομιακούς εταίρους. Ως λογική συνέπεια αυτής της επιλογής έρχεται η ενίσχυση και η ικανοποίηση των τουρκικών απαιτήσεων.»⁶¹⁹ Έτσι οι ΗΠΑ και η Ε.Ε. χωρίς να «καταδικάζουν και οι δυο την τουρκική επιθετικότητα αλλά ούτε και αναγνωρίζουν την ελληνική κυριαρχία»⁶²⁰ αποσκοπούν μέσω της τακτικής του διαίρει και βασίλευε στην εξυπηρέτηση των συμφερόντων τους. Η στάση αυτή, αποδεικνύει σύμφωνα με τον «Ριζοσπάστη» ότι «καταντά αφέλεια να εναποθέτει κανείς την υπεράσπιση της εθνικής ανεξαρτησίας και ακεραιότητας της χώρας στις δυνάμεις εκείνες που επανειλημμένα έχουν αποδείξει αλλά και αποδεικνύουν καθημερινά ότι πρώτιστη αξία τους είναι η υπεράσπιση των ιμπεριαλιστικών τους συμφερόντων.»⁶²¹

Η Ε.Ε., όπως και στις υπόλοιπες εφημερίδες προβάλλεται αρνητικά για την στάση της στην κρίση αυτή. Ιδιαίτερα 'κατηγορείται' ότι εμφανίσθηκε «στο ρόλο του Πόντιου Πιλάτου κρατώντας ίσες αποστάσεις ανάμεσα στην ελληνική και την τουρκική κυβέρνηση...ενώ τρίβουν τα χέρια τους καθώς η επιδείνωση των ελληνοτουρκικών σχέσεων τους προσφέρει την ευκαιρία να εκβιάσουν για νέα προνόμια για τις ευρωπαϊκές πολυεθνικές». Η εφημερίδα θεωρεί ότι η Ε.Ε. συμπαρατάχθηκε 'σιωπηλά' με την πολιτική των ΗΠΑ και του ΝΑΤΟ. Η Ε.Ε. και η Δ.Ε.Ε. «με κανέναν τρόπο δεν διασφαλίζουν τα συμφέροντα της χώρας και του λαού μας καθώς αποτελούν μεγάλη απειλή φροντίζοντας με όλα τα μέσα να προωθήσουν τα ισχυρά

⁶¹⁷ Ριζοσπάστης 14/02/1996

⁶¹⁸ Οπ.παρ.

⁶¹⁹ Ριζοσπάστης 22/02/1996

⁶²⁰ Ριζοσπάστης 24/02/1996

⁶²¹ Οπ.παρ.

*συμφέροντα των πολυεθνικών και των βιομηχάνων τους στο τρίγωνο Ελλάδος Τουρκίας Κύπρου».*⁶²²

Αυτό που προβάλλεται ως φιλελληνική στροφή της Ε.Ε. από τις υπόλοιπες εφημερίδες, ο 'Ριζοσπάστης' την χαρακτηρίζει ως «*δήθεν στροφή*» καθώς «*μετά από οχτώ ημέρες εύγλωττης σιωπής οι Ευρωπαίοι εταίροι μοίρασαν απλόχερα κατανόηση αλλά επί της ουσίας δεν υπήρξε καμία δέσμευση που να εξυπηρετεί τα συμφέροντα της Ελλάδος*».⁶²³ Η αλλαγή αυτή «*σε καμία περίπτωση δεν φανερώνει ουσιαστική αλλαγή στις πολιτικές των ιμπεριαλιστικών κέντρων*»⁶²⁴. Οι αναφορές περί αναγνώρισης των εθνικών δίκαιων και στροφή των συμμάχων από τα υπόλοιπα κόμματα και εφημερίδες, σύμφωνα με την 'Ριζοσπάστη' αποτελούν προφάσεις που αποκρύβουν το μέγεθος της εξάρτησης από λαό.

Όπως και στην κρίση του 1987 η εφημερίδα είναι αρνητική στην ένταξη της Τουρκίας στην Ε.Ε., καθώς θεωρεί ότι αποβλέπει στην εξυπηρέτηση των συμφερόντων των κατεστημένων ελίτ στις ΗΠΑ και Ε.Ε. «*Οι εξελίξεις στις σχέσεις ΕΕ Τουρκίας είναι αποτέλεσμα συνεννόησης ανάμεσα στις ηγετικές τάξεις της ΕΕ των ΗΠΑ και της Τουρκίας*».⁶²⁵

Ιδιαίτερα αρνητική είναι η προβολή της πολιτικής των ΗΠΑ.(Πίνακας 5) Η τουρκική επιθετικότητα αποδίδεται στις ΗΠΑ καθώς ο στόχος τους για εγκαθίδρυση της αμερικανικής κυριαρχίας στη Νοτιανατολική Ευρώπη «*εξυπηρετείται κατά τον καλύτερο τρόπο από την Τουρκία όχι μόνο λόγω της θέσης της και του μεγέθους της αλλά και λόγω της αποδεδειγμένης θέλησης της τουρκικής πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας*».⁶²⁶ Η κρίση των Ιμίων αποδίδεται στη νέα τάξη πραγμάτων, και στην

⁶²² Οπ.παρ.

⁶²³ Ριζοσπάστης 23/03/1996

⁶²⁴ Ριζοσπάστης 01/03/1996

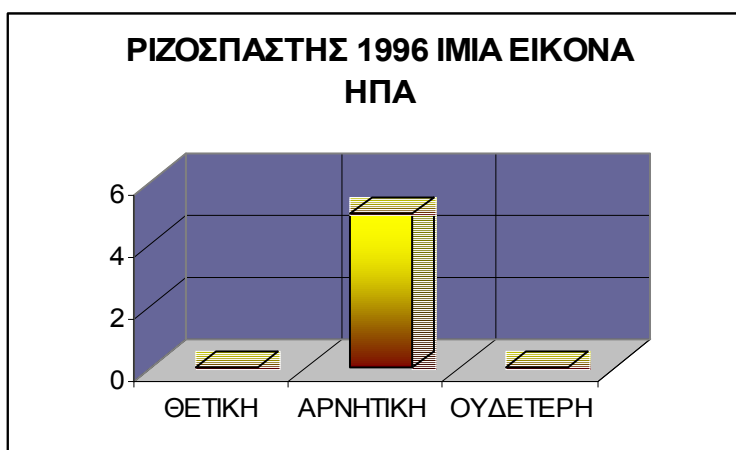
⁶²⁵ Οπ.παρ.

⁶²⁶ Ριζοσπάστης 10/02/1996

παγκόσμια στρατηγική των ΗΠΑ. « ένα κρίσιμο στάδιο στην στρατηγική των ΗΠΑ που συνηθίσαμε να ονομάζουμε «νέα τάξη πραγμάτων»⁶²⁷. « Τον ξεράμε τον ένοχο»⁶²⁸

Η παρέμβαση τους κατά την εξέλιξη της κρίσης, θεωρείται υποκριτική καθώς «μετά από τον προκλητικό κυνισμό με τον οποίο υπέθαλψε την τουρκική προκλητικότητα της μέρες της ελληνοτουρκικής κρίσης» προσπαθεί να εμφανισθεί στο ρόλο του εγγυητή της ειρήνης.

Πίνακας 5

Η κατάληξη της κρίσης νομιμοποίησε τις ΗΠΑ στο ρόλο του επιδιαιτητή στην περιοχή, γεγονός που ενισχύεται από «την πρόσκληση της κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ να εποπτεύσει τις διαδικασίες αποκλιμάκωσης της έντασης»⁶²⁹. Η αποδοχή του επιδιαιτητικού ρόλου των ΗΠΑ στην περιοχή θα έχει τραγικές συνέπειες για τα εθνικά μας συμφέροντα αλλά και την ειρήνη στην περιοχή. «Ιδιαίτεροι σοβαροί είναι οι κίνδυνοι για την Ελλάδα και την ειρήνη στην περιοχή από επεμβάσεις και παρεμβάσεις των ιμπεριαλιστικών δυνάμεων με αφορμή το Αιγαίο».⁶³⁰ Στα πλαίσια αυτά οι λύσεις που προτείνουν οι ΗΠΑ είναι οι πλέον συμφέρουσες για τα

⁶²⁷ Οπ.παρ

⁶²⁸ Ριζοσπάστης 15/02/1996

⁶²⁹ Ριζοσπάστης 22/02/1996

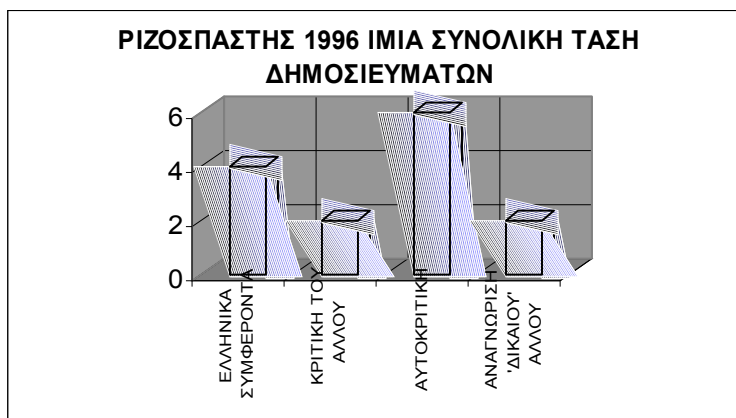
⁶³⁰ Οπ.παρ

ιμπεριαλιστικά τους συμφέροντα, οι οποίες υποκαθιστούν «Διεθνές Δίκαιο, αποκαλύπτοντας το εφιαλτικό πρόσωπο της νέας τάξης»⁶³¹.

Όπως και στην περίπτωση της Ε.Ε., η φραστική μεταστροφή των ΗΠΑ δεν θεωρείται ουσιαστική αλλαγή πολιτικής, καθώς «από τις απροκάλυπτες αμερικανικές δηλώσεις ενίσχυσης της τουρκικής επιθετικότητας περάσαμε σε αυτές των ίσων αποστάσεων».⁶³²

Όπως προκύπτει από την ανάλυση των δημοσιευμάτων εφημερίδα διαφοροποιείται από τις υπόλοιπες καθώς η πλειοψηφία αυτών στέκονται αυτοκριτικά για την ελληνική πολιτική. Το γεγονός αυτό είναι απόρροια όχι τόσο της αμφισβήτησης του κυρίαρχου πυρήνα της ελληνικής επιχειρηματολογίας όσο του ότι η αρνητική έκβαση του επεισοδίου οδήγησε σε μια αναθεώρηση κυρίαρχων έως τότε πολιτικών.

Πίνακας 6

Ιδιαίτερα σημαντικό είναι και το γεγονός ότι στην κρίση αυτή ευθύνες αναγνωρίζονται και στην ελληνική πλευρά και ιδιαίτερα στα ΜΜΕ που συνέβαλλαν στην κορύφωση του επεισοδίου. Η εφημερίδα καταδικάζει την στάση των ελληνικών ΜΜΕ θεωρώντας ότι συνετέλεσαν τα μέγιστα στην εξέλιξη της κρίσης, «το μεγάλο κεφάλαιο στα ΜΜΕ με τη συνδρομή υπηρετών δημοσιογράφων του ζήλεψε την δόξα

⁶³¹ Ριζοσπάστης 25/02/1996

⁶³² Ριζοσπάστης

του CNN...». ⁶³³ Η στάση αυτή «καθοδήγησε τον τυχοδιωκτισμό την τρομολαγνία και την πολεμολατρία που αναπτύχθηκε τις μέρες αυτές» απώτερο στόχο είχε να κερδίσουν οικονομικά και να «θριαμβεύσουν πατριδοκαπηλικά». ⁶³⁴ Οι ευθύνες είναι ιδιαίτερα μεγάλες καθώς τα ελληνικά ΜΜΕ μιμούμενα τα αντίστοιχα τουρκικά αναπαρήγαγαν έναν εθνικιστικό λόγο. Οι προβολές των εικόνων των τουρκικών καναλιών, παράλληλα με τη χρήση εμβλημάτων, και σχολίων για τις χαμένες πατρίδες «ώθησαν την κρίση σε έκρηξη, με στόχο το περισσότερο και διαρκέστερο θέαμα. να γίνει η κρίση θέαμα» ⁶³⁵ Η στάση αυτή των ΜΜΕ ενισχύει τα φαινόμενα αντιπαράθεσης και εθνικισμού στην ελληνική κοινή γνώμη, καθώς «δεν έδωσαν ούτε ένα χιλιοστό του δευτερολέπτου στην κοινή λογική να σκεφτεί ή να ακούσει έστω φωνές που πρότειναν άλλο δρόμο από το συγκεκριμένο αλόγιστο «τσαμπουκά» της δεκάρας που παραδίδει χειροπόδαρα στις διαθέσεις ή τις διευκρινήσεις του Λευκού Οίκου και του Στειν Ντιπάρτμεντ». ⁶³⁶

Ευθύνες αποδίδονται και σε πολιτικές που ακολουθήθηκαν από τα άλλα κόμματα και οι οποίες επέτρεψαν κατά την διάρκεια του επεισοδίου «την ανεύθυνη εκδήλωση πατριωτισμού από διάφορους κύκλους που οδηγούν σε επικίνδυνες ατραπούς την ελληνική εξωτερική πολιτική όπως είχε γίνει και στο παρελθόν με τον μακεδονικό» ⁶³⁷. Η αυτοκριτικής της ελληνικής πολιτικής, από την εφημερίδα όπως και από τις υπόλοιπες, εστιάζεται στην απουσία εθνικής στρατηγικής σε ότι αφορά την αντιμετώπιση της Τουρκίας. Διαφοροποιούμενη όμως από τις υπόλοιπες και εκφράζοντας τις θέσεις του ΚΚΕ, θεωρείται ότι η εθνική στρατηγική δεν μπορεί να θεμελιωθεί σε υπέρτερες επικλήσεις περί έθνους κλπ αλλά αντίθετα στην αναθεώρηση βασικών επιλογών της εξωτερικής πολιτικής. Οι εκκλήσεις των

⁶³³ Ριζοσπάστης 02/03/1996

⁶³⁴ Ριζοσπάστης 05/03/1996

⁶³⁵ Ριζοσπάστης 04/02/1996

⁶³⁶ Ριζοσπάστης 07/02/1996

⁶³⁷ Οπ.παρ.

υπολοίπων κομμάτων και εφημερίδων για εθνική στρατηγική θεωρούνται ότι αποσκοπούν στον «εξοβελισμό των θεμάτων της εξωτερικής πολιτικής και των χειρισμών της από το πεδίο της κοινωνικής και πολιτικής αντιπαράθεσης».⁶³⁸

Οι απόπειρες προσέγγισης των δυο χωρών προβάλλονται από την εφημερίδα ως ελληνική υποχώρηση έναντι των αμερικανικών πιέσεων. Η πολιτική αυτή θεωρείται ότι επιβραβεύει τις τουρκικές επιλογές, καθώς αντιμετωπίζεται από την εφημερίδα στα πλαίσια του κατεστημένου τρόπου θεώρησης των ελληνοτουρκικών σχέσεων ως παιχνιδιού δηλαδή ‘μηδενικού αθροίσματος’. «*Η ελληνική κυβέρνηση ακολουθεί το δρόμο που χαράζει η τουρκική διπλωματία*»⁶³⁹ «*Προετοιμάζεται ο διάλογος*».⁶⁴⁰ Η στάση αυτή της εφημερίδας είναι και σημαντικό στοιχείο διαφοροποίησης από την αντίστοιχη του Μαρτίου του 1987 όπου ο διάλογος μεταξύ των δυο κρατών θεωρούνταν ως ένα βήμα εξομάλυνσης των σχέσεων των δυο πλευρών

Η εφημερίδα προβάλλοντας τις απόψεις του ΚΚΕ προσεγγίζει την κρίση αλλά και γενικότερα τις ελληνοτουρκικές σχέσεις από την Μαρξιστική-Λενινιστική σκοπιά. Η κύρια ευθύνη αποδίδεται στις ιμπεριαλιστικές επεμβάσεις αλλά και στην εξυπηρέτηση των συμφερόντων αυτών από τις «τοπικές ελίτ» Στα πλαίσια αυτά η παρέμβαση του διεθνούς παράγοντα καταγγέλλεται ως ιμπεριαλιστική, αποβλέποντας στην εξυπηρέτηση των οικονομικών και άλλων συμφερόντων του στην περιοχή. Η τουρκική πολιτική η οποία προβάλλεται και ως κύρια αιτία της για την έντασης μεταξύ των δυο κρατών είναι απόρροια της πολιτικό-στρατιωτικής ελίτ η οποία και διαχωρίζεται από την υπόλοιπη τουρκική κοινωνία. Ευθύνες όμως αποδίδονται στην ελληνική κυβέρνηση καθώς η πολιτική της επέτρεψε τις εκδηλώσεις τυχολωκτισμού και πολεμοκαπηλίας διαφόρων κύκλων σχετικά με τα Ίμια, ενώ παράλληλα προωθεί

⁶³⁸ Ριζοσπάστης 10/02/1996

⁶³⁹ Οπ.παρ.

⁶⁴⁰ Ριζοσπάστης 15/02/1996

και διευκολύνει τα σχέδια του διεθνούς παράγοντα στην περιοχή. Στοιχείο διαφοροποίησης της εφημερίδας σε σχέση με την κάλυψη αυτής του Μαρτίου του 1987, είναι ότι κατά την κρίση αυτή η απόπειρα διαλόγου μεταξύ των δυο χωρών καταγγέλλεται ως «αμερικανόπνευστη» και ως προσπάθεια επιβολής λύσης τύπου Βοσνίας. Αυτό που προτείνεται ως μονόδρομος για την αντιμετώπιση αντίστοιχων περιπτώσεων όξυνσης των σχέσεων με την Τουρκία είναι η επικέντρωση των πιέσεων στους «Νατοϊκούς συμμάχους» οι οποίοι κατά την εφημερίδα προβάλλονται ως η πραγματική απειλή για την ειρήνη στην περιοχή.

5.2.7 Συμπεράσματα κάλυψης της κρίσης των Ιμίων

Η κρίση των Ιμίων, όπως διαφαίνεται και από τα υπό εξέταση δημοσιεύματα υπήρξε ένα κομβικό σημείο για τις ελληνοτουρκικές σχέσεις όσο και για τον γενικότερο προσανατολισμό της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Τα πρωτοσέλιδα της περιόδου αυτής αντανακλούν μια γενικότερη αίσθηση απογοήτευσης για την εξέλιξη και την κατάληξη που είχε το επεισόδιο στα Ίμια. Πιο συγκεκριμένα κυρίαρχη είναι μια συνολική αίσθηση ταπείνωσης-ήττας της Ελλάδος και 'νίκη' -δικαίωση της Τουρκικής προκλητικότητας. Οι χειρισμοί αλλά και οι ερμηνείες για την κατάληξη της κρίσης στα Ίμια επηρέασε τη στάση του ελληνικού τύπου όπως διαφαίνεται και από τις υπό εξέταση εφημερίδες. Οι ερμηνείες που δίνονται παρουσιάζουν ένα κατακεραματισμένο χρονικό των γεγονότων με άπειρες εικασίες και ερωτηματικά, που αντανακλούν την αβεβαιότητα και την έλλειψη ενημέρωσης-πληροφόρησης για τον τρόπο με τον οποίο έγινε η απεμπλοκή. Είναι χαρακτηριστικό ιδιαίτερα στην κρίση των Ιμίων η ευκολία με την οποία τα ελληνικά ΜΜΕ και ιδιαίτερα ο τύπος αναπαρήγαγαν ειδήσεις που εμφανίζονταν στα τουρκικά ΜΜΕ. Το γεγονός αυτό οφείλεται στο κλίμα σύγχυσης που επικράτησε σχετικά με το επεισόδιο

αλλά και στην ‘καχυποψία’ που δημιουργήθηκε σε ότι αφορά την επίσημη κυβερνητική ενημέρωση. Η αίσθηση της ήττας σε συνδυασμό με την αναγκαιότητα των μέσων για εντυπωσιασμό οδήγησε στο φαινόμενο της πρωτοσέλιδης προβολής, αμφίβολης πολλές φορές εγκυρότητας τουρκικών ισχυρισμών.

Ένα κρίσιμο σημείο διαφοροποίησης της κάλυψης αυτής της κρίσης από αυτήν του Μαρτίου του 1987, είναι ότι το συγκεκριμένο επεισόδιο θεωρείται ότι εκφράζει για πρώτη φορά ανοιχτά εδαφικές διεκδικήσεις εις βάρος της Ελλάδος. Το γεγονός αυτό εντείνει τα αντιπαραθετικά δημοσιεύματα αλλά και την θεώρηση των ελληνοτουρκικών σχέσεων ως έναν παιχνίδι μηδενικού αποτελέσματος. Όσο κλιμακώνεται η κρίση, μεταξύ των δύο χωρών, παρουσιάζεται αύξηση της ‘αντιπαραθετικής’ όπως ονομάζουμε δημοσιογραφίας. Ο δημοσιογραφικός λόγος των εφημερίδων ιδιαίτερα στην κορύφωση της κρίσης βασίζεται στην συναισθηματική φόρτιση και όχι στην ορθολογική παρουσίαση των γεγονότων. Παράλληλα η αρνητική εξέλιξη της κρίσης των Ιμίων προβάλλεται ως αποτέλεσμα παραπλάνησης και εκμετάλλευσης της ελληνικής καλής πίστης, ενώ τονίζεται το γεγονός ότι η επίδειξη μεγαλύτερης αποφασιστικότητας εκ μέρους της Ελλάδας θα οδηγούσε στην κατατρόπωση της Τουρκίας. Οι ερμηνείες και τα συμπεράσματα που προβάλλονται από τον δημοσιογραφικό λόγο των υπό εξέταση εφημερίδων για τις αιτίες της κρίσης των Ιμίων είναι ιδιαίτερα αντιφατικές. Έτσι οι αιτίες του συγκεκριμένου επεισοδίου και αυτού που θεωρείται ως εν γένει τουρκική επιθετικότητα, αποδίδεται ταυτόχρονα σε επεξεργασμένο σχέδιο, διαχρονική τουρκική στρατηγική, Αμερικανική, Νατοϊκή κλπ καθοδήγηση, σε εξαγωγή εσωτερικών προβλημάτων και τέλος στην ακυβερνησία της Τουρκίας την επίμαχη περίοδο.

Στην αναζήτηση των αιτιών της αρνητικής εξέλιξης της κρίσης των Ιμίων οι εφημερίδες αναπαράγουν το στερεότυπο της έλλειψης εθνικής στρατηγικής εν

αντιθέσει με την Τουρκική διαχρονική εθνική στρατηγική. Ο αυτοσχεδιασμός, η έλλειψη ομοφωνίας, η αλλαγή της εξωτερικής πολιτικής που ακολουθεί τις εναλλαγές των κομμάτων στην κυβέρνηση, προβάλλονται ως οι παράγοντες που οδήγησαν στην ‘ήττα’ της Ελλάδος.

Κυρίαρχο στοιχείο στην κρίση αυτή όπως και στις υπόλοιπες είναι η θεώρηση της εξωτερικής ως μέρος της εσωτερικής πολιτικής, με αποτέλεσμα να εμπλέκεται έντονα και στον κομματικό ‘ανταγωνισμό’. Τα πρωτοσέλιδα των εφημερίδων που ανήκουν σε αυτόν με την κυβέρνηση ιδεολογικό χώρο χαρακτηρίζονται από μια γενικότερη ‘αμηχανία’. Αυτό που προκρίνεται είναι το γεγονός της αποφυγής του πολέμου αλλά και παρουσίασης του κρίσιμου διλήμματος που αντιμετώπιζε η Ελλάδα, δηλαδή μεταξύ πολέμου και ειρήνης. Η στάση αυτή ‘δικαιολογεί’ τις κυβερνητικές επιλογές ενώ απαντά και στις κατηγορίες της αντιπολίτευσης περί εθνικής προδοσίας.

Αντίθετα τα πρωτοσέλιδα του αντιπολιτευόμενου τύπου εκφράζουν την έντονη αποδοκιμασία τους απέναντι στην Ελληνική κυβέρνηση. Η χρήση μεταφορών όπως ‘στο εκτελεστικό απόσπασμα’ αποσκοπεί στο να τονιστεί ο παραλληλισμός της κρίσης των Ιμίων ως εθνικής ήττας αναλόγου μεγέθους με αυτή του 1922. Ο πρωθυπουργός και τα υπόλοιπα μέλη της κυβέρνησης κατηγορούνται ως προδότες καθώς επέλεξαν την λύση της σταδιακής απεμπλοκής αντί της κλιμάκωσης της κρίσης με το να επιχειρήσουν να ανακαταλάβουν την νησίδα. Ως αποτέλεσμα της τελευταίας κρίσης η Ελλάδα θεωρείται ότι μεταβλήθηκε σε μια ‘φιλανδοποιημένη’ ζώνη δηλαδή σε μια χώρα «περιορισμένης κυριαρχίας». Ο ‘λόγος’ αυτός των δημοσιευμάτων διαμορφώνει ένα κλίμα τέτοιο που αποτελεί εν δυνάμει απειλή για αντίστοιχες αποφάσεις απεμπλοκής σε μελλοντικές κρίσεις, καθιστώντας τις κρίσεις αυτές πιο επικίνδυνες. Στο κλίμα αυτό που κατασκευάζεται οποιεσδήποτε προτάσεις

για μια διαφορετικής πολιτικής στις Ελληνοτουρκικές σχέσεις, προβάλλονται και εξομοιώνονται με ‘προδοσία’.

Ο απόηχος της κατάληξης της κρίσης των Ιμίων είναι πολύ έντονος και καταλυτικός για τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζονταν η Τουρκία. Ο μακροχρόνιος-διαχρονικός χαρακτήρας της σύγκρουσης αντανακλάται στα πρωτοσέλιδα που καλούν σε ανασύνταξη των δυνάμεων. Η απαίτηση για επαναπροσδιορισμό της ελληνικής εξωτερική πολιτικής τίθεται μετά επιτάσεως από το σύνολο του τύπου. Η κοινή γνώμη καλείται να προετοιμαστεί για μια νέα αναμέτρηση η οποία προβάλλεται ως πλέον πιθανή καθώς η ένταση στις μεταξύ των δυο κρατών σχέσεις παρουσιάζεται ως κάτι το φυσιολογικό. Στο πλαίσιο αυτό οι προετοιμασίες για ‘πόλεμο’ θεωρούνται ως λογική απόρροια και η πλέον κατάλληλη πολιτική που πρέπει να ακολουθηθεί από την πολιτική ηγεσία. Έτσι πάνδημα προβάλλεται η απαίτηση ενδυνάμωσης της λεγόμενης ‘αποτρεπτικής ικανότητας’ του έθνους, μέσα σε ένα γενικότερο πνεύμα ‘δυναμικής αντιμετώπισης’ της Τουρκίας. Ο διάλογος και οι προσπάθειες για αποκλιμάκωση της έντασης τίθενται στο περιθώριο του ιδεολογικού λόγου που παράγεται, ως μη κατάλληλες προσεγγίσεις απέναντι στον ‘επιθετικό’, ‘αναξιόπιστο’ και ‘προκλητικό’ ‘Άλλο’. Ο ιδεολογικός αυτό λόγος έμμεσα υπονοεί ότι μόνο οι πολεμικές προετοιμασίες, καθώς και η ετοιμότητα για χρήση αυτής θα παρέχει στην Ελλάδα την απαραίτητη ασφάλεια, και θα αποτρέψει την επανάληψη μιας αντίστοιχης της Κύπρου τραγωδίας.

Η εικόνα που μεταδίδεται για την Τουρκία, θεωρούμε ότι είναι περισσότερο αρνητική και φορτισμένη με αντιπαραθετικά στερεότυπα από ότι αυτή του Μαρτίου του 1987, γεγονός που σχετίζεται με την αρνητική κατάληξη της κρίσης. Χαρακτηριστικό ως προς τον τρόπο προβολής της Τουρκίας είναι το γεγονός της δημοσίευσης από το σύνολο σχεδόν των εφημερίδων φωτογραφίας Τούρκου

στρατιώτη από τις εκκαθαριστικές επιχειρήσεις εναντίων των Κούρδων ανταρτών. Η φωτογραφία αυτή χαρακτηρίζεται ως αντιπροσωπευτική των αρχών και του πολιτισμού που διέπουν την Τουρκία. Η αμφισβήτηση της ελληνικής κυριαρχίας προβάλλεται ως η 'ιερή αγελάδα' της Τουρκικής εξωτερικής πολιτικής, ως ένας δηλαδή από τους κύριους και αμετακίνητους στόχους που ελάχιστα επηρεάζονται από την αλλαγή των κυβερνήσεων αλλά και γενικότερες πολιτικές αλλαγές στην Τουρκία. Στο στερεότυπο αυτό εντάσσεται και η τελευταία κρίση, ως μέρος της πάγιας αυτής τουρκικής τακτικής. Η δημιουργία τέτοιου είδους επεισοδίων από τη μεριά της Τουρκίας αποδίδεται ταυτόχρονα σε εξαγωγή εσωτερικών προβλημάτων (βραχυπρόθεσμη στρατηγική) και παράλληλα σε πάγιες Τουρκικές επιδιώξεις (μακροπρόθεσμη στρατηγική). Συχνό είναι το στερεότυπο στον λόγο των δημοσιευμάτων σχετικά με την αποτελεσματικότητα της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής. Το γεγονός αυτό θεωρούμε ότι αποκρύβει και δεν επιτρέπει την ψύχραιμη αξιολόγηση των μεγεθών της Τουρκίας και της γεωπολιτικής της σημασίας, στον σύγχρονο κόσμο. Η πραγματικά σημαντική γεωπολιτική της αξία, ερμηνεύεται ως κατασκευή ενός ιδιαίτερα αποτελεσματικού μηχανισμού δημοσίων σχέσεων του Τουρκικού κράτους..

Τα κυρίαρχα στερεότυπα όπως αυτή της αδιατάρακτης, πάγιας κλπ στρατηγικής της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής η οποία δεν επηρεάζεται από αλλαγές, αλλά και της εξομοίωσης των πολιτικών δυνάμεων της Τουρκίας, θεωρούμε ότι αποτυγχάνουν να αποτυπώσουν τις δυναμικές εκείνες που αναπτύσσονται στο εσωτερικό ενός αυταρχικού πολιτικού πλαισίου όπως είναι η Τουρκία. Οι αντιλήψεις αυτές περί του διακοσμητικού ρόλου των Τούρκων πολιτικών εκπροσώπων ,καθώς και σύμφωνα με το κυρίαρχο στην Ελλάδα ιδεολόγημα οι πραγματικές δυνάμεις είναι το στρατιωτικό-διπλωματικό κατεστημένο, αποτελούν ελλιπείς προσεγγίσεις που η

ανεπάρκειας του αποδείχθηκε, στην υπό εξέταση περίοδο από την περίπτωση των αποκαλύψεων της Μιλίετ, αργότερα στο Ελσίνκι και γενικότερα στην ελληνοτουρκική προσέγγιση. Η κατεστημένη αυτή αντίληψη περί των τουρκικών πραγμάτων είναι εν πολλοίς στατική και αποτυγχάνει να αποτυπώσει τη ρευστότητα αλλά κυριότερα την πάλη για την αναδιανομή της εξουσίας αλλά και κάποιων δυνάμεων που αποσκοπούν να επιβάλλουν την ατζέντα τους όπως στην περίπτωση των οικονομικών κύκλων, του Ισλαμικού κόμματος κλπ.

Η Τουρκία προβάλλεται ως ένα κράτος που αδιαφορεί για τις διεθνείς συνθήκες λειτουργώντας ανεξέλεγκτα και εκτός των κανόνων του διεθνούς δικαίου οι οποίοι ορίζουν την συμπεριφορά των κρατών στο διεθνές γίνεσθαι. Η απειλή χρήσης βίας προβάλλεται ως εγγενές χαρακτηριστικό της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής. Τα χαρακτηριστικά αυτά θεωρούνται απόρροια του αυταρχικού χαρακτήρα του Τουρκικού πολιτεύματος. Ο τελευταίος προβάλλεται πολύ συχνά καθώς χρησιμοποιείται ως νομιμοποιητική βάση για να τονιστεί το γεγονός της απόστασης που χωρίζει την Τουρκία από τις Δυτικές αξίες και το κλίμα σεβασμού και προώθησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που επικρατεί στην Ευρώπη.

Στην περίπτωση του «Ριζοσπάστη» η Τουρκία χαρακτηρίζεται ως χωροφύλακας του αμερικανικού ιμπεριαλισμού. Ενώ ο χαρακτήρας του τουρκικού πολιτεύματος χρησιμοποιείται προκειμένου να διαχωριστεί η τουρκική πολιτική ελίτ που αποτελεί «πειθήνιο όργανο των αμερικάνων» από τον τουρκικό λαό. Έτσι η υπαιτιότητα για την ένταση στις ελληνοτουρκικές σχέσεις βαρύνει την πρώτη και τις επιδιώξεις της για εξυπηρέτηση «των σχεδιασμών της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής στην περιοχή».⁶⁴¹ Η απόδοση μέρους της Τουρκικής επιθετικότητας και προκλητικότητας στην ανοχή και ενθάρρυνση των ΗΠΑ και γενικότερα της Δύσης είναι ένα στερεότυπο που διατρέχει το σύνολο των σχετικών δημοσιευμάτων.

⁶⁴¹ Ριζοσπάστης 13/02/1996

Οποιοσδήποτε δηλώσεις από μεριά της Τουρκίας περί σεβασμού των διεθνών συνθηκών και των συνόρων εκλαμβάνονται ως ευκαιριακές και όψιμες. Στην Τουρκία αποδίδεται και το στερεότυπο μιας διαρκούς επιθετικότητας αλλά και διεκδικήσεων που δεν ικανοποιούνται εύκολα. «340 Νησάκια στο μάτι της Τουρκίας»⁶⁴². Το στερεότυπο αυτό ενισχύεται και από το γεγονός ότι παρόλο που η τελευταία κρίση υπήρξε ιδιαίτερα ευνοϊκή για τα Τουρκικά συμφέροντα, εντούτοις η Τουρκία συνεχίζει να προωθεί με απειλές τις διεκδικήσεις της. Διεκδικήσεις οι οποίες αποσκοπούν στην επέκταση των συνόρων της στο Αιγαίο εις βάρος της Ελλάδος. Η ευθύνη για το επεισόδιο πλειοψηφικά αποδίδεται στην Τουρκία κατασκευάζοντας έτσι το στερεοτυπικό σχήμα του θύτη (Τουρκία) και του θύματος (Ελλάδα). Ως λογική συνέπεια αυτών των στερεότυπων που αναμεταδίδονται για την Τουρκία η προσφυγή στην χρήση βίας από την πλευρά της Ελλάδος δικαιολογείται ως νόμιμη άμυνα, εναντίον ενός κράτους που περιφρονεί οποιαδήποτε έννοια δικαίου και συνθηκών.

Η δημοσιογραφία αυτού του είδους ενισχύει το αντιπαραθετικό κλίμα μεταξύ των δύο λαών δικαιολογεί την κούρσα εξοπλισμών και εξωθεί στο περιθώριο την αυτό που ονομάζουμε 'δημοσιογραφία της προσέγγισης'. Ως τέτοια εννοούμε τα δημοσιεύματα που αποσκοπούν να βρουν αλλά και να ενισχύσουν τους τρόπους προσέγγισης μεταξύ των δυο λαών αναδεικνύοντας θέματα κοινού ενδιαφέροντος αλλά και δημιουργώντας τις βάσεις που θα επιτρέψουν την επίλυση των οποιοδήποτε διαφορών με ειρηνικά μέσα.

Η τουρκική πολιτική στις ελληνοτουρκικές σχέσεις προβάλλεται ως δισυπόστατη. Η μία πλευρά είναι «τεχνητά» μετριοπαθής και η άλλη παραδοσιακά και προκλητικά αδιάλλακτη. Έτσι η τελευταία θεωρείτε το πραγματικό «πρόσωπο» της Τουρκίας ενώ η μετριοπαθής πολιτική χρησιμοποιείται προκειμένου να επιτύχει

⁶⁴² Ελεύθερος Τύπος 30/01/1996

ωφελήματα όπως η είσοδος της στην Ε.Ε., «σε περιπτώσεις δηλαδή όπου η παραδοσιακή ‘Οθωμανική’ συμπεριφορά του εκβιασμού και των απειλών δεν λειτουργεί».⁶⁴³ Στα πλαίσια της προσέγγισης αυτής οι Τουρκικές προτάσεις για διάλογο εκ των προτέρων κατηγοριοποιούνται ως προσωπείο και ως δόλιες και αναξιόπιστες προσπάθειες προκειμένου να επιβληθεί στην Ελλάδα το είδος του διαλόγου που επιθυμεί. Ταυτόχρονα η έναρξη διαλόγου μεταξύ των δυο κρατών προβάλλεται αρνητικά καθώς ταυτίζεται με τις αμερικανικές και τουρκικές επιδιώξεις για την επιβολή «λύσεων-πακέτο». Η έναρξη μιας τέτοιας διαδικασίας εμφανίζεται να προϋποθέτει την εγκατάλειψη από τη μεριά της Ελλάδος των δίκαιων αιτημάτων της.

Μια σειρά αρνητικών στερεοτύπων που χρησιμοποιούνται για την Τουρκία όπως αφερέγγυα κλπ «Αφερέγγυα η Τουρκία»⁶⁴⁴ λειτουργούν υπονομευτικά για τις πιθανότητες οποιασδήποτε διαλόγου μεταξύ των δυο χωρών. Το κλίμα καχυποψίας που ήδη ενυπάρχει στις σχέσεις των δυο χωρών επιτείνεται, ενώ διαβάλλεται η αξιοπιστία ενδεχόμενων Τουρκικών πρωτοβουλιών-προτάσεων για την προσέγγιση των δυο χωρών τα οποία και προϋποθέτουν την εμπέδωση ενός κλίματος εμπιστοσύνης. Τα χαρακτηριστικά της αναξιπιστίας, αφερεγγυότητας, αποδίδονται ως ενδογενή χαρακτηριστικά της Τουρκικής εθνικής ταυτότητας και όχι ως αναξιπιστία της δεδομένης χρονικά πολιτικής ηγεσίας. Τα αρνητικά αυτά στερεότυπα ενισχύουν και επιτρέπουν τη διαίωνιση του κλίματος εχθρότητας, καθώς και των προετοιμασιών για ένοπλη σύγκρουση ως μόνης ενδεδειγμένης πολιτικής μπροστά στην αναξιπιστία του ‘αντίπαλου’. Κατά αυτόν τον τρόπο κατασκευάζεται μιας φιλικά διακείμενης προς ‘δυναμικές λύσεις’ κοινής γνώμης. Η ελληνική κοινή γνώμη οδηγείται στο να αποδεχτεί την όχι μόνο την αναγκαιότητα της συνέχισης των εξοπλισμών αλλά και την περαιτέρω εντατικοποίησης τους προκειμένου να

⁶⁴³ Ελεύθερος Τύπος 18/02/1996

⁶⁴⁴ Ελευθεροτυπία 22/02/1987

αντιμετωπιστεί η διαρκής Τουρκική προκλητικότητα και να διασφαλιστεί η εθνική κυριαρχία και ακεραιότητα.

Η προοπτική ενός ελληνοτουρκικού διαλόγου υποσκάπτεται μέσω της αρνητικής προβολής που τυγχάνουν τα τουρκικά επιχειρήματα. Οι Τουρκικές θέσεις υπονομεύονται με: α) το να βαπτίζονται ισχυρισμοί β) ειρωνικά πρωτοσέλιδα «*Επιχείρηση "παρδαλό κατσίκι"*»⁶⁴⁵ γ) με την αναφορά και αναπαραγωγή άρθρων και ανταποκρίσεων των Δυτικών μέσων ενημέρωσης. «*Ξεδιάντροποι οι κομपाσμοί της Τσιλέρ. Αναδημοσίευση των NYT*»⁶⁴⁶ Στην περίπτωση αυτή η αναφορά-αναγωγή στα Δυτικά μέσα ενημέρωσης γίνεται προκειμένου μέσω της αντιθετικής-συγκριτικής αντιπαραβολής να τονισθεί το δίκαιο των ελληνικών επιχειρημάτων έναντι του παράνομου των τουρκικών επιχειρημάτων. Παράλληλα ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στα τουρκικά επιχειρήματα που αμφισβητούν τις διεθνείς συμφωνίες, καθώς κάτι τέτοιο δικαιώνει το παράνομο αυτών. Κατά αυτόν τον τρόπο η κυρίαρχη αντίληψη περί εγγενούς τουρκικής επιθετικότητας ενισχύεται ενώ η προοπτική διαλόγου αποδυναμώνεται καθώς δεν υπάρχει τίποτε που να μπορεί η Ελλάδα να συζητήσει.

Σε αντίθεση με τον λίγο έως ελάχιστο χώρο των δημοσιευμάτων για τα τουρκικά επιχειρήματα, οι ελληνικές θέσεις προβάλλονται πλειοψηφικά και με ιδιαίτερη έμφαση. Τα ελληνικά επιχειρήματα αποτελούν και την βάση άντλησης των επιχειρημάτων των σχετικών με τις ελληνοτουρκικές θέσεις δημοσιευμάτων. Οι ελληνικές θέσεις προβάλλονται ως σύννομες με το διεθνές δίκαιο, όπως αναγνωρίζεται και από τρίτους (της Μιλιέτ, των New York Times κλπ), των οποίων οι θέσεις στην περίπτωση αυτή προβάλλονται ιδιαίτερα εμφαντικά από τις εφημερίδες που εξετάζουμε.. Όπως και στην κρίση του Μαρτίου του 1987 η προσφυγή στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης θεωρείται βέβαιο ότι θα δικαιώσει τα ελληνικά

⁶⁴⁵ Ελευθεροτυπία 20/02/1987

⁶⁴⁶ Ελευθεροτυπία 19/02/1987

επιχειρήματα όπως αποδεικνύουν τόσο οι εκτιμήσεις τρίτων ‘αντικειμενικών’ εκτιμητών, όσο και η τουρκική άρνηση. Η ελληνική επιχειρηματολογία όπως αναπτύσσεται μέσα από τα δημοσιεύματα του τύπου, παραπέμπει: α) στη διαπίστωση ότι τα Ίμια είναι κομμάτι της ελληνικής επικράτειας.....β) σε μια καθαρά νομική-διεθνολογική επιχειρηματολογία η οποία κυριαρχεί και στην κυβερνητική άποψη.⁶⁴⁷

Σημαντικός είναι ο αριθμός στην κρίση αυτή των δημοσιευμάτων που προχωρούν σε αυτοκριτική της ελληνικής πλευράς σε αντίθεση με αυτά του Μαρτίου του 1987. Το γεγονός αυτό είναι απόρροια της κρίσης των Ιμίων, που είχε ως αποτέλεσμα την αναθεώρηση κυρίαρχων μέχρι τότε προσεγγίσεων της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Έτσι μέρος της κριτικής εστιάζεται στα κυρίαρχα δόγματα της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής, του δόγματος δηλαδή «δεν διαπραγματευόμαστε τίποτε» καθώς το «δεδομένο» δίκαιο των ελληνικών επιχειρημάτων «δεν το αιτιολογούσαμε πειστικά στην διεθνή κοινή γνώμη, μα αποτέλεσμα να οδηγηθούμε σε διπλωματική απομόνωση»⁶⁴⁸ Εξαίρεση αποτελεί η ‘αυτοκριτική’ εκ μέρους του Ριζοσπάστη, όπου αναπαραγάγει την ίδια κριτική όπως και στην κρίση του Μαρτίου 1987, καταγγέλλοντας την πολιτική πρόσδεσης στην Δύση ως υπαίτια των αρνητικών για την Ελλάδα εξελίξεων.

Τα θετικά στοιχεία για την Τουρκία και των επιχειρημάτων της στις υπό εξέταση εφημερίδες είναι ελάχιστα. Όπως διαπιστώνει ο Γιαλλουρίδης ⁶⁴⁹ ως θετικό στοιχείο για τους Τούρκους, αποτελεί οι αναφορές των εφημερίδων στον τεχνητό χαρακτήρα της κρίσης, δηλαδή στην ακυβερνησία που επικρατεί στην Τουρκία. Παρόλο που μέρος των δημοσιευμάτων αναφέρεται στον τεχνητό χαρακτήρα της κρίσης εντούτοις συντριπτικά κυρίαρχη είναι η ερμηνεία της κρίσης ως ενός

⁶⁴⁷ Γιαλλουρίδης σελ. 335

⁶⁴⁸ Ελευθεροτυπία 09/03/1996

⁶⁴⁹ Γιαλλουρίδης σσ. 333-334

προσχεδιασμένου γεγονότος. Ως συνέπεια αυτής της κυρίαρχης ερμηνείας της κρίσης υπερισχύουν τα αρνητικά για τους Τούρκους στερεότυπα.

Η εικόνα της ‘Δύσης’ κατά την περίοδο αυτή και όπως προβάλλεται από τις υπό εξέταση εφημερίδες είναι αρνητική. Οι παραστάσεις των τρίτων μερών είναι ‘συναισθηματικές’, καθώς κυρίαρχη είναι η αίσθηση της αδικίας που υπέστη η Ελλάδα με την ανοχή ή σιωπή των ‘συμμάχων’ μας. Η αναπαραγωγή δημοσιευμάτων των Δυτικών μέσων ενημέρωσης και κυρίως αμερικανικών, που θεωρούνται έγκυρα, αποσκοπεί στο να τα αντιπαραβάλει με την επίσημη στάση των Δυτικών κυβερνήσεων που θεωρείται ότι υποστηρίζουν έμμεσα ή άμεσα τον Τουρκικό ‘επεκτατισμό’. Κατά αυτόν τον τρόπο προβάλλεται και εμπεδώνεται η αίσθηση θυματοποίησης της Ελλάδας, της οποίας τα δίκαια αιτήματα παραγνωρίζονται εις βάρος πολιτικών υπολογισμών και συμφερόντων. Η αίσθηση ενός έθνους σε πολιορκία επιτείνεται, ενώ υπονομεύεται και όποια προσπάθεια διαμεσολάβησης η οποία εκ των προτέρων θεωρείται μεροληπτική. Ο τρόπος προβολής και παρουσίασης του διεθνούς παράγοντα υπακούει στις κυρίαρχες κατηγοριοποιήσεις των χωρών και των πολιτικών τους σε ‘φιλελληνικές’ και ‘φιλο-τουρκικές’. Οι αίτιες της φιλοτουρκικής παρέμβασης της διεθνούς κοινότητας αποδίδονται στην πολιτική *«των δυο μέτρων και σταθμών»* της διεθνούς κοινότητας αλλά και της αποτελεσματικότητας της τουρκικής προπαγάνδας. Τα θυμικά αυτά δημοσιεύματα των διακρατικών σχέσεων έχουν μεγάλη επίδραση και εξηγούν την Αντί-Αμερικανική και γενικότερα Αντί-Δυτική στάση της ελληνικής κοινής γνώμης. Η εικόνα της Αμερικής, της Μ. Βρετανίας, Γαλλίας, και Γερμανίας, επηρεάζεται και διαμορφώνεται από αυτό που ονομάζουμε «ιδεολόγημα των Μ. Δυνάμεων» Ως τέτοιο εννοούμε τη θυμική αναπαράσταση των διεθνών σχέσεων, μέσω της κατατηγοριοποίησης των χωρών σε Φιλλέλληνες και Ανθέλληνες. Οι παραστάσεις

αυτές, αποτελούν χαρακτηριστικό παράδειγμα και συνέχεια του τρόπου με τον οποίο αντιμετώπιζονταν οι χώρες αυτές αλλά και ιδιώτες κατά την διάρκεια του ελληνικού πολέμου για την ανεξαρτησία. Επιπλέον η προσέγγιση αυτή είναι απόρροια της συνειδητοποίησης του ρόλου των χωρών αυτών στο διεθνές σύστημα, ενώ βασίζονται πιο συγκεκριμένα στο ρόλο που διαδραμάτισαν οι χώρες αυτές από συστάσεως του ελληνικού κράτους. Στην περίπτωση αυτή ωστόσο οι ιστορικές αναλογίες μεταφέρονται στο παρόν και βαρύνουν τον τρόπο με τον οποίο κατηγοριοποιούνται οι χώρες αυτές. Οι δημοσιογραφικές αυτές αναφορές μεταδίδουν λανθασμένα συμπεράσματα και εντυπώσεις για τον τρόπο με τον οποίο ασκείται η εξωτερική πολιτική. Η θυμική αναπαράσταση των διεθνών σχέσεων, στην περίπτωση αυτή παίρνει και μια άλλη μορφή. Η κριτική αποτίμηση της στάσης των 'Μ. Δυνάμεων' βασίζεται στο θυμικό και λιγότερο σε πραγματικά δεδομένα, καθώς δεν αποτυπώνεται η ρευστότητα που χαρακτηρίζει τις διακρατικές σχέσεις. Η απόδοση και προβολή με αρνητικό τρόπο χωρών όπως οι ΗΠΑ, Γερμανία κλπ, δημιουργεί στάσεις και αναπαραστάσεις στην κοινή γνώμη που θεωρούμε ότι είναι δύσκολο να ξεπεραστούν και να δικαιολογηθεί η αναγκαιότητα μιας συνεργασίας με τις χώρες αυτές, καθώς έχουν εκ των προτέρων υποσκαφθεί.

Κυρίαρχο στοιχείο των δημοσιευμάτων των εφημερίδων αποτελεί η διαπίστωση για την αναγκαιότητα ενημέρωσης της διεθνούς κοινής γνώμης. Έτσι ενώ υποστηρίζεται ότι η διεθνής πολιτική βασίζεται στην επιβολή του δικαίου του ισχυρού, παράλληλα και σε αντίφαση με την διαπίστωση αυτή ο ρόλος της διεθνούς κοινής γνώμης ανάγεται και αναβαθμίζεται ως πολύ ρυθμιστικός στα διεθνή δρώμενα. Οι διεθνείς σχέσεις παρουσιάζονται ως ένα «παιχνίδι ενημέρωσης» και κυριαρχίας επιχειρημάτων στην διεθνή κοινή γνώμη. Από την σχολή του ρεαλισμού μεταπηδούν σε στοιχεία ιδεαλισμού παράγοντας μια ιδιότυπη εξήγηση-προσέγγιση

των διεθνών σχέσεων αναμιγνύοντας ή υιοθετώντας ετερόκλητα στοιχεία. Η θεώρηση ότι η εκστρατεία ενημέρωσης θα βελτιώσει το κλίμα υπέρ των ελληνικών θέσεων αντανακλά μια ιδεαλιστική-συναισθηματική προσέγγιση των διεθνών σχέσεων, σχετικά με τις δυνατότητες της διεθνούς κοινής γνώμης και του ρόλου που αυτή παίζει στην εξέλιξη του διεθνούς γίνεσθαι. Οι διεθνείς σχέσεις εμφανίζονται άλλοτε ως ένα παιχνίδι πειθούς και άλλοτε ως ένα παιχνίδι όπου υπερισχύει η θέληση των ισχυρών. «να βγούμε προς τα έξω προς την διεθνή κοινή γνώμη την οποία οφείλουμε να ενημερώσουμε με στοιχεία και επιχειρήματα»⁶⁵⁰ Το στοιχείο αυτό καταδεικνύει τη μεγάλη απόσταση από αυτό που αναμεταδίδεται και λαμβάνει μονοδιάστατα ως διεθνής σκηνή η ελληνική κοινή γνώμη σε σχέση με την πολυπλοκότητα και ρευστότητα που χαρακτηρίζει τις διεθνείς σχέσεις. Ταυτόχρονα οι αναφορές για την αναγκαιότητα προώθησης της εθνικής αξιοπιστίας της χώρας, έρχονται σε έντονη αντίθεση με την γενικότερη αντι-δυτική ρητορική που ιδιαίτερα προωθήθηκε κατά την κρίση των Ιμίων. Έτσι από τη μια θεωρείται αναγκαία η ανάπτυξη διεθνών ερεισμάτων και συνεργασιών ενώ ταυτόχρονα καταγγέλλονται οι χώρες αυτές που υποτίθεται ότι επιδιώκουμε την συνεργασία.

Η απογοήτευση σε σχέση με την κατάληξη της κρίσης των Ιμίων, επιτείνεται από την αίσθηση της ‘προδοσίας’ ή ‘μεροληψίας’ των ‘συμμάχων’ μας και ιδιαίτερα της Αμερικής. Η εικόνα της Αμερικής δεν διαφέρει από την αυτή που προβλήθηκε κατά την διάρκεια της κρίσης του ’87. Η ένταση των αρνητικών δημοσιευμάτων είναι μεγαλύτερη από αυτή της προηγούμενης κρίσης. Οι ΗΠΑ προβάλλονται ως οικονομικός και πολιτιστικός επικυρίαρχος της περιοχής που υπαγορεύουν την θέληση τους στις δύο χώρες. Ταυτόχρονα η στάση τους είναι εμφανίζεται περισσότερο υποστηρικτική των τουρκικών διεκδικήσεων εις βάρος της Ελλάδας. Η αμερικανική πολιτική παρουσιάζεται ως μια πολιτική διπλών κριτηρίων, πιέζοντας

⁶⁵⁰ Ελευθεροτυπία 11/02/1996

από τη μια την Ελλάδα να αποδεχτεί έναν συμβιβασμό ενώ ανέχεται την τουρκική προκλητικότητα. Τα στερεότυπα που αναμεταδίδονται εμπεριέχουν πολλά σημεία αντίφασης καθώς από τη μια προβάλλεται η επιδίωξη της λύσης πακέτο ενώ ταυτόχρονα διαχέεται η αίσθηση της υποκίνησης του τουρκικού επεκτατισμού για την εξυπηρέτηση των ηγεμονικών παιχνιδιών των ΗΠΑ.

Η αμερικανική παρέμβαση κατά την κρίση των Ιμίων αντιμετωπίζεται αρνητικά από το σύνολο των εφημερίδων. Στα πλαίσια αυτά γίνεται χρήση ιστορικών αναλογιών σύγκρισης της παρέμβασης του αμερικανού Υφυπουργού εξωτερικών Χόλμπρουκ με τις αντίστοιχες παρεμβάσεις του Χένρι Κίσινγκερ την δεκαετία του 1970. Οι ιστορικές αυτές αναλογίες επιτείνουν την αρνητική εικόνα για την αμερικανική παρέμβαση καθώς αφορά μια ιδιαίτερα φορτισμένη περίοδο για τον ελληνισμό. Αυτό που αποσιωπάται σχετικά με την αμερικανική παρέμβαση είναι το γεγονός ότι οι ΗΠΑ παρεμβαίνουν σε μια διαφορά υπαρκτή που πολλές αιτίες αυτής τοποθετούνται στο εσωτερικό των δυο κρατών και όχι σε τρίτες δυνάμεις που εφευρίσκουν θέματα (υφαλοκρηπίδα, εναέριος χώρος κλπ).

Ιδιαίτερα σημαντικό είναι το γεγονός ότι η αντι-Αμερικανική στάση υιοθετείται από το σύνολο του ελληνικού τύπου ακόμη και από τις εφημερίδες του συντηρητικού χώρου που παραδοσιακά τηρούσαν μια φιλο-Αμερικανική στάση. Η γλώσσα και η ρητορική για την Αμερική που χρησιμοποιείται από τις εφημερίδες του χώρου αυτού, έρχεται σε αντίθεση με τη συλλογική μνήμη, και την ιδεολογία του πολιτικά και κοινωνικά συντηρητικού αναγνωστικού κοινού τους. Η αλλαγή αυτή στη στάση του συντηρητικού ελληνικού τύπου σηματοδοτεί την απαρχή ενός έντονου αντι-Αμερικανικού κλίματος που διαχέεται και καλύπτει το σύνολο του πολιτικού φάσματος, ιδιαίτερα τη δεκαετία του 1990.

Σημαντικό στοιχείο της στάσης του συνόλου των εφημερίδων κατά την κρίση των Ιμίων είναι ότι αυτές χαρακτηρίζονται από την σταδιακή υιοθέτηση και προβολή ενός «αντιαμερικανικού κλίματος» και μιας περισσότερο ευνοϊκής στάσης έναντι της Ε.Ε. Η κρίση των Ιμίων αποτέλεσε μια σημαντική στροφή της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής η οποία τοποθέτησε στο επίκεντρο της την Ε.Ε. ενώ επιδιώχθηκε η παραπομπή του θέματος των ελληνοτουρκικών σε ένα διεθνές φόρα περισσότερο ευνοϊκά διακείμενο προς την Ελλάδα και τα ελληνικά συμφέροντα. Ο τύπος ακολουθώντας την στροφή αυτή τοποθετείται ιδιαίτερα θετικά με εξαίρεση την έντονη κριτική που ασκήθηκε στην μη παρέμβαση της Ε.Ε. κατά την διάρκεια της κρίσης. Η επιδοκιμασία αυτή προβάλλεται ως απόρροια της απογοήτευσης που δημιούργησε η αμερικανική παρέμβαση αλλά και ως αναγκαιότητα της διασφάλιση και εξασφάλιση διπλωματικών ερεισμάτων καθώς κυρίαρχη είναι η αίσθηση της διαρκούς τουρκικής απειλής. Εξαίρεση αποτελεί ο ‘Ριζοσπάστης’ που είναι ιδιαίτερα επικριτικός έναντι της στροφής της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. *«Η κυβέρνηση καταθέτει κάθε έννοια εθνικής κυριαρχίας και άσκησης ανεξάρτητης εξωτερικής πολιτικής στη δικαιοδοσία του διευθυντηρίου των Βρυξελλών»*⁶⁵¹. Η στροφή αυτή ερμηνεύεται ως απόρροια μιας συνεχούς σύγκρουσης μεταξύ όσων έχουν διαμοιραστεί *«σε εντολοδόχους του αμερικανικού και άλλοι του ευρωπαϊκού ιμπεριαλισμού»*⁶⁵².

Η επίδειξη της κοινοτικής αλληλεγγύης έναντι της κρίσης προβάλλεται ιδιαίτερα από τις εφημερίδες. Η στάση αυτή ερμηνεύεται ως απόρροια είτε των ‘ενοχών’ που αισθάνονται για την μη επέμβαση τους είτε ως αποτέλεσμα της ενημέρωσης μετά την ελληνική διπλωματική εκστρατεία. Τα στερεότυπα αυτά είναι ιδιαίτερα αντιφατικά ενώ μεταφέρουν τις διεθνείς σχέσεις με έναν απλουστευτικό

⁶⁵¹ Ριζοσπάστης 04/02/1996

⁶⁵² Ριζοσπάστης 09/02/1996

τρόπο. Η αντίφαση και η απλουστευτική ερμηνεία εστιάζεται στο γεγονός ότι από τη φιλοτουρκική στάση της Ε.Ε. εξαιτίας των κυνικών υπολογισμών των συμφερόντων τους, οδηγούμαστε σε μια μεταστροφή των χωρών αυτών που αποδίδεται στην ιδεαλιστικής εκ μέρους των χωρών αυτών προσέγγισης των διακρατικών σχέσεων.

Στην περίπτωση του τρόπου προβολής της κοινοτικής αλληλεγγύης και της γενικότερης στάσης της Ε.Ε. όπως και σε αυτήν του διεθνούς δικαστηρίου της Χάγης, η κοινοτική αλληλεγγύη προβάλλεται ως πανάκεια για την αντιμετώπιση της Τουρκικής απειλής Αυτό που παραλείπεται είναι το γεγονός, ότι και η Ε.Ε. όπως και οι υπόλοιποι διεθνείς οργανισμοί πάνω από όλα είναι πολιτικά όργανα και ως τέτοια οι αποφάσεις και τα συμπεράσματα τους είναι απόρροια πολιτικών ισορροπιών συμβιβασμών., συμφερόντων κλπ. Η παράλειψη-αποσιώπηση ή η μεγέθυνση του ουσιαστικού αυτού στοιχείου στον τρόπο με τον οποίο κατασκευάζεται η εικόνα των διεθνών οργανισμών, έχει αρνητικές συνέπειες για την αντίληψη που έχει η κοινή γνώμη για τους οργανισμούς τα κράτη κλπ..

Γενικότερα η στροφή της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής προς την Ε.Ε. αυτή αποτέλεσε σημείο καμπή για τις σχέσεις Ελλάδος- Ε.Ε. αναλογιζόμενοι τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπιζόταν η τελευταία την προηγούμενη δεκαετία, από τον τύπο όσο και από την πολιτική ηγεσία. Η Ε.Ε. προβάλλονταν κατηγοριοποιούμενη στο επίπεδο ενός περιφερειακού οργανισμού, με ελάχιστες δυνατότητες παρέμβασης στο διεθνές γίνεσθαι. Η στάση αυτή ήταν μια αποτίμηση της Ε.Ε. βασισμένη μια ψυχροπολεμική ανάγνωση των διεθνών σχέσεων. Η προσέγγιση δικαιολογημένη ίσως τη δεκαετία του 1980, κυρίαρχη σε κύκλους πολιτικούς πανεπιστημιακούς, δημοσιογραφικούς κλπ, αρνούσαν να αναγνωρίσει την αλλαγή του διεθνούς σκηνικού παραμένοντας προσκολλημένη στο κυρίαρχο αυτό στερεότυπο αλλά και σε μια πολιτική κληρονομιά που σε κάθε δυτικό αναγνώριζε φιλοτουρκισμό και εμπάθεια εναντίον της Ελλάδος.

Το γεγονός αυτή δηλαδή της αντιμετώπισης της Ε.Ε. αντανακλάται σε μια συγκριτική αποτίμηση του τρόπου κάλυψης της Ε.Ε. στην κρίση του 1987 με αυτήν της κρίσης των Ιμίων. Στην πρώτη οι αναφορές για την ΕΟΚ εκτός του ότι ήταν σπάνιες ήταν αντίστοιχα αρνητικές με αυτές του ΝΑΤΟ. Το τελευταίο όπως προκύπτει και από το ποσοστό των σχετικών αναφορών κατά την κρίση του 1987, θεωρούνταν πιο σημαντικό οργανισμός από αυτόν της ΕΟΚ. Κάτι αντίστοιχο αποκαλύπτει και ο εννοιολογικός λόγος, που συνοδεύει τα δημοσιεύματα ενώ χαρακτηριστική είναι η φράση-θέσφατο «Ευρωλιγούρηδες» που αποτέλεσε συνώνυμο απαξίωσης και καταγγελίας όσων (πολιτικών, πανεπιστημιακών, δημοσιογράφων κλπ)εξέφραζαν υποστηρικτικό πολιτικό λόγο έναντι της Ε.Ε.

Συμπερασματικά η κρίση των Ιμίων αποτέλεσε ένα κυρίαρχο γεγονός στις ελληνοτουρκικές σχέσεις της δεκαετίας του 1990. Η κρίση στα Ίμια έδειξε καταρχήν ότι η συμπεριφορά της χώρας μας την καθόρισε το «θέαμα», οι εντυπώσεις και όχι ο λόγος και η ορθολογική επιδίωξη στόχων⁶⁵³. Στα πλαίσια αυτή υποστηρίζουμε ότι η κρίση αυτή ανέδειξε τον δυνητικό ρόλο των ΜΜΕ στην ελληνική εξωτερική πολιτική καθώς η επίδραση τους υπήρξε καταλυτική στην πορεία των γεγονότων. Πιο συγκεκριμένα τα ελληνικά ΜΜΕ και ιδιαίτερα η τηλεόραση σηματοδότησαν την κατάσταση τον Ιανουάριο του 1996 μπροστά στην αδυναμία ορισμού της από την πολιτική ηγεσία. Η τελευταία όπως αποδεικνύουν οι εξελίξεις ‘ακολούθησε’ την κλιμάκωση του τηλεοπτικού λόγου πράγμα που καθόρισε σε μεγάλο βαθμό τις αντιδράσεις της αλλά και τις γενικότερες εξελίξεις.

⁶⁵³ Κούρκουλας;

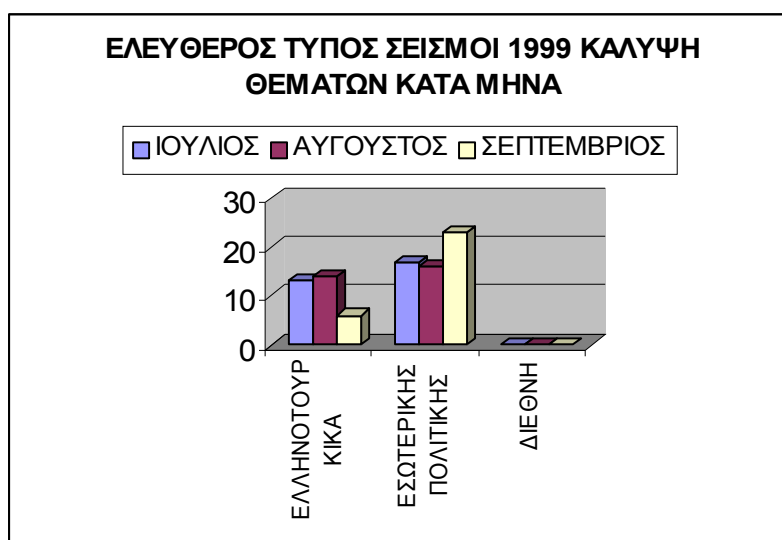
6° ΚΕΦΑΛΑΙΟ

6.1 Η μετάδοση και αναπαράσταση των σεισμών στην Ελλάδα και στην Τουρκία

6.1.8 Ελεύθερος Τύπος Σεισμοί 1999

Η θεματολογία των δημοσιευμάτων της εφημερίδας την περίοδο αυτή κυριαρχείται από τα θέματα της εσωτερικής πολιτικής επικαιρότητας. Στα ελληνοτουρκικά η κάλυψη είναι μεγαλύτερη κατά τον μήνα Αύγουστο του 1996 που λαμβάνει χώρα ο σεισμός στην Τουρκία και το κύμα αλληλεγγύης και συμπαράστασης από την ελληνική κοινωνία. Ιδιαίτερα σημαντικό είναι το γεγονός της απουσίας διεθνών θεμάτων από τα πρωτοσέλιδα του 'Ελεύθερου Τύπου'. Η απουσία αυτή, απόρροια συντακτικής πολιτικής όσο και των ποιοτικών χαρακτηριστικών της εφημερίδας και του αναγνωστικού κοινού, καταδεικνύει το χαμηλό έως ανύπαρκτο ενδιαφέρον της κοινής γνώμης για θέματα διεθνούς πολιτικής. (Πίνακας 1)

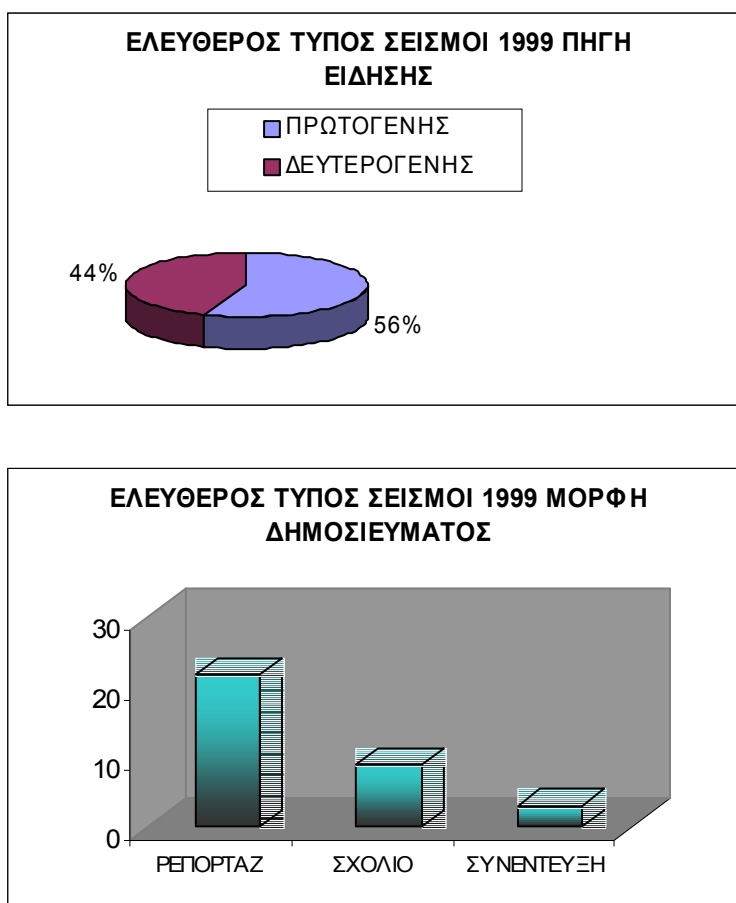
Πίνακας 1

Τα δημοσιεύματα της περιόδου που εξετάζουμε στηρίζονται σε πρωτογενείς πηγές, ενώ πλειοψηφικά έχουν τη μορφή των ρεπορτάζ. Το γεγονός αυτό είναι απόρροια συντακτικών, οικονομικών και τεχνικών επιλογών της εφημερίδας. Πιο συγκεκριμένα η κυριαρχία των θεμάτων εσωτερικής επικαιρότητας έχει ως αποτέλεσμα την πλειοψηφική χρήση πρωτογενών πηγών, ενώ για λόγους

εντυπωσιασμού, προσέλκυσης του αναγνωστικού κοινού προάγονται τα ρεπορτάζ έναντι των σχολίων ή των συνεντεύξεων. (Πίνακας 2)

Πίνακας 2

Η πολιτική προσέγγισης που είχε 'εγκαινιαστεί' από τις δύο χώρες και επιτάχυναν τις εξελίξεις, αντιμετωπίζεται ιδιαίτερα αρνητικά από την εφημερίδα. Η προσέγγιση αυτή παρουσιάζεται ως μια αναπόφευκτη πορεία προς μιας εθνική τραγωδία εφάμιλλης με αυτήν της Κύπρου. « Χωρίς εθνική αξιοπρέπεια» «Οι Έλληνες συζητούν για την τραγωδία της Κύπρου 25 χρόνια μετά, ενώ βαδίζουν προς την επόμενη εθνική περιπέτεια»⁶⁵⁴ Η σκόπιμη χρήση ιστορικών αναλογιών που έχουν συνδεθεί με τραγωδίες του ελληνισμού, για τον χαρακτηρισμό της πολιτικής προσέγγισης των δύο χωρών, αποκαλύπτει τα βαθιά στερεότυπα και τις παγιωμένες

⁶⁵⁴ Ελεύθερος Τύπος 15/07/1999

αντιλήψεις που πρέπει η πολιτική αυτή να αντιμετωπίσει. Αυτού του είδους τα στερεότυπα και οι παγιωμένες αντιλήψεις θεωρούν ως εθνική μειοδοσία την οποιαδήποτε απόκλιση από τις παγιωμένες και περιχαρακωμένες 'εθνικές' θέσεις.

Η εφημερίδα ιδιαίτερα τις πρώτες μέρες που σημειώθηκε ο καταστροφικός σεισμός, στέκεται αλληλέγγυα σε αυτό που περιγράφεται ως δράμα του τουρκικού λαού. Στην περίπτωση αυτών των δημοσιευμάτων, όπως και στις υπόλοιπες εφημερίδες γίνεται διαχωρισμός μεταξύ του «φίλου» τουρκικού λαού και του «εχθρικού» κατεστημένου. *«Γνωρίσαμε όλοι μια χώρα χωρίς βασική υποδομή χωρίς αποτελεσματική διοίκηση με τον μέσο πολίτη στο έλεος των πιο αδίστακτων κερδοσκόπων και των πιο αλαζονικών και ανίκανων στρατοκρατών»*.⁶⁵⁵

Με στόχο να υπογραμμισθεί το μέγεθος της ελληνικής βοήθειας αναπαράγονται δημοσιεύματα των τουρκικών εφημερίδων. *«Σας ευχαριστούμε αδέρφια μας Έλληνες»*⁶⁵⁶ Η ελληνική ανιδιοτέλεια στην προσφορά βοήθειας της ελληνικής κοινωνίας προβάλλεται αντίστοιχα *«στην πρώτη γραμμή ρίχτηκαν οι άνδρες της ΕΜΑΚ»*⁶⁵⁷. Ταυτόχρονα όμως εκφράζεται η δυσπιστία έναντι της Τουρκίας, η οποία έχει τις ρίζες της σε παραδοσιακά στερεότυπα του κυρίαρχου ιδεολογήματος. *«Μην απλώνεις χείρα βοήθειας στον 'Ατίλα' Γιωργάκη»*⁶⁵⁸

Κυρίαρχο στοιχείο στην προσέγγιση της εφημερίδας, είναι η αντιμετώπιση του σεισμού από τη σκοπιά των πολιτικών συνεπειών που θα επιφέρει στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, Ο σεισμός κατά την εφημερίδα *«απέδειξε ότι η Τουρκία ήταν και είναι ο μεγάλος ασθενής στα Βαλκάνια»*⁶⁵⁹. Η επιχειρηματολογία που αναπτύσσει η εφημερίδα στηρίζεται στη θεώρηση των ελληνοτουρκικών σχέσεων ως παιχνιδιού μηδενικού αθροίσματος, καθώς οι συνέπειες του σεισμού στην Τουρκία

⁶⁵⁵ Ελεύθερος Τύπος 17/07/1999

⁶⁵⁶ Ελεύθερος Τύπος 17/08/1999

⁶⁵⁷ Ελεύθερος Τύπος 19/08/1999

⁶⁵⁸ Ελεύθερος Τύπος 21/08/1999

⁶⁵⁹ Ελεύθερος Τύπος 23/08/1999

προβάλλονται ως θετικές εξελίξεις για την Ελλάδα. Ως τέτοιες καταγράφονται η ακύρωση των τουρκικών βλέψεων για την μετατροπή της Τουρκίας σε περιφερειακή υπερδύναμη, αλλά και η κατάρρευση της τουρκικής ισχύος και της διαχρονικής απειλής που αυτή αποτελεί για την Ελλάδα. *«Η Τουρκία δεν έχει την οικονομική πολιτική και στρατιωτική δύναμη για ένα νικηφόρο πόλεμο εναντίον της Ελλάδος.»*⁶⁶⁰ *«Οι υπεύθυνοι των συνεχών εθνικών υποχωρήσεων επικαλούνται την ισχύ της Τουρκίας η οποία όμως αποδεικνύεται ανύπαρκτη.»*⁶⁶¹ Στην περίπτωση αυτή η εφημερίδα τοποθετεί στην ίδια βάση τα επιχειρήματα (περί τουρκικής υπεροπλίας και αναγκαιότητας για αντίστοιχους ελληνικούς εξοπλισμούς κλπ) των υποστηρικτών της δυναμικής αντιμετώπισης της Τουρκίας με αυτά της ελληνοτουρκικής προσέγγισης. Είναι όμως οι πρώτοι, οι οποίοι επικαλούμενοι την Τουρκική ισχύ υποστήριζαν την αναγκαιότητα πολεμικών εξοπλισμών, και τη μετατροπή της Ελλάδος σε ένα άλλο «Ισραήλ» συμβάλλοντας έτσι στην ενίσχυση της αντιπαράθεσης.

Ο σεισμός στην Τουρκία αποκάλυψε σύμφωνα με την εφημερίδα το επίπλαστο των ισχυρισμών του αρνητικού για την Ελλάδα συσχετισμού δυνάμεων, κωνιορτοποιώντας *«τις δικαιολογίες που χρησιμοποιούνται στην Ελλάδα από την κυβέρνηση και μεγάλο μέρος της πολιτικής τάξης για να στηριχθεί η πολιτική του ενδοτισμού.»*⁶⁶² Η εξέλιξη αυτή θεωρείται ότι ακύρωσε τα σχέδια των υποστηρικτών της ελληνοτουρκικής προσέγγισης, που αποκαλούνται «ενδοτικοί» για την *«μετατροπή της πατρίδας σε περιφερειακό συμπλήρωμα της Τουρκίας στα πλαίσια της Νέας Τάξης.»*⁶⁶³ *«Ο μεγάλος σεισμός τους άφησε όμως χωρίς άλλοθι.»*⁶⁶⁴ Οι σεισμοί προβάλλονται ως ένα γεγονός που χρησιμοποιήθηκε *«σαν στάχτη στα μάτια της κοινής γνώμης»* με στόχο την προώθηση των στόχων της Νέας Τάξης στην περιοχή.

⁶⁶⁰ Οπ.παρ.

⁶⁶¹ Ελεύθερος Τύπος 21/08/1999

⁶⁶² Ελεύθερος Τύπος 22/08/1999

⁶⁶³ Οπ.παρ

⁶⁶⁴ Οπ.παρ

*«Η φυσική καταστροφή που έπληξε την Τουρκία αξιοποιείται από το εκδοτικό, πολιτικό κατεστημένο σαν μια ευκαιρία για εξετάσεις καλής συμπεριφοράς απέναντι στον ξένο παράγοντα»⁶⁶⁵ « Έρωτας με τη Νέα τάξη» Η εφημερίδα υπογραμμίζοντας το ρόλο των ΜΜΕ στην εξωτερική πολιτική, θεωρεί ότι συμμετέχουν στη «συνωμοσία» αυτή, προκειμένου να περάσουν οι νέες εθνικές υποχωρήσεις και η προώθηση της ένταξης της Τουρκίας στην Ε.Ε. μέσα από τη λογική της βοήθειας των σεισμόπληκτων λαών. Έτσι και όπως διαφαίνεται από την σχετική αρθρογραφία, *«Οργανωμένο μοιρολόι» «.Βασικές θέσεις-διεκδικήσεις της Τουρκίας χωρίς τον αναγκαίο σεβασμό στα καλώς εννοούμενα συμφέροντα της Ελλάδος περνάνε στα ψιλά των εφημερίδων.»* Ο τρόπος προβολής των σεισμών από τα ελληνικά ΜΜΕ σύμφωνα με την εφημερίδα αποσκοπούσε μέσω καλά οργανωμένων εκδηλώσεων στην ενίσχυση της υποτιθέμενης *« κοινής μοίρας των σεισμόπληκτων Ελλήνων και Τούρκων»⁶⁶⁶**

Η εφημερίδα και στην περίπτωση των σεισμών στην Αθήνα προβάλλει τις αντιδράσεις του τουρκικού τύπου εξακολουθεί όμως να βλέπει την συμπαράσταση αυτή μέσα από το πρίσμα της αντιπαράθεσης αλλά και της καχυποψίας. Στα πλαίσια αυτά προβάλλεται το γεγονός της διαφορετικής αντιμετώπισης που έτυχε η Τουρκική αποστολή σε σχέση με την παρεμπόδιση του έργου της αντίστοιχης ελληνικής ΕΜΑΚ. Υπό το πρίσμα αυτό η εφημερίδα ασκεί κριτική στην απόφαση να τιμηθούν τα μέλη της τουρκικής ομάδας διάσωσης, καθώς οι Τούρκοι είχαν υποδεχθεί με αδιαφορία αλλά και εχθρικά την βοήθεια της ΕΜΑΚ. Η αρνητική στάση της εφημερίδας έναντι της διπλωματίας των σεισμών διαφαίνεται και από την κριτική απέναντι και στην απόφαση να δεχτούμε τουρκική βοήθεια. Η κριτική αυτή εστιάζεται στο ότι προσφορά βοήθειας από την Τουρκία προς την Ελλάδα δεν ήταν άδολη παρά θεωρείται ότι αποσκοπούσε σε ανταλλάγματα σχετικά με την προώθηση

⁶⁶⁵ Ελεύθερος Τύπος 25/08/1999

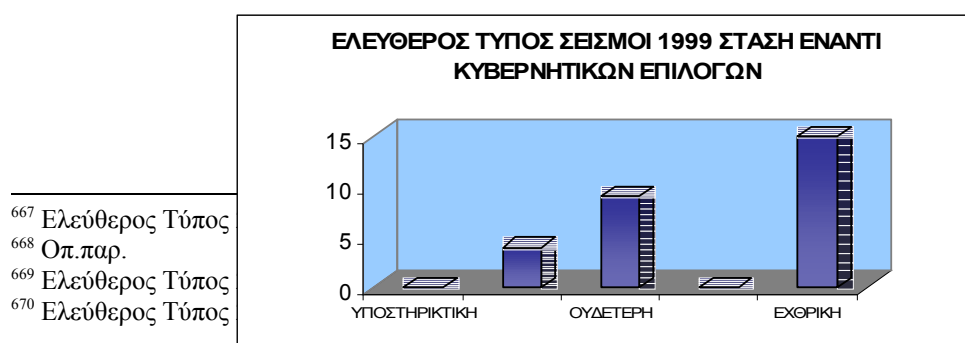
⁶⁶⁶ Ελεύθερος Τύπος 20/09/1999

της ένταξης στην Ε.Ε. «Τον λογαριασμό αναμένεται να τον πληρώσει η Ε.Ε.». ⁶⁶⁷ «Με 5,9 Ρίχτερ κατέρρευσε η εθνική μας αξιοπρέπεια.» ⁶⁶⁸

Η εφημερίδα αναγάγει όλο αυτό το κλίμα συμπάθειας σε καλά οργανωμένη ‘επιχείρηση’ προπαγανδιστική προκειμένου να προωθηθεί η από καιρό σχεδιαζόμενη πολιτική της ελληνοτουρκικής προσέγγισης. Η τελευταία δεν θεωρείται ότι υπήρξε τυχαία απόρροια του κλίματος συμπάθειας από τους σεισμούς μεταξύ των δύο λαών, αλλά μέρος σχεδίου ‘συνωμοσίας’ των ηγετικών ελίτ της χώρας μας. «Μέσα από τα ερείπια το Ελληνικό Υπουργείο εξωτερικών σαν έτοιμο από καιρό... Με τη διπλωματία των σεισμών ολοκληρώνεται το χρονικό μιας προαναγγελθείσας προσέγγισης» ⁶⁶⁹. Οι εξελίξεις αυτές προβάλλονται ως τουρκική νίκη, καθώς «Πανηγυρίζει ο Τουρκικός τύπος. Μιλλιέτ: Είμαστε σαν μια οικογένεια στο Αιγαίο» ⁶⁷⁰

Η στάση της εφημερίδας είναι ιδιαίτερα επικριτική έναντι της κυβέρνησης την υπό εξέταση περίοδο. (Πίνακας 3)

Πίνακας 3

Η πολιτική της κυβέρνησης εμφανίζεται ως «εξαρτημένη» και «υποχωρητική» ενώ οι σεισμοί χρησιμοποιήθηκαν ως αφορμή από την κυβέρνηση, «για να φέρει την Τουρκία πιο κοντά στην Ευρώπη». Η κυβέρνηση επιχειρεί μέσω των σεισμών την αλλαγή της κοινής γνώμης μέσα από μια προπαγάνδα που δίνει έμφαση στα συναισθηματικά στοιχεία. «Η κυβέρνηση Σημίτη παρά τα σχέδια Τούρκων και Αμερικάνων στην περιοχή προωθεί την κάμψη του πατριωτικού φρονήματος μέσα από ένα καλά οργανωμένο μοιρολόι»⁶⁷¹ Μόνιμο χαρακτηριστικό της εξωτερικής πολιτικής της κυβέρνησης προβάλλεται η υποχωρητικότητα έναντι των Τούρκων και η υποτέλεια έναντι των ΗΠΑ «Το παρασκήνιο της Εθνικής υποχώρησης» «Από σύμμαχοι ξανά υποτελείς.» «Το δίδυμο Σημίτης-Παπανδρέου μετέτρεψε την συμμαχική σχέση με τις ΗΠΑ σε σχέσεις υποτέλειας ξανά.»⁶⁷² Χαρακτηριστικό του λόγου της εφημερίδας είναι ο έντονος αντιαμερικανισμός, που σε πολλά σημεία παραπέμπει στον αντίστοιχο λόγο του Ριζοσπάστη. «Η κυβέρνηση Σημίτη κάνει επίδειξη ιδιοτελούς ανθρωπισμού στους σεισμούς της Τουρκίας, και υποτάσσεται στις πιέσεις των ΗΠΑ για άμεση προσαρμογή στο νεοταξικό βαλκανικό σχέδιο»⁶⁷³ Η στάση αυτή της κυβέρνησης δημιουργεί μια δυναμική εις βάρος των εθνικών μας θεμάτων, πολιτική η οποία και απορρίπτεται από την πλειοψηφία της ελληνικής κοινής γνώμης. Προκειμένου οι απόψεις της εφημερίδας να εμφανισθούν ως αντικειμενικές, επικαλείται τρίτες ανώνυμες πηγές, διπλωματικών κυρίως κύκλων, ως ειδικών οι οποίοι και χαρακτηρίζουν την εξωτερική πολιτική που ακολουθείται ως ιδιαίτερα επικίνδυνη καθώς δεν έχουν τεθεί όρια στην υποχωρητικότητα «Υποχώρησε στις

⁶⁷¹ Ελεύθερος Τύπος 19/09/1999

⁶⁷² Ελεύθερος Τύπος 30/08/1999

⁶⁷³ Ελεύθερος Τύπος 21/08/1999

αμερικανικές πιέσεις. Παρέκαμψε(;) την παραπομπή των θεμάτων στο Δικαστήριο της Χάγης». ⁶⁷⁴

Η ελληνική κυβέρνηση κατηγορείται ότι επιμένει χωρίς αντάλλαγμα και αντίκρισμα στην ίδια πολιτική, κάτι που ισούται με παραχώρηση και ενδοτισμό. Η διαδικασία προσέγγισης χαρακτηρίζεται ως αμερικανική έμπνευση την οποία σπεύδει να υλοποιήσει η κυβέρνηση σε βάρος των εθνικών μας συμφερόντων. Χαρακτηριστικό της στάσης του 'Ελεύθερου Τύπου' έναντι των κυβερνητικών επιλογών είναι η ιδιαίτερα έντονη κριτική προς τον Υπουργό Εξωτερικών, ο οποίος κατηγορείται ως υποτελής των ΗΠΑ και «αμερικανοκίνητος» ενώ συχνές είναι οι αναφορές στο πρόσωπο του ως «George», αλλά και ως «Ένας Αμερικανός στη Β. Σοφία» ⁶⁷⁵ Ως απόδειξη του γεγονότος αυτού η εφημερίδα προσάπτει συνήθειες τις καθημερινότητας του κ. Παπανδρέου που υπογραμμίζουν τον ενδοτισμό του αλλά και την «λατρεία» που τρέφει προς τις ΗΠΑ. «Η υποταγή αλλά και η δουλοπρέπεια εκφράζονται και από το γεγονός ότι στο ΥΠΕΞ ο υπουργός και οι συνεργάτες του μιλούν στα αγγλικά». ⁶⁷⁶

Η εφημερίδα προχωρά στη χρήση ιστορικών αναλογιών από φορτισμένες για την Ελλάδα περιόδους προκειμένου να καταδείξει το μέγεθος της 'υποτέλειας'. Έτσι όπως οι αντίστοιχες κυβερνητικές επιλογές είναι «ίδιες (σε σχέση με την δικτατορία) το μόνο που διαφέρει είναι η αιτιολόγηση της. Επικαλούνται την παντοδυναμία των ΗΠΑ για να δεχτούμε τον εθνικό μας υποβιβασμό». ⁶⁷⁷ Οι δηλώσεις Παπανδρέου «ξεπερνούν κατά πολύ τις ανάλογες εθνικές απρέπειες του Ανδρουτσόπουλου ή του Ιωαννίδη τους οποίους έχουμε μάθει να αντιμετωπίζουμε σαν σύμβολα εθνικής κατάπτωσης». ⁶⁷⁸ Η εξωτερική πολιτική απλουστευτικά προσωποποιείται ως απόρροια

⁶⁷⁴ Ελεύθερος Τύπος 25/08/1999

⁶⁷⁵ Ελεύθερος Τύπος 02/09/1999

⁶⁷⁶ Ελεύθερος Τύπος 09/09/1999

⁶⁷⁷ Οπ.παρ

⁶⁷⁸ Ελεύθερος Τύπος 05/09/1999

προσωπικών επιλογών, και όχι ως αποτέλεσμα μιας σειράς διεργασιών, που λαμβάνουν χώρα μεταξύ μιας σειράς δρώντων (κυβέρνησης, κομμάτων, επιχειρηματιών, πανεπιστημιακών κλπ).

Ο ‘αντιπολιτευτικός’ χαρακτήρας της κριτικής που ασκεί η εφημερίδα στην κυβέρνηση, αποδεικνύεται από το γεγονός ότι ασκεί κριτική επικαλούμενη επιλογές που κατά την κρίση του 1987 κατηγορούσε αντίστοιχα ως ενδοτικές.

Έντονη είναι και η αντίθεση που εκφράζεται στο θέμα της υποστήριξης της ευρωπαϊκής πορείας της Τουρκίας. Έτσι αυτή προβάλλεται ως άνευ όρων παράδοση, η οποία παρακάμπτει δόγματα της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Προκειμένου να τονιστεί το μέγεθος της υποχωρητικότητας, η εφημερίδα υπογραμμίζει το γεγονός ότι αυτή συναντά έντονες αντιδράσεις ακόμη και στο εσωτερικό του ΠΑΣΟΚ. *«Άνευ όρων παράδοση του Παπανδρέου. Ο ΥΠΕΞ υπερθεμάτισε από την Ουάσιγκτον τις επιδιώξεις για πλήρη ένταξη της Τουρκίας στην ΕΕ παρακάμπτοντας τις πάγιες ελληνικές θέσεις για Αιγαίο, Χάγη, Κύπρο»*.⁶⁷⁹ Αυτού του είδους τα δημοσιεύματα προωθούν το κατεστημένο ιδεολόγημα περί αέναης σύγκρουσης των δύο κρατών με μόνη διαφαινόμενη έξοδο από το κλίμα αυτό την επικράτηση ενός εκ των δυο αντιμαχομένων. Στα πλαίσια αυτά οποιαδήποτε κίνηση προσέγγισης εκλαμβάνεται ως αδυναμία και ως προσφορά τακτικού πλεονεκτήματος και εγκατάλειψης εθνικών δικαιών που θα αξιοποιηθεί για περαιτέρω διεκδικήσεις. *«Σε ‘σημαιοφόρο’ της ένταξης της Τουρκίας στην Ε.Ε. μετατρέπεται η ελληνική κυβέρνηση ακυρώνοντας με την τακτική της και το τελευταίο διαπραγματευτικό «όπλο» της απέναντι στις εντεινόμενες προκλήσεις της στο Αιγαίο και στο Κυπριακό.»*⁶⁸⁰ Η προσέγγιση αυτή είναι απόρροια του κυρίαρχου ιδεολογήματος που χαρακτηρίζει τις ελληνοτουρκικές σχέσεις ως εθνικά θέματα και τις τακτικές που ακολουθούνται στην εξωτερική

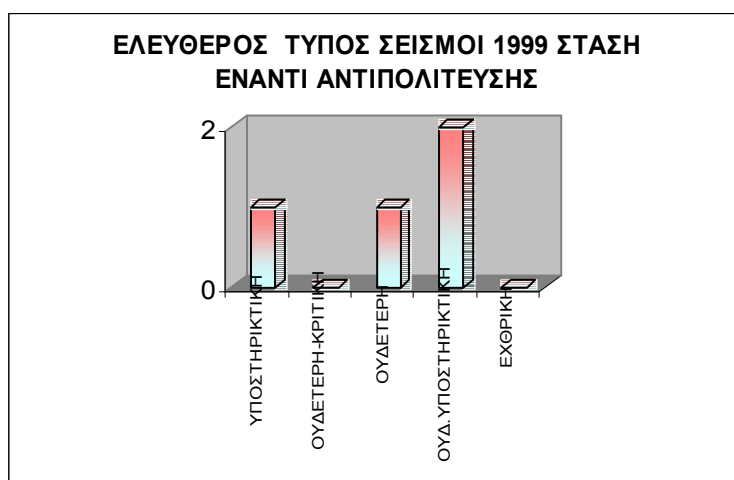
⁶⁷⁹ Ελεύθερος Τύπος 02/09/1999

⁶⁸⁰ Ελεύθερος Τύπος 10/09/1999

πολιτική ως «εθνικούς χειρισμούς» προσδίδοντας μια διάσταση από την οποία εξαρτάται η επιβίωση του έθνους.

Σε αντίθεση με την κριτική στάση των πρωτοσέλιδων δημοσιευμάτων όσο και των κύριων άρθρων γνώμης έναντι της κυβέρνησης, αυτά είναι υποστηρικτικά προς την αντιπολίτευση. (Πίνακας 4)

Πίνακας 4

Σε αντιπαράθεση με την ενδοτική κυβερνητική στάση η αντιπολίτευση προβάλλει και υπερασπίζεται με άψογο τρόπο τα εθνικά δίκαια. «Οι θέσεις του Καραμανλή εκφράζουν την πλειονότητα των Ελλήνων»⁶⁸¹ «Ο Καραμανλής έθεσε στον Υπουργό άμυνας των ΗΠΑ με άψογο τρόπο τις προϋποθέσεις για την έναρξη ενός ελληνοτουρκικού διαλόγου»⁶⁸²

Σημαντικό στοιχείο όπως προκύπτει από την ποιοτική ανάλυση και το οποίο τη διαφοροποιεί από την στάση της το 1987, είναι ότι μέρος της κριτικής της εστιάζεται και στο κόμμα της αξιωματικής αντιπολίτευσης. Η κριτική που ασκείται είναι ότι ουσιαστικά δεν αυτονομείται και δεν καταγγέλλει τις κυβερνητικές πολιτικές. Στην περίπτωση αυτή ο Ελεύθερος Τύπος 'αυτονομείται' από τις ιδεολογικές τις προτιμήσεις υιοθετώντας έναν ακραίο εθνικιστικό λόγο που μερικές

⁶⁸¹ Οπ.παρ.

⁶⁸² Οπ.παρ.

φορές ταυτίζεται με αυτόν άλλων εφημερίδων. Κριτική ασκείται σε αυτό που προσλαμβάνεται ως υποστήριξη στελεχών της ΝΔ που επικροτούν την πολιτική προσέγγισης, καθώς «η πλήρης έλλειψη εθνικής αξιοπρέπειας του Παπανδρέου καλύπτεται από την έλλειψη εθνικής αξιοπρέπειας που χαρακτηρίζει συνολικά το σύστημα εξουσίας».⁶⁸³ Στα πλαίσια αυτά καλείται το κόμμα της Νέας Δημοκρατίας για την ανατροπή της πολιτικής αυτής που αναπόδραστα οδηγεί σε απεμπόληση των εθνικών δικαίων.

Η αποτυχία της πολιτικής αυτής αντανακλάται και από το γεγονός ότι η Τουρκία συνεχίζει την αδιάλλακτη πολιτική των παραβιάσεων, ενώ η Ελλάδα εξακολουθεί την ίδια τακτική αποδίδοντας τα περιστατικά όχι σε μια ενδογενή επιθετικότητα του τουρκικού κράτους, αλλά και «σε ακραίους κύκλους που δεν επιθυμούν την προσέγγιση»⁶⁸⁴ Η τουρκική επιθετικότητα και ενάντια στις εκτιμήσεις της κυβέρνησης αποδίδεται σε μια διαχρονική τουρκική επιθετικότητα η οποία αποτελεί χαρακτηριστικό γνώρισμα του «Άλλου» «Οι τούρκοι πιλότοι υπονομεύουν τα ανοίγματα του Παπανδρέου».⁶⁸⁵

Η εικόνα της Τουρκίας όπως και στα προηγούμενα επεισόδια που εξετάσαμε παραμένει αρνητική . Η Τουρκία προβάλλεται ως μια υπανάπτυκτη χώρα με εκρηκτικές κοινωνικές και εθνικές αντιθέσεις και ένα μισητό καθεστώς. Χαρακτηριστικά τα οποία ήρθαν στην επιφάνεια λόγω του σεισμού ενώ αποδεικνύουν την απόσταση που την χωρίζει από την Ε.Ε « Εκτός Ευρώπης η Τουρκία»⁶⁸⁶ Η διπλωματία των σεισμών αποδίδεται ως απόρροια της Τουρκικής ανατολίτικης διπλωματίας, που αποβλέπει στην εκμετάλλευση της φυσικής καταστροφής για την είσοδο της στην Ε.Ε. Έτσι το καθεστώς της Άγκυρας

⁶⁸³ Ελεύθερος Τύπος 10/09/1999

⁶⁸⁴ Ελεύθερος Τύπος 29/08/1999

⁶⁸⁵ Οπ.παρ.

⁶⁸⁶ Ελεύθερος Τύπος 22/08/1999

αποδεικνύεται ιδιαίτερα ικανό στο να προσαρμόσει την στρατηγική του, «μέσα στα πλαίσια ενός γενικότερου σχεδιασμού εξυπηρέτησης των συμφερόντων του αλλά και αυτών των ΗΠΑ για την περιοχή».⁶⁸⁷ Κατά την εφημερίδα δεν υπάρχουν σοβαρές ενδείξεις ότι η Τουρκία άλλαξε στρατηγική έναντι της Ελλάδας μετά τους σεισμούς. Παρά το γεγονός που σημειώθηκε η Άγκυρα συνεχίζει να εξοπλίζεται, κάτι που αποδεικνύει την διαρκή τουρκική επιθετικότητα η οποία μένει ανεπηρέαστη από γεγονότα αυτού του μεγέθους. Τα επιδιωκόμενα μηνύματα μέσω των αντιθετικών αυτών τίτλων είναι εμφανή, καθώς τονίζεται η πολιτική της υποχωρητικότητας που ακολουθεί η Ελλάδα εν αντιθέσει με αυτήν της Τουρκίας που συνεχίζει απερίσπαστη να προωθεί τα επεκτατικά της σχέδια. « Την ώρα που ο Έλληνας ΥΠΕΞ αναπτύσσει στην Ουάσιγκτον σειρά πρωτοβουλιών που οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η Τουρκία θα γίνει δεκτή στην Ε.Ε. ως 'υποψήφια χώρα' με τις ευλογίες της Ελλάδος η Άγκυρα εξοπλίζεται σαν αστακός».⁶⁸⁸ Η τουρκική απειλή δεν έχει υποχωρήσει όπως διατείνονται οι υποστηρικτές της προσέγγισης, αλλά αντίθετα η πολιτική των διεκδικήσεων εξυπηρετείται «από τη στιγμή που το καθεστώς Σημίτη λέει ναι σε όλα».⁶⁸⁹ Έτσι η Τουρκία αποσκοπεί να εκμεταλλευτεί την πολιτική της προσέγγισης προκειμένου να προσδιορίσει «το επόμενο της βήμα στην επεκτατική της στρατηγική».⁶⁹⁰ Μια σειρά από τα στερεότυπα του κυρίαρχου ιδεολογήματος επαναλαμβάνονται και την περίοδο αυτή. Η τουρκική επιθετικότητα αποδίδεται σε εσωτερικά προβλήματα της Τουρκίας καθώς η εφημερίδα προβλέπει ότι η επιδείνωση των εσωτερικών προβλημάτων της λόγω του σεισμού δημιουργεί κίνητρο «για την παραδοσιακή τους εξαγωγή». Παράλληλα οι τουρκικές παραβιάσεις προβάλλονται ως μέρος μιας σταθερής και επίμονης τακτική με την οποία έμπρακτα η Τουρκία

⁶⁸⁷ Ελεύθερος Τύπος 10/09/1999

⁶⁸⁸ Οπ.παρ.

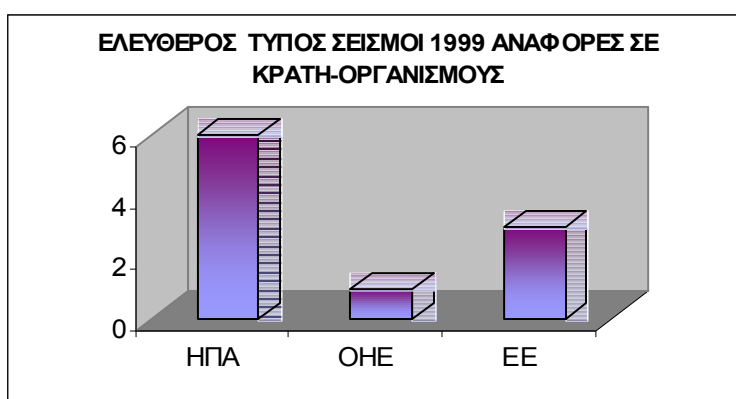
⁶⁸⁹ Οπ.παρ.

⁶⁹⁰ Οπ.παρ.

αποπειράται «να παγιώσει την παρουσία της στο χώρο αυτό επιδιώκοντας τη ντε φάκτο ανατροπή του νομικού καθεστώτος του Αρχιπελάγους». ⁶⁹¹

Την περίοδο αυτή οι αναφορές της εφημερίδας σε τρίτους παράγοντες είναι σημαντικές επιβεβαιώνοντας τη σημασία του ρόλου που διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στις ελληνοτουρκικές σχέσεις. (Πίνακας 5)

Πίνακας 5

Στην αναμετάδοση της παρέμβασης των τρίτων μερών κυριαρχούν τα στερεότυπα που κατηγοριοποιούν την στάση τους ως φιλελληνική ή φιλοτουρκική αντίστοιχα. Οι ιστορικές αναλογίες που χρησιμοποιεί η εφημερίδα προκειμένου να αποδείξει τον «φιλο-τουρκισμό» που διαπνέει την στάση των τρίτων μερών, καταδεικνύει αυτό που ονομάζουμε ως «Σύνδρομο των Μ.Δυνάμεων». Έτσι υποστηρίζεται ότι «Οι σεισμοί απέδειξαν ότι η Τουρκία ήταν και είναι ο μεγάλος ασθενής στα Βαλκάνια. Η ανάπηρη Τουρκία από την Ναυμαχία του Ναυρίνου, όπου σκόπιμα αποσιωπάται το γεγονός ότι οι Μ. Δυνάμεις ήταν αυτές που πολέμησαν, στηρίζεται έκτοτε στις πατερίτσες της Μ. Βρετανίας της Γαλλίας και της Αμερικής». ⁶⁹² Η ιστορική αυτή αναδρομή, που σκόπιμα αποσιωπά μέρος των γεγονότων, συντελεί στην θυματοποίηση της Ελλάδος μέσω της ενίσχυσης της αίσθησης της αδικίας

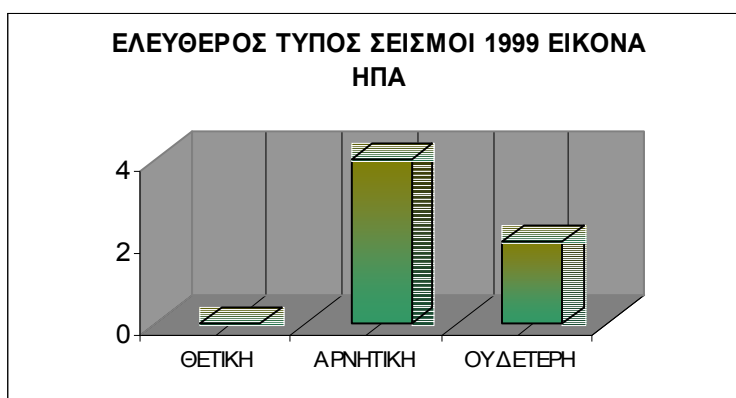
⁶⁹¹ Οπ.παρ.

⁶⁹² Ελεύθερος Τύπος 23/09/1999

εξαιτίας της παραδοσιακά μονομερούς παρέμβασης από πλευράς των Μ. Δυνάμεων υπέρ της Τουρκίας.

Η εικόνα των ΗΠΑ, όπως προβάλλεται από τα πρωτοσέλιδα δημοσιεύματα όσο και αυτά των κύριων άρθρων γνώμης είναι πλειοψηφικά αρνητική (Πίνακας 6)

Πίνακας 6

Ο λόγος των δημοσιευμάτων διακρίνεται από έναν έντονο αντι-αμερικανισμό, ο οποίος είναι εντελώς αντίθετος σε σχέση με τη στάση της εφημερίδας κατά την δεκαετία του 1980. Η αμερικανική παρέμβαση, αποπειράται να εξηγηθεί στα πλαίσια των σχεδιασμών της Νέας Τάξης, και των προσπαθειών για διευθέτηση των εκκρεμοτήτων στην Νοτιανατολική Ευρώπη και ανάδειξη της Τουρκίας σε περιφερειακή υπερδύναμη. «Είναι φανερό πως οι ΗΠΑ βιάζονται να επιβάλλουν «λύσεις» που υπονομεύουν την εθνική μας ευρωπαϊκή προοπτική και ότι οι Σημίτης Παπανδρέου λένε ναι σε όλα.»⁶⁹³ Η θεωρία της «Νέας Τάξης πραγμάτων» στην οποία γίνονται αναφορές από την εφημερίδα, αποτέλεσε το ιδεολόγημα-αφορμή για την αποκρυστάλλωση ενός νεοεθνικιστικού ρεύματος που διατρέχει το σύνολο του πολιτικού συστήματος και συνενώνει τις πλέον ετερόκλητες ομάδες. Ως αποτέλεσμα αυτών των σύγχρονων θεωριών-συννομοσίας υπήρξε η μυθοποίηση των παρεμβάσεων

⁶⁹³Ελεύθερος Τύπος 25/09/1999

του αμερικανικού παράγοντα και η κορύφωση ενός αντι-αμερικανικού κλίματος στην ελληνική κοινή γνώμη.

Η πολιτική της προσέγγισης των δυο κρατών που εγκαινιάστηκε με αφορμή τους σεισμούς στις δυο χώρες, χαρακτηρίζεται απόρροια αμερικανικών υποδείξεων, ενώ συγκρίνεται με τις αντίστοιχες κινήσεις επί δικτατορίας. *«Τότε είχαμε τον ξαφνικό έρωτα στο όνομα του αντι-κομμουνιστικού αγώνα τώρα έχουμε τον ξαφνικό έρωτα στο όνομα της Νέας Τάξης πραγμάτων»*⁶⁹⁴ Η αναλογία αυτή αποσκοπεί στο να μεγεθύνει μέσω ιστορικά φορτισμένων αντιπαραβολών το μέγεθος των «εθνικών υποχωρήσεων» απέναντι στα κελεύσματα των ΗΠΑ. Προκειμένου να τονιστεί ο αρνητικός ρόλος των ΗΠΑ στις ελληνοτουρκικές σχέσεις η εφημερίδα υπενθυμίζει τον ρόλο τους στην υπόθεση της Κύπρου, η οποία *«Από το 1974 έχει μετατραπεί σε ένα πολιτικό διπλωματικό σιλέτο χωμένο στην πλάτη του Ελληνισμού... Η Κύπρος προδόθηκε από την Ελλάδα προκειμένου να εξυπηρετηθούν τα σχέδια των ΗΠΑ και της Τουρκίας στην περιοχή»*.⁶⁹⁵

Η στρατηγική των ΗΠΑ αποσκοπεί στην ένταξη της Τουρκίας στην Ε.Ε. προκειμένου *«να την εξασθενήσουν πολιτικά στρατιωτικά και οικονομικά»*.⁶⁹⁶ Ένταξη που σύμφωνα με την εφημερίδα προϋποθέτει γενναίες υποχωρήσεις και παραχωρήσεις της Αθήνας .

Ο τρόπος προβολής της Ε.Ε. είναι ουδέτερος, ενώ είναι επικριτικός σε κράτη μέλη της Ε.Ε. όπως η Μ. Βρετανία η οποία προβάλλεται ως ανθελληνική χώρα η της οποίας ο άκρατος φιλοαμερικανισμός συμπίπτει με αυτόν της Τουρκίας. (Πίνακας 7)

Πίνακας 7

⁶⁹⁴ Ελεύθερος Τύπος 15/07/1999

⁶⁹⁵ Οπ.παρ.

⁶⁹⁶ Ελεύθερος Τύπος 12/08/1999

Η στάση της εφημερίδας είναι ιδιαίτερα αρνητική στην περίπτωση της ευρωπαϊκής προοπτικής της Τουρκίας καθώς κάτι τέτοιο θα υπονόμει την ευρωπαϊκή θέση της Ελλάδος, ενώ θεωρείται ότι θα μετέτρεπε την Ευρωπαϊκή Ένωση σε ένα απλό συμπλήρωμα των ΗΠΑ και του ΝΑΤΟ. *«Η φυσική καταστροφή που χτύπησε την Τουρκία έφερε στην επιφάνεια τα χαρακτηριστικά της υπανάπτυξης που χαρακτηρίζουν την Τουρκία, και καθιστούν φανερό ότι η Τουρκία δεν έχει θέση στην Ευρώπη»⁶⁹⁷* Οι σεισμοί που σημειώθηκαν στην Τουρκία χρησιμοποιούνται ενισχυτικά των επιχειρημάτων της εφημερίδας σχετικά με την αναγκαιότητα να αποκλειστεί η Τουρκία από την Ευρώπη καθώς δεν συνάδει με τα ευνομούμενα κράτη αλλά και γεωπολιτικά δεν ανήκει σε αυτήν.

Η θεώρηση των ελληνοτουρκικών σχέσεων ως ενός παιχνιδιού μηδενικού αποτελέσματος επηρεάζει και την θεώρηση της Ε.Ε. Έτσι οποιαδήποτε θετική κίνηση της Ε.Ε. (χρηματοδότηση κλπ) χαρακτηρίζεται ως ‘νίκη’ της Τουρκίας και πλήγμα για την Ελλάδα και πρώτο βήμα εισδοχής της Τουρκίας στην Ε.Ε.

Η συνολική τάση των δημοσιευμάτων είναι να προβάλλει πλειοψηφικά τα ελληνικά επιχειρήματα, ενώ σημαντικός είναι και ο αριθμός αυτών που προχωρούν στην κριτική του Άλλου. (Πίνακας 8)

Πίνακας 8

⁶⁹⁷ Ελεύθερος Τύπος 15/07/1999

Έτσι προβάλλεται το γεγονός ότι η φυσική καταστροφή στην Τουρκία δικαιώνει τα ελληνικά επιχειρήματα σχετικά με τα αντιδημοκρατικά χαρακτηριστικά του καθεστώτος, την καταπίεση των μειονοτήτων και την επεκτατική πολιτική αλλά και με το χαμηλό επίπεδο οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης. Παράλληλα προβάλλεται το γεγονός της ανυστερόβουλης ελληνικής βοήθειας στην Τουρκία σε αντίθεση με τα τουρκικά ΜΜΕ τα οποία «υποβαθμίζουν την ελληνική βοήθεια».⁶⁹⁸ Αντίστοιχα προβάλλεται και η βοήθεια της ελληνικής ΕΜΑΚ σε αντίθεση με την εχθρική αντιμετώπιση που αυτή έτυχε από το επίσημο τουρκικό κράτος «το επίσημο κράτος δεν τους παρείχε τις απαραίτητες διευκολύνσεις ενώ συχνά εμπόδιζε το έργο τους».⁶⁹⁹ Ως μόνη λύση για την ειρηνική συνύπαρξη των δυο κρατών προβάλλεται η αποδοχή των ελληνικών επιχειρημάτων τα οποία στηρίζονται στις αρχές του Διεθνούς Δίκαιου.

Σημαντικός είναι ο αριθμός των δημοσιευμάτων, των οποίων ο τόνος είναι 'υπερ-πατριωτικός' και έντονα κριτικός προς την ακολουθητέα εξωτερική πολιτική. Έτσι προβάλλεται ότι «προετοιμάζουμε τις ήττες του Ελληνισμού τις οποίες και αποδίδουμε στη συνέχεια στην ανύπαρκτη περιφερειακή παντοδυναμία της

⁶⁹⁸ Ελεύθερος Τύπος 29/09/1999

⁶⁹⁹ Οπ.παρ.

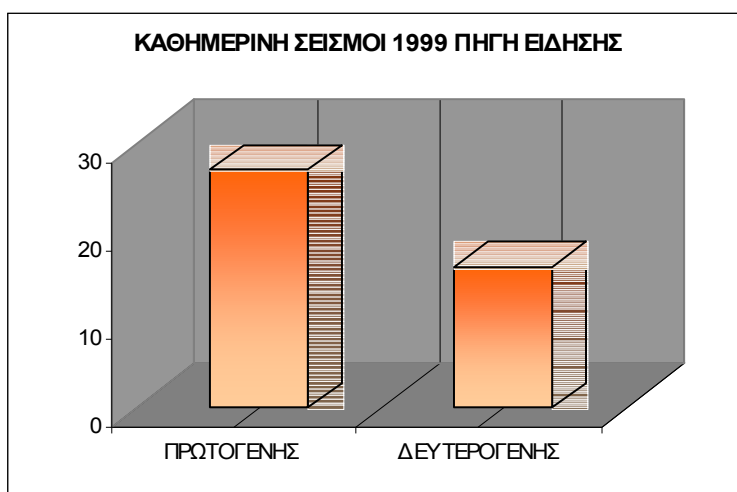
Τουρκίας». ⁷⁰⁰ Η κριτική που ασκεί η εφημερίδα αποσκοπεί στην ενίσχυση του ελληνικού (υπέρ)-πατριωτισμού που καταπιέζεται από «σημαντικό τμήμα του κατεστημένου.. το οποίο καταδικάζει τον ελληνικό εθνικισμό για να υπηρετήσουν τους αντίπαλους εθνικισμούς». ⁷⁰¹

Συμπερασματικά ο λόγος της εφημερίδας εκφράζει έναν έντονο εθνικισμό στρεφόμενος εναντίον της πολιτικής προσέγγισης που εγκαινιάζεται με την περίφημη διπλωματία των σεισμών. Έντονος είναι ο αντι-αμερικανισμός των δημοσιευμάτων, ο λόγος των οποίων επηρεάζεται έντονα από αυτό που ονομάζουμε «σύνδρομο των Μ. Δυνάμεων». Στα πλαίσια αυτά η ελληνική κυβέρνηση κατηγορείται για ενδοτισμό και υποχωρητικότητα έναντι των φιλοτουρκικών σχεδίων των ΗΠΑ και της Δύσης εν γένει. Παράλληλα για την κάλυψη της πολιτικής των χωρών αυτών μεγάλη είναι η χρήση του σχήματος βάσει των οποίων η εξωτερική πολιτική των κρατών κατηγοριοποιείται σε Φιλελληνική-Ανθελληνική.

6.1.2 Καθημερινή Σεισμοί 1999

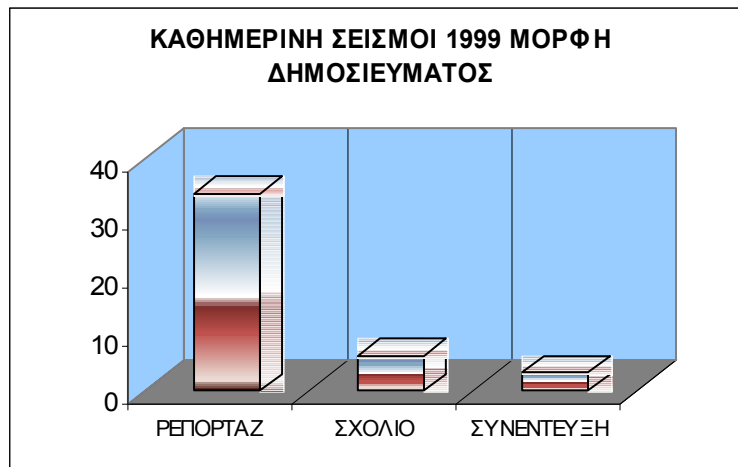
Τα ρεπορτάζ όπως και η χρήση πρωτογενών πηγών αποτελούν πλειοψηφικά τη μορφή και η πηγή των πρωτοσέλιδων δημοσιευμάτων της εφημερίδας. (Πίνακας 1)

Πίνακας 1

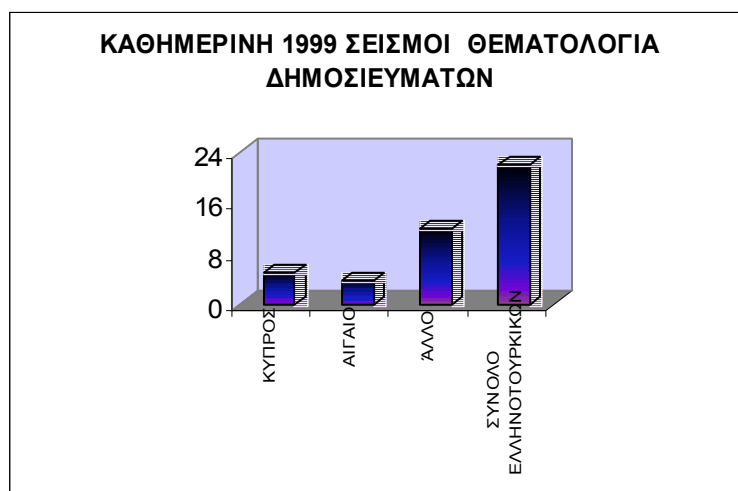
⁷⁰⁰ Ελεύθερος Τύπος 11/09/1999

⁷⁰¹ Οπ.παρ.

Η θεματολογία των περισσότερων δημοσιευμάτων αναφέρεται κατά κύριο λόγο στο σύνολο των ελληνοτουρκικών θεμάτων. Η επιλογή αυτή σχετίζεται με την διαδικασία προσέγγισης των δυο κρατών που ξεκίνησε με αφορμή τους σεισμούς σε Ελλάδα και Τουρκία. (Πίνακας 2)

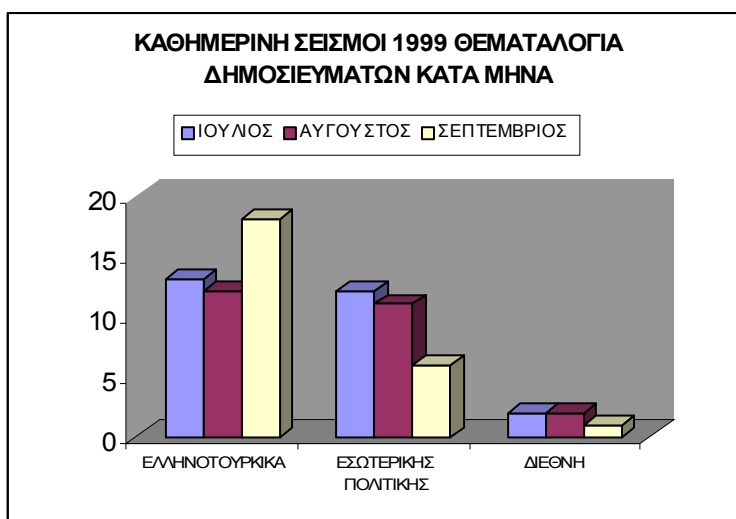
Πίνακας 2

Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις πλειοψηφούν στον αριθμό των πρωτοσέλιδων, σε σχέση με αυτά της εσωτερικής πολιτικής ή των διεθνών θεμάτων. Το γεγονός αυτό σχετίζεται με τεχνικούς λόγους (όπως ο παραδοσιακός τρόπος έκδοσης) όσο και με ποιοτικά χαρακτηριστικά της εφημερίδας (συντακτική πολιτική, αναγνωστικό κοινό

της εφημερίδας κλπ). Επιπλέον υπογραμμίζει την σημαντικότητα του γεγονότος το οποίο και συγκέντρωσε το αντίστοιχο ενδιαφέρον της εφημερίδας. (Πίνακας 3)

Πίνακας 3

Ο τόνος των δημοσιευμάτων αλλά και ο τρόπος κάλυψης των σεισμών είναι διαφορετικός από αυτόν του 'Ελεύθερου Τύπου'. Έτσι η 'Καθημερινή' θεωρεί ότι το γεγονός αυτό και η αλληλεγγύη που ακολούθησε από τους δυο λαούς μπορεί να αποτελέσει τον καταλύτη για την ουσιαστική βελτίωση των ελληνοτουρκικών σχέσεων. «Μήνυμα από τους λαούς»⁷⁰². Οι σεισμοί που σημειώθηκαν στις δυο χώρες θεωρείται ότι ανέδειξαν την αναγκαιότητα του ελληνοτουρκικού διαλόγου εκκινώντας από θέματα χαμηλής πολιτικής προκειμένου να εμπεδωθεί σταδιακά το απαραίτητο κλίμα εμπιστοσύνης μεταξύ των δυο κρατών. «Ο Εγκέλαδος αγνοεί διαχωριστικές γραμμές».⁷⁰³ Η προσέγγιση αυτή μπορεί να αποτελέσει τη βάση μιας ευρύτερης προσέγγισης που θα άμβλυνη την χρόνια ένταση μεταξύ των δυο κρατών.

Η εφημερίδα τονίζει το γεγονός και στέκεται υποστηρικτικά στην αναγκαιότητα παροχής και πολιτικής βοήθειας προς την Τουρκία, προκειμένου να ξεπεραστούν οι συνέπειες της φυσικής καταστροφής σε πολιτικό επίπεδο αλλά και να

⁷⁰² Καθημερινή 17/08/1999

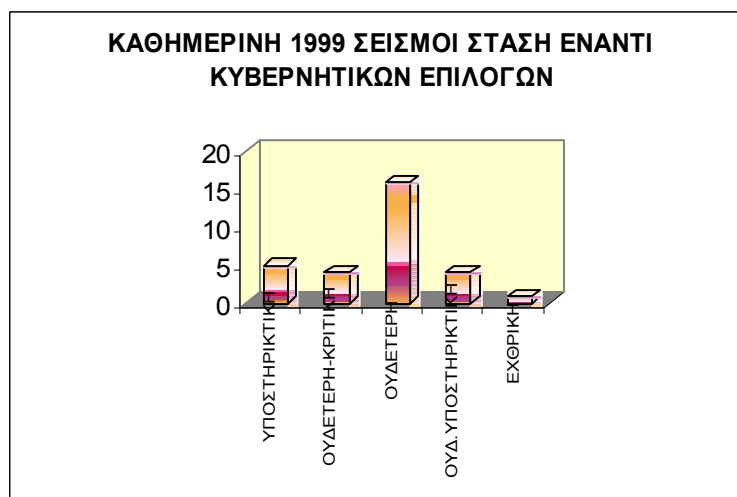
⁷⁰³ Καθημερινή 19/09/1999

αποφευχθεί μια εστία αναταραχής που αναπόφευκτα θα επηρεάσει και την Ελλάδα
«Προέχει η πολιτική βοήθεια προς την Τουρκία»⁷⁰⁴

Παρόλη την ευνοϊκή στάση της εφημερίδας έναντι της παροχής βοήθειας προς την Τουρκία εξακολουθεί ωστόσο να διατηρείται ένα κλίμα καχυποψίας το οποίο είναι απόρροια των συγκρουσιακών-ανταγωνιστικών σχέσεων των δυο κρατών, αλλά και των κυρίαρχων αντιπαραθετικών ιδεολογημάτων στις δύο χώρες.

Η στάση των δημοσιευμάτων της εφημερίδας είναι ουδέτερη. (Πίνακας 4)

Πίνακας 4

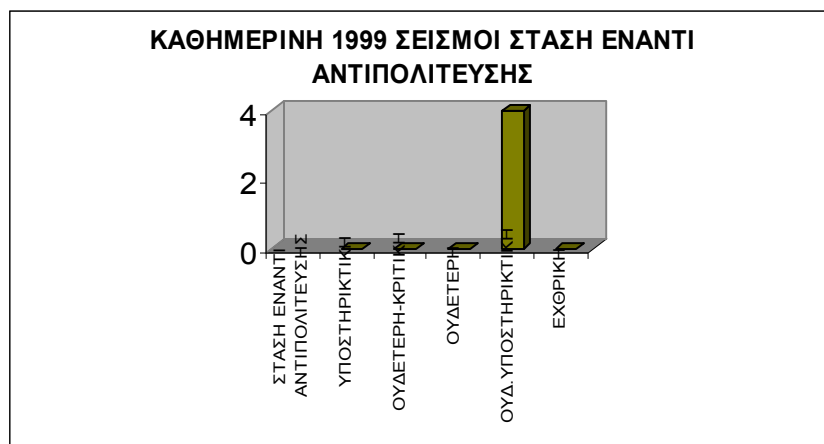

Ο λόγος των πρωτοσέλιδων δημοσιευμάτων όσο και των κύριων άρθρων γνώμης είναι διαφοροποιημένος καθώς είναι υποστηρικτικός προς την πολιτική προσέγγισης των δυο κρατών. Ωστόσο διατυπώνεται κάποια κριτική έναντι μέρους των κυβερνητικών επιλογών. «Ολίσθημα οι δηλώσεις του έλληνα ΥΠΕΞ». ⁷⁰⁵ Η κριτική αυτή υιοθετεί τις θέσεις και τις απόψεις της αξιωματικής αντιπολίτευσης έναντι της οποίας η στάση της εφημερίδας είναι ουδέτερη-υποστηρικτική. (Πίνακας 5)

⁷⁰⁴ Καθημερινή 17/08/1999

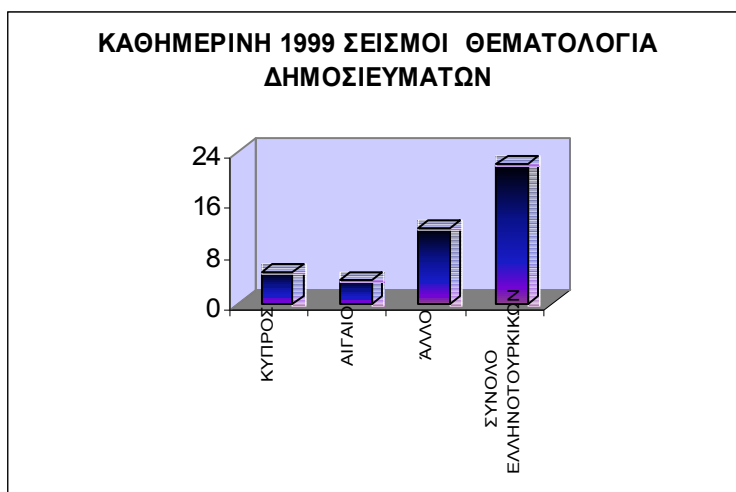
⁷⁰⁵ Καθημερινή 31/07/1999

Πίνακας 5

Η θεματολογία των δημοσιευμάτων της εφημερίδας κυριαρχείται από αναφορές στο σύνολο των ελληνοτουρκικών θεμάτων (Πίνακας 6). Η προβολή αυτών σχετίζεται με την προσπάθεια προσέγγισης των δυο χωρών η θεματική διάταξη της οποίας συμπεριέλαβε το σύνολο των θεμάτων που αφορούν τις διμερείς σχέσεις. Ιδιαίτερα σημαντικό είναι το ότι την περίοδο αυτή σημαντικός είναι και ο αριθμός των δημοσιευμάτων που αναφέρονται στο Κυπριακό. Τα δημοσιεύματα αυτά είναι απόρροια της σύνδεσης της τουρκικής υποψηφιότητας για την Ε.Ε. με το Κυπριακό από την μεριά της ελληνικής κυβέρνησης, τακτική που επανέφερε το θέμα αυτό στην ημερήσια διάταξη της διεθνούς κοινότητας αλλά και στα πρωτοσέλιδα των εφημερίδων.

Πίνακας 6

Ο τρόπος προβολής της Τουρκίας, από την ‘Καθημερινή’ κατά την υπό εξέταση περίοδο είναι ουδέτερος-αρνητικός. Κυριαρχούν τα αρνητικά στερεότυπα στον δημοσιογραφικό λόγο, τα οποία είναι σύμφωνα με τον στερεοτυπικό τρόπο ανταπόκρισης της τουρκικής πολιτικής. «*Τουρκικές παραβιάσεις και ύποπτη προβοκάτσια*»⁷⁰⁶ Τα στερεότυπα αυτά υποχωρούν το πρώτο διάστημα μετά τον σεισμό που έπληξε την περιοχή της Κων/πολης, όπου πολλές είναι οι θετικές αναφορές για την «δοκιμασία του τουρκικού λαού». Τα δημοσιεύματα αυτά αποτελούν μια σημαντική αλλαγή σε σχέση με τα αντίστοιχα των προηγούμενων γεγονότων όπου κυριαρχούσε ο αρνητικός τρόπος προβολής της Τουρκικής πολιτικής.

Χαρακτηριστικό των επιφυλάξεων που διατυπώνονται είναι ότι οι εκδηλώσεις ανθρωπιάς θεωρείται ότι δεν επηρεάζουν μερίδα του τουρκικού κατεστημένου το οποίο «*με το επιχείρημα άλλο σεισμός άλλο πολιτική δεν παραλείπουν να υπενθυμίζει εμμέσως πλην σαφώς τις πάγιες διεκδικήσεις της Αγκυρας εις βάρος της Ελλάδας*».⁷⁰⁷ Στα πλαίσια αυτά και ενώ προβάλλονται οι ευχαριστίες για την ελληνική βοήθεια και συμπαράσταση, τονίζεται το ότι αυτές δεν αναιρούν τις πάγιες διεκδικήσεις της

⁷⁰⁶ Καθημερινή 24/07/1999

⁷⁰⁷ Καθημερινή 27/09/1999

Τουρκίας. *«Ο Γιλμάζ ευχαριστεί αλλά και διεκδικεί. Δεν υπάρχουν εδάφη που δεν μπορούν να μοιραστούν».*⁷⁰⁸

Ο λόγος των δημοσιευμάτων που εξετάζουμε προβάλλει τους σεισμούς ως γεγονός το οποίο ανέδειξε τον αυταρχικό και ολιγαρχικό χαρακτήρα του πολιτεύματος και τον κυρίαρχο ρόλο της πολιτικο-στρατιωτικής ελίτ σε αυτό. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι η εφημερίδα επιλέγει τον χαρακτηρισμό του ‘καθεστώτος’ όταν αναφέρεται στην τουρκική εξουσία, ενώ μέρος των ευθυνών των αποτελεσμάτων του σεισμού αποδίδονται στον αυταρχικό χαρακτήρα του τουρκικού πολιτεύματος. *«Με χάος απειλείται η Τουρκία, αδυναμία δηλώνει η κυβέρνηση Ετσεβίτ».*⁷⁰⁹

Η παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Τουρκία, είναι ένα άλλο θέμα το οποίο προβάλλεται ως απόδειξη του βάρβαρου καθεστώτος της Τουρκίας αλλά και της απόστασης που τη χωρίζει από την Ευρώπη. *«Το καθεστώς της Άγκυρας περιφρονεί τα ανθρώπινα δικαιώματα και την ευαισθησία ορισμένων Ευρωπαίων»*⁷¹⁰. Παρά τις επικρίσεις που δέχεται η Τουρκία για την πολιτική αυτή, εμφανίζεται να αδιαφορεί συνεχίζοντας με την ανοχή κάποιων δυτικών κυβερνήσεων την *«τουρκική βαρβαρότητα»*⁷¹¹. Σημαντικός είναι και ο αριθμός των δημοσιευμάτων που αναφέρονται σε άλλα κράτη και οργανισμούς (Πίνακας 7).

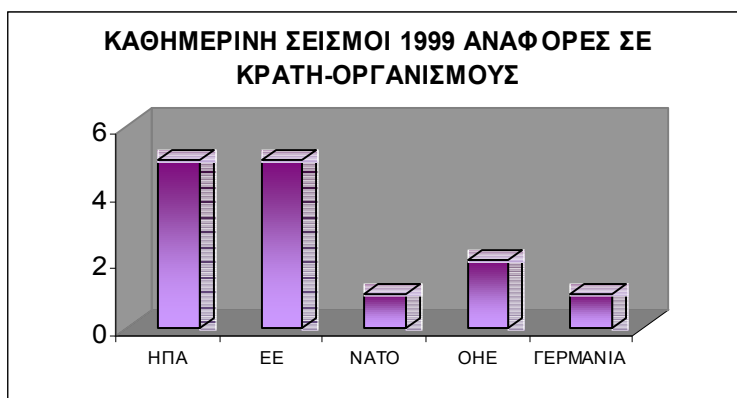
Πίνακας 7

⁷⁰⁸ Καθημερινή 19/08/1999

⁷⁰⁹ Καθημερινή 20/08/1999

⁷¹⁰ Καθημερινή 10/08/1999

⁷¹¹ Καθημερινή 10/08/1999

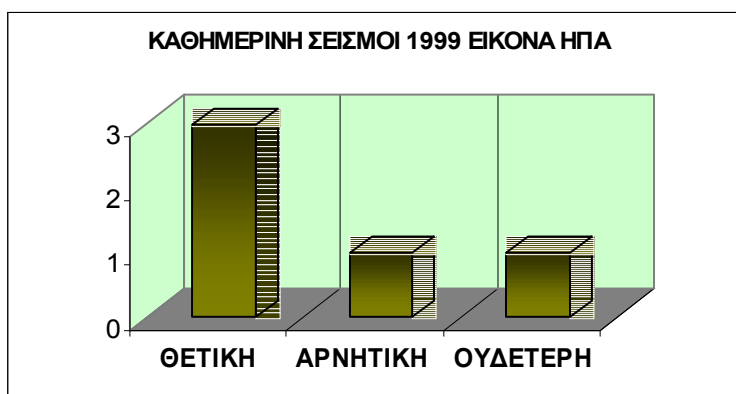
Αυτό που παρατηρείται σε ότι αφορά τον τρόπο προβολής των δυτικών κυβερνήσεων είναι ότι μέρος των στερεοτύπων παραμένουν διαχρονικά αναλλοίωτα. Έτσι εξακολουθεί να αποδίδεται η συμπεριφορά της Τουρκίας στις πολιτικές σκοπιμότητες της Δύσης που επιτρέπουν κάτι αντίστοιχο. Η ανοχή αυτή, ουσιαστικά στιγματίζει την αξιοπιστία των θεσμών και των αντιλήψεων της ΕΕ, αλλά και το ευρωπαϊκό δικαϊκό σύστημα

Παρά την διατήρηση κάποιων αρνητικών στερεοτύπων όπως προκύπτει από την ποιοτική ανάλυση των δημοσιευμάτων της εφημερίδας υπάρχει μια αλλαγή προς το θετικότερο σε ό,τι αφορά την εικόνα που μεταδίδεται. Η αλλαγή αυτή θεωρούμε ότι συσχετίζεται με τις ιδεολογικές προτιμήσεις τις εφημερίδας, αλλά κυριότερα με το γεγονός ότι η ποιοτική μεταστροφή της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής με την εμπλοκή των δυτικών χωρών και οργανισμών στις ελληνοτουρκικές σχέσεις θεωρείται 'επιτυχημένη'. Ταυτόχρονα η διαμεσολάβηση τους θεωρείται ότι αναγνωρίζει τα ελληνικά δίκαια αλλά και τις ειλικρινείς διαθέσεις της Ελλάδος για ειρηνική επίλυση των ελληνοτουρκικών διαφορών. «Έπαινος Σρέντερ προς Σημίτη»⁷¹²

Οι αναφορές στις ΗΠΑ όπως και στα προηγούμενα γεγονότα, είναι πολλές. Στην περίπτωση όμως των σεισμών παρατηρείται μια μεταστροφή καθώς η εικόνα των ΗΠΑ είναι θετική (Πίνακας 8).

⁷¹² Καθημερινή 28/08/1999

Πίνακας 8

Η διαφοροποίηση αυτή είναι αποτέλεσμα της παρέμβασης των ΗΠΑ, η οποία και προβάλλεται ως θετική για τα ελληνικά συμφέροντα. Ως τέτοιες θεωρούνται οι δηλώσεις των ΗΠΑ για παραπομπή των εκκρεμοτήτων στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης. Η μεταστροφή στον τρόπο προβολής των ΗΠΑ σχετίζεται και με την ευνοϊκή στάση της εφημερίδας έναντι της διαδικασίας που ξεκίνησε με τη διπλωματία των σεισμών παρόλες τις επιφυλάξεις που εκφράζει. «Οι ΗΠΑ θα πιέσουν τον Ντεκτάς»⁷¹³ «Ο Κλίντον επισπεύδει λύση για την Κύπρο».⁷¹⁴ Έτσι τα σχετικά δημοσιεύματα αντανακλούν και αναγνωρίζουν το ρόλο και τη συμβολή των ΗΠΑ στην εξέλιξη αυτή, χωρίς όμως να απουσιάζουν και κάποιες στερεοτυπικές αρνητικές αναφορές.. «Ουάσιγκτον και Βόννη πιέζουν την Αθήνα».⁷¹⁵

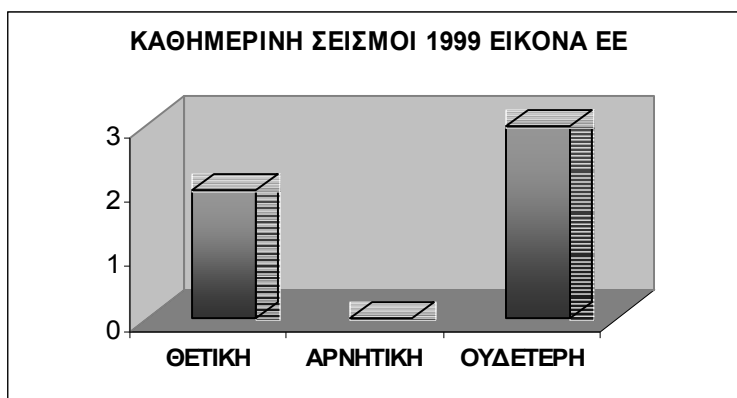
Η εικόνα της Ε.Ε. είναι ουδέτερη-θετική (Πίνακας 9). Η διαφοροποίηση αυτή από την θετική εικόνα κατά την κρίση των Ιμίων του 1996, θεωρούμε ότι σχετίζεται με τις πιέσεις εκ μέρους της τελευταίας για άρση του ελληνικού βέτο.

Πίνακας 9

⁷¹³ Καθημερινή 24/09/1999

⁷¹⁴ Καθημερινή 29 /09/1999

⁷¹⁵ Καθημερινή 14/07/1999

Στα πλαίσια αυτά θεωρείται ότι ο σεισμός στην Τουρκία χρησιμοποιείται ως αφορμή προκειμένου να καμφθούν οι ελληνικές αντιρρήσεις στην σύνδεση της Τουρκίας με την Ε.Ε. παρά «το έλλειμμα προσαρμογής της στην διεθνή πραγματικότητα».⁷¹⁶ Η εφημερίδα εκφράζει κάποιες επιφυλάξεις στην προοπτική αυτή, εξαιτίας του χαρακτήρα του τουρκικού πολιτεύματος, την κατοχή της Κύπρου και μια σειρά άλλων ζητημάτων που αποδεικνύουν «την απόσταση που πρέπει να διανύσει»⁷¹⁷. Οι επιφυλάξεις αυτές δικαιώνονται και από τις «Δεκαπέντε καταδίκες της Άγκυρας από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων»⁷¹⁸. Ο αριθμός των καταδικαστικών αποφάσεων τονίζεται καθώς αποδεικνύει το μέγεθος της καταπάτησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η καταδίκη αυτή αποτελεί ταυτόχρονα κατά την εφημερίδα και «ράπισμα προς την πολιτική των ευρωπαϊκών κυβερνήσεων οι οποίες υποτάσσουν την υποχρέωση σεβασμού θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων εκ μέρους της Τουρκίας στα οικονομικά και γεωπολιτικά τους συμφέροντα στην Τουρκία».⁷¹⁹

Η στάση της εφημερίδας ωστόσο είναι έντονα διαφοροποιημένη από τα προηγούμενα γεγονότα καθώς στα δημοσιεύματα την περίοδο αυτή πλειοψηφούν οι αναφορές στα αμοιβαία συμφέροντα των δυο λαών. (Πίνακας 10)

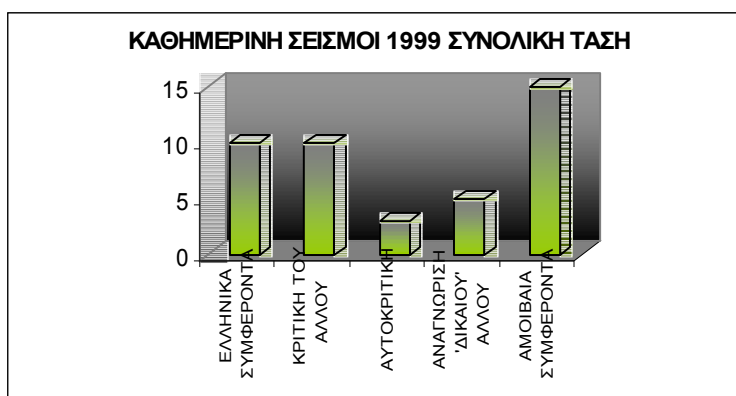
⁷¹⁶ Καθημερινή 03/09/1999

⁷¹⁷ Οπ.παρ

⁷¹⁸ Καθημερινή 09/07/1999

⁷¹⁹ Οπ.παρ.

Πίνακας 10

Η εξέλιξη αυτή είναι απόρροια της φυσικής καταστροφής που έπληξε τις δυο χώρες, υπογραμμίζοντας την «κοινή μοίρα» που συνδέει τις δυο χώρες, όσο και τις εκδηλώσεις αλληλεγγύης που ακολούθησε μεταξύ των δυο λαών. Παράλληλα το γεγονός αυτό σχετίζεται και με την υποστήριξη της εφημερίδας στην «διπλωματία των σεισμών» «Ελληνοτουρκικό Σισμίκ»⁷²⁰ Οι φυσικές καταστροφές στις δυο χώρες προβάλλονται από την εφημερίδα ως ευκαιρία και αφορμή για να ξεπεράσουν τις αντιπαλότητες του παρελθόντος. «Έλληνες και Τούρκοι γυρίζουν σελίδα».⁷²¹ Έτσι υπογραμμίζεται το γεγονός ότι αποτέλεσαν «καταλύτη εκδηλώσεων των νέων αισθημάτων των πληθυσμών»⁷²², και δημιούργησαν ένα νέο πνεύμα για μια ουσιαστική βελτίωση των διμερών σχέσεων που θα πρέπει οι πολιτικές ηγεσίες των δυο χωρών να υιοθετήσουν. Η εφημερίδα υποστηρίζοντας την προοπτική του ελληνοτουρκικού διαλόγου προβάλλει την πολιτική αυτή ως μακροπρόθεσμα συμφέρουσα καθώς ακόμη και αν «η Τουρκική ηγεσία επιμένει στη γραμμή του παρελθόντος κάτι που ασφαλώς επιθυμεί μια μερίδα του τουρκικού στρατιωτικό-πολιτικού κατεστημένου»⁷²³ μια πολιτική αλληλεγγύης, θα αποδείξει στον τουρκικό λαό τις ελληνικές προθέσεις.

⁷²⁰ Καθημερινή 10/09/1999

⁷²¹ Καθημερινή 11/09/1999

⁷²² Οπ.παρ.

⁷²³ Οπ.παρ.

Παρόλη την προσέγγιση αυτή της εφημερίδας, σημαντικός είναι ο αριθμός των δημοσιευμάτων που προωθούν τα ελληνικά επιχειρήματα. Το Αιγαίο προβάλλεται ως ελληνική θάλασσα, ενισχύοντας το αντίστοιχο στερεότυπο μέσω της παράλειψης οποιωνδήποτε αναφορών στα δικαιώματα του 'Άλλου' «*Ο εγκέλαδος απειλεί και το Αιγαίο*»⁷²⁴

Με την υποστηρικτική στάση της εφημερίδας έναντι της προοπτικής ενός ελληνοτουρκικού διαλόγου, τονίζεται ακόμη ότι αυτός δεν θα πρέπει να «*απεμπολεί κυριαρχικά δικαιώματα*» αλλά ούτε να αποτελέσει έναν εφ' όλης της ύλης διάλογο όπως «*πάγια προσπαθεί η Τουρκία να παρασύρει την Αθήνα*».⁷²⁵ Στην ελληνική πλευρά αποδίδεται η ειλικρινή επιθυμία έναρξης διαλόγου σε αντίθεση με την τουρκική ηγεσία που αποσκοπεί να προωθήσει τους πάγιους στόχους της. Το γεγονός αυτό, μεταθέτει τις ευθύνες για την κατάσταση των διμερών σχέσεων στην πλευρά της Τουρκίας. Η ερμηνεία αυτή είναι σύμφωνη με το κυρίαρχο ιδεολόγημα ενισχύοντας την αντιπαράθεση και αποτρέποντας οποιεσδήποτε κινήσεις από την πλευρά της Ελλάδος ως υποχωρητικές και ενδοτικές.

Συμπερασματικά η συνολική στάση της εφημερίδας στους σεισμούς που σημειώθηκαν στις δυο χώρες είναι διαφοροποιημένη σε σχέση με αυτήν των κρίσεων του 1996 και 1987 αντίστοιχα. Η διαφοροποίηση αυτή εκφράζεται με το ότι η πλειοψηφία των σχετικών δημοσιευμάτων προωθούν τα αμοιβαία συμφέροντα των δυο λαών και όχι μονοδιάστατα τα ελληνικά επιχειρήματα. Αλλαγή επίσης παρατηρείται στον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζονται οι ΗΠΑ, ενώ σημαντικό είναι το γεγονός ότι προωθείται η προσέγγιση των δυο κρατών ως μιας αναγκαιότητας για την επίλυση της μακροχρόνιας έντασης.

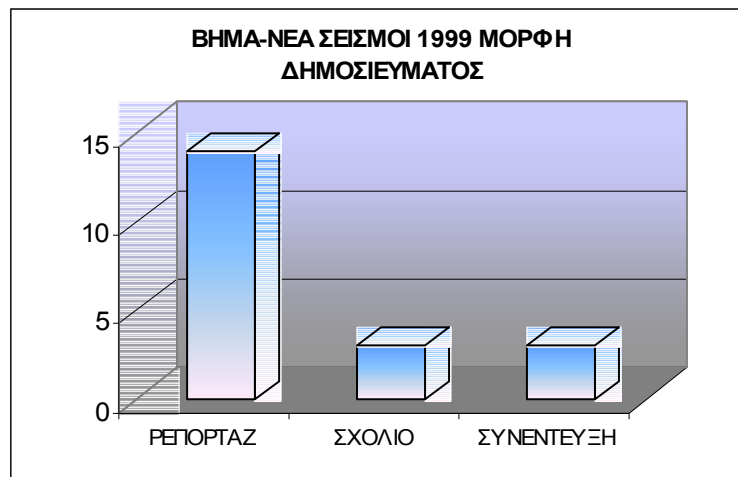
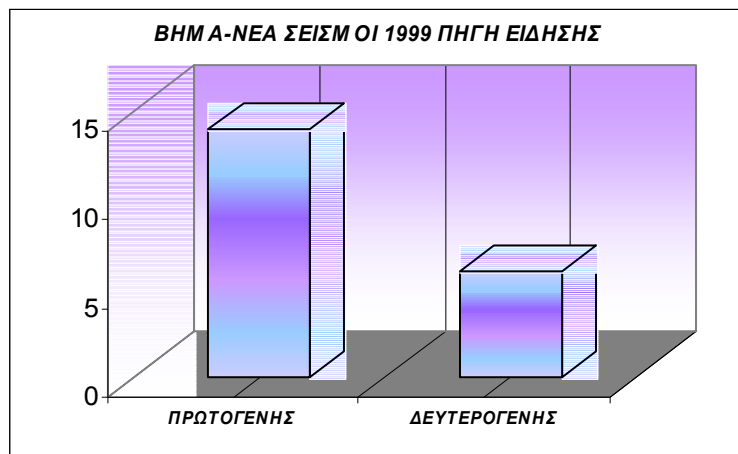
⁷²⁴ Καθημερινή 18/08/1999

⁷²⁵ Οπ.παρ.

6.1.3 Βήμα/ Νέα Σεισμοί 1999

Τα πρωτοσέλιδα δημοσιεύματα των εφημερίδων κατά την υπό εξέταση περίοδο, όπως και στις προηγούμενες, χρησιμοποιούν πλειοψηφικά πρωτογενείς πηγές, και έχουν τη μορφή των ρεπορτάζ. (Πίνακας 1).

Πίνακας 1

Οι επιλογές αυτές είναι απόρροια της συντακτικής πολιτικής των εφημερίδων, εμπορικών αναγκαιοτήτων, αλλά και της προσέγγισης της εξωτερικής πολιτικής με όρους που αναφέρονται και σχετίζονται με την εσωτερική πολιτική.

Ο λόγος των δημοσιευμάτων την περίοδο αυτή, είναι 'θυμικός' λόγω και των καταστροφικών αποτελεσμάτων ιδιαίτερα σε σχέση με τα καταστροφικά

αποτελέσματα των σεισμών, ενώ αντανακλά και το κλίμα που επικράτησε μεταξύ των δυο λαών. Η ελληνική βοήθεια προβάλλεται ιδιαίτερα, ενώ όπως και στις υπόλοιπες εφημερίδες συνοδεύεται από χαρακτηρισμούς όπως «άδολη», «ειλικρινής», «αφτιασίδωτη». Η χρήση αυτών των επιθέτων αποδίδει εμφαντικά το μέγεθος της ελληνικής βοήθειας, αντιπαραβάλλοντας τις ελληνικές διαθέσεις φιλίας έναντι των σκοπιμοτήτων της άλλης πλευράς. Η ελληνική βοήθεια προς την Τουρκία, «πλούσια» και «αφειδώλευτη», «αποτελεί μεγάλη απόδειξη, ότι δεν ήταν επίδειξη νεοπλουτισμού, δεν ήταν επικοινωνιακό τρυκ ούτε για το 'φαίνεσθε', αλλά είχε ουσία και αποτέλεσμα για αυτό και άλλωστε έτυχε της ανάλογης υποδοχής στη γειτονική χώρα».⁷²⁶

Η βοήθεια αυτή, αποτελεί αφορμή εξύμνησης των αρετών της φυλής και της αναπαραγωγής εθνικών στερεοτύπων περί χαρισμάτων ανώτερων του ελληνικού λαού «*Ρωμαίικο φιλότιμο. Λαός φιλότιμος είμαστε, λαός που σκίζεται να βοηθήσει, λαός λεβέντης που ζει για τον καλό τον λόγο και τίποτε άλλο. Ως εκ τούτου κάτι σαν ανταπόδοση μπορεί να θεωρηθούν οι δημόσιες ευχαριστίες της τουρκικής πολιτικής ηγεσίας*»⁷²⁷ Ο ελληνικός λαός παρουσιάζεται μεγαλόθυμος που στέκεται υπεράνω διαφορών και διεκδικήσεων, ενώ ο λόγος των δημοσιευμάτων απλουστευτικός αγγίζει και απευθύνεται στο θυμικό του αναγνώστη, εξαίροντας χαρακτηριστικά 'αιώνια' που συνοδεύουν το έθνος στην ιστορική του πορεία. Τα ευμενή σχόλια των τουρκικών ΜΜΕ, προβάλλονται καθώς λειτουργούν επιβεβαιωτικά-ενισχυτικά των δημοσιευμάτων που αναφέρονται στο μέγεθος της ελληνικής βοήθειας. «*Σε ευχαριστούμε γείτονα. Ο Τουρκικός τύπος δεν βρίσκει λόγια για να επαινέσει την ελληνική βοήθεια προς τον τουρκικό λαό*».⁷²⁸ Με αφορμή την αντίστοιχη βοήθεια της Τουρκίας προς την Ελλάδα τονίζεται το γεγονός ότι αυτή αποτελεί ανταπόδοση και

⁷²⁶ Νέα 20/08/1999

⁷²⁷ Οπ.παρ.

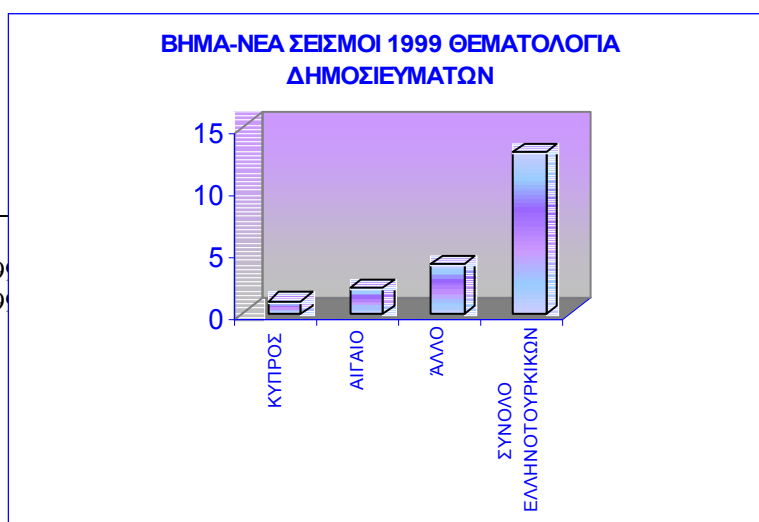
⁷²⁸ Νέα 01/09/1999

έκφραση αλληλεγγύης φραστικής και υλικής από την Τουρκία. Η έμφαση στην τουρκική βοήθεια, από την πλευρά των εφημερίδων εντάσσεται στα πλαίσια της γενικότερης θετικής τους στάσης έναντι της πολιτικής προσέγγισης των δυο κρατών.

Οι σεισμοί αυτοί σηματοδότησαν μια διπλωματική αποστασιοποίηση από την αυστηρή φρασεολογία που η Ελλάδα και η Τουρκία συχνά χρησιμοποιούν όταν απευθύνονται η μία στην άλλη δημοσίως. Οι σεισμοί έφεραν τους δυο λαούς πιο κοντά «ανοίγοντας διάπλατα μια πόρτα ελπίδας στο μέλλον»⁷²⁹, όπως υποστηρίζει η εφημερίδα «Τα Ρίχτερ γέφυρα φιλίας».⁷³⁰ Η βοήθεια την οποία πρόσφεραν τα δύο κράτη, σηματοδοτεί μια δημόσια έκφραση συναισθημάτων, που καταδεικνύουν «τη βαθιά αίσθηση κοινής ιστορίας και κοινού πεπρωμένου που εξακολουθεί να συνδέει Έλληνες και Τούρκους»⁷³¹ Όπως αναφέρουν οι εφημερίδες «δεν είναι ότι το επισήμαναν οι ξένες εφημερίδες, δεν είναι καν οι δημόσιες ευχαριστίες της τουρκικής πολιτικής ηγεσίας προς την κυβέρνηση και τον ελληνικό λαό, αλλά είναι ότι το κύμα συμπάθειας προς τον σκληρά δοκιμαζόμενο τουρκικό λαό είναι ειλικρινές και αφτιασίδωτο....το σύνολο του ελληνικού λαού συμπάσχει με τα πάθη των σεισμόπληκτων».⁷³²

Η θεματολογία των δημοσιευμάτων, όπως και στις υπόλοιπες εφημερίδες κυριαρχείται από τις αναφορές στο σύνολο των ελληνοτουρκικών θεμάτων (Πίνακας 2)

Πίνακας 2

⁷²⁹ Οπ.παρ.
⁷³⁰ Νέα 28/07/1999
⁷³¹ Νέα 22/09/1999
⁷³² Οπ.παρ.

Η επιλογή προβολής του συνόλου των ελληνοτουρκικών εφημερίδων σχετίζεται με το γεγονός που έλαβε χώρα αλλά και την διαδικασία προσέγγισης η οποία και ανακίνησε τα θέματα αυτά. Κατά την υπό εξέταση περίοδο εμφανίζονται και κάποια δημοσιεύματα σχετικά με το Κυπριακό, ιδιαίτερα τον μήνα Ιούλιο όπου συμπληρώνονται και 25 χρόνια από την τουρκική εισβολή.

Η στάση των δημοσιευμάτων της εφημερίδας είναι υποστηρικτική έναντι των κυβερνητικών επιλογών όπως και στα προηγούμενα επεισόδια. Οι ιδεολογικές επιλογές των εφημερίδων επηρεάζουν σε σημαντικό βαθμό, όπως διαφαίνεται από τα δημοσιεύματα των εφημερίδων.

Οι δηλώσεις Παπανδρέου σχετικά με την τουρκική μειονότητα, προβάλλονται ουδέτερα από τις εφημερίδες, εκφράζοντας με τον πλέον χαρακτηριστικό τρόπο το ότι η μουσουλμανική μειονότητα αποτελεί θέμα-ταμπού για την ελληνική κοινωνία. «*Η ελληνική κυβέρνηση δια του πρωθυπουργού ανακοινώνει ότι δεν υπάρχει καμία αλλαγή στην ελληνική πολιτική της μειονότητας*»⁷³³ Αντίστοιχα και παρόλη την υποστήριξη προς την αλλαγή που σημειώνεται στην εξωτερική πολιτική, η στροφή αυτή παρουσιάζεται- δικαιολογείται από τα πρωτοσέλιδα δημοσιεύματα όσο και τα κύρια άρθρα γνώμης ως εν πολλοίς αναγκαστική και επιβαλλόμενη από τις συνθήκες, λόγω της δεινής διπλωματικής θέσης που θα βρεθεί η Ελλάδα αν επιμείνει στο βέτο. Η στάση αυτή των εφημερίδων, και η αναγκαιότητα δικαιολόγησης της πολιτικής της προσέγγισης υπογραμμίζει τη δυσκολία αποδοχής μιας τέτοιας ‘στροφής’ η οποία εν πολλοίς ανέτρεψε την στερεοτυπική προσέγγιση των ελληνοτουρκικών σχέσεων. Η επίκληση των κινδύνων για πιθανή ανατροπή του στάτους-κβό από την μεριά της αντιπολίτευσης κατακρίνεται έντονα χαρακτηριζόμενη η στάση της ως ‘πατριδοκαπηλική’ και εθνικιστική. Η κριτική αυτή παραγνωρίζει την ενεργοποίηση

«πολιτών και από τις δύο μεριές του Αιγαίου που χρόνια τώρα προσπαθούν να

⁷³³ Νέα 31/07/1999

αποδείξουν τη σημασία και τη δυναμική που εμπεριέχουν φιλειρηνικές πρωτοβουλίες και των δυο πλευρών». ⁷³⁴ Αντίθετα η διαφορετική προσέγγιση των ελληνοτουρκικών ζητημάτων θα «απεγκλωβίσει την χώρα μας από διλήμματα και παρωχημένες επιλογές όπως αυτή του βέτο» ⁷³⁵.

Τα αρνητικά στερεότυπα για την Τουρκία αν και δεν προβάλλονται με την ίδια ένταση εντούτοις εξακολουθούν να διατρέχουν μεγάλο μέρος των δημοσιευμάτων. Στα δημοσιεύματα παρατηρούνται μια σειρά από θετικά στερεότυπα για τον τουρκικό λαό. Ο σεισμός στην Τουρκία και η ανταπόκριση του ελληνικού λαού προβάλλεται ότι αποτέλεσαν την αφορμή για την αποδόμηση των ανθελληνικών στερεοτύπων ενώ επέτρεψαν την έκφραση των συναισθημάτων του τουρκικού λαού (για αυτό και η χρήση του πρώτου ενικού και λεξιλογίου όπως γείτονα, φίλε κλπ). Χαρακτηριστικό του λόγου των δημοσιευμάτων είναι ότι ο τουρκικός λαός διαχωρίζεται από το πολιτικό και στρατιωτικό κατεστημένο. Σύμφωνα με το στερεότυπο αυτό ο τουρκικός λαός θεωρείται ότι είναι αμέτοχος στην αντιπαράθεση με την Ελλάδα, ποδηγετούμενος από την ανθελληνική προπαγάνδα του τουρκικού στρατιωτικό-πολιτικού κατεστημένου. Σύμφωνα με την κρατούσα ερμηνεία το κατεστημένο αυτό εξακολουθεί να υπονομεύει την προσέγγιση των δυο κρατών καθώς εδώ και πολλά χρόνια επενδύει στη στρατηγική αυτής της έντασης, με ανακυκλούμενες απειλές, επεκτατικούς σχεδιασμούς κ.α.

Εν αντίθεση με την πολιτική της Ελλάδος, η Τουρκία εμφανίζεται ακόμη και στις ώρες αυτές να επιδιώκει με συνέπεια την εξυπηρέτηση των συμφερόντων της τα οποία και τοποθετεί σε προτεραιότητα και μακριά από οποιεσδήποτε συναισθηματισμούς. «*Η Άγκυρα εξαργυρώνει τους σεισμούς. Θα ζητήσει από τις ΗΠΑ οικονομική και πολιτική στήριξη*». ⁷³⁶ Η Τουρκία προβάλλεται μέσω του στερεότυπου

⁷³⁴ Νέα 26/09/1999

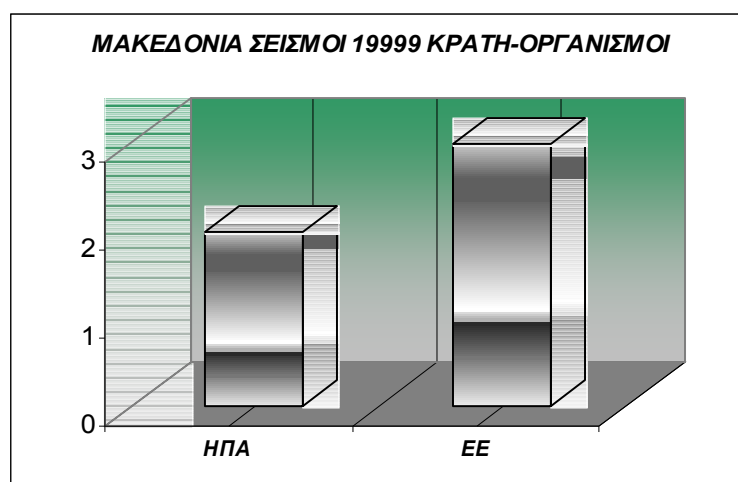
⁷³⁵ Οπ.παρ.

⁷³⁶ Νέα 27/08/1999

ενός κράτους που εξαργυρώνει αλλά και παζαρεύει με ανατολίτικη διάθεση αποσκοπώντας να εξαργυρώσει πολιτικά, οικονομικά και διπλωματικά την τραγωδία του τούρκικου λαού. Αντιδιαστελλόμενη με τον ιδεαλισμό της ελληνικής πλευράς σχετικά με τις ελπίδες περί νέας εποχής που δημιουργήθηκαν, εμφανίζονται «..ρεαλιστές και σίγουροι για τον εαυτό τους»⁷³⁷, συνεπείς προς την πολιτική της αδιαλλαξίας που επιδεικνύουν μέχρι τώρα. Αντίστοιχη είναι και η πολιτική που ακολουθείται στο Κυπριακό θέμα, από την Τουρκία, η οποία και επιμένει στην καταπάτηση του Διεθνούς Δικαίου. Οι αναφορές στο κυπριακό πρόβλημα χρησιμοποιούνται καθώς θεωρούνται χαρακτηριστικό της τουρκικής αδιαλλαξίας σε όλο το φάσμα των σχέσεων με την Ελλάδα. Οι επιλογές της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής είναι υπονομευτικές ακόμη και των προσπαθειών μέρους της Τουρκικής πολιτικής ηγεσίας που αποβλέπουν στην ελληνοτουρκική προσέγγιση.

Η έμφαση που δίδεται στις εξελίξεις στις δύο χώρες, αλλά και τις πρωτοβουλίες που έχουν αναλάβει, αντανακλάται και στον περιορισμένο αριθμό των αναφορών που γίνονται για τις τρίτες χώρες, σε σχέση με άλλα περιστατικά που εξετάζουμε. (Πίνακας 3)

Πίνακας 3

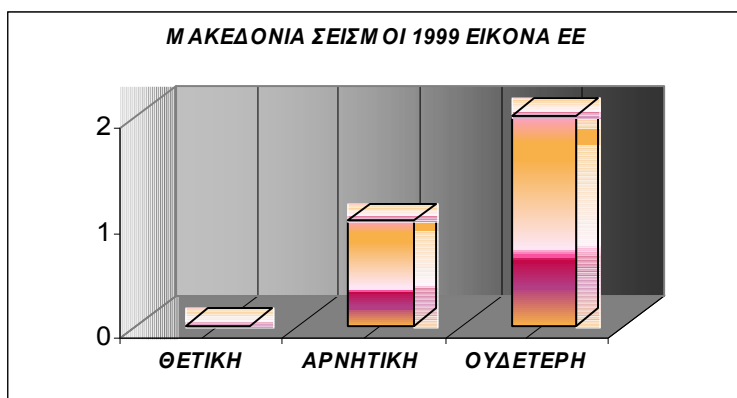
⁷³⁷ Οπ.παρ.

Στα δημοσιεύματα αυτής της περιόδου, που αναφέρονται στις τρίτες χώρες και ιδιαίτερα στη Δύση χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι πλειοψηφούν αυτά για την Ε.Ε. από ότι για τις ΗΠΑ. Το γεγονός αυτό θεωρούμε ότι σχετίζεται: α) με την ‘στροφή’ της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής προς την Ε.Ε. αλλά και β) στο ότι με τον σεισμό της Τουρκίας τέθηκε το θέμα του ελληνικού βέτο στην ευρωπαϊκή χρηματοδότηση, αλλά και στην αίτηση ένταξης της Τουρκίας στην Ε.Ε. Οι αναφορές που γίνονται στις ΗΠΑ αλλά και στην Ε.Ε. είναι ουδέτερες-κριτικές. Πιο συγκεκριμένα προβάλλονται οι πιέσεις που ασκούν οι ΗΠΑ για την προώθηση του ελληνοτουρκικού διαλόγου. «*Διπλή πίεση από Κοέν και Φίσερ για Τουρκία*».⁷³⁸ Οι πιέσεις όμως αυτές θεωρούνται ότι αποσκοπούν στην ενίσχυση της αίτησης εισδοχής της Τουρκίας στην Ε.Ε. και όχι στο ενδιαφέρον των ΗΠΑ για την βελτίωση των σχέσεων των δυο χωρών. Ως αποτέλεσμα η παρέμβαση τους ταυτίζεται ως έμμεσα ‘φιλο-τουρκική’, καθώς είναι αυτή που ‘κατευθύνει’ τις κινήσεις της τουρκικής διπλωματίας προκειμένου να επιτύχει τον στρατηγικό στόχο που μοιράζονται ΗΠΑ και Τουρκία για ένταξη της τελευταίας στην Ε.Ε.

Σχετικά με την εικόνα της Ε.Ε. οι πιέσεις που ασκούνται από την πλευρά των κάποιων κρατών-μελών σχετικά με την κοινοτική χρηματοδότηση, θεωρούνται ότι αποσκοπούν να προωθήσουν τα εμπορικά τους συμφέροντα στην Τουρκία. (Πίνακας 4)

Πίνακας 4

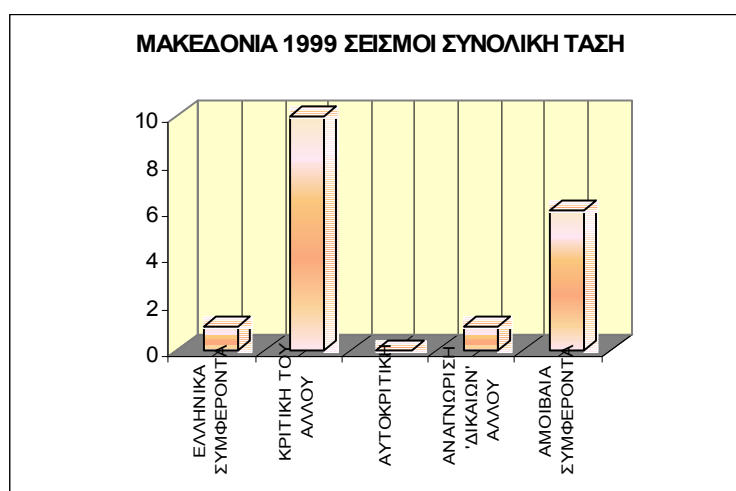
⁷³⁸ Νέα 13/07/1999

Η εφημερίδα σε ότι αφορά το θέμα των σχέσεων της Ε.Ε. με την Τουρκία, υποστηρίζει την ίδια με την κυβέρνηση θέση, ότι η πολιτική της Τουρκίας έναντι της Ελλάδος είναι ένα θέμα σχέσεων Ε.Ε.-Τουρκίας και όχι ένα απλά διμερές ζήτημα. Έτσι θεωρείται ότι «η τραγωδία του τουρκικού λαού πρέπει να διαχωριστεί από το πολύ διαφορετικό ζήτημα των σχέσεων της Τουρκίας με την Ελλάδα και την Ε.Ε.»⁷³⁹

Η συνολική τάση των δημοσιευμάτων της εφημερίδας, είναι κριτική έναντι της τουρκικής πολιτικής και ενισχυτική των ελληνικών επιχειρημάτων. Παράλληλα σημαντικός είναι ο αριθμός των δημοσιευμάτων που αναφέρονται και στα αμοιβαία συμφέροντα όπως συμβαίνει και στις υπόλοιπες εφημερίδες. (Πίνακας 5)

Πίνακας 5

⁷³⁹ Νέα 23/09/1999

Οι ελληνικές θέσεις προβάλλονται ως σύνομες με το Διεθνές Δίκαιο. Το γεγονός αυτό θεωρείται ότι ενισχύει την ελληνική απόφαση για διάλογο, καθώς θα αποκαλυφθούν οι πραγματικές διαθέσεις του 'Άλλου', και θα αποδείξει στη διεθνή κοινότητα το «ποιος έχει δίκιο». Η κριτική που ασκείται στην Τουρκία είναι έντονη, γεγονός που λειτουργεί ενισχυτικά για τα ελληνικά επιχειρήματα. Οι Τουρκικές θέσεις εμφανίζονται ως ανυπόστατες, και παρόλες τις κινήσεις καλής θελήσεως η Τουρκία εμφανίζεται να εμμένει στις 'γνωστές' διεκδικήσεις της. Η απόδοση χαρακτηρισμών όπως 'ισχυρισμοί', 'αξιώσεις' κλπ αποκαθλώνουν εκ των προτέρων τη νομιμότητα των τουρκικών επιχειρημάτων καθώς αυτά τίθενται στο πλαίσιο της στερεοτυπικής προβολής της Τουρκικής πολιτικής ως επεκτατικής.

Σημαντικός ωστόσο είναι και ο αριθμός των δημοσιευμάτων που προχωρούν στην αυτοκριτική. Στα πλαίσια αυτά κριτική ασκείται στους υποστηρικτές της δυναμικής αντιμετώπισης της Τουρκίας, οι οποίοι «φορτίζουν τη συζήτηση με τις γνωστές διχαστικές αναφορές περί προδοτών και πατριωτών».⁷⁴⁰ Παράλληλα η κριτική αφορά και αυτό που εκλαμβάνεται ως έλλειψη σαφούς στρατηγικής στον τρόπο ανάπτυξης της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής στις προηγούμενες δεκαετίες. «Οι προχειρότητες και οι αυτοσχεδιασμοί» αυτοί υπονομεύουν μακροπρόθεσμα τις όποιες επιδιώξεις, ενώ θεωρείται ότι κάτι αντίστοιχο αποτελούν τόσο η αντι-ευρωπαϊκή πολιτική όσο και η αντίθεση στην προσέγγιση των δυο κρατών. «*ας μη σπεύσουν οι «πατριώτες» με ή χωρίς το πρόθεμα «υπέρ», να προειδοποιήσουν για κινδύνους, οι κίνδυνοι υπάρχουν αλλά υπάρχει και το ιστορικό προηγούμενο Βενιζέλου-Αττατούρκ»*⁷⁴¹

Τα δημοσιεύματα των εφημερίδων της υπό εξέταση περιόδου, περιέχουν και σημαντικό αριθμό αναφορών στα 'αμοιβαία' συμφέροντα των δυο λαών. Οι σεισμοί

⁷⁴⁰ Νέα 28/09/1999

⁷⁴¹ Οπ.παρ

αλλά και η πολιτική προσέγγισης που ακολουθούν οι δυο χώρες θεωρείται ότι αποτελεί ευκαιρία προκειμένου να αρθεί το κλίμα καχυποψίας που χαρακτηρίζει τις σχέσεις των δυο χωρών. Οι τελευταίες χαρακτηρίζονται *«ως μια ιδιότυπη κατάσταση «ενός οιονεί πολέμου μέσα σε συνθήκες ειρήνης, όπου η μόνιμη καχυποψία έχει εγκατασταθεί στις σχέσεις των δύο χωρών παράγοντας πολεμογενή ατμόσφαιρα»*⁷⁴². Η βελτίωση των σχέσεων των δυο χωρών, θεωρείται ότι λειτουργεί προς όφελος των δυο λαών καθώς θα εξοικονομηθούν πόροι από τα τεράστια εξοπλιστικά προγράμματα από τα οποία *«οι μόνοι ωφελημένοι είναι τα συμφέροντα συγκεκριμένων χωρών, συγκεκριμένων πολυεθνικών εταιρειών και οι επιτόπιοι μεσάζοντες»*.⁷⁴³

Το θετικό κλίμα που αναδύεται, στις δυο χώρες αποτελεί ευκαιρία για τις δυο χώρες προκειμένου να προωθήσουν τα αμοιβαία συμφέροντα τους. Χαρακτηριστικά προβάλλεται το γεγονός ότι οι δηλώσεις που έγιναν και από τις δύο πλευρές σηματοδοτούν μια εκπληκτική αποστασιοποίηση από την ‘φρασεολογία’ που ήταν κυρίαρχη στις μεταξύ τους σχέσεις. *«Μετά τους σεισμούς άλλαξε ως δια μαγείας το λεξιλόγιο μας ως δια μαγείας, μετά τα ρατσιστικά στερεότυπα που είχαν σε πρώτη ζήτηση ο ένας για τον άλλο»*⁷⁴⁴ Η *«από καρδιάς αντίδραση»* των λαών αντανακλά μια εντεινόμενη επιθυμία και στις δύο χώρες *«να σταματήσει η εχθρότητα που χωρίζει τους δύο γείτονες οι οποίοι πολλά θα είχαν να κερδίσουν από μια συνεργασία»*⁷⁴⁵ Ιδιαίτερα σημαντική θεωρείται η αλλαγή αυτή στην πρόσληψη του ‘Άλλου’ και στις διαθέσεις της κοινής γνώμης, η οποία είναι μακροπρόθεσμα αξιοποιήσιμη στο πεδίο της πολιτικής και της διπλωματίας. Αντίστοιχα σημαντική είναι η αίσθηση της συμβίωσης που δημιουργήθηκε στα δύο μέρη με αφορμή τη φυσική καταστροφή και η οποία θα πρέπει να ενισχυθεί και από αντίστοιχα βήματα στο πολιτικό

⁷⁴² Νέα 31/09/1999

⁷⁴³ Οπ.παρ.

⁷⁴⁴ Νέα 23/09/1999

⁷⁴⁵ Οπ.παρ.

επίπεδο.«Συμβίωση».⁷⁴⁶ Ταυτόχρονα στα πρωτοσέλιδα δημοσιεύματα όσο και στα κύρια άρθρα γνώμης τονίζεται ότι «δεν πρέπει κανείς να τρέφει ψευδαισθήσεις, και ότι θα ήταν ανόητο να περιμένει να εξαφανιστούν οι διαφορές που χωρίζουν τις δύο χώρες εξαιτίας του γεγονότος αυτού»⁷⁴⁷.

Συμπερασματικά οι φυσικές καταστροφές στις δυο χώρες είχαν μεγάλο αντίκτυπο στα πρωτοσέλιδα αλλά και στα κύρια άρθρα γνώμης των εφημερίδων, 'Βήμα' και 'Νέα'. Ο λόγος των δημοσιευμάτων ακολουθεί τις εξελίξεις και στέκεται υποστηρικτικά, με κάποιες ωστόσο επιφυλάξεις στην προσπάθεια προσέγγισης των δυο κρατών. Το κλίμα που επικράτησε εξαιτίας των σεισμών μεταξύ των δυο λαών αλλά και οι αντίστοιχες προσπάθειες σε πολιτικό επίπεδο προβάλλονται ιδιαίτερα από τις εφημερίδες καθώς θεωρούνται ως μια πολύ καλή ευκαιρία προκειμένου οι δυο χώρες να εξέλθουν από το αδιέξοδο που χαρακτήριζε τις μεταξύ τους σχέσεις. Παρόλη την υποστηρικτική στάση των εφημερίδων έναντι της κυβερνητικής πολιτικής, λόγω της ιδεολογικής συγγένειας, εντούτοις διατυπώνονται κάποιες επιφυλάξεις οι οποίες και είναι απόρροια των χρόνιων αρνητικών στερεοτύπων για την Τουρκία.

Η ένταση που χαρακτηρίζει τις ελληνοτουρκικές σχέσεις αλλά και ο τρόπος προβολής του 'Άλλου', διατηρούν την καχυποψία αλλά και την αμφιβολία για την ανταπόκριση στις ελληνικές πρωτοβουλίες. Εξάλλου η κατασκευή και προώθηση του κυρίαρχου αντιπαραθετικού ιδεολογήματος από τον Τύπο, είναι λογικό και επόμενο να αποτελεί και ένα από τα πολλά εμπόδια για την μετάλλαξη αυτών των στερεοτύπων, και την επικράτηση ενός άλλου κλίματος στις διμερείς σχέσεις.

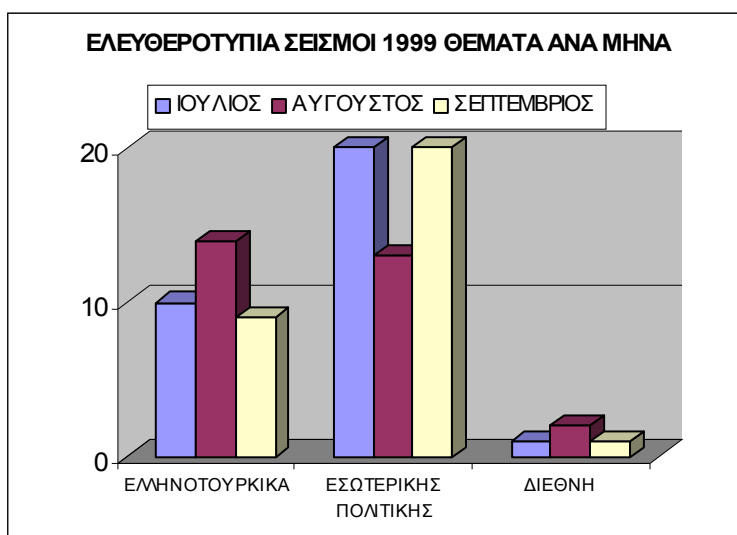
6.1.4 Ελευθεροτυπία Σεισμοί 1999

⁷⁴⁶ Νέα 25/09/1999

⁷⁴⁷ Οπ.παρ.

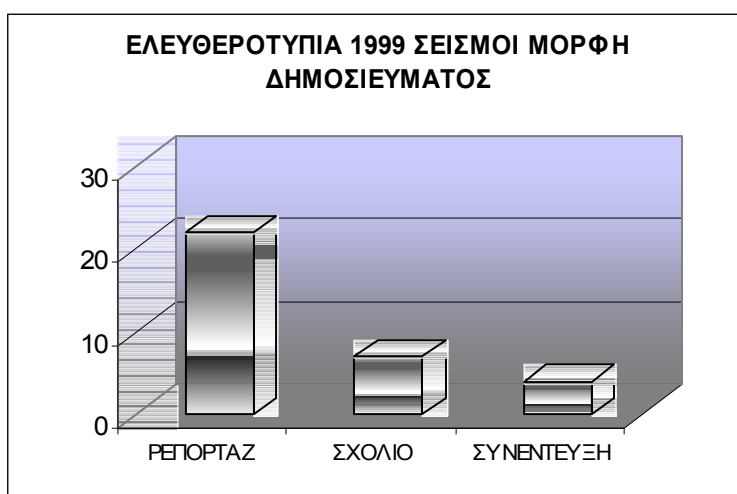
Η κάλυψη που δίδεται στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, από την «Ελευθεροτυπία» την περίοδο αυτή ακολουθεί την πορεία των γεγονότων. Έτσι τον Αύγουστο του 1999 οπότε και σημειώθηκε ο καταστροφικός σεισμός στην Τουρκία, πλειοψηφούν τα πρωτοσέλιδα που αναφέρονται στις σχέσεις των δύο κρατών. Αντίθετα το Σεπτέμβριο, όπως και τον Ιούλιο του 1999, ο αριθμός των δημοσιευμάτων που αναφέρονται στις ελληνοτουρκικές σχέσεις είναι σημαντικός πλειοψηφούν όμως τα θέματα εσωτερικής επικαιρότητας (Πίνακας 1). Η ‘Ελευθεροτυπία’ όπως αποδεικνύει το γεγονός αυτό αλλά και η εξέταση των προηγούμενων επεισοδίων, προσανατολίζεται κυριότερα στα εσωτερικής επικαιρότητας θέματα, ενώ τα ελληνοτουρκικά πλειοψηφούν στα πρωτοσέλιδα στις περιπτώσεις εκείνες που σημειώνεται κάποια ιδιαίτερα εξέλιξη (κρίση, φυσικό φαινόμενο κλπ). Το γεγονός αυτό σχετίζεται με συντακτικές επιλογές της εφημερίδας, όπως και με τις προτιμήσεις του αναγνωστικού της κοινού.

Πίνακας 1

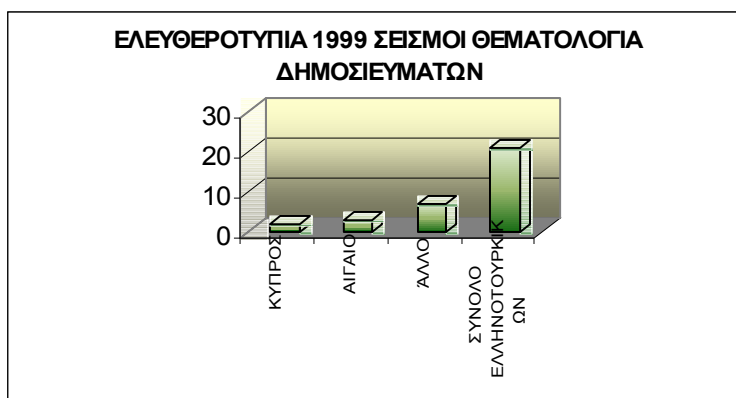
Όπως και στα προηγούμενα επεισόδια τα πρωτοσέλιδα δημοσιεύματα στηρίζονται σε πρωτογενείς πηγές, ενώ έχουν τη μορφή του ρεπορτάζ. (Πίνακας 2)

Πίνακας 2

Στην θεματολογία των δημοσιευμάτων της ‘Ελευθεροτυπίας’ όπως και στις υπόλοιπες εφημερίδες, κυριαρχούν τα θέματα που αναφέρονται στο σύνολο των θεμάτων των ελληνοτουρκικών σχέσεων. Η επιλογή αυτή σχετίζεται με αυτά καθ’εαυτά τα γεγονότα, όσο και με την διαδικασία προσέγγισης των δύο κρατών, που ανακίνησαν το σύνολο των θεμάτων που απασχολούν τις δύο χώρες. Στα πλαίσια αυτά σημαντικός είναι ο αριθμός αναφορών στο Κυπριακό. (Πίνακας 3).

Πίνακας 3

Τα δημοσιεύματα αυτά, είναι χαρακτηριστικά του τρόπου ανταπόκρισης του Κυπριακού στην ελληνική κοινή γνώμη και των προσδοκιών που καλλιεργούνταν σχετικά με την παρέμβαση του ΟΗΕ και την ανατροπή των δεδομένων που είχαν διαμορφωθεί εδώ και 30 χρόνια. Οι προσδοκίες αυτές δεν λαμβάνουν υπόψη ότι το πρόβλημα της κατοχής είχε γίνει και πρόβλημα «ισχύος» ενώ, όπως όλες οι μακροχρόνιες συγκρούσεις, απαιτεί συμβιβασμούς και από τα δύο μέρη προκειμένου να επιτευχθεί η επίλυση του προβλήματος.

Ο λόγος των πρωτοσέλιδων δημοσιευμάτων όσο και των κύριων άρθρων γνώμης, κατά τις πρώτες μέρες του σεισμού στην Τουρκία, είναι συναισθηματικός, καθώς προσδίδει έμφαση στις καταστρεπτικές συνέπειες του σεισμού αλλά και στην αλληλεγγύη που επέδειξε η ελληνική κοινή γνώμη για τον τουρκικό λαό. «35000 κάτω από τα ερείπια».⁷⁴⁸ Η ‘συναισθηματική’ δημοσιογραφία κυριαρχεί σαν είδος και σαν στυλ στις ανταποκρίσεις που προβάλλουν τα ΜΜΕ και των δυο πλευρών. «Ο Έλληνας κλαίει σαν φίλος όπως επιγράφει η Σαμπάχ. Ο εχθρός έγινε σε μια νύχτα φίλος. Η Χουριέτ γράφει ευχαριστούμε φίλε γείτονα».⁷⁴⁹ Μεγάλη έκταση αφιερώνεται στην υποδοχή της ελληνικής βοήθειας, και ιδιαίτερα στην άμεση και χωρίς όρους βοήθεια της Ελλάδος, που επιβεβαιώνει τις προθέσεις της χώρας μας έναντι της Τουρκίας. «Μας βοηθούν Ελλάδα και Δύση μας ξέχασε το Ισλάμ»⁷⁵⁰ «Ευγνωμονούν

⁷⁴⁸ Ελευθεροτυπία 21/08/1999

⁷⁴⁹ Ελευθεροτυπία 23/08/1999

⁷⁵⁰ Οπ.παρ.

την Ελλάδα. Στάζουν μέλι οι τουρκικές εφημερίδες». ⁷⁵¹ Οι εξελίξεις αυτές προβάλλονται ως ιδιαίτερα θετικές από την εφημερίδα καθώς αναπτύχθηκε μια δυναμική από τους δύο λαούς η οποία «ξεπέρασε και σάρωσε επιφυλάξεις και καχυποψίες δεκαετιών» ⁷⁵², «Οι καρδιές μας ήρθαν πιο κοντά». ⁷⁵³ Το γεγονός αυτό αλλά και όσα επακολούθησαν μεταξύ των δυο λαών θεωρούνται ως «η ευκαιρία μέσα στην τραγικότητα της για να επικρατήσει η λογική και η φροντίδα για τον άνθρωπο». ⁷⁵⁴ Η φυσική καταστροφή, «δεν φέρνει μόνο γεωλογικές μεταβολές» ⁷⁵⁵ αλλά αντίθετα είναι η αφορμή και για γεωπολιτικές ανακατατάξεις καθώς κλονίστηκαν τα θεμέλια της καχυποψίας στην κοινή γνώμη των δυο χωρών. «Κάτι καινούργιο γεννιέται που δεν έχει σχέση με ό,τι είχαμε γνωρίσει τις τελευταίες δεκαετίες». ⁷⁵⁶ Ως απόρροια των εξελίξεων αυτών η συγκυρία αυτή μπορεί να επιτρέψει τον απευθείας διάλογο μεταξύ των κυβερνήσεων των δυο χωρών χωρίς τις μεσολαβήσεις τρίτων μερών, οι οποίες και σύμφωνα με το λόγο που προβάλλει η εφημερίδα είναι επιζήμιες. «Χωρίς μεσολαβητές». ⁷⁵⁷

Ο σεισμός στην Τουρκία, και ιδιαίτερα οι επιπτώσεις αυτού αποδίδονται στον ολιγαρχικό χαρακτήρα του τουρκικού κράτους. «Ο Γίγας είχε πήλινα πόδια» ⁷⁵⁸ «Ο χάρτινος πύργος». ⁷⁵⁹ Ταυτόχρονα ενισχύεται το αντιπαραθετικό σχήμα διαφοροποίησης του τουρκικού λαού από τις προθέσεις τις «πολιτικής οικονομικής και στρατιωτικής ηγεσίας ελάχιστα ενδιέφερε το τούρκικο κράτος» ⁷⁶⁰ της οποίας οι πιο ακραίοι κύκλοι «όνειρο είχαν και έχουν ένα νικηφόρο πόλεμο εναντίον τις

⁷⁵¹ Ελευθεροτυπία 26/08/1999

⁷⁵² Οπ.παρ.

⁷⁵³ Ελευθεροτυπία 25/08/1999

⁷⁵⁴ Οπ.παρ.

⁷⁵⁵ Οπ.παρ.

⁷⁵⁶ Ελευθεροτυπία 27/08/1999

⁷⁵⁷ Ελευθεροτυπία 29/08/1999

⁷⁵⁸ Ελευθεροτυπία 20/08/1999

⁷⁵⁹ Οπ.παρ.

⁷⁶⁰ Οπ.παρ.

Ελλάδος»⁷⁶¹. Η πολιτικό-στρατιωτική ελίτ είναι αυτή στην οποία αποδίδονται οι ευθύνες τις έντασης που οδήγησε τις «δυο χώρες σε έναν από τους πιο ξέφρενους αγώνες εξοπλισμών σε όλο τον πλανήτη».⁷⁶² Τα πρωτοσέλιδα δημοσιεύματα και τα κύρια άρθρα γνώμης της εφημερίδας, σημειώνουν ότι ο σεισμός κατέρριψε τα έντεχνα καλλιεργημένα στερεότυπα της τουρκικής παντοδυναμίας. Έτσι η Τουρκία, η οποία και σύμφωνα με όσους προέκριναν την δυναμική αντιμετώπιση της, προβαλλόταν ως μια περιφερειακή υπερδύναμη συνιστώντας μεγάλη απειλή για την Ελλάδα, αποδείχθηκε ότι « αποτελούσε έναν γίγαντα με πήλινα πόδια»⁷⁶³.

Σε ό,τι αφορά τις κυβερνητικές επιλογές η στάση τις εφημερίδας στην υπό εξέταση περίοδο είναι ουδέτερη-υποστηρικτική. (Πίνακας 4) Η διαφοροποίηση από την υποστηρικτική στάση τις εφημερίδας έναντι των κυβερνητικών επιλογών στις κρίσεις του Μαρτίου 1987 και των Ιμίων 1996, θεωρούμε ότι σχετίζεται με την μερική αποστασιοποίηση από την πολιτική τις ελληνοτουρκικής προσέγγισης που εγκαινίασε η κυβέρνηση Σημίτη. Η χρόνια καχυποψία αλλά και τα αντιπαραθετικά στερεότυπα διεισδύουν στον έντυπο λόγο, εκφράζοντας τις δυσκολίες τις ανατροπής του κυρίαρχου συνδρόμου των σχέσεων έντασης που χαρακτηρίζουν τις σχέσεις των δύο κρατών.

Πίνακας 4

⁷⁶¹ Οπ.παρ.

⁷⁶² Οπ.παρ.

⁷⁶³ Οπ.παρ.

Η εφημερίδα υποστηρίζει κριτικά τη στροφή της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής, καθώς θεωρεί ότι αυτή γίνεται «χωρίς τουλάχιστον εμφανείς εγγυήσεις. Εκ του αποτελέσματος, όπως έλεγε και ο Δημοσθένης, θα αποδειχθεί εάν αυτή η κίνηση είναι σωστή ή όχι».⁷⁶⁴ Η εφημερίδα παρόλες τις επιφυλάξεις εκφράζει την υποστήριξη της στην διαδικασία προσέγγισης καθώς αποτελεί ευκαιρία για διάλογο μεταξύ των δυο χωρών «χωρίς τον κίνδυνο παγίδευσης από μεσολαβητές και επιδιαιτητές, οι οποίοι ενδιαφέρονται μόνο για τα δικά τους συμφέροντα που δεν είναι μόνο οικονομικά αλλά και πολιτικά με σκοπό την επιβολή της θέλησης τους και την εφαρμογή των σχεδίων τους»⁷⁶⁵

Η «Ελευθεροτυπία» στέκεται ιδιαίτερα θετικά στην κυβερνητική πολιτική της άρσης του βέτο και κατά συνέπεια της ευρωπαϊκής προοπτικής της Τουρκίας. Η πολιτική αυτή προβάλλεται ως η μόνη ρεαλιστική καθώς είναι απόρροια διπλωματικών αναγκαιοτήτων, «η κυβέρνηση δεν μπορεί να αγνοήσει το κλίμα συμπάθειας που έχει διαμορφωθεί διεθνώς για την Τουρκία... κούραση είναι δεδομένη...η Ευρώπη οχρωμένη βολικά στην άρνηση της Ελλάδος»⁷⁶⁶. Σε αντίθεση με την κριτική που ασκείται η εφημερίδα δικαιολογεί τη μεταστροφή της ελληνικής

⁷⁶⁴ Ελευθεροτυπία 27/07/1999

⁷⁶⁵ Ελευθεροτυπία 27/09/1999

⁷⁶⁶ Ελευθεροτυπία 10/09/1999

εξωτερικής πολιτικής καθώς αποτελεί «μια προοπτική επίλυσης της»⁷⁶⁷ του αδιεξόδου στο οποίο έχει περιέλθει η Ελλάδα με την πολιτική του βέτο. Στο σημείο αυτό υπάρχει μια αλλαγή στη στάση της εφημερίδα από την υποστήριξη της πολιτικής της δυναμικής αντιμετώπισης της Τουρκίας κατά την κρίση των Ιμίων, προς αυτήν της τοποθέτησης των διμερών προβλημάτων σε ένα ευρύτερο πλαίσιο αυτό της Ε.Ε. Η αλλαγή αυτή αντανακλά τον προβληματισμό που είχε αρχίσει να επικρατεί σε μεγάλο μέρος της κοινής γνώμης αλλά και μερίδας των πολιτικών ελίτ, σχετικά με την αναγκαιότητα μιας άλλης, νέας προσέγγισης στα ελληνοτουρκικά ζητήματα. Η προσέγγιση αυτή επηρέασε σε κάποιο βαθμό και τη μορφή των δημοσιευμάτων για τον «Άλλο». Όπως προκύπτει από την ποιοτική ανάλυση πέρα από την στερεοτυπική προβολή της τουρκικής απειλής, ένας μικρός αριθμός δημοσιευμάτων προβάλλει ειδήσεις που ενισχύουν την απόπειρα αυτή προσέγγισης των δυο κρατών. «*Ο αρχηγός του Τουρκικού ΓΕΝ αποστασιοποιούμενος από την επίσημη κυβερνητική θέση δήλωσε ότι καιρός να επιλυθεί το ζήτημα των Ιμίων*»⁷⁶⁸ Παρόλα τα δημοσιεύματα αυτή η εικόνα της Τουρκίας εξακολουθεί να παραμένει πλειοψηφικά αρνητική. Εξάλλου η υποστήριξη τόσο της «Ελευθεροτυπίας» όσο και των υπολοίπων εφημερίδων προς την πολιτική προσέγγισης, είναι απόρροια της λογικής της καλύτερης εξυπηρέτησης των εθνικών συμφερόντων και όχι της ανατροπής των παραδοσιακών αρνητικών στερεοτύπων με τα οποία αντιμετωπίζονταν η Τουρκία. Έτσι η τουρκική πολιτική εξακολουθεί να χαρακτηρίζεται ως πολιτική βαρβαρότητας, η οποία συνεχίζεται με την ανοχή των δυτικών χωρών. Παράλληλα προβάλλεται το γεγονός ότι αδιαφορεί για την καταπάτηση του Διεθνούς Δικαίου «*αρνούμενη να εφαρμόσει αποφάσεις του ΟΗΕ όπως και να εκτελέσει τις αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων*».⁷⁶⁹ Η πολιτική αυτή όπως και τα οράματα νέο-οθωμανισμού που

⁷⁶⁷ Οπ.παρ.

⁷⁶⁸ Ελευθεροτυπία 03/09/1999

⁷⁶⁹ Ελευθεροτυπία 07/09/1999

κατατρέχουν το τουρκικό κατεστημένο, λειτουργούν αποτρεπτικά για την διεξαγωγή διαλόγου, καθώς παρατείνουν τα αρνητικά στερεότυπα για τον 'Άλλο'. Η αντίδραση της Τουρκίας στις πιέσεις της Ε.Ε. για εκδημοκρατισμό, σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, επίλυση του Κυπριακού αποδεικνύουν «ότι δεν αλλάζει ούτε τακτική ούτε νοοτροπία».⁷⁷⁰ Η διαφοροποίηση στον τρόπο παρουσίασης της Τουρκίας από τα άλλα γεγονότα εντοπίζεται στον διαχωρισμό της τουρκικής κοινωνίας από την πολιτικό-στρατιωτική ελίτ που βρίσκεται στην εξουσία. Στα πλαίσια αυτά, επαναλαμβάνεται το παραδοσιακό στερεότυπο όπου η ένταση με την Ελλάδα αποτελεί πεδίο εξαγωγής των εσωτερικών προβλημάτων αλλά και αποπροσανατολισμού του τουρκικού λαού, «οι εστίες έντασης βολεύουν μόνο τα αυταρχικά καθεστάτα τα οποία πρέπει κάπου να στρέφουν την προσοχή της χειμαζόμενης κοινής γνώμης για εκτόνωση»⁷⁷¹

Η ευθύνη για την ένταση στο Αιγαίο όπως και στα προηγούμενα γεγονότα αποδίδεται στην προκλητική και επιθετική πολιτική της Τουρκία η οποία αντιδιαστέλλεται με τις ειρηνικές ενέργειες της Ελλάδος. «*Λίγες μέρες προ του τεστ του διαλόγου με την Αθήνα η Τουρκία κλιμακώνει επικίνδυνα τις προκλήσεις της.*»⁷⁷² Απόρροια της στάσης αυτής είναι η έντονη δυσπιστία σχετικά με το κατά πόσο ορισμένοι κύκλοι της Τουρκίας θα αποδεχθούν αλλαγή της παραδοσιακής πολιτικής, η οποία τους εξασφαλίζει προνόμια οικονομικά ενώ συντηρεί και τη θέση τους στην Τουρκική κοινωνία.

Τα τρίτα κράτη και ιδιαίτερα η Δύση, προβάλλονται ως ένας ιδιαίτερα καθοριστικός παράγοντας στην επιτυχία της ελληνικής στρατηγικής «για την κάμψη

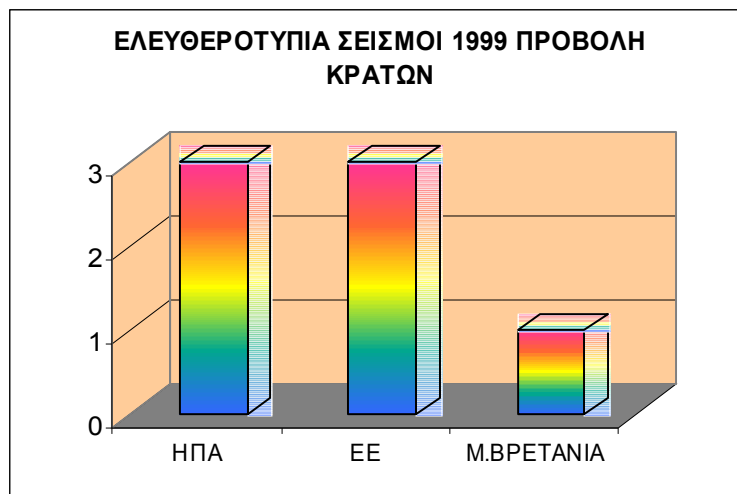
⁷⁷⁰ Οπ.παρ.

⁷⁷¹ Ελευθεροτυπία 26/07/1999

⁷⁷² Ελευθεροτυπία 30/08/1999

της τουρκικής αδιαλλαξίας»⁷⁷³ Έτσι σημαντικές είναι οι αναφορές στα τρίτα κράτη ενώ πλειοψηφούν αυτές για τις ΗΠΑ. (Πίνακας 5)

Πίνακας 5

Στον τρόπο προβολής των τρίτων κρατών και ιδιαίτερα της Δύσης, εξακολουθούν να κυριαρχούν τα αρνητικά στερεότυπα. Έτσι «η Δύση χαρακτηρίζεται ως προστάτης της Τουρκίας»⁷⁷⁴ με στόχο να προωθήσει τα εμπορικά και αμυντικά συμφέροντα της. Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις προβάλλονται ως ένα παιχνίδι «στη σκακιέρα των συμφερόντων και της παγκόσμιας ισχύος»⁷⁷⁵. Η προσέγγιση και απόπειρα ερμηνείας της στάσης των τρίτων κρατών στη βάση των συμφερόντων και της ισχύος αποτυγχάνει κατά την γνώμη μας καθώς αυτό που ονομάζεται συμφέρον στη διεθνή πολιτική ούτε μονοδιάστατο είναι αλλά ούτε και διαχρονικό. Αντίθετα στην έννοια αυτή παρεμβάλλονται μια σειρά από παράγοντες οι οποίοι αγνοούνται προκειμένου απλουστευτικά να προωθηθεί η εικόνα της φιλοτουρκικής Δύσης που άγεται από τις 'επενδύσεις' στην τουρκική στρατιωτική μηχανή.

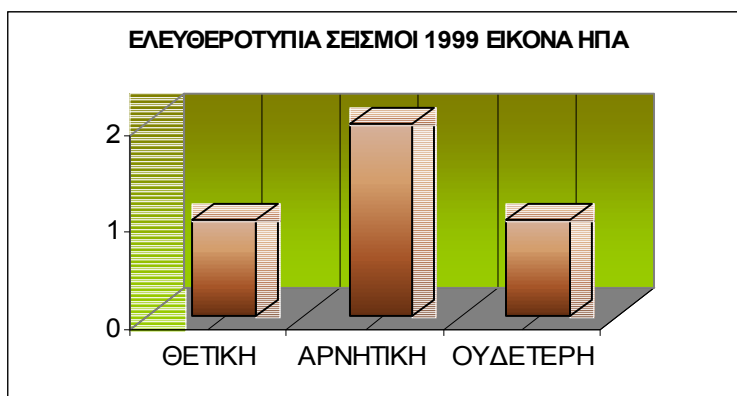
Η εικόνα των ΗΠΑ όπως και στα προηγούμενα υπό εξέταση γεγονότα είναι αρνητική. (Πίνακας 7)

⁷⁷³ Ελευθεροτυπία 28/07/1999

⁷⁷⁴ Ελευθεροτυπία 23/07/1999

⁷⁷⁵ Ελευθεροτυπία 16/07/1999

Πίνακας 7

Κυρίαρχη είναι η εικόνα των ΗΠΑ ως επιδιαιτητή που προβάλλει τη θέληση του στις ελληνοτουρκικές σχέσεις προωθώντας τα συμφέροντα τους και παραβλέποντας τους κανόνες του Διεθνούς Δικαίου «...είναι σχέσεις αμερικανοκατευθυνόμενες με σαφείς και συγκεκριμένες επιδιώξεις».⁷⁷⁶ Παράλληλα εμφανίζονται ότι με την παρέμβαση τους ενισχύουν την ένταση καθώς «Οι αμερικανικές πολεμικές βιομηχανίες έχουν εξασφαλίσει δύο πολύ καλούς πελάτες και δεν θέλουν να τους χάσουν»⁷⁷⁷ ενώ παράλληλα προωθούν το είδος του διαλόγου που επιθυμούν προκειμένου «να ξεμπλέξει με τις διαφορές Αθηνών- Άγκυρας και κατ' επέκταση με το πρόβλημα της Κύπρου».⁷⁷⁸ Η πολιτική τους χαρακτηρίζεται ως εν γένει φιλοτουρκική καθώς «αντιστρατεύεται το διεθνές δίκαιο, ενισχύει την βαρβαρότητα και χωρίζει τα ανθρώπινα δικαιώματα ανάλογα με τους εκάστοτε σχεδιασμούς και συμμαχίες»⁷⁷⁹. Η αμερικανική «ενίσχυση» στην Τουρκία θεωρείται απόρροια των οικονομικών συμφερόντων όσο και της ταύτισης των συμφερόντων των ΗΠΑ με την στρατιωτική ελίτ την οποία και καθοδηγούν. Η έμφαση στα στοιχεία αυτά παραλείπει γεγονότα όπως το αντικειμενικά ειδικό γεωπολιτικό βάρος της Τουρκίας που βαρύνει όλους τους σχεδιασμούς και ιδιαίτερα αυτές των ΗΠΑ. Μέρος των δημοσιευμάτων

⁷⁷⁶ Οπ.παρ

⁷⁷⁷ Οπ.παρ.

⁷⁷⁸ Οπ.παρ.

⁷⁷⁹ Οπ.παρ.

περιέχουν και ιστορικές αναφορές για τον ρόλο των ΗΠΑ στην περιοχή και ιδιαίτερα αυτόν στο Κυπριακό. *«Αποκαλύψεις Πατακού: με εντολή των ΗΠΑ το πραξικόπημα στην Κύπρο»*⁷⁸⁰ Οι αναφορές αυτές φορτίζουν αρνητικά την εικόνα που μεταδίδεται για τις ΗΠΑ αλλά και για τους στόχους της παρέμβασης τους. Ο διάλογος δεν εμφανίζεται ως καρπός της επιθυμίας των δυο κρατών για συνεννόηση αλλά ως αποτέλεσμα πιέσεων και εκβιασμών. Κατ' αυτόν τον τρόπο η δύναμη αλλά και η αξία σε αυτήν την διαδικασία υπονομεύεται καθώς εκ των προτέρων θεωρείται ότι διεξάγεται κατόπιν επιβολής και πιέσεων άλλων.

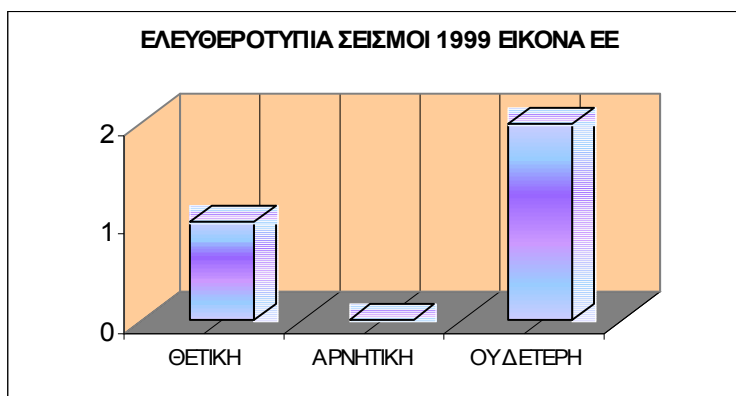
Την περίοδο αυτή παρατηρείται ωστόσο μια διαφοροποίηση στον τρόπο που μεταδίδεται η εικόνα των ΗΠΑ. Η διαφοροποίηση αυτή συνίσταται στο ότι ένας σημαντικός αριθμός δημοσιευμάτων διάκειται θετικά προς τις ΗΠΑ. Ιδιαίτερα τονίζεται το γεγονός της βαθμιαίας μεταστροφής της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής καθώς αναγνωρίζονται οι ελληνικές προσπάθειες για προσέγγιση των δυο κρατών. *«Κλίντον κάντε και άλλα βήματα. Ικανοποιημένος δήλωσε ο Κλίντον από την προσέγγιση Ελλάδος Τουρκίας»*⁷⁸¹

Η στάση των δημοσιευμάτων έναντι της Ε.Ε. είναι ουδέτερη-θετική (Πίνακας 8)

⁷⁸⁰ Ελευθεροτυπία 24/07/1999

⁷⁸¹ Ελευθεροτυπία 26/09/1999

Πίνακας 8

Η διαφοροποίηση που παρατηρείται από την θετική στάση των δημοσιευμάτων έναντι της Ε.Ε. κατά την κρίση των Ιμίων, στην ουδέτερη-θετική αυτής της περιόδου σχετίζεται με την έναρξη της διαδικασίας-συζήτησης της σύνδεσης της Τουρκίας με την Ε.Ε. η οποία ως ‘κατάληξη’ είχε την απόφαση της Συνόδου του Ελσίνκι. Στα πλαίσια αυτά οι διπλωματικές διεργασίες που χαρακτήρισαν αυτή τη διαδικασία επηρέασε και τον τρόπο παρουσίασης της Ε.Ε. από την εφημερίδα.

Σε αντίθεση με τις ΗΠΑ, η παρέμβαση της Ε.Ε., προβάλλεται θετικά καθώς θεωρείται ότι αποσκοπεί στον ‘εκδημοκρατισμό’ της Τουρκίας, αλλά και στον σεβασμό των Διεθνών Συνθηκών. Η πολιτική ωστόσο της Τουρκίας όπως αποδεικνύεται και από το Κυπριακό και το Κουρδικό αποτελούν ενδείξεις ότι «οι Ευρωπαίοι μάλλον ματαιοπονούν περιμένοντας ενδείξεις καλής θέλησης για την αποδοχή δημοκρατικών αρχών από ένα καθεστώς που δεν πιστεύει και δεν θέλει τον εκδημοκρατισμό»⁷⁸²

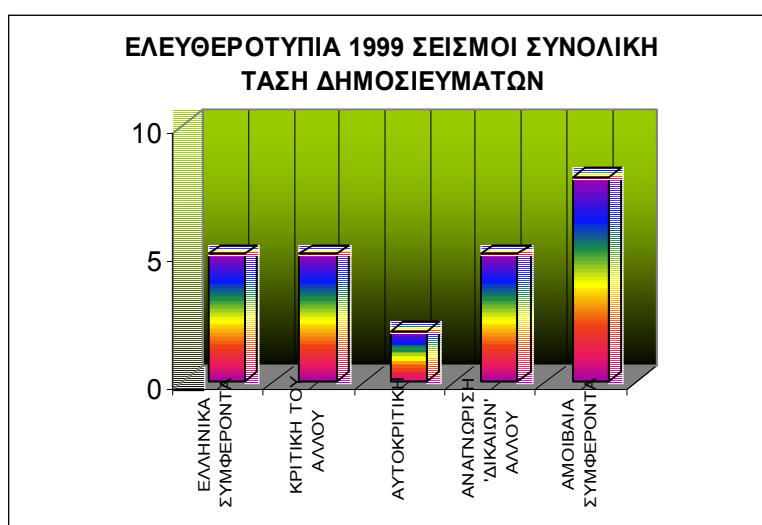
Η εφημερίδα είναι περισσότερο θετική στην ‘ευρωπαϊκή σύνδεση’ της Τουρκίας, ως την πλέον συμφέρουσα για την Ελλάδα και την περιοχή λύση. Στα πλαίσια αυτά πολλές είναι οι αναφορές στον ‘εξευρωπαϊσμό’ της Τουρκίας, ένας ‘συμπυκνωτικός’ συμβολισμός, η χρήση του οποίου είναι ιδιαίτερα συχνή καθώς

⁷⁸² Ελευθεροτυπία 02/08/1999

αποτυπώνει πολλά από τα παραδοσιακά στερεότυπα μέσα από τα οποία προβάλλεται η Τουρκία (υπανάπτυκτη, βάρβαρη, απολίτιστη χώρα που ανήκει στην Ανατολή).

Η συνολική τάση των δημοσιευμάτων κατά την υπό εξέταση περίοδο είναι περισσότερο ισόρροπη, καθώς πλειοψηφούν οι αναφορές στα αμοιβαία συμφέροντα των δυο κρατών και μεταφέρονται και οι απόψεις του 'Άλλου', ενώ σημαντικός είναι και ο αριθμός των δημοσιευμάτων που προχωρούν στην αυτοκριτική. (Πίνακας 9)

Πίνακας 9

Τα ελληνικά επιχειρήματα και θέσεις προβάλλονται έντονα και την περίοδο αυτή. Όπως και στα προηγούμενα γεγονότα έτσι και τώρα αυτά παρουσιάζονται σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο, ενώ η προσφυγή στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης θεωρείται βέβαιο ότι θα δικαιώσει τις ελληνικές προσδοκίες. Παράλληλα έμφαση αποδίδεται στις ειρηνικές πρωτοβουλίες της Ελλάδος «που δεν αρκείται σε φιλοφρονήσεις και Ανατολίτικα παζάρια παρά προχωρεί και αποδεικνύει έμπρακτα την διάθεση της για αλλαγή του κλίματος»⁷⁸³ Σε αντίθεση με τις ελληνικές θέσεις η τουρκική ανταπόκριση στις κινήσεις αυτές προβάλλεται από την εφημερίδα με επιφυλακτικότητα και δυσπιστία, σχετικά με το αν και με το κατά πόσο ο «σεισμός

⁷⁸³ Ελευθεροτυπία 29/08/1999

στην Τουρκία και άψογη ελληνική στάση θα αποτελέσουν αφορμή για την δραματικές αλλαγές της Τουρκικής εξωτερικής πολιτικής»⁷⁸⁴ Η στάση αυτή είναι απόρροια της μακροχρόνιας δυσπιστίας μεταξύ των δυο κρατών ενώ διατηρείται ακόμη και στην περίσταση των σεισμών παρά το κλίμα που επικράτησε.

Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό των δημοσιευμάτων της Ελευθεροτυπίας την περίοδο αυτή, είναι η κριτική που ασκείται στις κυρίαρχες επιλογές της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Έτσι θεωρείται ότι «η εξωτερική μας πολιτική βρίσκεται παγιδευμένη από το φόβο των λέξεων με αποτέλεσμα να αρνούμαστε να τις χρησιμοποιήσουμε διαβλέποντας κινδύνους οι οποίοι δεν υπάρχουν. Φοβόμαστε τις λέξεις διάλογος, μειονότητες, δικαιώματα, χωρίς να υπάρχει λόγος».⁷⁸⁵ Αντίθετα υποστηρίζεται ότι η υιοθέτηση νέων προσεγγίσεων και η απόρριψη των στερεοτύπων του παρελθόντος «μπορούν να ανοίξουν τους ορίζοντες της εξωτερικής πολιτικής για να εξυπηρετήσουν καλύτερα τα συμφέροντα του τόπου»⁷⁸⁶ «η Ελλάδα δεν έχει να φοβηθεί τίποτα ούτε και να χάσει από τον απευθείας διάλογο στην εξωτερική της πολιτική επιχειρηματολογεί με βάση το διεθνές δίκαιο το οποίο είναι με το μέρος της και σε κάθε περίπτωση τη δικαιώνει»⁷⁸⁷. Η άρνηση διαλόγου αλλά και οι φοβίες με την οποία αυτή περιβάλλεται, όπως ξεπούλημα κλπ χαρακτηρίζονται ως πατριδοκαπηλικές. Το κλίμα αυτό των αδικαιολόγητων φόβων θεωρείται ότι έχει ζημιώσει την ελληνική εξωτερική πολιτική, καθώς «η Ελλάδα είναι μια χώρα ισχυρή στρατιωτικά κοινωνικά οικονομικά, με αποτέλεσμα να έχει κάθε λόγο να επιδιώκει τη συνεννόηση με το οποιαδήποτε τουρκικό καθεστώς».⁷⁸⁸ Η παρούσα κατάσταση αποτελεί ευκαιρία απεγκλωβισμού της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής σε ότι αφορά την ευρωπαϊκή σύνδεση της Τουρκίας, καθώς αποτελεί «στρατηγική η οποία έχει

⁷⁸⁴ Οπ.παρ.

⁷⁸⁵ Ελευθεροτυπία 14/07/1999

⁷⁸⁶ Οπ.παρ.

⁷⁸⁷ Οπ.παρ.

⁷⁸⁸ Ελευθεροτυπία 16/07/1999

απολέσει την δυναμική της». ⁷⁸⁹ Η πολιτική αυτή αντιπαραβάλλεται με αυτή του εμπάργκο κατά των Σκοπίων όπου η Ελλάδα υποχρεώθηκε να άρει χωρίς να έχει πετύχει τον ουσιαστικό στόχο τον οποίο και είχε θέσει. Η αναθεώρηση αυτής της πολιτικής είναι επιβεβλημένη και μονόδρομος καθώς αποτελεί τη μόνη «σοβαρή μελετημένη και ρεαλιστική πολιτική». ⁷⁹⁰

Η πλειοψηφία των δημοσιευμάτων αυτής της περιόδου προωθούν τα αμοιβαία συμφέροντα των δυο χωρών. Έτσι θεωρείται ότι οι σεισμοί στις δυο χώρες ανέτρεψαν το κλίμα μισαλλοδοξίας που είχε διαμορφωθεί στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, ενώ δημιούργησαν ένα κλίμα συμπάθειας, το οποίο αντίστοιχα συντελεί στην δημιουργία μιας ατμόσφαιρας εξομάλυνσης των σχέσεων μεταξύ των δύο κυβερνήσεων. Οι σεισμοί θεωρούνται ότι αποτέλεσαν αφορμή για να συνειδητοποιήσουν οι δυο λαοί «ότι κοινή είναι η μοίρα τους και για να την αντιμετωπίσουν θα πρέπει ο καθένας να συμπαρασταθεί στον άλλον για να ζήσουν ειρηνικά και αποτελεσματικά». ⁷⁹¹ Η προσφορά βοήθειας μεταξύ των δύο λαών θεωρείται «μέσο δημιουργίας φιλειρηνικών νησίδων ικανών να αντιδρούν και να ματαιώνουν τη δυναμική των δυνάμεων της έντασης». ⁷⁹² Η εφημερίδα μέσω της χρήση τουρκικών λέξεων που ορισμένες συναντώνται και στο ελληνικό λεξιλόγιο, αποσκοπεί να εκφράσει την όσμωση μεταξύ των δυο λαών, αλλά και να αποδώσει το νέο κλίμα. «Γιλμάζ: Αυτός ο σεβντάς θα κρατήσει χρόνια». ⁷⁹³ Η εμμονή στο παρελθόν μόνο καταστροφική μπορεί να αποβεί για τις δυο χώρες, ενώ ο απευθείας διάλογος αποτελεί την πλέον συμφέρουσα για τις δυο χώρες λύση χωρίς τις έξωθεν παρεμβάσεις που αποδεικνύονται «πρόδρομος για νέα δεινά». ⁷⁹⁴ Στα πλαίσια αυτά η εφημερίδα προτείνει ένα Σύμφωνο μη Επιθέσεως πρόταση η οποία προβάλλεται πρωτοσέλιδα καθώς όπως τονίζει η «ιστορία δίνει ένα

⁷⁸⁹ Οπ.παρ

⁷⁹⁰ Οπ.παρ.

⁷⁹¹ Ελευθεροτυπία 22/09/1999

⁷⁹² Ελευθεροτυπία 30/09/1999

⁷⁹³ Ελευθεροτυπία 28/07/1999

⁷⁹⁴ Οπ.παρ.

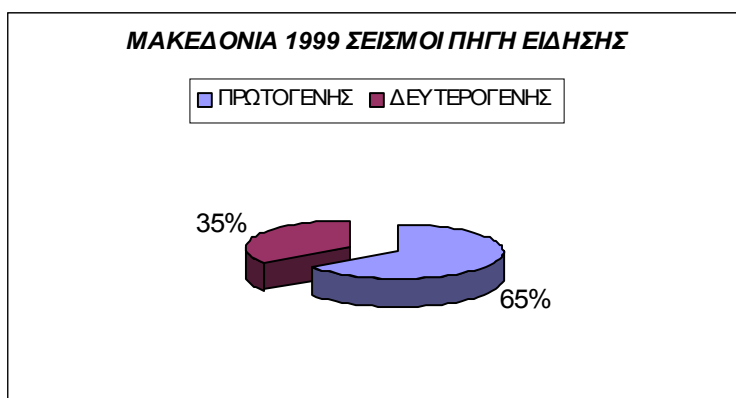
σημαντικό μάθημα και στους δύο λαούς, στο χέρι των οποίων είναι αν θα το αξιοποιήσουν».⁷⁹⁵

Συμπερασματικά η στάση της εφημερίδας την περίοδο αυτή χαρακτηρίζεται από την υποστηρικτική της στάση έναντι των εξελίξεων στις σχέσεις των δυο κρατών. Παρόλα αυτά ο λόγος των δημοσιευμάτων εξακολουθεί να χαρακτηρίζεται από καχυποψία, όπως διαφαίνεται από τα στερεότυπα με τα οποία προβάλλεται η τουρκική πολιτική.

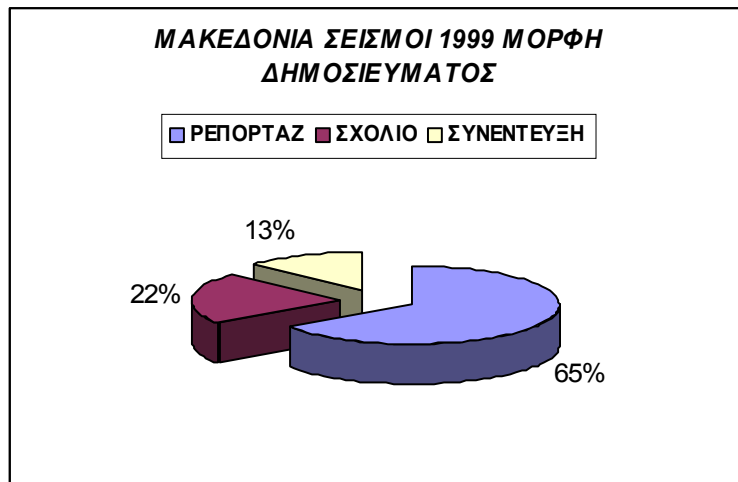
6.1.5 Μακεδονία Σεισμοί 1999

Τα σχετικά με τις ελληνοτουρκικές σχέσεις πρωτοσέλιδα δημοσιεύματα της ‘Μακεδονίας’ την περίοδο αυτή, χρησιμοποιούν πλειοψηφικά πρωτογενής πηγές ενώ έχουν τη μορφή του ρεπορτάζ (Πίνακας 1).

Πίνακας 1

⁷⁹⁵ Ελευθεροτυπία 27/09/1999

Σημαντικός είναι και ο αριθμός των πρωτοσέλιδων δημοσιευμάτων που είναι σχόλια, τα οποία σχετίζονται με τις εξελίξεις που σημειώθηκαν, και τη συζήτηση που αυτές προκάλεσαν στο εσωτερικό των δυο κοινωνιών.

Τα γεγονότα της υπό εξέταση περιόδου, θεωρείται ότι έδωσαν την «έμμεση υποστήριξη στα ανοίγματα που επιχειρεί το ελληνικό υπουργείο Εξωτερικών προς την άλλη πλευρά του Αιγαίου»⁷⁹⁶. Η κινητοποίηση της κοινής γνώμης των δυο χωρών αλλά και της βοήθειας υπεράνω των μεταξύ τους διαφορών, συνετέλεσε ώστε «οι δυο πλευρές να αναζητούν πεδίο για αλλαγές».⁷⁹⁷ Η εφημερίδα στέκεται θετικά έναντι αυτού του κλίματος που επικράτησε, εκθειάζοντας την παροχή βοήθειας προς τον τουρκικό λαό. «Βοήθεια υπεράνω εθνικών διαφορών».⁷⁹⁸ Η στάση της ελληνικής κοινής γνώμης θεωρείται ότι απέδειξε «το πνεύμα μεγαλοψυχίας» που διακρίνει τον ελληνικό λαό. Το στοιχείο αυτό ενισχύεται από τη 'Μακεδονία' όπως και από τις υπόλοιπες εφημερίδες, μέσω της προβολής δημοσιευμάτων τουρκικών εφημερίδων που αναφέρονται στην ελληνική βοήθεια, «Φίλε Έλληνα σ' ευχαριστούμε»⁷⁹⁹

Η θεματολογία των δημοσιευμάτων εστιάζεται στο σύνολο των ελληνοτουρκικών θεμάτων δίνοντας έμφαση σ' αυτά του αμοιβαίου ενδιαφέροντος.

⁷⁹⁶ Μακεδονία 18/08/1999

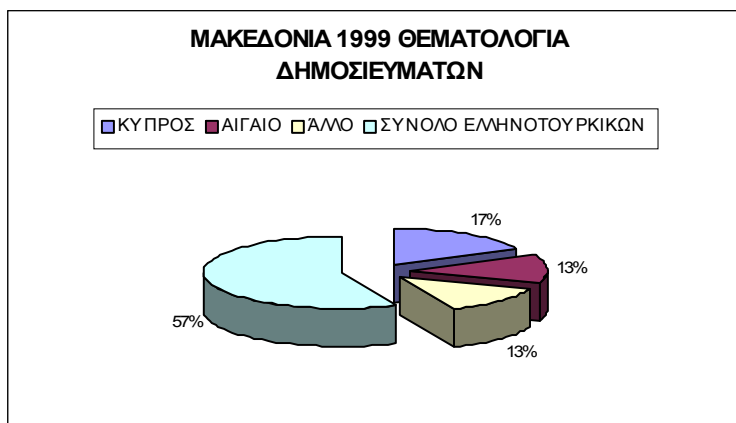
⁷⁹⁷ Οπ. παρ

⁷⁹⁸ Μακεδονία 20/08/1999

⁷⁹⁹ μΜακεδονία 22/08/1999

Σημαντικές είναι οι αναφορές στο Κυπριακό γεγονός που σχετίζεται με το ότι το 1999 και ιδιαίτερα τον μήνα Ιούλιο συμπληρώνονταν 25 χρόνια από την τουρκική εισβολή (Πίνακας 2)

Πίνακας 2

Η στάση των δημοσιευμάτων αυτής της περιόδου έναντι της κυβερνητικής πολιτικής είναι ουδέτερη. (Πίνακας 3)

Πίνακας 3

Η εφημερίδα συναινεί κριτικά στην ακολουθητέα πολιτική καθώς θεωρεί ότι αντίθετες φωνές και μάλιστα αυτές μιας αδιάλλακτης εξωτερικής πολιτικής, είναι παρωχημένες. Για τον λόγο αυτό η εξωτερική πολιτική χαρακτηρίζεται ως ρεαλιστική, καθώς εκμεταλλεύεται το διεθνές ευνοϊκό κλίμα για την προώθηση των

ελληνικών θέσεων. Η πολιτική αυτή, η οποία οδηγεί στην αναθεώρηση των 'ακρογωνιαίων' λίθων της εξωτερικής γραμμής «ασφαλώς επιφέρει κόστος, ωστόσο οι παντοιοτρόπως διαφωνούντες γνωρίζουν ότι ο συμβιβασμός με τις διαθέσεις της νέας τάξης πραγμάτων επιφέρει σημαντική μείωση των εθνικών κινδύνων».⁸⁰⁰ Η αναθεώρηση αυτή προβάλλεται ως μέρος της νέας στρατηγικής της κυβέρνησης, που περιλαμβάνει «την εμμονή σε έναν μακροχρόνιο ελληνοτουρκικό διάλογο την προσήλωση στο στόχο της προσέγγισης αλλά και στην άρση του ελληνικού βέτο στα ζητήματα της ευρωπαϊκής ενώσεως».⁸⁰¹

Η εφημερίδα ωστόσο ασκεί κάποια κριτική στην κυβέρνηση τόσο για το μεγάλο ρίσκο που θεωρείται ότι η ακολουθητέα γραμμή εμπεριέχει όσο και για το ότι η Τουρκία δεν δείχνει διατεθειμένη να ανταποκριθεί με αντίστοιχες κινήσεις. Μέσω των σχετικών ιστορικών αναφορών, (*οι χαμένες πατρίδες των Ποντίων, των Κυπρίων, των Κωνσταντινουπολιτών, των Αρμενίων*), ο λόγος των δημοσιευμάτων αποπειράται να τεκμηριώσει τη σημασία της αλλαγής αυτής καθώς «η κυβέρνηση βαδίζει σε τεντωμένο σκοινί». Παρόλη την σχετική υποστήριξη της εφημερίδας προς την ρεαλιστική στροφή της εξωτερικής πολιτικής, ωστόσο κάποια στερεότυπα διατρέχουν τα πρωτοσέλιδα δημοσιεύματα, όσο και τα κύρια άρθρα γνώμης. Ιδιαίτερα προβάλλεται ο φόβος της συνολικής ανατροπής του στάτους-κβό μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας.

Η εικόνα της Τουρκίας παραμένει και σε αυτήν την περίοδο κυρίαρχα αρνητική. Η διαφοροποίηση που σημειώνεται αυτήν την περίοδο έχει να κάνει με το γεγονός του διαχωρισμού μεταξύ της εχθρικής τουρκικής ηγεσίας και του φιλικά διακείμενου τουρκικού λαού με τον οποίο δεν υπάρχουν διαφορές. Το στερεότυπο αυτό απαντάται στο σύνολο των εφημερίδων. Η επιλογή αυτή επιτρέπει τη διατήρηση

⁸⁰⁰ Μακεδονία 22/07/1999

⁸⁰¹ Μακεδονία 29/07/1999

των αρνητικών για την Τουρκία στερεοτύπων τα οποία και αποδίδονται στις προθέσεις της επεκτατικής τουρκικής ελίτ. Έτσι οι σεισμοί μπορεί να απομάκρυναν προς στιγμή την έχθρα των δυο λαών, *«δυστυχώς όμως δεν άλλαξαν οι στόχοι του επεκτατισμού»*⁸⁰². Η τουρκική ελίτ προβάλλεται ως υπεύθυνη και για τις επιπτώσεις του σεισμού, καθώς *«οι στρατοκράτες της Άγκυρας δεν πτοούνται από το δράμα των πολιτών»*⁸⁰³.

Όπως και στα προηγούμενα επεισόδια έτσι και τώρα, επαναλαμβάνονται τα κυρίαρχα στερεότυπα προσέγγισης του «Άλλου». Οι Τούρκοι εμφανίζονται ως αναξιόπιστοι συνομιλητές, ενώ οι δυνατότητες της τουρκικής διπλωματίας επιτείνονται. Τα επιχειρήματα που χρησιμοποιούνται στον λόγο των δημοσιευμάτων για την εξωτερική πολιτική εκλαϊκεύονται σε μη παραδεκτό επίπεδο από όπου απορρέει και η χρήση ρημάτων και λέξεων «μπέσα» κλπ. *«Οι συνομιλητές μας δεν έχουν μπέσα αντιθέτως έχουν ισχυρότατη διπλωματική επιρροή, ώστε να εμφανίζουν το μαύρο άσπρο στην διεθνή κοινότητα»*.⁸⁰⁴ Η αναξιπιστία όπως και ο καθεστωτικός-ολιγαρχικός χαρακτήρας του πολιτεύματος, προβάλλονται ως εγγενή χαρακτηριστικά της Τουρκίας.

Οι διάυλοι διαλόγου και συνεργασίας που δημιούργησε η ελληνική πλευρά προβάλλονται ότι συνετέλεσαν σε ένα μικρό ρήγμα στις διαθέσεις των επιθετικών κύκλων της τουρκικής ελίτ. Ο σεισμός στην Τουρκία έδωσε την ευκαιρία να εξασθενήσει ο σωβινισμός μεταξύ των δύο χωρών, όπως διαφαίνεται από τις σχετικές δηλώσεις αλλά και ενέργειες *«Συγγνώμη για τα Σεπτεμβριανά»*.⁸⁰⁵ Παρόλα αυτά τα δημοσιεύματα, εξακολουθεί να προβάλλεται η τουρκική αδιαλλαξία ως μέσο δικαίωσης των επιχειρημάτων και θέσεων της ελληνικής πλευράς. Έτσι η Τουρκική

⁸⁰² Οπ.παρ.

⁸⁰³ Μακεδονία 01/08/1999

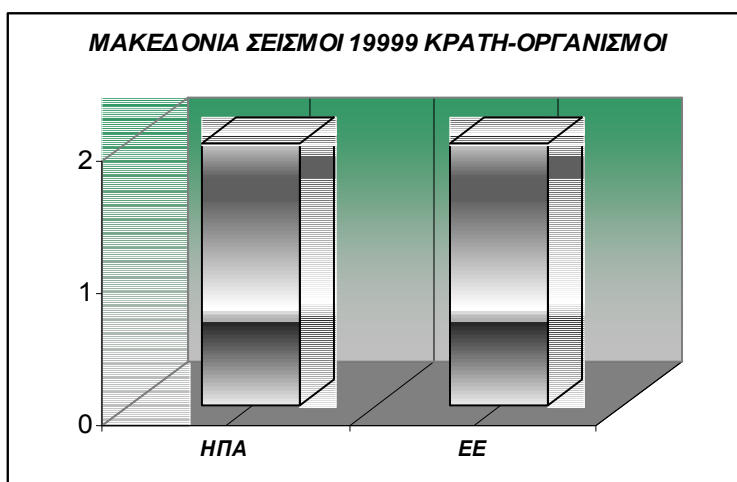
⁸⁰⁴ Οπ.παρ

⁸⁰⁵ Μακεδονία 09/08/1999

ηγεσία εμφανίζεται σε μια ευαίσθητη χρονικά συγκυρία, να πυροδοτεί νέα ένταση αμφισβητώντας συμφωνίες που καθορίζουν το ήδη διαταραγμένο πλαίσιο των ελληνοτουρκικών σχέσεων. «*Ντεμιρέλ: Ζυρίχη Γιόκ*». ⁸⁰⁶ Οι ενέργειες αυτές προβάλλονται ιδιαίτερα καθώς αποδεικνύουν τον 'υπαίτιο' της έντασης, αλλά και την έλλειψη σεβασμού στο Διεθνές Δίκαιο. «*Ο Ετσεβίτ ακυρώνει τη Συνθήκη της Ζυρίχης*». ⁸⁰⁷ «*Εγκλωβισμένος στο μαύρο παρελθόν ο Ετσεβίτ έναντι της Ελλάδος. Αδιόρθωτοι οι Τούρκοι*». ⁸⁰⁸ Η ευθύνη για ενδεχόμενο αδιέξοδο στην πολιτική προσέγγισης που προωθεί η ελληνική πλευρά τοποθετείται εκ των προτέρων όπως και σε αντίστοιχες περιόδους έντασης, στην τουρκική πλευρά. «*Νάρκη σε οποιαδήποτε προοπτική εξομάλυνσης στις ελληνοτουρκικές σχέσεις τοποθέτησαν οι Τούρκοι*» ⁸⁰⁹

Οι αναφορές κατά την υπό εξέταση περίοδο στην Δύση είναι περιορισμένες, και εστιάζονται στις ΗΠΑ και στην Ε.Ε. (Πίνακας 4)

Πίνακας 4

Ο ίδιος αριθμός αναφορών στις ΗΠΑ και Ε.Ε. είναι απόρροια της ανάδειξης του ρόλου της τελευταίας στις ελληνοτουρκικές σχέσεις αλλά και της ανάδειξης του θέματος της χρηματοδότησης και της υποψηφιότητας της Τουρκίας. Δημοσιεύματα

⁸⁰⁶ Μακεδονία 21/07/1999

⁸⁰⁷ Οπ.παρ.

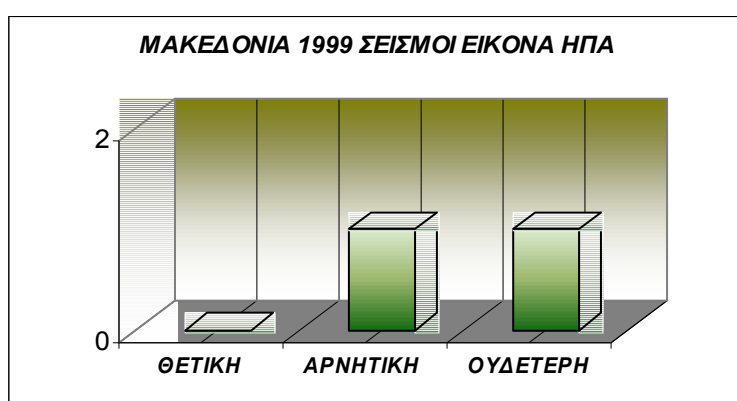
⁸⁰⁸ Μακεδονία 22/07/1999

⁸⁰⁹ Μακεδονία 25/07/1999

δυτικών εφημερίδων όπως η New York Times τα οποία αναφέρονται στην ελληνική προσφορά βοήθειας, προβάλλονται καθώς λειτουργούν ως επιβεβαίωση του μεγέθους αυτής. «Συγκίνηση από την διάσωση του μικρού Τούρκου από το ελληνικό συνεργείο.»⁸¹⁰

Η εικόνα των ΗΠΑ όπως αυτή προβάλλεται από την «Μακεδονία» είναι ουδέτερη-αρνητική. (Πίνακας 5)

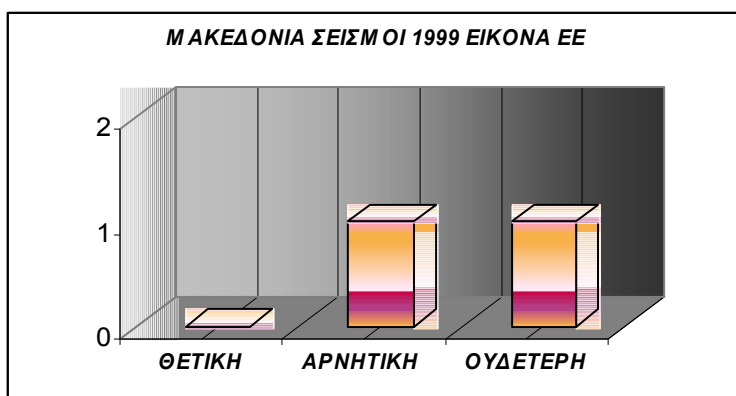
Πίνακας 5

Το γεγονός αυτό συνδέεται με το παραδοσιακό στερεότυπο της ετεροβαρούς παρέμβασης των ΗΠΑ υπέρ της Τουρκίας. Αντίστοιχη είναι και η κριτική προς την Ε.Ε. και ιδιαίτερα στα ισχυρά κράτη-μέλη τα οποία και θεωρείται ότι προωθούν και ενισχύουν το τουρκικό καθεστώς. Η εικόνα της τελευταίας είναι ουδέτερη-αρνητική όπως η αντίστοιχη των ΗΠΑ. (Πίνακας 6)

⁸¹⁰ Μακεδονία 20/08/1999

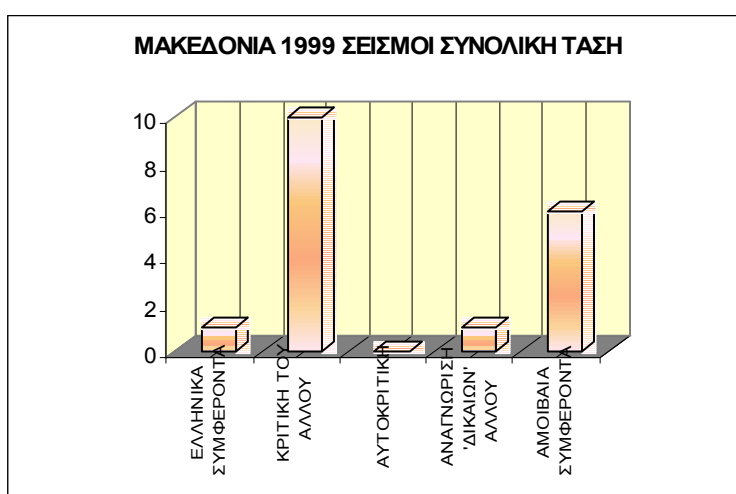
Πίνακας 6

Η εφημερίδα είναι αντίθετη με την αναβάθμιση των ευρω-τουρκικών σχέσεων, καθώς θεωρεί ότι ο χαρακτήρας του τουρκικού πολιτεύματος δεν συνάδει με τις ευρωπαϊκές αρχές. Αντίθετα η εκπλήρωση μιας σειράς υποχρεώσεων, όπως υποστηρίζει η ελληνική πλευρά προβάλλεται από την εφημερίδα ως αναγκαία προϋπόθεση για την αποδοχή της τουρκικής υποψηφιότητας. «Προς τι παρέχουμε πειστήρια δημοκρατίας σε διακεκριμένους στρατοκράτες.»⁸¹¹

Η συνολική τάση των δημοσιευμάτων είναι επικριτική έναντι του ‘Άλλου’, ενώ σημαντικός είναι και ο αριθμός αυτών που προωθούν τα αμοιβαία συμφέροντα. (Πίνακας 7).

Πίνακας 7

⁸¹¹ Μακεδονία 28/09/1999

Η φαινομενική αυτή αντίφαση, σχετίζεται με το γεγονός ότι υπάρχει μεγάλος αριθμός δημοσιευμάτων τα οποία αντανακλούν το κλίμα προσέγγισης των δυο λαών, ενώ τα κυρίαρχα στερεότυπα για την τουρκική ηγεσία εξακολουθούν να διατρέχουν τον δημοσιογραφικό λόγο. Η τελευταία κατηγορείται ότι παρόλη την φυσική καταστροφή εξακολουθεί να υποθάλλει τον σωβινισμό και τον επεκτατισμό εναντίον της Ελλάδος. Έντονη είναι και η κριτική της Τουρκίας καθώς προβάλλονται αμφιβολίες κατά πόσο μπορεί να επιτύχει ο διάλογος *«με έναν γείτονα που κάθε τόσο θέτει θέμα γκρίζων ζωνών στο Αιγαίο που παραβιάζει τον εναέριο χώρο σου, και διεκδικεί νησιά ως τη Γαύδο»*⁸¹²

Η εφημερίδα προχωρά και σε κριτική των απόψεων που εκφράστηκαν στην Ελλάδα, σχετικά με την πιθανότητα έναρξης διαλόγου καθώς *«ο κίνδυνος ξεπουλήματος και υποχωρήσεων είναι ορατός για τους πατριδοκάπηλους της πολιτικής και των ΜΜΕ που επενδύουν στις φοβίες μας, οι οποίες δεν μας επιτρέπουν να δούμε την πραγματικότητα.»*⁸¹³ Το καθεστώς αυτό του φόβου, προβάλλεται ως καθοριστικό για το γεγονός ότι *«οι πολιτικοί και οι διαμορφωτές της κοινής γνώμης χωρίζονται σε ενδοτικούς και ανένδοτους.»*⁸¹⁴ Οι τελευταίοι και στα πλαίσια αντιμετώπισης των ελληνοτουρκικών σχέσεων ως ένα μηδενικού αποτελέσματος παιχνίδι, θεωρείται ότι εκδήλωναν χαιρέκακα την ικανοποίησή τους για αυτό που συνέβη στην Τουρκία αν η Ελλάδα δεν αντιμετώπιζε την απειλή του εγκέλαδου. Σε αντίθεση με αυτούς που η εφημερίδα προκαλεί 'ανένδοτους' τα δημοσιεύματα στέκονται υποστηρικτικά προς το διάλογο προβάλλοντας το στερεότυπο του δίκαιου των ελληνικών επιχειρημάτων. Έτσι η Ελλάδα δεν θα πρέπει να φοβάται τον διάλογο καθώς *«είναι μια χώρα που σέβεται το Διεθνές Δίκαιο. Γιατί κινείται και λειτουργεί βάση των διεθνών Συνθηκών*

⁸¹² Οπ.παρ

⁸¹³ Μακεδονία 04/09/1999

⁸¹⁴ Οπ.παρ.

και Συμβάσεων εν αντιθέσει με την Τουρκία»⁸¹⁵. Αυτού του είδους οι ανταποκρίσεις ενώ φαινομενικά λειτουργούν υπέρ του διαλόγου μεταξύ των δυο χωρών στην πραγματικότητα λειτουργούν υπονομευτικά καθώς εκ των προτέρων τα επιχειρήματα και οι απόψεις του άλλου τίθενται στο περιθώριο ως παράνομα και επεκτατικά.

Οι σεισμοί στις δυο χώρες, και οι εκδηλώσεις που προκάλεσαν θεωρούνται ότι θα πρέπει να αποτελέσουν απαρχή μιας νέας εποχής σχέσεων μεταξύ των δυο κρατών. *«Τα φυσικά φαινόμενα δεν τα ορίζουμε εμείς, την πολιτική όμως την ορίζουμε εμείς και πρέπει να την αξιοποιήσουμε για την ειρηνική συνύπαρξη των δύο λαών»*⁸¹⁶ Η παράλληλη μείωση των εξοπλισμών από τις δύο χώρες όπως προτείνεται από τα σχετικά δημοσιεύματα θεωρείται ότι θα λειτουργήσει ενισχυτικά του καλού κλίματος μεταξύ των δυο χωρών, καθώς θα απελευθερώσει ποσά που θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν σε *«παραγωγικά έργα»*. Η τουρκική πρόταση για αλλαγή του περιεχομένου των σχολικών βιβλίων προβάλλεται θετικά από τα δημοσιεύματα, καθώς θεωρείται ότι θα συμβάλλει στον περιορισμό των εθνικιστικών αντιλήψεων και της μισαλλοδοξίας.

Συμπερασματικά η στάση της «Μακεδονίας» είναι κριτικά ουδέτερη προς την προσέγγιση των δυο κρατών, θεωρώντας την τελευταία ως μια αναγκαιότητα επιβαλλόμενη από τις εξελίξεις.

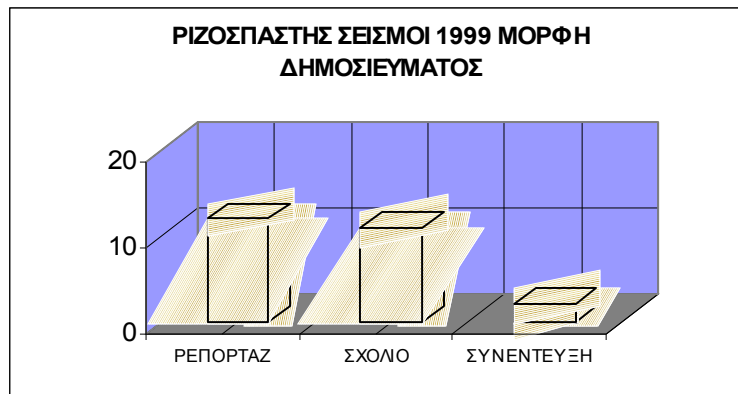
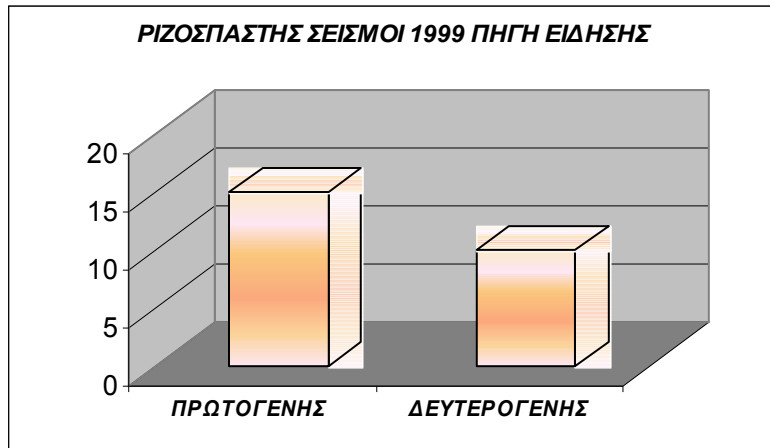
6.1.6 Ριζοσπάστης Σεισμοί 1999

Τα πρωτοσέλιδα δημοσιεύματα της εφημερίδας την περίοδο αυτή, στηρίζονται πλειοψηφικά σε πρωτογενείς πηγές, ενώ είναι σχεδόν ίδιος ο αριθμός αυτών που έχουν τη μορφή του ρεπορτάζ και του σχολίου. (Πίνακας 1)

⁸¹⁵Μακεδονία 10/09/1999

⁸¹⁶Μακεδονία 26/09/1999

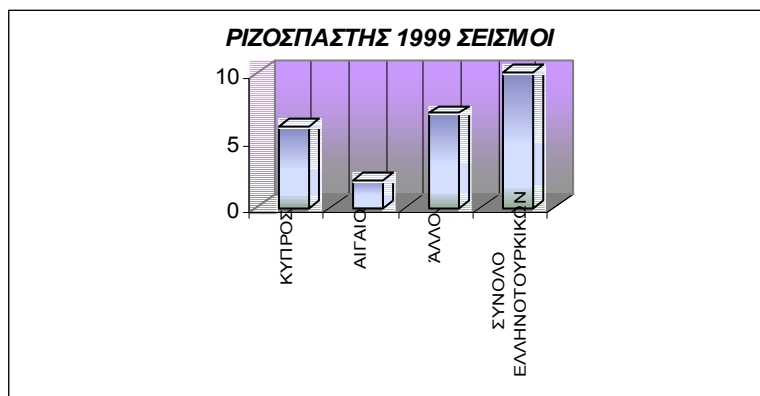
Πίνακας 1

Η επιλογή αυτή σε ότι αφορά τη μορφή των δημοσιευμάτων, αλλά και η εκτεταμένη χρήση δευτερογενών πηγών διαφοροποιεί τον ‘Ρίζοσπάστη’ από τις επιλογές των υπόλοιπων εφημερίδων που εξετάζουμε. Η διαφοροποίηση του ‘Ρίζοσπάστη’ σχετικά με τη μορφή των πρωτοσέλιδων δημοσιευμάτων σχετίζεται με τον χαρακτήρα της εφημερίδας, ως κομματικού εντύπου του ΚΚΕ. Έτσι κύριος στόχος είναι η ‘γνωστοποίηση’ των θέσεων του κόμματος μέσω του σχολιασμού της επικαιρότητας, γεγονός που αντίστοιχα επιδρά και στη μορφή των πρωτοσέλιδων δημοσιευμάτων. Η αυξημένη χρήση δευτερογενών πηγών σχετίζεται με την συντακτική πολιτική της εφημερίδας αλλά και ιδιαίτερα με την επιλογή της θεματολογίας των δημοσιευμάτων (αναφορές σε τρίτα κράτη, Κυπριακό κλπ). Η

τελευταία κυριαρχείται από θέματα που αφορούν το σύνολο των ελληνοτουρκικών θεμάτων όπως και στις υπόλοιπες εφημερίδες. (Πίνακας 2)

Πίνακας 2

Η θεματολογία της εφημερίδας διαφοροποιείται από αυτήν των υπολοίπων, καθώς πολλές είναι οι αναφορές στο Κυπριακό αλλά και σε τρίτα κράτη και οργανισμούς. Η προβολή θεμάτων που αφορούν το Κυπριακό σχετίζεται με τη συμπλήρωση 25 χρόνων από την τουρκική εισβολή. Η προσέγγιση της ελληνοτουρκικής έντασης και ιδιαίτερα του ρόλου που διαδραματίζουν τα τρίτα κράτη και οι οργανισμοί, θεωρούμε πως είναι η αιτία του μεγέθους των αναφορών που γίνονται από την εφημερίδα στον παράγοντα αυτό.

Πολλές είναι οι αναφορές για τα καταστρεπτικά αποτελέσματα των σεισμών στις δυο χώρες, ενώ αντίστοιχος είναι και ο λόγος των δημοσιευμάτων. «Βιβλική καταστροφή με χιλιάδες νεκρούς και τραυματίες»⁸¹⁷ «Φονικά Ρίχτερ»⁸¹⁸. Η αλληλεγγύη που χαρακτήρισε τις εκδηλώσεις τις ελληνικής κοινής γνώμης έναντι της δοκιμασίας του τουρκικού λαού αντανακλάται και στα πρωτοσέλιδα δημοσιεύματα όσο και τα

⁸¹⁷ Ριζοσπάστης 18/08/1999

⁸¹⁸ Ριζοσπάστης 12/09/1999

κύρια άρθρα γνώμης. Όπως και στις υπόλοιπες εφημερίδες ο ‘Ριζοσπάστης’ διαχωρίζει τον τουρκικό λαό από την κυβερνώσα ελίτ. Στην περίπτωση όμως του ‘Ριζοσπάστη’ ο διαχωρισμός αυτός χρωματίζεται από τον ιδεολογικό του λόγο, με αποτέλεσμα οι αναφορές να είναι στην «δοκιμαζόμενη εργατική τάξη» και στην «ολιγαρχία» που κυβερνά. Η βοήθεια στον τουρκικό λαό προσεγγίζεται υπό το πρίσμα της ταξικής αλληλεγγύης και λιγότερο με αυτό που παρουσιάζεται από τις υπόλοιπες εφημερίδες, των γειτονικών χωρών. Αντίστοιχα το μεγαλύτερο μερίδιο ευθύνης για τα αποτελέσματα του σεισμού αποδίδεται στην τουρκική ολιγαρχία αλλά και στους ‘ιμπεριαλιστές’, με προφανή αναφορά στις ΗΠΑ. «Έργο πληρωμένων δολοφόνων και ιμπεριαλιστών».⁸¹⁹ Η διαφοροποίηση αυτή επηρεάζει και τον τρόπο με τον οποίο μεταδίδεται η εικόνα της Τουρκίας.

Οι τουρκικές επεκτατικές διαθέσεις αποδίδονται στις εκάστοτε «στρατοκρατικές ηγεσίες» και στους Αμερικάνους οι οποίοι τις χρησιμοποιούν για την εξυπηρέτηση των δικών τους σχεδίων στην περιοχή. Στόχος αυτών είναι «να αναλάβει το ρόλο του μεγάλου περιφερειάρχη στα πλαίσια της ιμπεριαλιστικής τάξης στην περιοχή και μεγαλύτερα οφέλη από την ελληνική ολιγαρχία που διεκδικεί επίσης ενεργό ρόλο υπό την επικυριαρχία των Αμερικάνων»⁸²⁰. Η ελληνοτουρκική ένταση, όπως και στις προηγούμενες κρίσεις αποδίδεται ανάμεσα στα άλλα, στον ανταγωνισμό των ελίτ των δυο χωρών προκειμένου να εξυπηρετήσουν τα συμφέροντα τους στα πλαίσια των αμερικανικών σχεδιασμών για την περιοχή, «να κερδίσουν την εύνοια του επικυρίαρχου μακριά από οποιαδήποτε συμφέροντα των λαών»⁸²¹. Η εικόνα της Τουρκίας είναι σύμφωνη με το κυρίαρχο στερεότυπο καθώς αυτή προβάλλεται ως ένα υπανάπτυκτο κράτος της Ανατολής, το οποίο και απέχει πολύ από τα πολιτικά πολιτιστικά πρότυπα της Ευρώπης, τα οποία και ‘αρνείται’ να

⁸¹⁹ Ριζοσπάστης 22/08/1999

⁸²⁰ Οπ.παρ.

⁸²¹ Οπ.παρ

αποδεχθεί. Έτσι υποστηρίζεται ότι η Τουρκία αποφεύγει ακόμη και τα στοιχειώδη βήματα εκσυγχρονισμού όπως της ζητεί η Ε.Ε., επιμένοντας στους δικούς της νόμους.

Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται και στον τρόπο διακυβέρνησεως της Τουρκίας ως ολιγαρχικού καθεστώτος πλήρως ελεγχόμενου από την πολιτικό-στρατιωτική άρχουσα τάξη. Τα σχέδια και τα συμφέροντα της τελευταίας είναι αυτά που επέτειναν τα καταστρεπτικά αποτελέσματα του σεισμού, τα οποία και «πλήρωσε η τουρκική εργατική τάξη»⁸²². Η καταστροφή αυτή αποτελεί αφορμή για την προώθηση αντιλαϊκών μέτρων αλλά και για την συνέχιση της ίδιας πολιτικής. «*Τουρκία: Αντιλαϊκά μέτρα με πρόσχημα τους σεισμούς*».⁸²³ Έτσι η Τουρκία εμφανίζεται να επιμένει στα σχέδια της, συνεχίζοντας την πολιτική των προκλήσεων αλλά και την καταπάτηση του Διεθνούς Δικαίου με την κατοχή της Κύπρου. «*Δεινοπαθεί η Κύπρος από τα 25 χρόνια κατοχής, από τον τουρκικό παραλογισμό και την αυθαιρεσία*»⁸²⁴

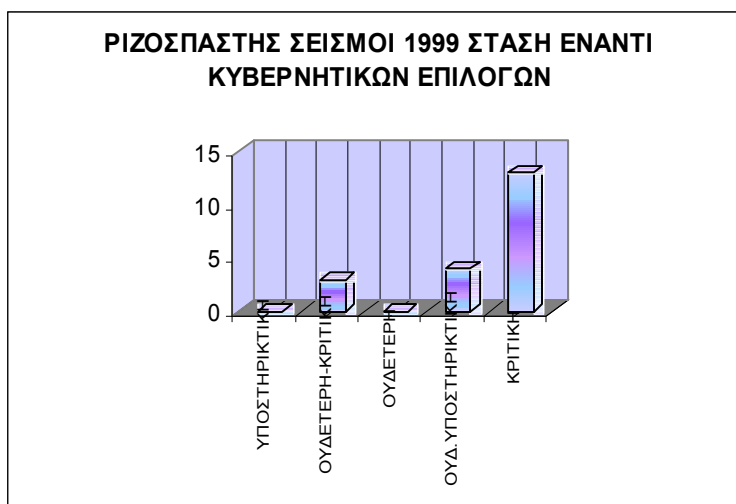
Ο τρόπος θεώρησης και προσέγγισης της Τουρκίας επηρεάζει αντίστοιχα και τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζονται οι κυβερνητικές επιλογές και ιδιαίτερα αυτή της προσέγγισης των δυο κρατών. Ως αποτέλεσμα η στάση των δημοσιευμάτων είναι επικριτική έναντι των κυβερνητικών επιλογών. (Πίνακας 3)

Πίνακας 3

⁸²² Οπ.παρ

⁸²³ Ριζοσπάστης 08/09/1999

⁸²⁴ Ριζοσπάστης 17/08/1999

Η εξωτερική πολιτική της κυβέρνησης εμφανίζεται ως απόλυτα εναρμονισμένη «με την πολιτική των Αμερικάνων στην ευρύτερη περιοχή του Αιγαίου και στα γενικότερα πλαίσια της πολιτικής του ΝΑΤΟ και του Συμφώνου για την Σταθερότητα στην Νοτιοανατολική Ευρώπη είναι οι κυβερνητικές πολιτικές».⁸²⁵ Η πολιτική αυτή προβάλλεται ως προαποφασισμένη, καθώς η κυβέρνηση «προχωρά αδίστακτη ακόμη και μπροστά στο ενδεχόμενο περιπετειών που μπορεί να οδηγήσουν σε ανεπανόρθωτες συμφορές».⁸²⁶ Η εφημερίδα χαρακτηρίζει την κυβερνητική πολιτική στα θέματα της περιοχής ως «ευρωατλαντική», ενώ η ίδια παρουσιάζεται πειθήνιο όργανό στα χέρια των αμερικάνων, η οποία «προωθεί το ζεπούλημα της εθνικής κυριαρχίας υπό την ομπρέλα των επιφημιών του Κλίντον»⁸²⁷ Οι επιλογές αυτές που ακολουθούν οι ελληνικές κυβερνήσεις τα τελευταία χρόνια, θεωρείται ότι οδήγησαν συνεχώς σε απαράδεκτες εθνικές υποχωρήσεις που ισοδυναμούν με εθνική μειοδοσία. Ο 'λόγος' των δημοσιευμάτων, με στόχο να τεκμηριώσει τις προβλέψεις αυτές, περιέχει ιστορικές αναφορές, γύρω από το Κυπριακό το οποίο αποδεικνύει την κατάληξη της πολιτικής υποτέλειας των ελληνικών κυβερνήσεων. «Αποκάλυψη της προδοσίας»⁸²⁸.

⁸²⁵ Ριζοσπάστης 14-15/08/1999

⁸²⁶ Οπ.παρ

⁸²⁷ Οπ.παρ.

⁸²⁸ Ριζοσπάστης 17/08/1999

Η αποδοχή της βήμα προς βήμα διαδικασία εξομάλυνσης των ελληνοτουρκικών σχέσεων, αποδεικνύεται επικίνδυνη, «όπως έγκαιρα πρόβλεψε το ΚΚΕ αρνούμενο την παραπομπή του προβλήματος των Ιμίων στο Διεθνές Δικαστήριο»⁸²⁹, καθώς «ανοίγει το δρόμο στη νομιμοποίηση διεκδικήσεων σε βάρος κατοχυρωμένων συνόρων και διεθνών συμφωνιών».⁸³⁰ Το ίδιο αρνητικά αντιμετωπίζονται και οι αναφορές του ΥΠΕΞ περί αυτοπροσδιορισμού της μουσουλμανικής μειονότητας, καθώς θεωρούνται ότι εξυπηρετούν τα συμφέροντα της άρχουσας τάξης «προκειμένου το μονοπωλιακό κεφάλαιο να εκβιάζει τους λαούς και να τους υποδουλώνει στην εκμεταλλευτική του δράση»⁸³¹. Ο ελληνοτουρκικός διάλογος, όπως και στις υπόλοιπες αντιπολιτευόμενες εφημερίδες, θεωρείται ότι γίνεται με αντικείμενο μονομερείς παραχωρήσεις ελληνικών κυριαρχικών δικαιωμάτων. Αντίθετα με το ότι προβάλλεται αυτός δεν καταργεί το συνεχές κινήρι εξοπλισμών, παρά το επιτείνει καθώς δεν αντιμετωπίζει τις βαθύτερες αιτίες του προβλήματος.

Στα δημοσιεύματα γίνεται χρήση του ίδιου σχήματος, αυτό δηλαδή του διαχωρισμού μεταξύ του τουρκικού λαού και της τουρκικής ηγεσίας, σχήμα που χρησιμοποιείται και στην περίπτωση της Ελλάδος. Έτσι η έκφραση συμπαράστασης από τον ελληνικό λαό, προβάλλεται ως ειλικρινής, ενώ «οι ελληνικές κυβερνήσεις όπως και οι τουρκικές θέλουν το μίσος ανάμεσα στους δύο λαούς και τις αντιπαραθέσεις ανάμεσα στις δύο χώρες γιατί έτσι διατάζουν τα αφεντικά τους και αυτό βολεύει την πολιτική τους»⁸³². Στα πλαίσια αυτά, η εφημερίδα αμφισβητεί και αυτό που ονομάστηκε από τον ΥΠΕΞ ως διπλωματία των πολιτών, καθώς θεωρεί ότι «...

⁸²⁹ Οπ.παρ.

⁸³⁰ Οπ.παρ.

⁸³¹ Ριζοσπάστης 31/07/1999

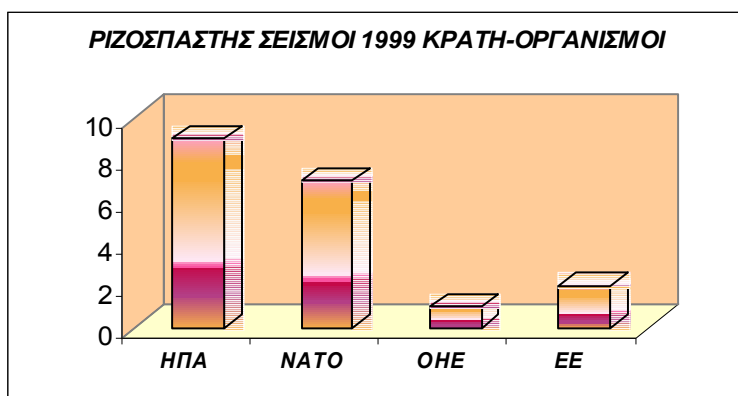
⁸³² Ριζοσπάστης 05/09/1999

δεν είναι παρά η πανηγυρική εισαγωγή των μεγαλοεπιχειρηματιών στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής». ⁸³³

Οι σεισμοί στην Τουρκία, και το κλίμα ύφεσης που δημιούργησαν, θεωρείται ότι έδωσαν την πρόφαση στην κυβέρνηση προκειμένου να υλοποιήσει σχέδια προαποφασισμένα, όπως η άρση του βέτο και η διαδικασία προσέγγισης, τα οποία είναι ενάντια στα κυριαρχικά συμφέροντα της χώρας, και σύμφωνα με τις επιδιώξεις τρίτων.

Η εικόνα των τρίτων κρατών-οργανισμών και πιο συγκεκριμένα της Δύσης, στα πρωτοσέλιδα δημοσιεύματα όπως και στα κύρια άρθρα γνώμης του «Ριζοσπάστη» είναι ιδιαίτερα αρνητική. (Πίνακας 4)

Πίνακας 4

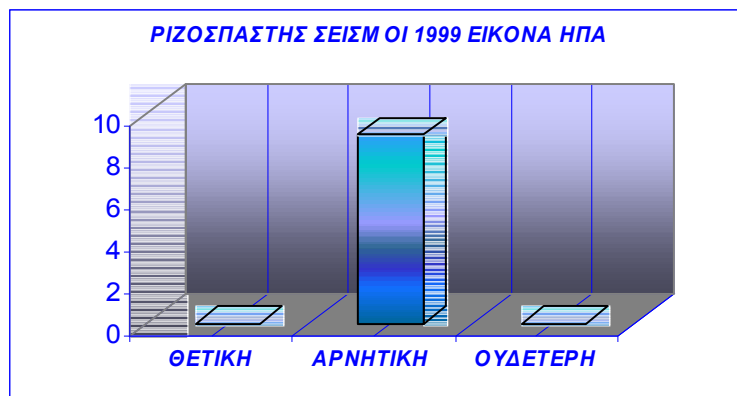
Η αρνητική εικόνα που μεταδίδεται από την εφημερίδα για την Δύση σε όλα τα γεγονότα που εξετάζουμε είναι ιδιαίτερα αρνητική, καθώς σχετίζεται με την θεώρηση των ελληνοτουρκικών σχέσεων ως μέρος των ιμπεριαλιστικών επιδιώξεων της Δύσης και πιο συγκεκριμένα των ΗΠΑ. Έτσι υποστηρίζεται ότι «όσο οι δυο χώρες είναι ενταγμένες στους ιμπεριαλιστικούς οργανισμούς και αποδέχονται αυτούς τους σχεδιασμούς οι σχέσεις τους θα μπαίνουν σε συνεχή δοκιμασία κάτω από το βάρος των επεμβάσεων του ιμπεριαλιστών που επιδιώκουν να έχουν την επικυριαρχία

⁸³³ Οπ. παρ.

εφαρμόζοντας κατά περίπτωση την τακτική του διαίρει και βασίλευε». ⁸³⁴Ο ελληνοτουρκικός διάλογος, είναι απόρροια των επιθυμιών των ΗΠΑ και του ΝΑΤΟ. μέσω του οποίου αποπειράται να ρυθμιστούν οι εκκρεμότητες μεταξύ των δύο χωρών ώστε η νοτιοανατολική πτέρυγα του ΝΑΤΟ να λειτουργεί ομαλά και απρόσκοπτα με βάση το νέο δόγμα του ΝΑΤΟ. Η διευθέτηση αυτή είναι απαραίτητη «για την προώθηση των σχεδίων της νέας τάξης στην πιο ευαίσθητη γεωστρατηγική περιοχή για την ιμπεριαλιστική συμμορία» ⁸³⁵. Αντίστοιχη θεωρείται ότι είναι και η παρέμβαση της Δύσης στο Κυπριακό, όπου με «μοχλό την τουρκική ολιγαρχία με την ανοχή της ελληνικής προς συμφέρον των αμερικάνων οδηγείται σε λύση διχοτόμησης» ⁸³⁶

Όπως και στα προηγούμενα επεισόδια έτσι και σε αυτό η εικόνα των δημοσιευμάτων για τις ΗΠΑ είναι ιδιαίτερα αρνητική (Πίνακας 5)

Πίνακας 5

Χαρακτηριστικό των δημοσιευμάτων είναι η καχυποψία με την οποία και αντιμετωπίζονται οι αμερικανικές πρωτοβουλίες. Οι εξελίξεις αλλά και η ένταση μεταξύ των δύο χωρών αντιμετωπίζονται ως μέρος ενός ευρύτερου σχεδίου που

⁸³⁴ Οπ.παρ.

⁸³⁵ Ριζοσπάστης 14/08/1999

⁸³⁶ Ριζοσπάστης 25/07/1999

αφορά την περιοχή και ενορχηστρώνεται από τις ΗΠΑ. Όπως υποστηρίζει η εφημερίδα, το νέο δόγμα του ΝΑΤΟ προβλέπει τη συγκυριαρχία των δύο κρατών στο Αιγαίο με επικυριαρχία των ΗΠΑ, γεγονός που εξυπηρετεί ο ελληνοτουρκικός διάλογος, ο οποίος και χαρακτηρίζεται ως «η ειρήνη που προωθείται μεταξύ δύο επαρχιών της ίδιας αυτοκρατορίας των ΗΠΑ, η οποία απαιτεί από την χώρα μας την εκχώρηση των κυριαρχικών δικαιωμάτων της στο Αιγαίο και την αποδοχή λύσης συνομοσπονδίας στο Κυπριακό».⁸³⁷ Οι αμερικανικές παρεμβάσεις θεωρούνται ότι λειτουργούν αποσταθεροποιητικά για την περιοχή, καθώς οι αντίστοιχες παροτρύνσεις για διάλογο «είναι οι ίδιες που προωθήθηκαν και στην Γιουγκοσλαβία»⁸³⁸ καθώς «το ζητούμενο είναι η απόλυτη επιβολή της Pax Americana στην ευρύτερη περιοχή του Αιγαίου που βρίσκεται στο επίκεντρο του ζωτικού χώρου των ιμπεριαλιστών, τα Βαλκάνια»⁸³⁹ Η χρήση φράσεων όπως «ζωτικός χώρος», αποσκοπεί να υπογραμμίσει τον επεκτατισμό των ΗΠΑ.

Ο προσανατολισμός της αμερικανικής πολιτικής θεωρείται ετεροβαρής καθώς εξυπηρετεί τις επιδιώξεις της τουρκικής ηγεσίας «για μοιρασιά στην πράξη και διχοτόμηση του Αιγαίου».⁸⁴⁰ Στα πλαίσια αυτά δηλώσεις αμερικανών αξιωματούχων όπως της Υπουργού Εξωτερικών Όλμπραιτ, σχετικά με την αναγκαιότητα της ελληνοτουρκικής προσέγγισης προβάλλονται ως μη τυχαίες καθώς «προδιαγράφουν όσα θα συμβούν στο επόμενο εξάμηνο».⁸⁴¹

Αντίστοιχα αρνητική, με αυτή των ΗΠΑ είναι η εικόνα της Ε.Ε. όπως προκύπτει από τα δημοσιεύματα της εφημερίδας εκείνης της περιόδου. (Πίνακας 5)

⁸³⁷ Ριζοσπάστης 27/07/1999

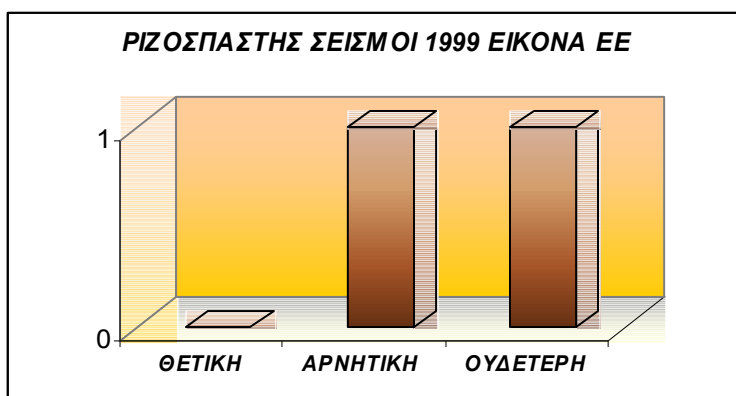
⁸³⁸ Οπ.παρ.

⁸³⁹ Οπ.παρ

⁸⁴⁰ Ριζοσπάστης 26/09/1999

⁸⁴¹ Ριζοσπάστης 13/07/1999

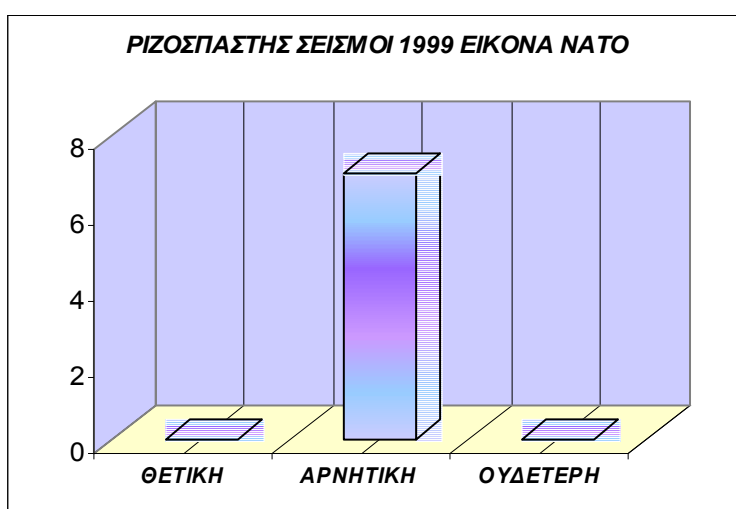
Πίνακας 5

Η παρέμβαση της Ευρωπαϊκής Ένωσης όπως και των ΗΠΑ θεωρείται ότι προσφέρει ανοχή και στήριξη στις τουρκικές φιλοδοξίες. Η εφημερίδα, όπως και οι υπόλοιπες στέκεται αρνητική στην κοινοτική χρηματοδότηση της Τουρκίας καθώς ο σεισμός στην Τουρκία θεωρείται ότι αξιοποιείται από τα υπόλοιπα κράτη-μέλη, προκειμένου να ενισχυθεί με κονδύλια που 'δικαιολογημένα' και λόγω του χαρακτήρα του καθεστώτος η Τουρκία δεν ελάμβανε. «Ανοίγει η κοινοτική χρηματοδότηση της Τουρκίας»⁸⁴²

Η εφημερίδα διαφοροποιείται από τις υπόλοιπες καθώς ιδιαίτερα σημαντικός είναι ο αριθμός των αναφορών που δημοσιεύονται σχετικά με το NATO. (Πίνακας 6).

Πίνακας 6

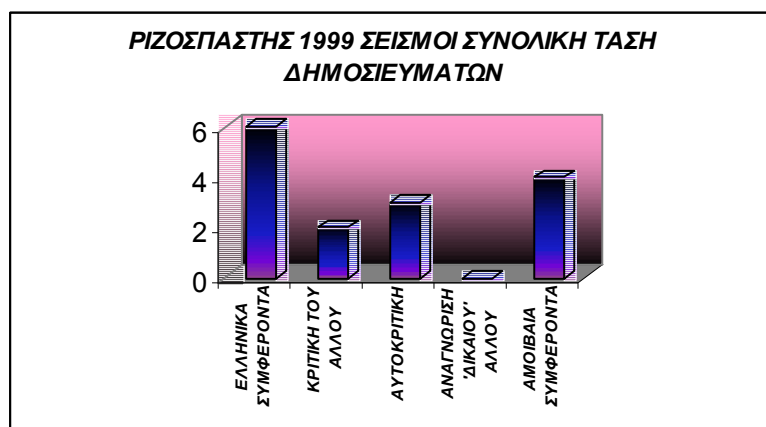
⁸⁴² Ριζοσπάστης 01/08/1999

Το γεγονός αυτό είναι σημαντικό, καθώς είναι η μοναδική από τις εφημερίδες η οποία και δημοσιεύει αυτού του μεγέθους τις αναφορές για το ΝΑΤΟ και ιδιαίτερα σε μια περίοδο όπου ο ρόλος του στις ελληνοτουρκικές σχέσεις θεωρούμε ότι είναι μικρότερης σημασίας από ότι τη δεκαετία του 1980. Η επιλογή αυτή σχετίζεται με τον τρόπο θεώρησης των ελληνοτουρκικών σχέσεων από την εφημερίδα και ιδιαίτερα στον αναβαθμισμένο ρόλο του ΝΑΤΟ μετά τη συνθήκη του Dayton για την πρώην Γιουγκοσλαβία.

Η εικόνα του οργανισμού είναι αρνητική, όπως εξάλλου συμβαίνει και στα προηγούμενα υπό εξέταση επεισόδια. Η επιχειρηματολογία αλλά και τα στερεότυπα με τα οποία προσεγγίζεται το ΝΑΤΟ αποδεικνύουν μια διαχρονική συνέχεια στον τρόπο θεώρησης του από την εφημερίδα. «Αμερικανονατοικά παιχνίδια με τα δικαιώματα των μειονοτήτων»⁸⁴³ «Διχοτομημένο Αιγαίο με επικυριαρχία των ΗΠΑ και του ΝΑΤΟ»⁸⁴⁴

Η συνολική τάση των πρωτοσέλιδων δημοσιευμάτων όσο και των κύριων άρθρων γνώμης είναι ενισχυτική των ελληνικών επιχειρημάτων, καθώς αυτά αλλά και η κριτική των τουρκικών επιχειρημάτων κυριαρχούν. (Πίνακας 7)

Πίνακας 7

⁸⁴³ Ριζοσπάστης 08/08/1999

⁸⁴⁴ Ριζοσπάστης 12/08/1999

Οι ελληνικές θέσεις εμφανίζονται σύννομες με τους κανόνες του Διεθνούς Δικαίου εν αντιθέσει με τις πρακτικές της Τουρκίας. Η αποδοχή των ελληνικών προτάσεων θεωρείται ότι αποτελούν τη μοναδική διέξοδο επίλυσης της κρίσης. Έτσι το μόνο υπαρκτό πρόβλημα στις μεταξύ των δυο κρατών σχέσεις που αναγνωρίζεται από τα δημοσιεύματα είναι *«αυτό του ορισμού και καθορισμού της υφαλοκρηπίδας, το οποίο και μπορεί να λυθεί είτε με απευθείας διαπραγματεύσεις είτε με την παραπομπή του στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης»*⁸⁴⁵ Ο «Ριζοσπάστης» και σε αντίθεση με την αμφισβήτηση του κύρους και της αντικειμενικότητας του Διεθνούς Δικαστηρίου το οποίο και χαρακτηριζόταν ως όργανο των ιμπεριαλιστών, προωθεί το κυρίαρχο στερεότυπο σχετικά με την δικαίωση των ελληνικών θέσεων από ενδεχόμενη παρέμβαση του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης στις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Στα δημοσιεύματα και σε ότι αφορά την επιχειρούμενη προσέγγιση μεταξύ των δυο χωρών, κριτική ασκείται στην τουρκική πολιτική καθώς χωρίς αυτή χωρίς να αποστασιοποιείται από τις πάγιες τουρκικές θέσεις αποσκοπεί στην προώθηση αυτών με πρόφαση του σεισμούς.

Σημαντικός είναι και ο αριθμός των δημοσιευμάτων τα οποία στέκονται αυτοκριτικά προς την ελληνική πλευρά. Η καλλιέργεια φόβου έναντι της Τουρκίας, θεωρείται ότι αποσκοπεί στο να *«διευκολύνει την κυβέρνηση για να αποπροσανατολίζει τον λαό από τις επιπτώσεις της πολιτικής της»*.⁸⁴⁶ Παράλληλα καταγγέλλεται η προσπάθεια διάφορων «τουρκοφάγων» να υψώσουν τείχη αντιπαράθεσης και μίσους ανάμεσα στους δύο λαούς, καθώς *«ο εθνικισμός αλλά και η πολιτική υποταγής στο ΝΑΤΟ, θεωρούνται συγκοινωνούντα δοχεία εξυπηρέτησης αλλότριων συμφερόντων»*.⁸⁴⁷ Η εφημερίδα ενώ στέκεται αρνητικά στις δηλώσεις του έλληνα ΥΠΕΞ σχετικά με την μουσουλμανική μειονότητα, ως *«επικίνδυνα παιχνίδια,*

⁸⁴⁵ Ριζοσπάστης 21/09/1999

⁸⁴⁶ Οπ.παρ.

⁸⁴⁷ Οπ.παρ.

εναρμονισμένα με τα σχέδια των ΗΠΑ»⁸⁴⁸, ταυτόχρονα καταδικάζει την μέχρι τώρα ακολουθούμενη πολιτική στην μουσουλμανική μειονότητα καθώς δίνει αφορμή για «να εμφανίζονται οι σύμμαχοι ως δήθεν υπερασπιστές αυτών των δικαιωμάτων και να προωθούν την πολιτική των επεμβάσεων στην χώρα μας».⁸⁴⁹

Τα γεγονότα που εξελίχθηκαν την περίοδο αυτή στις δυο χώρες, όπως και στις υπόλοιπες εφημερίδες έτσι και στον ‘Ριζοσπάστη’ ‘ενίσχυσαν’ το ποσοστό των δημοσιευμάτων που αναφέρονται στα αμοιβαία συμφέροντα των δυο χωρών. Οι σεισμοί στις δύο χώρες θεωρείται ότι αποτελούν μια ευκαιρία για τους δυο λαούς να «εκδηλώσουν ελεύθερα τα αισθήματα τους να μοιραστούν τις χαρές και τις αγωνίες τους» αλλά και «να συμπορευθούν στο δρόμο της ειρήνης και της συνεργασίας ενάντια στα σχέδια των ολιγαρχιών και των ιμπεριαλιστών».⁸⁵⁰ Σχετικά με την προώθηση μέτρων που θα μπορούσαν να συμβάλλουν στην αποκατάσταση θετικού κλίματος μεταξύ των δύο χωρών και θα δημιουργούσε μια σταθερή βάση για την φιλία και την συνεργασία των δυο χωρών, σύμφωνα με την εφημερίδα, είναι η παρέμβαση του λαϊκού παράγοντα. Για το λόγο αυτό είναι απαραίτητο «να ενθαρρυνθούν οι ανταλλαγές και οι κοινές δραστηριότητες μεταξύ των μαζικών οργανώσεων».⁸⁵¹ Η εφημερίδα τονίζει την ‘ταξική διάσταση’ των επιπτώσεων του σεισμού προκειμένου να υπογραμμίσει την ταυτότητα συμφερόντων μεταξύ των δυο λαών. Κατά συνέπεια «οι δύο λαοί δεν είναι εχθροί, αλλά κοινό εχθρό έχουν τον ιμπεριαλισμό και αντίπαλο τις δικές τους κυβερνήσεις που πολιτεύονται και δρουν υπακούοντας τα κελεύσματα και τις εντολές των μεγάλων αφεντικών οι οποίοι εφαρμόζουν την πολιτική του διαίρε και βασίλευε εμποδώνοντας την κυριαρχία τους στην περιοχή».⁸⁵² Για το λόγο αυτό «η στιγμή είναι κρίσιμη και απαιτείται να ενδυναμωθεί η αλληλεγγύη μεταξύ των λαών

⁸⁴⁸ Ριζοσπάστης 31/07/1999

⁸⁴⁹ Οπ.παρ.

⁸⁵⁰ Ριζοσπάστης 22/09/1999

⁸⁵¹ Ριζοσπάστης 05/09/1999

⁸⁵² Ριζοσπάστης 22/09/1999

στον κοινό αγώνα κατά της ιμπεριαλιστικής τάξης και των δυο κυβερνήσεων που την στηρίζουν».⁸⁵³

Η προσέγγιση της εφημερίδας στα γεγονότα της περιόδου αυτής είναι σύμφωνη με τις ιδεολογικές και κομματικές της αρχές. Η προσέγγιση αυτή της ελληνοτουρκικής έντασης αντανακλά εν γένει μια μανιχαιστική προσέγγιση και αντίληψη της σύγκρουσης, η οποία θεωρείται ότι θα συνεχίζεται εις το διηνεκές όσο δεν υπάρχει έξοδος από τους ιμπεριαλιστικούς σχεδιασμούς. Οι αιτίες της σύγκρουσης μεταξύ των δυο κρατών αποδίδονται κατά κύριο λόγο στις επεμβάσεις του 'ξένου' παράγοντα για την εξυπηρέτηση των συμφερόντων του, αλλά και στις φιλοδοξίες της πολιτικό-οικονομικής ολιγαρχίας των δυο χωρών. Ο τρόπος προσέγγισης αυτός εμφανίζει την ένταση καθοδηγούμενη ενώ αφήνει λίγο χώρο σε εσωτερικούς παράγοντες της κάθε πλευράς που κατά την γνώμη μας επηρεάζουν καθοριστικά τις παραμέτρους των ελληνοτουρκικών σχέσεων. Παρόλη τη διαφορετική προσέγγιση της εφημερίδας στο θέμα των ελληνοτουρκικών σχέσεων υπάρχουν αρκετές ομοιότητες με τις υπόλοιπες εφημερίδες γεγονός που αποδεικνύει την σχετική πάγια γραμμή με την οποία προσεγγίζεται η Τουρκία αλλά και οι ελληνοτουρκικές σχέσεις εν γένει.

6.1.7 Συμπεράσματα κάλυψης των Σεισμών του 1999

Οι φυσικές καταστροφές στις δυο χώρες είχαν μεγάλο αντίκτυπο στα πρωτοσέλιδα αλλά και στα κύρια άρθρα γνώμης των εφημερίδων, όπως διαφαίνεται από την έκταση και τον αριθμό των σχετικών δημοσιευμάτων. Κοινό χαρακτηριστικό του τρόπου με τον οποίο καλύφθηκαν οι σεισμοί του 1999, είναι η πλειοψηφική χρήση πρωτογενών πηγών, όπως και το ότι η πλειοψηφία των πρωτοσέλιδων δημοσιευμάτων έχει τη μορφή του ρεπορτάζ. Ως προς το τελευταίο εξαίρεση

⁸⁵³ Οπ.παρ.

αποτελεί η εφημερίδα 'Ριζοσπάστη' όπου αντίστοιχος των ρεπορτάζ είναι και ο αριθμός των σχολίων. Η επιλογή αυτή του 'Ριζοσπάστη' είναι απόρροια του κομματικού χαρακτήρα της εφημερίδας με αποτέλεσμα να δίδεται μεγαλύτερη έμφαση στο σχολιασμό της επικαιρότητας και την 'γνωστοποίηση' των θέσεων του ΚΚΕ. Στο σύνολο των εφημερίδων παρατηρήθηκε, μια αύξηση του αριθμού των σχολίων αλλά και της χρήσης δευτερογενών πηγών. Το γεγονός της σχετικής μείωσης δηλαδή του αριθμού των ρεπορτάζ σχετίζεται: α) με την φύση των γεγονότων, τα οποία δεν ήταν αντιπαραθετικά, προκειμένου να προτιμηθεί η μορφή αυτή, η οποία επιτρέπει σε μεγαλύτερο βαθμό τη δραματοποίηση των γεγονότων και β) η ενίσχυση της πολιτική προσέγγισης των δυο χωρών, η οποία ανατρέποντας την 'παραδοσιακή προσέγγιση των ελληνοτουρκικών σχέσεων, προκάλεσε έντονες συζητήσεις και στο εσωτερικό των δυο κοινωνιών. Παράλληλα η αύξηση χρήσης δευτερογενών πηγών, υποστηρίζουμε ότι σχετίζεται α) με τη φύση του γεγονότος που καθιστούσε αναγκαία τη χρήση και άλλων πηγών, β) το κλίμα που επικράτησε με πλέον χαρακτηριστικό γεγονός την συμπαραγωγή ειδήσεων των τηλεοπτικών καναλιών των δυο χωρών, αλλά και γ) με μια ποιοτική μεταβολή του ελληνικού τύπου και του τρόπου λειτουργίας του.

Όπως και στα προηγούμενα γεγονότα έτσι και σε αυτό τα θέματα εσωτερικής επικαιρότητας κυριαρχούν στα πρωτοσέλιδα και στα κύρια άρθρα γνώμης. Μόνο κατά τον μήνα Αύγουστο οπότε και έλαβε χώρα ο σεισμός στην Τουρκία, τα ελληνοτουρκικά θέματα πλειοψηφούν έναντι αυτών της εσωτερικής επικαιρότητας. Η επιλογή αυτή σε συνδυασμό με τον μικρό αριθμό των πρωτοσέλιδων δημοσιευμάτων γύρω από διεθνή θέματα, αποδεικνύει μια σχετική εσωστρέφεια της ελληνικής κοινής γνώμης, αλλά και της συντακτικής πολιτικής των εφημερίδων αντίστοιχα. Όπως καταγράφεται τόσο από τους σεισμούς το 1999 όσο και στην κρίση των Ιμίων 1996

και του Μαρτίου 1987, τα ελληνοτουρκικά θέματα, παρόλη την στερεοτυπική αναπαράσταση ως εθνικών θεμάτων, κυριαρχούν στα πρωτοσέλιδα των εφημερίδων μόνο σε στιγμές ιδιαίτερου ενδιαφέροντος και μάλιστα κατά την ‘κορύφωση’ των σχετικών εξελίξεων.

Το κλίμα που χαρακτήρισε τις εκδηλώσεις τις ελληνικής κοινής γνώμης έναντι της δοκιμασίας του τουρκικού λαού αντανακλάται και στα αντίστοιχα δημοσιεύματα, ιδιαίτερα αυτά των πρώτων ημερών. Οι φυσικές καταστροφές στις δυο χώρες θεωρήθηκαν από το σύνολο των εφημερίδων ως ευκαιρία και αφορμή για τους δυο λαούς να ξεπεράσουν τις αντιπαλότητες του παρελθόντος. *«Ελληνες και Τούρκοι γυρίζουν σελίδα»*.⁸⁵⁴ Σε αντιστοιχία, οι σεισμοί θεωρείται ότι αποτέλεσαν *«καταλύτη εκδηλώσεων των νέων αισθημάτων των πληθυσμών»*⁸⁵⁵, ενώ δημιούργησαν ένα νέο πνεύμα για μια ουσιαστική βελτίωση των διμερών σχέσεων το οποίο και θα πρέπει οι πολιτικές ηγεσίες των δυο χωρών να ακολουθήσουν. Εξαίρεση αποτελούν οι εφημερίδες ‘Ελεύθερος Τύπος’ και ‘Ριζοσπάστης’ οι οποίες από διαφορετική αφετηρία στέκονται αρνητικά στην πολιτική προσέγγισης μεταξύ των δυο κρατών.

Στο δημοσιογραφικό λόγο των εφημερίδων, κυρίαρχος είναι ο διαχωρισμός μεταξύ του «φίλου» τουρκικού λαού και του «εχθρικού» τουρκικού κατεστημένου. Ο διαχωρισμός αυτός, ‘εξυπηρετεί’ και ‘δικαιολογεί’ τα αντιπαραθετικά στερεότυπα αλλά και την καχυποψία με την οποία αντιμετωπίζεται η Τουρκία., καθώς αυτά αποδίδονται στα επεκτατικά σχέδια της πολιτικό-στρατιωτικής ελίτ που κυβερνά. Εξάλλου το παραδοσιακό στερεότυπο προβολής του Τουρκικού πολιτεύματος ως ‘καθεστώτος’ νομιμοποιεί και τον διαχωρισμό που γίνεται μεταξύ της πολιτικό-στρατιωτικής ελίτ και του τουρκικού λαού, καθώς η συμμετοχή –έκφραση του τελευταίου αποκλείεται λόγω έλλειψης δημοκρατικών διαδικασιών. Η σχετική αυτή

⁸⁵⁴ Καθημερινή 11/09/1999

⁸⁵⁵ Οπ.παρ.

μεταστροφή του τρόπου προσέγγισης του 'Άλλου', είναι εντυπωσιακή καθώς θεωρούμε ότι με τους σεισμούς για πρώτη φορά δοκιμάστηκε ο κατεστημένος τρόπος θεώρησης του 'Άλλου' ως μονολιθικό σύνολο. Το γεγονός αυτό είναι υποδηλωτικό της αλλαγής του τρόπου λειτουργίας των εφημερίδων και της προσέγγισης των γεγονότων. Ο ανταγωνισμός με την τηλεόραση ωθεί σε μια εμπορευματική διάσταση της είδησης, εξ ου και η θυμική δημοσιογραφία των πρώτων ημερών μετά το σεισμό, ενώ υπάρχει σε ένα βαθμό αποστασιοποίηση από τις επιλογές της κυβέρνησης και της αντιπολίτευσης.

Σημαντικός παράγοντας στον τρόπο κάλυψης και προσέγγισης των γεγονότων αποτελεί η ιδεολογία της εφημερίδας και οι κομματικές της συγγένειες. Η προώθηση της πολιτικής προσέγγισης από την μεριά της κυβέρνησης συναντά την έντονη κριτική των ιδεολογικά αντιτιθέμενων στην κυβέρνηση εφημερίδων, και την αμήχανη υποστήριξη αυτών που ιδεολογικά βρίσκονται στο ίδιο χώρο με την κυβέρνηση. Ακόμη και στις περιπτώσεις που εκφράζεται η υποστήριξη αυτή επικεντρώνεται στην αναπαραγωγή των ελληνικών επιχειρημάτων ως την πλέον δίκαιη ρύθμιση για τις ελληνοτουρκικές διαφορές.

Κατά την περίοδο που εξετάζουμε οι ιδεολογικά προσκείμενες προς την κυβέρνηση εφημερίδες, είναι θετικές έναντι των πρωτοβουλιών αυτής, διατηρώντας κάποιες ωστόσο επιφυλάξεις για την αποδοτικότητα μέρους αυτών. Αντίστοιχα οι εφημερίδες 'Ελεύθερος Τύπος' και 'Ριζοσπάστης' λαμβάνουν αρνητική θέση έναντι των κυβερνητικών επιλογών, ενώ ιδιαίτερα η κριτική του πρώτου προχωρά σε περισσότερο ακραίες θέσεις με το ιδεολογικά συγγενές προς την εφημερίδα κόμμα της αξιωματικής αντιπολίτευσης. Η καχυποψία αλλά και ο αρνητικός εθνικός αυτό-προσδιορισμός έναντι των Τούρκων επηρεάζει τη στάση των εφημερίδων που εξετάζουμε σχετικά με την πολιτική προσέγγιση. Έτσι η υποστήριξη των

εφημερίδων «Νέα-Βήμα» «Ελευθεροτυπία» είναι θετική-ουδέτερη ενώ η κριτική του «Ελεύθερου Τύπου» και Ριζοσπάστης» φορτίζεται περισσότερο.

Ο τρόπος με τον οποίο καλύπτεται η ελληνική εξωτερική πολιτική προσωποποιείται απλουστευτικά, ως απόρροια προσωπικών επιλογών, και όχι ως αποτέλεσμα μιας σειράς διεργασιών, που λαμβάνουν χώρα μεταξύ μιας σειράς δρώντων (κυβέρνησης, κομμάτων, επιχειρηματιών, πανεπιστημιακών κλπ). Στα πλαίσια αυτά η πολιτική προσέγγισης αποδίδεται σε επιλογές του Υπουργού Εξωτερικών και του πρωθυπουργού, και όχι ως αποτέλεσμα μιας σειράς διεργασιών που προηγήθηκαν (Ιμια, στροφή προς την Ε.Ε. κλπ.) και ως κατάληξη είχαν την αποκρυστάλλωση αυτής της πολιτικής.

Η δυσκολία αποδοχής της πολιτικής της προσέγγισης λόγω των αρνητικών στερεοτύπων αλλά και της φοβίας που περιέβαλε την οποιαδήποτε απόπειρα διαλόγου, είναι χαρακτηριστική ιδιαίτερα στις εφημερίδες που είναι υποστηρικτικές προς την κυβερνητική πολιτική. Έτσι η μεταστροφή στην εξωτερική πολιτικής δικαιολογείται ως εν πολλοίς αναγκαστική και επιβαλλόμενη από τις συνθήκες και ιδιαίτερα λόγω της δεινής διπλωματικής θέσης που θα βρεθεί η Ελλάδα σε διαφορετική περίπτωση. Το γεγονός αυτό υπογραμμίζει τη δυσκολία αποδοχής μιας τέτοιας 'στροφής' η οποία εν πολλοίς ανέτρεψε την στερεοτυπική προσέγγιση των ελληνοτουρκικών σχέσεων.

Όπως και στα προηγούμενα γεγονότα που εξετάζουμε έτσι και σε αυτό οι τακτικές που ακολουθούνται στην εξωτερική πολιτική χαρακτηρίζονται ως «εθνικοί χειρισμοί» προσδίδοντας μια διάσταση κρίσιμη σε αυτές, καθώς η έκβαση τους καθορίζει εν πολλοίς και την επιβίωση του έθνους.

Η θεματολογία των δημοσιευμάτων του συνόλου των εφημερίδων κυριαρχείται από τις αναφορές σε όλο το πλέγμα των ελληνοτουρκικών θεμάτων. Η

φύση των γεγονότων αυτής της περιόδου ευνόησε την ανάδειξη και άλλων θεμάτων πλην αυτών που κυριαρχούν σε περιόδους αντιπαράθεσης. Επιπλέον η δυναμική που δημιούργησε η ‘διπλωματία των πολιτών’ αναδείχθηκε και κυριάρχησε στα πρωτοσέλιδα του τύπου πέρα και ξέχωρα από τα θέματα που παραδοσιακά κυριαρχούσαν στις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Σημαντική διαφοροποίηση στη θεματολογία των δημοσιευμάτων της περιόδου αυτής είναι ο σημαντικός αριθμός δημοσιευμάτων σχετικά με το Κυπριακό, γεγονός που σχετίζεται με την συμπλήρωση 25 χρόνων από την Τουρκική εισβολή. Ο τρόπος προβολής του Κυπριακού ζητήματος, με τον μικρό αριθμό αναφορών τις υπόλοιπες περιόδους και αύξηση αυτών την περίοδο κατά την οποία σημειώθηκε η Τουρκική εισβολή, καταδεικνύει, κατά την γνώμη μας την μετατροπή του Κυπριακού σε ‘επετειακό’ ζήτημα.

Ο στερεοτυπικός τρόπος μετάδοσης του ‘Άλλου’, ωστόσο αποτελεί ένα ισχυρό εμπόδιο στην προσπάθεια προσέγγισης των δυο κρατών όπως αποδεικνύεται από τον τρόπο προβολής της Τουρκίας που παραμένει κυρίαρχα αρνητικός. Παρόλο που σημειώνεται μια μείωση στην ένταση με την οποία προβάλλονται τα αρνητικά στερεότυπα για την Τουρκία, με εξαίρεση τον ‘Ελεύθερο Τύπο’, εντούτοις αυτά εξακολουθούν να χαρακτηρίζουν τον λόγο των εφημερίδων. Εξάλλου η υποστήριξη προς την πολιτική προσέγγισης, όπως αυτή εκφράζεται από τις εφημερίδες, είναι απόρροια της λογικής, της καλύτερης εξυπηρέτησης των εθνικών συμφερόντων και όχι της ανατροπής των παραδοσιακών στερεοτύπων με τα οποία αντιμετώπιζονταν η Τουρκία.

Η Τουρκία όπως και στα προηγούμενα επεισόδια, προβάλλεται ως μια δύναμη επεκτατική, η οποία αδιαφορεί για την καταπάτηση του Διεθνούς Δικαίου, ενώ η πολιτική της χαρακτηρίζεται ως πολιτική «βαρβαρότητας». Ο σεισμός που σημειώθηκε στην Κωνσταντινούπολη, θεωρείται ότι ανέδειξε τα χαρακτηριστικά

υπανάπτυξης της Τουρκίας. Ιδιαίτερα σημαντικό είναι το γεγονός ότι οι ίδιοι κύκλοι που υποστήριζαν την πολιτική της αντιπαράθεσης της Τουρκίας, δίνοντας έμφαση στους υπερ-εξοπλισμούς αυτής αλλά και το μέγεθος της απειλής που συνιστά ο τουρκικός στρατός για τη Ελλάδα, προέβαλλαν τους σεισμούς ως απόδειξη της αδυναμίας της Τουρκίας την οποία και πρέπει να εκμεταλλευθεί η Ελλάδα.

Η μόνιμη καχυποψία με την οποία προσεγγίζεται η Τουρκία, αντανακλάται από την ευκολία με την οποία προβάλλονται πρωτοσέλιδα ειδήσεις οι οποίες υπογραμμίζουν το αδιατάρακτο της τουρκικής πολιτικής παρόλες τις ελληνικές προσπάθειες προσέγγισης. Έτσι παρόλες τις προφορικές διακηρύξεις προθέσεων σχετικά με τις διαθέσεις για προσέγγιση, εμφανίζεται να συνεχίζει «απόητη» τα εξοπλιστικά της προγράμματα. Η ‘ανταπόκριση’ της Τουρκίας σε επίπεδο προθέσεων ερμηνεύεται από τα πρωτοσέλιδα δημοσιεύματα αλλά και τα κύρια άρθρα γνώμης, ότι αποσκοπεί να ενισχύσει την θέση της παρά να βελτιώσει τις σχέσεις των δύο χωρών. Οι ερμηνείες αυτές που συναντώνται σε μεγάλο μέρος των εφημερίδων που εξετάζουμε λειτουργούν υπονομευτικά τόσο για τα τουρκικά επιχειρήματα όσο και για τις προσδοκίες από την πολιτική προσέγγισης των δυο κρατών. Η τουρκική επιθετικότητα προβάλλεται ως διαχρονική και ως εγγενές χαρακτηριστικό γνώρισμα του «Άλλου». Χαρακτηριστικός και στερεοτυπικός τρόπος προβολής της επεκτατικότητας της Τουρκίας, είναι η συχνή χρήση του επιθέτου ‘Αττίλας’ η οποία και προβάλλεται ως συνώνυμο της Τουρκίας, με όλες τις αρνητικές φορτίσεις που αυτός περιέχει. Όλοι οι τούρκοι αναφανδόν όπως και οι πολιτικές δυνάμεις εξισώνονται με τον τουρκικό επεκτατισμό, ο οποίος και προβάλλεται ως μια πηγή διαρκούς και μόνιμης απειλής για την Ελλάδα. Η επεκτατική πολιτική της Τουρκίας αποδίδεται στην εξαγωγή εσωτερικών προβλημάτων της χώρας. Η προσέγγιση αυτή έρχεται σε αντίφαση με την αίσθηση της εγγενούς επιθετικότητας που αποδίδεται

στην Τουρκία, ενώ παράλληλα υπονομεύει τα επιχειρήματα των υποστηρικτών της δυναμικής αντιμετώπισης της Τουρκίας. Η ευρωπαϊκή προοπτική της τελευταίας μπορεί να συντελέσει στην αποτελεσματική αντιμετώπιση των εσωτερικών προβλημάτων και κατά συνέπεια στη μη εξαγωγή αυτών στις ελληνοτουρκικές σχέσεις.

Χαρακτηριστικό των επιφυλάξεων που διατυπώνονται σχετικά με την πολιτική της Τουρκίας, είναι ότι οι εκδηλώσεις ανθρωπιάς θεωρείται ότι δεν επηρεάζουν μερίδα του τουρκικού κατεστημένου οι οποίοι *«με το επιχείρημα άλλο σεισμός άλλο πολιτική δεν παραλείπουν να υπενθυμίζουν εμμέσως πλην σαφώς τις πάγιες διεκδικήσεις της Άγκυρας εις βάρος της Ελλάδας»*.⁸⁵⁶ Επιπλέον και σύμφωνα με τα στερεότυπα αυτά η Τουρκία προβάλλεται ως υπανάπτυκτη χώρα, γεγονός που επιβεβαιώθηκε σύμφωνα με τα δημοσιεύματα από τον καταστροφικό σεισμό. Στα πλαίσια αυτά πολλές είναι οι αναφορές στον ‘εξευρωπαϊσμό’ της Τουρκίας, ένας ‘συμπυκνωτικός’ συμβολισμός η χρήση του οποίου είναι ιδιαίτερα συχνή καθώς αποτυπώνει πολλά από τα παραδοσιακά στερεότυπα μέσα από τα οποία προβάλλεται η Τουρκία (υπανάπτυκτη, βάρβαρη, απολίτιστη χώρα που ανήκει στην Ανατολή). Η εικόνα αυτή της Τουρκίας και οι εκκλήσεις για τον εξευρωπαϊσμό της, εμπερικλείουν πολλά από τα στοιχεία της προσέγγισης της Ανατολής μέσω του φαινομένου του Οριενταλισμού που περιέγραψε ο Edward Said.

Όπως προκύπτει από την ποιοτική ανάλυση πέρα από την στερεοτυπική προβολή της τουρκικής απειλής, ένας μικρός αριθμός δημοσιευμάτων αναφέρεται σε ειδήσεις που ενισχύουν το θετικό κλίμα και τις προσδοκίες που δημιουργήθηκαν. Η αλλαγή αυτή αντανακλά αυτό που είχε αρχίσει να επικρατεί σε μεγάλο μέρος της κοινής γνώμης αλλά και μερίδας των πολιτικών ελίτ, της αναγκαιότητας μιας άλλης, νέας προσέγγισης στα ελληνοτουρκικά ζητήματα.

⁸⁵⁶ Καθημερινή 27/09/1999

Στα δημοσιεύματα αυτής της περιόδου, που αναφέρονται στις τρίτες χώρες και μάλιστα στη Δύση χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι πλειοψηφούν αυτά τα οποία αναφέρονται στην Ε.Ε. από ό,τι στις ΗΠΑ. Το γεγονός αυτό θεωρούμε ότι σχετίζεται: α) με την ‘στροφή’ της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής προς την Ε.Ε. αλλά και β) στο ότι με τον σεισμό της Τουρκίας τέθηκε το θέμα του ελληνικού βέτο στην ευρωπαϊκή χρηματοδότηση, αλλά και στην αίτηση ένταξης της Τουρκίας στην Ε.Ε.

Κυρίαρχο στον τρόπο μετάδοσης της παρέμβασης της Δύσης είναι ότι αυτή στερεοτυπικά χαρακτηρίζεται φιλοτουρκική. Οι αίτιες της φιλοτουρκικής παρέμβασης της διεθνούς κοινότητας αποδίδονται στην πολιτική *«των δυο μέτρων και σταθμών»* της διεθνούς κοινότητας αλλά και της αποτελεσματικότητας της τουρκικής προπαγάνδας. Οι παραστάσεις των τρίτων μερών όπως προβάλλονται από τον ελληνικό τύπο κατά την περίοδο αυτή είναι εν πολλοίς θυμικές. Η εικόνα των ΗΠΑ, της Μ. Βρετανίας, Γαλλίας, και Γερμανίας, επηρεάζεται και διαμορφώνεται από αυτό που ονομάζουμε «σύνδρομο των Μ. Δυνάμεων». Οι ΗΠΑ και η Ε.Ε. προβάλλονται ότι αποτελούν τους βασικούς πυλώνες της Τουρκίας για την αναβάθμιση της στο ευρωπαϊκό πλαίσιο. Η προσέγγιση και η απόπειρα ερμηνείας της στάσης των τρίτων κρατών στη βάση των συμφερόντων και της ισχύος αποτυγχάνει κατά την γνώμη μας καθώς αυτό που ονομάζεται συμφέρον στη διεθνή πολιτική ούτε μονοδιάστατο είναι αλλά ούτε και διαχρονικό. Αντίθετα στην έννοια αυτή παρεμβάλλονται μια σειρά από παράγοντες οι οποίοι αγνοούνται από το λόγο των δημοσιευμάτων προκειμένου απλουστευτικά να προωθηθεί η εικόνα της φιλοτουρκικής Δύσης που έλκεται από τις ‘επενδύσεις’ της τουρκικής στρατιωτικής μηχανής. Στην περίπτωση αυτή οι ιστορικές αναλογίες μεταφέρονται στο παρόν και βαρύνουν τον τρόπο με τον οποίο κατηγοριοποιούνται οι χώρες αυτές. Οι

δημοσιογραφικές αυτές αναφορές μεταδίδουν λανθασμένα συμπεράσματα και εντυπώσεις για τον τρόπο με τον οποίο ασκείται η εξωτερική πολιτική. Η κριτική αποτίμηση της στάσης των ‘Μ. Δυνάμεων’ βασίζεται στο θυμικό και λιγότερο σε πραγματικά δεδομένα, καθώς δεν αποτυπώνεται η ρευστότητα που χαρακτηρίζει τις διακρατικές σχέσεις. Οι διεθνείς σχέσεις παρουσιάζονται κάτω από ένα πρίσμα νομικίστικο, απουσιάζουν εντελώς ή έννοια της ισχύος, των συμμαχιών των ισορροπιών στοιχεία που χαρακτηρίζουν τις σύγχρονες διακρατικές σχέσεις. Το γεγονός ότι αυτά τα στοιχεία δεν λαμβάνονται υπόψη οδηγεί σε λανθασμένες εντυπώσεις και στην κατασκευή προσδοκιών που δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα. Επιπλέον δημιουργούνται στερεότυπα αρνητικά για τρίτες χώρες, ενώ επηρεάζεται και η γενικότερη στάση του αναγνωστικού κοινού.

Η εικόνα των ΗΠΑ όπως αυτή προβάλλεται από τα σχετικά δημοσιεύματα είναι ουδέτερη-αρνητική. Οι αμερικανικές πιέσεις για την αποδέσμευση κοινοτικών κονδυλίων, αλλά και την θετική έκβαση της τουρκικής υποψηφιότητας προβάλλονται αρνητικά. Η στάση αυτή συνδέεται με το παραδοσιακό στερεότυπο της ετεροβαρούς παρέμβασης των ΗΠΑ υπέρ της Τουρκίας. Όπως και στο επεισόδιο των Ιμίων μερίδα των εφημερίδων, όπως ο «Ελεύθερος Τύπος» και ο «Ριζοσπάστης», προβάλλουν την αμερικανική παρέμβαση στα πλαίσια της νέας τάξης πραγμάτων που προωθούν. Ο τρόπος προβολής του ιδεολογήματος αυτού μυθοποιεί τις παρεμβάσεις του αμερικανικού παράγοντα διαμορφώνοντας ένα αντιαμερικανικό κλίμα που διατρέχει κάθετα το πολιτικό φάσμα της ελληνικής κοινωνίας. Η αμερικανική «ενίσχυση» στην Τουρκία θεωρείται απόρροια των οικονομικών συμφερόντων όσο και της ταύτισης των συμφερόντων των ΗΠΑ με την στρατιωτική ελίτ την οποία και καθοδηγούν. Η έμφαση στα στοιχεία αυτά παραλείπει γεγονότα, όπως η αντικειμενικά ιδιαίτερη

γεωπολιτική σημασία της Τουρκίας, που βαρύνει όλους τους σχεδιασμούς και ιδιαίτερα αυτές των ΗΠΑ

Η εικόνα Ε.Ε. κατά την υπό εξέταση περίοδο πλειοψηφικά είναι ουδέτερα-θετική, με εξαίρεση τον «Ριζοσπάστη». Τα στερεότυπα μέσω των οποίων κατασκευάζεται η εικόνα της Ε.Ε. είναι λιγότερο θετικά και περισσότερο ουδέτερα από ότι αυτά των Ιμίων. Στα πλαίσια αυτά οι διπλωματικές διεργασίες που χαρακτήρισαν αυτή τη διαδικασία επηρέασε και τον τρόπο μετάδοσης της Ε.Ε. από τις εφημερίδες που εξετάζουμε. Το γεγονός αυτό θεωρούμε ότι σχετίζεται με τις διπλωματικές διεργασίες αλλά και τις πιέσεις που δέχθηκε η Ελλάδα από μέρους των κρατών-μελών σχετικά με τις εξελίξεις που αφορούν την Τουρκική υποψηφιότητα. Οι πιέσεις αυτές που αφορούν την κοινοτική χρηματοδότηση, θεωρούνται ότι αποβλέπουν μέσω ενός ανώδυνου για τα ίδια θέμα να προωθήσουν τα εμπορικά τους συμφέροντα στην Τουρκία. Ο σεισμός στην Τουρκία, ταυτόχρονα χρησιμοποιείται ως αφορμή προκειμένου να καμφθούν οι ελληνικές αντιρρήσεις στην σύνδεση της Τουρκίας με την Ε.Ε. παρόλο *«το έλλειμμα προσαρμογής της στην διεθνή πραγματικότητα»*.⁸⁵⁷

Το σύνολο των εφημερίδων στέκεται επιφυλακτικά έως αρνητικά στην προοπτική της εισόδου της Τουρκίας στην Ε.Ε. Τα επιχειρήματα που εκφράζονται αναφέρονται στον «χαρακτήρα» του τουρκικού πολιτεύματος, την κατοχή της Κύπρου και μια σειρά άλλων ζητημάτων που αποδεικνύουν *«την απόσταση που πρέπει η Τουρκία να διανύσει»*⁸⁵⁸. Οι επιφυλάξεις αυτές δικαιώνονται μέσω της προβολής των καταδικαστικών αποφάσεων από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Η έμφαση με την οποία αυτές προβάλλονται αποδεικνύει το μέγεθος της καταπάτησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από την Τουρκική

⁸⁵⁷ Καθημερινή 03/09/1999

⁸⁵⁸ Οπ.παρ

κυβέρνηση, αλλά και τη μονομέρεια της πολιτικής των ευρωπαϊκών κυβερνήσεων, οι οποίες υποτάσσουν την υποχρέωση σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στα οικονομικά και γεωπολιτικά τους συμφέροντα.

Κοινό χαρακτηριστικό του τρόπου μετάδοσης της εικόνας της Ε.Ε. την περίοδο αυτή όπως και των Ιμίων είναι η υιοθέτηση και ανάδειξη της θεώρησης των ελληνοτουρκικών σχέσεων ως ένα ευρύτερο θέμα που αφορά τις σχέσεις της Ε.Ε. με την Τουρκία.

Τα δημοσιεύματα την περίοδο αυτή που εξετάζουμε, όπως και στα προηγούμενα γεγονότα οι εφημερίδες προβάλλουν ιδιαίτερα τα ελληνικά επιχειρήματα. Ωστόσο υπάρχει μια διαφοροποίηση καθώς ιδιαίτερα σημαντικός είναι την περίοδο αυτή ο αριθμός των πρωτοσέλιδων δημοσιευμάτων όσο και των κύριων άρθρων γνώμης που προβάλλουν τα αμοιβαία συμφέροντα, προχωρούν σε μια κριτική αποτίμηση των ελληνικών θέσεων.

Τα ελληνικά επιχειρήματα γύρω από τα θέματα των ελληνοτουρκικών σχέσεων εξακολουθούν να προβάλλονται ως σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο ενώ η προσφυγή στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης θεωρείται βέβαιο ότι θα δικαιώσει τις ελληνικές προσδοκίες. Η ελληνική στάση προβάλλεται ιδεαλιστικά, καθώς θεωρείται ότι αποβλέπει στην εφαρμογή του Διεθνούς Δίκαιου, και όχι στην προώθηση των 'εθνικών συμφερόντων' όπως επιδιώκει η Τουρκία. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός των σπάνιων αναφορών τόσο στο θέμα της αποστρατικοποίησης ορισμένων νησιών καθεστώς το οποίο έρχεται σε αντίθεση με την συνθήκη της Λοζάννης, όσο και σε αυτό της αναντιστοιχίας του εθνικού εναέριου χώρου με τα χωρικά ύδατα.

Στο ίδιο πλαίσιο οι προσπάθειες προσέγγισης των δυο κρατών παρουσιάζονται ως μονομερείς ελληνικές ενέργειες. Αυτός ο τρόπος προβολής χρησιμοποιείται από το σύνολο των εφημερίδων καθώς: α) τονίζει τις προθέσεις της

Ελλάδος αλλά και το δίκαιο των ελληνικών επιχειρημάτων και β) όσες εφημερίδες είναι αρνητικές έναντι της πολιτικής αυτής, η απόδοση της μονομερώς σε ενέργειες της ελληνικής πλευράς, επιτρέπει την έκφραση της αντίθεσης αλλά και τον χαρακτηρισμό της πολιτικής αυτής ως υποχωρητικής λόγω της μη ουσιαστικής ανταπόκρισης της Τουρκίας στην πολιτική αυτή.

Τα επιχειρήματα του 'Άλλου', χαρακτηρίζονται ως ισχυρισμοί, 'αξιώσεις' κλπ. Η απόδοση αυτού του είδους των χαρακτηρισμών 'αποκαθλώνουν εκ των προτέρων τη νομιμότητα των τουρκικών επιχειρημάτων καθώς αυτά τίθενται στο πλαίσιο της στερεοτυπικής προβολής της Τουρκικής πολιτικής ως επεκτατικής. Η τακτική αυτή υποσκάπτει τα επιχειρήματα του 'Άλλου', καθώς αμφισβητείται η σοβαρότητα και την ειλικρίνεια των προθέσεων του.

Το κλίμα που επικράτησε την περίοδο αυτή στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, με την έλλειψη έντασης, αλλά και η προσπάθεια αιτιολόγησης από μέρους των εφημερίδων της αναγκαιότητας για αλλαγή της κυρίαρχης έως τότε εξωτερικής πολιτικής, επέτρεψε την κριτική αποτίμηση της, από μέρους των εφημερίδων. Η κριτική αυτή, ιδιαίτερα στις εφημερίδες «Ελευθεροτυπία», «Βήμα-Νέα», λιγότερο στις «Καθημερινή» και «Μακεδονία» και καθόλου στο «Ριζοσπάστη», αφορά την κινδυνολογία που είχε αναπτυχθεί σχετικά με τον κίνδυνο «ξεπουλήματος» και εγκατάλειψης των εθνικών δικαίων σε κάθε απόπειρα προσέγγισης μεταξύ των δυο κρατών. Το καθεστώς αυτό, θεωρείται από το 'λόγο' μέρους των εφημερίδων ότι λειτουργεί αποτρεπτικά και 'αγκυλωτικά' για την εξωτερική πολιτική.

Όπως και στα προηγούμενα γεγονότα που εξετάζουμε κυρίαρχο είναι το στερεότυπο στο σύνολο των εφημερίδων για το ότι πολλά από τα προβλήματα της ελληνικής εξωτερικής πολιτική οφείλονται στην έλλειψη εθνικής στρατηγικής. Το στερεότυπο αυτό θεωρούμε πως δεν αντανάκλα την πραγματικότητα αλλά και τα

πλαίσια στα οποία αναπτύσσεται η ελληνική εξωτερική πολιτική. Η Σύνοδος Κορυφής του Ελσίνκι, αλλά κυριότερα η υπόθεση της εισδοχής της Κύπρου στην Ε.Ε. αποδεικνύουν κατά την γνώμη μας την ύπαρξη μιας σταθερότητας στους στόχους της εξωτερικής πολιτικής. Αντίθετα η εμμονή και η συντήρηση της αντίληψης αυτής θεωρούμε ότι αποκρύβει το γεγονός ότι δεν είναι τόσο η έλλειψη στρατηγικής που πρέπει να αποτελέσει αντικείμενο προβληματισμού όσο το ότι η ελληνική εξωτερική πολιτική κινείται μεταξύ παγιωμένων αντιλήψεων και στερεοτύπων που επιδρούν καταλυτικά στον τρόπο με τον οποίο αναπτύσσεται και χαράσσεται. Στην κατασκευή των στερεοτύπων αυτών καταλυτικός θεωρούμε πως είναι, ανάμεσα στα άλλα μέσα, ο ρόλος του τύπου.

Η συνολική τάση των δημοσιευμάτων των εφημερίδων την περίοδο αυτή πλειοψηφικά αναφέρονται σε αυτό που θεωρούνται ως «αμοιβαία συμφέροντα» των δυο κρατών. Παρόλη την κριτική αλλά και την διατήρηση των αρνητικών στερεοτύπων για την Τουρκία, εντούτοις και λόγω των σεισμών τα πρωτοσέλιδα αλλά και τα κύρια άρθρα γνώμης αναφέρονται στις προϋποθέσεις ανάπτυξης των αμοιβαίων συμφερόντων των δυο χωρών. Ακόμη όμως και στην περίπτωση αυτή σε πολλές περιπτώσεις όπως προέκυψε από την ποιοτική ανάλυση των δημοσιευμάτων, η επιχειρηματολογία αυτών αναπαράγει τα ελληνικά επιχειρήματα. Τα οποία και προβάλλονται ως αμοιβαία επωφελή.

Η τουρκική πρόταση για αλλαγή του περιεχομένου των σχολικών βιβλίων προβάλλεται θετικά από τα δημοσιεύματα, καθώς θεωρείται ότι θα συμβάλλει αντίστοιχα στον περιορισμό των εθνικιστικών αντιλήψεων και της μισαλλοδοξίας. Η προσφορά βοήθειας μεταξύ των δύο λαών τονίζεται καθώς θεωρείται μέσο δημιουργίας και εμπέδωσης ενός κλίματος φιλίας και εμπιστοσύνης, ικανού να ματαιώσει τη δυναμική των δυνάμεων της έντασης. Το κλίμα που επικράτησε την

περίοδο αυτή, προβάλλεται ως απόδειξη της δυνατότητας της κοινής συμβίωσης των δυο λαών. Σημαντική είναι και η έμφαση που αποδίδεται στον παράγοντα της διπλωματίας των πολιτών ως παράγοντα ενισχυτικού της ειρήνης στην περιοχή.

Οι φυσικές καταστροφές στις δυο χώρες είχαν μεγάλο αντίκτυπο στα πρωτοσέλιδα αλλά και στα κύρια άρθρα γνώμης των εφημερίδων. Ο λόγος των δημοσιευμάτων ακολουθεί τις εξελίξεις, ενώ μέρος των εφημερίδων στέκεται υποστηρικτικά, με κάποιες επιφυλάξεις στην προσπάθεια προσέγγισης των δυο κρατών. Σημαντική είναι η διαφοροποίηση του «Ελεύθερου Τύπου» και του «Ριζοσπάστη», καθώς ο πρώτος εκφράζεται ιδιαίτερα αρνητικά έναντι της πολιτικής αυτής, ενώ ο τελευταίος παρόλο που στέκεται υποστηρικτικά στην 'φιλία των λαών' εντούτοις θεωρεί ότι αυτή δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί στο υφιστάμενο οικονομικό και πολιτικό πλαίσιο.

Το κλίμα που επικράτησε εξαιτίας των σεισμών μεταξύ των δυο λαών αλλά και οι αντίστοιχες προσπάθειες σε πολιτικό επίπεδο προβάλλονται ιδιαίτερα από τις εφημερίδες καθώς θεωρούνται ως μια πολύ καλή ευκαιρία προκειμένου οι δυο χώρες να εξέλθουν από το αδιέξοδο που χαρακτήριζε τις μεταξύ τους σχέσεις. Η αλλαγή στην ελληνική εξωτερική πολιτική γίνεται δεκτή με επιφυλάξεις. Ακόμη και στις ιδεολογικά συγγενείς προς την κυβέρνηση εφημερίδες παρατηρείται μια επιφυλακτικότητα σχετικά με την αποτελεσματικότητα της πολιτικής αυτής.

Η επιφυλακτική στάση του συνόλου των εφημερίδων προς την αλλαγή αυτή της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής, αντανακλάται και στον τρόπο προβολής της Τουρκίας, ο οποίος εξακολουθεί να παραμένει στερεοτυπικά αρνητικός. Η ενοχοποίηση και η επίρριψη των ευθυνών για την κατάσταση στις διμερείς σχέσεις στην Τουρκία είναι σύμφωνη με το κυρίαρχο ιδεολόγημα, ενισχύοντας την καχυποψία της κοινής γνώμης, έναντι των τουρκικών προτάσεων.

Ένα κοινό σημείο των δημοσιευμάτων που εξετάστηκαν είναι η μετάθεση των ευθυνών που παρατηρείται σχετικά με την ελληνοτουρκική ένταση. Έτσι μεγεθύνεται ο ρόλος των τρίτων οι οποίοι εμφανίζονται ότι ενίσχυσαν την ένταση προκειμένου να επωφεληθούν από την κούρσα των εξοπλισμών των δυο λαών την οποία και ενίσχυσαν. Οι ευθύνες των τρίτων μερών σχετικά με την ελληνοτουρκική διένεξη είναι σημαντικές. Αυτού όμως του είδους και μεγέθους επίρριψης των ευθυνών για την ένταση μεταξύ των δυο κρατών, αποπροσανατολίζει και δεν αντιμετωπίζει τις δομικές αιτίες αυτής που σαφώς εντοπίζονται στο εσωτερικό των δυο κρατών. Με αυτά τα δεδομένα οι δύο χώρες ρυμουλκούνται (είναι χαρακτηριστική η επιλογή της λέξης ρυμουλκούνται που αποδίδει πολύ καλά την αίσθηση απόσχισης ευθυνών και μετάθεσης παράλληλα σε κάποιους απροσδιόριστους ή προσδιορισμένους τρίτους).

Όπως αποδεικνύεται από τον τρόπο κάλυψης της περιόδου αυτής ένα καθεστώς αμοιβαίας καχυποψίας και φόβου έχει παγιωθεί στις σχέσεις Ελλάδος Τουρκίας. Η ανασφάλεια που εκπορεύεται από τα δημοσιεύματα του τύπου, ιδιαίτερα σε περιόδους εκδηλώσεων πρωτοβουλιών οδηγεί σε αμυντική αναδίπλωση και αποκλεισμούς. Οι σεισμοί αλλά και αργότερα η Σύνοδος του Ελσίνκι, ανέδειξαν μια άλλη προσέγγιση στα πρωτοσέλιδα του ελληνικού Τύπου, πέρα από αυτά που κλασσικά προβάλλονταν. Η προβολή και των άλλων απόψεων που υπάρχουν στην τουρκική πολιτική σκηνή, θεωρούμε ότι απέδειξε το λανθασμένο της μονοδιάστατης προσέγγισης της Τουρκίας και των πολιτικών δυνάμεων και ρευμάτων. Η μονοδιάστατη αυτή προσέγγιση εξυπηρετούσε πολύπλευρα το κυρίαρχο στην Ελλάδα αντιπαραθετικό στερεότυπο και τους υποστηρικτές αυτού, με την μονολιθικότητα που το χαρακτήριζε. Η νέα προσέγγιση που επικράτησε στις ελληνικές σχέσεις ήταν λογικό να μην μπορεί να ανατρέψει την μακροχρόνια δυσπιστία μεταξύ των δυο λαών, γεγονός που αντανακλάται ακόμη και σήμερα σε μερίδα των δημοσιευμάτων

του Τύπου. Εξάλλου η κατασκευή και προώθηση του κυρίαρχου αντιπαραθετικού ιδεολογήματος από τον Τύπο, θεωρούμε ότι αποτελεί ένα από τα πολλά εμπόδια για την μετάλλαξη αυτών των στερεοτύπων, και την επικράτηση ενός άλλου κλίματος στις διμερείς σχέσεις.

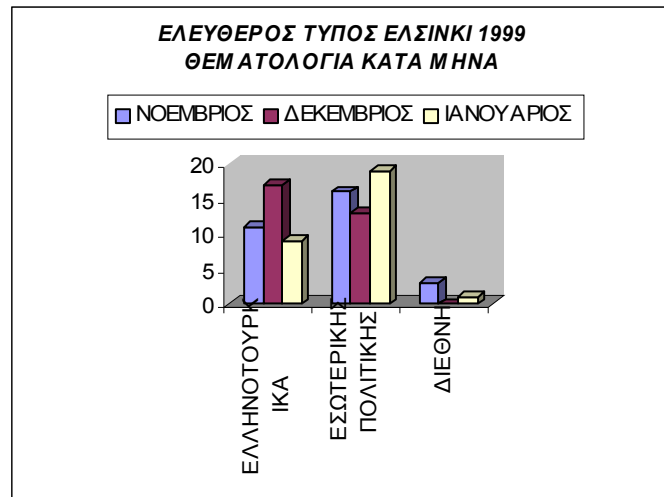
6.2 Η μετάδοση και αναπαράσταση της Συνόδου Κορυφής του

Ελσίνκι στην Ελλάδα

6.2.1 ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ ΕΛΣΙΝΚΙ 1999

Η κάλυψη των ελληνοτουρκικών θεμάτων την περίοδο αυτή ακολουθεί την εξέλιξη των γεγονότων. Ως απόρροια της εξέλιξης αυτής το μήνα Δεκέμβριο, όπου συνήλθε η Σύνοδος Κορυφής του Ελσίνκι, ήταν τα ελληνοτουρκικά θέματα στα πρωτοσέλιδα και τα κύρια άρθρα γνώμης. Αντίστοιχα σημαντικός είναι και ο αριθμός αυτών κατά τον μήνα Νοέμβριο χωρίς να υπερτερούν, ενώ ένα μήνα μετά το γεγονός που εξετάζουμε (Ιανουάριο του 2000) υποχωρεί αισθητά η έμφαση που δίδεται στα ελληνοτουρκικά θέματα. (Πίνακας 1)

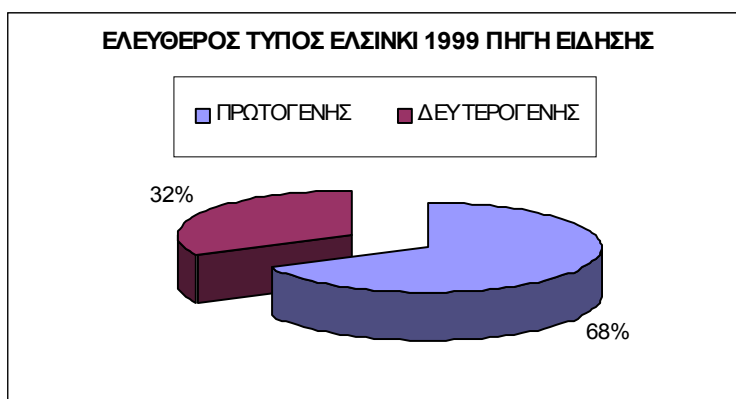
Πίνακας 1

Ο τρόπος κάλυψης των ελληνοτουρκικών θεμάτων ακολουθεί τον αντίστοιχο των προηγούμενων γεγονότων που εξετάσαμε, όπου τα θέματα αυτά κυριαρχούν έναντι των υπολοίπων μόνο κατά το χρονικό διάστημα όπου σημειώνονται κάποια ιδιαίτερα γεγονότα. Η επιλογή αυτή έρχεται σε αντίφαση με τον χαρακτηρισμό και την προβολή των ελληνοτουρκικών θεμάτων ως «εθνικών», ως ζήτημα δηλαδή από το οποίο συναρτάται η επιβίωση του έθνους.

Τα δημοσιεύματα της περιόδου αυτής είναι στην πλειοψηφία τους ρεπορτάζ, ενώ οι πηγές αυτών είναι πρωτογενείς. (Πίνακας 2)

Πίνακας 2

Η στάση της εφημερίδας είναι αρνητική στη Συμφωνία της Συνόδου Κορυφής, αντιτιθέμενη στην απόφαση για άρση του ελληνικού βέτο. Χαρακτηριστικός είναι ο τίτλος ότι «το 1999 αποδεικνύεται η χρονιά της Τουρκίας».⁸⁵⁹ Η υπογραφή της συμφωνίας του Ελσίνκι παρουσιάζεται και εξισούται από την εφημερίδα με την αντίστοιχη των προ 180 ετών κατάκτηση ευρωπαϊκών εδαφών από τους Οθωμανούς «Η Τουρκία πανηγυρίζει για την επιστροφή της στην Ευρώπη 180 χρόνια μετά»⁸⁶⁰

Οι εξελίξεις αυτές παρουσιάζονται ως προειλημμένη απόφαση, όπως προϋδέαζαν τους αναγνώστες τα πρωτοσέλιδα δημοσιεύματα πριν την Σύνοδο

⁸⁵⁹ Ελεύθερος Τύπος 11/12/1999

⁸⁶⁰ Οπ.παρ.

Κορυφής « τουρκική νίκη σε βάρος της Ελλάδος»⁸⁶¹ «το Ελσίνκι ήταν το χρονικό ενός προαναγγελέντος διπλωματικού θανάτου»⁸⁶² «Στο Ελσίνκι το τελικό yes της Ελλάδος».⁸⁶³ Η στάση αυτή της εφημερίδας σχετίζεται με την ‘αντιπολιτευτική’ στάση έναντι της κυβέρνησης αλλά και με την αρνητική στάση της στην οποιαδήποτε προοπτική ένταξης της Τουρκίας στην Ε.Ε. Ως απόρροια της στάσης αυτής η απόφαση της Συνόδου Κορυφής, χαρακτηρίζεται ως εθνική ήττα αντιστοίχου μεγέθους με αυτή της Κύπρου. «Όπως τότε χρησιμοποιήθηκε το Κυπριακό για να ενισχυθεί η Τουρκία μέσω του ‘Αττίλα’ και να υπονομευθεί η διεθνής θέση της Ελλάδος έτσι αξιοποιείται σήμερα η δήθεν επίλυση του Κυπριακού για να αναβαθμιστεί σε ευρωπαϊκό επίπεδο η Τουρκία και να εγκαταλείψει η Ελλάδα βασικές διπλωματικές της θέσεις».⁸⁶⁴

Οι επιπτώσεις της Συμφωνίας του Ελσίνκι είναι αρνητικές τόσο για την Ελλάδα όσο και για την Ε.Ε. συνολικά. Σχετικά με την Ελλάδα, η απόφαση θεωρείται ότι συνιστά δραματική οπισθοδρόμηση της εξωτερικής της πολιτικής καθώς ουσιαστικά αναγνωρίζονται και νομιμοποιούνται σε κοινοτικό επίπεδο οι πάγιες τουρκικές θέσεις. Ανάμεσα στις αρνητικές προοπτικές της ένταξης της Τουρκίας, ο Ελεύθερος Τύπος προβάλλει και μια άλλη οπτική, αυτή των οικονομικών επιπτώσεων που εγκυμονεί η εξέλιξη αυτή. Έτσι αναπτύσσεται ένας κινδυνολογικός λόγος προκειμένου να θεμελιωθεί η αντίθεση στην ευρωπαϊκή αναβάθμιση της Τουρκίας καθώς αυτή εμφανίζεται να πλήττει τα συμφέροντα των αγροτών, της περιφέρειας και παραδοσιακών κλάδων της βιομηχανίας. «..γύρω από τις νέες εθνικές υποχωρήσεις θα στηθεί ένας νέος κύκλος επιχειρηματικής και χρηματιστηριακής κερδοσκοπίας με μεγάλους χαμένους την πατρίδα και το λαό. καθώς είναι μια προοπτική δραματικής

⁸⁶¹ Ελεύθερος Τύπος 30/11/1999

⁸⁶² Ελεύθερος Τύπος 16/12/1999

⁸⁶³ Ελεύθερος Τύπος 09/12/1999

⁸⁶⁴ Ελεύθερος Τύπος 12/12/1999

συρρίκνωσης του εισοδήματος των Ελλήνων αγροτών»⁸⁶⁵. Ο λόγος των δημοσιευμάτων της εφημερίδας, και στα ίδια πλαίσια της κινδυνολογίας προβάλλει επιχειρήματα που αναπτύσσονται και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες εναντίον της ένταξης της Τουρκίας. Έτσι όπως προειδοποιούν τα σχετικά δημοσιεύματα η τουρκική ένταξη θα δημιουργήσει «προοπτικές αύξησης της ανεργίας, της μετανάστευσης, της λαθρομετανάστευσης και αλλοίωσης της σύνθεσης του πληθυσμού...».⁸⁶⁶ Ταυτόχρονα μεγάλοι θεωρείται ότι θα είναι και οι κίνδυνοι για τους καταναλωτές από τα τουρκικά προϊόντα, τα οποία εμφανίζονται από την εφημερίδα, ως κατώτερα και χαμηλής ποιότητας.

Η απόφαση της Συνόδου Κορυφής του Ελσίνκι, κατά την εφημερίδα συνιστά υποχώρηση τέτοιας έκτασης ώστε σηματοδοτεί το κλείσιμο του κύκλου της μεταπολίτευσης. *«Με την κατάρρευση του διπλωματικού μετώπου της Ελλάδας στο Ελσίνκι έκλεισε ο μεταπολιτευτικός κύκλος. Η πολιτική πράξη μας πήγε πίσω στο 1974»*.⁸⁶⁷ Η εφημερίδα ασκεί έντονη κριτική σε αυτό που θεωρείται συναίνεση των κομμάτων στα θέματα εθνικής πολιτικής, εξαιτίας της ικανοποίησης που εξέφρασαν τόσο η κυβέρνηση όσο και η Νέα Δημοκρατία για τις αποφάσεις της Συνόδου σε ό,τι αφορά το θέμα της Κύπρου. *«Με τους χειρισμούς της κυβέρνησης και τη σύμπραξη της ΝΔ το Κυπριακό μετατρέπεται από δήθεν εθνικό θέμα σε μέσο εθνικής μείωσης της Ελλάδας σε όφελος του στρατηγικού της αντιπάλου που είναι η Τουρκία»*.⁸⁶⁸ Η ομοφωνία που διαπιστώνεται μεταξύ της κυβέρνησης και της αξιωματικής αντιπολίτευσης αποδίδεται στην *«διπλωματία των συμφερόντων»*⁸⁶⁹ ενώ χαρακτηρίζεται ως *«συμπράττουσα σε εθνική μειοδοσία»*⁸⁷⁰ Ο έλεγχος των περισσότερων ΜΜΕ από τα διαπλεκόμενα συμφέροντα, όπως υποστηρίζει η

⁸⁶⁵ Ελεύθερος Τύπος 19/12/1999

⁸⁶⁶ Οπ.παρ.

⁸⁶⁷ Ελεύθερος Τύπος 12/12/1999

⁸⁶⁸ Ελεύθερος Τύπος 12/12/1999

⁸⁶⁹ Ελεύθερος Τύπος 10/12/1999

⁸⁷⁰ Οπ.παρ.

εφημερίδα οδηγεί στη λεγόμενη διπλωματία των συμφερόντων. Συνέπεια αυτού «κάθε φορά που βρισκόμαστε μπροστά σε κρίσιμες αποφάσεις για ζητήματα εθνικής σημασίας διατυπώνονται όροι για την διπλωματία μας που δεν έχουν καμία απολύτως σχέση με τα καλώς εννοούμενα συμφέροντα της πατρίδας και του λαού».⁸⁷¹ Η θεώρηση αυτή χρησιμοποιείται από την εφημερίδα για την προσέγγιση της Συμφωνίας Κορυφής του Ελσίνκι. Η εισδοχή της Τουρκίας στην Ε.Ε. θεωρείται ότι προωθείται προκειμένου «να εξυπηρετήσει τα οικονομικά και άλλα συμφέροντα λίγων, των «διαπλεκομένων», ενάντια στα συμφέροντα των υπολοίπων τάξεων αλλά και της πατρίδας».⁸⁷² Η υποστήριξη προς αυτό που ονομάζεται ευρωπαϊκή προοπτική της Τουρκίας, θεωρείται από την εφημερίδα ως μια συνωμοσία των κρατούντων ελίτ της ελληνικής κοινωνίας

Η στάση του «Ελεύθερου Τύπου» κατά την περίοδο αυτή είναι ιδιαίτερα χαρακτηριστική της αποστασιοποίησης του τύπου από τις θέσεις των κομμάτων για την εξωτερική πολιτική. Αποστασιοποίηση η οποία με την σειρά της υπογραμμίζει την αυτονομία της παρέμβασης του στα ζητήματα της εξωτερικής πολιτικής. Το γεγονός αυτό προβάλλεται και από την εφημερίδα, καθώς η τελευταία αναγνωρίζει τον καθοριστικό ρόλο των ΜΜΕ ιδιαίτερα στην συμφωνία του Ελσίνκι και κυρίως όσον αφορά την παροχή ερμηνειών προς την κοινή γνώμη.

Ο απευθείας διάλογος δαιμονοποιείται και εμφανίζεται ως προάγγελος δυσμενών εξελίξεων για την Ελλάδα. Στα πλαίσια αυτά χαρακτηρίζεται, ως «άκαιρη άσκοπη και θορυβώδης επίδειξη καλής θέλησης απέναντι στην Άγκυρα»⁸⁷³ η οποία αποτελεί τερατώδες λάθος κατά την εφημερίδα. Η αρνητική αποτίμηση της Συμφωνίας του Ελσίνκι, γίνεται προσπάθεια να εμφανισθεί ως αντικειμενικά αναγνωρισμένη ξέχωρα από κομματικές σκοπιμότητες. Στα πλαίσια αυτά

⁸⁷¹ Οπ.παρ.

⁸⁷² Οπ.παρ.

⁸⁷³ Οπ.παρ.

προβάλλονται οι δηλώσεις στελεχών του ΠΑΣΟΚ όπως του κ. Πεπονή «*ότι προσυπογράψαμε την αμφισβήτηση των συνόρων μας*».⁸⁷⁴ Επιπρόσθετα και με τον ίδιο στόχο, προβάλλονται τόσο δημοσιεύματα εφημερίδων τρίτων χωρών όσο και δηλώσεις τούρκων αξιωματούχων. Χαρακτηριστική ως προς αυτό είναι η προβολή δημοσιεύματος της Ουάσιγκτον Πόστ, σχετικά με το ότι «*παραμένουν οι διεκδικήσεις της Τουρκίας στο Αιγαίο*», όπως και δήλωση του τούρκου πρωθυπουργού ο οποίος «*πριν περάσουν λίγες ώρες από την νίκη του Ελσίνκι έστειλε μήνυμα προς την ελληνική κυβέρνηση και όσους πανηγυρίζουν στην Αθήνα ότι δεν πρόκειται να σταματήσουν οι διεκδικήσεις της χώρας του σε Κύπρο και Αιγαίο*».⁸⁷⁵

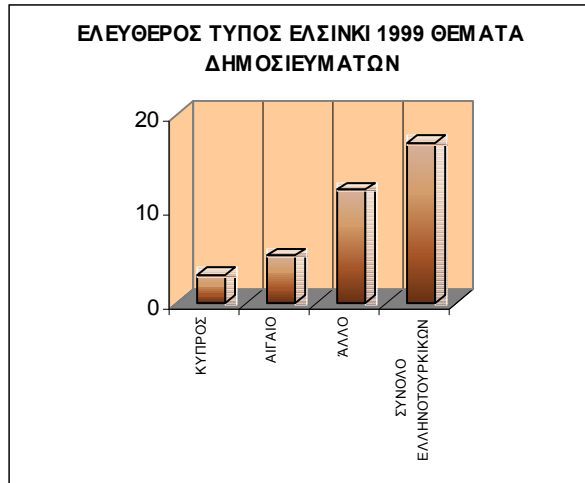
Ο τρόπος μετάδοσης της Συμφωνίας της Συνόδου Κορυφής, αποτυπώνει την τελευταία ως τουρκική νίκη, καθώς «*Η Άγκυρα θα αξιοποιήσει το προενταξιακό καθεστώς της που τόσο απλόχερα της πρόσφερε η κυβέρνηση Σημίτη καθ' υπόδειξη των ΗΠΑ για να σκληρύνει τη στάση της. Με αναβαθμισμένο ευρωπαϊκό στάτους εξουδετερώνει σε μεγάλο βαθμό το βασικό πλεονέκτημα που είχε η ελληνική κυβέρνηση μέχρι το Ελσίνκι*».⁸⁷⁶ Η θεματολογία των δημοσιευμάτων που αναφέρονται στις ελληνοτουρκικές σχέσεις την περίοδο αυτή κυριαρχείται από αυτά που αναφέρονται στο σύνολο των ζητημάτων μεταξύ των δυο κρατών αλλά και από αυτά των σχέσεων με τρίτα μέρη (Κράτη-οργανισμοί). (Πίνακας 3)

Πίνακας 3

⁸⁷⁴ Ελεύθερος Τύπος 21/12/1999

⁸⁷⁵ Ελεύθερος Τύπος 19/12/1999

⁸⁷⁶ Οπ.παρ.

Η στάση των δημοσιευμάτων την περίοδο αυτή, όπως και στα προηγούμενα γεγονότα είναι πλειοψηφικά αρνητική έναντι των κυβερνητικών χειρισμών. Το γεγονός αυτό είναι απόρροια των ‘ιδεολογικών κατευθύνσεων’ της εφημερίδας, οι οποίες και επηρεάζουν την αποτίμηση των επιλογών της κυβέρνησης στην εξωτερική πολιτική. (Πίνακας 4)

Πίνακας 4

Όπως προκύπτει από την ποιοτική ανάλυση, κατά την περίοδο που εξετάζουμε επαναλαμβάνονται στερεότυπα αυτά που είχαν χρησιμοποιηθεί και σε άλλα γεγονότα. Έτσι η κυβέρνηση κατηγορείται για υποχωρητικότητα χωρίς όρους,

εγκατάλειψη παγίων θέσεων, και για εξυπηρέτηση των αμερικανικών συμφερόντων. Η πολιτική της χαρακτηρίζεται σπασμωδική, με έλλειψη στρατηγικής, υπολογίζοντας μόνο το εκλογικό κόστος. *«Μέχρι σήμερα ο πρωθυπουργός αντιμετωπίζει τους χειρισμούς στα εθνικά θέματα με υπολογισμούς εκλογικού και πολιτικού κόστους. Είναι έτοιμος να προσαρμοσθεί στις υποδείξεις του πλανητάρχη και ανησυχεί μόνο για το εκλογικό κόστος της εθνικά απαράδεκτης επιλογής τους»*.⁸⁷⁷ Οι κυβερνητικές αποφάσεις προβάλλονται ως πολιτική υποχωρήσεων και ενδοτισμού η οποία εγκαινιάστηκε με την κρίση στα Ίμια και *«επιβεβαιώνει μια παράταση ενδοτισμού που δημιουργήθηκε την τελευταία τετραετία»*⁸⁷⁸. Η κυβέρνηση κατηγορείται ότι εγκατέλειψε τις βασικές θέσεις της ελληνικής διπλωματίας καθώς *«η Τουρκία παίρνει το εισιτήριο για την Ε.Ε., επισημοποιεί τις διεκδικήσεις της σε βάρος της Ελλάδος διαγράφει το επεκτατικό και επιθετικό παρελθόν της Τουρκίας»*.⁸⁷⁹ Η συναίνεση της κυβέρνησης έτσι θεωρείται ότι *«ανοίγει το δρόμο για εφ' όλης της ύλης διάλογο»* καθώς *«δέχτηκε διαπραγμάτευση και διαιτησία και σύνορα»*.⁸⁸⁰ Η πολιτική αυτή των κίνηση αυτή προβάλλεται ότι οδηγεί *«σε αναβρασμό της Ένοπλης Δυνάμεις»*.⁸⁸¹ Η αναφορά στον παραδοσιακό θεματοφύλακα της εθνικής άμυνας και ασφάλειας αποσκοπεί στο να μεγαλοποιήσει το μέγεθος των εθνικών υποχωρήσεων που απειλούν ακόμη και αυτήν την εθνική ασφάλεια. Αντίστοιχα προβάλλονται και οι εκτιμήσεις άλλων ευρωπαϊκών κομμάτων, γνωστών για τις παραδοσιακά αρνητικές τους θέσεις εναντίον της ένταξης της Τουρκίας στην Ε.Ε., προκειμένου υπογραμμισθούν οι λανθασμένοι κυβερνητικοί χειρισμοί στο θέμα αυτό. *«Φόβοι για το μέλλον της Ε.Ε. Ανησυχία από Γαλλία και Γερμανία» « Η Άγκυρα δεν σέβεται τους κανόνες της δημοκρατίας»*.⁸⁸² Η προβολή της κριτικής από τους τρίτους, οι οποίοι

⁸⁷⁷ Ελεύθερος Τύπος 17/12/1999

⁸⁷⁸ Οπ.παρ.

⁸⁷⁹ Οπ.παρ.

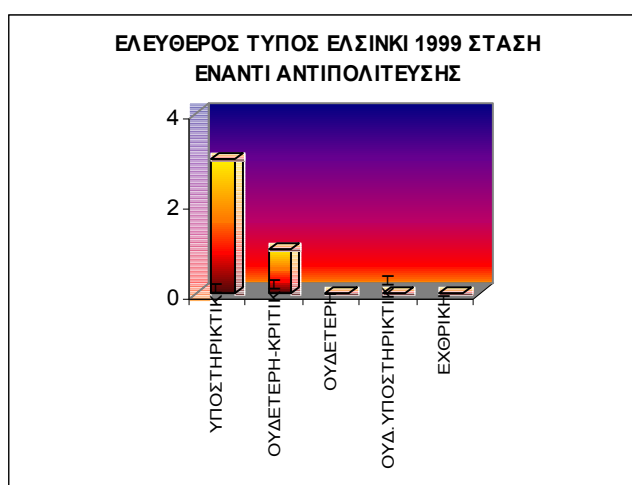
⁸⁸⁰ Οπ.παρ.

⁸⁸¹ Οπ.παρ.

⁸⁸² Ελεύθερος Τύπος 09/12/2000

«χαρακτηρίζουν λάθος το Ελσίνκι»,⁸⁸³ παραλείπει να αναφέρει το σκόπιμο της κριτικής αυτής καθώς οι χώρες αυτές οχυρωνόταν πίσω από το ελληνικό βέτο που εξυπηρετούσε τα συμφέροντα τους. Η κριτική που ασκείται από την εφημερίδα αναπαράγει μέρος των θέσεων της τότε αξιωματικής αντιπολίτευσης, έναντι της οποίας η στάση των δημοσιευμάτων είναι υποστηρικτική. (Πίνακας 5)

Πίνακας 5

Η Συμφωνία του Ελσίνκι αποτελεί «κατά κράτος υποχώρηση και την εγκατάλειψη παγίων εθνικών θέσεων, όπως απέδειξε ο κ. Καραμανλής»⁸⁸⁴ «Καραμανλής: 6 πλην και ένα συν στην συμφωνία του Ελσίνκι. Μπαίνουμε σε ένα επικίνδυνο δρόμο»⁸⁸⁵ Παράλληλα προβάλλεται το γεγονός ότι «οι σοσιαλιστές ηγέτες απορρίπτουν τις ελληνικές προϋποθέσεις»⁸⁸⁶ που αντιδιαστέλλεται με την αντίθετη στάση των χριστιανοδημοκρατών στους οποίους ανήκει και η ΝΔ, και οι οποίοι είναι αντίθετοι στην τουρκική υποψηφιότητα.

Ιδιαίτερα σημαντικό ωστόσο είναι το γεγονός ότι κριτική ασκείται και στο κόμμα της Νέας Δημοκρατίας για αυτό που η εφημερίδα θεωρεί «υποτονική

⁸⁸³ Οπ.παρ.

⁸⁸⁴ Ελεύθερος Τύπος 14/12/2000

⁸⁸⁵ Οπ.παρ.

⁸⁸⁶ Ελεύθερος Τύπος 09/12/2000

αντίδραση σε σχέση με το μέγεθος της ελληνικής υποχωρητικότητας»⁸⁸⁷, αλλά και για την αναγνώριση ως θετικής της αναφοράς στη Συμφωνία για το θέμα της Κύπρου.

Στην περίπτωση της Συμφωνίας του Ελσίνκι, και πιο έντονα από ότι στην κρίση των Ιμίων, η εφημερίδα αποστασιοποιείται από τις κομματικές της συγγένειες, ασκώντας κριτική στο σύνολο των πολιτικών δυνάμεων που υποστηρίζουν την οποιαδήποτε αλλαγή της παγιωμένης αντιμετώπισης της Τουρκίας. Όπως διαπιστώνεται από την ποιοτική ανάλυση των δημοσιευμάτων, συγκροτείται ένα διακομματικό ή υπερκομματικό μέτωπο δυνάμεων που αντιτίθενται στην συμφωνία αλλά και εμμένουν στην δυναμική αντιμετώπιση της Τουρκίας. Η δυναμική αυτή διατρέχει κάθετα και οριζόντια το κομματικό σύστημα ενώ δημιουργούνται συμμαχίες φαινομενικά ετερόκλητων ιδεολογικά δυνάμεων.

Η εικόνα της Τουρκίας και αυτήν την περίοδο που εξετάζουμε είναι κυρίαρχα αρνητική. Τα στερεότυπα που χρησιμοποιούνταν στο παρελθόν κατά το χρονικό διάστημα που εξετάζουμε εντείνονται, καθώς λειτουργούν ως η νομιμοποιητική βάση για να δικαιολογηθεί η αντίθεση της εφημερίδας στην ευρωπαϊκή προοπτική της Τουρκίας. Η Τουρκία προβάλλεται ως ένα «*αντιδημοκρατικό καθεστώς*» το οποίο είναι «*οικονομικά και κοινωνικά υπανάπτυκτο*» που εμμένει στην επεκτατική στρατηγική. Ο άγριος και απολίτιστος Τούρκος στην περίπτωση αυτή παρουσιάζεται με το πρόσωπο του απειλητικού (λάθρο)μετανάστη, η ένταξη του οποίου στην Ε.Ε. απειλεί την ευρωπαϊκή-ελληνική ευδαιμονία. Στην κινδυνολογία αυτή χρησιμοποιείται και η δημογραφία, καθώς κάποια δημοσιεύματα κάνουν χρήση δημογραφικών χαρακτηριστικών της Τουρκίας προκειμένου να τονίσουν ότι η ένταξη της τελευταίας, μακροπρόθεσμα εμπεριέχει τον κίνδυνο της αλλοίωσης των δημογραφικών χαρακτηριστικών της χώρας. Έτσι στις ελληνοτουρκικές σχέσεις το επίπεδο της αντιπαράθεσης μεταφέρεται και στη σύνθεση των πληθυσμών, ενώ το

⁸⁸⁷ Ελεύθερος Τύπος 12/12/2000

πληθυσμιακό όπλο και η απειλή ‘εξαφάνισης’ χρησιμοποιούνται επιδέξια για να κινητοποιήσουν εθνικιστικά αντανακλαστικά και φοβίες. Σε αυτού του είδους τις συγκρούσεις, όπως συνέβη και στην περίπτωση του Κοσσυφοπεδίου, ανθεί η επιχειρηματολογία σχετικά με το υψηλό ποσοστό των γεννήσεων του αντιπάλου που αποτελεί ωρολογιακή βόμβα στα θεμέλια του έθνους.

Η Τουρκική πολιτική χαρακτηρίζεται ως μεσομακροπρόθεσμη στρατηγική που αποσκοπεί στην απογύμνωση κυριαρχικών δικαιωμάτων από την Ελλάδα και τη δορυφοροποίηση αυτής γύρω από την Τουρκία. *«Μόνιμος στόχος της Τουρκίας τον οποίο και επιδιώκει με επιμονή είναι να χωρίσει το Αιγαίο στα δύο».*⁸⁸⁸ Η «Φιλανδοποίηση» της Ελλάδας είναι αυτό που επισείετε ως κίνδυνος από τον κατεστημένο στερεοτυπικό λόγο, και κυρίαρχο μέχρι και σήμερα στην εξωτερική πολιτική. Η Τουρκία παρουσιάζεται να οδηγεί ένα αέναο παιχνίδι απειλών και διεκδικήσεων το οποίο δεν πρόκειται να σταματήσει παρά μόνο εάν ικανοποιηθούν πλήρως τα αιτήματα της. Ο διάλογος μέσα σε ένα τέτοιο σκηνικό δεν πρόκειται να ωφελήσει την Ελλάδα αλλά αντίθετα θα είναι και *«ο μεγάλος χαμένος»* *« Η Άγκυρα ούτε ένα βήμα πίσω από τις διεκδικήσεις της. Παρά τις ελληνικές υποχωρήσεις των κ. Σημίτη και κ. Παπανδρέου»*⁸⁸⁹

Η Τουρκική στρατηγική προβάλλεται και σε αυτήν την περίοδο, ως διαχρονική και αταλάντευτη από τις όποιες εξελίξεις. *«Η Τουρκία δεν διαπραγματεύεται»*⁸⁹⁰ *«Η Τουρκία θέλει να μείνουμε εχθροί»*⁸⁹¹. Η προβολή κατά αυτόν τον τρόπο τις τουρκικής πολιτικής υπονομεύει την όποια προσπάθεια προσέγγισης μεταξύ των δυο κρατών, καθώς επιτείνει και ενισχύει ακόμη και σε περιόδους, όπως αυτή, τα αντιπαραθετικά και συγκρουσιακά στερεότυπα. *«Η Άγκυρα ενθαρρυμένη*

⁸⁸⁸ Ελεύθερος Τύπος 01/12/1999

⁸⁸⁹ Ελεύθερος Τύπος 02/12/1999

⁸⁹⁰ Οπ.παρ.

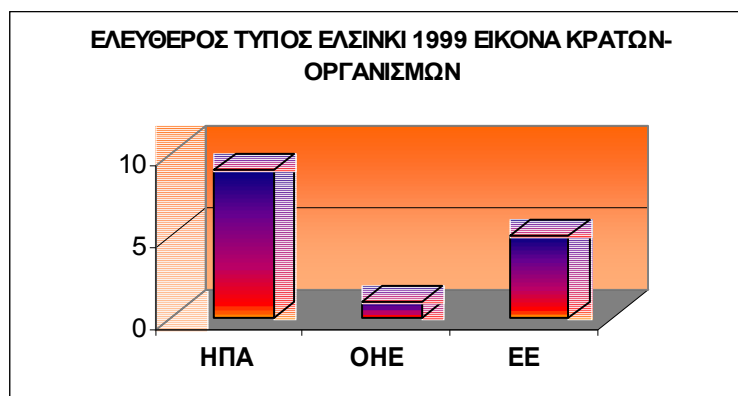
⁸⁹¹ Ελεύθερος Τύπος 15/01/2000

από το Βατερλό της ελληνικής διπλωματίας σπεύδει στην συνέχιση της έγερσης των μονομερών διεκδικήσεων και σε εκ νέου παραβιάσεις του εθνικού εναέριου χώρου»⁸⁹²

Έτσι η Τουρκία αναγορεύεται σε «στρατηγικό αντίπαλο, αλλά και σε μια διαρκή απειλή για τον ελληνισμό, με την υποστήριξη-ανοχή τρίτων κρατών.

Την περίοδο αυτή όπως και στα προηγούμενα γεγονότα που εξετάσαμε σημαντικός είναι ο αριθμός των δημοσιευμάτων σχετικά με τον ρόλο και την παρέμβαση των τρίτων μερών. Όπως και στα προηγούμενα δημοσιεύματα έτσι και την περίοδο αυτή οι αναφορές επικεντρώνονται στις ΗΠΑ και Ε.Ε. Ωστόσο μια σημαντική διαφοροποίηση είναι το ότι η πλειοψηφία των σχετικών δημοσιευμάτων αφορά τις ΗΠΑ, παρόλο που η περίοδο που εξετάζουμε τα γεγονότα αφορούν τις σχέσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης με την Τουρκία. (Πίνακας 6)

Πίνακας 6

Αυτές οι αναφορές είναι υποδηλωτικές του τρόπου θεώρησης των ΗΠΑ, αλλά και της Ε.Ε. από την εφημερίδα. Έτσι οι πρώτες προβάλλονται ως επικυρίαρχες, πιέζοντας και επιβάλλοντας την θέληση τους, ενώ είναι λιγότερη η βαρύτητα με την οποία και αντιμετωπίζεται η Ε.Ε.

Η εικόνα των ΗΠΑ την περίοδο αυτή είναι ουδέτερη-αρνητική. (Πίνακας 7)

⁸⁹² Οπ.παρ.

Πίνακας 7

Η παρέμβαση τους την περίοδο αυτή προβάλλεται ως κυριαρχική επιδιώκοντας την προώθηση των σχεδίων της Νέας Τάξης. Η σύνδεση της Τουρκίας με την Ε.Ε. προβάλλεται, όπως και στην εφημερίδα «Ριζοσπάστης» ως μέρος των αμερικανικών σχεδίων για την περιοχή, αλλά και για την Ευρώπη γενικότερα. «*Διαβατήριο για την Ευρώπη*»⁸⁹³

Οι ΗΠΑ κατηγορούνται για φιλοτουρκική πολιτική η οποία υποκινεί και τροφοδοτεί τον τουρκικό επεκτατισμό. «*Φιλότουρκος ο Κλίντον, αδιάλλακτος ο Ετσεβίτ. Επίδειξη ισχύος του τούρκου πρωθυπουργού μετά τις δηλώσεις του Αμερικάνου προέδρου*». ⁸⁹⁴Οι λόγοι της πολιτικής αυτής αποδίδονται στους αμερικανικούς σχεδιασμούς για την Νοτιοανατολική Μεσόγειο «*Χωροφύλακα των ευρύτερων συμφερόντων τους στην Μέση Ανατολή θέλουν οι ΗΠΑ την Τουρκία*»⁸⁹⁵. Τα σχέδια αυτά προβλέπουν πρωταγωνιστικό ρόλο στην Τουρκία και η ανάδειξη της σε περιφερειακή υπερδύναμη. «*Τουρκικός ιμπεριαλισμός και αμερικανική επικυριαρχία είναι το δίπτυχο πάνω στο οποίο κτίζονται τα Βαλκάνια*»⁸⁹⁶.

⁸⁹³ Ελεύθερος Τύπος 30/11/1999

⁸⁹⁴ Οπ.παρ.

⁸⁹⁵ Οπ.παρ.

⁸⁹⁶ Οπ.παρ

Η εφημερίδα παραθέτει παράλληλα και δημοσιεύματα δυτικών εφημερίδων που αναφέρονται στην επίκληση της αναγκαιότητας ενίσχυσης της Τουρκίας, και τα οποία αποδεικνύουν τους σχεδιασμούς αυτούς «*Πρώτα η Τουρκία*». Η μεροληπτική παρέμβαση των ΗΠΑ στρέφεται εναντίον των ελληνικών συμφερόντων καθώς «*Η Ελλάδα σύμφωνα με τους αμερικανούς χειρισμούς τείνει να μετατραπεί σε ένα βαλκανικό συμπλήρωμα της υπό δημιουργία περιφερειακής υπερδύναμης της περιοχής*»⁸⁹⁷

Ο τρόπος με τον οποίο μεταδίδεται η εικόνα της Ε.Ε. είναι ουδέτερος, καθώς ο αριθμός των αρνητικών και θετικών δημοσιευμάτων είναι ίδιος. (Πίνακας 8)

Πίνακας 8

Όπως και στα προηγούμενα γεγονότα που εξετάζουμε έτσι και σε αυτό επαναλαμβάνονται μέρος των αρνητικών στερεοτύπων, όπως αυτό που αφορά την μεροληπτικότητα της παρέμβασης υπέρ της Τουρκίας, αλλά και των πιέσεων έναντι της Ελλάδος για επιπλέον υποχωρήσεις. Παράλληλα η εφημερίδα υποδέχεται ευνοϊκά τις τοποθετήσεις μέρους των κρατών-μελών εναντίον της αποδοχής της Τουρκικής υποψηφιότητας, καθώς θεωρεί ότι στα «*καλώς εννοούμενα συμφέροντα*

⁸⁹⁷ Ελεύθερος Τύπος 25/11/1999

περιλαμβάνεται η μη αποδοχή της Τουρκίας σε τροχιά ένταξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση» «Η Βρετανία κοιτάει προς τις Τουρκικές θέσεις για το θέμα της Κύπρου»⁸⁹⁸

Η συνολική τάση των δημοσιευμάτων όπως και στα προηγούμενα δημοσιεύματα πλειοψηφικά αναπαράγουν την ελληνική επιχειρηματολογία.(Πίνακας 9)

Πίνακας 9

Η στάση της Ελλάδος προβάλλεται ως ιδιαίτερα θετική έναντι της Τουρκίας, παρόλο που και λόγω του δίκαιου των ελληνικών θέσεων, οι πρωτοβουλίες θα έπρεπε να είναι της Τουρκίας. Σε αντίθεση οι επιδιώξεις της τελευταίας αποσκοπούν «στην εδραίωση της μόνιμης παρουσίας της στο Αιγαίο και της αμφισβήτησης των κυριαρχικών δικαιωμάτων της χώρας μας».⁸⁹⁹ Ο τρόπος προβολής των ελληνικών θέσεων ιδιαίτερα για το Αιγαίο, συντελεί στην δημιουργία ενός ιδεολογήματος το

⁸⁹⁸ Ελεύθερος Τύπος 07/12/1999

⁸⁹⁹ Ελεύθερος Τύπος 01/12/1999

οποίο ταυτίζει στην ελληνική κοινή γνώμη το Αιγαίο ως ελληνική θάλασσα. Οποιαδήποτε σχετικά δικαιώματα που τυχόν μπορεί να έχει η Τουρκία στην περιοχή αυτή σκόπιμα αποσιωπούνται καθώς κρίνονται «εθνικώς επικίνδυνα».

Ταυτόχρονα σημαντικός είναι ο αριθμός των δημοσιευμάτων που προχωρούν σε κριτική έναντι της Τουρκίας. Η τουρκική πολιτική ηγεσία παρουσιάζεται ιδιαίτερα αδιάλλακτη παρόλο που έχει απέναντι της μια «πολιτική ενδοτισμού» *«Όσα περισσότερα δίνουμε τόσα περισσότερα μας ζητάνε»*.⁹⁰⁰ Οι φιλοδοξίες της Τουρκίας αποτελούν εμπόδιο για την ειρήνη στην περιοχή μη αφήνοντας οποιαδήποτε περιθώριο αισιοδοξίας για την επιτυχία στην πολιτική προσέγγισης. Οι τουρκικές φιλοδοξίες μετατροπής της σε περιφερειακή υπερδύναμη, ταυτίζεται με την προσπάθεια αναβίωσης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στην περιοχή.

Σημαντικός είναι ο αριθμός των δημοσιευμάτων που προχωρούν σε κριτική της ελληνικής πλευράς. Το γεγονός αυτό είναι και απόρροια της στάσης της εφημερίδας κατά την περίοδο αυτή, η οποία ασκεί κριτική ακόμη και στο κόμμα της αξιωματικής αντιπολίτευσης

Η ελληνική εξωτερική πολιτική αναπτύσσεται σε ένα κενό που χαρακτηρίζεται από έλλειψη εθνικής στρατηγικής Σε αντίθεση με την τουρκική διπλωματία, η ελληνική εξωτερική πολιτική ασκείται στη βάση δηλώσεων και δημοσίων σχέσεων και όχι με βάση την στρατηγική ανάλυση. Σύμφωνα με την εφημερίδα, η Ελλάδα έχει εγκαταλείψει οικειοθελώς βασικές αρχές της ελληνικής εθνικής πολιτικής, *«εξορκίζοντας τον εθνικισμό της, πριμοδότησε τον εθνικισμό των γειτόνων τον οποίο πιθανότατα θα πληρώσουμε ακριβά στο μέλλον»*⁹⁰¹ Η εφημερίδα ασκεί έντονη κριτική για την πολιτική της απομάκρυνσης από ελληνικές εθνικιστικές θέσεις, υποστηρίζοντας την αναγκαιότητα ενίσχυσης αυτών.

⁹⁰⁰ Οπ.παρ.

⁹⁰¹ Ελεύθερος Τύπος 07/12/1999

Η εφημερίδα ασκεί έντονη κριτική στο πολιτικό σύστημα της χώρας, χωρίς να εξαιρεί και τη ΝΔ. Ο λόγος των σχετικών δημοσιευμάτων διαπνέεται από έντονο αντιαμερικανισμό, αλλά και εθνικισμό. Στα πλαίσια αυτά καταγγέλλεται η ιδιότυπη συνεργασία των ηγετικών τάξεων οι οποίες προωθούν τα συμφέροντα των ΗΠΑ αφήνοντας ανοχύρωτη την Ελλάδα. Ο καταγγελτικός αυτός λόγος είναι ιδιαίτερα επιθετικός στο σύνολο των πολιτικών ελίτ, αλλά και προς τα υπόλοιπα ΜΜΕ που προωθούν τις εθνικές υποχωρήσεις. *« Αυτή είναι η σκληρή πραγματικότητα που δεν κρύβουν πλέον οι τακτικοί ελιγμοί των υπευθύνων και η ιδιοτελής παραπληροφόρηση της κοινής γνώμης από τα περισσότερα ΜΜΕ»*⁹⁰² Στην ιδιότυπη αυτή συμμαχία των κυρίαρχων ελίτ η εφημερίδα καλεί τους *«πολίτες να αναλάβουν τις ευθύνες τους και να επιβάλουν εθνική πειθαρχία στο διαβρωμένο σύστημα εξουσίας. Μόνο μια πατριωτική έξαρση μπορεί να ματαιώσει την προγραμματισμένη νεοταξική ταπείνωση της Ελλάδος»*⁹⁰³

Τα δημοσιεύματα που εξετάσαμε την περίοδο αυτή, χαρακτηρίζονται από την υιοθέτηση ακραίων απόψεων, μη επιτρέποντας την ανάπτυξη και προβολή των αμοιβαίων συμφερόντων των δυο χωρών. Στις λίγες φορές που αυτά εμφανίζονται οι ελληνικές θέσεις και η αποδοχή αυτών προβάλλονται ως το καλύτερο εχέγγυο προώθησης των αμοιβαίων συμφερόντων των δυο κρατών.

Ο λόγος της εφημερίδας, την περίοδο αυτή είναι βαθιά εθνικιστικός και περιφρονητικός έναντι του άλλου τον οποίο τον ταυτίζει με την βάρβαρη απολίτιστη Ανατολή, η οποία τόσο γεωγραφικά όσο και πολιτισμικά δεν ανήκει στην Ευρώπη. Ο τρόπος παρουσίασης των επιχειρημάτων είναι σύμφωνος με το ελληνοκεντρικό πρότυπο που κυριαρχεί και χαρακτηρίζει την παρεχόμενη ενημέρωση καθώς δεν λαμβάνει υπόψη ότι η ελληνική εξωτερική πολιτική δεν αναπτύσσεται in vacuum.

⁹⁰² Ελεύθερος Τύπος 28/01/1999

⁹⁰³ Οπ.παρ.

Αντίθετα λόγω του μεγέθους, των συνεργασιών, εξαρτήσεων, δεσμεύσεων που έχει αναπτύξει υπόκειται σε κάποιους περιορισμούς τους οποίους πρέπει να λάβει υπόψη και δεν είναι δυνατόν να αγνοήσει κατά τον σχεδιασμό και την υλοποίηση της εξωτερικής της πολιτικής.

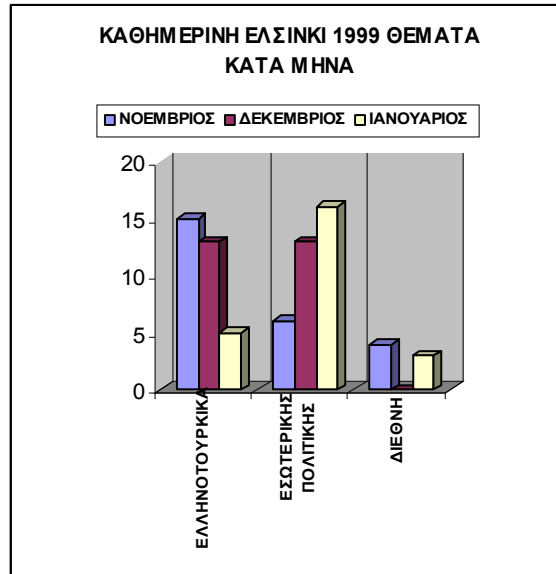
Η στάση της εφημερίδας την περίοδο αυτή διαφοροποιείται από τις υπόλοιπες. Κυρίαρχο στοιχείο της διαφοροποίησης αυτής είναι η κριτική σε αυτό που θεωρεί συναίνεση των κομμάτων στα θέματα εθνικής πολιτικής η οποία οδηγεί σε εθνική μείωση της Ελλάδας. Η εφημερίδα είναι ιδιαίτερα επικριτική στην ακολουθητέα εξωτερική πολιτική, καθώς αυτή προβάλλεται αναποτελεσματική και απόρροια πιέσεων άλλων παραγόντων. Αντίθετα αυτό που προβάλλει είναι ότι *«η Ελλάδα μπορεί να δείξει την απαραίτητη υπομονή για μερικές ακόμη δεκαετίες μέχρι η Τουρκία να αλλάξει σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα»*⁹⁰⁴ Πολιτική η οποία κατά την εξέταση της κρίσης του Μαρτίου του 1987 στηλιτεύονταν από την εφημερίδα ως καταστροφική, ανάγεται τώρα, ως η μόνη πολιτική που περιφρουρεί τα εθνικά δικαιά.

6.2.2 ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΕΛΣΙΝΚΙ 1999

Τα ελληνοτουρκικά θέματα κατά την περίοδο που εξετάζουμε, παρουσιάζονται με μεγάλη συχνότητα στα πρωτοσέλιδα της εφημερίδας ιδιαίτερα κατά τους μήνες Νοέμβριο και Δεκέμβριο του 1999 (Πίνακας 1) Η επιλογή, που χαρακτηρίζει την εφημερίδα και στα προηγούμενα γεγονότα που εξετάσαμε, είναι απόρροια της συντακτικής πολιτικής όσο και τεχνικών χαρακτηριστικών βάση των οποίων εκδίδεται η εφημερίδα (παραδοσιακή μορφή εμφάνισης του φύλλου).

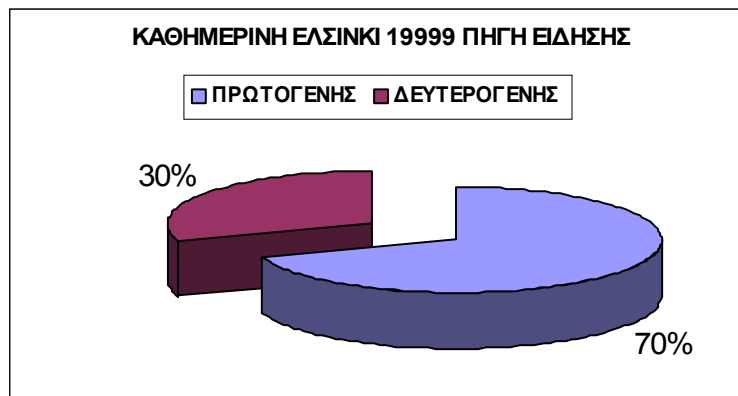
Πίνακας 1

⁹⁰⁴ Ελεύθερος Τύπος 27/01/2000

Οι πρωτογενείς πηγές είναι αυτές που κατά βάσει τροφοδοτούν τα σχετικά δημοσιεύματα, ενώ η πλειονότητα αυτών έχει τη μορφή του ρεπορτάζ (Πίνακας 2)

Πίνακας 2

Η Σύνοδος Κορυφής αλλά και οι διεργασίες που προηγήθηκαν παρουσιάζονται με δραματοποιημένο τρόπο. Η τακτική αυτή, λειτουργεί ενισχυτικά της ‘ελληνικής επιτυχίας’ καθώς η χρήση λέξεων όπως μάχη, κλπ, τονίζει τις δυσκολίες, μεγεθύνοντας το αποτέλεσμα. *«Χαραμάδα φωτός λίγο πριν από το Ελσίνκι»*⁹⁰⁵ *«Σε τεντωμένο σκοινί Ελσίνκι- Κυπριακό»*⁹⁰⁶ *«Ελληνοτουρκικό Θρίλερ»*.⁹⁰⁷ Οι τίτλοι αυτοί αποσκοπούν να μεταφέρουν το μέγεθος των διπλωματικών διεργασιών, ενώ παράλληλα θεωρούμε ότι χαρακτηρίζουν τη συγκεκριμένη στάση και η στάση αναμονής που η πλειοψηφία του τύπου διατηρεί πριν από την σύνοδο του Ελσίνκι. Η αλλαγή τακτικής στα ελληνοτουρκικά προκάλεσε μια σχετική αμηχανία στον τύπο, όπως αντανακλάται και από τα σχετικά πρωτοσέλιδα

Η εφημερίδα, όπως προκύπτει από την ποιοτική ανάλυση των δημοσιευμάτων λαμβάνει ξεκάθαρα στάση υπέρ της απόφασης καθώς την θεωρεί ιδιαίτερα θετική για τα ελληνικά συμφέροντα αλλά και σύμφωνη με τον ευρωπαϊκό προσανατολισμό της χώρας. *«Η επιτυχής για τα ελληνικά συμφέροντα κατάληξη της συνόδου κορυφής του Ελσίνκι όσον αφορά το τουρκικό υποψηφιότητα...»*.⁹⁰⁸ Η αποτίμηση της Συμφωνίας είναι σύμφωνη με την φιλο-ευρωπαϊκή γραμμή της εφημερίδας, την οποία προέβαλλε σε όλα τα γεγονότα που εξετάσαμε. Έτσι θεωρείται ότι η Ελλάδα υπεράσπισε τα «εθνικά της συμφέροντα» σε ένα ιδιαίτερος πολύπλοκο διεθνές σύστημα. *«Ένας μαραθώνιος σκληρών διαπραγματεύσεων προκειμένου να συναινέσει η ελληνική πλευρά στην χορήγηση καθεστώτος υποψήφιας χώρας στην Τουρκία έληξε εχθές στο Ελσίνκι»*.⁹⁰⁹ Η επιτυχία αυτή θεωρείται ότι κυρίως εντοπίζεται στην απεμπλοκή του πολιτικού ζητήματος από την ενταξιακή πορεία της Κύπρου, καθώς και για τη δέσμευση της Τουρκίας για τη Χάγη. Η τελευταία δέσμευση υπογραμμίζει το γεγονός

⁹⁰⁵ Καθημερινή 05/12/1999

⁹⁰⁶ Καθημερινή 04/12/1999

⁹⁰⁷ Καθημερινή 08/12/1999

⁹⁰⁸ Καθημερινή 12/12/1999

⁹⁰⁹ Καθημερινή 11/12/1999

της μετατροπής της ελληνοτουρκικής διαμάχη από διμερές πρόβλημα σε πρόβλημα ενταγμένο στο πλαίσιο της Ε.Ε. *«Η χώρα μας θα είναι πιο απελευθερωμένη τώρα έναντι της Τουρκία καθώς επέτυχε σε μεγάλο βαθμό να μεταφέρει τα βάρη των ελληνοτουρκικών διαφορών στο επίπεδο της Ευρωπαϊκής Ένωσης»*.⁹¹⁰ Παράλληλα οι εξελίξεις αυτές ανοίγουν νέα δεδομένα για την Ελλάδα τα οποία και θα της επιτρέψουν *«να καταστεί ηγέτιδα δύναμη στην Βαλκανική, ενώ θα μπορέσει να αφοσιωθεί στην υπόθεση της ΟΝΕ και της οικονομικής ανάπτυξης»*.⁹¹¹

Παρά το γεγονός της προβολής της Συμφωνίας του Ελσίνκι ως επιτυχίας για τα ελληνικά συμφέροντα, το τελικό κείμενο θεωρείται *«ισοβαρές ώστε να ικανοποιεί τις προϋποθέσεις της ελληνικής κυβέρνησης δίχως ταυτόχρονα να δημιουργεί προβλήματα στην κυβέρνηση Ετσεβίτ και στο τουρκικό κατεστημένο»*.⁹¹² Το τελικό κείμενο αποτιμάται θετικά καθώς *«διαμορφώνει ένα νέο θετικότατο περιβάλλον στο μέτωπο των ελληνοτουρκικών σχέσεων ενώ ταυτοχρόνως ενισχύει την θέση της Ελλάδος στην Ε.Ε.»*⁹¹³ Η «τακτική νίκη της ελληνικής διπλωματίας», όπως υποστηρίζεται, ανοίγει νέους ορίζοντες για τη χώρα, αλλά και για την περιοχή, καθώς *«πρόκειται αναμφίβολα για μια ιστορική απόφαση για την ειρήνη την ασφάλεια και την σταθερότητα στην περιοχή που ανοίγει το δρόμο για εποικοδομητική συνεργασία που θα αποβεί προς όφελος των δύο χωρών»*.⁹¹⁴

Ωστόσο, και όπως διαφαίνεται από τα κύρια άρθρα γνώμης, οι εξελίξεις στο Ελσίνκι δημιούργησαν προβληματισμό και στις δυο χώρες, ως απόρροια της κυρίαρχης, αντιπαραθετικής, έως τότε προσέγγισης των μεταξύ τους σχέσεων. Η Τουρκική επιφυλακτικότητα έναντι των αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και

⁹¹⁰ Καθημερινή 14/12/1999

⁹¹¹ Καθημερινή 11/12/1999

⁹¹² Οπ.παρ

⁹¹³ Οπ. παρ.

⁹¹⁴ Οπ.παρ.

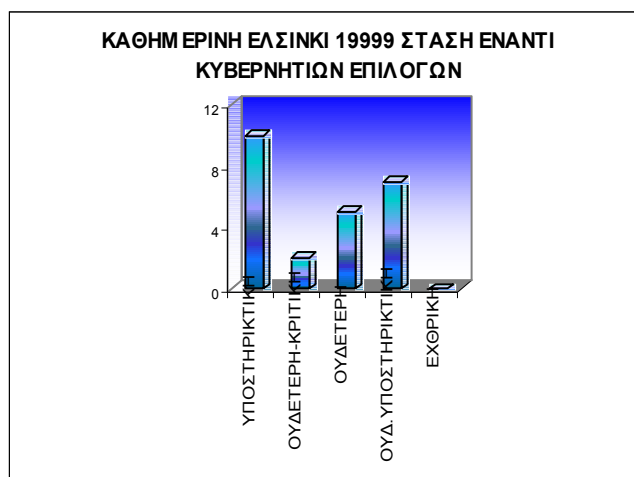
η απόπειρα της να διαπραγματευτεί ορισμένα σημεία της προβάλλεται καθώς επιβεβαιώνει τις εκτιμήσεις της εφημερίδας για την ελληνική επιτυχία.

Η απόφαση του Ελσίνκι, αν και θεωρείται καθοριστική και ορόσημο αναφορικά με την ουσιαστική εμπλοκή της Ε.Ε. στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, ωστόσο αντανακλώντας μια αντίστοιχη επιφυλακτικότητα κρίνει ότι δεν θα πρέπει να υπάρξει θριαμβολογία από την ελληνική πλευρά αλλά και ελπίδες για άρδην αλλαγή του κλίματος. *«Θα ήταν αφελές αν πίστευε κανείς ότι η Άγκυρα μετά την υπογραφή της συνθήκης του Ελσίνκι θα άλλαζε ριζικά την τακτική της και θα εγκατέλειπε τις επεκτατικές τις βλέψεις προς την Ελλάδα. Πολύ περισσότερο μάλιστα που η απόφαση του Ελσίνκι δυσαρέστησε πολλούς κύκλους στην Άγκυρα»*.⁹¹⁵ Σε αντίθεση με τις εφημερίδες όπως ο 'Ελεύθερος Τύπος' οι οποίες προβάλλουν γεγονότα όπως οι τουρκικές παραβιάσεις προκειμένου να καταδειχθεί η αποτυχία της Συμφωνίας, η 'Καθημερινή' θεωρεί *«Οι παραβιάσεις δεν αναχαιτίζουν το Ελσίνκι»* καθώς *«Θα ήταν σφάλμα να ακυρωθεί μια ολόκληρη πολιτική από αυτές τις προκλήσεις πολιτική που έχει αναβαθμίσει τη θέση της χώρας μας και στην Ε.Ε. αλλά και διεθνώς»*⁹¹⁶ Το δημοσίευμα αυτό είναι χαρακτηριστικό της υποστηρικτικής στάσης της εφημερίδας έναντι των κυβερνητικών επιλογών, την περίοδο αυτή. (Πίνακας 3)

Πίνακας 3

⁹¹⁵ Οπ.παρ

⁹¹⁶ Καθημερινή 18/12/1999

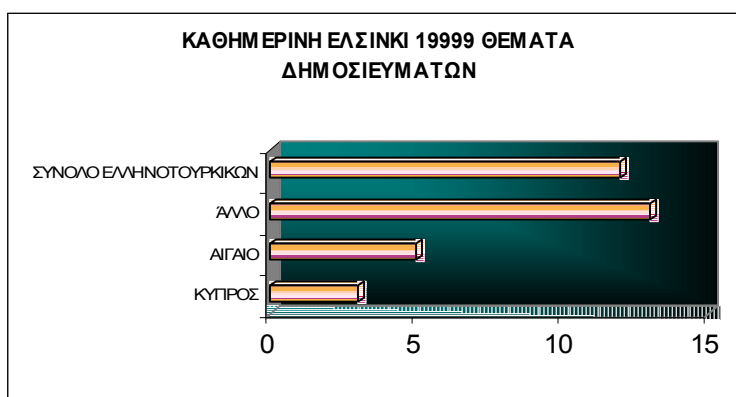
Η υποστήριξη της εφημερίδας προς τους κυβερνητικούς χειρισμούς θεωρούμε ότι είναι απόρροια αλλά και σύμφωνη της θετικής προς την Ε.Ε. στάσης. Στα πλαίσια αυτά είναι η εφημερίδα υπερθεματίζει το γεγονός ότι η κυβερνητική πολιτική πέτυχε την εμπλοκή της Ε.Ε. στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, αποφεύγοντας παράλληλα την διπλωματική απομόνωση *«Η κυβέρνηση πέτυχε τα μείζονα στην σύνοδο. Όπως φάνηκε και από την αντίδραση της Άγκυρας που την έφερε σε δυσχερή θέση. Όλα δείχνουν ότι η γειτονική χώρα θα υποχρεωθεί να κινηθεί στο πλαίσιο που της θέτει η Ε.Ε. γεγονός το οποίο είναι προς όφελος της Ελλάδος»*.⁹¹⁷ Το γεγονός ότι η υποστηρικτική στάση της εφημερίδας είναι κατά βάση απόρροια της θετικής προς την Ε.Ε. στάση, αποδεικνύεται από το ότι ασκεί κριτική σε επιμέρους θέματα της κυβερνητικής πολιτικής. *«Η πολιτική της κυβέρνησεως Σημίτη δίνει τα καλύτερα επιχειρήματα στην Τουρκία. Καθώς ορισμένες κινήσεις της κυβέρνησεως προτάσσουν συνειδητά το κομματικό οφέλος έναντι των εθνικών συμφερόντων»*⁹¹⁸ Η κριτική της εφημερίδας είναι περισσότερο έντονη έναντι της αντιπολιτεύσεως, και ιδιαίτερα των θέσεων που διατυπώνονται εναντίον της απόσυρσης του ελληνικού βέτο, η οποία θα συνέτεινε στην διπλωματική απομόνωση της Ελλάδος.

⁹¹⁷ Οπ.παρ.

⁹¹⁸ Καθημερινή 01/12/1999

Τα θέματα των σχετικών με τις ελληνοτουρκικές σχέσεις δημοσιευμάτων, όπως και στις υπόλοιπες εφημερίδες αντίστοιχα και στην 'Καθημερινή', κατά πλειοψηφία αναφέρονται στο σύνολο των ελληνοτουρκικών θεμάτων όπως και στις σχέσεις με τρίτα μέρη (κράτη-οργανισμούς) (Πίνακας 4)

Πίνακας 4

Η επιλογή αυτή είναι απόρροια του γεγονότος που εξετάζουμε, Συμφωνία Ελσίνκι, όπου τέθηκε το σύνολο των θεμάτων που απασχολούν τις δυο χώρες, ενώ μεγάλης έκτασης, αναγκαστική ήταν και η παρέμβαση τρίτων μερών, (ΗΠΑ, Ε.Ε.)

Ιδιαίτερα σημαντικό είναι το γεγονός, που προκύπτει από την ποιοτική ανάλυση των δημοσιευμάτων την περίοδο αυτή αναφορικά την εικόνα της Τουρκίας. Η εφημερίδα εγκαταλείπει την γραμμή ενιαίας και συμπαγούς θεώρησης του τουρκικού παράγοντα και δη των δυνάμεων που διατρέχουν και ορίζουν την πολιτική πραγματικότητα της χώρας. Αντίθετα προκρίνει μια νέου είδους κατηγοριοποίηση σύμφωνη με την επικρατούσα θεώρηση στην ελληνική εξωτερική πολιτική με την οποία, η Ελλάδα έχει κάθε συμφέρον να ενισχύσει την ευρωπαϊκή προοπτική της Τουρκίας. Η αντίληψη αυτή, αντίθετη στην κυρίαρχη έως τότε μονοδιάστατη θεώρηση, υπογραμμίζει ότι ο ευρωπαϊκός προσανατολισμός της Τουρκίας, θα «φέρει στην επιφάνεια τις δυνάμεις που δίνουν προτεραιότητα στον εξευρωπαϊσμό και στον εκδημοκρατισμό της γειτονικής χώρας επιδιώκουν να κατοχυρώσουν την ύφεση στο

ελληνοτουρκικό μέτωπο» αλλά και στα «ευρωπαϊκά πρότυπα πολιτικής συμπεριφοράς».⁹¹⁹ Η διαφοροποίηση αυτή, επηρεάζει και τον τρόπο ‘μετάδοσης’ της Τουρκίας καθώς θεωρείται ότι υπάρχουν ‘δυνάμεις’ οι οποίες προωθούν αυτό που μέχρι τώρα προβαλλόταν ως αποκλειστική ελληνική επιδίωξη, δηλαδή την ειρήνη στην περιοχή.

Παρόλη την διαφοροποίηση, ωστόσο εξακολουθούν να προβάλλονται μια σειρά από αρνητικά στερεότυπα για την Τουρκία, απόρροια της δυσπιστίας αλλά και απόδειξη των δυσκολιών που ενέχει μια πολιτική προσέγγισης των δυο κρατών. Έτσι προβάλλεται το γεγονός της απόστασης που χωρίζει την Τουρκία από τα πολιτικά ανεπτυγμένα ευρωπαϊκά κράτη, αλλά και της προσπάθειας που θα απαιτηθεί για να «αρχίσει η Τουρκία να προσαρμόζεται στα ευρωπαϊκά πρότυπα πολιτικής συμπεριφοράς».⁹²⁰ Στα πλαίσια αυτά θεωρείται ότι το κλίμα υφέσεως που επικρατεί στις σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών είναι εύθραυστο, καθώς η Τουρκία αποφεύγει όχι μόνο να εγκαταλείψει τις επεκτατικές της διεκδικήσεις εναντίον της Ελλάδος αλλά και να προβεί σε κινήσεις καλής θελήσεως. «*Ετσεβίτ: Διάλογος έως το 2004 και όχι Χάγη*»⁹²¹ «*Κλίμα Ελσίνκι αλλά και πάλι παραβιάσεις*»⁹²² Η Τουρκία, εμφανίζεται να εμμένει στην πολιτική των προκλήσεων, μόνο που τώρα η πολιτική αυτή αποδίδεται σε τμήμα του τουρκικού κατεστημένου το οποίο και επιθυμεί να επιβεβαιώσει τη συνέχιση της τουρκικής προκλητικότητας έναντι της Ελλάδας παρά τις αποφάσεις της Συνόδου Κορυφής. Η πολιτική αυτή αποδεικνύει ότι ο δρόμος της εξομάλυνσης «*δεν είναι στρωμένος με ροδοπέταλα*»⁹²³ καθώς, όπως ερμηνεύει η εφημερίδα, είναι ο τρόπος που επιλέγεται από ορισμένα κέντρα εξουσίας στην Τουρκία ότι δεν έχουν

⁹¹⁹ Καθημερινή 14/12/1999

⁹²⁰ Καθημερινή 23/11/1999

⁹²¹ Καθημερινή 17/12/1999

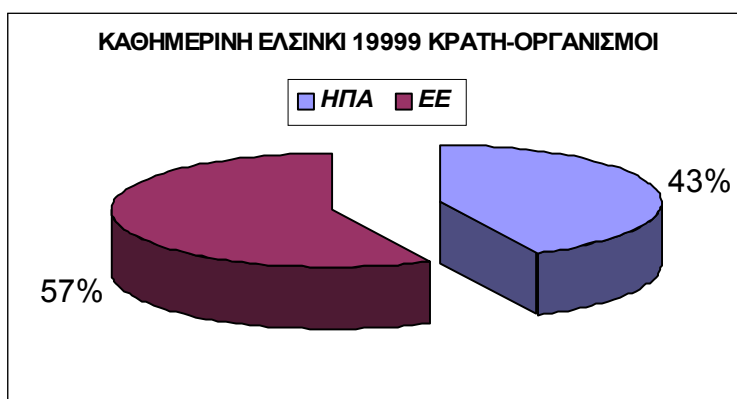
⁹²² Οπ.παρ.

⁹²³ Καθημερινή 15/12/1999

παραιτηθεί από τις μονομερείς διεκδικήσεις τους εναντίον κυριαρχικών δικαιωμάτων της Ελλάδος. «Τουρκικό δίλημμα».⁹²⁴

Πολλές είναι την περίοδο αυτή και οι αναφορές σε τρίτα κράτη, από τις οποίες κυρίαρχες είναι αυτές που αναφέρονται στις ΗΠΑ και στην Ε.Ε. (Πίνακας 5)

Πίνακας 5

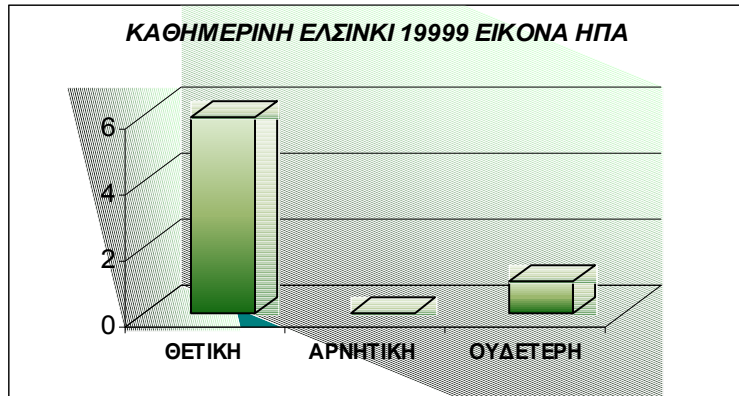

Η εικόνα που μεταφέρεται για την Δύση, είναι λιγότερο αρνητική από τις υπόλοιπες εφημερίδες. Έτσι η ετεροβαρής πολιτική της Δύσης αποδίδεται στην σημασία που αποδίδεται στη γεωστρατηγική θέση της Τουρκίας, η οποία και διαμορφώνει δυσμενείς συσχετισμούς εις βάρος της Ελλάδας.

Η εικόνα που μεταδίδεται για τις ΗΠΑ είναι κατά κύριο λόγο θετική, καθώς αναγνωρίζεται το ειδικό βάρος που έχει η αμερικανική παρέμβαση στις ελληνοτουρκικές σχέσεις. (Πίνακας 6)

Πίνακας 6

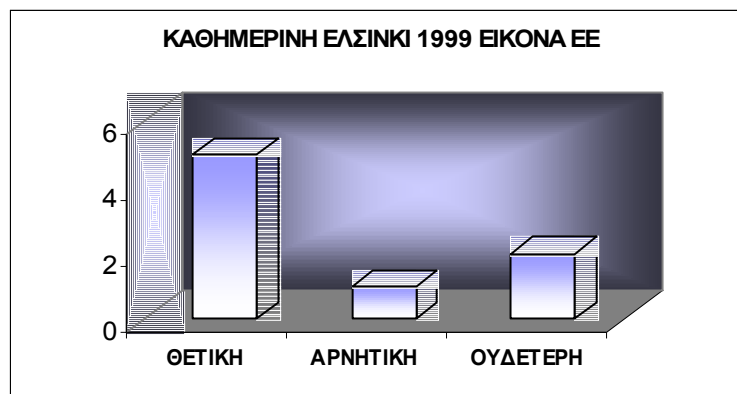
⁹²⁴ Οπ.παρ.

Στα πλαίσια αυτά καταδικάζεται αυτό που θεωρείται ως αντι-αμερικανισμός καθώς αποσκοπεί στην εξυπηρέτηση εσωτερικών πολιτικών σκοπιμοτήτων. Αντίθετα, αυτό που κυριαρχεί στη στάση των δημοσιευμάτων είναι το ότι Τα ανοιχτά «εθνικά θέματα» δεν επιτρέπουν την πολυτέλεια της τριβής *«με τις ΗΠΑ, οι οποίες καλώς ή κακώς παίζουν καθοριστικό ρόλο στην περιοχή μας»*.⁹²⁵

Αντίστοιχα θετική είναι και η εικόνα της Ε.Ε. όπως προκύπτει από την ποιοτική ανάλυση των δημοσιευμάτων. (Πίνακας 7)

Πίνακας 7

Πριν την σύνοδο του Ελσίνκι, εκφράζεται μια δυσπιστία σχετικά με την προθυμία των εταίρων να στηρίξουν τις ελληνικές θέσεις. Η στάση αυτή, ερμηνεύεται με το παραδοσιακό στερεότυπο δηλαδή των οικονομικών συμφερόντων που έχουν στην Τουρκία, γεγονός που επιτείνει την αρνητική εικόνα των τελευταίων. Αντίθετά

⁹²⁵ Καθημερινή 23/11/1999

η εικόνα αυτή αλλάζει μετά την Σύνοδο Κορυφής, όπου η απόφαση που ελήφθη εκεί θεωρείται ως απόδειξη ότι η Ε.Ε. ενστερνίζεται τις ανησυχίες για την Τουρκία. Η εφημερίδα, λόγω και της φιλο-ευρωπαϊκής της γραμμής προβάλλει έντονα το στοιχείο αυτό καθώς δικαιώνει τις επιλογές της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής.

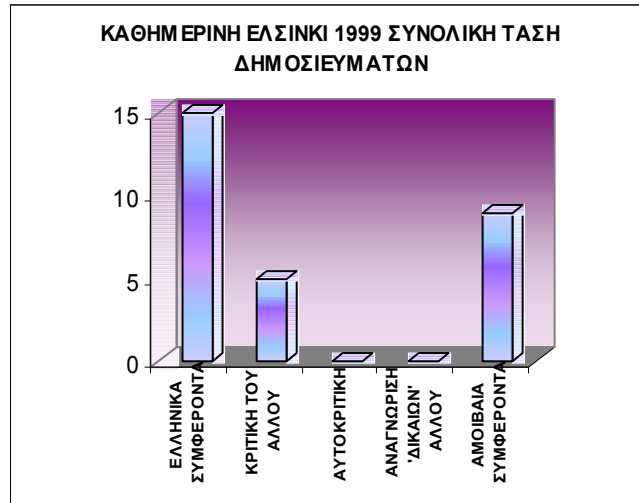
Ιδιαίτερα θετικά μεταφέρεται η εμπλοκή της Ε.Ε. στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, καθώς θεωρείται ότι θα ενισχύσει τις ελληνικές επιδιώξεις για δικαστική αντιμετώπιση του θέματος. «Από την Ευρώπη πλέον οι πιέσεις»⁹²⁶. Η θετική εξέλιξη της παρέμβασης της Ε.Ε., αποδεικνύεται και από τη στάση της Μ. Βρετανίας, η οποία υποστήριξε στο Κυπριακό «σταθερά τις ελληνικές θέσεις»⁹²⁷. Στην περίπτωση αυτή η στάση της Μ. Βρετανίας η οποία στερεοτυπικά προβαλλόταν ως «φιλοτουρκική», φανερώνει το σαθρό της προσέγγισης της εξωτερικής πολιτικής με όρους φιλελληνικής και φιλοτουρκικής πολιτικής. Μια τέτοια προσέγγιση αδυνατεί να ερμηνεύσει τη στάση της Μ. Βρετανίας η οποία ενώ κατ' εξοχήν έχει ταυτιστεί στο συλλογικό υποσυνείδητο ως φιλοτουρκική, παρουσιάζεται να «υιοθετεί» αλλά και να «υποστηρίζει» τις θέσεις που προβάλλει η χώρα μας.

Η συνολική τάση των δημοσιευμάτων της εφημερίδας είναι πλειοψηφικά υποστηρικτική έναντι των ελληνικών επιχειρημάτων. (Πίνακας 8)

Πίνακας 8

⁹²⁶ Καθημερινή 14/12/1999

⁹²⁷ Οπ.παρ.

Τα ελληνικά επιχειρήματα, όπως και στα προηγούμενα γεγονότα που εξετάζουμε, προβάλλονται ως εξαρχής δίκαια και συμφέροντα για το σύνολο της περιοχής. Επιπλέον οι ελληνικές θέσεις προβάλλονται ως δεδομένες και σύμφωνες με τις αρχές της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Έτσι η αντίστοιχη στάση της ελληνικής κυβέρνησης, θεωρείται ότι αποσκοπεί στην προώθηση των αρχών του Διεθνούς Δικαίου και της Ευρωπαϊκής Ένωσης και όχι στην εξυπηρέτηση εθνικών συμφερόντων. *«προϋποθέσεις της ελληνικής κυβέρνησης οι οποίες ούτως ή άλλως βασίζονται στις αρχές της Κοινότητας»⁹²⁸* Η Συμφωνία του Ελσίνκι αλλά και η απόσυρση του ελληνικού βέτο θεωρείται ως έμπρακτη απόδειξη της ελληνικής *«βούλησης αλλά και της αποφασιστικότητας να γυρίσει σελίδα»⁹²⁹* Τα 'ανταλλάγματα' της άρσης του ελληνικού βέτο, και σε αναντιστοιχία με τον τρόπο προβολής των τουρκικών επιδιώξεων, δεν χαρακτηρίζονται ως «παζάρι» η «εκβιασμός» παρά ως *«δίκαιη απαίτηση και ο μόνος τρόπος για να γίνουν αποδεκτές οι αρχές δικαίου στις μεταξύ μας σχέσεις»⁹³⁰* Στην περίπτωση αυτή επικροτείται αυτό που καταδικάζεται στην τουρκική διπλωματία. Παράλληλα οι ελληνικές απαιτήσεις και όροι ερμηνεύουν και δικαιολογούν την στάση της ελληνικής πλευράς ως αποτέλεσμα της πολιτικής της

⁹²⁸ Καθημερινή 18/12/1999

⁹²⁹ Οπ.παρ

⁹³⁰ Καθημερινή 09/12/1999

Τουρκίας. *Γραπτοί όροι της Ελλάδος στο Ελσίνκι*»⁹³¹ *Ύστατο μήνυμα Σημίτη στην ΕΕ, αξιώνει τουρκικά ανταλλάγματα*»⁹³² Είναι συνέχεια της ίδιας λογικής που παρουσιάζει το σύνολο της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής και ιδιαίτερα ορισμένων θέσεων που θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως εκβιασμοί, παζάρια κλπ απότοκο και απόρροια ή απάντηση σε αντίστοιχες τουρκικές πολιτικές.

Αντίστοιχη είναι και η προβολή της 'ηγεμονικής' ανάδειξης της Ελλάδος στην περιοχή εξαιτίας των προοπτικών που ανοίγει η Συμφωνία του Ελσίνκι. Στην περίπτωση αυτή, ενδεχόμενη τέτοια εξέλιξη, προβάλλεται ιδιαίτερα θετικά ως επωφελής για το σύνολο της περιοχής σε αντίθεση με τον έντονα αρνητικό τρόπο προβολής των αντίστοιχων φιλοδοξιών της Τουρκίας *«διανοίγει τώρα την προοπτική η Ελλάδα να καταστεί ηγέτιδα δύναμη στην περιοχή μας»*⁹³³

Σημαντικός είναι και ο αριθμός των δημοσιευμάτων που αναφέρονται στα αμοιβαία συμφέροντα των δυο κρατών. Έτσι η απόφαση του Ελσίνκι προβάλλεται ως ιστορικής σημασίας για το σύνολο των κρατών της Ν. Ευρώπης, καθώς θεωρείται ότι διαμορφώνεται έναν πλαίσιο συνύπαρξης των δύο χωρών, με βάση τις αρχές του ΟΗΕ και της Ε.Ε. που διασφαλίζει την *«ειρήνη και την οικονομική συνεργασία»*.⁹³⁴ Στην κατεύθυνση αυτή, η εφημερίδα προβάλλει δηλώσεις που προβάλλουν το γεγονός της αμοιβαίας ωφέλειας που προκύπτει από την συμφωνία του Ελσίνκι *«Τζέμ: είναι λάθος να θεωρούμε πως νίκησε ή έχασε η μια ή η άλλη χώρα. Αντίθετα κέρδισαν οι δύο κοινωνίες οι οποίες επέλεξαν να σχεδιάσουν από κοινού το μέλλον τους»*⁹³⁵ *«Κοινές ασκήσεις»*⁹³⁶ Ο λόγος των δημοσιευμάτων υπογραμμίζει το γεγονός, ότι οι ελληνοτουρκικές σχέσεις εισέρχονται σε μια άλλη φάση *«αυτής της οικοδόμησης εμπιστοσύνης που μπορεί να βασιστεί μόνο σε σχέσεις ειλικρίνειας»* η

⁹³¹ Καθημερινή 03/12/1999

⁹³² Καθημερινή 09/12/1999

⁹³³ Καθημερινή 11/12/1999

⁹³⁴ Καθημερινή 18/12/1999

⁹³⁵ Οπ.παρ.

⁹³⁶ Οπ.παρ.

οποία και θα έχει πολλαπλά οφέλη για τους δύο λαούς. Η κυριότερη εξέλιξη ωστόσο θεωρείται ότι αποτελεί το γεγονός ότι οι σχέσεις των δυο χωρών υπεισέρχονται σε ένα άλλο πλαίσιο αυτό της Ε.Ε. το οποίο και θα επιτρέψει τη «*διατήρηση της δυναμικής του καλού κλίματος*»⁹³⁷

Το κλίμα που διαμορφώνεται εξαιτίας της συμφωνίας της Συνόδου Κορυφής, επιτρέπει την άσκηση αυτοκριτικής έναντι της ελληνικής στάσης. Επικρίνεται ιδιαίτερα η στάση έναντι της προοπτικής ενός ελληνοτουρκικού διαλόγου η οποία κατατρέχει τμήμα του πολιτικού κόσμου και των ΜΜΕ, καθώς θεωρείται αδιέξοδη. «*Με τη μονότονη ψαλμοδία ότι εκτός από την υφαλοκρηπίδα δεν έχουμε καμία άλλη διαφορά με την Τουρκία πιστεύουν ότι εξαφανίζουν δια μαγείας τις τουρκικές απαιτήσεις*».⁹³⁸ Η τοποθέτηση αυτή υπονομεύει το δίκαιο των ελληνικών θέσεων καθώς «*όποιος έχει το δίκιο με το μέρος του δεν φοβάται να το συζητήσει με αυτόν που το αμφισβητεί*»⁹³⁹ Οι κύκλοι αυτοί εξάλλου «*που φοβούνται το διάλογο αποδέχονται χωρίς δισταγμό το ενδεχόμενο της αντιπαράθεσης με την Τουρκία*».⁹⁴⁰

Η στάση της εφημερίδας κατά την περίοδο αυτή αποστασιοποιείται από την αντίστοιχη κατά την διάρκεια των κρίσεων που εξετάσαμε. Παρόλο που στέκεται υποστηρικτικά έναντι της Συμφωνίας αλλά και κριτικά έναντι των πολέμων της εξέλιξης αυτής, εντούτοις κυριαρχούν τα αρνητικά στερεότυπα για την Τουρκία. Η αποτίμηση της Συμφωνίας του Ελσίνκι ακόμη και σε μια εφημερίδα, όπως η Καθημερινή με 'ευρωπαϊκό' προσανατολισμό, γίνεται από μια ελληνοκεντρική σκοπιά επηρεασμένη από το κυρίαρχο ιδεολογικό λόγο της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής.

6.2.3 ΝΕΑ-ΒΗΜΑ ΕΛΣΙΝΚΙ 1999

⁹³⁷ Καθημερινή 12/12/1999

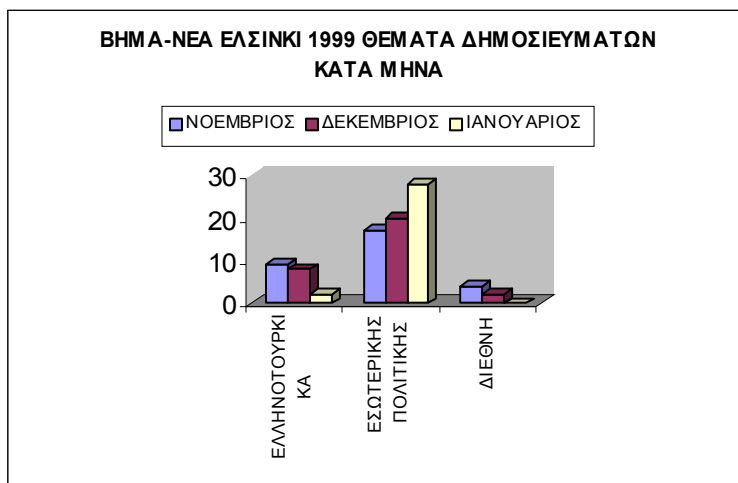
⁹³⁸ Καθημερινή 23/01/2000

⁹³⁹ Οπ.παρ.

⁹⁴⁰ Οπ.παρ.

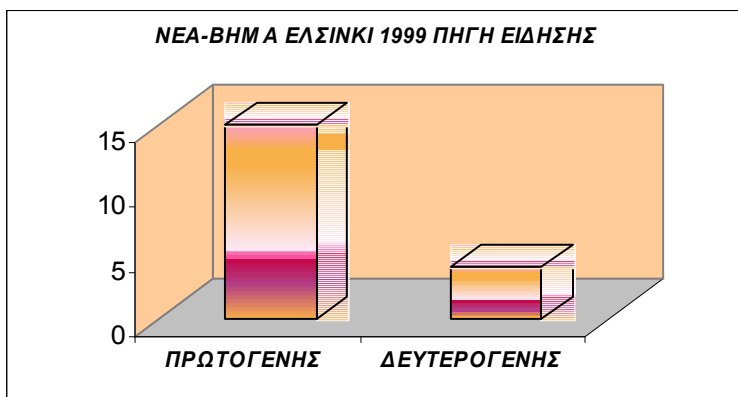
Την περίοδο που εξετάζουμε, τα θέματα των δημοσιευμάτων επικεντρώνονται σε αυτά της εσωτερικής επικαιρότητας. Τα ελληνoturκικά δημοσιεύματα εμφανίζονται αυξημένα κατά τον μήνα Δεκέμβριο οπότε και σημειώνονται οι εξελίξεις στο Συμβούλιο Κορυφής στο Ελσίνκι. (Πίνακας 1)

Πίνακας 1

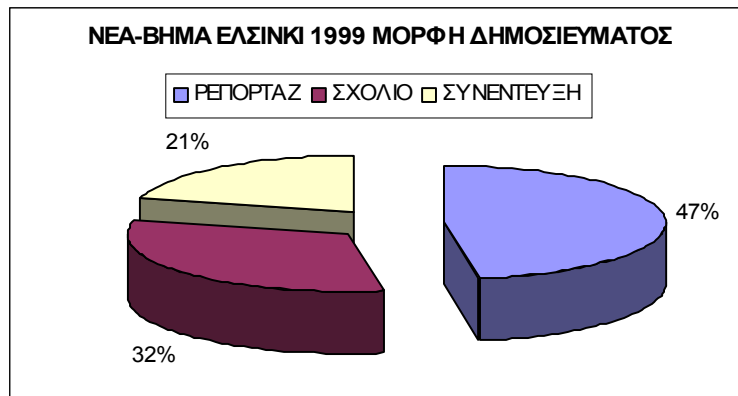
Όπως και στα προηγούμενα γεγονότα που εξετάζουμε, τα πρωτοσέλιδα δημοσιεύματα στηρίζονται πλειοψηφικά σε πρωτογενείς πηγές. (Πίνακας 2)

Πίνακας 2

Σημαντικό ωστόσο είναι το γεγονός ότι την περίοδο αυτή παρατηρούμε ότι σημαντικός είναι ο αριθμός των δημοσιευμάτων έχουν τη μορφή των σχολίων, όπως και των συνεντεύξεων (Πίνακας 3).

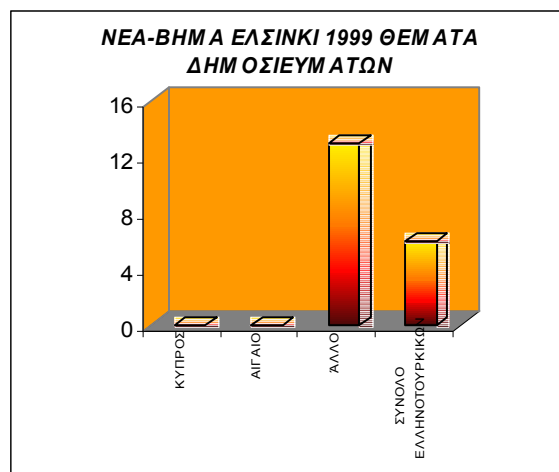
Πίνακας 3

Η διαφοροποίηση αυτή θεωρούμε ότι σχετίζεται με αυτό καθ' εαυτό το γεγονός της άρσης του ελληνικού βέτο σχετικά με την υποψηφιότητα της Τουρκίας. Οι εξελίξεις αυτές, οι οποίες και επισφράγισαν μια διαφορετική προσέγγιση των ελληνοτουρκικών σχέσεων, δοκίμασαν σε μεγάλο βαθμό τις κατεστημένες αντιλήψεις, ενώ προκάλεσαν μια σειρά από συζητήσεις όπως αντανακλάται και από τον σημαντικό αριθμό των σχολίων και των συνεντεύξεων.

Η θεματολογία των δημοσιευμάτων των εφημερίδων είναι σύμφωνη με τις εξελίξεις, καθώς κυριαρχούν αυτές που αναφέρονται στις σχέσεις των δύο κρατών με τρίτα μέρη (κράτη-οργανισμοί), αλλά και αυτές που σχετίζονται με το σύνολο των ελληνοτουρκικών θεμάτων (Πίνακας 4).

Πίνακας 4

Η Σύνοδος του Ελσίνκι προβάλλεται ως ένα ιδιαίτερα σημαντικό γεγονός, με ιδιαίτερες επιπτώσεις και στα εσωτερικά θέματα, και ιδιαίτερα σε αυτά των επικείμενων εκλογών. Η στάση των εφημερίδων είναι ουδέτερα-υποστηρικτική σε αυτό που χαρακτηρίζεται ως ευρωπαϊκή πορεία της Τουρκίας. Το γεγονός αυτό σχετίζεται, κατά την γνώμη μας, με την υποστηρικτική προς την κυβέρνηση στάση των εφημερίδων, διατηρώντας ωστόσο κάποιες επιφυλάξεις οι οποίες στηρίζονται και αντανακλούν την μακροχρόνια καχυποψία των δυο κρατών. Χαρακτηριστική ως προς αυτό είναι η στάση των δημοσιευμάτων πριν την απόφαση της Συνόδου Κορυφής. Στην περίπτωση αυτή, και ενώ το βέτο θεωρείται ως «*Μοιρολατρική ακινησία*»⁹⁴¹ εντούτοις η συνέχιση της «αδιάλλακτης» πολιτικής της Τουρκίας, συνιστά σοβαρό σημείο προβληματισμού για την αναγκαιότητα αλλαγής της ελληνικής όσο και γενικότερα της ευρωπαϊκής έναντι της τουρκικής υποψηφιότητας. Παράλληλα η έμφαση που δίδεται στις πιέσεις που δέχεται η Ελλάδα πριν την Σύνοδο Κορυφής, προκειμένου να άρει το βέτο, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι «*η Τουρκία εμφανίζεται όλο και πιο αδιάλλακτη προχωρώντας σε νέες απειλές*»⁹⁴² ενισχύουν τις επιφυλακτικότητα έναντι της αποτελεσματικότητας της άρσης του ελληνικού βέτο. Ο τόνος των δημοσιευμάτων κατά τη διάρκεια της Συνόδου Κορυφής είναι δραματικός, όπως αντανακλάται από την επιλογή των αντίστοιχων φράσεων. «*Πόκερ στο Ελσίνκι ως τα μεσάνυχτα για γερά νεύρα γεμάτη μπλόφες και εκβιασμούς: Κλασικό παιχνίδι της Ευρωπαϊκής διπλωματίας*»⁹⁴³

Η στάση των εφημερίδων μεταστρέφεται μετά τις αποφάσεις της Συνόδου Κορυφής του Ελσίνκι. Έτσι οι αποφάσεις αυτές προβάλλονται ως ελληνική νίκη, λόγω της αποδοχής των θέσεων μας στο τελικό κείμενο. Η μεταστροφή αυτή, θεωρούμε ότι οφείλεται στην υποστήριξη των εφημερίδων προς το κυβερνών κόμμα

⁹⁴¹ Νέα 06/12/1999

⁹⁴² Νέα 08/12/1999

⁹⁴³ Νέα 10/12/1999

αλλά και ως προς την στροφή της ελληνικής εξωτερικής, η οποία θεωρείται ότι δικαιώνεται. Έτσι τονίζεται ότι είναι προς το συμφέρον της Ελλάδος η ένταξη της Τουρκίας στους ευρωπαϊκούς θεσμούς. Η θέση αυτή διαπερνά το σύνολο των εφημερίδων που στάθηκαν υποστηρικτικά έναντι των αποφάσεων του Ελσίνκι. Η «ανάγνωση» των αποτελεσμάτων του όμως έγιναν πάλι από μια ελληνοκεντρική σκοπιά και όχι από μια γενικότερη ευρωπαϊκή ευρύτερη ματιά. Έτσι οι αποφάσεις του Συμβουλίου Κορυφής προβάλλονται ως ελληνική νίκη. Αντιμετωπίζοντας την εξέλιξη αυτή, υπό το πρίσμα της θεώρησης των ελληνοτουρκικών σχέσεων ως σχέση μηδενικού αθροίσματος, θεωρείται ότι «...και μόνο η δυσφορία που εκδηλώθηκε στην Άγκυρα αποτελεί ικανή συνθήκη να κρίνουμε τις συμφωνίες του Ελσίνκι ως ελληνική επιτυχία»⁹⁴⁴ Η Ελλάδα δεν έχει να χάσει αλλά αντιθέτως κερδίζει με την ένταξη της Τουρκίας στην Ε.Ε. με τους όρους που ετέθησαν. Η ελληνική επιτυχία προβάλλεται ως γεγονός αντικειμενικό καθώς «Όποια και αν είναι η πολιτική τοποθέτηση του καθενός δύσκολα μπορεί κανείς να πει πως στο Ελσίνκι η ελληνική πλευρά σημείωσε μια σημαντική επιτυχία. Και πως οι όροι με τους οποίους εγκρίθηκε η υποψηφιότητα της Τουρκίας ικανοποιούν στο μεγαλύτερο μέρος τις πάγιες ελληνικές θέσεις...»⁹⁴⁵

Η Συμφωνία του Ελσίνκι θεωρείται ότι επισφραγίζει την ελληνική προσπάθεια να αντιμετωπιστούν οι ελληνοτουρκικές διαφορές όχι ως διμερές θέμα αλλά σε ένα ευρύτερο πλαίσιο, των σχέσεων Ε.Ε. και Τουρκίας. Οι δεσμεύσεις που ανέλαβε «με την υπογραφή της», η Τουρκία προβάλλονται ως ένα επιπλέον και μόνιμο στοιχείο των ελληνοτουρκικών σχέσεων, καθώς απαιτείται η συμμόρφωση της Τουρκίας στις υποχρεώσεις που απορρέουν από την Συμφωνία. Ιδιαίτερα προβάλλεται η μέριμνα της συμφωνίας του Ελσίνκι για παραπομπή των ελληνοτουρκικών προβλημάτων μέχρι το 2004, στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και στο

⁹⁴⁴ Νέα 11-12/12/1999

⁹⁴⁵ Νέα 16/12/1999

Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης. Αντίστοιχα θετικές είναι οι «νέες προϋποθέσεις και συνθήκες που διαμορφώθηκαν»⁹⁴⁶ και για το Κυπριακό, καθώς διανοίγεται ένα «τελείως άλλο πεδίο ή περιβάλλον δυνατοτήτων ένα νέο πλαίσιο συνθηκών και πολιτικών παραμέτρων που δίνει σημαντικά εργαλεία όχι μόνο στην ελληνική διπλωματία αλλά και στην Ε.Ε. να συμβάλει στην επίλυση προβλημάτων»⁹⁴⁷

Παρόλη την υποστήριξη, προς τα αποτελέσματα της Συνόδου Κορυφής, στα δημοσιεύματα αντανακλάται κάποια καχυποψία σχετικά με τον αντίκτυπο που θα έχει η απόφαση αυτή στην συμπεριφορά της Τουρκίας. «Θα ήταν όμως αφροσύνη εάν αυτή η επιτυχία γεννούσε και την εντύπωση ότι έχουν επιλυθεί οι τόσες εκκρεμότητες σε σχέση με την Τουρκία, και πως μπορούμε άφοβα να προσβλέπουμε σε μια καινούργια φάση αρμονικής συμβίωσης με τη γειτονική μας χώρα»⁹⁴⁸ «Στο Ελσίνκι δεν άνοιξε η πόρτα του παραδείσου»⁹⁴⁹ αναφέρουν οι εφημερίδες αποσκοπώντας να μετριάσουν τους πανηγυρισμούς αλλά και τις «αβάσιμες» προσδοκίες περί αλλαγής της Τουρκικής πολιτικής. Εξάλλου «στην Άγκυρα ισχυροί παράγοντες θα εμμένουν σε θέσεις πρακτικές επιδιώξεις που όλοι πρέπει να ελπίζουμε πως κάποια μέρα θα ανήκουν στο παρελθόν»⁹⁵⁰. Έτσι στην πορεία αυτή της Τουρκίας «ρόλο θα παίζει η σύνεση αλλά και η αποφασιστικότητα με την οποία οι εκάστοτε ελληνικές κυβερνήσεις θα ακολουθήσουν μια πολιτική σθεναρής και σταθερής προάσπισης των εθνικών μας συμφερόντων»⁹⁵¹

Κατά την υπό εξέταση περίοδο, η θεματολογία των εφημερίδων κυριαρχείται από τις αναφορές στο σύνολο των ελληνοτουρκικών θεμάτων, όπως και από αυτές που αναφέρονται στις σχέσεις των δυο χωρών με τρίτα μέρη (Οργανισμούς-Κράτη).

(Πίνακας 5)

⁹⁴⁶ Νέα 20/12/1999

⁹⁴⁷ Οπ.παρ

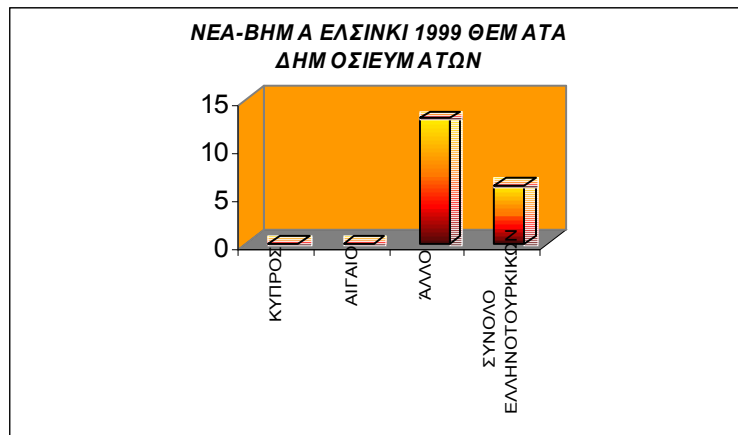
⁹⁴⁸ Νέα 16/12/1999

⁹⁴⁹ Νέα 18-19/12/1999

⁹⁵⁰ Οπ.παρ.

⁹⁵¹ Οπ.παρ.

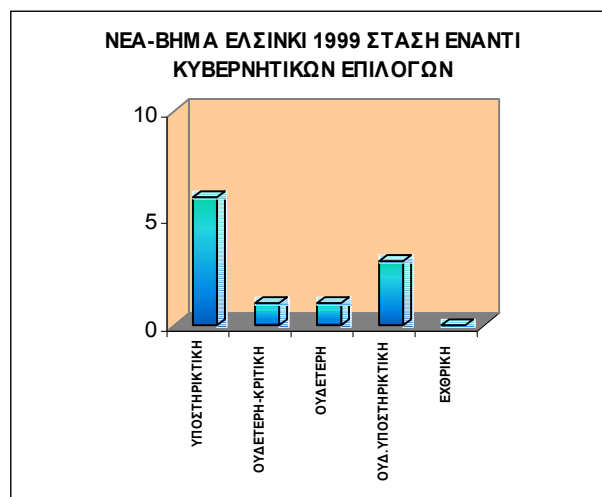
Πίνακας 5

Η διαφοροποίηση αυτή από τα υπόλοιπα γεγονότα στη θεματολογία των δημοσιευμάτων, σχετίζεται με το ότι κατά την περίοδο αυτή έντονη ήταν η δραστηριοποίηση τρίτων μερών, ενώ αντανακλά και το νέο πλαίσιο των ελληνοτουρκικών σχέσεων, με την σύνδεση τους στο θέμα των σχέσεων Ευρώπης -Τουρκίας.

Όπως και στα προηγούμενα επεισόδια που εξετάζουμε, έτσι και σε αυτό η στάση των δυο εφημερίδων είναι υποστηρικτική προς τις κυβερνητικές επιλογές. (Πίνακας 6)

Πίνακας 6

Η Σύνοδος Κορυφής του Ελσίνκι θεωρείται «πρώτης τάξεως διπλωματική επιτυχία»⁹⁵² της κυβέρνησης, μετά τον «σκληρό και άνισο αγώνα Ελσίνκι για να κερδίσει πόντο-πόντο το καλύτερο για τα εθνικά συμφέροντα».⁹⁵³ Η δραματοποίηση αυτή ενισχύει ακόμη περισσότερο την αίσθηση της κυβερνητικής επιτυχίας, καθώς «η υπόθεση που τη φοβούνται όσο τίποτα άλλο, των σχέσεων δηλαδή Τουρκίας Ε.Ε., εξελίχθηκε με τον καλύτερο τρόπο για την κυβέρνηση»⁹⁵⁴ Η τακτική αυτή επιπρόσθετα και ιδιαίτερα για το χρονικό διάστημα που προηγείται της Συνόδου Κορυφής, υπογραμμίζει τις δυσκολίες προκειμένου να δικαιολογήσει ενδεχόμενη μη εκπλήρωση των ελληνικών αιτημάτων.

Η απόφαση του Ελσίνκι, προβάλλεται ως απόρροια μια επιτυχούς στρατηγικής, καθώς τονίζονται οι κινήσεις τακτικής και διαπραγμάτευσης της κυβέρνησης και προσωπικά του πρωθυπουργού. Η αποτύπωση των χειρισμών ενός κορυφαίου ζητήματος για την ελληνική εξωτερική πολιτική, θεωρούμε ότι αναδεικνύει τον πρωθυπουργικό-κεντρικό χαρακτήρα αυτής.

Παράλληλα οι εφημερίδες υπογραμμίζουν το γεγονός και σε αντίθεση με τις αιτιάσεις της αντιπολίτευσης, ότι *«πολύ σωστά η ελληνική πλευρά δεν αρκείται στα λόγια της άλλης πλευράς αλλά περιμένει «χειροπιαστές αποδείξεις»*⁹⁵⁵

Όπως προκύπτει από την ποιοτική ανάλυση τα δημοσιεύματα των εφημερίδων αυτής της περιόδου διαφοροποιούνται από αυτά των άλλων γεγονότων που εξετάζουμε.. Ειδικότερα παρόλη την υποστήριξη των εφημερίδων στην εξωτερική πολιτική της ελληνικής κυβέρνησης, η στάση τους εμπεριέχει κάποιο βαθμό αποστασιοποίησης. Το γεγονός αυτό αντανακλάται τόσο από τον αριθμό των

⁹⁵² Νέα 21/12/1999

⁹⁵³ Νέα 10/12/1999

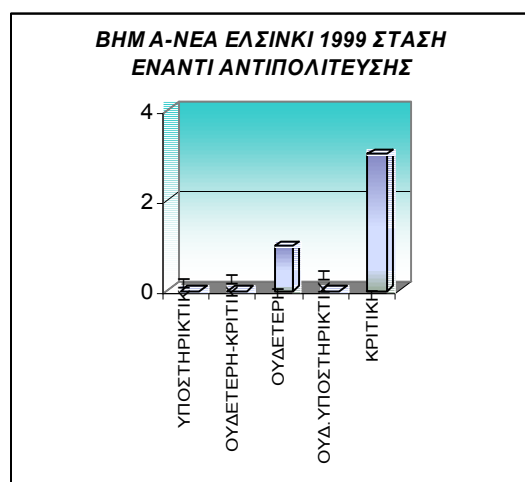
⁹⁵⁴ Οπ.παρ.

⁹⁵⁵ Νέα 15-16/01/00

δημοσιευμάτων που τηρούν ουδέτερη στάση όσο και από την επιφυλακτικότητα σχετικά με τον βαθμό αλλαγής της Τουρκικής πολιτικής.

Σε αντίθεση με την υποστηρικτική στάση έναντι της κυβέρνησης, οι εφημερίδες είναι κριτικές έναντι της αντιπολίτευσης. (Πίνακας 7)

Πίνακας 7

Η στάση της αντιπολίτευσης, και ιδιαίτερα της Νέας Δημοκρατίας, χαρακτηρίζεται από τις εφημερίδες ως αμήχανη, νευρική, και αντιφατική. «*Η χειρότερη μέρα για τη ΝΔ*». ⁹⁵⁶ Η αξιωματική αντιπολίτευση κατηγορείται ότι προσπαθεί να μειώσει το μέγεθος της ελληνικής επιτυχίας μέσω των κατηγοριών για εγκατάλειψη παγίων ελληνικών θέσεων. Ουδέτερα-κριτικά είναι τα δημοσιεύματα έναντι του ΚΚΕ και του ΔΗΚΚΙ που χαρακτηρίζουν την Συμφωνία του Ελσίνκι ως νέα εθνική υποχώρηση. Αντίθετα, ουδέτερα θετικά είναι τα δημοσιεύματα έναντι της στάσης του ΣΥΝ και του κόμματος των Φιλελευθέρων.

Ο τρόπος με τον οποίο προβάλλεται η Τουρκία, όπως προκύπτει από την ποιοτική ανάλυση, είναι ελαφρά διαφοροποιημένος σε σχέση με τα προηγούμενα γεγονότα που εξετάζουμε. Η διαφοροποίηση αυτή έγκειται στο γεγονός ότι ο μονοδιάστατος τρόπος απεικόνισης της Τουρκίας, αρχής γενομένης από τους

⁹⁵⁶ Νέα 15/12/1999

σεισμούς του 1999 υποχωρεί. Στα πλαίσια αυτά αναγνωρίζεται η ύπαρξη στο εσωτερικό της Τουρκικής κοινωνίας και μιας σειράς άλλων δυνάμεων, οι επιδιώξεις των οποίων διαφέρουν από αυτές των δυνάμεων που προκρίνουν την αντιπαράθεση με την Ελλάδα. Παρόλα αυτά εξακολουθούν να κυριαρχούν τα αρνητικά στερεότυπα στον τρόπο με τον οποίο προβάλλεται η Τουρκία. Το γεγονός αυτό αντανακλά την χρόνια δυσπιστία και καχυποψία, απόρροια των διμερών συγκρουσιακών σχέσεων, ενώ αιτιολογεί και την αντίφαση που δημιουργείται μεταξύ της υποστήριξης των κυβερνητικών επιλογών και του τρόπου προβολής της Τουρκίας. Παρόλη την υποστήριξη προς την στροφή της εξωτερικής πολιτικής εντούτοις μακροχρόνια αρνητικοί ετεροπροσδιορισμοί είναι δύσκολο να εξαφανιστούν. *«Ο λύκος και αν εγέρασε».*⁹⁵⁷

Η τουρκική πολιτική λειτουργεί αποσταθεροποιητικά για την περιοχή καθώς προκρίνει την όξυνση μέσω της ανακίνησης ζητημάτων όπως αυτό της μουσουλμανικής μειονότητας. Η πολιτική αυτή χαρακτηρίζεται ως εκβιαστική καθώς αποσκοπεί να επιβάλλει την σύνδεση με τους δικούς της όρους, καθώς *«στοχεύει να περάσει η τουρκική υποψηφιότητα και από την άλλη να την συνδέσει με την παρεμπόδιση της υποψηφιότητας της Κύπρου»*⁹⁵⁸ Η Τουρκία, αντίστοιχα προβάλλεται ως *«το χαϊδεμένο παιδί της Δύσης»*,⁹⁵⁹ η οποία συστηματικά αγνοεί και παραβιάζει το Διεθνές Δίκαιο με την ανοχή των ισχυρών. Οι όποιες κινήσεις προς την Ελλάδα εμφανίζονται απόρροια της επιθυμίας για απόσπαση διπλωματικών ανταλλαγμάτων και εξυπηρέτηση βραχυπρόθεσμων στόχων, χωρίς να εκφράζουν μια βαθύτερη μεταστροφή της Τουρκικής πολιτικής. Έτσι υπονομεύεται η αξιοπιστία οποιονδήποτε τουρκικών πρωτοβουλιών καθώς αυτές θεωρούνται ότι αποσκοπούν *«να χρησιμοποιηθεί αυτό ως μέσο πίεσης στην ελληνική πλευρά να ανταποκριθεί και αυτή*

⁹⁵⁷ Νέα 18-19/12/1999

⁹⁵⁸ Νέα 29/11/1999

⁹⁵⁹ Νέα 05/11/1999

με μια δική της χειρονομία καλής θέλησης»⁹⁶⁰ «Κάνει γλυκά μάτια ο Τζέμ για τη σύνοδο του Ελσίνκι». ⁹⁶¹ Χαρακτηριστική του τρόπου θεώρησης των Τούρκων είναι η σχετική γελοιογραφία, που δημοσιεύεται στις 3 Δεκεμβρίου, η οποία μέσω των σχετικών χαρακτηριστικών του σκίτσου, εμφανίζει τους Τούρκους απολίτιστους, άγριους και φτωχούς.

Οι εφημερίδες διατηρούν μια επιφυλακτικότητα, σχετικά με τον βαθμό ανταπόκρισης της Τουρκίας στις αποφάσεις της Συνόδου και *«και ιδιαίτερα το πόσο διατεθειμένη είναι να απεμπολήσει τις άλλοτε γεωπολιτικής και άλλοτε ωμές εδαφικές της αξιώσεις»*.⁹⁶² Η όποια ύφεση δεν θα πρέπει κατά τις εφημερίδες να γεννήσει ψευδαισθήσεις, *«πως υπήρξε και ουσιαστική μεταβολή στη στάση του τουρκικού καθεστώτος απέναντι μας, και ότι το τουρκικό κατεστημένο έχει εγκαταλείψει τις βλέψεις του στον ελλαδικό χώρο»*.⁹⁶³ Η ευθύνη έγκειται στην Τουρκία, αν δηλαδή και κατά πόσο θα συμπεριφερθεί ως Ευρωπαϊκή χώρα. Διατυπώσεις αυτού του τύπου σαφώς υπονοούν ότι στην παρούσα κατάσταση, η Τουρκία δεν είναι Ευρωπαϊκή παρά Ανατολική χώρα με την έννοια του ‘Οριενταλισμού’.

Οι αναφορές στα τρίτα μέρη είναι πολλές, εξαιτίας του ότι το γεγονός που εξετάζουμε αφορούσε τις σχέσεις της Τουρκίας με την Ε.Ε. (Πίνακας 8)

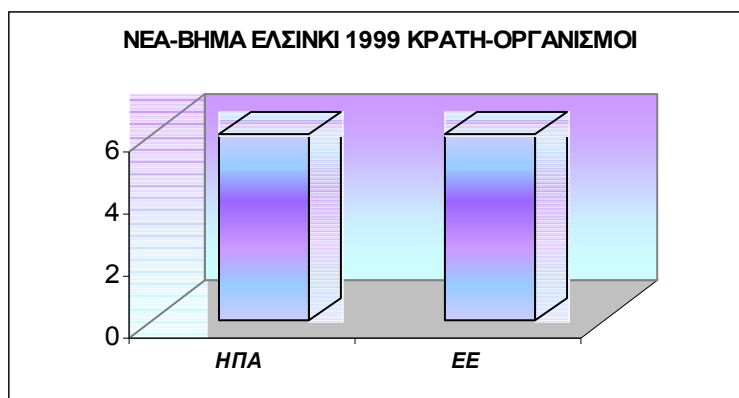
Πίνακας 8

⁹⁶⁰ Νέα 09/12/1999

⁹⁶¹ Οπ.παρ.

⁹⁶² Νέα 13/01/2000

⁹⁶³ Νέα 20/12/1999

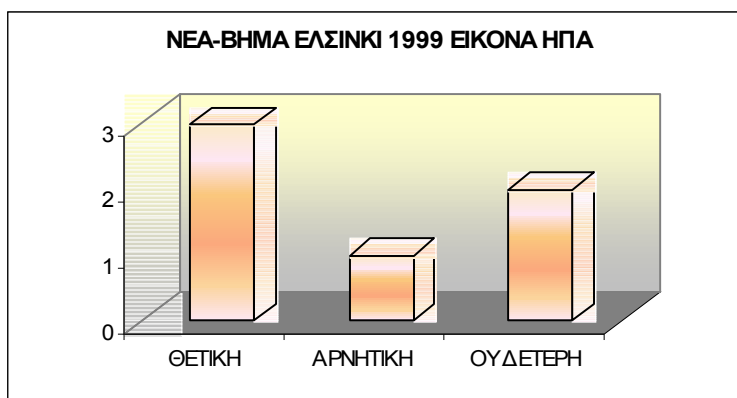

Η εικόνα εν γένει της Δύσης ενισχύει το κατεστημένο στερεότυπο περί της φιλοτουρκικής παρέμβασης της τελευταίας. Η μεροληπτική πολιτική ανοχής της Δύσης έναντι της Τουρκίας, είναι αυτή που «*αποθρασύνει την Τουρκία*».⁹⁶⁴ Η «Δύση» επιβραβεύει και επιτείνει την συμπεριφορά αυτή ενώ ασκεί πιέσεις στην αδύναμη και αδικημένη Ελλάδα. Σημαντικό θεωρούμε, όπως προκύπτει από την ποσοτική ανάλυση, το μέγεθος των αναφορών που γίνονται στις ΗΠΑ και το οποίο είναι του αυτού αριθμού με της Ε.Ε. Το γεγονός αυτό, ‘αναγνωρίζει’ έμμεσα το σημαντικό ρόλο των ΗΠΑ στις ελληνοτουρκικές σχέσεις.

Η εικόνα των ΗΠΑ, διαφοροποιείται από τα προηγούμενα γεγονότα που εξετάσαμε καθώς στην περίοδο αυτή είναι ουδέτερος-θετικός. (Πίνακας 9). Η διαφοροποίηση αυτή θεωρούμε ότι σχετίζεται με την θετική εξέλιξη της Συνόδου Κορυφής του Ελσίνκι, που έθεσε στο περιθώριο τα όποια αρνητικά δημοσιεύματα για την άσκηση πιέσεων εκ μέρους των ΗΠΑ. Παράλληλα η επίσκεψη του Αμερικανού προέδρου στην Ελλάδα, και η αναγνώριση της ευθύνης των ΗΠΑ για την δικτατορία και την Κύπρο ενίσχυσε την ουδέτερη-θετική στάση των δημοσιευμάτων.

Πίνακας 9

⁹⁶⁴ Νέα 30/11/1999

Μέσω των σχετικών δημοσιευμάτων, τονίζεται το γεγονός ότι η αλλαγή στάσης της Τουρκίας προϋποθέτει και τον ενεργό ρόλο των ΗΠΑ. Κριτική ασκείται και στις αντι-αμερικανικές εκδηλώσεις που έλαβαν χώρα κατά την επίσκεψη του Προέδρου Κλίντον, καθώς χαρακτηρίζονται ως «ένα γραφικό θεατρικό δράμα»⁹⁶⁵ Ταυτόχρονα με τα θετικά δημοσιεύματα για τις ΗΠΑ, την περίοδο αυτή συναντάμε και έναν αριθμό αρνητικών δημοσιευμάτων. Έτσι η επίσκεψη Κλίντον στην Ελλάδα θεωρείται ότι θα αποτελέσει «διακοσμητικό σταθμό» σε αντίθεση με την επίσκεψη στην Τουρκία όπου «η ουσία βρίσκεται εκεί, στην ενίσχυση των αμερικανικών βάσεων, και στην προώθηση στόχων που ευθέως αντιστρατεύονται τους δικούς μας».⁹⁶⁶ Όπως και στα προηγούμενα γεγονότα η αμερικανική πολιτική χαρακτηρίζεται έμμεσα, στην περίπτωση αυτή, ως φιλο-τουρκική. Παράλληλα κριτική ασκείται και στα αμερικανικά μέσα ενημέρωσης, «ότι τροφοδοτούνται και όχι εν αγνοία τους από πηγές που εχθρεύονται τη χώρα μας, ενώ πολύ συχνά φθάνουν στην παραπληροφόρηση εις βάρος της χώρας μας».⁹⁶⁷

Αντίστοιχη της εικόνας των ΗΠΑ, ουδέτερη-θετική, είναι και η εικόνα με την οποία προβάλλεται η Ε.Ε. (Πίνακας 10) Οι εφημερίδες, συνεχίζοντας αυτό που παρατηρήθηκε μετά το επεισόδιο των Ιμίων, είναι ιδιαίτερα θετικές σε αυτό που θεωρείται Ευρωπαϊκή διάσταση της Ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Η έμφαση

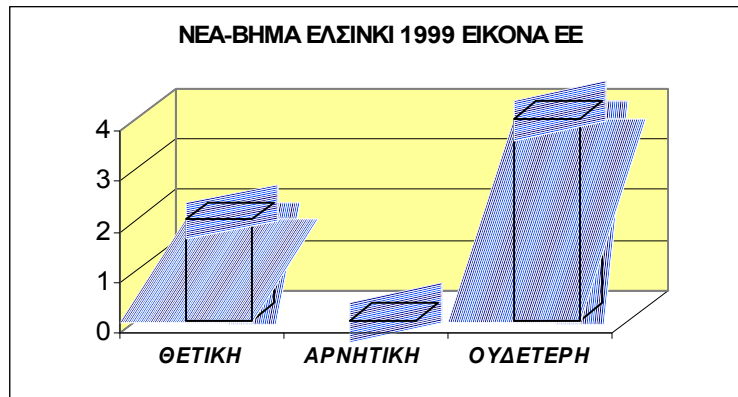
⁹⁶⁵ Νέα 23/11/1999

⁹⁶⁶ Νέα 08/11/1999

⁹⁶⁷ Οπ.παρ.

που δίδεται στην Ε.Ε. αντανακλά την δυσαρέσκεια αλλά και την «απογοήτευση» για την στάση των ΗΠΑ στα ελληνοτουρκικά θέματα, ως απόρροια προβάλλεται ότι «Ο μόνος ανοιχτός δρόμος για την Ελλάδα είναι αυτός της Ευρώπης»⁹⁶⁸

Πίνακας 10

Τα δημοσιεύματα σε αντιστοιχία με τις θέσεις της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής προβάλλουν το ότι οι ελληνοτουρκικές σχέσεις δεν είναι ένα διμερές θέμα παρά μέρος των σχέσεων Ευρώπης-Τουρκίας. Ως συνέπεια «η στάση και οι αμετακίνητες θέσεις της Τουρκίας δεν αφορούν πια τόσο κυρίως την Ελλάδα, όσο τους Ευρωπαίους»⁹⁶⁹ Η απόφαση του Ελσίνκι ενίσχυσε την θετική εικόνα της Ε.Ε. ενώ και σε αντίθεση με το παρελθόν δεν συναντάμε κανένα από τα στερεότυπα, περί φιλοτουρκισμού κλπ. Αντίθετα η απόφαση αυτή προβάλλεται ως μια έμπρακτη απόδειξη της κοινοτικής αλληλεγγύης και εμπλοκής της Ε.Ε. στις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Έτσι θεωρείται ότι μετά την απόφασή αυτή, «η ευθύνη βαραίνει τους Ευρωπαίους να ξεκαθαρίσουν την κατάσταση με ευθυκρισία»⁹⁷⁰

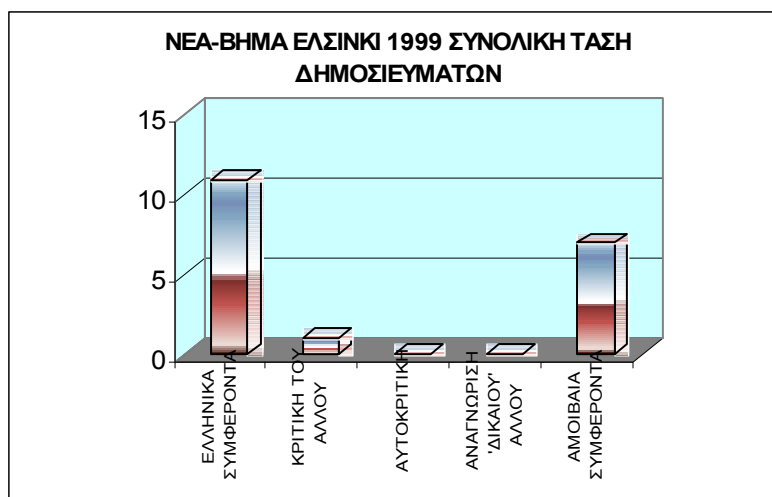
Η συνολική τάση των δημοσιευμάτων, προωθεί κατά κύριο λόγο τις ελληνικές θέσεις, αλλά και αυτά που θεωρούνται αμοιβαία συμφέροντα. (Πίνακας 11)

Πίνακας 11

⁹⁶⁸ Νέα 13/12/1999

⁹⁶⁹ Νέα 06/12/1999

⁹⁷⁰ Νέα 14/12/1999

Η στάση της Ελλάδος και σε αντίθεση με αυτή της Τουρκία, όπως και στα προηγούμενα επεισόδια θεωρείται ότι κατατείνει στην προώθηση της ειρήνης στην περιοχή. «*Η χώρα μας έχει καταστήσει σαφές ότι τίποτα δεν διεκδικεί αλλά και δεν υφίσταται από την Τουρκία η βασική αρχή του σεβασμού των κανόνων του Διεθνούς Δικαίου*»⁹⁷¹. Αντίστοιχα οι ελληνικές προτάσεις χαρακτηρίζονται ως προτάσεις φιλίας και συνεργασίας. Τα δημοσιεύματα αυτά ενισχύουν την επιχειρηματολογία τους προβάλλοντας ως απόδειξη των ελληνικών προθέσεων η βοήθεια προς την Τουρκία κατά την διάρκεια των σεισμών αλλά και η άρση του ελληνικού βέτο στη σύνδεση της τελευταίας με την Ε.Ε. «*Όλοι οι Έλληνες επιθυμούν και έχουν και κάθε λόγο να επιθυμούν ύφεση με την Τουρκία. Ούτε κανείς Έλληνας ζήτησε πολιτικά ανταλλάγματα για την ανθρωπιστική βοήθεια που δόθηκε στους Τούρκους σεισμόπληκτους*».⁹⁷² Μια αντίστοιχη από την μεριά της Τουρκίας κίνηση, και δεδομένων των ελληνικών προθέσεων, προβάλλεται ότι θα ενισχύσει την ελληνική πολιτική «*επιτρέποντας την Αθήνα να στηρίξει χωρίς αβαρίες το καθεστώς της υποψήφιας χώρας για την Τουρκία*».

Αυτού του είδους ο δημοσιογραφικός λόγος εντοπίζει ευθύς εξαρχής τις ευθύνες για την ένταση στις ελληνοτουρκικές σχέσεις στην Τουρκία, καθώς

⁹⁷¹ Νέα 09/12/1999

⁹⁷² Νέα 28/12/1999

προβάλλεται ως αδιάλλακτη, εμμένοντας σε παραδοσιακές τακτικές προσέγγισης των ελληνοτουρκικών σχέσεων. Στα πλαίσια αυτά προβάλλεται το ότι οι «...γκρίζες ζώνες δεν είναι αποκύημα της φαντασίας της ‘υπερευαίσθητης’ ελληνικής πλευράς»⁹⁷³. Αντίθετα παρά τις όποιες ελπίδες, θεωρείται ότι η Τουρκία εμμένει σε πρακτικές του παρελθόντος, όπως ‘διαφαίνεται’ και από δηλώσεις Τούρκων αξιωματούχων. «...και όσοι πίστευαν ότι η Τουρκία θα επιδείκνυε κάποια διαλλακτικότητα εν όψει του Ελσίνκι πήραν την ευθεία απάντηση από τον Τούρκο πρωθυπουργό».⁹⁷⁴ Τα επιχειρήματα και οι θέσεις του ‘Άλλου’, χαρακτηρίζονται ως προκλητικές και ενισχυτικές της έντασης μεταξύ των δυο χωρών. Στην αντίθετη περίπτωση, όταν δηλαδή αναφέρονται σε θέματα όπως η πρόταση της Τουρκίας για κοινές στρατιωτικές ασκήσεις χαρακτηρίζονται ως «προπαγανδιστική ρουκέτα της Άγκυρας για τις Ελληνοτουρκικές σχέσεις».⁹⁷⁵

Την περίοδο αυτή σημαντικός είναι και ο αριθμός των δημοσιευμάτων που αναφέρονται και προωθούν τα αμοιβαία συμφέροντα. Τονίζεται το γεγονός ότι το Ελσίνκι δημιουργεί μια δυναμική για τις δυο χώρες οι οποίες και πρέπει να το εκμεταλλευτούν. Ειδικότερα τα σχετικά δημοσιεύματα υποστηρίζουν ότι «υπάρχουν πάρα πολλές νέες προοπτικές έτσι ώστε να υπάρξει μια βάση μη έντασης, καλής γειτονίας σταθερότητας και ένα πλαίσιο σεβασμού των βασικών κανόνων των διεθνών συνθηκών του Διεθνούς Δικαίου».⁹⁷⁶ Οι διαπιστώσεις αυτές ενισχύονται από την προβολή σχετικών δημοσκοπήσεων οι οποίες και αντανάκλουν την μεταστροφή της στάσης της κοινής γνώμης των δυο χωρών. Σύμφωνα με αυτό το 57,5% θεωρεί ότι η άποψη για τους Τούρκους σε σύγκριση με το παρελθόν είναι τώρα καλύτερη ενώ για το 41,6% η άποψη του παρέμεινε η ίδια. Οι λέξεις φιλία-συμπάθεια εκφράζουν για

⁹⁷³ Νέα 09/12/1999

⁹⁷⁴ Νέα 03/12/1999

⁹⁷⁵ Νέα 27/11/1999

⁹⁷⁶ Νέα 14/12/1999

ένα 67,7% τα αισθήματα του για τους τούρκους ενώ αντιπάθεια-αδιαφορία για το 31,5%.⁹⁷⁷ Αυτού του είδους τα δημοσιεύματα λειτουργούν ενισχυτικά των διαπιστώσεων των εφημερίδων σχετικά με τη Συμφωνία του Ελσίνκι, καθώς στο επίπεδο της κοινωνίας υπάρχουν οι προϋποθέσεις για να γίνουν οι κατάλληλοι χειρισμοί ώστε να ανοίξει ένας νέος ιστορικός κύκλος στις σχέσεις των δύο χωρών.

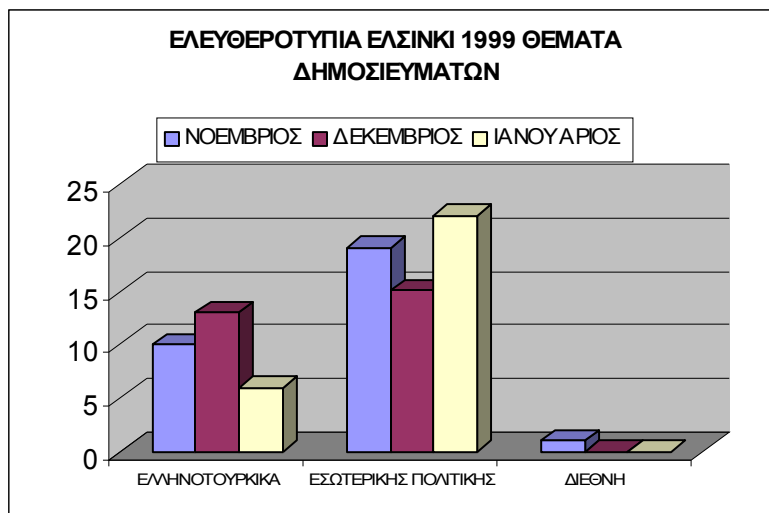
Ο τρόπος με τον οποίο καλύφθηκε η Συμφωνία Κορυφής από τις εφημερίδες «Βήμα» και «Νέα» είναι υποστηρικτικός έναντι της εξέλιξης αυτής στο επίπεδο των ελληνοτουρκικών σχέσεων. Η Συμφωνία αυτή προβάλλεται ως ελληνική νίκη, και αντίστοιχη κυβερνητική επιτυχία. Παρόλη την υποστήριξη των εφημερίδων προς τα αποτελέσματα της Συνόδου Κορυφής, η εικόνα της Τουρκία εξακολουθεί να είναι αρνητική, αποδεικνύοντας τις δυσκολίες που συναντά η πολιτική προσέγγισης των δυο κρατών.

6.2.4 ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ ΕΛΣΙΝΚΙ 1999

Η 'Ελευθεροτυπία' καθ'όλη την υπό εξέταση περίοδο προκρίνει τα θέματα εσωτερικής επικαιρότητας έναντι των ελληνοτουρκικών και των διεθνών. Η επιλογή αυτή σχετίζεται με τη συντακτική πολιτική της εφημερίδας η οποία προκρίνει την εσωτερική θεματολογία έναντι των υπολοίπων, παρόλες τις εξελίξεις που σημειώνονται στις ελληνοτουρκικές σχέσεις. (Πίνακας 1)

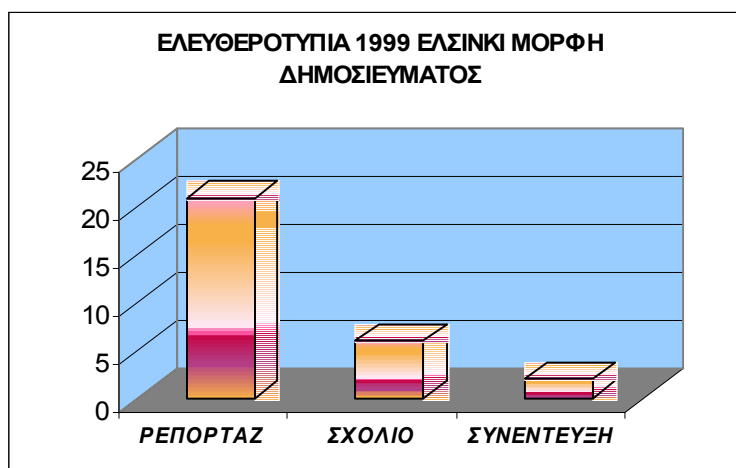
Πίνακας 1

⁹⁷⁷ Οπ.παρ

Οι πηγές στις οποίες βασίζονται τα δημοσιεύματα, είναι πρωτογενής, κατά κύριο λόγο, ενώ αντίστοιχα προκρίνονται τα ρεπορτάζ. (Πίνακας 2).

Πίνακας 2

Το γεγονός αυτό, της μειωμένης χρήσης δευτερογενών πηγών για τα πρωτοσέλιδα δημοσιεύματα, και παρόλο το χαρακτήρα του ζητήματος (σύνδεση Τουρκία με Ε.Ε.) θεωρούμε ότι καταδεικνύει την αντιμετώπιση των ελληνοτουρκικών θεμάτων ως ένα εσωτερικού ενδιαφέροντος ζήτημα, με την παράλληλη απουσία απόψεων τρίτων, ή του 'Άλλου'.

Ο λόγος των δημοσιευμάτων το διάστημα που προηγείται της Συνόδου Κορυφής όσο και κατά την διάρκεια αυτής, είναι δραματικός, καθώς κάτι τέτοιο θεωρείται ότι αντανακλά τις διεργασίες που λαμβάνουν χώρα. « *Θολό τοπίο. Ελσίνκι: Άγριο παζάρι με ανταλλαγή προσχεδίων*»⁹⁷⁸. Η σύνοδος του Ελσίνκι εμφανίζεται να απέχει κατά πολύ από την φραστική περιγραφή των γεγονότων ως πεδίου εφαρμογής αρχών, και κανόνων, ενώ περιγράφεται ως τόπος προβολής και προάσπισης των συμφερόντων του κάθε κράτους μέλους. Η εφημερίδα υποδέχεται θετικά την Συμφωνία καθώς θεωρεί την τουρκική εισδοχή στην Ε.Ε. ως επωφελή για την Ελλάδα. Το ελληνικό βέτο, θεωρείται ότι έχει οδηγήσει σε αδιέξοδο την ελληνική εξωτερική πολιτική, εξυπηρετώντας τα συμφέροντα άλλων κρατών-μελών. Αντίθετα «*η Ελλάδα είναι μια χώρα που επιθυμεί περισσότερο από τους άλλους Ευρωπαίους εταίρους την ένταξη της Τουρκίας στην Ε.Ε. και δεν έχει λόγους να αντιταχθεί στην υποψηφιότητα της στην Ε.Ε.*»⁹⁷⁹. Ταυτόχρονα η αποδοχή της ελληνικής θέσης για προσφυγή στη Χάγη, αναδεικνύει την σημασία της Συμφωνίας του Ελσίνκι. «*Στη Χάγη σπρώχνουν όλοι την Τουρκία. Οι Ευρωπαίοι μετά το άνοιγμα Σημίτη στον Ετσεβίτ*»⁹⁸⁰. Η απόφαση του Ελσίνκι, θεωρείται ότι ικανοποίησε σε μεγάλο βαθμό τις ελληνικές θέσεις τόσο για την υποψηφιότητα της Τουρκίας όσο και για την ενταξιακή πορεία της Κύπρου.. «*Μετά το Ελσίνκι*»⁹⁸¹. Ταυτόχρονα η αλλαγή της ελληνικής

⁹⁷⁸ Ελευθεροτυπία 09/12/1999

⁹⁷⁹ Οπ.παρ.

⁹⁸⁰ Ελευθεροτυπία 12/12/1999

⁹⁸¹ Ελευθεροτυπία 11/12/1999

στρατηγικής, με την μη χρήση του βέτο, επέτρεψε να φανεί η υποκρισία των εταίρων μας ενώ η Ελλάδα έπαψε να δέχεται όλες τις πιέσεις σχετικά με το θέμα της σύνδεσης της Τουρκίας με την Ε.Ε.

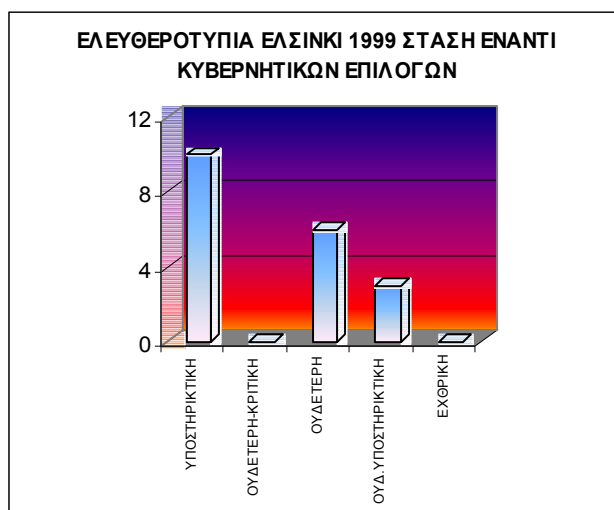
Ο τρόπος υποδοχής της Συμφωνίας του Ελσίνκι στην Τουρκία προβάλλεται, καθώς αποτελεί τη νομιμοποιητική βάση της θετικής αποτίμησης των εξελίξεων αυτών για την ελληνική πλευρά. Η τακτική αυτή αποδεικνύει τη θεώρηση των ελληνοτουρκικών σχέσεων ως ένα μηδενικού αθροίσματος θέμα, όπου το κέρδος για την μια πλευρά σηματοδοτεί την απώλεια για την άλλη. Η προβολή της αμηχανίας της τούρκικης πλευράς όσο και το γεγονός της μη έγκαιρης απαντήσεως ενισχύουν την αίσθηση της ‘ελληνικής νίκης’- ‘τουρκικής ήττας’, και το γεγονός της ικανοποίησης όλων των ελληνικών όρων. *«Ιστορική απόφαση της Ε.Ε. Αμηχανία στην Τουρκία»*⁹⁸² Προς επικύρωση εξάλλου αυτών των απόψεων προβάλλονται και απόψεις τρίτων οι οποίοι θεωρούν ότι το Ελσίνκι *«για την Ελλάδα είναι νίκη καθαρή»*.⁹⁸³

Το ελληνοτουρκικό πρόβλημα πλέον μετατρέπεται σε πρόβλημα που εμπλέκει και αφορά την Ε.Ε. δικαιώνοντας τις επιλογές της ελληνικής κυβέρνησης. Τα ελληνικά συμφέροντα εντάσσονται στο πλαίσιο των συμφερόντων της Ε.Ε., δικαιώνοντας την στάση της ελληνικής διπλωματίας. Όπως προκύπτει από την ποσοτική ανάλυση, τα δημοσιεύματα της ‘Ελευθεροτυπίας’ είναι υποστηρικτικά έναντι των επιλογών της τελευταίας. (Πίνακας 3)

Πίνακας 3

⁹⁸² Οπ.παρ.

⁹⁸³ Οπ.παρ.

Η κυβερνητική πολιτική επαινείται, καθώς εναντιώθηκε στο «πολυδιαφημιζόμενο και για λαϊκή κατανάλωση βέτο για την Τουρκία»⁹⁸⁴, προκρίνοντας μια πολιτική που υπηρετεί τα μακροπρόθεσμα συμφέροντα της χώρας. Σε αντίθεση με τις αιτιάσεις της αντιπολίτευσης για κυβερνητικές υπαναχωρήσεις, η κυβερνητική πολιτική διασφάλισε ότι ο όποιος «μελλοντικός διάλογος θα γίνει στο πλαίσιο ενός περιβάλλοντος που θα συμβάλλει προς αυτήν την κατεύθυνση».⁹⁸⁵ Οι κυβερνητικές αποφάσεις «απόρροια μελετημένων κινήσεων»⁹⁸⁶ οδηγούν και ενισχύουν την ειρηνική διευθέτηση των διαφορών. Η εφημερίδα προβάλλει το γεγονός ότι η κυβερνητική πολιτική εξασφάλισε τις βασικές ελληνικές θέσεις, «ξεπεράσαμε τις προσδοκίες μας»⁹⁸⁷ σε αντίθεση με τις θέσεις που υποστηρίζουν αυτοί «που έχουν επενδύσει τα πάντα στην αίσθηση μιας επικείμενης εθνικής καταστροφής που θα δικαιώσει την υπερήφανη στάση τους».⁹⁸⁸ Παρόλη την υποστηρικτική στάση έναντι της Συμφωνίας το ποσοστό των ουδέτερων δημοσιευμάτων της εφημερίδας έναντι των κυβερνητικών επιλογών είναι σημαντικό. Τα δημοσιεύματα αυτά και ιδιαίτερα σε μια εφημερίδα όπως η 'Ελευθεροτυπία' που στέκονται υποστηρικτικά έναντι των κυβερνητικών

⁹⁸⁴ Οπ.παρ.

⁹⁸⁵ Οπ.παρ.

⁹⁸⁶ Ελευθεροτυπία 15/12/1999

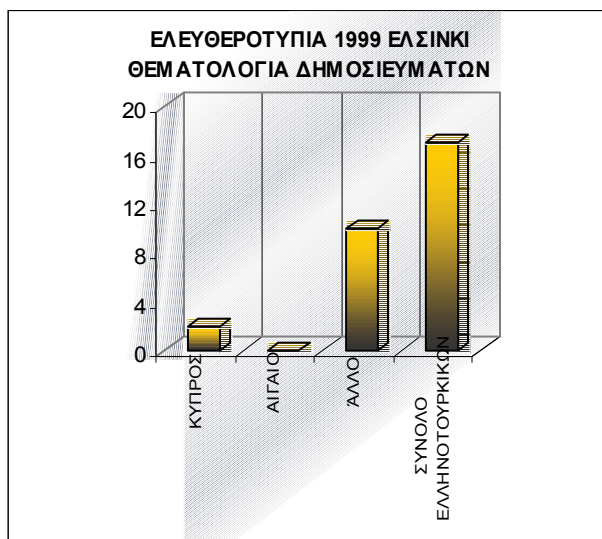
⁹⁸⁷ Οπ.παρ.

⁹⁸⁸ Οπ.παρ.

επιλογών αντανακλά την επιφυλακτικότητα, η οποία ‘φυσιολογικά’ συνοδεύει τις αλλαγές κατεστημένων πολιτικών.

Η θεματολογία των σχετικών με τα ελληνοτουρκικά δημοσιευμάτων, κυριαρχείται από τις αναφορές για το σύνολο των ελληνοτουρκικών θεμάτων. (Πίνακας 4)

Πίνακας 4

Οι αναφορές αυτές όπως και ο σημαντικός αριθμός αυτών γύρω από τις σχέσεις των δυο χωρών με άλλα κράτη είναι απόρροια του γεγονότος που εξετάζουμε όπου ανακινήθηκε το σύνολο των θεμάτων που απασχολούν τις δυο χώρες, ενώ σημαντική ήταν και η παρέμβαση τρίτων κρατών. Οι αναφορές σχετικά με τα τελευταία, όπως και στα υπόλοιπα γεγονότα που εξετάζουμε επικεντρώνονται γύρω από τις ΗΠΑ και την Ε.Ε. (Πίνακας 5). Σημαντικό στοιχείο είναι το γεγονός του ίδιου αριθμού των αναφορών στις ΗΠΑ και στις Ε.Ε. που είναι απόρροια τόσο της δραστηριοποίησης των τελευταίων γύρω από την τουρκική υποψηφιότητα όσο και της σημασίας που αποδίδεται στον ρόλο των ΗΠΑ στις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Μια σημαντική επίσης διαφοροποίηση είναι ότι την περίοδο αυτή και για πρώτη φορά καταγράφεται μια πρωτοσέλιδη αναφορά σε μη κυβερνητική οργάνωση αυτής της κ. Μιττεράν. Η διαφοροποίηση αυτή είναι δηλωτική της κρατικο-κεντρικής προβολής των διεθνών

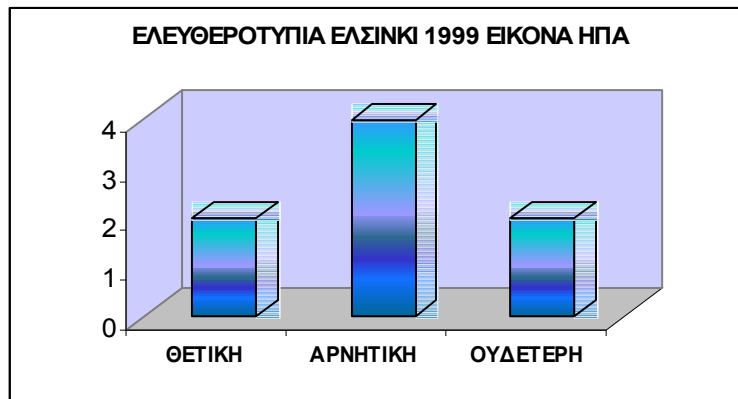
σχέσεων. Η προβολή αυτή είναι αποσπασματική και παραπλανητική καθώς παραγνωρίζει σημαντικές δυνάμεις οι οποίες δρουν και έχουν λόγο στον τρόπο ανάπτυξης των διεθνών σχέσεων (μη κυβερνητικές οργανώσεις, πολυεθνικές εταιρείες, ομάδες πίεσης κλπ).

Πίνακας 5

Η εικόνα που αναμεταδίδεται για την Δύση εξακολουθεί να διατρέχεται από αρνητικά στερεότυπα και ιδιαίτερα της ανισοβαρούς παρέμβασης της τελευταίας. Όπως και στα προηγούμενα επεισόδια έτσι και σε αυτό η εικόνα που μεταδίδεται για τις ΗΠΑ, τόσο πριν από τη Σύνοδο Κορυφής όσο και μετά από αυτή είναι αρνητική. (Πίνακας 6)

Πίνακας 6

Στα πλαίσια αυτά και με αφορμή την επίσκεψη του Αμερικανού προέδρου, τονίζεται ότι δεν θα πρέπει να περιμένουμε μεσολαβήσεις και επιδιαιτησίες. *«Αυτά είναι θέματα(ελληνοτουρκικά) που λύνονται με την εφαρμογή του διεθνούς δικαίου και μόνον και όχι με παζάρια που δεν έχει λόγο η Ελλάδα να κάνει»⁹⁸⁹*. Η εφημερίδα αγνοεί σκόπιμα τη δυναμική των ελληνοτουρκικών σχέσεων αλλά και το τρίγωνο της σχέσης αυτής που προβάλλεται από άλλες εφημερίδες και που περιλαμβάνει της ΗΠΑ ως σημαντικό παράγοντα. Η επίλυση της έντασης αναγκαστικά περνάει μέσα από την παρέμβαση τρίτων μερών, τα οποία μπορούν να συμβάλουν στην έναρξη διαλόγου. Χαρακτηριστικό σε αυτήν την περίπτωση είναι το παράδειγμα της ένταξης της Κύπρου και εμπλοκή της Ε.Ε. στο πρόβλημα που έδωσε άλλη δυναμική στο θέμα. Επιπλέον η επίλυση των θεμάτων στις διεθνείς σχέσεις δεν μπορεί να βασίζεται σε ευχολόγια γιατί περνάει μέσα από πολιτικές επιλογές που λαμβάνουν υπόψη τους συσχετισμούς ισχύος κλπ. Τα «εντιτόριαλ» και τα πρωτοσέλιδα αναμεταδίδουν μια ιδεαλιστική εικόνα των διεθνών σχέσεων που απέχει από την πραγματικότητα του διεθνούς περιβάλλοντος

Ανάμεσα στα αρνητικά στερεότυπα με τα οποία προβάλλονται οι ΗΠΑ τονίζονται οι ευθύνες των τελευταίων για την δικτατορία όσο και για την Τουρκική εισβολή στην Κύπρο όπου *«ο λαός αιτιολογημένα, κατά την εφημερίδα, δεν μπορεί να*

⁹⁸⁹ Ελευθεροτυπία 07/11/1999

ξεχάσει»⁹⁹⁰ Τα στερεότυπα αυτά ενισχύονται παρουσιαζόμενα ως αντικειμενική αλήθεια, μέσω της προβολής δηλώσεων, όπως αυτή του αμερικανού πρέσβη στην Ελλάδα ο οποίος «*παραδέχεται ότι ο αντιαμερικανισμός οφείλεται σε λάθη των ΗΠΑ και στην υποστήριξη της δικτατορίας και αδράνειας της Ουάσιγκτον*».⁹⁹¹ Στα πλαίσια αυτά η αμερικανική παρέμβαση στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, αντιμετωπίζεται ως κάτι αρνητικό, χωρίς να ενισχύει στην επίλυση της ελληνοτουρκικής διαμάχης. Ο χαρακτηρισμός αυτής ως ‘επιδιαιτησία’, αντί λέξεων όπως διαμεσολάβηση, κλπ, υπογραμμίζει τις ‘ευθύνες’ των ΗΠΑ για τις ελληνοτουρκικές σχέσεις, τον ρόλο τους σε αυτές αλλά και τις σκοπιμότητες της αμερικανικής παρέμβασης.

Η στάση των ΗΠΑ όπως και στα προηγούμενα επεισόδια χαρακτηρίζεται μονομερής και δη φιλοτουρκική. «*Πρέσβης της Τουρκίας στην Ε.Ε. ο Κλίντον. Αξιώνει ένταξη της στην Ε.Ε. Μιλάει για άλματα της Άγκυρας και «ρίσκα» της Αθήνας*».⁹⁹² Η χρήση λέξεων όπως «πρέσβης» κλπ προκειμένου να χαρακτηριστεί η αμερικανική παρέμβαση αποδίδει σαφέστατη μονομέρεια στην τελευταία καθώς ο αμερικανικός πρόεδρος «*αυτοαναγορεύτηκε σε πρέσβη και συνήγορο της τουρκικής υποψηφιότητας στην Ε.Ε. Ενώ όσα είπε για την Τουρκία ήταν πολύ σαφή και ξεκάθαρα για την Ελλάδα είναι μάλλον ασαφή και αφήνουν ερωτηματικά*».⁹⁹³ Οι αμερικανικές πρωτοβουλίες και πίεση προς την Άγκυρα για παραχωρήσεις γνωρίζουν μικρότερη προβολή, από ό,τι οι αντίστοιχες προς την Ελλάδα, ευνοώντας την κατασκευή αρνητικών στερεοτύπων, και υπονομεύοντας οποιαδήποτε προσπάθεια και παρέμβαση τους στα μάτια της ελληνικής κοινής γνώμης. «*Κλίντον προς Άγκυρα: Βρείτε τα με την Ελλάδα για να μπειτε στην Ε.Ε.*»⁹⁹⁴ «*Ο Κλίντον πρόσφερε δύο πάσες στον Σημίτη*»⁹⁹⁵ «*Παράλληλα επαίνεσε την Ελλάδα για το ρίσκο που έχε πάρει να*

⁹⁹⁰ Ελευθεροτυπία 19/11/1999

⁹⁹¹ Ελευθεροτυπία 04/11/1999

⁹⁹² Ελευθεροτυπία 16/11/2004

⁹⁹³ Οπ.παρ.

⁹⁹⁴ Ελευθεροτυπία 17/11/2004

⁹⁹⁵ Ελευθεροτυπία 22/11/2004

υποστηρίζει την υποψηφιότητα της Τουρκίας στην Ευρώπη»⁹⁹⁶ «Κλίντον: από την Ελλάδα περνάει η Τουρκία στην Ε.Ε.»⁹⁹⁷ Αυτού του είδους οι δηλώσεις του αμερικανικού προέδρου οι οποίες είτε αναγνωρίζουν τις κινήσεις της ελληνικής πλευράς είτε είναι πειστικές προς την τουρκική πλευρά, παραγνωρίζονται. Έτσι δεν αποδίδεται σε αυτές η αντίστοιχη σημασία και έμφαση όπως στην περίπτωση αυτών που εκφράζουν την υποστήριξη της Τουρκικής υποψηφιότητας για την Ε.Ε., ενισχύοντας έτσι το υπάρχον στερεότυπο για την φιλοτουρκική στάση της Αμερικής.

Οι ΗΠΑ όπως και στα προηγούμενα επεισόδια προβάλλονται ως μια υπερδύναμη η οποία μπορεί να κατευθύνει τις παγκόσμιες εξελίξεις κατά το δοκούν. *«Η ένταξη της Τουρκίας στην Ε.Ε. εξυπηρετεί τα αμερικανικά συμφέροντα στην περιοχή, προδιαγράφοντας για λογαριασμό των ευρωπαίων το πολιτικό μέλλον της Τουρκίας».*⁹⁹⁸

Ο τρόπος αυτός μετάδοσης χαρακτηρίζεται από την υπερβολή αλλά και την μονοδιάστατη προβολή των αμερικανικών ‘δυνατοτήτων’ σε έναν ένα κόσμο περισσότερο περίπλοκο από αυτόν που παρουσιάζεται. Αντίστοιχα αντιφατικός είναι ο τρόπος με τον οποίο άλλοτε η Τουρκία εμφανίζεται να αγνοεί τις παραινέσεις του αμερικανικού παράγοντα και να αυτονομείται από τις κατευθύνσεις του, και άλλοτε να αποτελεί το *«μακρύ χέρι των αμερικανικών κελευσμάτων και ως πειθήνιο όργανο της Αμερικής».*⁹⁹⁹ Οι αντιφάσεις αυτές στον τρόπο με τον οποίο μεταφέρεται η εικόνα της Αμερικής αλλά και ο ρόλος της στην ελληνοτουρκική διαμάχη επιτρέπει την κατασκευή αρνητικών στερεοτύπων για τις ΗΠΑ ενώ παράλληλα υποσκάπτει αρνητικά κάθε ενδεχόμενη προσπάθεια τους να παρέμβουν στην διαμάχη αυτή, και να δώσουν λύση.

⁹⁹⁶ Οπ.παρ.

⁹⁹⁷ Οπ.παρ.

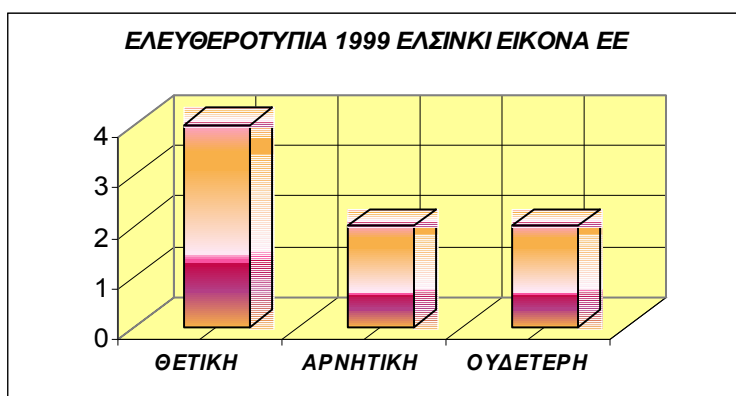
⁹⁹⁸ Οπ.παρ.

⁹⁹⁹ Οπ.παρ.

Μια σειρά από αρνητικά στερεότυπα για τις ΗΠΑ, όπως ότι αγνοούν συστηματικά τους κανόνες του Διεθνούς Δικαίου, αλαζονική υπερδύναμη κλπ επαναλαμβάνονται και κατά τη Συμφωνία του Ελσίνκι Σε αντιδιαστολή αυτής της εικόνας των ΗΠΑ προβάλλεται η Ε.Ε. ως ένας οργανισμός «δικαιοκρατικά θεμελιωμένος».¹⁰⁰⁰

Η εικόνα της Ε.Ε. κατά την περίοδο αυτή είναι πλειοψηφικά θετική (Πίνακας 7)

Πίνακας 7

Η απόφαση της Συνόδου Κορυφής υπογραμμίζει τον χαρακτήρα της Ε.Ε. και την προσήλωση της στις δημοκρατικές αρχές που χαρακτηρίζουν τη λειτουργία της. Η αναγνώριση της υποψηφιότητας της Τουρκίας, θεωρείται ότι δεσμεύει την τελευταία να αποδεχτεί το κοινοτικό κεκτημένο, δηλαδή τις αρχές της Ε.Ε. «που είναι ο σεβασμός των συνόρων, η επίλυση των διαφορών με ειρηνικά μέσα»¹⁰⁰¹. Ιδιαίτερα στο θέμα της Κύπρου η Ε.Ε. θεωρείται ότι λειτούργησε με βάση τις αρχές της, σεβόμενη τις ελληνικές θέσεις, χωρίς να υποκύψει «σε σκοπιμότητες (εννοούνται οι αμερικανικές πιέσεις) δημιουργώντας νέα προβλήματα στους κόλπους της».¹⁰⁰² Εντούτοις και η απόφαση αυτή δεν ήταν πέρα σκοπιμοτήτων καθώς για μεγάλο

¹⁰⁰⁰ Ελευθεροτυπία 16/11/1999

¹⁰⁰¹ Ελευθεροτυπία 17/12/1999

¹⁰⁰² Ελευθεροτυπία 14/12/1999

χρονικό διάστημα « οι εταίροι μας οχυρώνονταν πίσω από την ελληνική άρνηση και εμφανιζόμενοι να της προσφέρουν (ενν. της Τουρκίας) απλόχερα την υποψηφιότητα ενώ στην πραγματικότητα δεν την θέλουν».¹⁰⁰³

Η αλλαγή της ελληνικής στάσης έφερε αντιμέτωπες «με το βάρος της κύριας απόφασης τους 4 μεγάλους, Βρετανία, Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία, όπου ο καθένας θέλει να βολέψει τα δικά τους συμφέροντα με την Τουρκία»¹⁰⁰⁴ Η εφημερίδα ερμηνεύει την αλλαγή της στάσης των κρατών αυτών ως απόρροια της αναγκαιότητας να συμβιβάσουν την αρνητική τους τοποθέτηση έναντι της προοπτική ένταξης της Τουρκίας σε συνδυασμό με την εξασφάλιση των γεωπολιτικών και εμπορικών τους συμφερόντων στην Τουρκία. Έτσι και παρόλο που τονίζεται ότι η Συμφωνία της Συνόδου Κορυφής ήταν σύμφωνη με τις αρχές της Ε.Ε. εντούτοις προβάλλεται το γεγονός ότι αυτή ελήφθη καθώς εξασφαλίζει συγχρόνως και τα συμφέροντα των ‘Μεγάλων Δυνάμεων της Ε.Ε.’

Ο τρόπος με τον οποίο μεταδίδεται η εικόνα της Τουρκίας το διάστημα αυτό από την ‘Ελευθεροτυπία’ διαφοροποιείται από τα υπόλοιπα γεγονότα. Έτσι εγκαταλείπεται ο μονοδιάστατος τρόπος αντιμετώπισης και προβολής της Τουρκίας, που ‘δικαιολογεί’ και την γραμμή της εφημερίδας υπέρ της ακολουθητέας εξωτερικής πολιτικής, ενώ από την άλλη εξακολουθούν να υπάρχουν μια σειρά από στερεότυπα του παρελθόντος αλλά και επιφυλάξεις για το κατά πόσο και πως θα ανταποκριθεί η Τουρκία στις εξελίξεις αυτές.

Η Συμφωνία της Συνόδου Κορυφής, θεωρείται ότι αποτελεί σημαντικό προς την κατεύθυνση του εκδημοκρατισμού της βήμα, ενισχύοντας τις δυνάμεις στο εσωτερικό της Τουρκίας που προωθούν την αλλαγή αυτή. Η αλλαγή αυτή δεν είναι εύκολη, αλλά «η Άγκυρα αντιλαμβάνεται ότι πρέπει να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις

¹⁰⁰³ Ελευθεροτυπία 17/12/1999

¹⁰⁰⁴ Ελευθεροτυπία 09/12/1999

της ως υποψήφιας χώρας».¹⁰⁰⁵ Παράλληλα προβάλλονται οι θετικές δηλώσεις υπευθύνων όπως του Κιβρίκογλου, αρχηγού του Τουρκικού Γενικού Επιτελείου, οι οποίες ‘νομιμοποιούν’ και αποδεικνύουν την σημασία των αποφάσεων που ελήφθησαν στον Ελσίνκι.

Παράλληλα μια σειρά από δημοσιεύματα, επαναλαμβάνουν στερεότυπα του παρελθόντος. Έτσι η Τουρκία καταγράφεται ως εξ ορισμού πιστή σύμμαχη των ΗΠΑ και του NATO, ακολουθώντας την τακτική της επιτήδειας ουδετερότητας, ενός προσφιλούς στερεοτύπου των οπαδών της ρεαλιστικής σχολής στην Ελλάδα αλλά και μέρος του κυρίαρχου ιδεολογήματος για την Τουρκία. Η επιτήδεια αυτή ουδετερότητα συγκαλύπτει το πρόσωπο της Τουρκίας που είναι αυτό του «επεκτατικού», και «μιλιταριστικού-δικτατορικού καθεστώτος». Παράλληλα εκφράζονται επιφυλάξεις σχετικά με το κατά πόσο «θα γίνουν παραπέρα ουσιαστικά βήματα στις σχέσεις των δύο χωρών προς όφελος των λαών των δύο χωρών, που επιθυμούν να συνεργασθούν»¹⁰⁰⁶, ενώ αντίστοιχη είναι η δυσπιστία για τις διπλωματικές πρωτοβουλίες της Τουρκικής ηγεσίας. « Πάσα Τζέμ για άρση του βέτο. *Ειδύλλιο Αγκυρας-Αθήνας λίγο πριν το Ελσίνκι*».¹⁰⁰⁷

Προς απόδειξη προβάλλεται η στάση της τουρκικής πλευράς στο Κυπριακό όπου «η τουρκική πλευρά δείχνει για μια άλλη φορά την αδιαλλαξία της και την περιφρόνηση της προς τον ΟΗΕ και τις αποφάσεις του...Η Τουρκία δεν θέλει ούτε διαπραγματεύσεις γιατί γνωρίζει ότι αυτές δεν είναι δυνατόν παρά να οδηγήσουν στην εφαρμογή του Διεθνούς Δικαίου, δηλαδή στον τερματισμό της τουρκικής κατοχής στην Κύπρο και στην αποχώρηση των τουρκικών στρατευμάτων κατοχής από την Κύπρο. Η υπό τον Ραούφ Ντεκτάς υποτελής στην Τουρκία τοπική διοίκηση»¹⁰⁰⁸ Ο τρόπος

¹⁰⁰⁵ Ελευθεροτυπία 27/12/1999

¹⁰⁰⁶ Οπ.παρ

¹⁰⁰⁷ Οπ.παρ.

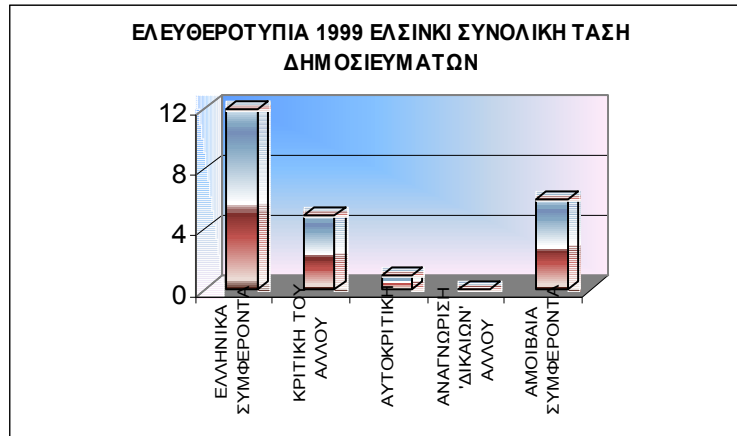
¹⁰⁰⁸ Ελευθεροτυπία 24/01/1996

παρουσίασης της τουρκοκυπριακής ηγεσίας είναι χαρακτηριστικός του αντίστοιχου με τον οποίο καλύπτεται η Τουρκία, και ιδιαίτερα η λογική του άσπρου μαύρου, με τον οποίο παρουσιάζονται και κατηγοριοποιούνται οι πολιτικές δυνάμεις, αλλά και οι δυναμικές που διατρέχουν την γείτονα χώρα και πιο συγκεκριμένα τον μηχανισμό αποφάσεων αυτής. Ως λογική απόρροια αυτής της θεώρησης οι οποιεσδήποτε πρωτοβουλίες της πολιτικής ηγεσίας δεν λαμβάνονται υπόψη καθώς δεν ακυρώνουν τις ηγεμονικές φιλοδοξίες της Τουρκίας για να μετατραπεί σε τοπική υπερδύναμη, όπως αποδεικνύει το εξοπλιστικό της πρόγραμμα που η εφημερίδα χαρακτηρίζει γιγαντιαίο..

Η μακροχρόνια ένταση και αντιπαλότητα των δυο κρατών καθιστά περισσότερο ‘ελκυστική’ τη χρήση αρνητικών από τα θετικά στερεοτύπα. Υπάρχει δηλαδή μια εγγενής δυσκολία μετατροπής του τρόπου μετάδοσης του ‘Άλλου’ από κυρίαρχα αντιπαραθετική σε συνεργατική, με εξαίρεση την περίπτωση που αυτό εξυπηρετεί και άλλες κυρίαρχες σκοπιμότητες των μέσων πχ. εμπορικές όπως συνέβη στην περίπτωση των σεισμών.

Η συνολική στάση των δημοσιευμάτων της εφημερίδας, όπως και στα προηγούμενα γεγονότα που εξετάσαμε, είναι υποστηρικτική προς τις ελληνικές θέσεις, οι οποίες και αναπαράγονται-νομιμοποιούνται από τον δημοσιογραφικό λόγο.
(Πίνακας 8)

Πίνακας 8

Οι ελληνικές θέσεις προβάλλονται ως σύνομες με το Διεθνές Δίκαιο, γεγονός που είναι απόρροια του δημοκρατικού καθεστώτος της. «Οι ελληνικές θέσεις είναι ξεκάθαρες σύμφωνες με το Διεθνές Δίκαιο και δεν παζαρεύονται».¹⁰⁰⁹ Οι ελληνικές θέσεις αποδεικνύουν «την καλή θέληση της Ελλάδος για καλές σχέσεις με την Τουρκία ώστε να διασφαλιστούν η ειρήνη και η σταθερότητα στην περιοχή. Στην ίδια κατεύθυνση, προβάλλεται ότι αποβλέπει και η διατύπωση νόμιμων διεκδικήσεων από μέρους της Ελλάδος. Η ελληνική πλευρά αποσκοπεί στην «απόσυρση των τουρκικών αξιώσεων, στις οποίες εάν η Τουρκία επιμένει η μόνη λύση που της απομένει είναι η προσφυγή στο Διεθνές Δικαστήριο Χάγης»¹⁰¹⁰.

Τα ελληνικά επιχειρήματα ενισχύονται από την αντιθετική προβολή τους και κριτική προς τις θέσεις του 'Άλλου'. Έτσι η ελληνοτουρκική διένεξη θεωρείται ότι είναι απόρροια μονομερών τουρκικών διεκδικήσεων, καθώς «Διαφορά, διένεξη, αμφισβήτηση δημιουργείται παντού και πάντα όταν ο ένας προβάλλει δικαιώματα αξιώσεις ισχυρισμούς ή διεκδικήσεις που δεν αποδέχεται και αποκρούει ο άλλος ενδιαφερόμενος σαν τις αξιώσεις που προέβαλε η Τουρκία στα Ίμια και απέκρουσε ολοσχερώς η Ελλάδα».¹⁰¹¹ Τα τουρκικά επιχειρήματα σε αντίθεση με τα ελληνικά

¹⁰⁰⁹ Ελευθεροτυπία 10/12/1999

¹⁰¹⁰ Οπ.παρ.

¹⁰¹¹ Ελευθεροτυπία 05/12/1999

παρουσιάζονται εκτός του πλαισίου του Διεθνούς Δικαίου καθώς «όλα τα θέματα που έθεσε η Τουρκία έχουν λυθεί με διεθνείς συνθήκες και συμφωνίες, δηλαδή με το διεθνές δίκαιο το οποίο η Τουρκία ως υποψήφια χώρα της Ε.Ε. πρέπει να αποδεχθεί»¹⁰¹² Οι Τουρκικές θέσεις διατυπώνουν εδαφικές διεκδικήσεις σε αντίθεση με τις Ελληνικές που αποβλέπουν στην διατήρηση νομιμότητας στην περιοχή. «Η Ελλάδα ζητάει το Διεθνές Δίκαιο και οι συνθήκες να είναι το πλαίσιο αναφοράς για το χώρο, ενώ η Τουρκία απαντά με διαπραγματεύσεις, παζάρια, και εκβιασμούς».¹⁰¹³ Οι πρωτοβουλίες κατά συνεπεία εναπόκεινται στην Τουρκική πλευρά, καθώς αυτή προβάλλεται ως υπαίτια για την κλιμάκωση όπως και την αποκλιμάκωση της κρίσης.

Προκειμένου όμως για την άρση της κατάστασης αυτή, υποστηρίζεται η απόφαση της ελληνικής πλευράς για άρση του βέτο «*Η ψύχωση του Βέτο*».¹⁰¹⁴ Η έννοια του βέτο «είχε διογκωθεί με αποτέλεσμα να μην μπορούμε να εκτιμήσουμε σωστά την πραγματικότητα»¹⁰¹⁵ Έτσι η Συμφωνία του Ελσίνκι θεωρείται ότι αποτελεί μια ευκαιρία για να ξεπεραστούν οι προκαταλήψεις και οι καχυποψίες του παρελθόντος, αλλά και να αρθεί το αδιέξοδο στο οποίο είχε βρεθεί η ελληνική εξωτερική πολιτική. Σημαντικός είναι ο αριθμός των δημοσιευμάτων που προωθούν τα αμοιβαία συμφέροντα των δυο κρατών, ως απόρροια της υποστηρικτικής στάσης της εφημερίδας στα αποτελέσματα της Συνόδου Κορυφής και των επιλογών της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Χωρίς να παραγνωρίζεται η δυσκολία του εγχειρήματος «μακρύς και δύσκολος θα είναι ο δρόμος»¹⁰¹⁶ ωστόσο «με τις πρωτοβουλίες των δυο κρατών ο δρόμος της Ευρώπης μπορεί να γίνει κοινός και να ανοίξει μια νέα εποχή» που η πρώτη σελίδα γράφτηκε στο Ελσίνκι».¹⁰¹⁷ Η απόφαση αυτή προβάλλεται ως συνέχεια της προσέγγισης που ξεκίνησε με τους σεισμούς στις

¹⁰¹² Ελευθεροτυπία 20/01/2000

¹⁰¹³ Οπ.παρ.

¹⁰¹⁴ Ελευθεροτυπία 10/12/1999

¹⁰¹⁵ Οπ.παρ.

¹⁰¹⁶ Ελευθεροτυπία 20/01/2000

¹⁰¹⁷ Οπ.παρ.

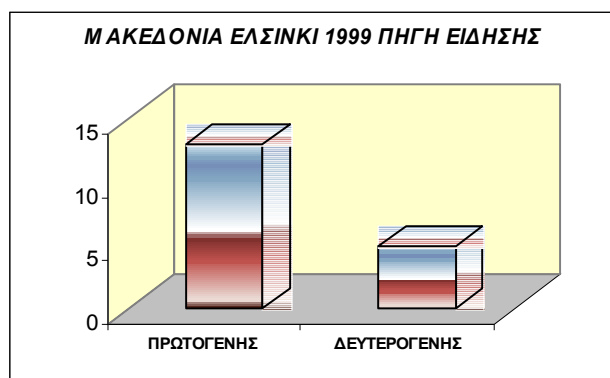
δυο χώρες, ενώ σηματοδοτεί την αναγκαιότητα «οι δύο χώρες να φροντίσουν μόνες τους τα δικά τους συμφέροντα, να αξιοποιήσουν όλες τις ευκαιρίες που τους παρέχονται στην περιοχή και να προσφέρει η μία στην άλλη αυτό που τους ζητούν οι λαοί τους».¹⁰¹⁸

Ο τρόπος κάλυψης της Συμφωνίας του Ελσίνκι από την ‘Ελευθεροτυπία’ περιέχει ορισμένα κοινά στοιχεία με τα προηγούμενα γεγονότα στον τρόπο προβολής και κατασκευής της εικόνας της Τουρκίας, και της Δύσης. Η διαφοροποίηση από τα προηγούμενα γεγονότα και ιδιαίτερα από τις δυο κρίσεις έγκειται στο γεγονός ότι είναι κριτικά υποστηρικτική έναντι των κυβερνητικών επιλογών και ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά την πολιτική της προσέγγισης. Η στάση αυτή είναι σύμφωνη με την θεώρησή μας ότι ο τύπος αποστασιοποιείται κατά τις περιόδους προσέγγισης από τις κυβερνητικές επιλογές καθώς δεν υπάρχει το φαινόμενο που συναντάμε κατά τη διάρκεια κρίσεων αυτό δηλαδή της αναγκαιότητας της εθνικής ομοφωνίας που επιβάλλει τη «στοίχιση πίσω από τη σημαία».

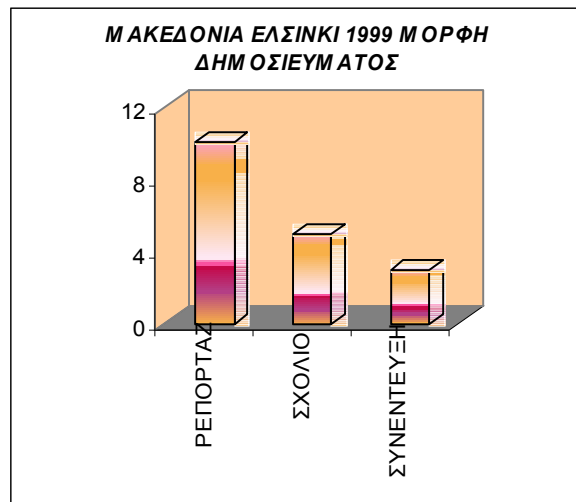
6.2.5 ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΕΛΣΙΝΚΙ 1999

Τα σχετικά με την Συμφωνία του Ελσίνκι δημοσιεύματα της εφημερίδας που εξετάζουμε, όπως και στα προηγούμενα επεισόδια στηρίζονται σε πρωτογενείς πηγές ενώ πλειοψηφικά έχουν τη μορφή των ρεπορτάζ. (Πίνακας 1)

Πίνακας 1

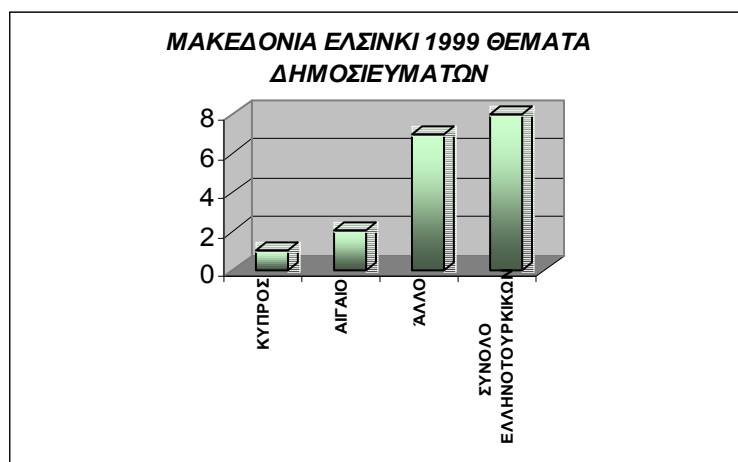

¹⁰¹⁸ Οπ.παρ.

Η θεματολογία των δημοσιευμάτων κατά την περίοδο αυτή, επικεντρώνεται στο σύνολο των ελληνοτουρκικών όπως και αυτών που αφορούν τις σχέσεις των δυο μερών με τρίτα κράτη. Το Κυπριακό και λόγω και της σύνδεσής του με την άρση του ελληνικού βέτο εμφανίζεται σε μέρος των δημοσιευμάτων, σε αντίθεση με την απουσία αναφορών από τα προηγούμενα επεισόδια που εξετάζουμε. (Πίνακας 2)

Πίνακας 2

Η στάση της εφημερίδας έναντι της Συμφωνίας του Ελσίνκι, είναι επιφυλακτική και αρκετά κριτική όσον αφορά την συμφωνία καθεαυτή. «*Διπλωματία εξισώσεων. Τουρκική νίκη στο Αιγαίο, Ελληνική επιτυχία στο κυπριακό*».¹⁰¹⁹ Ο τίτλος αυτός είναι χαρακτηριστικός της στάσης της εφημερίδας απέναντι στην κατάληξη της

¹⁰¹⁹ Μακεδονία 14/12/1999

Συνόδου Κορυφής. Έτσι θεωρείται ότι η τελευταία επιτρέπει και στις δυο χώρες να ‘πανηγυρίζουν’ καθώς «και οι δυο χώρες κατήγαγαν νίκες η καθεμία σε ξεχωριστό επίπεδο»¹⁰²⁰ Ανάμεσα στα θετικά της Συμφωνίας προβάλλεται το γεγονός της δημιουργίας ενός νέου πλαισίου για τις ελληνοτουρκικές σχέσεις και ιδιαίτερα για τον μεταξύ τους διάλογο, καθώς εκλείπουν οι «ρητορικές αντιπαραθέσεις και οι αναμενόμενες αντιπαραγωγικές συγκρούσεις»¹⁰²¹

Προς ενίσχυση των απόψεων που διατυπώνει η εφημερίδα παραθέτει δημοσιεύματα τουρκικών εφημερίδων. Σε αυτά η Συμφωνία του Ελσίνκι, χαρακτηρίζεται ως ‘νίκη’ για την Τουρκία σχετικά με το Αιγαίο και ‘ήττα’ στο Κυπριακό. Η Μακεδονία είναι περισσότερο επιφυλακτική για τα πλεονεκτήματα που απορρέουν από την Συμφωνία, καθώς η Ελλάδα απέτυχε να θέσει υπό την ομπρέλα της Ε.Ε. τόσο τις ελληνοτουρκικές διαφορές όσο και το Κυπριακό. Αντίθετα περισσότερο ωφελημένη θεωρείται ότι αναδεικνύεται η Τουρκία η οποία «κέρδισε τις εντυπώσεις στη διεθνή σκηνή, με το πακέτο των διπλωματικών αλλαγών που εξήγγειλε ο Τούρκος πρωθυπουργός».¹⁰²²

Σημαντικό στοιχείο στην κάλυψη της Συμφωνίας είναι η κριτική της εφημερίδας προς τον Αθηναϊκό τύπο, ο οποίος κατηγορείται ότι «δεν εμβαθύνει στην ουσία των συμπερασμάτων του Ελσίνκι, αλλά περιορίζεται στην αναπαραγωγή των επικοινωνιακών στοιχείων της υπόθεσης».¹⁰²³ Είναι η πρώτη φορά που καταγράφεται αυτή η αντίθεση της εφημερίδας σε θέματα εξωτερικής πολιτικής με κριτήρια όχι πολιτικά αλλά γεωγραφικά. Ο ιδεολογικός λόγος της εφημερίδας προβάλλει το γεωγραφικό κριτήριο, το οποίο χαρακτηρίζεται Αθηνοκεντρικό, ως ένα σημαντικό παράγοντα επιρροής της στάσης του τελευταίου απέναντι στις εξελίξεις. Όπως και

¹⁰²⁰ Οπ.παρ.

¹⁰²¹ Οπ.παρ.

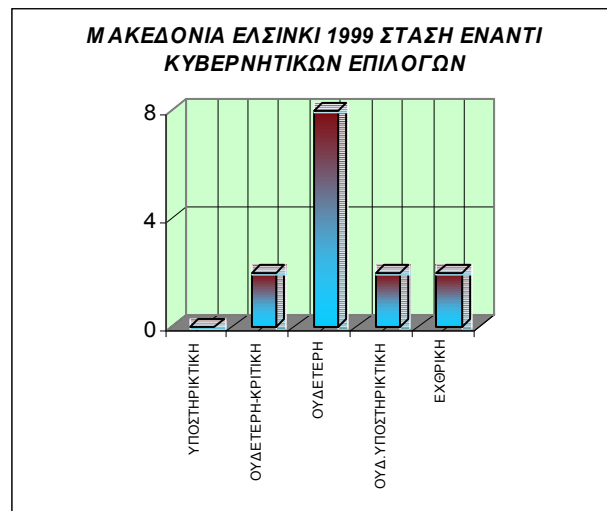
¹⁰²² Οπ.παρ.

¹⁰²³ Μακεδονία 14/12/1999

στην κριτική που ασκείται σε θέματα εσωτερικής πολιτικής και σε αυτήν την περίπτωση ο Αθηναϊκός τύπος συνεργεί σε κομματικά παιχνίδια καθώς «τα δύο μεγάλα κόμματα εξακόντισαν τα βέλη τους με τη συνέργια του Αθηναϊκού τύπου».¹⁰²⁴

Αντίστοιχη με την ‘υποδοχή’ της συμφωνίας από την εφημερίδα, είναι και η στάση της έναντι των κυβερνητικών επιλογών. (Πίνακας 3)

Πίνακας 3

Χαρακτηριστικοί ως προς την στάση της εφημερίδας είναι οι τίτλοι όπως «Αιγαίο: Ποιο...Ελσίνκι»¹⁰²⁵ «Καλό κλίμα δίχως λύσεις».¹⁰²⁶ Τα δημοσιεύματα αυτά αντανακλούν τις ενστάσεις της εφημερίδας σχετικά με την πολιτική που ακολουθείται στην εξωτερική πολιτική. Για την τελευταία, ενώ αναγνωρίζεται ότι συνεισφέρει στην επικράτηση ενός θετικού κλίματος, ωστόσο θεωρείται ότι κυριότερα είναι ένα παιχνίδι εντυπωσιασμού της ‘κοινής γνώμης’ ιδιαίτερα της διεθνούς, χωρίς όμως να αλλάζει ουσιαστικά η συμπεριφορά της Τουρκίας. «Τελικώς η δημόσιες σχέσεις υπερίσχυσαν των συμφωνιών που υπέγραψε ο έλληνας ΥΠΕΞ στη γειτονική χώρα. Οι εντυπώσεις έχουν κερδηθεί για τη διεθνή κοινή γνώμη και όχι τόσο για την

¹⁰²⁴ Οπ.παρ.

¹⁰²⁵ Μακεδονία 17/12/1999

¹⁰²⁶ Μακεδονία 22/01/2000

ελληνική»¹⁰²⁷. Αντίστοιχα κριτική είναι η στάση της εφημερίδας στις πολιτικές πρωτοβουλίες προσέγγισης των δύο χωρών που αναλαμβάνει ο έλληνας Υπουργός Εξωτερικών. Η κριτική αυτή αναπαράγει κυρίαρχα στερεότυπα, καθώς εστιάζεται στο ότι «Δεν είναι σύνηθες να βλέπει κανείς έλληνα πολιτικό υπό το επιβλητικό βλέμμα του Κ. Ατατούρκ.»¹⁰²⁸ Προκείμενου να ενισχυθεί η κριτική που ασκείται στην πολιτική της ελληνικής κυβέρνησης, τονίζεται η εκτίμηση ότι αυτή είναι απόρροια προεκλογικών σκοπιμοτήτων «Στο βωμό προεκλογικών σκοπιμοτήτων η εξωτερική μας πολιτική»¹⁰²⁹

Με τον ίδιο σκοπό προβάλλονται και οι διαφωνίες έναντι αυτής της πολιτικής από το εσωτερικό του ΠΑΣΟΚ, αλλά και τη γενικότερη αμηχανία που προκλήθηκε στο κομματικό σύστημα από την συμφωνία του Ελσίνκι. «Έντονες διαφωνίες από το παλαιό ΠΑΣΟΚ. Πανηγυρίζουν οι εκσυγχρονιστές, δυσφορία από την εσωκομματική αντιπολίτευση»¹⁰³⁰ Η ουδέτερη-κριτική στάση της εφημερίδας προς τους κυβερνητικούς χειρισμούς επιτείνεται με την προβολή της αναποτελεσματικότητας της πολιτικής αυτής σε ό,τι αφορά τη στάση της Τουρκίας που παραμένει αμετάβλητη. « Πολλές υπογραφές για λίγα και μικρά. Λακωνίζει του κ. Τζέμ».¹⁰³¹ Όπως και στα προηγούμενα γεγονότα που εξετάζουμε έτσι και στην περίπτωση αυτή, προκείμενου να δοθεί μια αίσθηση αντικειμενικότητας στις θέσεις που διατυπώνονται αλλά και να τονιστεί η εγκυρότητα των προβαλλόμενων απόψεων γίνεται αναφορά σε ειδικούς οι οποίοι «προβληματίζονται με την έκπτωση των αιτημάτων της Αθήνας».¹⁰³²

Η αξιολόγηση της συμφωνίας από την εφημερίδα, είναι κοντά στις θέσεις που διατυπώνονται από το κόμμα της αξιωματικής αντιπολίτευσης. Έτσι η στάση της

¹⁰²⁷ Οπ.παρ.

¹⁰²⁸ Μακεδονία 23/01/2000

¹⁰²⁹ Οπ.παρ.

¹⁰³⁰ Μακεδονία 14/12/1999

¹⁰³¹ Μακεδονία 21/01/2000

¹⁰³² Μακεδονία 14/12/1999

έναντι των απόψεων που διατυπώνονται από την αντιπολίτευση είναι ουδέτερη-υποστηρικτική.

Αντίστοιχη με τις ενστάσεις που διατυπώνονται από την εφημερίδα σχετικά με τις ωφέλειες από την Συμφωνία του Ελσίνκι, είναι και η εικόνα που μεταδίδεται για την Τουρκία. Η τελευταία είναι σύμφωνη με τα στερεότυπα του κυρίαρχου ιδεολογήματος. Η Τουρκική ηγεσία κατηγορείται για αδιαλλαξία καθώς, παρόλες τις κινήσεις καλής θέλησης από την πλευρά της Ελλάδας, και εμμονή στις πολιτικές των συνεχών αξιώσεων: *«Το χαβά τους οι Τούρκοι. Χρήση της νέας αντίληψης περί ελληνοτουρκικής προσέγγισης έδωσε εχθές η Άγκυρα.»*¹⁰³³

Αντίστοιχα, προβάλλονται περιστατικά που τονίζουν την Τουρκική προκλητικότητα η οποία και σύμφωνα με το κυρίαρχο ιδεολόγημα θεωρείται δεδομένη και διαχρονική. *« Αιγείο: Ποιο Ελσίνκι;»*¹⁰³⁴ Οι παραβιάσεις των τουρκικών αεροπλάνων που σε άλλες περιπτώσεις, αγνοούνται, σε περιπτώσεις όπως η Συμφωνία του Ελσίνκι προβάλλονται καθώς θεωρούνται απόδειξη του μεγέθους της απειλής αλλά και του κινδύνου που συνιστά η Τουρκία για την Ελλάδα. *«τουρκικών μαχητικών βαρέως οπλισμένων».*¹⁰³⁵

Κατά την περίοδο αυτή επαναλαμβάνονται στα δημοσιεύματα της εφημερίδας μια σειρά από αρνητικά στερεότυπα, όπως και στα προηγούμενα επεισόδια. Έτσι η Τουρκική πολιτική εμφανίζεται διαχρονική συνεπής προς τους επεκτατικούς της στόχους. Παράλληλα κάποια δημοσιεύματα ενισχύουν στερεότυπα όπως η προσέγγιση της Τουρκίας ως συνέχεια της οθωμανικής αυτοκρατορίας. *«Το χαβά τους οι Τούρκοι»*¹⁰³⁶

¹⁰³³ Μακεδονία 28/01/2000

¹⁰³⁴ Μακεδονία 17/12/1999

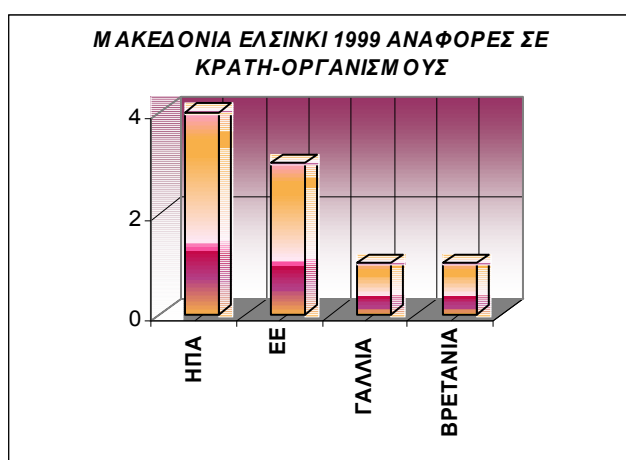
¹⁰³⁵ Οπ.παρ.

¹⁰³⁶ Μακεδονία 28/01/2000

Οι όποιες τουρκικές προτάσεις αντιμετωπίζονται με καχυποψία και με βάση το στερεότυπο του 'επιτήδειου ουδέτερου'. Έτσι αυτές ερμηνεύονται ως κινήσεις εντυπωσιασμού, που δεν αλλάζουν την ουσία της Τουρκικής πολιτικής, καθώς αποβλέπουν στην σύνδεση της Τουρκίας με την Ε.Ε. «*Βιτρίνα Ετσεβίτ. Ο 'Απίλας' εξήγγειλε καταιγισμό μεγάλων αλλαγών ...και 'πολιτική ενδυμασία' στο στρατιωτικό κατεστημένο*»¹⁰³⁷ Η Τουρκία όπως και στα προηγούμενα επεισόδια εμφανίζεται ως η ευνοημένη των πολιτικών επιλογών της Δύσης, ενώ για την τελευταία συχνές είναι οι αναφορές σχετικά με την φιλοτουρκική πολιτική της.

Τα σχετικά με τη Δύση δημοσιεύματα αναφέρονται πλειοψηφικά στην Ε.Ε. ή και σε κράτη-μέλη αυτής, γεγονός που οφείλεται στη Σύνοδο Κορυφής και στην έντονη δραστηριοποίηση τόσο της Ε.Ε. όσο και των μελών της. (Πίνακας 4)

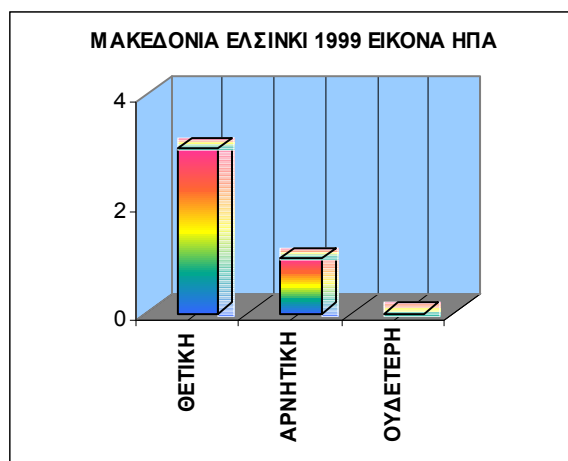
Πίνακας 4

Η εικόνα των ΗΠΑ όπως προκύπτει από την ποιοτική ανάλυση των σχετικών δημοσιευμάτων κατά το διάστημα που εξετάζουμε είναι κυρίαρχα θετική. (Πίνακας 5)

Πίνακας 5

¹⁰³⁷ Μακεδονία 12/12/1999

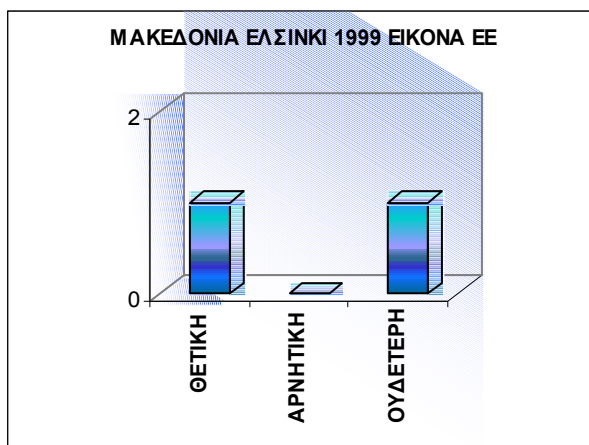
Η σχετικά σε σύγκριση με τα προηγούμενα γεγονότα που εξετάζουμε, η διαφοροποιημένη εικόνα των ΗΠΑ, είναι απόρροια σκοπιμοτήτων που σχετίζονται με τα αμερικανικά σχέδια για την προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης των Βαλκανίων μέσω της Θεσσαλονίκης. Ο τρόπος παρέμβασης των ΗΠΑ και ιδιαίτερα η επίσκεψη του τότε Αμερικανού προέδρου στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, αντιμετωπίζεται μέσα σε αυτά τα πλαίσια. Η εφημερίδα, σε αντίθεση με τις υπόλοιπες, αντιμετωπίζει θετικά την επίσκεψη του προέδρου Κλίντον αναγνωρίζοντας το σημαντικό ρόλο των ΗΠΑ στις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Χαρακτηριστικό είναι ο τρόπος αντιμετώπισης των ελληνοτουρκικών σχέσεων ως τριγωνικών. «*«Στη Β. Ελλάδα είναι που επικεντρώνεται το διεθνές επενδυτικό ενδιαφέρον. Όσα θα λάβουν σάρκα και οστά στα όσα θα συμφωνηθούν στο τρίγωνο Αθήνα -Ουάσιγκτον- Άγκυρα»*¹⁰³⁸ Ως συνέχεια της θετικής εικόνας των ΗΠΑ είναι η κριτική που ασκεί η εφημερίδα στις αντιαμερικανικές διαδηλώσεις καθώς «*η Βόρεια Ελλάδα προβάλλεται στο εξωτερικό ως κέντρο αντιαμερικανικών εκδηλώσεων με ασταθές και επικίνδυνο περιβάλλον»*¹⁰³⁹ Τα γεγονότα αυτά προβάλλονται ως υπονομευτικά της ιστορικής ευκαιρίας για την ανάδειξη της Θεσσαλονίκης ως κέντρο ανάπτυξης επενδύσεων.

¹⁰³⁸ Μακεδονία 07/11/1999

¹⁰³⁹ Μακεδονία 11/11/1999

Αντίστοιχα θετική, λιγότερο ωστόσο από αυτή των ΗΠΑ είναι η εικόνα της Ε.Ε.(Πίνακας 6).

Πίνακας 6

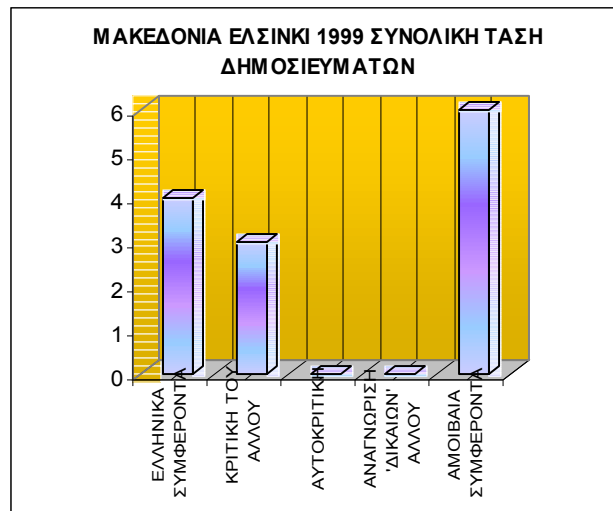
Η λιγότερο θετική εικόνα για την Ε.Ε. είναι απόρροια της κριτικής αξιολόγησης της Συμφωνίας του Ελσίνκι, σε σχέση με τα ελληνικά συμφέροντα. Τα θετικά με την Ε.Ε. δημοσιεύματα, αναφέρονται στον τρόπο εμπλοκής της τελευταίας στις ελληνοτουρκικές σχέσεις η οποία θεωρείται ότι θα επηρεάσει τον τρόπο ανάπτυξης της Τουρκικής πολιτικής. Οι αναφορές της εφημερίδας στα κράτη-μέλη όπως Γαλλία και Μ. Βρετανία επηρεάζεται και διαμορφώνεται από αυτό που ονομάζουμε « ιδεολόγημα των Μ. Δυνάμεων». Έτσι η τήρηση ουδετερότητας από την μεριά της Γαλλίας, θεωρείται απόρροια της παραδοσιακά φιλοτουρκικής πολιτικής της.¹⁰⁴⁰ Αντίστοιχη είναι η θεώρηση της στάσης της Μ. Βρετανίας η οποία θεωρείται ότι παραπέμπει στη γνωστή Βρετανική πολιτική των ‘ίσων αποστάσεων’ «*Φόρμουλα διαρκούς ειρήνης*»¹⁰⁴¹

Η συνολική τάση των δημοσιευμάτων της εφημερίδας αναπαράγει τα ελληνικά επιχειρήματα και δη αυτά του κυρίαρχου στερεοτυπικού λόγου έναντι της Τουρκίας.. (Πίνακας 7)

¹⁰⁴⁰ Μακεδονία 10/11/1999

¹⁰⁴¹ Μακεδονία 10/12/1999

Πίνακας 7

Όπως και στις υπόλοιπες εφημερίδες, αλλά και με τα προηγούμενα γεγονότα οι ελληνικές θέσεις προβάλλονται σύμφωνες με το Διεθνές Δίκαιο και ως αυτές που διασφαλίζουν την ειρήνη και την σταθερότητα στην περιοχή. Τα διπλωματικά ανταλλάγματα που ζητά η ελληνική πλευρά για να συναίνεση στην άρση του βέτο πριν την Σύνοδο Κορυφής θεωρούνται ότι προασπίζουν τις αρχές τις Ε.Ε. Σε αντίθεση οι τουρκικές προτάσεις χαρακτηρίζονται ως εκβιασμοί και 'ανατολίτικα παζάρια'. Παράλληλα και παρά τα έμπρακτα ελληνικά ανοίγματα, η Τουρκία περιορίζεται σε 'ανέξοδες φιλοφρονήσεις'.

Ο λόγος των δημοσιευμάτων σε αντίθεση με ότι συνέβαινε στη κρίση των Ιμίων δεν είναι κριτικός έναντι των ελληνικών θέσεων. Η στάση της εφημερίδας αυτή είναι απόρροια του τρόπου προσέγγισης των δυο γεγονότων και ιδιαίτερα του ότι οι εξελίξεις στο Ελσίνκι δεν κρίνονται του ίδιου μεγέθους αρνητικές για τα ελληνικά συμφέροντα όπως η κρίση των Ιμίων.

Όπως προκύπτει από την ποιοτική ανάλυση των δημοσιευμάτων σημαντικός είναι ο αριθμός των αναφορών σχετικά με τα αμοιβαία συμφέροντα των δυο κρατών, παρόλη την κριτική στάση της εφημερίδας έναντι της συμφωνίας του Ελσίνκι. Το

γεγονός αυτό είναι απόρροια της θετικής στάσης της εφημερίδας προς την ελληνοτουρκική προσέγγιση παρά τις διαφωνίες που εκφράζει σχετικά με τον τρόπο που αυτή προωθείται από την κυβέρνηση. Η στάση αυτή της εφημερίδας είχε διαφανεί και κατά την κάλυψη των σεισμών, όπου αντίστοιχα προβαλλόταν οι αναγκαιότητα αλλαγής των σχέσεων των δυο κρατών.

:Κατά την περίοδο αυτή η ελληνοτουρκική οικονομική συνεργασία θεωρείται ότι θα συμβάλλει στην προσέγγιση των δυο κρατών και στην αντιμετώπιση του μεταξύ τους αντιπαραθετικού κλίματος.¹⁰⁴² Η προσέγγιση των δυο κρατών ωστόσο θεωρείται ότι δεν θα πρέπει να αντιμετωπίζεται με υπεραισιοδοξία αλλά με προσεκτικές κινήσεις καθώς εξακολουθούν να υπάρχουν οι προϋποθέσεις εκείνες (εννοούνται οι Τουρκικές 'διεκδικήσεις') για την ανατροπή του κλίματος αυτού.

Συμπερασματικά η στάση της Μακεδονίας την περίοδο αυτή είναι κριτική προς τις κυβερνητικές επιλογές όπως αντίστοιχα ουδέτερα-κριτικά υποδέχεται και προβάλλει τη Συμφωνία του Ελσίνκι. Η στάση της λιγότερο κριτική από αυτή του 'Ελεύθερου Τύπου', είναι απόρροια του τρόπου θεώρησης της Τουρκίας χωρίς ωστόσο να παραγνωρίζει την αναγκαιότητα προσέγγισης των δυο κρατών. Εξάλλου από την περίοδο των σεισμών η εφημερίδα θεωρούσε σημαντική την εξέλιξη αυτή. Σημαντικό στοιχείο είναι και ο τρόπος προβολής και παρουσίασης των ΗΠΑ έναντι των οποίων διατηρεί μια θετική στάση σε αντίθεση με τις υπόλοιπες εφημερίδες όπως και έναντι των άλλων κρατών-μελών όπου η στάση τους επηρεάζεται από το ιδεολόγημα των 'Μ. Δυνάμεων.'

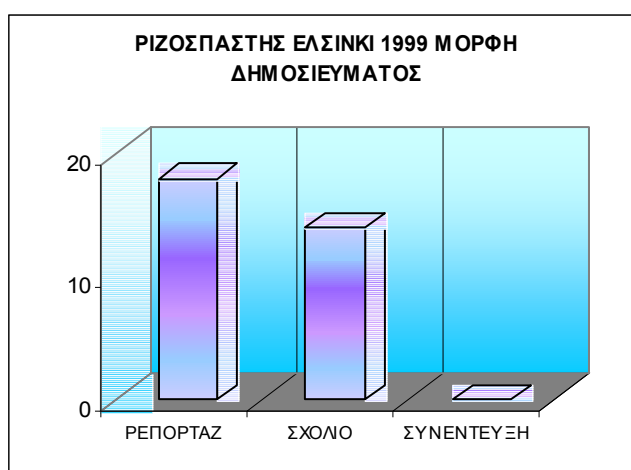
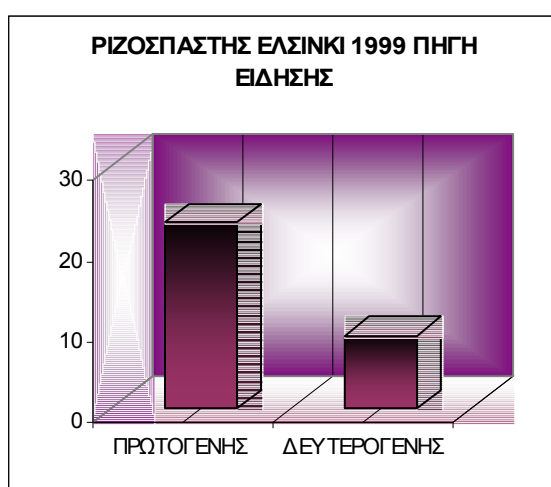
6.2.6 ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ ΕΛΣΙΝΚΙ 1999

Κατά την περίοδο αυτή η εφημερίδα η εφημερίδα ακολουθεί τον ίδιο τρόπο κάλυψης των γεγονότων όπως και στα προηγούμενα. Έτσι η πλειοψηφία των δημοσιευμάτων στηρίζεται σε πρωτογενείς πηγές, ενώ η πλειοψηφία εξ αυτών έχουν

¹⁰⁴² Μακεδονία 23/11/1999

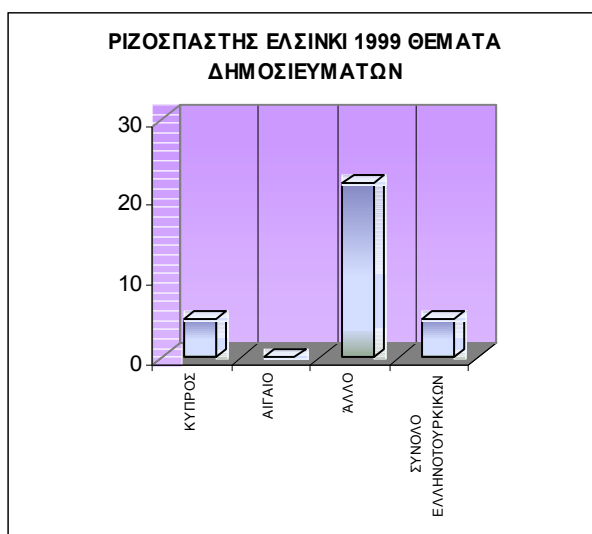
τη μορφή των ρεπορτάζ. (Πίνακας 1) Συγκριτικά με τις υπόλοιπες εφημερίδες σημαντικός είναι ο αριθμός των δημοσιευμάτων που έχουν τη μορφή των σχολίων. Το γεγονός αυτό οφείλεται στο ότι η εφημερίδα ως όργανο του ΚΚΕ, καταφεύγει σε πρωτοσέλιδα που έχουν τη μορφή των σχολίων καθώς αυτά μεταφέρουν την άποψη του ΚΚΕ.

Πίνακας 1

Η θεματολογία της εφημερίδας διαφοροποιείται από αυτή των άλλων εφημερίδων, καθώς στα δημοσιεύματα της εφημερίδας κυριαρχούν οι αναφορές για τις σχέσεις των δυο κρατών με τρίτες χώρες (Πίνακας 2)

Πίνακας 2

Το γεγονός αυτό είναι απόρροια του τρόπου θεώρησης των ελληνοτουρκικών σχέσεων από την εφημερίδα, όπου οι τρίτες χώρες και δη οι ΗΠΑ προβάλλονται ως επικυρίαρχοι των δυο χωρών, ρυθμίζοντας και ελέγχοντας τις εξελίξεις. Όπως και στα προηγούμενα γεγονότα και κατά την περίοδο αυτή σημαντικός είναι ο αριθμός των δημοσιευμάτων που αφιερώνει η εφημερίδα στο Κυπριακό ζήτημα σε αντίθεση με τις υπόλοιπες εφημερίδες.

Η στάση της εφημερίδας είναι ιδιαίτερα κριτική σε ό,τι αφορά τη Συμφωνία του Ελσίνκι. Οι αποφάσεις αυτές θεωρείται ότι προμηγούν μια σειρά από αρνητικές εξελίξεις. «Χειρότερες μέρες φέρνουν οι αποφάσεις του Ελσίνκι»¹⁰⁴³ Σύμφωνα και με την επίσημη θέση του κομμουνιστικού κόμματος οι συμφωνίες αυτές είναι απόρροια της «υπακοής στα κελεύσματα του υπερατλαντικού προστάτη που αναζητεί με συμφέροντες προς τις ίδιες όρους να επιλυθούν διενέξεις του αυτού τύπου».¹⁰⁴⁴ Η θεώρηση αυτή είναι συνέχεια του συνολικότερου τρόπου αντιμετώπισης των ελληνοτουρκικών σχέσεων. Οι δύο κυβερνήσεις εμφανίζονται εντολοδόχοι των ιμπεριαλιστικών κέντρων του διεθνούς καπιταλισμού, Ελλάδα Τουρκία εμφανίζονται

¹⁰⁴³ Ριζοσπάστης 16/12/1999

¹⁰⁴⁴ Οπ.παρ.

ως νεοαποικίες. «Ο ρόλος αυτός έχει γίνει αποδεκτός από τις κυβερνήσεις των δύο χωρών και αυτό που μένει προς διευθέτηση είναι οι επιμέρους ρόλοι που σε πολλά σημεία τους είναι ανταγωνιστικοί»¹⁰⁴⁵ Η ελληνοτουρκική σύγκρουση, σύμφωνα με μια πάγια προσέγγιση του 'Ριζοσπάστη, αποδίδεται στον ανταγωνισμό που αναπτύσσεται μεταξύ δυο περιφερειακών κρατών για το ποιο θα 'εκτελέσει' καλύτερα το ρόλο που του έχει ανατεθεί ή ποιο θα κερδίσει μεγαλύτερο ρόλο στο παγκόσμιο καπιταλιστικό σύστημα. Οι ανταγωνισμοί των κρατών δεν πηγάζουν από τις πραγματικές ανάγκες και συμφέροντα των κρατών αλλά έλκουν τις ρίζες τους από τους ανταγωνισμούς των ηγεμονικών τάξεων-εντολοδόχων ιμπεριαλιστικών κέντρων. «Η ελληνική κυβέρνηση έχει βάλει τη χώρα σε αυτό το παιχνίδι και διεκδικεί το ρόλο για λογαριασμό της άρχουσας τάξης παραβλέποντας το όποιο τίμημα για τα κυριαρχικά συμφέροντα της Ελλάδας».¹⁰⁴⁶ Στα πλαίσια αυτά θεωρείται ότι « Τα μεγαλύτερα κέρδη από την συμφωνία του Ελσίνκι αποκομίζουν οι ΗΠΑ και στη συνέχεια οι ιθύνουσες δυνάμεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τα ψίχουλα που θα μείνουν θα μοιράζονται μεταξύ της άρχουσας τάξης της Ελλάδος και της Τουρκίας. Η στρατηγική των δυνάμεων αυτών εξυπηρετείται από την αναβάθμιση των σχέσεων Τουρκίας- Ε.Ε. Οι δυνάμεις αυτές επέβαλαν την συμφωνία και αυτοί είναι που θα την εκμεταλλευτούν».¹⁰⁴⁷ Οι αποφάσεις της Συνόδου Κορυφής προβάλλονται ως προειλημμένες ενισχύοντας το κλίμα συνωμοσιολογίας σε ότι αφορά τον τρόπο με τον οποίο προσεγγίζονται οι διεθνείς σχέσεις. «Υπόθεση για βέτο» « Η τροχιά είναι προκαθορισμένη. Η πορεία της χώρας στην τροχιά αναίρεσης των κυριαρχικών μας δικαιωμάτων στα πλαίσια της καπιταλιστικής ενοποίησης της Ε.Ε. έχει ήδη δρομολογηθεί. Όπως έχει ήδη δρομολογηθεί και η πορεία της Τουρκίας στην ίδια κατεύθυνση».¹⁰⁴⁸ Η πορεία αυτή

¹⁰⁴⁵ Οπ.παρ.

¹⁰⁴⁶ Οπ.παρ.

¹⁰⁴⁷ Ριζοσπάστης 11/12/1999

¹⁰⁴⁸ Ριζοσπάστης 09/12/1999

προβάλλεται ως αναπόφευκτη, και προαποφασισμένη από άλλα κέντρα εξουσίας τα οποία και επιβάλλουν τη θέληση τους. Αντίστοιχα προειλημμένες χαρακτηρίζονται και οι ελληνικές προτάσεις καθώς η πιθανότητα ελληνικού βέτο χαρακτηρίζεται ως 'βέτο φάντασμα'. Κατά συνέπεια η συζήτηση γύρω από το βέτο, είναι αποπροσανατολιστική *«καθώς υποκρύπτει τις πραγματικές εξελίξεις δηλαδή την υποδούλωση του ελληνικού λαού στα πολυεθνικά μονοπώλια»*¹⁰⁴⁹

Ο 'Ριζοσπάστης' όπως και ο 'Ελεύθερος Τύπος' θεωρούν ότι οι αποφάσεις της Συνόδου Κορυφής *«κρύβουν ανησυχητικές εξελίξεις για τα κυριαρχικά μας δικαιώματα»*¹⁰⁵⁰. Η εφημερίδα εναντιώνεται σε αυτό που αποκαλεί θριαμβολογίες της κυβέρνησης και παραγόντων της οικονομικής ζωής, για τις 'επιτυχίες' στο Ελσίνκι, καθώς δεν απηχούν την πραγματικότητα. Αντίθετα οι εξελίξεις αυτές θεωρείται ότι επικύρωσαν τον *«ηγεμονικό ρόλο του χωροφύλακα του ιμπεριαλισμού στην περιοχή (ενν. Τουρκία)»*.¹⁰⁵¹ Παράλληλα βασικές ελληνικές θέσεις όπως αυτή της επίλυσης του Κυπριακού ως απαραίτητη προϋπόθεση για την αναβάθμιση των σχέσεων Ε.Ε. Τουρκίας, εγκαταλείπονται οδηγώντας την Κύπρο προς θεσμική διχοτόμηση. Όπως έχει παρατηρηθεί σε περιπτώσεις εναντίωσης του τύπου σε αποφάσεις και κινήσεις όπως η πολιτική της προσέγγισης, ο δημοσιογραφικός λόγος να καταφεύγει σε στερεότυπα κινδυνολογικά επιχειρήματα, όπως η εγκατάλειψη εθνικών δικαιών, το ξεπούλημα του Αιγαίου, η διχοτόμηση της Κύπρου που επισημαίνουν το μέγεθος των υποχωρήσεων αλλά και της επαπειλούμενης εθνικής τραγωδίας.

Ο λόγος των δημοσιευμάτων την περίοδο αυτή είναι αντίστοιχος, σε ό,τι αφορά την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων της Συνόδου Κορυφής του Ελσίνκι. Έτσι υποστηρίζεται ότι εγκαταλείπονται βασικές ελληνικές θέσεις, όπως αυτές της δίκαιης επίλυσης του Κυπριακού. *«Το Κυπριακό οδηγήθηκε στον οριστικό ενταφιασμό του,*

¹⁰⁴⁹ Οπ.παρ

¹⁰⁵⁰ Οπ.παρ

¹⁰⁵¹ Οπ.παρ

καθώς πετάχτηκαν στον κάλαθο των αχρήστων οι αποφάσεις του ΟΗΕ για την δίκαιη και βιώσιμη λύση του Κυπριακού. Η Κύπρος οδηγείται προς θεσμική διχοτόμηση».¹⁰⁵² Σε αντίθεση με τη θέση του συνόλου σχεδόν των πολιτικών κομμάτων, το ΚΚΕ θεωρεί ως το πλέον αρνητικό αποτέλεσμα τις αποφάσεις για το Κυπριακό, καθώς νομιμοποιούν τον Αττίλα. Με βάση τα όσα συμφωνήθηκαν στην Σύνοδο Κορυφής, θεωρείται ότι «παραδίδονται έμπρακτα στο έλεος της νέας τάξης πραγμάτων τα κυριαρχικά δικαιώματα της Ελλάδας. Προωθείται η πλήρης αμερικανοποίηση του Αιγαίου. Ταυτόχρονα μπαίνουν στο παζάρι με την τουρκική ηγεσία με το διάλογο και την παραπομπή των 'συνοριακών διαφορών' στο καθοδηγούμενο Δικαστήριο της Χάγης».¹⁰⁵³ Ταυτόχρονα εγκαινιάζεται μια διαδικασία η οποία «ανοίγει το δρόμο για προβλήματα διαρκείας, καθώς παραπέμπει στο δικαστήριο της Χάγης τις όποιες διαφορές με την Τουρκία»¹⁰⁵⁴ Η παραπομπή στο δικαστήριο συνιστά υποχώρηση για την εφημερίδα καθώς δεν θεωρείται αμερόληπτο δικαιοδοτικό όργανο, αλλά αντίθετα προβάλλεται ως όργανο του 'δικαίου' της Νέας Τάξης. Η αποδοχή της παραπομπής της ελληνοτουρκικής διαφοράς στη Χάγη προβάλλεται ως καθοδηγούμενη. Πλέον «τα προβλήματα στο Αιγαίο και τα ελληνοτουρκικά θα βρίσκονται περισσότερο στο σημείο που θα καθορίζει η επιδιαιτησία και τα γεωστρατηγικά συμφέροντα του αμερικανικού και ευρωπαϊκού παράγοντα».¹⁰⁵⁵ Οι εξελίξεις που ξεκίνησαν με την Συμφωνία του Συμβουλίου Κορυφής, προβάλλονται μόνο ως η αρχή μιας σειράς δυσάρεστων αποφάσεων που πρόκειται να ακολουθήσουν. Ο λόγος των δημοσιευμάτων στην περίπτωση αυτή ενισχύει την αίσθηση της συνωμοσιολογίας καθώς οι όποιες εξελίξεις παρουσιάζονται ως προαποφασισμένες από τρίτους παράγοντες εξελίξεις.

¹⁰⁵² Ριζοσπάστης 18/12/1999

¹⁰⁵³ Οπ.παρ.

¹⁰⁵⁴ Οπ.παρ.

¹⁰⁵⁵ Οπ.παρ.

Αντίστοιχη είναι και η θεώρηση-ερμηνεία της πολιτικής της προσέγγισης μεταξύ των δυο κρατών, καθώς αυτή χαρακτηρίζεται ως «*Φιλία κατά παραγγελία*»¹⁰⁵⁶ «*Αυτό που πραγματικά επιχειρείται είναι μια προσπάθεια συγκάλυψης όσων συμβαίνουν πραγματικά στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, πίσω από τις εξαγγελίες περί ελληνοτουρκικής φιλίας και προσέγγισης*».¹⁰⁵⁷ Η πολιτική προσέγγισης μεταξύ των δυο κρατών προβάλλεται ως μια πολιτική κατευθυνόμενη από τις ΗΠΑ και το ΝΑΤΟ. Στόχος, της πολιτικής αυτής είναι «*να κατευθύνουν τα συναισθήματα φιλίας και αλληλοκατανόησης μεταξύ των δύο λαών, στην αποδοχή της εμπλοκής των δύο χωρών στα ιμπεριαλιστικά σχέδια*».¹⁰⁵⁸ Από αυτή τη διαδικασία όπως και από τη Συμφωνία του Ελσίνκι, θεωρείται ότι πρωταρχικά ευνοημένη είναι η Τουρκία. Ο διάλογος αυτός, γίνεται στη βάση των τουρκικών διεκδικήσεων, ενώ οδηγεί στην επαναδιαπραγμάτευση των κυριαρχικών δικαιωμάτων και των συνόρων της Ελλάδος, «*καθώς κανένας δεν μπορεί να δεχτεί ότι όλη αυτή η φασαρία γίνεται για τα ζητήματα της χαμηλής πολιτικής*».¹⁰⁵⁹ Αυτού του είδους τα δημοσιεύματα όπως και τα προηγούμενα ενισχύουν την αίσθηση της συνωμοσίας εναντίον του ελληνισμού, καθώς η ελληνοτουρκική προσέγγιση προβάλλεται ως επίφαση άλλων εξελίξεων και σχεδιασμών.

Ο λόγος των δημοσιευμάτων, σύμφωνος με την κομματική ταυτότητα της εφημερίδας, απευθύνεται στο λαό, προκειμένου μέσω της παλλαϊκής δράσης να ανατραπούν τα συμφωνηθέντα στο Ελσίνκι. «*Λαϊκή ετοιμότητα και δράση κατά της νέας τάξης*»¹⁰⁶⁰ Η κινητοποίηση αυτή, προβάλλεται ως αντίβαρο της θριαμβολογίας της κυβέρνησης για τις εξελίξεις στο Ελσίνκι.

¹⁰⁵⁶ Ριζοσπάστης 21/01/2000

¹⁰⁵⁷ Οπ. παρ

¹⁰⁵⁸ Οπ. παρ.

¹⁰⁵⁹ Ριζοσπάστης 22/01/2000

¹⁰⁶⁰ Ριζοσπάστης 12/12/1999

Η στάση της εφημερίδα όπως και στα προηγούμενα γεγονότα (Σεισμοί, Ίμια) είναι αρνητική έναντι των κυβερνητικών χειρισμών (Πίνακας 3)

Πίνακας 3

Ο λόγος των δημοσιευμάτων είναι ιδιαίτερα επικριτικός ενώ χρησιμοποιούνται λέξεις όπως «ραγιαδισμός» που παραπέμπουν στην τουρκοκρατία, προκειμένου να αντληθούν οι αντίστοιχες ιστορικές αναλογίες καταδίκης της πολιτικής της προσέγγισης «*Η κυβέρνηση Σημίτη ακολουθεί πολιτική ραγιαδισμού*».¹⁰⁶¹ Η εξωτερική πολιτική που ακολουθεί η κυβέρνηση θεωρείται ότι θέτει σε κίνδυνο την εδαφική

Αυτό που προβάλλεται ως νίκη θεωρείται ότι θα έχει ολέθριες συνέπειες για τη χώρα. «*Μια νίκη με ολέθριες συνέπειες*».¹⁰⁶² Η εφημερίδα κατηγορεί ότι η παρουσίαση της συμφωνίας ως επιτυχίας είχε έγκαιρα και μεθοδευμένα προετοιμαστεί από την κυβέρνηση μέσω της διοχέτευσης συγκεκριμένων πληροφοριών που παρουσίαζαν την διαδικασία ως ‘μάχη’. Η προπαγανδιστική αυτή τακτική αποσκοπούσε στη συγκάλυψη των υποχωρήσεων που έλαβαν χώρα στο Ελσίνκι.

¹⁰⁶¹ Οπ.παρ.

¹⁰⁶² Οπ.παρ.

Η στάση των δημοσιευμάτων είναι αντίστοιχα επικριτική έναντι των θέσεων της τότε αξιωματικής αντιπολίτευσης *«ΝΔ θέλει αλλά δεν μπορεί να πανηγυρίσει. Την τακτική της κριτικής στα σημεία επέλεξε η ΝΔ για να αποκρύψει την αμηχανία της και τη σύμπλευση της με την κυβέρνηση»*.¹⁰⁶³ Η θεώρηση των δυο κομμάτων παρουσιάζει κάποιες ομοιότητες με αυτήν του 'Ελεύθερου Τύπου' καθώς και οι δυο εφημερίδες θεωρούν ότι τα κατεστημένα πολιτικά κόμματα συμφωνούν στις βασικές κατευθύνσεις της εξωτερικής πολιτικής. *«Στο ίδιο μήκος κύματος και ο πρόεδρος του Συνασπισμού και ο πρόεδρος της ΝΔ. Πέραν των όποιων αντιρρήσεων και οι δυο υπερθεμάτισαν τη λύση του Κυπριακού όσο και του Αιγαίου μόνο στους κόλπους της ΕΕ μπορεί να επιτευχθεί»*.¹⁰⁶⁴

Η εικόνα της Τουρκίας το διάστημα αυτό είναι σύμφωνη με το κυρίαρχο ιδεολόγημα. Έτσι θεωρείται ότι παρόλα τα ανοίγματα της ελληνικής πλευράς η Τουρκική πολιτική παραμένει αμετακίνητη, όπως αποκαλύπτουν οι παραβιάσεις των τουρκικών αεροσκαφών. *«Παρενοχλείται ...ο διάλογος»*¹⁰⁶⁵ Η τουρκική πολιτική θεωρείται ότι παραμένει διαχρονικά αναλλοίωτη επιμένοντας ιδιαίτερα στην επίλυση των διαφορών εκτός του Διεθνούς Δίκαιου. *«Ο Τούρκος υπουργός ΥΠΕΞ αναφέρθηκε ότι υπάρχουν και άλλα μέσα εκτός του Δικαστηρίου»*¹⁰⁶⁶

Η τουρκική εξωτερική πολιτική σε αντίθεση με τις διπλωματικές κινήσεις της Ελλάδος, προβάλλονται ως μελετημένες και επιθετικές ενέργειες που στόχο έχουν να κατοχυρώσουν τα κέρδη και να εγείρουν νέα ζητήματα. Η υπόθεση των Ιμίων είναι το χαρακτηριστικότερο παράδειγμα της τακτικής αυτής, καθώς η Άγκυρα κατάφερε ζήτημα επαναπροσδιορισμού του καθεστώτος στο Αιγαίο.

¹⁰⁶³ Ριζοσπάστης 22/12/1999

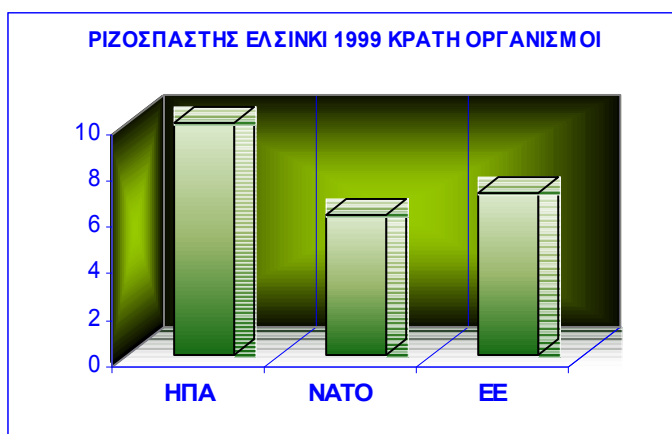
¹⁰⁶⁴ Ριζοσπάστης 16/12/1999

¹⁰⁶⁵ Ριζοσπάστης 07/12/1999

¹⁰⁶⁶ Ριζοσπάστης 04/12/1999

Μεγάλος είναι ο αριθμός των αναφορών σε τρίτα μέρη, και ιδιαίτερα στη Δύση. (Πίνακας 4)

(Πίνακας 4)

Η στάση των δημοσιευμάτων όπως και στα προηγούμενα επεισόδια είναι ιδιαίτερα αρνητική έναντι της Δύσης. Οι εξελίξεις στο Ελσίνκι, αλλά και η πολιτική προσέγγισης των δυο κρατών αποδίδεται στις ΗΠΑ και στο ΝΑΤΟ, οι οποίες αποσκοπούν στη διευθέτηση της διαφοράς προκειμένου να προωθήσουν «τα σχέδια της νέας τάξης στην πιο ευαίσθητη γεωστρατηγική περιοχή για την ιμπεριαλιστική συμμορία»¹⁰⁶⁷ Όπως προκύπτει από την ποιοτική ανάλυση ο τρόπος προσέγγισης και ερμηνείας της στάσης της Δύσης επηρεάζεται εξίσου με την μαρξιστική ανάλυση, και από αυτό που ονομάζουμε ως «ιδεολόγημα των Μ. Δυνάμεων». Η στάση της τελευταίας, ερμηνεύεται και προβάλλεται με όρους φιλελληνισμού και ανθελληνισμού. Ιδιαίτερα σημαντικό είναι ότι αν και ο ‘Ρίζοσπάστης’ εκκινώντας από διαφορετική ιδεολογική βάση από ότι ο ‘Ελεύθερος Τύπος’ εντούτοις, όπως προκύπτει από την ποιοτική ανάλυση των δημοσιευμάτων, υπάρχει μια σύμπτωση στο λόγο των δημοσιευμάτων σε ότι αφορά την ενδεικνυόμενη στάση της Ελλάδας έναντι της δεδομένης φιλοτουρκικής στάσης της Δύσης. Έτσι αυτό που προτείνεται

¹⁰⁶⁷Οπ.παρ.

είναι μια «επιθετική πολιτική και όχι παθητική άσκηση πολιτικής» η οποία θεωρείται ότι «όχι μόνο ανταποκρίνεται στο λαϊκό αίσθημα αλλά θα οδηγήσει τους εταίρους μας να σταματήσουν να υποστηρίζουν ανοιχτά την τουρκική πλευρά ζητώντας έναρξη διαλόγου ανάμεσα στην Ελλάδα και στην Τουρκία για τα ελληνικά κυριαρχικά δικαιώματα»¹⁰⁶⁸

Η εικόνα των ΗΠΑ είναι κυρίαρχα αρνητική, όπως ακριβώς και στα προηγούμενα επεισόδια (Πίνακας 5)

Πίνακας 5

Κυρίαρχο στερεότυπο για τις ΗΠΑ είναι αυτό του επικυρίαρχου των ελληνοτουρκικών σχέσεων, που ελέγχει και κατευθύνει τις εξελίξεις. Οι εξελίξεις στη Σύνοδο Κορυφής του Ελσίνκι προβάλλονται ως προειλημμένες «Οι αποφάσεις των 15 είχαν προετοιμαστεί κατά την επίσκεψη του Κλίντον στην Ελλάδα»¹⁰⁶⁹, και απόρροια ενός αμερικανού σχεδίου με στόχο την «αναβάθμιση της Τουρκικής πλευράς και την αμερικανοποίηση του Αιγαίου»¹⁰⁷⁰

Οι ιστορικές αναφορές που γίνονται από την εφημερίδα αποσκοπούν να ενισχύσουν την εικόνα αυτή αλλά και να υπογραμμίσουν τις αρνητικές επιπτώσεις της αμερικανικής παρέμβασης. «Σε κάθε σελίδα της ιστορίας μας υπάρχει το

¹⁰⁶⁸ Ριζοσπάστης 17/12/1999

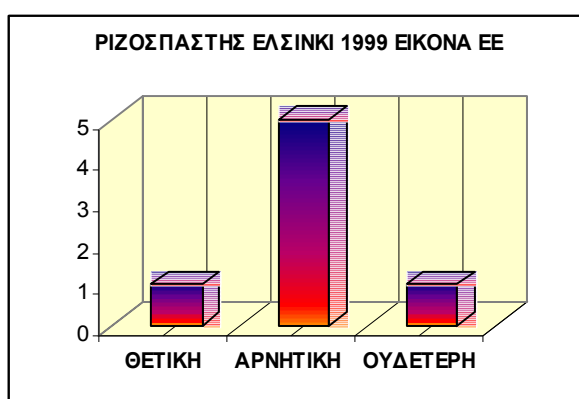
¹⁰⁶⁹ Οπ.παρ.

¹⁰⁷⁰ Οπ.παρ.

αιματοβαμμένο αποτύπωμα των ΗΠΑ, αλλά και την υποτέλεια των ελληνικών κυβερνήσεων»¹⁰⁷¹ Η εφημερίδα καταλογίζει ευθύνες στις ΗΠΑ για την κατοχή της Κύπρου κάνοντας συχνές αναφορές στο γεγονός αυτό ακόμη και όταν αναφέρεται στο θέμα του Αιγαίου. Για να ενισχύσει την στάση της αυτή, προβάλλει και απόψεις τρίτων επικαλούμενη Βρετανούς ερευνητές, προκειμένου να προσδώσει έναν πιο ‘έγκυρο’ και ‘αντικειμενικό’ χαρακτήρα στις καταγγελίες αυτές «Κυπριακό στην αμερικανόπνευστη στενωπό».¹⁰⁷²

Η εικόνα της Ε.Ε., όπως και αντίστοιχα των ΗΠΑ, είναι αρνητική «Ο μεγάλος τρομοκράτης».¹⁰⁷³ Η εικόνα αυτή επηρεάζει και επηρεάζεται από την στάση της εφημερίδας έναντι της Συμφωνίας Κορυφής (Πίνακας 6)

Πίνακας 6

Η απόφαση αυτή θεωρείται ότι συμβολίζει τον «βαθύτατα αντιδημοκρατικό και αυταρχικό χαρακτήρα της Ε.Ε.»¹⁰⁷⁴ Σε αντίθεση με ό,τι προβάλλεται από την κυβέρνηση η εφημερίδα θεωρεί ότι «είναι επικίνδυνη αυταπάτη να υποστηρίζει κανείς ότι μπορεί να βρεθούν δίκαιες και βιώσιμες λύσεις στα πλαίσια ενός οργανισμού, όπως η Ε.Ε., που έχει καταργήσει κάθε έννοια διεθνούς δικαίου και το αντικατέστησε με το δίκαιο του ισχυρότερου».¹⁰⁷⁵ Όπως και στην περίπτωση των

¹⁰⁷¹ Οπ.παρ.

¹⁰⁷² Ριζοσπάστης 04 /12/1999

¹⁰⁷³ Ριζοσπάστης 29 /01/2000

¹⁰⁷⁴ Ριζοσπάστης 16 /12/1999

¹⁰⁷⁵ Οπ.παρ.

ΗΠΑ, έτσι και σε αυτήν της Ε.Ε., η εφημερίδα προβάλλει γεγονότα από το παρελθόν τα οποία ‘αποδεικνύουν’ την αρνητική της στάση έναντι της Ε.Ε. «Το 1996 γνωρίσαμε τι θα πει κοινοτική αλληλεγγύη στο θέμα των Ιμίων. Τότε όταν τους ζήτησε να αναγνωριστούν τα σύνορα της Ελλάδος ως αυτά της Ε.Ε. εισπράξαμε ένα ηχηρό όχι». ¹⁰⁷⁶ Η προσπάθεια εμπλοκής της Ε.Ε. στις ελληνοτουρκικές διαφορές θα έχει ως αποτέλεσμα να φέρει την Ελλάδα σε δυσμενέστερη θέση έναντι της Τουρκίας, λόγω των λύσεων που προωθεί η Ε.Ε. «Το αποτέλεσμα ήταν να δοθεί στο Ελσίνκι το πράσινο φως για την ένταξη της Τουρκίας στην ΕΕ, ενώ για την ικανοποίηση του αιτήματος ένταξης της Κύπρου προωθείται η διχοτόμηση της» ¹⁰⁷⁷

Σημαντικός είναι και ο αριθμός των αναφορών γύρω από το ΝΑΤΟ που διαφοροποιεί την εφημερίδα από τις υπόλοιπες. Το γεγονός αυτό είναι απόρροια του σημαντικού ρόλου που θεωρείται ότι εξακολουθεί να διαδραματίζει ο οργανισμός, παρόλη την κατάρρευση του μεταψυχροπολεμικού κλίματος. Η θεώρηση αυτή είναι απόρροια της ερμηνείας των ελληνοτουρκικών σχέσεων από τον ‘Ριζοσπάστη’ αλλά και του ρόλου του ΝΑΤΟ στην περιοχή, όπως αποδεικνύεται από την παρέμβαση του κατά τον εμφύλιο πόλεμο στην πρώην Γιουγκοσλαβία. (Πίνακας 7)

Πίνακας 7

¹⁰⁷⁶ Οπ.παρ.

¹⁰⁷⁷ Ριζοσπάστης 04/01/2000

Η Συμφωνία Κορυφής προβάλλεται ως μέρος της ελληνοτουρκικής προσέγγισης, που εξυπηρετεί το νέο δόγμα του ΝΑΤΟ βάση του οποίου προβλέπεται «η συγκυριαρχία των δύο κρατών στο Αιγαίο με επικυριαρχία των ΗΠΑ»¹⁰⁷⁸. Η παρέμβαση του ΝΑΤΟ ενισχύεται από την πολιτική αυτή, ενώ ενισχύει την παρέμβαση του ΝΑΤΟ στην περιοχή «στα γρανάζια του ΝΑΤΟ έχει εμπλακεί και το Κυπριακό μέσω της προώθησης των σχεδίων για την οριστική διχοτόμηση του νησιού και την μετατροπή του σε Νατοϊκό προτεκτοράτο».¹⁰⁷⁹

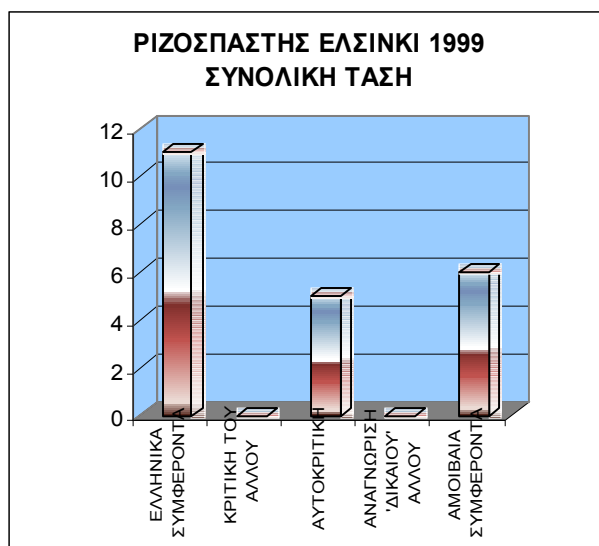
Ο τρόπος με τον οποίο μεταδίδεται σε όλα τα υπό εξέταση γεγονότα η στάση του ΝΑΤΟ από την εφημερίδα είναι αντιφατικός. Το ΝΑΤΟ σύμφωνα με τις ανάγκες των δημοσιευμάτων, αλλά και των ερμηνειών της εφημερίδας, προβάλλεται ως ένας αυτόνομος οργανισμός ο οποίος μαζί με τις ΗΠΑ κατευθύνουν τις εξελίξεις στην περιοχή και άλλοτε παρουσιάζεται ως ένας οργανισμός-υποχείριο των σχεδιασμών των ΗΠΑ.

Ο λόγος των δημοσιευμάτων είναι επαναληπτικός στην πλειοψηφία των ελληνικών επιχειρημάτων. Σημαντικός είναι και ο αριθμός των δημοσιευμάτων σχετικά με τα αμοιβαία συμφέροντα των δυο λαών αλλά και αυτών που προχωρούν σε κριτική της πολιτικής προσέγγισης που ακολουθείται στις ελληνοτουρκικές σχέσεις.(Πίνακας 8)

Πίνακας 8

¹⁰⁷⁸ Ριζοσπάστης 25-26/12/1999

¹⁰⁷⁹ Οπ.παρ.

Η προσέγγιση της ελληνοτουρκικής ‘σύγκρουσης’ από την εφημερίδα γίνεται υπό το πρίσμα της μαρξιστικής-λενινιστικής θεώρησης, ως σύγκρουση που αφορά την περιφέρεια του καπιταλιστικού συστήματος μεταξύ των αρχουσών ελίτ των δύο χωρών. Παρόλα στο λόγο των δημοσιευμάτων υπάρχει ένας σημαντικός αριθμός έμμεσων και άμεσων αναφορών γύρω από το δίκαιο των ελληνικών επιχειρημάτων που έρχεται σε αντίθεση με την γενικότερη προσέγγιση των ελληνοτουρκικών σχέσεων από την εφημερίδα. Έτσι, ενώ θεωρείται ότι οι άρχουσες ελίτ στις δυο χώρες ενάντια στα συμφέροντα των δυο λαών ανταγωνίζονται μεταξύ τους για την εύνοια των ΗΠΑ, εντούτοις καταγγέλλεται το γεγονός ότι εγκαταλείπονται κυριαρχικά δικαιώματα της Ελλάδος καθώς η ελληνική ηγεσία προχωρεί σε διάλογο με την Τουρκία στη βάση των απαιτήσεων της τελευταίας. «εγκαταλείπονται κυριαρχικά δικαιώματα της Ελλάδας. Ταυτόχρονα μπαίνουν στο παζάρι με την τουρκική ηγεσία με το διάλογο και την παραπομπή των ‘συνοριακών διαφορών’»¹⁰⁸⁰

Η εφημερίδα ασκεί έντονη κριτική στην ελληνική πλευρά αλλά και ιδιαίτερα στην πολιτική της προσέγγισης, και ιδιαίτερα σε πρωτοβουλίες που προβάλλονται ως συνέχεια και ενίσχυση της πολιτικής αυτής. «Βρώμικα παιχνίδια Αμερικανό-Νατοικής

¹⁰⁸⁰ Ριζοσπάστης 18/11/1999

προπαγάνδας. 'Ομάδες επαφής' ΝΑΤΟφρόνων δημοσιογράφων και διευθυντικών στελεχών ΜΜΕ από Ελλάδα και Τουρκία»¹⁰⁸¹ Οι συναντήσεις ελλήνων και τούρκων δημοσιογράφων θεωρείται ότι στόχο έχουν να λειτουργήσουν ως προπαγανδιστικά εργαλεία των 'ιμπεριαλιστικών επιλογών' στην Ελλάδα και στην Τουρκία. «Οι στόχοι των συναντήσεων μεταξύ των δημοσιογράφων αυτών δεν είναι παρά να προωθήσουν στο όνομα της φιλίας των δύο λαών τις κυρίαρχες επιλογές των κυβερνήσεων Ελλάδας και Τουρκίας στη βάση των ευρωατλαντικών υποδείξεων και της επικυριαρχίας των ΗΠΑ»¹⁰⁸²

Ο 'Ριζοσπάστης' σε αντίθεση με την πολιτική που προωθείται, θεωρεί ότι τα αμοιβαία συμφέροντα των δυο λαών μπορούν να κατοχυρωθούν «μόνο έξω από τα πλαίσια της Ε.Ε. και του ΝΑΤΟ και στη βάση του διεθνούς δικαίου και των αρχών της ειρηνικής συνύπαρξης και του σεβασμού των αμοιβαίων κυριαρχικών δικαιωμάτων. Σε ένα τέτοιο πλαίσιο και με την πάλη των λαών μπορεί να δημιουργηθεί στερεά η ειρήνη στο Αιγαίο».¹⁰⁸³

Η Συμφωνία του Ελσίνκι όπως και οι επαφές μεταξύ των δυο κρατών θεωρείται ότι δημιουργούν «απατηλές εντυπώσεις ότι οι δύο λαοί θα μπορέσουν να ζήσουν ήσυχα»¹⁰⁸⁴. Η 'πραγματική' ειρήνη, αμοιβαία επωφελής και για τους δυο λαούς, μπορεί να υπάρξει μόνο έξω από τον 'ιμπεριαλιστικό δεσμό', καθώς μόνο σε αυτήν την περίπτωση θα υπάρξουν «ισότιμες και αμοιβαία επωφελείς σχέσεις με τους λαούς των δύο χωρών να διαφεντεύουν τις τύχες τους».¹⁰⁸⁵

Η στάση της εφημερίδα κατά την Συμφωνίας του Ελσίνκι, είναι στο μεγαλύτερο μέρος της σε αντιστοιχία με την στάση της στα προηγούμενα γεγονότα, γεγονός που οφείλεται εν πολλοίς και στον χαρακτήρα της ως επίσημου οργάνου της

¹⁰⁸¹ Ριζοσπάστης 12/01/2000

¹⁰⁸² Οπ.παρ.

¹⁰⁸³ Ριζοσπάστης 26/01/2000

¹⁰⁸⁴ Οπ.παρ.

¹⁰⁸⁵ Οπ.παρ.

Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΕ. Όμως την περίοδο αυτή, όπως προκύπτει από την ποιοτική ανάλυση του λόγου των δημοσιευμάτων, υπάρχει μια σημαντική διαφοροποίηση στη στάση της εφημερίδας. Η διαφοροποίηση αυτή έγκειται στο ότι ο λόγος των δημοσιευμάτων συμπίπτει με τον αντίστοιχο όσον στέκονται ενάντια στην πολιτική της προσέγγισης των δυο κρατών. Έτσι κατά την περίοδο αυτή έχουμε την σταδιακή αποκρυστάλλωση ενός ρεύματος «υπερ-πατριωτικού» που χαρακτηρίζεται από σύμπτωση λόγου και επιχειρημάτων ενώ διατρέχει το σύνολο του πολιτικού κόσμου.

6.2.7 Συμπεράσματα της κάλυψης της Συνόδου Κορυφής στο

Ελσίνκι.

Η απόφαση της Συνόδου Κορυφής υπήρξε ιδιαίτερα σημαντική και σταθμός, καθώς η άρση του ελληνικού βέτο επισφράγιζε μια νέα αντίληψη στην ελληνική εξωτερική πολιτική και στις μεταξύ των δυο κρατών σχέσεις, ενώ σηματοδοτούσε την δικαίωση της μακροχρόνιας ελληνικής στρατηγικής για ένταξη της Κύπρου στην Ε.Ε. Η σημασία της Συνόδου αποδεικνύεται και από την έκταση που αφιερώθηκε σε αυτήν από τον Τύπο, αλλά κυριότερα από την σημαντικά διαφοροποιημένη στάση του Τύπου σε σχέση με τις κρίσεις του 1987 και 1996.

Οι πηγές των δημοσιευμάτων αλλά και η μορφή αυτών στο σύνολο των εφημερίδων παραμένουν πλειοψηφικά πρωτογενείς ενώ τα περισσότερα πρωτοσέλιδα είναι ρεπορτάζ. Ωστόσο την περίοδο αυτή σημαντικά αυξημένος είναι ο αριθμός των πρωτοσέλιδων που έχουν τη μορφή σχολίων ή συνεντεύξεων, συγκριτικά με τα υπόλοιπα γεγονότα που εξετάζουμε. Η διαφοροποίηση αυτή θεωρούμε ότι σχετίζεται με αυτό καθ' εαυτό το γεγονός της άρσης του ελληνικού βέτο. Οι εξελίξεις αυτές, δοκίμασαν σε μεγάλο βαθμό τις κατεστημένες αντιλήψεις, ενώ προκάλεσαν μια σειρά

από συζητήσεις, γεγονός που στην διαφοροποίηση που παρατηρείται στη μορφή των πρωτοσέλιδων δημοσιευμάτων.

Ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίστηκε η Συμφωνία του Ελσίνκι από τις εφημερίδες που εξετάζουμε είναι έντονα διαφοροποιημένος από ό,τι στα προηγούμενα γεγονότα. Η στάση του Ελληνικού Τύπου όπως και στην περίπτωση των προηγούμενων κρίσεων και στην περίπτωση αυτή επηρεάζεται από τις πολιτικές τους προτιμήσεις. Εντούτοις, και σε αντίθεση με τα προηγούμενα γεγονότα, παρατηρείται μια αποστασιοποίηση των εφημερίδων από τις κομματικές τους συγγένειες σε ό,τι αφορά τις θέσεις που εκφράζουν. Κατά την περίοδο αυτή παρατηρείται η αποκρυστάλλωση ενός ρεύματος «υπερ-πατριωτικού», μιας διαδικασίας που ξεκίνησε μετά την κρίση των Ιμίων και κορυφώνεται στην Συμφωνία του Ελσίνκι, όσο και αργότερα με τον πόλεμο του Κοσσυφοπεδίου. Το ρεύμα αυτό διατρέχει το σύνολο του πολιτικού κόσμου, όπου παρά τις ιδεολογικές διαφορές των μερών, χαρακτηρίζεται από σύμπτωση απόψεων και επιχειρημάτων. Η στάση τους είναι έντονα αντι-αμερικανική, υπέρ αυτού που ονομάζουν «αποτρεπτική πολιτική», στην ουσία της συγκρουσιακής, εμμένοντας σε αυτό που ονομάζουν γραμμή 'μη υποχωρήσεων'. Η πολιτική αυτή, κυρίαρχη στη δεκαετία του 1970 και ιδιαίτερα του 1980, έντονα επικρινόμενη τότε από τους τωρινούς θαυμαστές-υποστηρικτές της, ανάγεται σε θέσφατο, μέσω μιας διαρκούς κινδυνολογίας περί υποχωρητικότητας και εξυπηρέτησης των σχεδίων της Νέας Τάξης. *«Η Ελλάδα στη Νέα Τάξη του 21^{ου} αιώνα. Υπάρχει θέμα ουσιαστικής παραίτησης της Ελλάδας από την εθνική πολιτική που ακολουθούσε από τη μεταπολίτευση έως σήμερα»¹⁰⁸⁶.*

Η μερίδα των εφημερίδων που υποδέχθηκαν τη συμφωνία ως ελληνική επιτυχία(Νέα, Βήμα, Καθημερινή, Ελευθεροτυπία), θεωρούν ότι η Σύνοδος αυτή επιβεβαίωσε την ευρωπαϊκή διάσταση της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Η

¹⁰⁸⁶ Ελεύθερος Τύπος 02/01/2000

αίσθηση του ‘ανήκειν’ σε ένα Ευρωπαϊκό σύνολο ενισχύεται από τα δημοσιεύματα καθώς αναγνωρίζεται το ειδικό βάρος της Ε.Ε. στις κατευθύνσεις της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Αντίθετα για τις εφημερίδες ‘Ελεύθερο Τύπο’ και ‘Ριζοσπάστη’ η Συμφωνία αυτή προβάλλεται ως απόδειξη της διαρκούς υποχωρητικότητας της ελληνικής πλευράς, αλλά και της διακομματικής αποδοχής των πιέσεων της Δύσης και δη των αμερικανικών για διευθέτηση των όποιων εκκρεμοτήτων στις ελληνοτουρκικές σχέσεις.

Το σύνολο των εφημερίδων που εξετάζουμε συμπίπτει στην εκτίμηση, ότι η Συμφωνία του Ελσίνκι θα έχει ιδιαίτερο αντίκτυπο και βάρος στις εξελίξεις στην περιοχή. Η Σύνοδος Κορυφής αλλά και οι διεργασίες που προηγήθηκαν παρουσιάζονται από το σύνολο των εφημερίδων με δραματοποιημένο τρόπο. Η τακτική αυτή, λειτουργεί ενισχυτικά της ‘ελληνικής επιτυχίας’ αλλά και του μεγέθους της ελληνικής ήττας αντίστοιχα με την θεώρηση που υιοθετεί η κάθε εφημερίδα. Στην πρώτη περίπτωση με τη χρήση λέξεων όπως μάχη, κλπ, τονίζονται οι δυσκολίες και μεγεθύνεται το αποτέλεσμα, ενώ στη δεύτερη περίπτωση η χρήση λέξεων ενδοτικότητα, υποχωρητικότητα κλπ. ενισχύει το μέγεθος των «εθνικών υποχωρήσεων».

Οι Ελληνοτουρκικές σχέσεις αντιμετωπίζονται και στην περίπτωση αυτή, από όλες τις εφημερίδες, ως παιχνίδι μηδενικού αθροίσματος. Στα πλαίσια αυτά η συμφωνία του Ελσίνκι από κάποιες εφημερίδες αντιμετωπίζεται ως Ελληνική νίκη, ενώ από αυτές που αντιτίθενται στη συμφωνία ως Ελληνική ήττα και Τουρκική αντίστοιχα νίκη. Ο ελληνικός Τύπος και ιδιαίτερα οι εφημερίδες που διάκινται υπέρ της αποφάσεως προβάλλουν την αμηχανία της τούρκικης πλευράς όσο και το γεγονός της μη έγκαιρης απαντήσεως προκειμένου να ενισχύσουν την αίσθηση της ελληνικής νίκης, και το γεγονός ότι ικανοποιήθηκαν όλοι οι ελληνικοί όροι. Αυτές οι

εφημερίδες εγκαταλείπουν εν μέρει την παραδοσιακή θεώρηση της τουρκικής δημόσιας σφαίρας ως μονολιθικής και ενιαίας, όπου όλες οι δυνάμεις που διαμορφώνουν αυτή, συμπλέουν στην διατύπωση εδαφικών διεκδικήσεων εις βάρος της Ελλάδας. Οι αποφάσεις του Ελσίνκι θεωρούνται θετικές για την εξέλιξη των ελληνοτουρκικών σχέσεων και προβάλλονται ως ελληνική νίκη, με την απουσία όμως θριαμβολογικών τίτλων από την πλευρά των εφημερίδων αυτών. Το γεγονός αυτό οφείλεται στην αναγνώριση των ελληνικών αιτημάτων, όμως παράλληλα εκφράζεται μια δυσπιστία σχετικά με τον βαθμό που οι εξελίξεις αυτές θα συντελέσουν στην άρδην αλλαγής του κλίματος. Τα κύρια σημεία τα οποία και προβάλλονται από τις εφημερίδες που στέκονται ευνοϊκά στην Συμφωνία της Συνόδου Κορυφής, είναι η ουσιαστική εμπλοκή της Ε.Ε. στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, αλλά και οι πρόνοιες σχετικά με την ένταξη της Κύπρου.

Χαρακτηριστικό στοιχείο της αποτίμησης της Συμφωνίας είναι ο τρόπος με τον οποίο αποτιμώνται οι επιπτώσεις αυτής στην ελληνική οικονομία. Έτσι η 'Ελευθεροτυπία' στα θετικά της απόφασης υπογραμμίζει και τον αντίκτυπο που θα έχει στην ελληνική οικονομία. Οι εφημερίδες 'Βήμα' και 'Νέα', υποστηρίζουν αντίστοιχα ότι ανοίγει ο δρόμος για ξένες επενδύσεις όπως και για την ανάπτυξη των διμερών εμπορικών συναλλαγών. Σε αντίθεση ο 'Ελεύθερος Τύπος' θεωρεί ότι η ευρωπαϊκή αναβάθμιση της Τουρκίας πλήττει τα συμφέροντα των αγροτών, της περιφέρειας και παραδοσιακών κλάδων της βιομηχανίας. *«..γύρω από τις νέες εθνικές υποχωρήσεις θα στηθεί ένας νέος κύκλος επιχειρηματικής και χρηματιστηριακής κερδοσκοπίας με μεγάλους χαμένους την πατρίδα και το λαό. καθώς είναι μια προοπτική δραματικής συρρίκνωσης του εισοδήματος των Ελλήνων αγροτών».*¹⁰⁸⁷

Οι εφημερίδες, που στέκονται υποστηρικτικά έναντι της συμφωνίας προβάλλουν το γεγονός ότι η σύνδεση της Τουρκίας με την Ε.Ε. λειτουργεί

¹⁰⁸⁷ Ελεύθερος Τύπος 19/12/1999

μακροπρόθεσμα υπέρ της Ελλάδος καθώς αυτή συνοδεύεται από μια σειρά δεσμεύσεων που αναλαμβάνει κινούμενη σε ευρωπαϊκή τροχιά. Παράλληλα υπογραμμίζεται το γεγονός ότι οι συνθήκες που διαμορφώνονται προσφέρουν όλα τα εχέγγυα ώστε να ξεπεραστούν προκαταλήψεις φοβίες και δυσπιστίες. Η αποτίμηση, ωστόσο της τουρκικής υποψηφιότητας, γίνεται σε ένα αυστηρά ελληνοκεντρικό πλαίσιο, αναφορών σχετικά με το τι συμφέρει και τι όχι την Ελλάδα, και όχι σε ένα ευρύτερο πλαίσιο που περιλαμβάνει και την υπόλοιπη Ευρώπη. Η τακτική αυτή θεωρούμε ότι αποκαλύπτει μια γενικότερη στάση και θεώρηση της διεθνούς πραγματικότητας από τον ελληνικό Τύπο, υπό το πρίσμα ενός ιδιότυπου επαρχιωτισμού.

Αντίθετα οι εφημερίδες 'Ριζοσπάστης' και 'Ελεύθερος Τύπος' στέκονται ιδιαίτερα επικριτικά έναντι της Συμφωνίας του Ελσίνκι, ενώ η στάση τους συμπυκνώνεται στο χαρακτηρισμό της τελευταίας ως «Βατερλό της ελληνικής διπλωματίας». Οι αποφάσεις της Συνόδου Κορυφής προβάλλονται ως προειλημμένες, και ως επίφαση άλλων εξελίξεων και σχεδιασμών, ενισχύοντας το κλίμα συνωμοσιολογίας σε ότι αφορά τον τρόπο με τον οποίο προσεγγίζονται και μεταδίδονται οι διεθνείς σχέσεις από τον Τύπο. Στις περιπτώσεις εναντίωσης του Τύπου σε αποφάσεις και κινήσεις όπως η πολιτική της προσέγγισης, ο δημοσιογραφικός λόγος καταφεύγει σε στερεότυπα κινδυνολογικά επιχειρήματα, όπως οι κατηγορίες για εγκατάλειψη εθνικών δικαίων, ξεπούλημα του Αιγαίου, διχοτόμηση της Κύπρου κλπ που επισημαίνουν το μέγεθος των υποχωρήσεων αλλά και της επαπειλούμενης εθνικής τραγωδίας. Αντίστοιχος είναι ο λόγος των δημοσιευμάτων των δυο εφημερίδων την περίοδο αυτή, σε ότι αφορά την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων της Συνόδου Κορυφής του Ελσίνκι, καθώς υποστηρίζεται ότι εγκαταλείπονται πάγιες ελληνικές θέσεις,

Έντονη είναι η κινδυνολογία από τη μεριά του ‘Ελεύθερου Τύπου’, καθώς κάνει χρήση επιχειρημάτων που αναπτύσσονται και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες εναντίον της ένταξης της Τουρκίας. Έτσι όπως προειδοποιούν τα σχετικά δημοσιεύματα η τουρκική ένταξη θα δημιουργήσει *«προοπτικές αύξησης της ανεργίας, της μετανάστευσης, της λαθρομετανάστευσης και αλλοίωσης της σύνθεσης του πληθυσμού...»*.¹⁰⁸⁸ Στην περίπτωση της Συμφωνίας του Ελσίνκι πιο έντονα από ό,τι στην Κρίση των Ιμίων, η εφημερίδα αποστασιοποιείται από τις κομματικές της συγγένειες, ασκώντας κριτική στο σύνολο των πολιτικών δυνάμεων που υποστηρίζουν την οποιαδήποτε αλλαγή της παγιωμένης αντιμετώπισης της Τουρκίας. Η Συμφωνία του Ελσίνκι, για τον ‘Ριζοσπάστη’ αποτελεί γεγονός που αποβλέπει στην εξυπηρέτηση των πολιτικών και οικονομικών ελίτ των δυο χωρών. Η απόφαση αυτή αντιμετωπίζεται ως εθνική ήττα, καθώς νομιμοποιήθηκαν οι τουρκικές διεκδικήσεις. Οι αποφάσεις αυτές, προβάλλονται ως ακόμη μια μεγάλη ελληνική υποχώρηση χωρίς κανενός είδους ανταλλάγματα από την μεριά της Τουρκίας. Η κριτική αυτή αγνοεί και παραγνωρίζει τους λόγους της υποτιθέμενης διπλωματικής στροφής, ενώ στην ουσία πρόκειται για μια νέα προσέγγιση των ελληνοτουρκικών σχέσεων. Προσέγγιση η οποία οφείλεται σε πολλούς παράγοντες ανάμεσα στους οποίους μεγάλη επίδραση είχε και η κρίση των Ιμίων. Η νέα αυτή πολιτική μετέθεσε και μετέτρεψε το πρόβλημα των σχέσεων της Τουρκίας με την Ε.Ε. από ελληνοτουρκικό σε ευρωτουρκικό. Το γεγονός αυτό παραγνωρίζεται ενώ τονίζεται αντίθετα η άρση του βέτο ως εγκατάλειψη εθνικών δικαίων. Το ελληνικό βέτο στην περίπτωση αυτή από όπλο της διπλωματικής σκακιέρας, μετατρέπεται σε σταθερή αξία που ορίζει και οριοθετεί την ελληνική εξωτερική πολιτική

Ιδιαίτερα σημαντικό είναι ότι αν και ο ‘Ριζοσπάστης’ εκκινώντας από διαφορετική ιδεολογική βάση από ότι ο ‘Ελεύθερος Τύπος’ εντούτοις όπως

¹⁰⁸⁸ Οπ.παρ.

προκύπτει από την ποιοτική ανάλυση των δημοσιευμάτων υπάρχει μια σύμπτωση στον λόγο των δημοσιευμάτων, καθώς η απόφαση της Συνόδου Κορυφής του Ελσίνκι, τοποθετείται στα πλαίσια της Νέας Τάξης πραγμάτων όπως εκφράστηκε με το διάγγελμα του Μπους μετά την λήξη του πρώτου Πολέμου στον Περσικό Κόλπο.

Όπως διαπιστώνεται από την ποιοτική ανάλυση των δημοσιευμάτων, συγκροτείται ένα διακομματικό ή υπερκομματικό μέτωπο δυνάμεων που αντιτίθενται στην συμφωνία αλλά και εμμένουν στην δυναμική αντιμετώπιση της Τουρκίας. Η δυναμική αυτή διατρέχει κάθετα και οριζόντια το κομματικό σύστημα ενώ δημιουργούνται συμμαχίες φαινομενικά ετερόκλητων ιδεολογικά δυνάμεων.

Ο λόγος των δημοσιευμάτων των εφημερίδων που εξετάζουμε έναντι της Τουρκίας παραμένει σύμφωνος με την στερεοτυπική αντιμετώπιση της τελευταίας. Ωστόσο κατά την υπό εξέταση περίοδο διαπιστώνεται μια διαφοροποίηση σχετικά σημαντική, μεταξύ των εφημερίδων. Η διαφοροποίηση αυτή σχετίζεται με την στάση της κάθε εφημερίδας έναντι της Συμφωνίας του Ελσίνκι. Όσες εφημερίδες τηρούν μια ευνοϊκή στάση έναντι αυτών των εξελίξεων, υπάρχει μια αλλαγή στον τρόπο με τον οποίο μεταδίδεται η εικόνα της Τουρκίας, η οποία σχετίζεται και δικαιολογεί την θετική αποτίμηση της Συνόδου Κορυφής. Αυτό που παρατηρείται είναι ότι εγκαταλείπεται η γραμμή ενιαίας και συμπαγούς θεώρησης της τουρκικής δημόσιας σφαίρας και δη των δυνάμεων που διατρέχουν και ορίζουν την πολιτική πραγματικότητα της χώρας. Αντίθετα προκρίνεται μια νέου είδους κατηγοριοποίηση που είναι σύμφωνη με την επικρατούσα θεώρηση της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής με την οποία, η Ελλάδα έχει κάθε συμφέρον να ενισχύσει την ευρωπαϊκή προοπτική της Τουρκίας. Η αντίληψη αυτή, αντίθετη στην κυρίαρχη έως τότε μονοδιάστατη θεώρηση, υπογραμμίζει ότι ο ευρωπαϊκός προσανατολισμός της Τουρκίας, θα «φέρει στην επιφάνεια τις δυνάμεις που δίνουν προτεραιότητα στον εξευρωπαϊσμό και στον

εκδημοκρατισμό της γειτονικής χώρας επιδιώκουν να κατοχυρώσουν την ύφεση στο ελληνοτουρκικό μέτωπο» αλλά και στα «ευρωπαϊκά πρότυπα πολιτικής συμπεριφοράς».¹⁰⁸⁹ Η διαφοροποίηση αυτή, επηρεάζει και τον τρόπο ‘μετάδοσης’ της Τουρκίας καθώς θεωρείται ότι υπάρχουν ‘δυνάμεις’ οι οποίες προωθούν αυτό που μέχρι τώρα προβαλλόταν ως αποκλειστική ελληνική επιδίωξη, δηλαδή την ειρήνη στην περιοχή.

Παρά την διαφοροποίηση, ωστόσο εξακολουθούν να προβάλλονται μια σειρά από αρνητικά στερεότυπα για την Τουρκία, απόρροια της δυσπιστίας αλλά και απόδειξη των δυσκολιών που ενέχει μια πολιτική προσέγγισης των δυο κρατών. Έτσι προβάλλεται το γεγονός της απόστασης που χωρίζει την Τουρκία από τα πολιτικά ανεπτυγμένα ευρωπαϊκά κράτη, αλλά και της προσπάθειας που θα απαιτηθεί για να «αρχίσει η Τουρκία να προσαρμόζεται στα ευρωπαϊκά πρότυπα πολιτικής συμπεριφοράς».¹⁰⁹⁰

Ο λόγος των δημοσιευμάτων του ελληνικού Τύπου για την Τουρκία περικλείει ένα είδος πολιτικού και πολιτιστικού ιμπεριαλισμού, καθώς πλειοψηφούν οι αναφορές για την πολιτική και πολιτιστική υπανάπτυξη της. Το φαινόμενο αυτό είναι σύμφωνο με αυτό του ‘Οριενταλισμού’, του ιδεολογικού και αισθητικού φαινομένου μετάδοσης της και κατασκευής της ‘Ανατολής’ από τη Δύση όπως διατυπώθηκε από τον Edward D.Said.¹⁰⁹¹ Αυτού του είδους η προσέγγιση της Τουρκίας διατηρείται σε κάποιες εφημερίδες ενώ σε άλλες ενισχύεται κατά την περίοδο της Συμφωνίας του Ελσίνκι. Οι αναφορές αυτές επικεντρώνονται στον ισλαμικό- υπανάπτυκτο χαρακτήρα της τουρκικής κοινωνίας ο οποίος σε συνδυασμό με το μέγεθος της προβάλλεται ως απαγορευτικός για την οργανική ενσωμάτωση της στο ευρωπαϊκό «γίγνεσθαι».

¹⁰⁸⁹ Καθημερινή 14/12/1999

¹⁰⁹⁰ Καθημερινή 23/11/1999

¹⁰⁹¹ Edward D. Said: «Οριενταλισμός» Εκδόσεις Νεφέλη Αθήνα 1996

Τα αρνητικά στερεότυπα έναντι της Τουρκίας κατά το χρονικό διάστημα που εξετάζουμε από τις εφημερίδες, ιδιαίτερα στον 'Ελεύθερο Τύπο', που διάκινεται εναντίον της Συμφωνίας του Ελσίνκι, εντείνονται. Η στάση αυτή σχετίζεται με το ότι τα στερεότυπα αυτά καθώς λειτουργούν ως νομιμοποιητική βάση της αντίθεσης στην ευρωπαϊκή προοπτική της Τουρκίας. Η τελευταία προβάλλεται ως ένα «αντιδημοκρατικό καθεστώς» το οποίο είναι «οικονομικά και κοινωνικά υπανάπτυκτο» εμμένοντας στην πάγια επεκτατική του στρατηγική. Στην κινδυνολογία αυτή χρησιμοποιείται και η δημογραφία, καθώς κάποια δημοσιεύματα κάνουν χρήση των δημογραφικών χαρακτηριστικών της Τουρκίας προκειμένου να τονίσουν ότι η ένταξη της τελευταίας, μακροπρόθεσμα εμπεριέχει τον κίνδυνο της αλλοίωσης των δημογραφικών χαρακτηριστικών της χώρας. Έτσι στις ελληνοτουρκικές σχέσεις το επίπεδο της αντιπαράθεσης μεταφέρεται και στη σύνθεση των πληθυσμών ενώ το πληθυσμιακό όπλο και η απειλή 'εξαφάνισης' χρησιμοποιούνται επιδέξια για να κινητοποιήσουν εθνικιστικά αντανακλαστικά και φοβίες. Σε αυτού του είδους τις συγκρούσεις, όπως συνέβη και στην περίπτωση του Κοσσυφοπεδίου, ανθεί η επιχειρηματολογία σχετικά με το υψηλό ποσοστό των γεννήσεων του αντιπάλου που αποτελεί ωρολογιακή βόμβα στα θεμέλια του έθνους..

Ο τρόπος με τον οποίο κατασκευάζεται η εικόνα της Τουρκίας εμφανίζει την τελευταία ως συνέχεια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η Τουρκία εμφανίζεται να ακολουθεί την τακτική της επιτήδειας ουδετερότητας, ενός προσφιλούς στερεοτύπου των οπαδών της ρεαλιστικής σχολής στην Ελλάδα αλλά και μέρους του κυρίαρχου ιδεολογήματος για την Τουρκία. Η Τουρκία παρουσιάζεται ως επεκτατική δύναμη, ακολουθώντας αντίστοιχες τακτικές από το επεκτατικό παρελθόν της. Έτσι παρουσιάζεται να ακολουθεί μια μεσομακροπρόθεσμη στρατηγική που αποσκοπεί στην απογύμνωση κυριαρχικών δικαιωμάτων από την Ελλάδα και εν τέλει την

δορυφοροποίηση αυτής γύρω από την Τουρκία. Ένα μοντέλο Φιλανδοποίησης της Ελλάδας είναι αυτό που επισείετε από τον κατεστημένο στερεοτυπικό λόγο, και κυρίαρχο μέχρι και σήμερα στην εξωτερική πολιτική.

Η Τουρκία, στα πλαίσια αυτά παρουσιάζεται να οδηγεί ένα αέναο παιχνίδι απειλών και διεκδικήσεων το οποίο δεν πρόκειται να σταματήσει παρά μόνο εάν ικανοποιηθούν πλήρως τα αιτήματά της. Ο διάλογος μέσα σε ένα τέτοιο σκηνικό δεν πρόκειται να ωφελήσει την Ελλάδα αλλά αντίθετα θα είναι και μεγάλος χαμένος. Αυτού του είδους ο δημοσιογραφικός λόγος εντοπίζει ευθύς εξαρχής τις ευθύνες για την ένταση στις ελληνοτουρκικές σχέσεις στην Τουρκία, καθώς προβάλλεται ως αδιάλλακτη, εμμένοντας σε παραδοσιακές τακτικές προσέγγισης των ελληνοτουρκικών σχέσεων.

Ο τρόπος παρουσίασης της τουρκοκυπριακή ηγεσίας, συνολικότερα αλλά ιδιαίτερα κατά την Συμφωνία του Ελσίνκι, είναι χαρακτηριστικός του αντίστοιχου με τον οποίο καλύπτεται η Τουρκία. Οι πολιτικές δυνάμεις, αλλά και οι δυναμικές που διατρέχουν το τουρκικό και τουρκοκυπριακό πολιτικό σύστημα και πιο συγκεκριμένα τον μηχανισμό αποφάσεων αυτής, προσεγγίζονται μονοδιάστατα. Το λανθασμένο της προσέγγισης αυτής, αλλά και των ερμηνειών που απορρέουν από αυτήν, ‘αποκαλύφθηκε’ κατά τις διαπραγματεύσεις για το Κυπριακό το 2003. Έτσι ο Ραούφ Ντεκτάς, ο οποίος προβαλλόταν ως «εντολοδόχος» και «απλή μαριονέτα» της Άγκυρας, αποστασιοποιείται και εναντιώνεται στις επιλογές της Τουρκικής κυβέρνησης. Η άρνηση αυτή, αποδεικνύει την μονομέρεια της προσέγγισης του κυρίαρχου ιδεολογήματος της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής, η οποία αποτυγχάνει να ερμηνεύσει τις εξελίξεις στην Τουρκία εγκλωβισμένη σε μυωπικές αντιλήψεις για την μονολιθικότητα του τουρκικού καθεστώτος.

Την περίοδο αυτή όπως και στα προηγούμενα γεγονότα που εξετάσαμε σημαντικός είναι ο αριθμός των δημοσιευμάτων σχετικά με τον ρόλο και την παρέμβαση των τρίτων μερών. Ο αυξημένος αριθμός αυτός είναι απόρροια της φύσεως του γεγονότος, Σύνοδος Κορυφής της Ε.Ε. που εξετάζουμε.

Όπως προκύπτει από την ποιοτική ανάλυση ο τρόπος προσέγγισης και ερμηνείας της στάσης της Δύσης επηρεάζεται όπως και στα προηγούμενα επεισόδια από αυτό που ονομάζουμε ως «ιδεολόγημα των Μ. Δυνάμεων». Η στάση της τελευταίας, ερμηνεύεται και προβάλλεται με όρους φιλελληνισμού και ανθελληνισμού, ενώ από την πλειοψηφία των εφημερίδων χαρακτηρίζεται ετεροβαρής και φιλο-τουρκική. Η μεροληπτική αυτή πολιτική ανοχής της Δύσης έναντι της Τουρκίας, είναι αυτή που σύμφωνα με το κυρίαρχο ιδεολόγημα και τις ερμηνείες αυτού «*αποθρασύνει την Τουρκία*».¹⁰⁹² Ο τρόπος κατασκευής αυτός και προώθησης της εικόνας της Δύσης εμπεδώνει μια αίσθηση θυματοποίησης της Ελλάδας, της οποίας τα δίκαια αιτήματα παραγνωρίζονται εις βάρος πολιτικών υπολογισμών και συμφερόντων. Η αίσθηση ενός έθνους σε πολιορκία επιτείνεται, ενώ υπονομεύεται και όποια προσπάθεια διαμεσολάβησης η οποία εκ των προτέρων θεωρείται μεροληπτική.

Πολλές είναι οι αναφορές σχετικά με τις ΗΠΑ από το σύνολο των εφημερίδων κατά την περίοδο που εξετάζουμε, παρόλο που λόγω της Συνόδου Κορυφής αναμενόμενο ήταν να κυριαρχούν οι αναφορές στην Ε.Ε. ή στα κράτη-μέλη αυτής. Το γεγονός αυτό καταδεικνύει, κατά την γνώμη μας, την βαρύτητα του αμερικανικού παράγοντα στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, η οποία άμεσα η έμμεσα αναγνωρίζεται από το σύνολο των εφημερίδων που εξετάζουμε. Παράλληλα σε ορισμένες εφημερίδες(Ελεύθερος Τύπος κλπ) που εξετάζουμε οι αναφορές για τις ΗΠΑ πλειοψηφούν έναντι αυτών για την Ε.Ε. Οι περιπτώσεις αυτές είναι

¹⁰⁹² Νέα 30/11/1999

υποδηλωτικές του τρόπου θεώρησης και βαρύτητας αντίστοιχα των ΗΠΑ, και της Ε.Ε. στις ελληνοτουρκικές σχέσεις.

Ιδιαίτερα σημαντική θεωρούμε τη διαφοροποίηση που παρατηρείται στις εφημερίδες Καθημερινή, Βήμα-Νέα, Μακεδονία, όπως προκύπτει από την ποιοτική ανάλυση και αφορά τον ουδέτερα-θετικό τρόπο με τον οποίο προβάλλονται οι ΗΠΑ. Η στάση των εφημερίδων σχετίζεται με την αναγνώριση του ρόλου που διαδραματίζουν οι ΗΠΑ στην παγκόσμια σκηνή αλλά και των αρνητικών συνεπειών για τα ελληνικά συμφέροντα (Αμερικανικές επενδύσεις στη Βόρεια Ελλάδα, κλπ) εξαιτίας του αντι-αμερικανικού κλίματος που έχει δημιουργηθεί στην ελληνική κοινή γνώμη.

Η αμερικανική παρέμβαση στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, από τις υπόλοιπες εφημερίδες αντιμετωπίζεται ως εν γένει κάτι αρνητικό. Ο χαρακτηρισμός εξάλλου αυτής ως 'επιδιαιτησία', αντί λέξεων όπως διαμεσολάβηση, κλπ, υπογραμμίζει τις σημαντικές 'ευθύνες' των ΗΠΑ για τις ελληνοτουρκικές σχέσεις, τον ρόλο τους σε αυτές αλλά και τις σκοπιμότητες της αμερικανικής παρέμβασης. Ιδιαίτερα σημαντικό είναι το γεγονός ότι στο μεγαλύτερο αριθμό από τις εφημερίδες που εξετάζουμε, όπως και στα προηγούμενα επεισόδια, οι ιστορικές αναφορές για τις ευθύνες των ΗΠΑ στην Κύπρο, για την ανατροπή της δημοκρατίας στην Ελλάδα κλπ, επηρεάζει αρνητικά τον τρόπο με τον οποίο κατασκευάζεται και μεταδίδεται η εικόνα των ΗΠΑ. Οι ευθύνες των τελευταίων είναι ιδιαίτερα σημαντικές για μια σειρά από γεγονότα-σταθμούς της νεοελληνικής Ιστορίας, ωστόσο η καταφυγή στο παρελθόν και ιδιαίτερα με τον τρόπο που γίνεται θεωρούμε ότι σκόπιμα αγνοεί μια σειρά από άλλες ενέργειες (Παρέμβαση Προέδρου Johnson και αποτροπή αρχικά της τουρκικής επέμβασης στην Κύπρο το 1964). Η περισσότερο αποστασιοποιημένη μετάδοση και όχι η θυμική που χαρακτηρίζει τα σχετικά δημοσιεύματα, θεωρούμε ότι θα συνέβαλε

σε μια περισσότερο ισορροπημένη αξιολόγηση του ρόλου των ΗΠΑ αλλά και των ελληνοαμερικανικών σχέσεων. Χαρακτηριστικό αντίστοιχα του θυμικού αλλά και μονοδιάστατου τρόπου κατασκευής και μεταφοράς προσεγγίσεων της διεθνούς πολιτικής αλλά και των ΗΠΑ είναι ότι οι τελευταίες όπως και στα προηγούμενα επεισόδια προβάλλονται ως μια υπερδύναμη η οποία μπορεί να κατευθύνει τις παγκόσμιες εξελίξεις κατά το δοκούν. Ο τρόπος αυτός μετάδοσης χαρακτηρίζεται από την υπερβολή, αλλά και την μονοδιάστατη προβολή των αμερικανικών ‘δυνατοτήτων’ σε έναν κόσμο περισσότερο περίπλοκο από ό,τι αυτόν που παρουσιάζεται. Ως αποτέλεσμα, όπως αναφέρει και ο Κούρκουλας, οποιαδήποτε αμερικανική παρέμβαση και πρωτοβουλία αποκτά μυθικές διαστάσεις στην ελληνική πολιτική ζωή αλλά και στον τρόπο με τον οποίο παρουσιάζεται από τον Τύπο¹⁰⁹³.

Ιδιαίτερα αρνητικός είναι ο λόγος των ‘Ριζοσπάστη’ και ‘Ελεύθερου Τύπου’ σε ό,τι αφορά τις ΗΠΑ. Κυρίαρχο στερεότυπο για τις ΗΠΑ είναι αυτό του επικυρίαρχου των ελληνοτουρκικών σχέσεων, που ελέγχει και κατευθύνει τις εξελίξεις. Η σύνδεση της Τουρκίας με την Ε.Ε. στα πλαίσια αυτά προβάλλεται ως μέρος του αμερικανικού σχεδίου της Νέας Τάξης πραγμάτων

Στην περίπτωση του ‘Ριζοσπάστη’ είναι απόρροια της στάσης του ΚΚΕ, ενώ στην περίπτωση του ‘Ελεύθερου Τύπου’ είναι ιδιαίτερα σημαντικό το γεγονός ότι αντι-Αμερικανική στάση υιοθετείται και από τις εφημερίδες του συντηρητικού χώρου που παραδοσιακά τηρούσαν μια φιλο-Αμερικανική στάση. Η γλώσσα και η ρητορική για την Αμερική που χρησιμοποιείται από τις εφημερίδες του χώρου αυτού, έρχεται σε αντίθεση με τη συλλογική μνήμη, και την ιδεολογία του πολιτικά και κοινωνικά συντηρητικού αναγνωστικού κοινού τους. Η αλλαγή αυτή στη στάση του συντηρητικού ελληνικού Τύπου σηματοδοτεί την απαρχή ενός έντονου αντι-

¹⁰⁹³Κούρκουλας Α: *Τίμια: Κριτική προσέγγιση της τουρκικής πολιτικής*. Εκδόσεις Σιδέρη Αθήνα 1997

Αμερικανικού κλίματος που εμπεδώνεται και διατρέχει το σύνολο του ελληνικού πολιτικού φάσματος

Η απόφαση του Ελσίνκι, ενίσχυσε την θετική εικόνα της Ε.Ε., στην πλειοψηφία των εφημερίδων που εξετάζουμε ιδιαίτερα αυτές που αποτίμησαν θετικά την Συμφωνία Κορυφής. Η εξέλιξη αυτή δικαιώνει την ευρωπαϊκή στροφή της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής, καθώς η εμπλοκή της Ε.Ε. στις ελληνοτουρκικές σχέσεις θεωρείται ότι θα δικαιώσει την ελληνική πλευρά. Ακόμη και στην περίπτωση αυτή της αποτίμησης δηλαδή της παρέμβασης της Ε.Ε. στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, αναπαράγεται μια υπερβολική αισιοδοξία αντίστοιχη των προσδοκιών σχετικά με την παραπομπή των ελληνοτουρκικών θεμάτων στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης. Ιδιαίτερα στα θέματα διεθνούς πολιτικής όπως προκύπτει από την ποιοτική ανάλυση των δημοσιευμάτων, η σχετική κάλυψη είναι αποσπασματική, μεροληπτική και ελληνοκεντρική. Οι διεθνείς σχέσεις εμφανίζονται άλλοτε ως ένα παιχνίδι πειθούς και άλλοτε ως ένα παιχνίδι όπου υπερισχύει η θέληση των ισχυρών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της ελλιπούς και αντιφατικής προσέγγισης των δημοσιευμάτων έναντι τρίτων κρατών θεωρούμε ότι είναι η Συμφωνία του Ελσίνκι. Μέχρι την Σύνοδο Κορυφής, αλλά και μετά από αυτήν, κυρίαρχο είναι το στερεότυπο της φιλοτουρκικής πολιτικής των Δυτικών χωρών. Η μονοδιάστατη ωστόσο αυτή ερμηνεία αποτυγχάνει να εξηγήσει πως οι παραδοσιακά φιλό-τουρκοί σύμμαχοι μετά το Ελσίνκι 'μετατρέπονται' σε ολικούς αρνητές της τουρκικής ένταξης παρόλα τα οικονομικά συμφέροντα που είτε έχουν στην Τουρκία είτε η ένταξη αυτής στην Ε.Ε. τους εξασφαλίζει. Τα δημοσιεύματα των εφημερίδων που μέχρι τη Σύνοδο του Ελσίνκι προέβαλλαν την μεροληπτική στάση των άλλων κρατών-μελών 'πανηγυρίζουν' θεωρώντας πως η απόσυρση του ελληνικού βέτο στη Σύνοδο του Ελσίνκι, 'αποκάλυψε' τις πραγματικές διαθέσεις των κρατών-μελών της Ε.Ε. έναντι της

ένταξης της Τουρκίας. Το στοιχείο αυτό καταδεικνύει, την πολυπλοκότητα και ρευστότητα που χαρακτηρίζει τις διεθνείς σχέσεις. Ως αποτέλεσμα αυτού του τρόπου μετάδοσης θεωρούμε πως οι εικόνες και αντιλήψεις που μεταφέρονται για την παρέμβαση και το ρόλο των τρίτων μερών δεν αντιπροσωπεύουν την περιπλοκότητα των διεθνών σχέσεων, ενώ είναι εύκολο να γίνει καπήλευση αυτών.

Όπως και στα προηγούμενα γεγονότα που εξετάσαμε ο λόγος των δημοσιευμάτων των εφημερίδων στηρίζεται αλλά και προωθεί πλειοψηφικά την ελληνική επιχειρηματολογία. Η υπάρχουσα κάλυψη από τον Τύπο τείνει να ευνοεί και να επιτείνει τα εθνικά στερεότυπα για τον 'Άλλο'. Η κάλυψη αυτή είναι σχεδόν στατική και διαχρονικά ενιαία, υπάρχουν όμως ενδείξεις κάποιας μεταστροφής, όπως συμβαίνει σε μέρος των εφημερίδων που εξετάζουμε υπό το φως των εξελίξεων στις Ελληνο-Τουρκικές σχέσεις, μετά τη Συμφωνία του Ελσίνκι. Οι ελληνικές θέσεις προβάλλονται ως δεδομένα σύμφωνες με τις αρχές της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Έτσι η αντίστοιχη στάση της ελληνικής κυβέρνησης, θεωρείται ότι αποσκοπεί στην προώθηση των αρχών του Διεθνούς Δικαίου και της Ευρωπαϊκής Ένωσης και όχι στην εξυπηρέτηση εθνικών συμφερόντων. Ο τρόπος προβολής των ελληνικών θέσεων ιδιαίτερα για το Αιγαίο, συντελεί στην δημιουργία ενός ιδεολογήματος το οποίο παρουσιάζεται και ταυτίζει στην ελληνική κοινή γνώμη το Αιγαίο, ως ελληνική θάλασσα. Οποιαδήποτε σχετικά δικαιώματα που τυχόν μπορεί να έχει η Τουρκία στην περιοχή αυτή σκόπιμα αγνοούνται και αποσιωπούνται καθώς υπονομεύουν την κυρίαρχη στερεοτυπική προσέγγιση των ελληνοτουρκικών σχέσεων.

Τα ελληνικά επιχειρήματα ενισχύονται από την αντιθετική προβολή τους και κριτική προς τις θέσεις του 'Άλλου'. Έτσι η ελληνοτουρκική διένεξη θεωρείται ότι είναι απόρροια μονομερών τουρκικών διεκδικήσεων. Τα επιχειρήματα και οι θέσεις

του 'Άλλου', χαρακτηρίζονται ως προκλητικές και ενισχυτικές της έντασης μεταξύ των δυο χωρών. Οι Τουρκικές θέσεις ταυτίζονται με τη διατύπωση εδαφικών διεκδικήσεων σε αντίθεση με τις Ελληνικές που αποβλέπουν στην διατήρηση νομιμότητας στην περιοχή. Στην αντίθετη περίπτωση, οι τουρκικές προτάσεις που αναφέρονται σε θέματα, όπως η διεξαγωγή κοινών στρατιωτικών ασκήσεων υπονομεύονται με το να χαρακτηρίζονται ως «προπαγανδιστική ρουκέτα της Άγκυρας για τις Ελληνοτουρκικές σχέσεις»¹⁰⁹⁴

Την περίοδο που εξετάζουμε, όπως και σε αυτή κατά τους σεισμούς του 1999, σημαντικός είναι ο αριθμός των δημοσιευμάτων ιδιαίτερα στις εφημερίδες που αξιολογούν θετικά τη Συμφωνία του Ελσίνκι. Η τελευταία θεωρείται ότι διαμορφώνει έναν πλαίσιο συνύπαρξης των δύο χωρών. Ιδιαίτερη είναι η περίπτωση του 'Ριζοσπάστη'. Παρόλο που η εφημερίδα στέκεται αρνητικά στη Συμφωνία του Ελσίνκι, στέκεται θετικά στην προοπτική της αμοιβαίας και επωφελούς για τους δυο λαούς ειρήνης. Η οποία μπορεί να υπάρξει μόνο έξω από τον 'ιμπεριαλιστικό δεσμό', καθώς μόνο σε αυτήν την περίπτωση θα υπάρξουν «ισότιμες και αμοιβαία επωφελείς σχέσεις με τους λαούς των δύο χωρών να διαφεντεύουν τις τύχες τους».¹⁰⁹⁵

Κατά την περίοδο αυτή η στάση γενικότερα των εφημερίδων που εξετάζουμε είναι περισσότερο κριτική και αποστασιοποιημένη από τη επίσημη εξωτερική πολιτική συγκριτικά με τη στάση του Τύπου κατά τη διάρκεια των κρίσεων. Έτσι κατά την περίοδο αυτή έχουμε την σταδιακή αποκρυστάλλωση ενός ρεύματος «υπερ-πατριωτικού' που χαρακτηρίζεται από σύμπτωση λόγου και επιχειρημάτων γεγονός που διατρέχει και το σύνολο του πολιτικού κόσμου. Ο λόγος αυτός διαπνέεται από έναν ιδιότυπο εθνικισμό και ιδιαίτερα έντονο αντιαμερικανισμό. Η κριτική που ασκείται προς τις πολιτικές ελίτ άλλα και προς τα υπόλοιπα ΜΜΕ παίρνει τη μορφή

¹⁰⁹⁴ Νέα 27/11/1999

¹⁰⁹⁵ Οπ.παρ.

καταγγελτικού λόγου για την ιδιότυπη συνεργασία προκειμένου να προωθηθούν οι υποχωρήσεις αυτές ως εθνικά συμφέρουσες. Η ιδιότυπη αυτή συμμαχία, σύμφωνα με τις ερμηνείες αυτές αποσκοπεί σε μια «προγραμματισμένη νεοταξική ταπείνωση της Ελλάδος»¹⁰⁹⁶ Οι λεγόμενες εθνικές απόψεις εμπρικλείουν ισχυρές δόσεις εθνικού φανατισμού και μισαλλοδοξίας. Ο λόγος που αναδύεται από τον ελληνικό Τύπο αναδύει την αίσθηση της έλλειψης εθνικής αυτοπεποίθησης φόβου και άμυνας έναντι οποιωνδήποτε πρωτοβουλιών στα λεγόμενα εθνικά θέματα.¹⁰⁹⁷ Αυτό που παραγνωρίζεται είναι ότι ο διάλογος που ξεκίνησε μεταξύ των δύο χωρών το 1978 και διήρκεσε μέχρι το 1981 δεν επέφερε θετικά αποτελέσματα αλλά ούτε και κλόνισε τις ελληνικές θέσεις. Αντίθετα βοήθησε στη διαδικασία ένταξης στην τότε ΕΟΚ πείθοντας τους μελλοντικούς εταίρους ότι η Ελλάς δεν είχε κανέναν φόβο να συζητήσει με την Τουρκία.

Υπάρχει δηλαδή μια εγγενής δυσκολία μετατροπής του τρόπου μετάδοσης του 'Άλλου' από κυρίαρχα αντιπαραθετική σε συνεργατική, με εξαίρεση την περίπτωση που αυτό εξυπηρετεί και άλλες κυρίαρχες σκοπιμότητες των μέσων πχ. εμπορικές όπως συνέβη στην περίπτωση των σεισμών.

Ο Τύπος αναδεικνύεται ως κρίσιμος παράγοντας στην εξωτερική πολιτική της χώρας. Ιδιαίτερα θεωρείται ότι έπαιξε βαρύνοντα ρόλο στην προπαγάνδισή της απόφασης του Ελσίνκι, και του τρόπου υποδοχής, πρόσληψης και σημασιοδότησης αυτού του γεγονότος από την κοινή γνώμη. Όπως αποδεικνύεται από την ποιοτική ανάλυση των δημοσιευμάτων ο κριτικός ρόλος του Τύπου είναι αυξημένος, καθώς η στάση του απέναντι στη συμφωνία του Ελσίνκι είναι περισσότερο αποστασιοποιημένη από τις επίσημες θέσεις της πολιτικής ηγεσίας, συγκριτικά με ότι συμβαίνει στην περίπτωση των κρίσεων. Αντίστοιχος θεωρούμε πως είναι και ο

¹⁰⁹⁶ Ελεύθερος Τύπος 18/12/1999

¹⁰⁹⁷ Τάσος Παππάς

βαθμός επίδρασης του στην κοινή γνώμη καθώς ο Τύπος αναδεικνύεται σε τρίτο πόλο με αυτόνομες θέσεις. Ο τρόπος υποδοχής και αξιολόγησης της Συμφωνίας του Ελσίνκι από τις εφημερίδες αντανakλά τον αντίστοιχο τρόπο αντίδρασης της ελληνικής κοινωνίας. Οι εξελίξεις που σημειώθηκαν θεωρούμε ότι προκάλεσαν αμηχανία και στις δύο κοινωνίες καθώς τις έφεραν προ των ευθυνών τους για τη λήψη των αναγκαίων αποφάσεων προκειμένου να αρθεί το μεταξύ τους αδιέξοδο. Η μακροχρόνια ένταση και αντιπαλότητα των δυο κρατών καθιστά περισσότερο ‘ελκυστική’ τη χρήση αρνητικών στερεοτύπων. Το γεγονός αυτό φανερώνει τις δυσκολίες του εγχειρήματος προκειμένου να ξεπερασθεί η μακροχρόνια καχυποψία μεταξύ των δυο κρατών.

7^ο Κεφάλαιο

Συμπεράσματα

Στόχος της εργασίας αυτής είναι η προσέγγιση και η ερμηνεία του ρόλου του Ελληνικού Τύπου, μέσα από την μελέτη των Ελληνοτουρκικών σχέσεων, ενός ιδιαίτερα σημαντικού ζητήματος για την ελληνική εξωτερική πολιτική. Για τον λόγο αυτό επιλέχθηκαν να εξεταστούν, δυο γεγονότα που έφεραν στα πρόθυρα αντιπαράθεσης τις δυο χώρες (1987 και 1996) αλλά και αυτά που σηματοδότησαν την απαρχή μιας εν εξελίξει προσπάθειας προσέγγισης των δύο κρατών, τους σεισμούς του 1999 και τη Συμφωνία του Ελσίνκι. Η απόπειρα ερμηνείας του ρόλου του Τύπου στην ελληνική εξωτερική πολιτική στηρίχθηκε στη δυναμική θεώρηση βάση της οποίας θεωρήσαμε την ελληνική εξωτερική πολιτική ως ένα ανοιχτό-δυναμικό αλλά σαφώς ιεραρχημένο πεδίο, το οποίο και αποτελεί μέρος του γενικότερου πλαισίου παραγωγής πολιτικής του κοινωνικού συστήματος στην Ελλάδα. Στα πλαίσια αυτά υποστηρίζουμε ότι ελληνικός Τύπος είναι ένας μηχανισμός αυτόνομος με ιδιαίτερο και διακριτό ρόλο στην εξωτερική πολιτική. Ο Τύπος δεν συνεισφέρει απλά και μόνο στη διαμόρφωση των όρων της πολιτικής εκπροσώπησης. Αντίθετα η παρέμβαση του εμπλουτίζει και μετασχηματίζει τους όρους διεξαγωγής της πολιτικής αντιπαράθεσης, διαμορφώνοντας έτσι 'νέα' κάθε φορά πολιτικά πλαίσια.

Ο Μητρόπουλος όσον αφορά το ρόλο των ΜΜΕ συνολικά, στην ελληνική εξωτερική πολιτική διαπιστώνει τη σταδιακή αποχώρηση των ΜΜΕ από τον τομέα της εξωτερικής πολιτικής και τη μετάβαση τους από την υποταγή στο εθνικό συμφέρον, στην απόλυτη χειραφέτηση και στην απάθεια.¹⁰⁹⁸ Αντίστοιχα ο Γιαλλουρίδης σχολιάζοντας τον ρόλο του Τύπου στην Ελλάδα όσο και στην Τουρκία, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι «ο Τύπος και στις δυο χώρες ασκεί σε μεγάλο βαθμό μια λειτουργία τόνωσης της εθνικής

¹⁰⁹⁸ Δ. Μητρόπουλος: «Εξωτερική πολιτική και Ελληνικά Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης: Υποταγή, Χειραφέτηση και Απάθεια» σελ. 274-295 στο Π.Ι.Τσάκωνας (Επιμέλεια): «Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική. Μια Συνολική Προσέγγιση» Τόμος Α. Εκδόσεις Σιδέρη Αθήνα 2003

πολιτικής»¹⁰⁹⁹ ενώ η «λειτουργία τους αποτελεί τόσο έναν δυνητικό φορέα μετάδοσης ενίσχυσης ή και σταθεροποίησης της σύγκρουσης»¹¹⁰⁰ Τα συμπεράσματα αυτά σχετικά με τον ρόλο του Τύπου στην ελληνική εξωτερική πολιτική, προέκυψαν μερικώς και από την δική μας έρευνα. Εντούτοις το στοιχείο που θεωρούμε ότι είναι καθοριστικό και διαφοροποιεί τη δική μας προσέγγιση είναι η αναγνώριση του ιδιαίτερου και σημαντικού ρόλου που διαδραματίζει ο ελληνικός Τύπος με διαφορετική ένταση και τρόπο στις ελληνοτουρκικές σχέσεις κατά τις δεκαετίες 1980-2000. Η θεώρηση μας αυτή, αναγνωρίζει ενεργητικό ρόλο σε όλους τους πόλους που συνιστούν το δημόσιο επικοινωνιακό πεδίο (πολιτικές ελίτ, κοινή γνώμη, Τύπος) μέσω μια διαδικασίας 'διαπραγμάτευσης'. Όπως προκύπτει από την κριτική αποτίμηση του ιδεολογικού λόγου των εφημερίδων που εξετάστηκαν, ο Τύπος αναδεικνύεται σε κρίσιμο παράγοντα της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Η σημασία του αυξάνεται στις περιπτώσεις όπου παρατηρείται αδυναμία ορισμού-παρέμβασης από την πολιτική ηγεσία όπως αποδεικνύει η περίπτωση των Ιμίων αλλά και των διαπραγματεύσεων για το Σχέδιο Ανάν πρόσφατα. Η στάση του Τύπου στην κρίση στα Ίμια αλλά και έναντι των αποφάσεων της Συνόδου Κορυφής στο Ελσίνκι, όπως προκύπτει από την ανάλυση που προηγήθηκε σε καμία περίπτωση δεν συνιστά απόσυρση-απάθεια του Τύπου, όπως υποστηρίζει ο Μητρόπουλος, έναντι των εξελίξεων στην εξωτερική πολιτική. Αντίθετα η επιφυλακτική και κριτική στάση των εφημερίδων έναντι της Συμφωνίας του Ελσίνκι καταδεικνύουν την αποστασιοποίηση του Τύπου από την εθνική πολιτική, αλλά και την επίδραση του στην «αποδόμηση βασικών ιδεολογικών χαρακτηριστικών του μεταπολιτευτικού συστήματος».¹¹⁰¹ Έτσι θεωρούμε ότι ο Τύπος παραμένει ένας μηχανισμός με ιδιαίτερο και

¹⁰⁹⁹ Χ. Γιαλλουρίδης: « Η Ελληνο-τουρκική σύγκρουση από την Κύπρο έως τα Ίμια» σελ. 271 εκδόσεις Ι.Σιδέρη Αθήνα 1997

¹¹⁰⁰ Οπ.παρ.σελ.274

¹¹⁰¹ Ανδρέας Πανταζόπουλος : « Η Δημοκρατία της Συγκίνησης» σελ 149 Εκδόσεις Πόλις Αθήνα 2002

διακριτό ρόλο στο σύστημα της εξωτερικής πολιτικής του οποίου η επίδραση στη διαδικασία αυτή, θεωρούμε ότι είναι σε μια διαρκή διαπραγμάτευση’.

Το ιδεολογικό διακύβευμα που κατασκευάζεται και εκπέμπεται μέσω του Τύπου σχετικά με τις ελληνοτουρκικές σχέσεις δεν είναι ανεξάρτητο αλλά βασίζεται σε προηγούμενα υπαρκτά στερεότυπα και σε κυρίαρχους τρόπους προσέγγισης και ανάγνωσης του ιστορικού παρελθόντος. Ο τρόπος σύλληψης, ‘κατασκευής’, και μετάδοσης των γεγονότων από τις εφημερίδες που εξετάσαμε παρουσιάζει αρκετές ομοιότητες αλλά και διαφορές. Όπως προκύπτει από την ανάλυση των τεχνικών όσο και ποιοτικών στοιχείων των σχετικών με τις ελληνοτουρκικές σχέσεις πρωτοσέλιδων δημοσιευμάτων, πλειοψηφούν τα ρεπορτάζ αλλά και η χρήση πρωτογενών πηγών. Η επιλογή των ρεπορτάζ, έναντι των σχολίων θεωρούμε ότι σχετίζεται με τεχνικούς λόγους (εντυπωσιακά πρωτοσέλιδα κλπ) ενώ η χρήση πρωτογενών πηγών : α) στην ‘αρνητική’ και ‘καχύποπτη’ στάση έναντι του τρόπου με τον οποίο παρουσιάζουν τις ελληνοτουρκικές σχέσεις οι τρίτοι (δημοσιογραφικά πρακτορεία, ΜΜΕ κλπ), αλλά και β) στον αποκλεισμό των επιχειρημάτων του ‘Άλλου’. Το γεγονός αυτό θεωρούμε ότι είναι σύμφωνο με αυτό που έχει προταθεί από τους Shoemaker and Reese S. και John Kease¹¹⁰², ότι δηλαδή στον καθορισμό της θεματολογίας τους και στην παρουσίαση των ειδήσεων τα ΜΜΕ δίνουν μεγαλύτερη εμπιστοσύνη σε επίσημες (πχ κυβέρνηση, επιχειρήσεις, οργανισμοί, πολιτικά κόμματα,) παρά σε ‘ανεπίσημες’ πηγές όπως είναι κινήματα κλπ. Έτσι θεωρούμε και όπως προκύπτει από την ανάλυση των δημοσιευμάτων η εναπόθεση σε επίσημες πηγές, επηρεάζει και τον λόγο των δημοσιευμάτων καθώς αυτά προσχωρούν στον επίσημο ορισμό της κατάστασης, υιοθετώντας έναν «καθεστωτικό» πολιτικό λόγο.¹¹⁰³ Παράλληλα η επιλογή της μειωμένης χρησιμοποίησης αλλοδαπών

¹¹⁰² Shoemaker and Reese S. *Mediating the Message* σελ. 219,224, John Kease *The Media and Democracy* (London: Polity press 1981) σελ. 95 στο Δεμερτζής Πολιτική Επικοινωνία και Διακινδίνευση

¹¹⁰³ Δεμερτζής Πολιτική Επικοινωνία και Διακινδίνευση σελ 372

πηγών θεωρούμε ότι εμποδίζει την απαιτούμενη και αναγκαία ιδίως σε θέματα εξωτερικής πολιτικής πολυσχιδία των ειδήσεων.¹¹⁰⁴

Η πλειοψηφική χρήση πρωτογενών πηγών στα πρωτοσέλιδα δημοσιεύματα εφημερίδων απαντάται στο σύνολο των γεγονότων που εξετάσαμε, ωστόσο υπάρχουν κάποιες διαφοροποιήσεις που σχετίζονται με την φύση του γεγονότος. Ειδικότερα στους σεισμούς αλλά και κατά την Συμφωνία του Ελσίνκι στο σύνολο των εφημερίδων παρατηρήθηκε, μια αύξηση του αριθμού των σχολίων αλλά και της χρήσης δευτερογενών πηγών. Η μείωση του αριθμού των ρεπορτάζ που παρατηρήθηκε στα γεγονότα αυτά θεωρούμε ότι σχετίζεται: α) με τη φύση των γεγονότων, τα οποία δεν ήταν αντιπαραθετικά, έτσι ώστε να επιτρέψουν την δραματοποίηση των γεγονότων και β) με το ότι η ενίσχυση της πολιτική προσέγγισης των δυο χωρών, ανέτρεψε την ‘παραδοσιακή προσέγγιση των ελληνοτουρκικών σχέσεων, προκαλώντας έντονες συζητήσεις στο εσωτερικό των δυο κοινωνιών. Ενώ η αύξηση που παρατηρήθηκε της χρήσης δευτερογενών πηγών, την περίοδο αυτή θεωρούμε ότι σχετίζεται α) με τη φύση των γεγονότων που καθιστούσε αναγκαία τη χρήση και άλλων πηγών β) με το κλίμα που επικράτησε με πλέον χαρακτηριστικό γεγονός τη συμπαραγωγή ειδήσεων των τηλεοπτικών καναλιών των δυο χωρών ιδιαίτερα την περίοδο των σεισμών αλλά και γ) με μια ποιοτική μεταβολή του ελληνικού τύπου και του τρόπου λειτουργίας του.

Ένα από τα βασικά ερωτήματα γύρω από τα οποία οργανώθηκε η έρευνα μας ήταν η ιεράρχηση των ελληνοτουρκικών στη θεματολογία των εφημερίδων που εξετάζουμε καθώς θεωρούμε ότι διαφαίνονται εμμέσως οι προτεραιότητες των αναγνωστών τους, όσον αφορά τα θέματα της εξωτερικής πολιτικής και δη των ελληνοτουρκικών. Τα ελληνοτουρκικά θέματα εν γένει όπως προκύπτει από την

¹¹⁰⁴ Χ. Γιαλλουρίδης : « Η Ελληνο-Τουρκική σύγκρουση από την Κύπρο έως τα Ίμια. Η οπτική του Τύπου» σελ 268 εκδόσεις Σιδέρη Αθήνα 1997

έρευνα μας κυριαρχούν στη θεματολογία των εφημερίδων σε σχέση με άλλα ζητήματα της εξωτερικής πολιτικής, αποδεικνύοντας ότι πρόκειται για κομβικό ζήτημα της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής όσο και της ελληνικής κοινωνίας. Ωστόσο όπως προέκυψε από την ποσοτική ανάλυση τα ελληνοτουρκικά θέματα, παρόλη την στερεοτυπική αναγωγή τους σε εθνικά θέματα, κυριαρχούν στα πρωτοσέλιδα των εφημερίδων μόνο σε στιγμές ιδιαίτερου ενδιαφέροντος και μόνο κατά τον μήνα που λαμβάνει χώρα το γεγονός που εξετάζουμε. Η θεματολογία της πλειοψηφίας των εφημερίδων (τέσσερις από τις έξι), ωστόσο το χρονικό διάστημα (ένα μήνα πριν και ένα μετά) που προηγείται και έπεται του γεγονότος που εξετάζουμε κάθε φορά, κυριαρχείται από θέματα εσωτερικής επικαιρότητας. Με βάση λοιπόν το ερώτημα που είχαμε θέσει, θεωρούμε ότι η επιλογή αυτή είναι απόρροια της συντακτικής πολιτικής των εφημερίδων ενώ αντανακλά και το περιορισμένο ενδιαφέρον-εσωστρέφεια της ελληνικής κοινής γνώμης για τα θέματα της εξωτερικής πολιτικής. Εξαίρεση αποτελούν οι εφημερίδες «Καθημερινή» και «Μακεδονία» στις οποίες, στην πλειονότητα των γεγονότων που εξετάσαμε, η έκταση των πρωτοσέλιδων αναφορών στις ελληνοτουρκικές σχέσεις είναι ιδιαίτερα μεγάλη. Η διαφοροποίηση αυτή οφείλεται σε τεχνικούς λόγους(παραδοσιακή μορφή εφημερίδας) όσο και σε ποιοτικά χαρακτηριστικά των εφημερίδων (αναγνωστικό κοινό, συντακτική πολιτική κλπ).

Η θεματολογία των πρωτοσέλιδων δημοσιευμάτων που αναφέρονται στις ελληνοτουρκικές θέσεις, παρουσιάζει κάποιες ομοιότητες μεταξύ των εφημερίδων που εξετάσαμε. Έτσι κατά τη διάρκεια των κρίσεων στο σύνολο των εφημερίδων πλειοψηφούν τα θέματα που αναφέρονται στο Αιγαίο, ενώ στα άλλα δυο (Σεισμοί, Συμφωνία του Ελσίνκι) κυριαρχούν τα θέματα που αναφέρονται στο σύνολο των ελληνοτουρκικών θεμάτων. Το είδος των εξελίξεων στα τελευταία αυτά γεγονότα,

ευνοεί την ανάδειξη και άλλων θεμάτων πλην αυτών που κυριαρχούν σε περιόδους αντιπαράθεσης, και ιδιαίτερα αυτών που αφορούν τα δικαιώματα της κάθε χώρας στο Αιγαίο. Σημαντικό στοιχείο είναι η απουσία ή ο περιορισμένος αριθμός αναφορών από το σύνολο των εφημερίδων, εκτός του 'Ριζοσπάστη' στο Κυπριακό ζήτημα, με εξαίρεση την περίοδο του Ιουλίου του 1999. Ο τρόπος προβολής του Κυπριακού ζητήματος, μικρός αριθμός αναφορών τις υπόλοιπες περιόδους και έξαρση αυτών την περίοδο κατά την οποία συμπληρώνονται 25 χρόνια από την Τουρκική εισβολή, καταδεικνύει τη 'μετατροπή' του Κυπριακού σε 'επετειακό' ζήτημα, το οποίο και ελάχιστα κινητοποιεί την ελληνική κοινή γνώμη. Ο τρόπος ανάδειξης της σχετικής με τις ελληνοτουρκικές σχέσεις θεματολογίας, όπως προκύπτει από την έρευνα μας είναι απόρροια της ιδεολογικής τοποθέτησης της κάθε εφημερίδας. Χαρακτηριστικά ως προς αυτό είναι τα δημοσιεύματα του 'Ριζοσπάστη' σε όλα τα γεγονότα που εξετάζουμε σχετικά με τις σχέσεις των δυο κρατών με τρίτες χώρες, και ιδιαίτερα ο τρόπος προβολής των ΗΠΑ

Το σύνολο των εφημερίδων που εξετάζουμε, αναπαράγοντας το κυρίαρχο ιδεολόγημα, κατηγοριοποιούν τις ελληνοτουρκικές σχέσεις σε «εθνικά» θέματα. Η χρήση του «συμπυκνωτικού» αυτού συμβολισμού* ανάγει τις ελληνοτουρκικές σχέσεις σε ένα ιδεολογικό διακύβευμα, σε θέμα δηλαδή που αφορά αυτή καθ' αυτή την επιβίωση του έθνους. Ως αποτέλεσμα οι διεθνείς σχέσεις γενικότερα αλλά και οι ελληνοτουρκικές σχέσεις ειδικότερα ομαδοποιούνται και απλοποιούνται σε διχοτομικά σχήματα. Η επιλογή αυτή δηλαδή τα θέματα εξωτερικής πολιτικής να βαπτίζονται σε εθνικά, παραλείπει κάθε αναφορά της σχέσεις δύναμης και συμφερόντων μεταξύ των κρατών. Η έννοια αυτή, *«δεν είναι διόλου μια αθώα γλωσσική διατύπωση....αλλά έχει αυτομάτως δυο συνέπειες. Πρώτον, τα θέματα αυτά γίνονται ζητήματα και της εσωτερικής πολιτικής και εμπλέκονται στο παιχνίδι της*

* Ως τέτοιοι εννοούνται όσοι μεταφέρουν συναισθηματικές και ιδεολογικές απεικονίσεις.

διεκδίκησης της εξουσίας»¹¹⁰⁵ και «δεύτερον δημιουργείται η εντύπωση ότι πρόκειται για θέματα «ζωής και θανάτου», «επιβίωσης» και «τιμής», με προφανή συνέπεια να θεωρούνται αδιαπραγμάτευτα...και οι δυο αυτές παρενέργειες είναι δυσλειτουργικές, καθώς δένουν τα χέρια των υπευθύνων και δεν συμβάλλουν στην επικράτηση του απαραίτητου ορθολογισμού και της νηφαλιότητας που απαιτούνται για τη μεγιστοποίηση των κερδών και την ελαχιστοποίηση των ζημιών για τη χώρα στο πλαίσιο της εξωτερικής πολιτικής'». ¹¹⁰⁶

Η 'κατασκευή' και προώθηση της θεώρησης των ελληνοτουρκικών θεμάτων ως «εθνικών» θεωρούμε ότι ως συνέπεια έχει την προώθηση αυτού που ονομάζουμε «αντιπαραθετική δημοσιογραφία». Ως τέτοια δηλαδή ορίζουμε τα δημοσιεύματα τα οποία συμβάλλουν στην ενίσχυση της αντιπαράθεσης μεταξύ των δύο κρατών, μέσω της επιλεκτική εστίασης- 'μεγέθυνσης' δηλώσεων, ενεργειών του 'Άλλου' που προβάλλονται ως εχθρικές-απειλητικές, παρά στην αναζήτηση και προβολή στοιχείων που συμβάλλουν στην αποκλιμάκωση της κρίσης. Απόρροια της τακτικής αυτής είναι η γέννηση και δημιουργία ενός 'αμυντικό-επιθετικού αδιάλλακτου εθνικισμού', ο οποίος προβάλλεται ως άμυνα και υπεράσπιση δικαίων, ουσιαστικά όμως αποτελεί μήτρα εκκόλαψης άρνησης συμβίωσης και συνύπαρξης με τον 'Άλλο' και γένεσης παράλληλα μιας προβληματικής περί χαμένων πατρίδων οραμάτων εθνικής παλιγγενεσίας κλπ.

Ένα σημαντικό στοιχείο ομοιότητας της στάσης των εφημερίδων που εξετάστηκαν, αποτελεί και η προσέγγιση και προβολή των ελληνοτουρκικών σχέσεων ως ενός μηδενικού αθροίσματος παιχνίδι. Η θεώρηση αυτή ως αποτέλεσμα έχει τον εθισμό της ελληνικής κοινής γνώμης στο να μεταφράζει τις όποιες εξελίξεις

¹¹⁰⁵ Γιανουλόπουλος Γιάννης Ν. « Η ευγενής μας τύφλωσης.» Εξωτερική πολιτική και «εθνικά θέματα» από την ήττα του 1897 έως την Μικρασιατική Καταστροφή. (Αθήνα: Βιβλιόραμα, 1999) στο Α. Ηρακλείδης : « Η Ελλάδα και ο «Εξ Ανατολών Κίνδυνος» Εκδόσεις Πόλις 2001 σελ. 74

¹¹⁰⁶ Α. Ηρακλείδης : « Η Ελλάδα και ο «Εξ Ανατολών Κίνδυνος» Εκδόσεις Πόλις 2001 σελ. 74

στις ελληνοτουρκικές σχέσεις υπό το πρίσμα ελληνικής ή τουρκικής νίκης, και όχι αυτής του ισότιμου αποτελέσματος, όπως είναι η διαδικασία του διαλόγου. «*Η σύλληψη και παρουσίαση των ελληνοτουρκικών σχέσεων ως ένα παιχνίδι μηδενικού αθροίσματος, δεν κάνει διάκριση αποχρώσεων ούτε αναγνωρίζονται δυνατότητες εξεύρεσης συμβιβασμού μέσω διαπραγματεύσεων και αμοιβαίων υποχωρήσεων. Όμως ακόμη και με τους όρους στρατηγικών παιγνίων και θεωρίας των συγκρούσεων η τακτική της απόλυτης άρνησης συνεργασίας δεν αποδίδει, όπως ακριβώς συνέβη με τη μη αποτελεσματικότητα αυτής της τακτικής για την ελληνική όπως και την τουρκική εξωτερική πολιτική την δεκαετία του 1990. Η οποία είναι συνώνυμη πάντα με τους στρατιωτικούς εξοπλισμούς που θα οδηγήσουν σε ελληνική υπεροπλία ως απάντηση στις τουρκικές εξοπλιστικές προσπάθειες*». ¹¹⁰⁷ Η στάση αυτή των δημοσιευμάτων αλλά και ο αντίστοιχος ιδεολογικός λόγος που εκπορεύεται, όπως προκύπτει από την έρευνα μας είναι σύμφωνος με το κυρίαρχο αντιπαραθετικό στερεότυπο συντελώντας στην υπονόμηση των προσπαθειών προσέγγισης των δυο κρατών.

Η δραματοποίηση αλλά και η εθνοκεντρική παρουσίαση των γεγονότων της εξωτερικής πολιτικής και δη των ελληνοτουρκικών σχέσεων χαρακτηρίζει πολλές φορές τον λόγο των σχετικών δημοσιευμάτων. Το γεγονός αυτό εντείνεται κατά τη διάρκεια των δυο κρίσεων που μελετήθηκαν, παρατηρείται όμως και σε περιόδους 'ύφεσης' ειδικότερα δε στα δημοσιεύματα που εναντιώνονται στην πολιτική προσέγγισης. Ταυτόχρονα ο τρόπος αυτός παρουσίασης των γεγονότων αναπαράγει μνήμες και στερεότυπα από το παρελθόν ενισχύοντας το κυρίαρχο αντιπαραθετικό ιδεολόγημα. Ο 'λόγος' των δημοσιευμάτων σχετίζεται με τον προσανατολισμό αλλά και τις σκοπιμότητες της κάθε εφημερίδας σε σχέση με την στάση της κατά την διάρκεια των γεγονότων αλλά θεωρούμε ότι ιδιαίτερα μετά το 1989 είναι και απόρροια του ανταγωνιστικού προς την ιδιωτική τηλεόραση πλαισίου στο οποίο

¹¹⁰⁷ Δ. Δημητράκος: «Η στρατηγική του σκορπιού» Το Βήμα Επιφυλλίδες, 11/07/2004

λειτουργεί ο ελληνικός Τύπος. Το πλαίσιο αυτό επηρέασε συνολικότερα τον τρόπο παραγωγής ειδήσεων αλλά και τον τρόπο λειτουργίας των εφημερίδων, με αποτέλεσμα η έμφαση όπως διαφαίνεται από τα πρωτοσέλιδα να δίδεται στην εντυπωσιοθηρία. Η παρουσίαση των γεγονότων κατ' αυτόν τον τρόπο, θεωρούμε ότι παραλείπει την αναγκαία ευρύτερη θεώρηση που θα λαμβάνει υπόψη το περιβάλλον στο οποίο αναπτύσσονται και διαμορφώνονται οι ελληνοτουρκικές σχέσεις (συμμετοχή της Ελλάδος στον σκληρό πυρήνα της Ε.Ε. ηγεμονική επικράτηση των ΗΠΑ κλπ).

Όπως προέκυψε από την έρευνα μας στα πρωτοσέλιδα δημοσιεύματα των εφημερίδων παρατηρήθηκε δραματοποίηση των γεγονότων, ιδιαίτερα κατά την περίοδο των δυο κρίσεων (1987,1996). Η αφήγηση των γεγονότων αρθρώνεται γύρω από τη μεγέθυνση των φόβων σχετικά με την τουρκική απειλή αλλά και τις γενικότερες εξελίξεις. Η επιλογή αυτή είναι απόρροια συντακτικών επιλογών καθώς *«το πολεμικό κλίμα και ο εξ αυτού πανικός της κοινής γνώμης είναι περισσότερο αποδοτικός. Αποτυπώνεται στις κυκλοφορίες και στις θεαματικότητες. Αντιθέτως, ο νηφάλιος λόγος και οι ειρηνιστικές διαθέσεις δεν πουλάνε»*.¹¹⁰⁸ Η στάση του Τύπου ιδιαίτερα σε περιόδους κρίσεων ενισχύει την σύλληψη των ελληνοτουρκικών σχέσεων *«ως μια διαχρονική σχεδόν κληρονομικά μεταφερόμενη αντιπαλότητα σε διάφορα επίπεδα: πολιτικά, πολιτιστικά, οικονομικά κλπ αλλά σε κάθε περίπτωση βασικά εθνικά»*.¹¹⁰⁹ Έτσι *«η ελληνοτουρκική διένεξη εμφανίζεται εξαρχής πολυδιάστατη διότι δεν αναφέρεται μόνο σε μια διακρατική αντίθεση μεταξύ Ελλάδος-Τουρκίας αλλά ταυτόχρονα και σε μια κοινωνική-πολιτιστική αντίθεση μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων*.

¹¹⁰⁸ Τ. Παππάς: *Ελλάδα-Τουρκία Μια προαιώνια Διαμάχη* Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα 1998 σελ.54

¹¹⁰⁹ Μήλλας Η.: *Εικόνες Ελλήνων και Τούρκων*: Σχολικά βιβλία, ιστοριογραφία, λογοτεχνία και εθνικά στερεότυπα Εκδόσεις Αλεξάνδρεια 2001 σελ 141

Σε αυτό το πλαίσιο θίγονται συνολικά τα κοινωνικό-πολιτισμικά και κοινωνικό-οικονομικά περιβάλλοντα και οι δομές των εμπλεκόμενων μερών». ¹¹¹⁰

Όπως παρατηρήθηκε από την κάλυψη των σχετικών κρίσεων, ο Τύπος κατά τη διάρκεια εκδήλωσης αλλά ιδιαίτερα κατά την κορύφωση αυτών συστρατεύεται στην πλειοψηφία του με τις κυβερνητικές επιλογές. Παρατηρείται δηλαδή το φαινόμενο ‘rally behind the flag’, στοίχιση δηλαδή με την ‘εθνική’ πολιτική όπως έχει παρατηρηθεί από τους Baum, Shapiro, κλπ ¹¹¹¹ και η οποία δικαιολογείται στη βάση της επίκλησης λόγων υπέρτερου εθνικού συμφέροντος. Η στοίχιση αυτή δεν επιτρέπει να ακουστούν κριτικές φωνές ενάντιες στην επιλογή της σύγκρουσης επιταχύνοντας κατά τον τρόπο αυτό τις εξελίξεις. Ωστόσο η «στοίχιση» αυτή δεν είναι απόλυτη καθώς και εκείνες ακόμη τις στιγμές όπως αποκαλύπτει η ποιοτική μας ανάλυση, οι ιδεολογικές προτιμήσεις των εφημερίδων εξακολουθούν να επηρεάζουν τη στάση τους, όπως αποδεικνύει η περίπτωση του «Ελεύθερου Τύπου» αλλά και του «Ριζοσπάστη». Κάτι αντίστοιχο προκύπτει και από την έρευνα του Γιαλλουρίδη σε ότι αφορά τη στάση του Τύπου στις κρίσεις 1987 και 1996. Ωστόσο και σε αντίθεση με τα σχετικά συμπεράσματα της έρευνας του Γιαλλουρίδη, και όπως προκύπτει από την ποιοτική ανάλυση των πρωτοσέλιδων δημοσιευμάτων όσο και των άρθρων γνώμης, η εφημερίδα ‘Ελεύθερος Τύπος’ διατηρεί μια περισσότερο αποστασιοποιημένη στάση κατά την κρίση του 1987 η οποία και εντείνεται κατά την κρίση των Ιμίων. Το στοιχείο αυτό θεωρούμε ότι είναι ιδιαίτερα σημαντικό και επεξηγηματικό του ρόλου του Τύπου στην εξωτερική πολιτική. Παρατηρούμε και σε αντίθεση με τα ευρήματα του Γιαλλουρίδη ότι οι εφημερίδες ακόμη και σε περίοδο

¹¹¹⁰ Γιαλλουρίδης Χ 1996: *Η ελληνο-τουρκική σύγκρουση. Από την Κύπρο έως τα Ιμια*. Εκδόσεις Σιδέρη Αθήνα 1996 σελ. 15

¹¹¹¹ .R. Shapiro (1991) A Reconsideration of the Rally Phenomenon in S. Long (ed.) Public Opinion in political Behaviour Annual Volume Volume 2., Boulder: Westview Press, Baum, M. (2003) Soft news goes to war: American Public Opinion and American Foreign Policy in the New Media Age Princeton N.J.: Princeton University Press.

κρίσεων διατηρούν μια σχετική αυτονομία από την ακολουθητέα πολιτική, γεγονός που υπογραμμίζει και τη σημασία του ρόλου τους. Η σημασία της στάσης αυτής, που εντείνεται στην κρίση των Ιμίων, θεωρούμε ότι οφείλεται στο ότι ο τύπος και τα ΜΜΕ αυτονομούνται περισσότερο τη δεκαετία του 1990 από ό,τι τις προηγούμενες, καθώς εμπορευματοποιείται η λειτουργία τους.

Στις περιόδους κρίσεων που μελετήσαμε ο αντιπαραθετικός λόγος των δημοσιευμάτων οξύνεται συντηρώντας και αναπαράγοντας μια *«διαρκή κρίση στις ελληνοτουρκικές σχέσεις που εδράζεται σε ιδεοληψίες ιστορικές στρεβλώσεις πολεμοκάπηλες νοοτροπίες και εθνικιστικές υπερβολές»*.¹¹¹² Τα δημοσιεύματα των έντυπων μέσων εστιάζονται κατά τρόπο επίμονο στη σύγκρουση έτσι ώστε να λειτουργούν σαν παράγοντες ενίσχυσης του υπάρχοντος συγκρουσιακού δυναμικού. Τα θέματα μορφοποιούνται μέσα από στερεότυπες παρουσιάσεις που υπακούουν σε ιεραρχημένο σύστημα αξιών, ενώ πολύ συχνή είναι η καταφυγή στο ιστορικό παρελθόν με την αντίστοιχη υιοθέτηση φράσεων όπως «ραγιαδισμός, τουρκικό φέσι κλπ». Το περιεχόμενο αυτής της κάλυψης θεωρούμε ότι νομιμοποιεί και αναπαράγει το υπάρχον κυρίαρχο ιδεολόγημα.

Ο λόγος των δημοσιευμάτων, κατά την διάρκεια των κρίσεων που μελετάμε, χρησιμοποιείται σε ένα πλαίσιο ιστορικά και αξιακά φορτισμένο με έννοιες που αναπέμπουν και προσπαθούν να επιτύχουν μια νοητή σύνδεση και συνέχεια του τότε αγώνα της εθνικής ανεξαρτησίας με τις σύγχρονες εξελίξεις. Έτσι συχνά *«κρίνεται σκόπιμο να υπάρξει ένα είδος επιστροφής στην 'ιστορία'...ενώ επινοείται μια άσπιλη ηθική τάξη από μια ακηλίδωτη εθνική ιστορία»*.¹¹¹³

Ο ελληνικός τύπος κατά την κρίση του 1987 υποστήριξε σε μεγάλο βαθμό αυτό που θεωρήθηκε ως αποφασιστική στάση της ελληνικής κυβέρνησης, εναντίον

¹¹¹² Τάσσος Παππάς: *Ελλάδα-Τουρκία Μια προαιώνια Διαμάχη*. Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα 1998

¹¹¹³ Ανδρέας Πανταζόπουλος : « Η Δημοκρατία της Συγκίνησης » σελ 59 Εκδόσεις Πόλις Αθήνα 2002

της Τουρκικής 'προκλητικότητας'. Η υποστήριξη που παρέχει ο Τύπος σε αυτό που θεωρείται ως 'αποφασιστική' στάση στην αντιμετώπιση της τουρκικής προκλητικότητας, 'δικαιώνει' τη χρήση στρατιωτικών μέσων. Η επιδοκιμασία της πολιτικής αυτής εκ μέρους του Τύπου που θεωρείται 'αποφασιστική', υπονομεύει άλλες πολιτικές όπως η προσέγγιση, που εκ των προτέρων θεωρούνται ότι αποτελούν σημάδια υποχωρητικότητας. Την κλιμάκωση της κρίσης ακολουθεί και ο δημοσιογραφικός λόγος με την έντονη δραματοποίηση των γεγονότων και ιδιαίτερα ό,τι αφορά το μέγεθος και την έκταση της τουρκικής απειλής. Η ερμηνεία των γεγονότων είναι σύμφωνη με το κυρίαρχο αντιπαραθετικό ιδεολόγημα στις ελληνοτουρκικές σχέσεις το οποίο και ενισχύθηκε με τον τρόπο προβολής της κρίσης του 1987 ως ελληνικής νίκης, αλλά και των αποτελεσμάτων του Νταβός που ακολούθησε. Μια άλλη τακτική που ακολουθεί ο λόγος των δημοσιευμάτων είναι η προσωποποίηση της ελληνοτουρκικής σύγκρουσης μεταξύ Παπανδρέου και Οζάλ. Η τεχνική αυτή ενισχύει τη δραματοποίηση αλλά και στην απλοποίηση των γεγονότων, καθώς οι εξελίξεις παρουσιάζονται ως απόρροια τακτικών κινήσεων μεταξύ δυο ηγεμονικών προσωπικοτήτων.

Αυτό που αποτυπώνεται καθ' όλη την υπό εξέταση περίοδο είναι ότι ο χειρισμός των ελληνοτουρκικών και η παρουσίαση τους επηρεάζεται από τις κομματικές συγγένειες των εφημερίδων, εμπλεκόμενες κατά αυτόν τον τρόπο με την εσωτερική πολιτική και την διεκδίκηση της εξουσίας. Τα δημοσιεύματα τους χαρακτηρίζονται από το κομματικά προσδεμένο πρότυπο ενημέρωσης. Στα πλαίσια αυτά οι εφημερίδες που βρίσκονται σε αντίθετους από την κυβέρνηση ιδεολογικούς χώρους τηρούν μια στάση κριτικής έναντι των επιλογών της. Πιο συγκεκριμένα οι ιδεολογικά 'αντίθετες' προς την κυβέρνηση εφημερίδες, εκμεταλλεύονται πολιτικά τις Ελληνο-Τουρκικές σχέσεις με δυο τρόπους: α) Κατηγορούν την κυβέρνηση ως

υποχωρητική έναντι των Τουρκικών διεκδικήσεων, σε αντίθεση με τα αντιπολιτευόμενα κόμματα που παρουσιάζονται ως αποφασιστικοί υπερασπιστές των εθνικών δικαίων β) Οι αρνητικές δηλώσεις Τούρκων αξιωματούχων αξιοποιούνται και προβάλλονται για να τονίσουν την πολιτική ‘ανικανότητα’ της κυβέρνησης και την έλλειψη ‘αξιοπιστίας’ στα μάτια τρίτων και δη των ‘αντιπάλων’. Στην περίπτωση αυτή παρατηρείται το παράδοξο οι τουρκικοί ισχυρισμοί άλλοτε να καταγγέλλονται και άλλοτε να υιοθετούνται αυτόματα ανάλογα με τις αναγκαιότητες (αντιπολιτευτικές κλπ) που εξυπηρετούν. Στην ελληνική κυβέρνηση και παρόλη την υποστήριξη από το σύνολο των εφημερίδων κατά την διάρκεια της κρίσης του 1987 εντούτοις στο διάστημα που προηγείται όσο και αυτό που ακολουθεί, ασκείται κριτική για τη ‘απάθεια’ έναντι των κλιμακούμενων Τουρκικών ‘προκλήσεων και εκβιασμών’. Κατ’ αυτόν τον τρόπο γίνεται ακόμη πιο έντονη η αντίθεση στην Τουρκική πολιτική, ενώ εξυπηρετούνται αντιπολιτευτικές σκοπιμότητες.

Τα ελληνοτουρκικά θέματα προσφέρονται για συναισθηματικές ταυτίσεις και προβολές που επιτρέπει την υιοθέτηση ενός ηθικολογικού, συγκρουσιακού και δραματικού λεξιλογίου. Στα πλαίσια αυτά συχνά γίνεται χρήση του απλουστευτικού σχήματος καλού κακού στα πρωτοσέλιδα δημοσιεύματα. Αυτό που παρατηρείται στην κάλυψη της κρίσης του 1987 όπως και σε αυτή των Ιμίων είναι ότι για την παρουσίαση των ελληνοτουρκικών θεμάτων έμφαση δίδεται στην αναπαράσταση τους με όρους στερεοτυπικούς. Η αναπαράσταση αυτή θεωρούμε ότι ‘αποκόπτει’ τα θέματα αυτά από το ευρύτερο κοινωνικό, πολιτικό, οικονομικό πλαίσιο από το οποίο προκύπτουν και στο οποίο εξελίσσονται.

Κατά την κρίση των Ιμίων αυτό που χαρακτηρίστηκε ως κομματικά προσδεμένο πρότυπο ενημέρωσης στην κρίση του Μαρτίου του 1987, λαμβάνει άλλες διαστάσεις. Πιο συγκεκριμένα παρατηρείται μια αποστασιοποίηση λιγότερο ή περισσότερο έντονη

από τις επιλογές των πολιτικών κομμάτων. Η αποστασιοποίηση αυτή είναι απόρροια πολλών παραγόντων ιδιαίτερα όμως σχετίζεται με τον νέο πλαίσιο λειτουργίας των ΜΜΕ ως απόρροια των εξελίξεων του 1989, όπως και της διαμόρφωσης ενός νέου ρεύματος «υπερ-πατριωτικού» ή «κόμμα του πολέμου» όπως το ονομάζει ο Άγγελος Ελεφάντης,¹¹¹⁴ που έρχεται να αντιπαρατεθεί σε αυτό που θα μπορούσε να ονομαστεί «κόμμα του ιδεαλισμού». Η πρώτη προσέγγιση, που αντιπροσωπεύεται χαρακτηριστικά από τον 'Ελεύθερο Τύπο', ενώ με αυτήν συμπλέει και ο λόγος του 'Ριζοσπάστη' σε κάποιες των περιπτώσεων είναι μέρος μιας διαδικασίας που ξεκίνησε μετά την κρίση των Ιμίων και κορυφώνεται στην Συμφωνία του Ελσίνκι όσο και αργότερα στον πόλεμο του Κοσσυφοπεδίου. Το ρεύμα αυτό διατρέχει το σύνολο του πολιτικού κόσμου, όπου και παρά τις ιδεολογικές διαφορές των μερών χαρακτηρίζεται από την σύμπτωση απόψεων και επιχειρημάτων. *«Η θεματική αυτή αυτονομείται από παραδοσιακές συμβάσεις του πολιτικού, σε κάθε περίπτωση από τη μεταπολιτευτική συνθήκη του, εγκαλώντας το, στην κομματική τουλάχιστον μορφή του, να αναπροσδιορισθεί με αφετηρία μια νέα, αμalgώσ εθνική τη φορά αυτή...διακοινωνιακή και διακομματική ταυτόχρονα ατζέντα ιεράρχησης όχι μόνο προβλημάτων αλλά και κριτηρίων για την επίλυση τους».*¹¹¹⁵ Ως προς το τελευταίο το στρατόπεδο αυτό, όπως υποστηρίζει ο Ελεφάντης *«τάσσεται υπέρ των δυναμικών λύσεων, και θεωρεί την Ελλάδα πολιορκημένο φρούριο το οποίο επιβουλεύονται οι πάντες»*¹¹¹⁶. Ο λόγος του ρεύματος αυτού κυριαρχείται από στερεότυπα σχετικά με τη 'φιλανδοποίηση' της Ελλάδος, δηλαδή μια χώρα «περιορισμένης κυριαρχίας», ως αποτέλεσμα της κατάληξης της κρίσης των Ιμίων. Το ρεύμα αυτό, που διαπιστώνεται να διατρέχει τα δημοσιεύματα μέρους των εφημερίδων που εξετάζουμε, *«συγκροτεί μέσα στη δεκαετία του 1990 το σύγχρονο ελληνικό εθνικισμό...Έκτοτε ο*

¹¹¹⁴ Άγγελος Ελεφάντης: «ΠΑΣΟΚ και εθνικισμός» Αυγή Ενθέματα 14/03/1999 στο Ανδρέας Πανταζόπουλος : « Η Δημοκρατία της Συγκίνησης» σελ 82 Εκδόσεις Πόλις Αθήνα 2002

¹¹¹⁵ Ανδρέας Πανταζόπουλος : « Η Δημοκρατία της Συγκίνησης» σελ 73 Εκδόσεις Πόλις Αθήνα 2002

¹¹¹⁶ Οπ.παρ. σελ 83

εθνικισμός γίνεται μια ιδεολογική σταθερά που υπαγορεύει τα ρήματα της τόσο στην επίσημη πολιτική, Ίμια ενιαίο ελληνοκυπριακό δόγμα, S-300, υπέρ-εξοπλιστικά προγράμματα»¹¹¹⁷

Χαρακτηριστικό στοιχείο της κρίσης στα Ίμια είναι ότι «*τη συμπεριφορά της χώρας μας την καθόρισε το «θέαμα», οι εντυπώσεις και όχι ο λόγος και η ορθολογική επιδίωξη στόχων*».¹¹¹⁸ Στα πλαίσια αυτά υποστηρίζουμε ότι η κρίση του 1996 ανέδειξε τον δυναμικό ρόλο των ΜΜΕ στην ελληνική εξωτερική επίδραση καθώς η επίδραση τους υπήρξε καταλυτική στην πορεία των γεγονότων. Πιο συγκεκριμένα και σύμφωνα με την υπόθεση που κάναμε τα ελληνικά ΜΜΕ και ιδιαίτερα η τηλεόραση σηματοδότησαν την κατάσταση τον Ιανουάριο του 1996 μπροστά στην αδυναμία ορισμού της από την πολιτική ηγεσία. Η τελευταία όπως αποδεικνύουν οι εξελίξεις ‘ακολούθησε’ την κλιμάκωση του τηλεοπτικού λόγου πράγμα που καθόρισε σε μεγάλο βαθμό τις αντιδράσεις της αλλά και τις γενικότερες εξελίξεις.

Μέρος των δημοσιευμάτων, κατά την κρίση των Ιμίων όπως και κατά τη διάρκεια της κρίσης του 1987 προωθούν το κατεστημένο ιδεολόγημα περί αέναης σύγκρουσης των δύο κρατών με μόνη διαφαινόμενη έξοδο από το κλίμα αυτό την επικράτηση ενός εκ των δυο αντιμαχομένων. Οποιαδήποτε κίνηση προσέγγισης εκλαμβάνεται ως αδυναμία και ως προσφορά τακτικού πλεονεκτήματος και εγκατάλειψης εθνικών δικαίων που θα αξιοποιηθεί για περαιτέρω διεκδικήσεις. Στο κλίμα αυτό που «κατασκευάζεται» ιδιαίτερα σε περιόδους όξυνσης οποιεσδήποτε προτάσεις για μια διαφορετικής πολιτικής στις Ελληνοτουρκικές σχέσεις, προβάλλονται και εξομοιώνονται με ‘προδοσία’.

Όπως προκύπτει από την ποιοτική και ποσοτική ανάλυση των δημοσιευμάτων κατά την διάρκεια των δύο κρίσεων παρατηρήθηκε μια ‘συμπαγής’ ιδεολογική

¹¹¹⁷ Οπ.παρ. σελ. 83-84

¹¹¹⁸ Κούρκουλας: : *Κριτική προσέγγιση της τουρκικής πολιτικής*. Εκδόσεις Σιδέρη Αθήνα 1997

αντιμετώπιση των ελληνοτουρκικών σχέσεων από τον Τύπο. Το γεγονός αυτό αποτελεί εξαίρεση για τα δεδομένα της ελληνικής πολιτικής ενώ ωθεί στη μονόπλευρη συναισθηματικά φορτισμένη αξιολόγηση των συμβολικών αναπαραστάσεων του εθνικού εαυτού και του εθνικού άλλου.¹¹¹⁹ Όπως διαπιστώνει και ο Γιαλλουρίδης τα δημοσιεύματα του τύπου κατά τη διάρκεια των κρίσεων εμφανίζονται προσκολλημένα στη σύγκρουση.¹¹²⁰ Το συμπέρασμα αυτό διαπιστώνεται και από την δική μας έρευνα εντούτοις ένα κρίσιμο στοιχείο το οποίο και εντοπίζουμε είναι ότι τόσο στους σεισμούς όσο και στην συμφωνία του Ελσίνκι τα γεγονότα και οι αντίστοιχες πολιτικές θέτουν τις αντίστοιχες βάσεις αναθεώρησης και της έως τότε συγκρουσιακής τοποθέτησης του ελληνικού Τύπου.

Οι σεισμοί που σημειώθηκαν στις δυο χώρες αλλά και η Συμφωνία της συνόδου Κορυφής, επηρέασαν ιδιαίτερα την στάση των εφημερίδων που εξετάζουμε. Αντίστοιχα το κλίμα που επικράτησε την περίοδο των σεισμών στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, επέτρεψε τη διαφοροποίηση μέρους των εφημερίδων και την άσκηση αυτοκριτικής.

Η στάση του Τύπου την περίοδο αυτή όπως προκύπτει τόσο από την ποιοτική όσο και την ποσοτική ανάλυση, είναι σύμφωνη με την αρχική μας υπόθεση, καθώς είναι περισσότερο κριτική και αποστασιοποιημένη από την επίσημη κυβερνητική πολιτική, από ό,τι σε περιόδους κρίσεων. Ο δημοσιογραφικός λόγος ακολουθεί το κύμα συμπάραστασης που εκδηλώνεται από την ελληνική κοινή γνώμη έναντι του τουρκικού λαού. Η πλειοψηφία των εφημερίδων στέκεται κριτικά-θετικά έναντι της πολιτικής προσέγγισης μεταξύ των δυο κρατών. Το σύνολο των εφημερίδων, αλλά ιδιαίτερα αυτές που είναι αρνητικές έναντι της πολιτικής προσέγγισης, προβάλλουν

¹¹¹⁹ Παππάς Τ.: *Ελλάδα Τουρκία μια προαιώνια διαμάχη*. Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα 1998

¹¹²⁰ Γιαλλουρίδης Χ 1996: *Η ελληνο-τουρκική σύγκρουση. Από την Κύπρο έως τα Ίμια*. Εκδόσεις Σιδέρη Αθήνα 1996 σελ.113

το διχοτομικό σχήμα μεταξύ του «φίλου» τουρκικού λαού και του «εχθρικού» τουρκικού κατεστημένου. Ο διαχωρισμός αυτός, 'εξυπηρετεί' και 'δικαιολογεί' τα αντιπαραθετικά στερεότυπα, την καχυποψία αλλά και την αντίθεση μέρους των εφημερίδων έναντι της πολιτικής προσέγγισης των δυο κρατών.

Οι σεισμοί και αργότερα η Σύνοδος του Ελσίνκι, ανέδειξαν και άλλες δυνάμεις στα πρωτοσέλιδα του ελληνικού Τύπου, πέραν από αυτές που κλασσικά προβάλλονταν και αποτελούσαν τους υποστηρικτές της ακραίας πολιτικής. Η προβολή και των άλλων απόψεων που υπάρχουν στην τουρκική πολιτική σκηνή απέδειξε το λανθασμένο της μονοδιάστατης προσέγγισης της Τουρκίας και των πολιτικών δυνάμεων και ρευμάτων. Αυτού του είδους η προσέγγιση εξυπηρετούσε πολύπλευρα το κυρίαρχο στην Ελλάδα αντιπαραθετικό στερεότυπο και τους υποστηρικτές αυτού, με την μονολιθικότητα που το χαρακτήριζε. Η σχετική μεταστροφή του τρόπου προσέγγισης του 'Άλλου' αλλά και συνολικότερα των ελληνοτουρκικών, ιδιαίτερα από τις εφημερίδες εκείνες που είναι θετικές έναντι της πολιτικής προσέγγισης, είναι εντυπωσιακή καθώς θεωρούμε ότι με τους σεισμούς για πρώτη φορά δοκιμάστηκαν οι κατεστημένοι τρόποι θεώρησης της Τουρκίας ως μονολιθικό σύνολο. Το γεγονός αυτό είναι υποδηλωτικό και της αλλαγής του τρόπου λειτουργίας των εφημερίδων ή της προσέγγισης στα γεγονότα. Ο ανταγωνισμός με την τηλεόραση ωθεί σε μια εμπορευματική διάσταση της είδησης, εξ ου και η θυμική δημοσιογραφία των πρώτων ημερών μετά το σεισμό, ενώ υπάρχει σε ένα βαθμό αποστασιοποίηση από τις επιλογές της κυβέρνησης και της αντιπολίτευσης. Τα χαρακτηριστικά αυτά της στάσης των εφημερίδων που παρατηρούνται κατά τη διάρκεια των σεισμών, εντοπίζονται και κατά την κάλυψη της συμφωνίας του Ελσίνκι.

Η απόφαση της Συνόδου Κορυφής υπήρξε ιδιαίτερα σημαντική, όπως διαφαίνεται και από τα πρωτοσέλιδα του τύπου, καθώς θεωρείται ότι θα έχει ιδιαίτερο αντίκτυπο (είτε θετικό είτε αρνητικό) για τις εξελίξεις στην περιοχή. Ιδιαίτερα για τη μερίδα των εφημερίδων που υποδέχθηκαν τη συμφωνία ως ελληνική επιτυχία, η σύνοδος αυτή επιβεβαίωσε την ευρωπαϊκή διάσταση της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Η αίσθηση του «ανήκειν» σε ένα Ευρωπαϊκό σύνολο ενισχύεται από τα δημοσιεύματα καθώς αναγνωρίζεται το ειδικό βάρος της Ε.Ε. στις κατευθύνσεις της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής ενώ αποτελεί ορόσημο όσον αφορά τις εξελίξεις στην περιοχή.

Η δραματοποίηση που χαρακτηρίζει τον λόγο των δημοσιευμάτων κατά την διάρκεια των ελληνοτουρκικών κρίσεων χαρακτηρίζει και τον τρόπο με τον οποίο παρουσιάζονται οι διεργασίες αλλά και η ίδια η Σύνοδος Κορυφής του Ελσίνκι. Η τακτική αυτή, λειτουργεί ενισχυτικά της ‘ελληνικής επιτυχίας’ αλλά και του μεγέθους της ελληνικής ήττας αντίστοιχα με την θεώρηση που υιοθετεί η κάθε εφημερίδα. Στην πρώτη περίπτωση με τη χρήση λέξεων όπως μάχη, κλπ, τονίζονται οι δυσκολίες και μεγεθύνεται το αποτέλεσμα, ενώ στη δεύτερη περίπτωση η χρήση λέξεων ενδοτικότητα, υποχωρητικότητα κλπ ενισχύει το μέγεθος των «εθνικών υποχωρήσεων». Με την συμφωνία του Ελσίνκι οι εφημερίδες που είναι θετικές στην εξέλιξη αυτή εγκαταλείπουν εν μέρει την παραδοσιακή θεώρηση της τουρκικής δημόσιας σφαίρας ως μονολιθικής και ενιαίας έκφρασης όπου όλες οι δυνάμεις που διαμορφώνουν αυτήν συμπλέουν στην διατύπωση εδαφικών διεκδικήσεων εις βάρος της Ελλάδας. Οι αποφάσεις του Ελσίνκι θεωρήθηκαν θετικές για την εξέλιξη των ελληνοτουρκικών σχέσεων, χωρίς θριαμβολογίες. Αντίθετα θεωρείται καθοριστική και όσον αφορά την ουσιαστική εμπλοκή της Ε.Ε. στις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Αντίθετα για τις εφημερίδες ‘Ελεύθερο Τύπο’ και ‘Ριζοσπάστη’ η Συμφωνία αυτή

προβάλλεται ως απόδειξη της διαρκούς υποχωρητικότητας της ελληνικής πλευράς αλλά και της διακομματικής αποδοχής των πιέσεων της Δύσης και δη των αμερικανικών για διευθέτηση των όποιων εκκρεμοτήτων στις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Ο λόγος των δημοσιευμάτων των δυο εφημερίδων παρά τις ιδεολογικές τους διαφορές χαρακτηρίζεται από την σύμπτωση απόψεων και επιχειρημάτων. Η στάση τους είναι έντονα αντι-αμερικανική, υπέρ αυτού που προβάλλουν ως «αποτρεπτική πολιτική», στην ουσία της συγκρουσιακή, εμμένοντας σε αυτό που ονομάζουν γραμμή 'μη υποχωρήσεων'. Η πολιτική αυτή, κυρίαρχη στη δεκαετία του 1970 και ιδιαίτερα του 1980, έντονα επικρινόμενη τότε από τους τωρινούς θαυμαστές-υποστηρικτές της, ανάγεται σε θέσφατο, μέσω μιας διαρκούς κινδυνολογίας περί υποχωρητικότητας και εξυπηρέτησης των σχεδίων της Νέας Τάξης. Η στάση των δυο αυτών εφημερίδων αλλά και η επιφυλακτική στάση των υπολοίπων (Νέα-Βήμα', 'Ελευθεροτυπία') έναντι της αποτελεσματικότητας της ακολουθητέας από την τότε κυβέρνηση πολιτική, αποδεικνύουν, και σε αντίθεση με αυτό που υποστηρίζει ο Γιαλλουρίδης,¹¹²¹ ότι υπάρχουν κριτικές τοποθετήσεις έναντι της λεγόμενης εθνικής πολιτικής κατά τη Συμφωνία του Ελσίνκι.

Ο τρόπος με τον οποίο καλύπτεται η ελληνική εξωτερική πολιτική το διάστημα αυτό προσωποποιείται απλουστευτικά, ως απόρροια προσωπικών επιλογών, και όχι ως αποτέλεσμα μιας σειράς διεργασιών, που λαμβάνουν χώρα μεταξύ μιας σειράς δρώντων (κυβέρνησης, κομμάτων, επιχειρηματιών, πανεπιστημιακών κλπ). Στα πλαίσια αυτά η πολιτική προσέγγισης αποδίδεται σε επιλογές του Υπουργού Εξωτερικών και του πρωθυπουργού, και όχι ως αποτέλεσμα μιας σειράς διεργασιών που προηγήθηκαν (Ίμια, στροφή προς την Ε.Ε. κλπ.) και ως κατάληξη είχαν την αποκρυστάλλωση αυτής της πολιτικής.

¹¹²¹ Γιαλλουρίδης Χ 1996: Η ελληνο-τουρκική σύγκρουση. Από την Κύπρο έως τα Ίμια. Εκδόσεις Σιδέρη Αθήνα 1996

Την περίοδο αυτή όπως διαπιστώνει και ο Παππάς «Οι εκρηκτικές νύξεις εθνικισμού που εντοπίζονται στο λόγο ορισμένων κομμάτων και του Τύπου φουντώνουν ακόμη περισσότερο όταν υπάρχει μια κινητικότητα στις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Τότε ενοχοποιούνται προκαταβολικώς όλες οι διπλωματικές πρωτοβουλίες των ΗΠΑ και της Ε.Ε., τότε αναπτύσσονται στο μέγιστο βαθμό οι αυταπάτες για τη μεγάλη δυνατότητα της Ελλάδας να παρακολουθήσει στο διηνεκές την εξοπλιστική κούρσα».¹¹²² Οι γλωσσικές φόρμες που χρησιμοποιούνται ενθαρρύνουν το κοινό προς την υποστήριξη της αδιάλλακτης πολιτικής στα ελληνοτουρκικά, αλλά και γενικότερα στην υιοθέτηση συγκεκριμένων πολιτικών. Παράλληλα ρηματικές εκφράσεις του Τύπου «πρόκληση, απειλή» κλπ, αποτελούν τη βάση κατασκευής των ελληνοτουρκικών σχέσεων αλλά και κινητοποίησης της κοινής γνώμης, από τον Τύπο προς μια συγκεκριμένη κατεύθυνση. Ο αντιπαραθετικός τρόπος κατασκευής και προβολής των ελληνοτουρκικών σχέσεων όποτε αυτός λαμβάνει χώρα από τον Τύπο «δεν παραπέμπει μόνο σε μια διακρατική διένεξη...αλλά αναφέρεται σε μια πολύ ευρύτερη αντίθεση μεταξύ των κοινωνικών και πολιτισμικών συστημάτων των μελών διαφορετικών πολιτισμικών ομάδων και φορέων μιας αντιθετικά διαμορφωμένης ιστορικό-εθνικής αυτογνωσίας».¹¹²³ Η απειλή που πηγάζει από τον «Άλλο» χρησιμοποιείται για να τονιστεί η αντίθεση στην συμφωνία του Ελσίνκι. Πολιτικές σταδιακής προσέγγισης που θεωρούνται και είναι απαραίτητες στις περιπτώσεις μακροχρόνιας εχθρότητας όπως στην περίπτωση Ελλάδας Τουρκίας, αντιμετωπίζονται ως μη αποτελεσματικές καθώς απουσιάζουν τα άμεσα αποτελέσματα. Ο τρόπος αυτός της θυμικής προσέγγισης και κάλυψης της εξωτερικής πολιτικής πρέπει να ειδωθεί στο ίδιο πλαίσιο παραπληροφόρησης της κοινής γνώμης

¹¹²² Παππάς Τ.: *Ελλάδα Τουρκία μια προαιώνια διαμάχη*. Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα 1998
σελ. 38

¹¹²³ Γιαλλουρίδης Χ 1996: *Η ελληνο-τουρκική σύγκρουση. Από την Κύπρο έως τα Ίμια*. Εκδόσεις Σιδέρη Αθήνα 1996

όπως και στις προηγούμενες περιπτώσεις. Προωθώντας εντυπώσεις ότι σχέσεις μακροχρόνιας εχθρότητας μπορεί να επιλυθούν σε σύντομο χρονικό διάστημα δημιουργούν προσδοκίες που είναι δύσκολο έως αδύνατο να εκπληρωθούν. Το γεγονός αυτό θεωρούμε ότι επιδρά αρνητικά στην υποστήριξη της κοινής γνώμης έναντι πολιτικών βαθμιαίας προσέγγισης, όπως φανερώνει και η περίπτωση των διαβουλεύσεων μεταξύ Ισραηλινών και Παλαιστινίων μετά τις συμφωνία του Όσλο.

Το καθεστώς αμοιβαίας καχυποψίας που έχει εγκαθιδρυθεί στις σχέσεις Ελλάδος-Τουρκίας αντανακλάται στο δημοσιογραφικό λόγο την περίοδο αυτή. Τα σχετικά αρνητικά δημοσιεύματα αναδύουν την αίσθηση της έλλειψης εθνικής αυτοπεποίθησης φόβου και άμυνας έναντι οποιασδήποτε πρωτοβουλίας στα λεγόμενα εθνικά θέματα. Η ανασφάλεια που αναπέμπεται από τα δημοσιεύματα του τύπου οδηγεί σε αμυντική αναδίπλωση και αποκλεισμούς. Αποκλεισμός που εκφράζεται μέσω των κραυγών για ξεπούλημα, εθνική προδοσία και υπαναχώρηση από πάγιες και γνωστές και ασφαλείς θέσεις.

Η εικόνα της Τουρκίας την περίοδο της Συμφωνίας του Ελσίνκι όπως προβάλλεται και κατασκευάζεται από τον λόγο του ελληνικού Τύπου είναι πλειοψηφικά αρνητική. Κύριο γνώρισμα είναι η ενοχοποίηση και η επίρριψη των ευθυνών για την κατάσταση στις διμερείς σχέσεις, στην Τουρκία. Όπως αναφέρει και ο Γιαλλουρίδης και προκύπτει και από την δική μας έρευνα, *«αναπαράγονται αρνητικά ετεροστερεότυπα»* για την Τουρκία και *«θετικά αυτοστερεότυπα»* για την Ελλάδα. Όπως αναφέρει και η Τρουμπέτα *«στον ελληνικό δημόσιο λόγο τίθεται ζήτημα εχθρικής στάσης της ελληνικής κοινωνίας απέναντι στην Τουρκία. Στη κατασκευή των αναπαραστάσεων αλλά και των στάσεων που απορρέουν από αυτές είναι καθοριστικός ο ρόλος του Τύπου»*.¹¹²⁴ Ωστόσο *«δεν μπορεί να γίνει λόγος για μια*

¹¹²⁴ Τρουμπέτα: « Μερικές σκέψεις σχετικά με την παράσταση του «Άλλου» Επιθεώρηση Κοινωνικών

Ερευνών 101-102 Ιούνιος του 2000.

και μοναδική εικόνα του Τούρκου στον ελληνικό τύπο. Η εικόνα του «Άλλου» όχι μόνο μεταβάλλεται μέσα στο χρόνο αλλά και σε κάθε ιστορική στιγμή μπορεί να υπάρχουν περισσότερες από μια». ¹¹²⁵ Η εικόνα της Τουρκίας ενώ παραμένει κυρίαρχα αντιπαραθετική-εχθρική μεταλλάσσεται σχετικά κατά τους σεισμούς και στη Συμφωνία του Ελσίνκι. Η εικόνα του 'Άλλου' στα τελευταία αυτά γεγονότα γίνεται πιο σύνθετη, καθώς αρχίζουν και κερδίζουν έδαφος και άλλες αναπαραστάσεις. Διαφορετικές φωνές βρίσκουν διέξοδο στα πρωτοσέλιδα όπου αναγνωρίζεται και προβάλλεται μια πιο σύνθετη εικόνα της Τουρκικής κοινωνίας, ενώ προβάλλονται και οι νεωτερικές φωνές της αντίπαλης πλευράς που μέχρι τότε εμφανίζεται ομογενοποιημένη.

Με τη Συμφωνία του Ελσίνκι θεωρούμε ότι καταγράφεται μια σταδιακή εγκατάλειψη της ενιαίας και συμπαγούς θεώρησης του τουρκικού παράγοντα και των δυνάμεων που διατρέχουν και ορίζουν την πολιτική πραγματικότητα της χώρας. Αντίθετα προκρίνεται μια νέου είδους κατηγοριοποίηση σύμφωνη με την νέα θεώρηση που επικρατεί στην ελληνική εξωτερική πολιτική και σύμφωνα με την οποία η Ελλάδα έχει κάθε συμφέρον να ενισχύσει την ευρωπαϊκή προοπτική της Τουρκίας.

Παρόλα τα νέα στοιχεία που υπεισέρχονται στις ελληνοτουρκικές σχέσεις και ιδιαίτερα με τις αλλαγές στο διεθνή όσο και περιφερειακό σκηνικό, ο τρόπος κάλυψης παραμένει αντιπαραθετικός, ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά την επαναληπτικότητα αναπαραγωγής κάποιων στερεοτύπων σχετικά με την Τουρκία. Η χρήση της επαναληπτικότητας του τρόπου κάλυψης των ελληνοτουρκικών εμβαθύνει την αποτελεσματικότητα των στερεοτύπων που χρησιμοποιούνται για τις ελληνοτουρκικές σχέσεις, καθώς οι περισσότερο διεισδυτικές επιρροές είναι αυτές που δημιουργούν και διατηρούν την επανάληψη των στερεοτύπων. Στην περίπτωση

¹¹²⁵ Ηρακλείδης Α. : *Η Ελλάδα και ο «Εξ Ανατολών Κίνδυνος»* Εκδόσεις Πόλις 2001

αυτή λόγος των δημοσιευμάτων του ελληνικού Τύπου για την Τουρκία περικλείει ένα είδος πολιτικού και πολιτιστικού ιμπεριαλισμού, καθώς πλειοψηφούν οι αναφορές για την πολιτική και πολιτιστική υπανάπτυξη της. Οι αναφορές αυτές επικεντρώνονται στον ισλαμικό- υπανάπτυκτο χαρακτήρα της τουρκικής κοινωνίας που την κατατάσσουν στην Ανατολή, ενώ σε συνδυασμό με το μέγεθος της προβάλλονται ως απαγορευτικά στοιχεία, για την οργανική ενσωμάτωση της, στο ευρωπαϊκό γίγνεσθαι. Ο άγριος και απολίτιστος Τούρκος στην περίπτωση αυτή παρουσιάζεται με το πρόσωπο του απειλητικού (λάθρο)μετανάστη, η ένταξη του οποίου στην Ε.Ε. απειλεί την ευρωπαϊκή- ελληνική ευδαιμονία. Το φαινόμενο αυτό είναι σύμφωνο με αυτό του Οριενταλισμού, του ιδεολογικού και αισθητικού φαινομένου μετάδοσης και κατασκευής της ‘Ανατολής’ από τη Δύση όπως διατυπώθηκε από τον Edward D.Said.¹¹²⁶ Στην κινδυνολογία αυτή χρησιμοποιείται και η δημογραφία, καθώς κάποια δημοσιεύματα κάνουν χρήση των δημογραφικών χαρακτηριστικών της Τουρκίας προκειμένου να τονίσουν ότι η ένταξη της τελευταίας, μακροπρόθεσμα εμπεριέχει τον κίνδυνο της αλλοίωσης των δημογραφικών χαρακτηριστικών της χώρας. Έτσι στις ελληνοτουρκικές σχέσεις το επίπεδο της αντιπαράθεσης μεταφέρεται και στη σύνθεση των πληθυσμών ενώ το πληθυσμιακό όπλο και η απειλή ‘εξαφάνισης’ χρησιμοποιούνται επιδέξια για να κινητοποιήσουν εθνικιστικά αντανάκλαστικά και φοβίες.

Ο εξ Ανατολών κίνδυνος κατασκευάζεται ως διαχρονικός, μέσω της χρήσης συμβόλων του παρελθόντος εγείροντας τους ίδιους φόβους αλλά και συναισθήματα απειλής στην ελληνική κοινή γνώμη. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση με το όνομα του τουρκικού εξερευνητικού ωκεανογραφικού πλοίου που θα έβγαινε στο Αιγαίο για την πραγματοποίηση ερευνών το Μάρτιο του 1987, που ενώ είναι «Σισμίκ», οι εφημερίδες επιλέγουν την χρήση των παλαιότερων ονομασιών του πλοίου, οι οποίες

¹¹²⁶ Edward D. Said: «Οριενταλισμός» Εκδόσεις Νεφέλη Αθήνα 1996

και παραπέμπουν σε παλαιότερες ελληνοτουρκικές κρίσεις. *«Απαθής η κυβέρνηση στην έξοδο του Πιρι-Ρέις»¹¹²⁷ «Έβγαλαν το Χόρα στο Αιγαίο»¹¹²⁸ «Τουρκικό τελεσίγραφο και έξοδο του Χόρα»¹¹²⁹. Η επιλογή αυτή ως αποτέλεσμα έχει, την ενίσχυση της έντασης καθώς κάθε περιστατικό όξυνσης των σχέσεων μεταξύ των δυο χωρών αντιμετωπίζεται στο ίδιο διαχρονικό πλαίσιο, ενώ γίνεται χρήση συμβόλων από το παρελθόν προκειμένου να κινητοποιηθεί η κοινή γνώμη. Η στάση αυτή είναι σύμφωνη με το κυρίαρχο αντιπαραθετικό ιδεολόγημα στην εξωτερική πολιτική το οποίο προβάλλει την Τουρκία ως το εχθρικό κράτος που ακόμα καλλιεργεί επεκτατικές βλέψεις απέναντι στην Ελλάδα και όπου *«η τουρκική απειλή είναι κυρίαρχη αναφορά και χρωματίζει την ανάπτυξη της εξωτερικής μας πολιτικής»¹¹³⁰*. Ο τρόπος με τον οποίο κατασκευάζεται η εικόνα της Τουρκίας εμφανίζει την τελευταία ως συνέχεια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Στα πλαίσια αυτά ερμηνεύονται οι φιλοδοξίες της τελευταίας για μετατροπή σε περιφερειακή υπερδύναμη ως προσπάθεια αναβίωσης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στην περιοχή.*

Η τακτική της επιτήδειας ουδετερότητας, είναι άλλο ένα προσφιές στερεότυπο των οπαδών της ρεαλιστικής σχολής στην Ελλάδα αλλά και μέρος του κυρίαρχου ιδεολογήματος για την Τουρκία. Στόχος της στρατηγικής αυτής προβάλλεται ότι είναι η απογύμνωση κυριαρχικών δικαιωμάτων από την Ελλάδα και εν τέλει την δορυφοροποίηση αυτής γύρω από την Τουρκία. Στην κατασκευή αυτών των παραστάσεων από τον ελληνικό Τύπο *«ιδιαιτερη βαρύτητα έχει η απόδοση ιδεολογικής σημασίας σε φαινομενολογικά χαρακτηριστικά τα οποία και ανάγονται σε κώδικες συλλογικής συμπεριφοράς»¹¹³¹* Έτσι η «προκλητικότητα» παρουσιάζεται ως

¹¹²⁷ Καθημερινή 12/03/1987.

¹¹²⁸ Ελευθεροτυπία 20/03/1987

¹¹²⁹ Ελευθεροτυπία 03/03/1987

¹¹³⁰ Κούρκουλας Α: Ίμια: Κριτική προσέγγιση της τουρκικής πολιτικής. Εκδόσεις Σιδέρη Αθήνα 1997

¹¹³¹ Α. Τρουμπέτα: «Μερικές σκέψεις σχετικά με την παράσταση του «Άλλου» Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, σελ. 141 101-102 Ιούνιος του 2000

ενδογενές χαρακτηριστικό της Τουρκικής πολιτικής, όπως αυτή εκφράζεται και προβάλλεται από τους Τούρκους πολιτικούς. Η κατασκευή των αρνητικών αυτών αντιλήψεων για τον «Άλλο» βασίζεται στην ευρεία χρήση συμπτυκνωτικών συμβόλων τα οποία εμπερικλείουν εθνικιστικά στερεότυπα και παραδόσεις. Οι τουρκικές επιδιώξεις προβάλλονται σε ένα αρνητικό πλαίσιο, ως ενέργειες ενός δόλιου γείτονα, χωρίς να γίνεται ρεαλιστική εκτίμηση αυτών και ιδιαίτερα των διπλωματικών σκοπιμοτήτων που αυτές εξυπηρετούν. Πολλές από τις τουρκικές επιδιώξεις αποσκοπούν, όπως και οι αντίστοιχες ελληνικές, στην προάσπιση αυτού που ορίζεται ως εθνικό συμφέρον, κάποιες άλλες βασίζονται σε εθνικούς μύθους και φοβίες, όπως η αναφορά περί μετατροπής του Αιγαίου σε ελληνική λίμνη και τέλος άλλες τίθενται με στόχο το λεγόμενο 'διπλωματικό παζάρι'. Οι δηλώσεις των Τούρκων αξιωματούχων, αντίθετα προβάλλονται με ιδιαίτερη έμφαση ανεξαρτήτως του βαθμού υπερβολής που έχουν και των σκοπιμοτήτων που αυτές εξυπηρετούν, καθώς δικαιολογούν και νομιμοποιούν το κυρίαρχο ιδεολόγημα. Οι εικόνες οι στάσεις αντιλήψεις και πρακτικές που προωθούνται σε ό,τι αφορά την εικόνα της Τουρκίας δεν είναι ρεαλιστικές, καθώς έμφαση δίδεται στις στερεοτυπικές αναπαραστάσεις έναντι της ορθολογικής θεώρησης των πραγμάτων. Ενώ υπάρχει πρόοδος στις σχέσεις των δυο χωρών ή και έχουν μεταλλαχθεί οι όροι και το πλαίσιο στο οποίο αυτές αναπτύσσονται αυτό αντικατοπτρίζεται εν μέρει σε κάποιες εφημερίδες η και καθόλου σε άλλες. Οι αιτίες του φαινομένου αυτού σχετίζονται με την εθνική αντιπαραθετική ταυτότητα, με τον τρόπο λειτουργίας των εφημερίδων, αλλά και με την σταδιακή ανάδειξη ενός 'υπερ-πατριωτικού' ρεύματος. Εξάλλου «ο εχθρός είναι πάντως αναπόσπαστο τμήμα της πολιτικής σκηνής. Δίνει στο πολιτικό θέαμα τη δύναμη να εγείρει πάθη φόβους ελπίδες».¹¹³²

¹¹³² Edelman: «Η κατασκευή του πολιτικού θεάματος» σελ. 125, Εκδόσεις Παπαζήση

Τα κυρίαρχα στερεότυπα όπως αυτή της αδιατάρακτης, πάγιας κλπ στρατηγικής της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής η οποία δεν επηρεάζεται από αλλαγές, αλλά και της εξομοίωσης των πολιτικών δυνάμεων της Τουρκίας αποτυγχάνουν να αποτυπώσουν τις δυναμικές εκείνες που αναπτύσσονται στο εσωτερικό ενός αυταρχικού πολιτικού πλαισίου όπως είναι η Τουρκία. Οι αντιλήψεις αυτές δοκιμάστηκαν ενώ αποδείχθηκε η ανεπάρκεια τους, τόσο στην περίπτωση του Ελσίνκι αλλά και αργότερα (διαβουλεύσεις για Σχέδιο Ανάν κλπ). Η κατεστημένη αυτή αντίληψη αποδεικνύει την μονομέρεια της προσέγγισης του κυρίαρχου ιδεολογήματος της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής, σχετικά με την Τουρκία. Παράλληλα αποτυγχάνει να ερμηνεύσει τις εξελίξεις στην Τουρκία εγκλωβισμένη σε μυωπικές αντιλήψεις για την μονολιθικότητα του τουρκικού καθεστώτος.

Κοινό χαρακτηριστικό των επεισοδίων που εξετάστηκαν είναι οι εκτενείς αναφορές στα τρίτα μέρη και ιδιαίτερα στη Δύση. Κυρίαρχο στον τρόπο μετάδοσης της παρέμβασης της Δύσης είναι ότι αυτή στερεοτυπικά χαρακτηρίζεται φιλοτουρκική. Οι παραστάσεις των τρίτων μερών όπως προβάλλονται από τον ελληνικό τύπο είναι εν πολλοίς θυμικές. «ιδεολόγημα των Μ. Δυνάμεων» Ως τέτοιο εννοούμε τη θυμική αναπαράσταση των διεθνών σχέσεων, μέσω της κατηγοριοποίησης των χωρών σε Φιλέλληνες και Ανθέλληνες. Οι παραστάσεις αυτές, θεωρούμε ότι αποτελούν χαρακτηριστικό παράδειγμα και συνέχεια του τρόπου με τον οποίο αντιμετωπίζονταν οι χώρες αυτές, αλλά και ιδιώτες κατά την διάρκεια του ελληνικού πολέμου για την ανεξαρτησία. Η στάση αυτή είναι απόρροια (ή της συνειδητοποίησης) του ρόλου των χωρών αυτών στο διεθνές σύστημα, επιπλέον όμως βασίζεται πιο συγκεκριμένα στο ρόλο που έπαιζαν οι χώρες αυτές από συστάσεως του ελληνικού κράτους. Οι παραστάσεις αυτές αντλούνται από τον παραδοσιακό τρόπο θεώρησης τους, συνήθως αρνητικό και εξακολουθούν να

επιηρεάζουν την εικόνα με την οποία προβάλλονται από τον ελληνικό Τύπο. Στην περίπτωση αυτή οι ιστορικές αναλογίες μεταφέρονται στο παρόν και βαρύνουν τον τρόπο με τον οποίο κατηγοριοποιούνται οι χώρες αυτές. Οι δημοσιογραφικές αυτές αναφορές μεταδίδουν λανθασμένα συμπεράσματα και εντυπώσεις για τον τρόπο με τον οποίο ασκείται η εξωτερική πολιτική. Η θυμική αυτή αναπαράσταση των διεθνών σχέσεων, στην περίπτωση αυτή παίρνει και μια άλλη μορφή. Η κριτική αποτίμηση της στάσης των 'Μ. Δυνάμεων' βασίζεται στο θυμικό και λιγότερο σε πραγματικά δεδομένα, καθώς δεν αποτυπώνεται η ρευστότητα που χαρακτηρίζει τις διακρατικές σχέσεις. Η απόδοση και προβολή με αρνητικό τρόπο χωρών όπως οι ΗΠΑ, Γερμανία κλπ, δημιουργεί στάσεις και αναπαραστάσεις στην κοινή γνώμη που θεωρούμε ότι είναι δύσκολο να ξεπεραστούν και να δικαιολογηθεί η αναγκαιότητα μιας συνεργασίας με τις χώρες αυτές, καθώς έχουν εκ των προτέρων υποσκαφθεί. Η προσέγγιση και απόπειρα ερμηνείας της στάσης των τρίτων κρατών στη βάση των συμφερόντων και της ισχύος αποτυγχάνει κατά την γνώμη μας καθώς αυτό που ονομάζεται συμφέρον στη διεθνή πολιτική ούτε μονοδιάστατο είναι αλλά ούτε και διαχρονικό. Αντίθετα στην έννοια αυτή παρεμβάλλονται μια σειρά από παράγοντες οι οποίοι αγνοούνται προκειμένου απλουστευτικά να προωθηθεί η εικόνα της φιλοτουρκικής Δύσης που άγεται από τις 'επενδύσεις' στην τουρκική στρατιωτική μηχανή. Στην περίπτωση αυτή οι ιστορικές αναλογίες μεταφέρονται στο παρόν και βαρύνουν τον τρόπο με τον οποίο κατηγοριοποιούνται οι χώρες αυτές. Οι δημοσιογραφικές αυτές αναφορές μεταδίδουν λανθασμένα συμπεράσματα και εντυπώσεις για τον τρόπο με τον οποίο ασκείται η εξωτερική πολιτική. Η κριτική αποτίμηση της στάσης των 'Μ. Δυνάμεων' βασίζεται στο θυμικό και λιγότερο σε πραγματικά δεδομένα, καθώς δεν αποτυπώνεται η ρευστότητα που χαρακτηρίζει τις διακρατικές σχέσεις. Οι διεθνείς σχέσεις παρουσιάζονται κάτω από ένα πρίσμα

νομικίστικο, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη στοιχεία όπως η πολυκεντρικότητα του διεθνούς συστήματος, έννοια της ισχύος, των συμμαχιών των ισορροπιών στοιχεία που χαρακτηρίζουν τις σύγχρονες διακρατικές σχέσεις. Το γεγονός ότι αυτά τα στοιχεία δεν λαμβάνονται υπόψη οδηγεί σε λανθασμένες εντυπώσεις και στην κατασκευή προσδοκιών που δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα.

Ο τρόπος προβολής της Δύσης εμπεδώνει την αίσθηση θυματοποίησης της Ελλάδας, της οποίας τα δίκαια αιτήματα παραγνωρίζονται εις βάρος πολιτικών υπολογισμών και συμφερόντων. Η αίσθηση ενός έθνους σε πολιορκία επιτείνεται, ενώ υπονομεύεται και όποια προσπάθεια διαμεσολάβησης η οποία εκ των προτέρων θεωρείται μεροληπτική. Ως αποτέλεσμα όπως αναφέρει και ο Φραγκονικολόπουλος « να επικρατούν υπεραπλουστευμένα εθνοκεντρικά στερεότυπα της διεθνούς πραγματικότητας...τα οποία παραπέμποντας στον -ευνόητο κα υπαρκτό- ανταγωνισμό των διεθνών συμφερόντων... καλλιεργεί κλίμα καθολικής υποθετικής πολιορκίας στην κοινή γνώμη.»¹¹³³

Κυρίαρχο που απαντάται κυριότερα στις εφημερίδες ‘Ελεύθερος Τύπος’ και ‘Ριζοσπάστης’ είναι ο αντι-δυτικός τους λόγος, απατηλά όμοιος με τον πολιτικό και κομματικό αντι-δυτικισμό της πρώτης μεταπολίτευσης. Η στάση αυτή μέσω της αντιπαραθετικής σύγκρισης με τον «Δυτικό Άλλο» αποσκοπεί να υψώσει και να αναδείξει έναν νέο καθάριο εθνικό λόγο, όπως αυτός συμπυκνώνεται στην επιχειρηματολογία του ρεύματος των ‘πατριωτών’.

Ο τρόπος μετάδοσης της Δύσης αλλά και γενικότερα των διεθνών σχέσεων είναι πολλές φορές αντιφατικός. Ενώ υποστηρίζεται ότι η διεθνής πολιτική βασίζεται στην επιβολή του δικαίου του ισχυρού, παράλληλα και σε αντίφαση με την διαπίστωση αυτή, ο ρόλος της διεθνούς κοινής γνώμης ανάγεται και αναβαθμίζεται ως πολύ ρυθμιστικός

¹¹³³ Χ. Φραγκονικολόπουλος, « Μη-Κυβερνητικές Οργανώσεις και Ελληνική Εξωτερική Πολιτική» στο Π. Ι.Τσάκωνας(επιμ):» Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική. Μια Συνολική προσέγγιση» Εκδόσεις Σιδέρη Αθήνα 2003 τόμος Α, σελ 430

στα διεθνή δρώμενα. Οι διεθνείς σχέσεις παρουσιάζονται ως ένα «παιχνίδι ενημέρωσης» και κυριαρχίας επιχειρημάτων στην διεθνή κοινή γνώμη. Από την σχολή του ρεαλισμού μεταπηδούν σε στοιχεία ιδεαλισμού παράγοντας μια ιδιότυπη εξήγηση-προσέγγιση των διεθνών σχέσεων αναμειγνύοντας ή υιοθετώντας ετερόκλητα στοιχεία. Η θεώρηση ότι η εκστρατεία ενημέρωσης θα βελτιώσει το κλίμα υπέρ των ελληνικών θέσεων αντανακλά μια ιδεαλιστική-συναισθηματική προσέγγιση των διεθνών σχέσεων, περί ύπαρξης μια διεθνούς κοινής γνώμης και του ρόλου που αυτή παίζει στη διαμόρφωση του «διεθνούς γίγνεσθαι». Οι διεθνείς σχέσεις εμφανίζονται άλλοτε ως ένα παιχνίδι πειθούς και άλλοτε ως ένα παιχνίδι όπου υπερισχύει η θέληση των ισχυρών. «να βγούμε προς τα έξω προς την διεθνή κοινή γνώμη την οποία οφείλουμε να ενημερώσουμε με στοιχεία και επιχειρήματα».¹¹³⁴ Το στοιχείο αυτό καταδεικνύει τη μεγάλη απόσταση από αυτό που αναμεταδίδεται και λαμβάνει μονοδιάστατα ως διεθνής σκηνή, η ελληνική κοινή γνώμη, σε σχέση με την πολυπλοκότητα και ρευστότητα που χαρακτηρίζει τις διεθνείς σχέσεις. Ταυτόχρονα οι αναφορές για την αναγκαιότητα προώθησης της εθνικής αξιοπιστίας της χώρας, έρχονται σε έντονη αντίθεση με την γενικότερη αντι-δυτική ρητορική που ιδιαίτερα προωθήθηκε κατά την κρίση των Ιμίων. Έτσι από τη μια θεωρείται αναγκαία η ανάπτυξη διεθνών ερεισμάτων και συνεργασιών, ενώ ταυτόχρονα καταγγέλλονται οι χώρες αυτές που υποτίθεται ότι επιδιώκουμε την συνεργασία.

Κοινό σημείο των δημοσιευμάτων που εξετάστηκαν είναι η μετάθεση των ευθυνών που παρατηρείται σχετικά με την ελληνοτουρκική ένταση. Έτσι μεγεθύνεται ο ρόλος των τρίτων οι οποίοι εμφανίζονται ότι ενίσχυσαν την ένταση προκειμένου να επωφεληθούν από την κούρσα των εξοπλισμών των δυο λαών την οποία και ενίσχυσαν. Οι ευθύνες των τρίτων μερών σχετικά με την ελληνοτουρκική διένεξη είναι σημαντικές. Αυτού όμως του είδους και μεγέθους επίρριψη ευθυνών σε τρίτους, αποπροσανατολίζει και δεν αντιμετωπίζει τις δομικές αιτίες αυτής οι οποίες

¹¹³⁴ Ελευθεροτυπία 11/02/1996

σαφέστατα εντοπίζονται στο εσωτερικό των δυο κρατών. Στα πλαίσια αυτά αποσιωπάται από τον Τύπο ο ρόλος και ειδικότερα οι ευθύνες τους στην κατασκευή, ενίσχυση και προώθηση των αντιπαραθετικών στερεοτύπων τα οποία και με την σειρά τους δικαιώνουν την κούρσα των εξοπλισμών και τις πολιτικές ανάσχεσης.

Ιδιαίτερα και σε ό,τι αφορά τον τρόπο ανταπόκρισης των τρίτων κρατών, όπως αναφέρει ο Κούρκουλας το ερώτημα που δεν απασχολεί τον Τύπο και κατά συνέπεια δεν μεταφέρεται στην κοινή γνώμη, είναι πως και με ποιο τρόπο διεκδικεί και υπερασπίζεται με ρεαλισμό αλλά και με αξιοπρέπεια και κυρίως με αποτελεσματικότητα μια μικρή χώρα τα συμφέροντα της, σε ένα νέο διεθνές περιβάλλον σε έναν κόσμο όπου μια μόνη δύναμη διατηρεί και ασκεί εκτός ελέγχου και έξω από τους παλαιούς θεσμούς της διεθνούς νομιμότητας ένα μονοπώλιο ισχύος. Η εικόνα των ΗΠΑ, σε όλα τα γεγονότα που εξετάστηκαν είναι αρνητική, ιδιαίτερα όμως τη δεκαετία του 1990 μια έντονη αντι-Αμερικανική στάση υιοθετείται από το σύνολο του ελληνικού Τύπου ακόμη και από τις εφημερίδες του συντηρητικού χώρου που παραδοσιακά τηρούσαν μια θετική προς της ΗΠΑ στάση. Η γλώσσα και η ρητορική για την Αμερική που χρησιμοποιείται από τις εφημερίδες του χώρου αυτού, έρχεται σε αντίθεση με τη συλλογική μνήμη, και την ιδεολογία του πολιτικά και κοινωνικά συντηρητικού αναγνωστικού κοινού τους. Η αλλαγή αυτή στη στάση του συντηρητικού ελληνικού Τύπου σηματοδοτεί ένα γενικότερο αντι-αμερικανικό κλίμα κλίματος το οποίο διαχέεται και καλύπτει το σύνολο του πολιτικού φάσματος. Ο τρόπος προβολής των ΗΠΑ ως επικυρίαρχου, εμπεριέχει πολλά στοιχεία υπερβολής, καθώς αγνοείται το γεγονός ότι ζούμε σε μια *«πολύ-πολική κοινωνία με διάσπαρτα κέντρα αποφάσεων και επιρροών, εδραζόμενα σε κράτη-έθνη διεθνείς οργανισμούς*

αλλά και μη κυβερνητικές οντότητες που μοιράζονται τις εξουσίες και τις ευθύνες διαχείρισης των ανθρωπίνων πραγμάτων»¹¹³⁵

Αντίθετα προς την στάση έναντι των ΗΠΑ, η στάση της πλειοψηφίας των εφημερίδων είναι περισσότερο θετική έναντι της Ε.Ε. Η κρίση των Ιμίων αποτέλεσε την απαρχή μιας σημαντικής στροφής της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής η οποία και τοποθέτησε στο επίκεντρο της την Ε.Ε. Μέρος των εφημερίδων ακολουθώντας την στροφή αυτή τοποθετείται αντίστοιχα θετικά, στάση που κορυφώνεται κατά την Σύνοδο Κορυφής του Ελσίνκι. Το γεγονός αυτό είναι απόρροια της ‘απογοήτευσης’ που δημιούργησε η αμερικανική παρέμβαση-στάση κατά την κρίση των Ιμίων αλλά και η συνειδητοποίηση της αναγκαιότητας διασφάλισης και εξασφάλισης διπλωματικών ερεισμάτων έναντι της διαρκούς τουρκικής ‘απειλής’.

Ο λόγος των εφημερίδων κυριαρχείται και στηρίζεται από την προβολή των ελληνικών επιχειρημάτων. Οι ελληνικές προτάσεις προβάλλονται ως σύννομες με το διεθνές δίκαιο. «*Ελληνική επιμονή στη λύση της Χάγης*»¹¹³⁶ Αυτού του είδους οι αναφορές ενισχύουν το κυρίαρχο ιδεολόγημα καθώς δικαιώνουν την ελληνική πλευρά η οποία και δεν φοβάται την δικαστική παραπομπή καθώς τα ελληνικά επιχειρήματα είναι βασίζονται στο Διεθνές Δίκαιο. Είναι ιδιαίτερα έντονη η καλλιέργεια της πεποίθησης στην κοινή γνώμη ότι η παραπομπή των ελληνοτουρκικών διαφορών στη Χάγη θα σημάνει και αυτόματη επίλυση αυτών. Το γεγονός αυτό εγκυμονεί κινδύνους καθώς η κατασκευή και εναπόθεση αυτού του μεγέθους των προσδοκιών στο Διεθνές Δικαστήριο παραβλέπει το γεγονός ότι είναι και πολιτικό όργανο ενώ οι αποφάσεις του μπορεί να μην είναι αντίστοιχες των προσδοκιών που έχουν καλλιεργηθεί στην ελληνική κοινή γνώμη. Μια τέτοια εξέλιξη

¹¹³⁵ Γεώργιος Κωστάκος, «Σχέσεις μεταξύ Κρατών και Διεθνών Οργανισμών» στο Χ. Φραγκονικολόπουλος, «Μη-Κυβερνητικές Οργανώσεις και Ελληνική Εξωτερική Πολιτική» στο Π. Ι. Τσάκωνα(επιμ):» Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική. Μια Συνολική προσέγγιση» Εκδόσεις Σιδέρη Αθήνα 2003 τόμος Α, σελ 429

¹¹³⁶ Ριζοσπάστης 06/04/1987

θα οδηγούσε στην επανάληψη αυτού που ονομάζουμε ‘φαινόμενο του σχεδίου Ανάν’. Ως τέτοιο περιγράφεται και το αποτέλεσμα των αντιδράσεων της κοινής γνώμης όταν τα επί χρόνια καλλιεργούμενα στερεότυπα, όπως στην περίπτωση της Κύπρου με την καλλιέργεια στην κοινή γνώμη της ελπίδας της ‘Δίκαιης’ επίλυσης του Κυπριακού που θα επέφερε η παρέμβαση του ΟΗΕ και θα δικαίωνε τις ελληνικές προσδοκίες. Η στάση της ελληνικής κυβέρνησης, κατασκευάζεται συνήθως ότι αποσκοπεί στην προώθηση των αρχών του Διεθνούς Δικαίου και της Ευρωπαϊκής Ένωσης και όχι στην εξυπηρέτηση εθνικών συμφερόντων

Σε αντίθεση με την πλειοψηφική προβολή των ελληνικών θέσεων τα τουρκικά επιχειρήματα προβάλλονται λίγο έως καθόλου. Στις περιπτώσεις όπου αυτά εμφανίζονται, συνήθως συνοδεύονται και από ελληνικά αντεπιχειρήματα με αποτέλεσμα οι τουρκικές θέσεις να εμφανίζονται παντελώς ανυπόστατες. Οι Τουρκικές θέσεις απονομιμοποιούνται με: α) το να βαπτίζονται ισχυρισμοί β) ειρωνικά πρωτοσέλιδα «*Επιχείρηση "παρδαλό κατσίκι"*»¹¹³⁷ γ) με την αναφορά και αναπαραγωγή άρθρων και ανταποκρίσεων των Δυτικών μέσων ενημέρωσης. «*Ξεδιάντροποι οι κομπασμοί της Τσιλέρ. Αναδημοσίευση των NYT*».¹¹³⁸ Στην περίπτωση αυτή η αναφορά-αναγωγή στα Δυτικά μέσα ενημέρωσης γίνεται προκειμένου, μέσω της αντιθετικής-συγκριτικής αντιπαραβολής, να τονισθεί το δίκαιο των ελληνικών επιχειρημάτων έναντι του παράνομου των τουρκικών επιχειρημάτων. Παράλληλα ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στα τουρκικά επιχειρήματα που αμφισβητούν τις διεθνείς συμφωνίες, καθώς κάτι τέτοιο δικαιώνει το παράνομο αυτών. Οι Τουρκικές κινήσεις χαρακτηρίζονται ως «προκλήσεις», ενώ οι αντίστοιχες Ελληνικές ως «αμυντικές» με στόχο την προάσπιση των εθνικών δικαίων. Κατ’ αυτόν τον τρόπο η κυρίαρχη αντίληψη περί εγγενούς τουρκικής επιθετικότητας ενισχύεται

¹¹³⁷ Ελευθεροτυπία 20/02/1987

¹¹³⁸ Ελευθεροτυπία 19/02/1987

ενώ η προοπτική διαλόγου αποδυναμώνεται, καθώς δεν υπάρχει τίποτε που να μπορεί η Ελλάδα να συζητήσει. Η προβολή και η στάση του Ελληνικού Τύπου ωθεί στην ‘θυματοποίηση’ της εθνικής ταυτότητας, ενώ παράλληλα δικαιολογεί εκ των προτέρων ως νόμιμες τις οποιεσδήποτε ελληνικές αντιδράσεις στην επεκτατικότητα του άλλου.

Όπως διαφαίνεται και από την ανάλυση της συνολικής τάσης των πρωτοσέλιδων της εφημερίδας, αυτά προβάλλουν και ενισχύουν το κυρίαρχο ιδεολόγημα, αποκλείοντας τον λόγο του «Άλλου». Ο ‘λόγος’ των δημοσιευμάτων κατά την υπό εξέταση περίοδο ήταν σύμφωνος με την κυρίαρχη έναντι των Τούρκων αντιπαραθετική εθνική ταυτότητα και τους περιορισμούς που αυτή επιβάλλει. Είναι σαφές ότι σε μεγάλο βαθμό στις ελληνοτουρκικές σχέσεις υπάρχει μεγάλη έλλειψη ελλιπής προσέγγιση των ενδεχομένως δίκαιων ή θεμιτών αιτημάτων ή συμφερόντων της εκάστοτε άλλης χώρας.

Σημαντικό στοιχείο που επιβεβαιώνει την ικανότητα του Τύπου να αποστασιοποιείται από την ακολουθητέα πολιτική, αποτελεί η κριτική των επίσημων θέσεων της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής από το σύνολο των εφημερίδων. Στην περίπτωση του ‘Ελεύθερου Τύπου’ ο καταγγελτικός λόγος είναι ιδιαίτερα επιθετικός στο σύνολο των πολιτικών ελίτ, ακόμη και το ιδεολογικά συγγενές κόμμα της ΝΔ. αλλά και προς τα υπόλοιπα ΜΜΕ που προωθούν τις εθνικές υποχωρήσεις. Αντίθετα ο λόγος ιδιαίτερα των εφημερίδων «Ελευθεροτυπία», «Βήμα-Νέα», και λιγότερο στις «Καθημερινή» και «Μακεδονία», είναι κριτικός εστιάζεται στην κυρίαρχη τη δεκαετία του 1980 πολιτική της άρνησης διαλόγου, προβάλλοντας το στερεότυπο του δίκαιου των ελληνικών επιχειρημάτων. Το κλίμα αυτό των αδικαιολόγητων φόβων έχει ζημιώσει την ελληνική εξωτερική πολιτική καθώς *«βρίσκεται παγιδευμένη από το φόβο των λέξεων με αποτέλεσμα να αρνούμαστε να τις χρησιμοποιήσουμε*

διαβλέποντας κινδύνους οι οποίοι δεν υπάρχουν. Φοβόμαστε τις λέξεις διάλογος, μειονότητες, δικαιώματα, χωρίς να υπάρχει λόγος». ¹¹³⁹ Η στάση αυτή αποδεικνύει ότι τα επίκαιρα πολιτικά γεγονότα δεν είναι οι μοναδικοί παράγοντες που καθορίζουν την ποιότητα αλλά και την ποσότητα των σχετικών δημοσιευμάτων, όπως υποστηρίζει ο Γιαλλουρίδης. ¹¹⁴⁰ Αντίθετα στα θέματα της εξωτερικής πολιτικής βαρύνοντα ρόλο έχουν και οι κατεστημένες αντιλήψεις που οδηγούν σε σταθερά επαναλαμβανόμενες αντιλήψεις και στερεότυπα. Η διαφοροποίηση του τύπου ιδιαίτερα στις περιόδους προσέγγισης των δυο κρατών αποδεικνύει ότι ο έντυπος λόγος δεν είναι στατική αναπαράσταση αλλά δυναμική διαδικασία που προβάλλει-κατασκευάζει και δομεί την κοινωνική πραγματικότητα. Τα κείμενα του Τύπου, υποκρύπτουν ιδεολογικές επιλογές, καθώς δεν είναι ουδέτεροι παρατηρητές της πραγματικότητας αλλά χρωματίζουν τα γεγονότα μέσω ενός συστήματος σημασιολόγησης.

Όπως διαφαίνεται από την έρευνα μας ο ελληνικός Τύπος δεν καθορίζει τις υιοθετούμενες κατευθύνσεις της εξωτερικής πολιτικής, αλλά ξεκάθαρα διατηρεί ένα μεγάλο βαθμό επιρροής, όπως φάνηκε από τις περιπτώσεις που εξετάσαμε. Ο ρόλος του Τύπου είναι καθοριστικός στον ορισμό της «επιτυχίας» και «αποτυχίας» της ερμηνείας δηλαδή και της διαμεσολάβησης των αποτελεσμάτων της εξωτερικής πολιτικής. Η στάση του και η ερμηνεία που δίνει είναι καθοριστική για τον επιπλέον λόγο της απουσίας προσωπικών εμπειριών από το αναγνωστικό κοινό που συνήθως συμβάλλουν στην διαμόρφωση στάσεων. Ο παράγοντας αυτός συντελεί στην μεγαλύτερη εξάρτηση αλλά και στο να έχει ένα ιδιαίτερο και ειδικότερο βάρος ο Τύπος στην εξωτερική πολιτική. Μια πολύ σημαντική έρευνα που πραγματοποιήθηκε και στις δυο χώρες σχετικά με την στάση της κοινής γνώμης έναντι του «Άλλου», υπογραμμίζει το γεγονός αυτό. Ενενήντα-πέντε(95%) της εκατό, της Τουρκικής

¹¹³⁹ Ελευθεροτυπία 14/07/1999

¹¹⁴⁰ Χ.Γιαλλουρίδης «Η ελληνο-τουρκική σύγκρουση. Από την Κύπρο έως τα Ίμια η οπτική του τύπου» Εκδόσεις Σιδέρη, Αθήνα 1997

κοινής γνώμης θεωρεί ότι οι Έλληνες δεν είναι έμπιστα άτομα, παρόλο που το ενενήντα-τρία (93%) της εκατό από αυτούς, δεν έχει γνωρίσει ποτέ του έναν Έλληνα. Αντίστοιχα το εβδομήντα τρία (73%) της εκατό των Ελλήνων θεωρεί ότι δεν μπορούν να εμπιστευτούν έναν Τούρκο, όταν το εβδομήντα (70%) της εκατό από αυτούς δεν έχουν γνωρίσει έναν Τούρκο. Η έρευνα αυτή υπογραμμίζει και αναδεικνύει ότι τα ΜΜΕ και ιδιαίτερα ο Τύπος πολύ απέχουν από το να χαρακτηριστούν απαθείς. Αντίθετα και ως απόρροια της σχετικής τους χειραφέτησης από το κομματικό σύστημα, η εμπλοκή τους ιδιαίτερα σε θέματα σημαντικού ενδιαφέροντος όπως τα ελληνοτουρκικά, είναι ιδιαίτερα σημαντική στην κατασκευή και διάχυση ιδεολογημάτων που αφορούν την σύλληψη και αναπαράσταση του 'Άλλου', όσο και των πολιτικών που αναπτύσσονται και αφορούν το κομμάτι αυτό της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής

Βιβλιογραφία (Ελληνική)

- Αναστασιάδης Γ.: *Ιστορία της Σύγχρονης Ελλάδος(1993-1998):Το τέλος μιας εποχής.*
Εκδόσεις Αλεξάνδρεια
- Althusser L.: *Θέσεις* Εκδόσεις Θεμέλιο Αθήνα 1983
- Βαρβαρούσης Π.: *Ανάλυση της εξωτερικής πολιτικής* Εκδόσεις Καρδαμίτσα, Αθήνα
1991
- Βερέμης Θ., Κολουμπής Θ.Α.: *Ελληνική Εξωτερική Πολιτική Διλλήματα μιας νέας
εποχής.* Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής, Εκδόσεις Σιδέρη
Αθήνα 1997
- Βρύζας Κ.:*Παγκόσμια Επικοινωνία και πολιτιστικές ταυτότητες* Εκδόσεις Gutenberg
Αθήνα 1997
- Βλάχος Γ. (συλλογικό):*Θεσμοί και προβλήματα της σύγχρονης Δημοκρατίας* Εκδόσεις
Σάκκουλα Κομοτηνή 1988.
- Γέμτος Α. Π.: *Μεθοδολογία των κοινωνικών επιστημών.* Τόμος Α, Εκδόσεις.
Παπαζήση, Αθήνα 1984.

Γιαλλουρίδης Χ 1996: *Η ελληνο-τουρκική σύγκρουση. Από την Κύπρο έως τα Ίμια.*

Εκδόσεις Σιδέρη Αθήνα 1996

Γιανουλόπουλος Γ. Ν. « Η ευγενής μας τύφλωσις.» Εξωτερική πολιτική και «εθνικά θέματα» από την ήττα του 1897 έως την Μικρασιατική Καταστροφή. (Αθήνα: Βιβλιόραμα, 1999)

Δουλκέρη Γ.: *Ελληνική Τηλεόραση. Εμπειρική Έρευνα* Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1999

----- : *Διαφήμιση και Επικοινωνία. Εμπειρική έρευνα κοινής γνώμης* Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2001,

----- : *Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας και Ειρήνη*

Ν. Δεμερτζής : *Πολιτική επικοινωνία : Διακινδύνευση, Δημοσιότητα, Διαδίκτυο*

Εκδόσεις Παπαζήση Αθήνα 2002

-----: *Πολιτική Δημοσιότητα πρόσωπα και τηλεόραση: Η σχέση δημόσιου ιδιωτικού στην εποχή της κοινωνίας του θεάματος στο «Όρια και σχέσης Δημόσιου και Ιδιωτικού» Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα Αθήνα 1996*

Δημητράκος Δ.: *Η στρατηγική του σκορπιού* Το Βήμα Επιφυλλίδες, 11/07/2004

Haus Magnuss Enzeusberger: *Για μια θεωρία των μέσων επικοινωνίας* Εκδόσεις Επίκουρος Αθήνα 1981

Edelman Μ: *Η κατασκευή του πολιτικού θεάματος* Εκδόσεις Παπαζήση Αθήνα 2003

Gramsi Α.: *Η οργάνωση της κουλτούρας* Εκδόσεις Στοχαστής Αθήνα 1973

-----: *Οι διανοούμενοι* Εκδόσεις Στοχαστής Αθήνα 1972.

Curran J., Curevitch, Μ. (επιμ.): *ΜΜΕ και Κοινωνία* Εκδόσεις Πατάκης, Αθήνα 2001

Ζαούσης Α., Στράτος Κ.: *Οι εφημερίδες 1974-1992. Η αθέατη όψη μιας κρίσιμης πορείας.* Εκδόσεις Γνώση 1993

Ηρακλείδης Α. : *Η Ελλάδα και ο «Εξ Ανατολών Κίνδυνος* Εκδόσεις Πόλις 2001

- Ήφαιστος Π : *Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική. Από την 'Ιδεαλιστική Αθωότητα' στο 'Πεπρωμένο του Έθνους'* Εκδόσεις Οδυσσέας Αθήνα 1994
- Ινστιτούτο VPROJECT RESEARCH CONSULTING, *“Η Κοινή Γνώμη στην Ελλάδα. 1999 – 2000* Νέα Σύνορα εκδόσεις. Λιβάνη, Αθήνα 1999.
- Κατριβέσης Ν: *«Κοινωνιολογική θεωρία. Σύγχρονα ρεύματα της Κοινωνιολογικής Σκέψης»* Εκδόσεις Gutenberg 1994
- : *Η κοινωνιολογική προσέγγιση της πολιτικής ιδεολογίας στον Pierre Ansart* Εκδόσεις Gutenberg Αθήνα 1996
- : *Η κοινωνιολογία του Norbert Elias. Από τις κοινωνικές δομές στις αλληλεξαρτήσεις* Εκδόσεις Gutenberg Αθήνα 2003
- Καψής Γ.: *Οι τρεις μέρες του Μάρτη* Εκδόσεις Λιβάνη Αθήνα 1990
- Κομνηνού Μ.: *Από την Αγορά στο Θέαμα* Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2002
- Κουρής Ν.: *Ελλάδα-Τουρκία. Ο πενηνταετής «πόλεμος»* Νέα Σύνορα Λιβάνη Αθήνα 1997.
- Κολουμπής Θ.: *Εισαγωγή στις διεθνείς σχέσεις: Εξουσία και δικαιοσύνη.* Εκδόσεις Παπαζήση Αθήνα 1981
- Κολουμπής Θ., Νταλλής Σ.: *Η ελληνική εξωτερική πολιτική στο κατώφλι του 21^{ου} αιώνα: εθνοκεντρισμός η ευρωκεντρισμός;* Εκδόσεις Παπαζήση 1997
- Κούρκουλας Α: *Ίμια: Κριτική προσέγγιση της τουρκικής πολιτικής.* Εκδόσεις Σιδέρη Αθήνα 1997
- Κουσκουβέλης Η: *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις* Εκδόσεις Ποιότητα Αθήνα 2004
- Κώνστας Δ.: *Για την ελληνική εξωτερική πολιτική* Εκδόσεις Παπαζήση Αθήνα 1989
- Κώνστας Δ., Κολουμπής Θ.: *Διεθνείς Σχέσεις: Μια συνολική προσέγγιση.* Τόμος Α' εκδ. Παπαζήση Αθήνα 1985
- Κώνστας Δ., Τσάκωνας Π.Ι: *Ελληνική Εξωτερική Πολιτική.* Εκδόσεις Οδυσσέας Αθήνα 1997

- Κωνσταντινίδου Χ.: *Τα Μέσα Μαζικής επικοινωνίας και η παραγωγή νοήματος. Θεωρητικές προσεγγίσεις και προοπτικές*. Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών 2003
Ειδική Έκδοση
- Λιοναράκης Ν: *Οι συνέπειες του 'Γατόσκυλου'.* Κοινωνική Πολυπλοκότητα και ΜΜΕ
Εκδόσεις Παπαζήση Αθήνα 2001
- ΜακΚουειλ-Σβέν Βιντάλ: *Μοντέλα Επικοινωνίας. Για τη μελέτη των μέσων μαζικής ενημέρωσης* Εκδόσεις Καστανιώτη 1981
- Μήλλας Η.: *Εικόνες Ελλήνων και Τούρκων: Σχολικά βιβλία, ιστοριογραφία, λογοτεχνία και εθνικά στερεότυπα* Εκδόσεις Αλεξάνδρεια 2001
- McNair B.: *Εισαγωγή στην πολιτική επικοινωνία* Εκδόσεις Κατάρτι, Αθήνα 1998
- Παππάς Τ.: *Ελλάδα Τουρκία μια προαιώνια διαμάχη*. Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα 1998
- Πανταζόπουλος Α.: *Η Δημοκρατία της Συγκίνησης*. Εκδόσεις Πόλις Αθήνα 2001
- Παπαθανασόπουλος Σ. Αρμενάκης Α.: *Επικοινωνία και κοινωνία: Από τον εικοστό στον εικοστό πρώτο αιώνα*. Εκδόσεις Καστανιώτης 2000
- Παναγιωτοπούλου Ρ.: *Κατασκευή εθνοκεντρικών στερεοτύπων από τον τύπο στο παράδειγμα του Μακεδονικού ζητήματος* Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών τεύχος.89-90 1996,σελ. .232-274
- Ροζάκης Χ.: *Διεθνής Πολιτική: Εισαγωγικά Μαθήματα*. Εκδόσεις Ν. Σάκκουλα Κομοτηνή 1985
- Σεραφεινίδου Μ: *Κοινωνιολογία των Μέσω Μαζικής Επικοινωνίας»* Εκδόσεις Gutenberg Αθήνα 1991
- Said E.: *Οριενταλισμός*. Εκδόσεις Νεφέλη Αθήνα 1996
- Shills Ed.: *Η μαζική κοινωνία και η κουλτούρα της* στο συλλογικό «*Η κουλτούρα των μέσων*». Εκδόσεις Αλεξάνδρεια Αθήνα 1991

- Π.Ι.Τσάκωνας (επιμ): *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική* Εκδ. Σιδέρη 2003
- Τρουμπέτα Α.:«Μερικές σκέψεις σχετικά με την παράσταση του «Άλλου»
Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών 101-102 Ιούνιος του 2000.
- Tilic D.L: *Η δημοσιογραφία στην Ελλάδα και στην Τουρκία: Ντρέπομαι αλλά είμαι δημοσιογράφος*. Εκδόσεις Παπαζήση Αθήνα 2000
- Vamie D. Volkan and Norman Itzkowowitz: *Τούρκοι και Έλληνες: Γείτονες στη Διαμάχη* Eothen Press 1994, p. 165
- Φραγκονικολόπουλος Χ, Κανελλόπουλος Α.:*Παρόν και μέλλον της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής: δομές και τρόποι άσκησης*. Εκδόσεις Σιδέρη 1995
- Φραγκονικολόπουλος Χ, Ηρακλείδης Α., Κωστάκος Γ.:*Διεθνείς Διενέξεις: Αντιμετώπιση και επίλυση, στοιχεία θεωρίας και πράξης* Εκδόσεις Σιδέρη 1994

Βιβλιογραφία (Ξενόγλωσση)

- Gabriel Almond 1950: *The American People and Foreign Policy* New York: Hartcourt Brace, Jovanovich, 1950
- Allison, G.T.1971: *Essence of decision: Explaining the Cuban missile crisis* Boston: Little Brown Publishing
- Baum M.A.: The constituent foundations of the Rally-round-the flag phenomenon: [*International Studies Quarterly*](#), June 2002, vol. 46, no. 2, pp. 263-298
- Baum, M. 2003: *Soft news goes to war: American Public Opinion and American Foreign Policy in the New Media Age* Princenton N.J.: Princeton University Press
- Brown J.(1991): 'Delicately Poised Allies: Turkey and Greece', Brassey's
- Bloom, W 1990: *Personal identity, national identity and international relations*. Cambridge: Cambridge University Press

- Berelson B. and Morris Janowitz (ed) 1953: *Reader in public opinion and communication enlarged* Glencoe: Free Press
- Becker, L. B. 1977: Foreign policy and press performance. *Journalism Quarterly* 5(54), 364-367
- Cohen, B.C. 1963: *The press and the Foreign Policy* Princeton, Nj: Princeton, University Press
- Carlsnaes W. (1980): "On analysing the dynamics of Foreign Policy Change, *Cooperation and Conflict*, 28(1), 1993
- Caspary W.R.1970: The Mood Theory: A study of Public Opinion and Foreign Policy *American Political Science Review* Volume, 64, 1970
- Curran J., Seaton J. 1988: *Power without responsibility. The press and Broadcasting in Britain* London Routledge
- Constas D. (edit) 1991: The Greek-Turkish Conflict in the 1990s: Domestic and External influences Macmillan London
- Dewey J.: "The public and its problems" New York, Rinehart and Winston, Inc, 1967
- Davinson P. and Avery Leiserson: "Public Opinion" in Jorge I. Domínguez and James A. McCann, *Democratizing Mexico: Public Opinion and Electoral Choices* Baltimore, MD, and London: Johns Hopkins University Press, 1996
- P. Davison et al (eds): *The cultural debate* Part II Cambridge Chadwyck-Healey Ltd
- Deutsch K. 1966: *The nerves of Government* Free Press New York 1966
- Doob L.1993: *Public Opinion and Propaganda* Hamden, Archon Books
- Furniss Egdar Jr, and R. Snyder (1995): "An introduction to American Foreign Policy" New York, Rimehart
- Floyd A.: "Toward a science of public opinion" *Public opinion quarterly*, Vol. 15 January 1977 p.60

- Goren, D. 1980: The news and foreign policy: An examination of the impact of the news media on the making of foreign policy. *Research in Social Movements, Conflicts and Change* (3), 119-141
- Gowing D.1994: *Coverage of Armed Conflicts and Diplomatic Crises: Does it Pressure or Distort Foreign Policy* Barone Center on the Press, Politics and Public Policy
- Goldhamer H 1975: Public opinion and personality *American Journal of Sociology*, Vol.LV July 346-354
- Gurevitch M. and J. G. Powel 1984: *Linkages between the Mass Media and Politics: A model for the analysis of Political Communication Systems* στο E. Arnold (eds): "Mass Communication and Society" London
- Holsti, Ole R., and James N. Rosenau The Structure of Foreign Policy Beliefs Among American Opinion Leaders--After the Cold War. *Millennium* 22 (1993): 235-270
- Holsti K.J. 1977: *International Politics: A framework for Analysis* Englewood Cliffs, N.J.
- Holsti, O. R. (1996) *Public Opinion and American Foreign policy* Ann Arbor MI: Univertisy of Michigan Press
- Hume D.V.O. Key 1961: *Public opinion and American Democracy* A. Knopf, New York
- Hitchner D. and Hambel 1962: *Modern Governments* New York
- St. Hall 1985: *A response to people and culture* in P. Davison et al (eds): *The cultural debate*" Part II Cambridge Chadwyck-Healey Ltd
- St. Hal 1986: *Introduction to media studies at the centre Culture, Media, Language*, Hutchinson

- Hallin, D: Hegemony: The American News Media. From Vietnam to El Salvador : A study of Ideological Change and its Limits in Palletz, ed. *Political Communication Research: Approaches, Studies, Assessments*, Norwood, Ablex, 1987,pp.3-25
- Herman E. & Noam Chomsky: *Manufacturing Consent. The political economy of the mass media*” Pantheon Books: New York 1988
- Herman, E.S. 1993: The Media’s role in the United States Foreign Policy. *Journal of International Affairs*, 43(1), 23-4
- Huegel R. Werner D., Weiss Hans-Juergen 1989: “ Structural Equitation Models for the Analysis of the Agenda-setting” *European Journal of Communication* 4 pp. 191-210
- Holsti, O. R. 1996: *Public Opinion and American Foreign policy* Ann Arbor MI: University of Michigan Press
- Iyengar S. 1991: *Is anyone responsible? How television frames political issues* the University of Chicago Press Chicago/ London
- Keridis D. and D. Triantafyllou, (eds.) 2001: *Greek-Turkish Relations in the Era of Globalization* Dulles, VA, Brassey's
- Kease J. 1981: *The Media and Democracy* London: Polity press
- Katz Daniel et all 1965: *Public Opinion and Propaganda; A book of Reading* New York, Holt, Rinehart and Winston
- Katz J. and Annette R. Tassone A Report: Public Opinion Trends: Privacy and Information Technology *Public Opinion Quarterly* 1990 54: 125-143;
- Katz, E: The end of Journalism: News on watching the war” *Journal of Communication* (42), Vol.3 1992 pp. 5-13
- Kornhauser A. 1975: Public opinion and social class *American Journal of Sociology* Vol. LV, July pp.335-36

P.F. Lazarsfeld, and Merton R.K : *Mass communication, popular taste and organized social action* in W. Schramm and D. F. Roberts (eds) (1971): “The Processes and Effects of Mass Communication” Champaign, University of Illinois Press

Larson, J.F. (1992, Winter. (Books Review). The media and foreign policy. S. Serfaty (ed.) in *Journal of Communication*, 42(1), 159-161

Luther C.: *Press Images, National Identity and Foreign Policy: A case study of US-Japan Relations from 1955-1995* Routledge 2001

H. Mowlana (1996): The media and foreign policy: A framework of analysis’ In Malek A (eds): *News Media and foreign relations: A multifaceted perspective’* Ablex Publishing Corporation, New Jersey p.34

Modelski G. 1962: *Theory of Foreign Policy* New York Praeger

Makridis C. Roy (ed) 1988: *Foreign Policy in world politics* Free Press N. Jersey,

Maxwell McCombs και Donald Shaw 1977: «The emergence of American Political Issues: The Agenda Setting Function of the Press» St. Paul, West

Marx & Engels 1976: *The German Ideology* Moscow, Progress Publishers

L. Quere 1990: *L’espace public: de la theorie politique al metatheorie sociologique* Paris

Paletz Robert Entman 1981: *Media, Power Politics* New York Free Press

Parker, S.L 1995: Toward Understanding of 'Rally' Effects: Public Public Opinion in the Persian Gulf War *Public Opinion Quarterly* 59:526-546

Pearce D., Dernalis D., Craft Yang-ho Choi, Beth M. Pessin 1989 “Issue Obtrusiveness and the Agenda-Setting Effects of National Network News” *Communication Research* 16(6) pp.793-812.

Rogers & Dearing 1988: “Agenda setting Research. Where has it been where it is going J. Anderson “*Communication Yearbook* 11, Newbury Park: Sage Publications

- Rosenau J. (ed) 1967: *Domestic Sources of Foreign Policy* Free Press.
- Robinson, Piers 1999: [The CNN Effect: Can the News Media Drive Foreign Policy?](#) *Review of International Studies* 25(2): 301–9.
- Sampson, A. 1996: The crisis at the heart of our media. *British Journalism Review*, 7 (3), 42-51
- Schramm W and D. F. Roberts (eds) 1993 : *The Processes and Effects of Mass Communication*. University of Illinois Press
- Seabury P.1965: *Power, Freedom, and Diplomacy: the Foreign Policy of United States* New York Random House-Vintage.
- Shoemaker, Chang, Brendlinger 1987: Determinants of International News Coverage in the US Media *Communication Research* 14(4): 396–414
- Shaw and McCombs 1993: The evolution of agenda-setting research: Twenty-five years in the marketplace of ideas *Journal of Communication*, 43,pp. 58- 67
- Thompson J.B: *Ideology and Modern Culture* p. 265 Cambridge: Polity 1990
- Titscher, Stefan, Meyer, Michael, Wodak, Ruth & Veetter, Eva: Methods of Text and Discourse Analysis London: Sage 2000
- Teun Van Dijk(ed): *Discourse Studies: A multidisciplinary Introduction*, Vol.2 London: Sage 1997
- Willick D. 1969: Public Interest in International Affairs; A Cross-national study *Social Science Quarterly* Vol 50 No2, September 1969
- Welch, S. (1971, October 11): Vietnam: How the press went along *The Nation*, 213(1), 327-329
- Worcester, R.M.: “Demographics and Values: What the British public read and what they think about their newspapers”, Paper presented to The Ed of Fleet Street Conference, City University, February, 1994

Magazines

Private View, 1997 Vol. 1 no.3 p.45 Piar of Turkey and ICAP of Greece: Perceptions from the two shores of the Aegean.

